Γιὰ τὸ

Ῥωμαίϊκο Θέατρο

Γαλλικὰ ἔργα τοῦ ἴδιου [1].

Ἐπιστημονικά.

La Ballade de Lénore en Grèce. Paris, 1884, in-8, 40 pages.

Essai de phonétique néo-grecque. Futur composé du grec moderne θὰ γράψω — θὰ γράφω. Paris, 1884, in-8, 47 pages.

Essais de grammaire historique néo-grecque. Paris, 1886-1889, 2 vol. in-8, I, XXII-299 pages; II, CLX-336 pages.

Le Poème à Spanéas. Paris, 1886, in-8, 22 pages.

Quelques observations sur la langue littéraire moderne. Paris, 1888, 16 pages.

Observations phonétiques sur quelques phénomènes néo-grecs. Paris, 1888, 20 pages.

Quelques observations sur la phonétique des patois et leur influence sur les langues communes. Paris, in-8, 42 pages.

S. Portius. Grammatica linguæ græcæ vulgaris (éd. 1638), avec commentaire par W. Meyer (Meyer-Lübke) et une introduction. Paris, 1889, in-8, LVI-256 pages.

Études de philologie byzantine et néo-grecque. Recherches sur le développement historique du grec. Paris, 1892, in-8, CCXII-377 pages.

Φιλολογικά.

Jalousie. Paris, 1892, 94 pages (Tiré à cent exemplaires).

Cadeau de noces. Calmann Lévy, 1893, x-321 pages.

Autour de la Grèce. Calmann Lévy, 1897, XXIV-352 pages.

Le Rêve de Yanniri. Calmann Lévy, 1897, XVI-408 pages.

La Croyante, 1899, x-328 pages.

L'Épreuve, 1899, XIII (dédicace au colonel Picquart, tirée à vingt-cinq exemplaires), 255 pages.

1. Βάζω μονάχα τὰ κυριώτερα. Κατάλογο σωστὸ ἴσια μὲ τὰ 1892, θὰ βρῇ ὅποιος θέλει στὶς *Études de philologie néo-grecque*, CLX-CLXI. Ἀπὸ κεῖ καὶ κάτω δὲ βάσταξα σημείωση.

ΨΥΧΑΡΗΣ

Γιὰ τὸ

Ῥωμαίϊκο Θέατρο

Ὁ ΚΥΡΟΥΛΗΣ, δρᾶμα. — Ὁ ΓΟΥΑΝΑΚΟΣ, κωμῳδία.

. . . .
M' apparecchiava a sostener la guerra
Sì del cammino e sì della pietate.

DANTE, *Inf.* II, 2 (1-2).

ΤΟΜΟΣ Α'

ΑΘΗΝΑ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ
à PARIS, chez :
H. WELTER, ÉDITEUR
(4, RUE BERNARD-PALISSY, 4)
1901

Τυπώθηκαν, ὅλα μαζί, ἀντίτυπα

552, δηλαδὴ

σὲ καλὸ γαλλικὸ χαρτί.	ἀντ. 500
σὲ χαρτὶ τοῦ λούσσου	30
σὲ χαρτὶ ὁλλαντέζικο διαλεχτό.	20
σὲ χαρτὶ Γιαπανέζικο ἀφτοκρατορικό	2
	552

Τὰ χαρτιὰ λοῦσσο (30 ἀντ.) καὶ τὰ γιαπανέζικα (2 ἀντ.) δὲν πουλιοῦνται.

Πουλιοῦνται μονάχα τὰ πεντακόσια, τὸ καθένα....... φρ. χρ. 6

καὶ τὰ ὁλλαντέζικα (ἀρ. 11-20), τὸ καθένα......... φρ. χρ. 25

'Αφιερωμένο

στὴν

'Ιδέα.

ΠΡΌΛΟΓΟΣ

ΤΟΥ

ΑΡΓΥΡΗ ΜΟΥ

ΤΟΥ

ΕΦΤΑΛΙΩΤΗ

Ψ.

ΠΡΌΛΟΓΟΣ

> Au Sud se trouve une île montagneuse et boisée qui forme l'extrémité méridionale du vaste continent que Colomb a fait connaître à l'Europe.
>
> Henriette Renan.

Α΄

ΚΑΤΙ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ.

Κ' ἕνας Πρόλογος. — Κάτι κολακεῖες. — Ἡ ἀνταμοιβή τους. — Ἄῤῥωστος ἢ χωριάτης; — Ἀλληλογραφίες μὲ Ῥωμιούς. — Δὲ μοῦ ἔκανε βίζιτα. — Ἔπαινο δὲ μοῦ ἔκαμε. — Δὲ μοῦ δάνεισε ἀρκετοὺς παράδες. — Ἱστορικὰ τῆς Ῥωμιοσύνης. — Ἡ δύναμή της, ἡ πίστη κι ὁ πόθος της. — Ἡ μεγάλη Ἰδέα κι ἀπὸ ποῦ ἔρχεται. — Μερικὰ γιὰ τὴ γλῶσσα. — Ῥωμαΐικοι μῆνες. — Ἰδέα καὶ γλῶσσα, ἕνα πρᾶμα. — Κάτι λόγια τοῦ κ. Th. Mommsen. — Ἡ σημερνὴ Γερμανία. — Τὰ παλιὰ τὰ ὀνείρατα. — Τὸ φαγὶ τὸ σημερνό. — Ὁ ὑπεράθρωπος. — Ὁ Nietszche. — Ὁ ἀφτοκράτορας Γουλιέλμος ὁ δέφτερος. — Ὁ Λουδοβίκος ὁ δέφτερος τῆς Βαβαρίας. — Ἡ ἀρχαία δόξα. — Ἕνας στοχασμὸς τοῦ Πλάτωνα. — Ἀδικία κι ἀμάθεια. — Ὁ πόλεμος τοῦ 1897. — Τὸ χέρι τοῦ Σουλτάνου. — Γίνεται κάποιος λόγος καὶ γιὰ τὸν Gœthe. — Γίνεται κάποιος λόγος γιὰ κάτι γράμματα τοῦ Gœthe. — Γίνεται κάποιος λόγος γιὰ κάτι ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ Gœthe. — Γίνεται κάποιος λόγος γιὰ μιὰν ἄγνωστη ζουγραφιὰ τοῦ Gœthe. — Γίνεται κάποιος λόγος καὶ γιὰ τὸν κ. Ὑπουργὸ τῆς παιδείας στὴν Ἑλλάδα, τὸν ὀνοματιζούμενο Στάη.

Δρᾶμα καὶ κωμῳδία λέει ὁ τίτλος. Δρᾶμα, κωμῳδία καὶ πρόλογο λέει τὸ βιβλίο. Στὴν κωμῳδία καὶ στὸ δρᾶμα

μιλᾶνε τὰ πρόσωπα. Σωστὸ εἶναι νὰ πῶ δυὸ λόγια κι ὁ ἴδιος στὸν πρόλογο, ἂν καὶ τὸ ξέρω ἀπὸ τώρα τί θἀκούσω καὶ γιὰ τὸν πρόλογο καὶ γιὰ τὴν κωμῳδία καὶ γιὰ τὸ δρᾶμα, ποῦ δημοσιέϐω σήμερις, θαῤῥῶ μάλιστα γιὰ τὸ δρᾶμα τὰ περισσότερα, λόγου χάρη πῶς εἶναι ἀλλόκοτο, πῶς εἶναι παράξενο, πῶς δὲ γράφει κανεὶς τόσο τρελλὰ καὶ λωλὰ γιὰ τὸ θέατρο, πῶς δὲν ἔχει τέχνη, πῶς δὲ διαϐάζεται, πῶς τὸ ἕνα, πῶς τὸ ἄλλο, πάει νὰ πῇ πῶς δὲ μοιάζει μὲ κανένα δρᾶμα τοῦ κόσμου — ἴσα ἴσα, παιδιά, ἐκεῖνο ποῦ μοῦ ἀρέσει κιόλας νὰ μοῦ τὸ λέτε, ἐκεῖνο ποῦ εἶχα καὶ στὸ νοῦ μου νὰ γίνῃ, νὰ μὴ μοιάζῃ δηλαδὴ μ' ἄλλο δρᾶμα ὁ Κυρούλης, ὄχι καὶ πῶς τὸ θέλησα, μὰ ἔτσι ἦρθε καὶ μοναχό του τὸ πρᾶμα. Σταθῆτε νὰ παραστηθῇ καὶ τότες βλέπουμε, εἶναι μαθὲς ἢ δὲν εἶναι γραμμένο γιὰ τὸ θέατρο.

Ὅ τι κάνει κανένας, πρέπει νὰ τὸ κάμῃ ὅπως ὁ ἴδιος ξέρει. Μὰ καλά, μὰ κακὰ ὅσα γράφω, τὸ βέϐαιο πῶς εἶναι δικά μου. Ἀπὸ κανένα δὲν τὰ πῆρα. Μήτε Νίτσηδες γνωρίζω, μήτε Ἰψένηδες, μήτε διαϐόλους. Δηλαδή, σὰν εἶναι στὸν τόπο τους, τραϐῶ τὸ καπέλλο καὶ τοὺς χαιρετῶ. Σὰν εἶναι στὴν Ἑλλάδα, κάλπικο παρᾶ δὲ δίνω γιὰ δάφτους. Μπορεῖ, δὲ λέω, μερικοὶ λιγνόμυαλοι μαλλιαρᾶδες νὰ τὰ βλέπουν ἀλλιῶς τὰ πράματα. Μπορεῖ καὶ τὸ νοῦ τους νὰ σκοτώνουνε γιὰ νὰ βγοῦν ἄξαφνα ἴδιοι τους Νίτσηδες, Ἰψενέοι κι ὅ τι ἄλλο θέλεις. Μπορεῖ μάλιστα νὰ γλυκοπιάνουνε καὶ νὰ χαϊδοκολακέϐουνε κάτι ξένους, μὲ τὴν ἐλπίδα πῶς θἀρχίσουνε κ' οἱ ξένοι ποῦ λέμε νὰ τοὺς ἀντιλιϐανίζουνε. Δὲν πιστέϐω νἀληθέψῃ ὅμως τὄνειρό τους, κι ἀφοῦ ὁ λόγος μας σήμερα γιὰ θέατρο, ἰδοῦ τί διάϐασα τὶς προάλλες, γραμμένο ἀπὸ ἕναν κάποιο κ. **Julius Constantin v. Hösslin (Athen)**, ἄγνωστο σὲ μένα, σ' ἕνα γερμανικὸ περιοδικὸ (*Das litterarische Echo*, **1 März, 1900**, σ. **771**). Ἀφοῦ μίλησε γιὰ κάτι φίλους μας καὶ

γιὰ κάτι δράματα θεόλαμπρα ποῦ ἑτοιμάζουν καὶ ποῦ τοῦ τὰ ξεμυστερέφτηκαν οἱ λεγάμενοι, ξακολουθεῖ καὶ λέει· « **Denn trotz des relativ Guten, was bis jetzt geleistet worden ist, dürfen wir von der Zukunft des Dramas in Griechenland nicht viel erwarten. In einem so tief erkrankten Volk, dessen Ideale nur pathologische Wahnbilder sind, kann das ernste Drama niemals eine Höhe erreichen.** »

Στὴν 'Αθήνα, ποῦ διαβάζουνε Νίτσε καὶ στὰ σοκάκια, ποῦ βρέθηκε μάλιστα καὶ περιοδικό, ὕστερις ἀπὸ τὰ 1897, νἄχῃ καὶ νὰ φωνάζῃ δέφτερή του πατρίδα τὴ Γερμανία, ποῦ ὑπάρχει καὶ φημερίδα νὰ γλύφῃ καθεμερνὰ τοῦ Κάϊζερου τὰ πόδια, βέβαια πῶς στὴν 'Αθήνα διόλου ἀνάγκη δὲν εἶναι νὰ μεταφράσω τὰ ὄμορφα λόγια τοῦ κ. **Julius Constantin v. Hösslin**, μήτε τὸ νόστιμο τὸν τρόπο ποῦ βρίζει τὴν 'Ελλάδα. Τὸ περιοδικὸ κ' ἡ φημερίδα ὑποθέτω πῶς μέρα νύχτα θὰ διαβάζουνε γερμανικὴ φιλολογία καὶ γερμανικὴ ἐπιστήμη. Λυποῦμαι μόνο ποῦ ὁ κ. **Hösslin** δὲ διαβάζει τόσο ἔφκολα τὰ ρωμαίικα· μπορεῖ δηλαδὴ νὰ διαβάζῃ τὴ γλῶσσα. Δὲ μοῦ φαίνεται ὅμως νὰ καλοδιαβάζῃ καὶ τὴν ψυχή. Βλέπω, ἀπὸ τὸ **Atheh** ποῦ ἔβαλε πλάγι στὄνομά του, πῶς στὴν 'Αθήνα κάθεται. Κρῖμα τὸ νοίκι ποῦ πλερώνει ! Δὲ μοιάζει, ὡς τώρα τουλάχιστο, νὰ κατάλαβε τοὺς 'Αθηναίους. Κατάντησε κοινοτοπιὰ νὰ λένε πῶς οἱ Γερμανοὶ φινέτσα δὲν ἔχουνε. Οἱ κοινοτοπιὲς ὅμως ἐμένα πάντα μ' ἐρεθίζουνε, καὶ δὲν τὸ πιστέβω μήτε ἀφτὸ τὸ ῥητό. Γνώρισα Γερμανοὺς μὲ κάμποση φινέτσα, ποῦ λένε. Γνώρισα ὅμως κι ἄλλους ποῦ δὲν εἴχανε. Φοβοῦμαι μήπως κι ὁ κ. **Julius Constantin v. Hösslin** εἶναι ἀπὸ δάφτους. Θὰ τὸ ξέχασε ἡ πατρίδα του νὰ τὸν προικίσῃ μὲ τὴ μέθοδο καὶ μὲ τὴν κρίση ποῦ τόσο συχνὰ δείχνει ὁ Γερμανός, σὰν πάρῃ ἕνα ζήτημα καὶ τὸ ξετάσῃ μὲ τὰ σωστά του, γιατὶ

λαφρόμυαλους μὴ θαῤῥῆτε πῶς ἔχει στὴν Ἀθήνα μονάχα· ἔχει παντοῦ· ἔχει καὶ στὴ Γερμανία.

Ὁ Ἀθηναῖος, ἢ σὰ θέλετε κι ὁ Ῥωμιός — δὲ μιλῶ τώρα γιὰ τὸ λαό, ποῦ εἶναι κάπως ἰδιαίτερα τὰ ψυχολογικά του — ὁ Ἀθηναῖος λοιπὸν καὶ μαζὶ μὲ τὸν Ἀθηναῖο κι ὁ Ῥωμιός, εἶναι κάθε ἄλλο παρὰ ἐκεῖνο ποῦ νομίζει ὁ κ. **Julius Constantin v. Hösslin**. Τὸ σωστό του τὸ γνώρισμα, τουλάχιστο τὸ σημερνό του, γιατὶ μὲ τὰ χρόνια σὲ κάθε τόπο ἀλλάζει ὁ ἄθρωπος καὶ μὲ τὸν ἄθρωπο ἡ ψυχή του κι ὁ νοῦς του — τὸ σημάδι ποῦ τὸν καταλαβαίνεις τὸ Ῥωμιὸ κι ἀπὸ μίλια μακριά, εἶναι πῶς εἶναι ἀκόμη πολὺ παιδί, — ἐννοῶ δηλαδή, ὄχι, ὅπως εἶπα, τὸ λαὸ στὰ χωριά, μὰ τὴν κοινωνία, τοὺς προκομμένους, τοὺς μισοπροκομμένους ποῦ ἅρπαξαν ἀπὸ δῶ μιὰ λέξη, ἀπὸ κεῖ μιὰ μόδα κι ἀπ' ἀλλοῦ ἕνα φέρσιμο, ἐννοῶ καὶ τὸν τύπο καὶ τοὺς ὑπουργοὺς καὶ τοὺς βουλεφτάδες καὶ τοὺς περιοδικοσυντάχτες, ποῦ εἴδαμε, καὶ τοὺς φημεριδοαρχισυντάχτες, ποῦ ἀνταμώσαμε πιὸ ἀπάνω, ἴσως πιώτερο ἀπ' ὅλους, τοὺς δραματογράφους, Ἰψεναίους καὶ Νιτσαίους, ὅλους ἕνα κουβάρι.

Δὲν εἶναι ὅμως καὶ νάπορήση κανένας. Ποῦ νὰ πρόφταξε κιόλας τὸ κακόμοιρο τὸ ἔθνος νὰ γεράσῃ, ποῦ ἀπὸ τὰ **1821**, ἀπὸ τὴν ὥρα δηλαδὴ ποῦ ἄρχισε νἀναπνέῃ, ποῦ ἄρχισε νὰ περπατῇ μοναχό του, ποῦ ἄρχισε νὰ ζῇ, ἀκόμη δὲν πέρασαν ὀγδόντα χρόνια σωστά, καὶ σ' ἑνὸς ἔθνου ζωὴ ὀγδόντα χρόνια τί εἶναι; Εἶναι σὰν ὀγδόντα δεφτερόλεφτα στὴ ζωὴ τοῦ ἀθρώπου. Νάπορήση κανεὶς τὸ λοιπὸν πῶς σὲ τόσο λίγο διάστημα, κατώρθωσε τόσα ὁ Ῥωμιός, τὸ καταλαβαίνω, γιατὶ, ὅπως κι ἂν εἶναι, κατωρθωθήκανε κάμποσα. Τὸ καταλαβαίνω καὶ νὰ μοῦ πῇ κανεὶς πῶς δὲ γνώστεψε τὸ ἔθνος. Μὰ νὰ μὴν ἔρχουνται νὰ μοῦ λένε πῶς εἶναι τὸ ἔθνος « **tief erkrankt** », ἀῤῥωστημένο βαριά, γιατὶ μήτε ἀφτὸ δὲν τὸ πρόφταξε ὡς τώρα, νὰ κάμη δηλαδὴ τόσο βαρειὰν

ἀῤῥώστια. Εἶναι λόγια ποῦ ἴσως θὰ ταίριαζε νὰ τὰ πῇ κανένας γιὰ γέρικους πολιτισμοὺς μισοσαπισμένους, σὰν τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, λόγου χάρη, μὲ τοὺς ἀφτοκρατόρους της. Γιὰ τὴν Ἑλλάδα διόλου δὲν ταιριάζει τὸ « **tief erkrankt** » τοῦ κ. **Julius Constantin v. Hösslin.** Μὰ θὰ μοῦ πῆτε, δίνω πολλὴ σημασία σὲ μιὰ λέξη. Μπορεῖ. Λέξες εἶναι ὅλες οἱ ἰδέες. Τὸ συνηθίζω κιόλας νὰ λέω ἀλύπητα καὶ θεοφάνερα τὰ ψεγάδια τῆς Ῥωμιοσύνης· δὲ μοῦ ἀρέσει ὅμως νὰ θαῤῥῇ ὁ καθένας πῶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ξεστομίζῃ ἄξαφνα γιὰ τὴν Ἑλλάδα ὅ τι τοῦ κατεβῇ.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ποῦ ὁ Ῥωμιὸς πολλὴ ἀναθροφὴ δὲν ἔχει. Σοῦ δίνει τὸ λόγο του σήμερις· ἄβριο μήτε τὸ θυμᾶται. Καί τὸ μνημονικό, ἀναθροφή. Σοῦ κάνει μιὰ χωριατιὰ κι ἀπορεῖ ποῦ σὲ πείραξε. Ἀναθροφὴ καὶ τὸ φέρσιμο. Νὰ τοῦ ἐμπιστεφτῇς τίποτα, σὰν ἀδύνατο εἶναι, ὄχι ἀπὸ κακία του τάχατες, μὰ γιατὶ δὲν ἔμαθε νὰ προσέχῃ. Ἡ ἀναθροφὴ ἡ μεγαλήτερη, κ' ἴσως ἡ πιὸ χρήσιμη σ'ὅλα κ' ἡ πιὸ σπουδαία, εἶναι ἡ ἀναθροφὴ τῆς προσοχῆς. Νὰ μὴν τὰ πολυλογοῦμε ὅμως — θὰ μᾶς χρειάζουνταν κατεβατὰ καὶ κατεβατὰ νὰ τὰ προφτάξουμε ὅλα — ὡς κι ἀπὸ τὰ παραμικρὰ φαίνεται πῶς ἀναθροφὴ τί σημαίνει, ἀκόμη του δὲν τὸ νοιώθει ὁ Ῥωμιός. Κοιτάξτε ἄξαφνα πῶς φέρνεται σὰν τοῦ γράψῃς ἕνα γράμμα. Ὁ Ῥωμιὸς ἔχει πόστα, τὴν ἔκαμε μάλιστα ταχυδρομεῖο, νὰ τὴν *ἐξεβγενίσῃ*· ξέχασε μοναχὰ νὰ ξεβγενίσῃ μαζὶ καὶ τὸν ἑαφτό του. Προσέχει στὶς λέξες· δὲν τοῦ μέλει γιὰ τὰ πράματα. Οἱ βάρβαροι λαοὶ τῆς Ἐβρώπης, ποῦ ἔχουνε πόστα, κι ὄχι ταχυδρομεῖο, ἔχουνε ὅμως μαζὶ καὶ τὰ ἔθιμα ποῦ θέλει ἡ πόστα. Ὁ Ῥωμιὸς δανείστηκε ἀπὸ τὴν Ἐβρώπη τὴν *πόστα*, δὲ δανείστηκε τὰ ἔθιμά της. Τὴ λέξη τὴν ἄλλαξε, τῆς ἔδωσε λοῦστρο, μὰ ἔμεινε πολὺ πιὸ βάρβαρος ἀπὸ τὴν πόττα, ποῦ τὴ θαῤῥεῖ βάρβαρη λέξη. Βάρβαρος, ὄχι. Παιδάκι. Ὅταν

πάρη γράμμα, κι ἀπὸ τὴν Ἐβρώπη μάλιστα, τοῦ ἔρχεται ἀκόμα σὰν πολὺ παράξενο τὸ περιστατικό· ἀπορεῖ· δὲ συνήθισε. Ζαλίζεται. Καὶ γιὰ τοῦτο θὰ κάμῃ μὲ τὸ γράμμα σου ὅ τι μπορεῖς νὰ φανταστῇς. Θὰ τὸ δείξῃ, θὰ φέρῃ σπίτι τοὺς φίλους του, νὰ τοὺς τὸ διαβάσῃ· θὰ καλέσῃ τὴ γειτονιά· θὰ τὸ ψιλαφήσουν ὅλοι τους μαζί· ὁ ἕνας μάλιστα μπορεῖ καὶ νὰ τὸ κλέψῃ, ὁ ἄλλος καὶ νὰ τὸ δημοσιέψῃ. Σὰν ἔβγαλα τὸ *Ταξίδι μου*, ἔγραψα δυὸ λόγια ποῦ καὶ ποῦ σὲ δυὸ τρεῖς ποῦ μίλησαν κάπως ἀθρωπεμένα γιὰ τὸ βιβλίο μου καὶ γιὰ τὴ γλῶσσα· τόσο πολὺ σάστισαν, ποῦ τὴν ἄλλη μέρα δημοσίεψαν τὰ γράμματά μου. Ἀπάντηση ὅμως δὲ σοῦ δίνει ὁ Ῥωμιός. Μὰ εἶναι καλὸς ἄξαφνα καὶ νὰ σοῦ ἀπαντήσῃ· θὰ βάλῃ τότες τὸ γράμμα του σὲ καμιὰ φημερίδα, νὰ τὸ χαροῦνε κ' οἱ ἄλλοι, νὰ δοῦνε πῶς γράφει κι ἀφτός. Στὴν Ἐβρώπη, συνηθίζει ὁ καθένας νἀποκρίνεται, σὰν τοῦ γράφεις, πρᾶμα τόσο φυσικό, ποῦ μήτε προσέχει πιὰ κανείς. Ὁ ἴδιος ἐγὼ ποῦ τὸ λέω θὰ γράφω κι ἀναγκάζουμαι νὰ γράφω χίλια πεντακόσια γράμματα τὸ χρόνο, ἴσως καὶ περισσότερα, ἀπάνω κάτω πέντε κάθε μέρα τὸ λίγο λίγο. Μάλιστα, ὅταν κανεὶς μίλησε δημόσια γιὰ σένα καὶ σοῦ εἶπε κ'ἕνα λόγο καλό, ἐδῶ τὸ θωροῦμε σὰ χρέος μας νὰ τὸν ἀνταμείψουμε τουλάχιστο μ' ἕνα μερσί — ἐδῶ καὶ παντοῦ στὴν Ἐβρώπη. Ὁ Ῥωμιὸς τέτοιες μικροδουλειὲς δὲν τὶς καταδέχεται. Ἂν τύχῃ καὶ τοῦ κάνῃς κανέναν ἔπαινο, ἀμέσως θὰ βουβαθῇ. — « Τί νὰ τοῦ γράψω, λέει, ἀφοῦ μὲ παίνεσε; » Δὲ θέλει καὶ νὰ δείξῃ πῶς τοῦ ἄρεσε. Ἴσως τοῦ κοστίζει καὶ νὰ φανῇ πῶς τὸν ὑποχρέωσες· θαῤῥεῖ πῶς τοῦ ἔκαμες χάρη μεγάλη, σὰν τοῦ ἔκαμες ἔπαινο, γιατὶ τόσο πολὺ σημαντικὸ νομίζει πῶς εἶναι τὸ πρόσωπό του, ποῦ καταντάει, ὅπου γίνῃ λόγος γιὰ τὸ πρόσωπο ἀφτό, νὰ μοιάζῃ πρᾶμα σημαντικὸ κι ὁ πιὸ ἀσήμαντος λόγος. Ὁ Ῥωμιὸς λὲς καὶ φοβᾶται τοὺς καλοὺς τοὺς τρόπους. Ἐννοεῖται, σὰ γράφουμε κανενός.

στὴν Ἐβρώπη, τοῦ γράφουμε πάντα πολὺ ἐβγενικά, μάλιστα σὰν εἶναι κατώτερός μας· ἀμέσως θὰ βάλουμε τὰ δύνατά μας νὰ δείξουμε πῶς ἀναμεταξύ μας καμιὰ διαφορὰ δὲν ὑπάρχει, πῶς στέκουμε στὸ ἴδιο ποδάρι. Ἕνας ὑπουργός, σὰ γράψῃ ἑνὸς καθηγητῆ, θὰ τοῦ πῇ· « **Mon cher maître** ». Ἕνας καθηγητὴς θὰ γράψῃ ἑνὸς μαθητῆ του καὶ θὰ τοῦ πῇ· « **Mon cher ami** ». Στὴν Ἑλλάδα, τέτοια πράματα νὰ μὴν τὰ κάνῃς, γιατὶ θαῤῥεῖ ἀμέσως ὁ λεγάμενος πῶς ἔγινε τόντις μεγάλος φίλος σου. Ἢ θαῤῥεῖ πῶς ἀφοῦ τοῦ γράφεις, θὰ πῇ πῶς ἔχεις τὴν ἀνάγκη του. Τότες σὲ καταφρονεῖ. Κάτι φίλοι μου συχνὰ μὲ μαλλώσανε γιὰ τὴν κακή μου τὴ συνήθεια νἀποκρίνουμαι στὰ γράμματα, κ' ἔτσι πέφτω μικρός. Κι ἀλήθεια παρατήρησα μὲ τοὺς ἴδιους ἀφτούς μου τοὺς φίλους, πῶς κάθε φορὰ ποῦ ἔτυχε νὰ τοὺς συχνογράψω ἢ γιὰ δουλειὰ ἢ γιὰ νὰ τοὺς μιλήσω φιλικὰ καὶ ξέθαῤῥα, πῆγε ὁ κόπος μου τοῦ βρόντου. Κάθε φορὰ ποῦ τοὺς τὸ βάσταξα βαρύ, πήγανε περίφημα οἱ δουλειές. Ὁ Ῥωμιὸς ἢ δὲ σὲ συνορίζεται, σὰν τοῦ γράφεις ἢ παίρνει θάῤῥος ἀμέσως, σοῦ δίνει ὁδηγίες πῶς νὰ φέρνεσαι, σοῦ κάνει κατήχηση, ἄξαφνα καὶ καμιὰ χωριατιά. Τὸ χωριάτη ὅμως πῶς νὰ τὸν ποῦμε πῶς εἶναι « **tief erkrankt** »; Ἀῤῥωστημένος λοιπὸν κι ὁ χωριάτης ὡς τὸ μεδούλλι τοῦ βαθιά; Ἐγὼ θἄλεγα ξεναντίας πῶς δὲν ἀῤῥώστησε ἀκόμη διόλου, γιατὶ ἀκόμα δὲν κατάλαβε τί θὰ πῇ ζωή.

Τὸ ξέρω πῶς εἶναι καὶ κάτι ἄλλα κακὰ πολὺ πιὸ σπουδαῖα, λόγου χάρη ὁ ἐγωϊσμός, ὁ καρδιοφάγος. Γνωρίζω κάποιον ποῦ χτυπᾷ τὴ δημοτική, γιατὶ στὰ 1886 δὲν τοῦ ἔκανα βίζιτα — ἔχω καὶ τὴν ἀπόδειξη· ἕναν ἄλλονα γνωρίζω, ποῦ θύμωσε μὲ τὴ δημοτική, γιατὶ εἴτανε φίλος της καὶ σ' ἕνα μου ἄρθρο δὲν ἀνάφερα τὄνομα του ὅπως ἤθελε νὰ τἀναφέρω — τὴν ἀπόδειξη τὴν ἔχω καὶ πάλε στὰ χαρτιά

μου· γνωρίζω κ' έναν τρίτο, πού μάς βρίζει, γιατί δὲν πῆρε όσους παράδες γύρεψε ἀπὸ ἕναν κάποιο φίλο του — ἡ ἀπόδειξη στὰ χαρτιά μου πάντα. Κ' ἔτσι πάει λέοντας. Πάντα προσωπικά · δηλαδὴ πάντα ἐγωϊσμός. Ἰδέα τί θὰ πῆ, τί θὰ πῆ θυσία, τί θὰ πῆ ἐθνικός, τί θὰ πῆ γενικὸς σκοπός, οἱ τρεῖς μας ἀφτοὶ βέβαια μήτε στὄνειρό τους δὲν τὸ βλέπουνε. Μὰ μήπως καὶ τοὺς τρεῖς μας τοὺς φίλους ἀφτοὺς θὰ τοὺς ποῦμε ἄξαφνα πῶς εἶναι **tief erkrankt**; Ἐγὼ λέω πῶς εἶναι γαϊδάροι. Μπορεῖ ὅμως, θὰ μοῦ πῆς, νὰ εἶναι καὶ γαϊδάροι ἀῤῥωστημένοι. Καὶ τί ἔχει ἀφτὸ νὰ κάνῃ; Πάντα γαϊδάροι.

Ἂς ἀφήσουμε τοὺς τρεῖς κι ὅσους ἄλλους τοὺς μοιάζουνε. Ὁ λαὸς ὁ ῥωμαίϊκος ἀῤῥωστημένος βέβαια δὲν εἶναι. Ὁ λαὸς ἀφτός, ὅσο παιδὶ κι ἂν τονὲ φαντάζεσαι, ἔχει ὅμως ἕνα προτέρημα μεγάλο, ἔχει μέσα του μιὰ δύναμη, ποῦ χρέος τοῦ καθενὸς νὰ τὴ σέβεται καὶ νὰ τὴ νοιώθῃ κιόλας πῶς ὑπάρχει, ἀντὶς νὰ μιλάῃ γι' ἀῤῥώστιες. Ἔχει τὸν πατριωτισμὸ καὶ τὴν πίστη ἐκείνη τὴν καρδιοσώστρα, τὴ δική του τὴν πίστη ποῦ εἶναι ἀταίριαστο πρᾶμα μὲ ἀῤῥώστια, ἀφοῦ εἶναι ἡ πίστη ἀφτὴ πῶς θὰ ζήσῃ. Καὶ πίστη πῶς θὰ ζήσῃς, δὲ θὰ πῆ πῶς πὰς νὰ ξεψυχήσῃς. Ἡ πίστη του ἡ ἀκατανίκητη, τόσους καὶ τόσους αἰῶνες βάσταξε τὸ ἔθνος καὶ τὸ γλύτωσε. Ἕνας μαθητής μου ἔγραψε πολὺ ὡραία μελέτη — ποῦ βέβαια οἱ Νιτσαῖοι τῆς Ἀθήνας κάθε ἄλλο θὰ πάνε νὰ διαβάσουνε παρὰ μελέτη γιὰ τὴν Ἑλλάδα — καὶ σὲ καμιὰ ὀγδονταριὰ σελίδες σοῦ ἔδειξε θεοφάνερα πῶς ἡ κρίσιμη ὥρα, ἡ ὥρα ποῦ κόντεψε στ' ἀλήθεια νὰ πελαγώσῃ τὸ Ἑλληνικό, νὰ πελαγώσῃ πολὺ πιὸ βαθιὰ στὸ πέλαγο τοῦ χαμοῦ καὶ τῆς νύχτας παρὰ ὅταν κατέβηκαν οἱ Σλάβοι στὰ ῥωμαίϊκα τὰ χώματα, εἴτανε τότες ποῦ οἱ Ῥωμαῖοι ἔκαμαν τὴν Ἑλλάδα ἐπαρχία δική τους, καὶ μὲ τοὺς νόμους τους, μὲ τὰ δικαστήρια, μὲ τὶς χίλιες καὶ χίλιες παντρειὲς ποῦ

γίνουνταν κάθε μέρα μεταξὺ Ἑλληνίδες καὶ Ῥωμαίους, μεταξὺ Ἑλλήνους καὶ Ῥωμαίϊσσες, πολὺ δὲ χρειάστηκε γιὰ νἀφανιστῇ ὡς κ' ἡ γλῶσσα, κι ἀντὶς ἑλληνικὰ νὰ μιλοῦμε σήμερις καμιὰ γλῶσσα λατινική, ὅπως μιλιέται στὴν Ἰταλία, στὴ Γαλλία, στὴν Ἰσπανία καὶ στὰ μέρη ποῦ λέγουνται ῥωμανικά, μόλον ὅτι δὲ βαστοῦνε ὅλα τους ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους, κ' ἔχουνε στὶς φλέβες τους αἷμα ποῦ δὲν εἶναι πάντα λατινικό. Κι ὡςτόσο, ἡ πίστη ἐκείνη ποῦ εἶπα, ὁ πατριωτισμός, ἡ δόξα ἡ παλιά, τὸ σέβας κ' ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ μεγαλεῖα τὰ περασμένα, καθὼς ἡ μελέτη τἀποδείχνει, κατώρθωσε νὰ σώσῃ καὶ τὸ ἔθνος καὶ τὴ γλῶσσα του μαζί. Κατόπι, σὰν καταστάλαξε τὸ ῥωμαίϊκο στὸ Βυζάντιο, σὰν ἔκαμε τὴν Πόλη ὁ μεγάλος ὁ Κωσταντῖνος, πρῶτα πρῶτα, στὸ παλάτι, στὰ δικαστήρια, ὡς καὶ στὸ στρατό, ἡ γλῶσσα ἡ συνηθισμένη, ἡ ἐπίσημη γλῶσσα εἶταν ἡ λατινική, « ἡ πάτριος ἡμῶν φωνή », σὰν ποῦ τὴν ἔλεγε μὲ κάποια περηφάνια ἴδιος ὁ Ἰουστινιανός, ποῦ ὡςτόσο, ἂν καὶ δὲν τοῦ ἄρεζε, ἂν καὶ τὸ λυποῦνταν, ἔβαλε νὰ γράφουνται οἱ Νεαρές, οἱ καινούριοι νόμοι δηλαδή, στὴν ἑλληνικὴ τὴ γλῶσσα, ὅσο κι ἂν περνοῦσε γιὰ γλῶσσα χυδαία στὰ νομικά, μπροστὰ στὴ λατινική. Καὶ μὲ τέτοιο τρόπο, θέλοντας ὁ ἕνας καὶ μὴ θέλοντας ὁ ἄλλος, ἐνέργησε ἄλλη μιὰ φορὰ τὸ θάμα τὸ παντοτεινό, ἡ πίστη κ' ἡ δόξα. Σωρὸ σωρό, πολὺ πιὸ πολλὲς ἀπὸ σλάβικες, ἰταλικὲς ἢ τούρκικες, πολὺ πιὸ συνηθισμένες καὶ χρήσιμες, ἀρχαιότερες κι ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανό, ἔμειναν οἱ λέξες οἱ λατινικὲς στὴ γλῶσσα μας καὶ πάντα ζοῦνε, γιατὶ ὁ λαὸς τὶς ἔκαμε δικές του, τὶς ἔχυσε στὸ ῥωμαίϊκο τὸ καλούπι, λόγου χάρη, *πόρτα*, *σκάλα*, *σπίτι*, *στράτα*, *σκαμνί*, *κάμαρα*, *τοῦβλα*, *κελλί*, *κελλάρι*, *καντήλα*, *σούβλα*, *πιπέρι* (κι ὄχι *πέπερι* ἢ καὶ *πεπέρι*), *κρεββάτι*, *βοῦλλα*, *παννί*, *βίσεχτος*, *βούκκα*, *μαρούλια*, *φράουλες*, *μανίκι*, *βίγλα*, *βέργα*, *πανέρι*, *μακελλάρης*, *μακελλειό*, *κίτρο*, *κίτρινος*, *βάρκα*, *φαμελιά*,

καὶ τόσα ἄλλα. Ὁ λαὸς τἄφησε ἀφτὰ κατὰ πῶς τὰ εἶχε παρμένα ἀπὸ τὸ λατινικό · ἄλλαξε μονάχα τὰ ὀνόματα γιὰ τοὺς μῆνες · ἢ τοὺς ἔδωκε σημασία ρωμαΐκη ὅπως τοῦ *Γεννάρη*, ἀντὶς Ἰανουάριος, τοῦ *Φλεβάρη* ἀντὶς Φεβρουάριος, ἢ τοὺς βάσταξε πιὸ πιστὰ παρὰ ποῦ τοὺς βαστάει σήμερις ἡ καθαρέβουσα, ὅπως τὸ Νοβέβρη στὴ Ῥόδο κι ἀλλοῦ, μὲ τὸ β *υ* τὸ λατινικό (No*v*ember), Ἄγουστος ἀντὶς Αὔγουστος, γιατὶ **Agustus** ἔλεγαν οἱ Ῥωμαῖοι[1], ἢ τοὺς ξαναβάφτισε, πότε γιὰ νὰ τοὺς ταιριάξη μὲ τὴν ἐργασία του, ὅπως τὸ Θεριστή, τὸν Ἀλωνάρη, τὸν Τρυγητή, τὸ Σποριά, πότε κατὰ πῶς τὄθελε ἡ θρησκεία του, λ. χ., τοῦ Σταβροῦ, τ' Ἄη Δημήτρη, τοῦ Χριστοῦ. Ὀνόματα λατινικά — ὁ λόγος μου ἐδῶ γιὰ τὴν κοινὴ τὴ γλώσσα, γιατὶ Φλεβάρη ξέρει ὁ κόσμος κι ὄχι Κλαδεφτή, ὅσο νόστιμος κι ἂν εἶναι ὁ Κλαδεφτὴς τοῦ Μοριᾶ κι ἄλλα τέτοια — λατινικὰ φύλαξε μόνο τρία · Μάρτη, Ἀπρίλη καὶ Μάη, ποῦ τοὺς συνηθίζουμε ἀκόμη καὶ σήμερις ὅσο συνηθίζουμε τὴν *πόρτα*, τὴ *σκάλα*, τὴ *βάρκα*, τὴ *φαμελιὰ* κι ὅλα τἄλλα.

Μὰ δὲν ἔμειναν ἀπὸ τὴ Ῥώμη μονάχα λέξες. Ἔμεινε καὶ μιὰ Ἰδέα. Στὸν αἰώνα τὸ δέκατο, τὰ λατινικὰ εἴτανε πιὰ ξεχασμένα, καὶ στὴν Πόλη δὲν τὰ μίλαε κανένας. Δὲν ξέχασε ὅμως τὸ Βυζάντιο τὴν Ἰδέα ποῦ ριζώθηκε βαθιὰ στὰ σπλάχνα μέσα τῆς Ῥωμιοσύνης. Ἔγινε λοιπὸν καὶ δέφτερο θάμα, ποῦ νὰ ποῦμε. Ὁ Ῥωμιὸς ἄρχισε ἀπὸ τότες νὰ λέη πῶς ὄχι μόνο ἡ Ἀθήνα, ἡ ἀρχαία του δόξα δηλαδή, μὰ πῶς κ' ἡ Πόλη δική του εἶναι, ἡ καινούρια του τώρα ἡ δόξα. Ἔφερε, λέει, τὴ Ῥώμη στὸ Βυζάντιο · ἔσωσε τὸ ρωμαΐκὸ τὸ κράτος, ποῦ εἶταν ἑτοιμοθάνατο · μὰ ἔσωσε

1. Πρβλ. ***Études de philologie byzantine et néo-grecque*. Paris, 1892**, σ. **LXXVII**, καὶ **242**. — Γιὰ ὀνόματα μηνῶνε, κοίταξε πολλὰ περίεργα στὴν Ἀλήθεια τῆς Κύπρος (Λεμησσό), **1** τοῦ Γεννάρη, **1901** (**Δ. Μ.** Σάρρου).

συνάμα καὶ τὸν ἑλληνισμό. Ἔτσι ἔκαμε δυὸ δόξες ἀντὶς μιά, καὶ στὴν πρώτη του τὴν πίστη, τὴν ἑλληνική, τώρα ἦρθε νὰ τοῦ γιομίσῃ τὴν ψυχή του καὶ τὸ νοῦ του κ' ἡ πίστη του ἡ ῥωμαίϊκη. Ἔσμιξε τόσο σφιχτὰ ἡ μιὰ Ἰδέα, ποῦ εἶχε ἀπὸ τοὺς προπατόρους του κλερονομημένη, μὲ τὴν ἄλλη τὴν Ἰδέα, ποῦ τὴν πῆρε ἀπὸ τὸν Κωσταντῖνο κι ἀπὸ τὴ Ῥώμη, ἀδερφώθηκαν οἱ δυὸ Ἰδέες τόσο σφιχτὰ ποῦ κι ὁ λαὸς πιὰ δὲν τὶς ξεχωρίζει, μιὰ Ἰδέα τὶς λέει, ἴδια κι ἀπαράλλαχτα, ὅπως εἴδαμε καὶ γιὰ τοὺς μῆνες, πότε λατινικά, πότε ῥωμαίϊκα νὰ τοὺς συνηθίζῃ, δίχως νὰ καταλάβῃ, δίχως νὰ ξεχωρίζῃ ποιὸς εἶναι λατινικός, ἑλληνικὸς ἢ ῥωμαίϊκος μήνας, κι ὅλους μαζὶ μιὰ γλώσσα νὰ τοὺς λέῃ. Νὰ γυρέψῃ ἄξαφνα κανένας νὰ τοῦ βγάλῃ ἀπὸ τὰ σπλάχνα τὴν Ἰδέα τὴ μεγάλη, ἀφοῦ ἔτσι τὴν εἶπε, τὸ ἴδιο θἄτανε σὰ νὰ πολέμαε νὰ μᾶς ἀποδείξῃ πῶς ὁ λαὸς δὲν ἔχει τὶς λέξες *σκάλα*, *πόρτα*, *φαμελιὰ* κι ὅσες ἄλλες εἴδαμε. Γλῶσσα, Ἰδέα καὶ Ψυχὴ ἕνα πρᾶμα εἶναι. Κι ἀφτὰ τὰ τρία εἶναι τὸ Ἔθνος. Καὶ στὴν τριάδα μας ἀφτήνα χρωστᾷ ὁ Ῥωμιὸς τὴν ὕπαρξή του, τὴ σημερνή, ὅπως τὴ χρωστᾷ καὶ στὴν πίστη του τὴν ἀχάλαστη ποῦ εἴπαμε ἀπαρχῆς, γιατὶ ὁ ἱστοριογράφος, σὰ μελετάει καὶ σὰν ξετάζει μὲ ψυχρὸ αἷμα τὴν ἱστορία, σὰν κατάντησε νὰ εἶναι *ἄπολις* κι *ἄπατρις*, ὅπως τὸ θέλει ὁ Λουκιανός, πρέπει νὰ τὸ μολογήσῃ καὶ νὰ τὸ καταλάβῃ πῶς μὲ τὴν Ἰδέα τὴ μεγάλη καὶ χάρη σ' ἀφτήνα ἔγινε κι ὁ Μεγάλος, ὁ ἅγιος ὁ Σηκωμὸς τοῦ **1821**. Σηκώθηκε τότες ἡ Ῥωμιοσύνη ὅλη γιὰ νὰ πάρῃ ὄχι τὴν Ἀθήνα μονάχα, μὰ γιὰ νὰ πάρῃ τὴν Πόλη. Μ' ἄλλα λόγια σηκώθηκε γιὰ μιὰ Ἰδέα. Καὶ νίκησε. Τὴν Πόλη δὲν τὴν πῆρε. Μπορεῖ μάλιστα καὶ πότε της νὰ μὴν τὴν πάρῃ. Καὶ τί σημαίνει; Τὴν Ἰδέα πάντα τὴν ἔχει· χρέος τοῦ ἱστορικοῦ νὰ καταλάβῃ γιατί κι ἀπὸ ποῦ τὴν ἔχει, ἂν τὴν ἔχει ἀπὸ ἀῤῥώστια ἢ ἀπὸ ἀνάγκη, ποῦ ἔτσι τὄφεραν τὰ ἱστορικά του.

Ἄλλο ζήτημα, νὰ μάθουμε καὶ νὰ δοῦμε, εἶναι ὁ Ῥωμιὸς ἢ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ξαπλώσῃ τὴν ἀρίδα του στὴν Πόλη, κακὰ ἢ καλὰ κάνει νὰ τὸ συλλογέται ἀπὸ τώρα. Ἐγὼ θαῤῥῶ, κι ἂς μὲ ποῦνε παράξενο, πῶς ἐκεῖ θὰ κατασταλάξῃ ὁ Ῥωμιὸς καὶ πῶς ἡ Πόλη δική του εἶναι. Ἄλλοι θὰ ποῦνε πῶς πολὺ ἄδικα βάνει τέτοια ὄνειρα μὲ τὸ νοῦ του. Ὅσο θέλεις. Ἂν ὅμως, κι ἀπὸ τὰ 1821, δὲν τὸν ὁδήγαε Ἰδέα μεγάλη, καὶ τὰ μικρὰ ποῦ κατώρθωσε, δὲ θὰ τὰ κατώρθωνε ποτέ του.

Μὰ μήπως εἶναι τόντις μικρά; Ναί, βέβαια πολὺ μικρὸ εἶναι τὸ βασίλειο. Μόλις μπορεῖ νὰ ζήσῃ. Νὰ βλέπουμε ὅμως καὶ τὰ πράματα ὅπως εἶναι. Ἀρκετὰ κατηγορῶ τοὺς Ῥωμιούς, γνωρίζω τὰ ψεγάδια τους μὲ τὸ παραπάνω γιὰ νἄχω τὸ δικαίωμα νὰ πῶ καὶ τὰ καλά τους. Τοῦ κάκου γυρίζω τὰ μάτια μου δῶθε κεῖθε, τοῦ κάκου γυρέβω. Στὸν αἰώνα μας ἀφτόνα ποῦ λίγες μέρες πιὰ καὶ θὰ ξεψυχήσῃ, τίποτα δὲ βρίσκω ποῦ νὰ εἶναι πιὸ γενναῖο, πιὸ λαμπρό, πιὸ τίμιο ἀπὸ τὸ Σηκωμὸ τὸ μεγάλο, ἀπὸ τὰ 1821. Ὕστερις ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση τὴ γαλλικὴ τοῦ 1789, δὲ βλέπω πρᾶμα ποῦ στὸν κόσμο νἄχυσε τόσο φῶς. Καὶ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1789, σὲ τί, παρακαλῶ, τὴ χρωστοῦμε; Τὴ χρωστοῦμε κι ἀφτήνα σὲ μιὰ Ἰδέα.

Πῶς ἔρχεται λοιπὸν τώρα ὁ κ. **Julius Constantin v. Hösslin** καὶ μᾶς λέει, ὄχι μόνο πῶς ὁ λαὸς εἶναι βαθιόσαρκα ἀῤῥωστημένος, μὰ πῶς τὰ ἰδανικά του ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ παθολογικὰ τρελλοφαντάσματα, « **dessen Ideale nur pathologische Wahnbilder sind** », λόγια ποῦ στὸ γερμανικό, καθὼς θὰ τὸ βλέπουν οἱ Νιτσαῖοι τῆς Ἀθήνας, δίνουνε στάφτὶ χτύπημα πολὺ πιὸ χοντρὸ ἀπὸ τὴ μετάφραση τὴ ῥωμαίικη ποῦ προσπάθησα νὰ κάνω; Ἀγκαλά, δὲν ἀπορῶ καὶ τόσο ποῦ τὰ γράφει τέτοια λόγια καὶ ποῦ τοῦ φαίνουνται κι ἀληθινά. Ἔχει τὸ λόγο του κι ἀφτό, κι

ἂς κοιτάξουμε ποιὸς εἶναι ὁ λόγος ὁ ἱστορικὸς ποῦ μπορεῖ νὰ καταφέρῃ ἕναν ἄθρωπο νὰ πῇ ἄξαφνα γιὰ ἰδανικὰ πῶς εἶναι παθολογήματα.

Ὁ κ. Th. Mommsen, καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Βερολίνου, μοῦ ἔλεγε μιὰ μέρα — γαλλικά — · « Ce n'est pas Bismarck, c'est Goethe qui a fait l'unité de l'Allemagne. » Δηλαδή · « Ὁ Goethe κι ὄχι ὁ Bismarck, ἔκαμε μιὰ τὴ Γερμανία. » Γιὰ νὰ πῶ καὶ γὼ τὴ μικρή μου τὴ γνώμη, ἂν ὁ Goethe, ὅπῶς ἔλεγε ὁ κ. Mommsen, ἔκαμε μιὰ τὴ Γερμανία, φοβοῦμαι μήπως καὶ τὴν ξέκαμε, μ'ἄλλα λόγια μήπως τὴ χάλασε ὁ Bismarck.

Τῆς ἔδωσε ἀφτοκράτορα, τῆς ἔδωσε βασίλεια καὶ χῶρες, μὰ τῆς πῆρε κάτι πιὸ σημαντικό, τῆς πῆρε τὴν Ἰδέα. Καὶ θαῤῥῶ πῶς ὅλος ὁ Goethe Ἰδέα εἶναι καὶ τίποτις ἄλλο. Ἀπὸ τὰ 1870 καὶ κάτω, δὲ βλέπω διόλου, ὅσο κι ἂ βγάζω τὰ μάτια μου, τί ἔκαμε ἡ Γερμανία γιὰ τὴν Ἰδέα, δὲ βλέπω τί ἔκαμε γιὰ τὸν κόσμο, τί ἔκαμε δηλαδὴ ποῦ νὰ ὠφεληθοῦνε κ'οἱ ἄλλοι ἀθρῶποι, ἐσὺ καὶ γώ, λόγου χάρη, ποῦ Γερμανοὶ δὲν εἴμαστε. Μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρό, στὰ 1844, ἔγραφε ὁ H. Heine μὲ τὴν πέννα του τὴν παιχνιδιάρα καὶ μὲ τὸ βαθή του τὸ στοχασμό, πῶς « Στοὺς Γάλλους καὶ στοὺς Ῥούσσους ἀνήκει ἡ γίς, στοὺς Ἄγγλους ἡ θάλασσα, ἐμεῖς ὅμως (οἱ Γερμανοὶ δηλαδή) στἀεροβασίλειο τοῦ ὀνείρου ἔχουμε ἀφιλονίκητα τὴν ἡγεμονία. »

Franzosen und Russen gehört das Land,
Das Meer gehört den Britten,
Wir aber besitzen im Luftreich des Traums
Die Herrschaft unbestritten[1].

Κι ὁ Schiller, — γιατὶ ὁ Schiller, ὅπως κι ὁ Heine, ὅπως κι ὅλοι τους ἀφτοὶ ὅσοι λάτρεβαν τὴν Ἰδέα, εἶναι ἡ

1. Deutschland, *Ein Wintermärchen,* VII, 7.

δόξα τῆς Γερμανίας ἡ ἀληθινή — ὁ **Schiller** στὸ γνωστό του τὸ ποίημα *Τὸ μοίρασμα τῆς γῆς* — **Die Theilung der Erde** — ἔλεγε, καὶ λέγοντάς το συλλογιότανε τὸ Γερμανό, πῶς ὁ Θεός, σὰ μοίρασε πιὰ τὴν οἰκουμένη, εἶπε τοῦ παραπονεμένου τοῦ ποιητῆ· « Ἐσύ, ἀφοῦ τίποτα δὲν πῆρες, νἄρχεσαι στὸν οὐρανό μου. » Πλοῦτος τοῦ ποιητῆ ἀνάρπαχτος, ὁ οὐρανός.

Ἄλλαξαν οἱ καιροί. Ὅση γὶς μπόρεσε νὰ πάρῃ, τὴν πῆρε ἡ Γερμανία. Μὰ ἔχασε τἀεροβασίλειο τοῦ ὀνείρου. Ἔχασε μαζὶ καὶ τὸν οὐρανό.

Παράδοξο διόλου δὲν εἶναι ποῦ ἕνα της παιδί, ἅμα ποῦ ἄκουσε γιὰ ἰδανικό, ἀμέσως ξαφνιάστηκε, ἀμέσως εἶπε πῶς εἶναι ἀπὸ τὶς τρέλλες ἐκεῖνες ποῦ θέλουνε φρενοκομεῖο. Ἀπὸ ποῦ κι ὡς ποῦ νὰ καταλάβῃ τὴν Ἰδέα, ποῦ ἀπὸ τοῦ Κωσταντίνου τὰ χρόνια ἴσια μὲ τὰ **1821**, βάσταξε τὸν Ἑλληνισμό; Ἀπὸ ποῦ κι ὡς ποῦ νὰ καταλάβῃ τὴν Ἰδέα ποῦ στὰ **1897** ἔσπρωξε τὴν Ἑλλάδα νὰ θυσιαστῇ, νὰ πολεμήσῃ γιὰ τὴν Κρήτη; Κι ὡςτόσο φτάνει νὰ τὸ καλοξετάσῃς, καὶ σὰν πραχτικὴ θὰ σοῦ φανῇ κ' ἡ μιὰ Ἰδέα κ' ἡ ἄλλη. Πολὺ πραχτικὸ εἴτανε νὰ θέλουνε τὴν Πόλη ἀπὸ τὰ **1821**, ἀφοῦ σωστὰ καὶ φρόνιμα τὄννοιωσαν τότες πῶς γιὰ νὰ ζήσῃ, ἔχει ἀνάγκη ὁ ἑλληνισμὸς ἀπὸ τόπο, καὶ στὰ στενά του τὰ σύνορα ψυχομαχάει. Πολὺ πιὸ πραχτικὸ εἴτανε νὰ σηκωθοῦνε στὰ **1897** γιὰ τὴν Κρήτη, ἀφοῦ νά ποῦ κάτι ἔγινε ποῦ χωρὶς ἀφτὸ βέβαια δὲ θὰ γινότανε· νά ποῦ εἶναι ἀνεξάρτητη καὶ ποῦ ὁ Τοῦρκος δὲν πατάει πιὰ τὸ χῶμα τοῦ περίφημου τοῦ Νησιοῦ. Κ' ἔτσι θαῤῥῶ πῶς εἶναι πάντα, δηλαδὴ πῶς δὲν ὑπάρχει πρᾶμα στὸν κόσμο ποῦ πιὸ πραχτικὸ νὰ εἶναι ἀπὸ τὸ ἰδανικό, ἀπὸ τὴν Ἰδέα. Μὰ ὁ κ. **Julius Constantin v. Hösslin**, μόνο ποῦ μυρίστηκε κάπου ἰδανικό, τὸ βλαστήμησε. Καλὰ ἔκαμε. Ἰδανικὸ σήμερις ἡ Γερμανία φαίνεται καὶ δὲν ἔχει πιά. **Die Ideale sind**

zerronnen. Σὰ νὰ μᾶς τὸ μολογάει κι ὁ ἴδιος μὲ τὰ λόγια του. Μὰ τὸ βλέπουμε κι ἀπὸ ἄλλα πολλά. Σὰ μαζώνουνται τὸ βράδυ στὶς μπιραρίες, στὰ κελλάρια τους, ὅπως λὲν ἐκειπέρα τοὺς καφενέδες, ἢ στὶς ῥεστορατσιόνες, συνηθίζουν οἱ Γερμανοὶ καὶ ζητοῦνε μπίρα, ψωμὶ καὶ χερομέρι. Κάθουνται ἥσυχα καὶ πίνουνε. Πίνουνε καὶ τρώγουνε καὶ καπνίζουνε. Ὅσο καπνίζουνε, τρώγουνε καὶ πίνουνε, ἔτυχε πολλὲς φορὲς νὰ παρατηρήσω πῶς μιλιὰ δὲ βγάζουνε. Σὰ χόρτασαν, κι ἀπόφαγαν κι ἀποήπιαν, ὕστερις ἀπὸ μιά, μιάμιση ὥρα, πιάνουν τὶς κουβέντες κι ἀρχίζουνε καὶ φιλοσοφοῦνε. Θὰ φιλοσοφήσῃ ἄραγες ὁ Γερμανὸς σὲ μερικὰ χρόνια; Δὲν τὸ ξέρω. Ἕνα ξέρω, πῶς σήμερις πολεμᾷ μόνο καὶ μόνο νὰ χορτάσῃ, νὰ πιῇ καὶ νὰ φάῃ. Γιὰ φιλοσοφία δὲν τοῦ μέλει. Φιλοσοφικὰ βιβλία γράφει. Στὴ ζωή του ὅμως, φιλοσοφία, ἰδανικό, μήτε σταλούλα δὲν ἀποδείχνει.

Ὅλα τὰ ἰδανικὰ μοιάζει σὰ νὰ τραβηχτήκανε σήμερις, ἥσυχα καὶ θαῤῥεμένα, στῶ σοφῶνε τὰ μυαλά, στὸ καμεράκι τὸ ζεστὸ ποῦ ἡ ἐπιστήμη καίγει καὶ πάει. Ποιητὴ δὲ βλέπω νὰ μᾶς ἔδωσε ἡ Γερμανία κανένα στὰ τελεφταῖα τὰ χρόνια. Παρὰ μόνο τὸν **Busch**, τὸ φίλο τοῦ **Bismarck**. Μὰ καὶ φιλόσοφο δὲ βλέπω νὰ μᾶς χάρισε κανένα. Παρὰ μόνο τὸ **Nietszche**, τὸ φίλο τοῦ Γουλιέλμου. Ἐλεεινή, κακοῤῥίζικη κι ἀνήθικη φιλοσοφία! Ὁ **Nietszche** πολέμησε στὰ **1870**, τότες σὰ μᾶς πῆραν τὰ πέντε μιλλιάρδα καὶ τὶς δυὸ ἐπαρχίες. Τοῦ φάνηκε *ὑπεραθρώπινο* τὸ κάμωμα. Κ' ἔτσι βγῆκε στὴ μέση κ' ἡ φιλοσοφία τοῦ ὑπεραθρώπου. Τέτοια φιλοσοφία στοχάστηκε ὁ **Nietszche** στὰ χρόνια τὰ δικά μας, σὲ μιὰν ἐποχὴ δηλαδὴ ποῦ κι ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη κι ἀπὸ τὰ πολιτικὰ βλέπουμε πῶς ἔχουνε σημασία τὰ ἄτομα, ὄχι τὸ ἄτομο, ποῦ ἔπεσε κάτου τὸ παλαιϊκὸ σύστημα τῆς τυραννίας ἑνὸς καὶ μόνου, ποῦ παντοῦθε μεριὰ ὅλοι λένε νὰ γίνουν ἀθρῶποι σωστοί, ποῦ οἱ λαοὶ βασιλέβουνε ὅσο

πάνε καὶ μεγαλώνουνε. Ἀφτός, τίποτις! Τὰ στραβὰ τὰ δικά του, ποῦ τὰ πῆρε ἀπὸ δὲν ξέρω τί βάραθρα τοῦ μεσαιώνα. Εἶναι μεσαιωνιάρικος μπασιμπουζούκης. Τὰ περασμένα κοιτάζει καὶ τοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ καταλάβη, δὲ λέω τὰ μελλούμενα, μὰ τὰ τωρινά. Ὅταν ξυπνάει ὁ κόσμος, ὅταν ἀρχίζει ὁ καθένας καὶ νοιώθει τί θὰ πῆ τὸ καλό, τώραῖο καὶ τὸ δίκιο, ἔρχεται ὁ τρελλὸς ὁ βάρβαρος μὲ τὸν ὑπεράθρωπό του, καὶ μᾶς διδάσκει πῶς ὁ ὑπεράθρωπος, ὅπως θὰ τὸ δοῦνε καὶ στὸ Δρᾶμα μου ὅσοι τὸ διαβάσουνε, ἔχει τὸ δικαίωμα ὅλα μὲ τὸ βαρειό του τὸ ποδάρι νὰ τὰ καταπατάη, τὴ Δικιοσύνη, τὰ Ἰδανικά, τὴν Ἰδέα, φτάνει νἄχη τὴ Δύναμη, κ' ἔτσι νὰ καταστρέφη τοὺς μικρούς, γιατὶ μιὰ Ἰδέα μονάχα ξέρει, νὰ γίνη ἀφτὸς μεγάλος — κι ἂς πὰ νὰ χαθοῦν οἱ ἄλλοι.

Ὄμορφη καὶ πολὺ ταιριαζούμενη φιλοσοφία γιὰ τὸν ἀφτοκράτορα ποῦ βασιλέβει σήμερις ἀπάνω στὸ γερμανικὸ τὸ λαό. Ἀφτὸς ἔχει κάποια πέραση καὶ στὸ Παρίσι, τουλάχιστο γιὰ μερικοὺς ὑπεραθρώπους τοῦ Παρισιοῦ. Ἔγινε τῆς μόδας. Ξιππάζουνται μὲ τὴν ξυπνητάδα του τὴν ἀφτοκρατορικιά, λένε πῶς εἶναι ἀρτίστας, φιλόσοφος, μάλιστα δεινὸς δημοσιογράφος καὶ θεατρῖνος. Ἐμένα, ὅσο τὸ ξετάζω τὸ πρᾶμα, δὲ μοῦ φαίνεται μήτε ἔξυπνος, μήτε ἀρτίστας, μήτε θεατρῖνος, μὰ μήτε καὶ δημοσιογράφος. Μοῦ φαίνεται φαγᾶς. Τίποτις ἄλλο. Μπουχτίζει κι ὅλο ἀφτὸ πολεμᾷ, πῶς δηλαδὴ νὰ μπουχτίση περισσότερο. Διπλὰ καὶ τριπλὰ τὰ κομμάτια. Ὅπου μπορέση νάρπάξη λίγη χώρα, θὰ σοῦ τὴ χάψη ἀμέσως. Ὅπου μπορέση νάρπάξη λίγους παρᾶδες ἢ καὶ πολλούς, σοῦ τοὺς ἀρπάχνει μιὰ μορφιά. Γιὰ ἰδανικὰ δὲ σκοτίζεται. Ὁ Λουδοβίκος ὁ δέφτερος τῆς Βαβαρίας ἀφτοκράτορας δὲν ἔγινε. Εἶχε στὸ κεφάλι του μέσα κάτι ἰδανικὰ τοῦ φρενοκομείου — **pathologische Wahnbilder** — ποῦ τὸν ἐμπόδισαν καὶ νὰ τὰ βγάλη πέρα. Ὡςτόσο θαῤῥῶ πῶς ὁ Λουδοβίκος ὁ δέφτερος στάθηκε πολὺ πιὸ πραχτικὸς ἀπὸ τὸ

Γουλιέλμο. Ἔκαμε κάτι ποῦ θὰ μείνῃ, ὅταν ὁ ἀφτοκράτορας ὁ σημερνὸς θὰ σαπίζῃ στὰ χώματα ποῦ ἅρπαξε. Κάτι ἔκαμε ποῦ θὰ δοξάσῃ τὴ Γερμανία περισσότερο ἀπὸ τὶς ἁρπαξιὲς τοῦ Γουλιέλμου. Ἔκαμε τὸ Wagner. Ἀφτὸς τί ἔκαμε παρὰ νὰ τρώῃ; Καὶ θέλοντας ἢ μή, πάντα σοῦ ἔρχεται σὰν ἀηδία, σὰν ἀναγούλα, νὰ βλέπῃς ἕναν ποῦ κάθεται ἥσυχα στὸ τραπέζι καὶ χάφτει καὶ χορταίνει, ὅταν ἐσὺ δὲν ἔχεις ὄρεξη ἢ δὲν ἔχεις καὶ παρᾶ νὰ φᾷς. Εἶναι ὧρες ποῦ διψάει ὁ νοῦς καὶ ποῦ πεινᾷ ἡ καρδιά. Τὴν ἔχει ἀφτὴ τὴ δίψα κι ἀφτὴ τὴν πείνα τὴν αἰώνια, ἴσως ὄχι ὁ ὑπεράθρωπος, μὰ ὁ ἄθρωπος βέβαια, καὶ δὲ θὰ τὸν ἀλλάξῃς. Τέτοια πείνα καὶ τέτοια δίψα ὁ Γουλιέλμος δὲν τὴν ξέρει. Δηλαδή, καμώνεται πῶς φροντίζει γιὰ φιλοσοφία καὶ γιὰ τέχνη, πῶς εἶναι μάλιστα φιλόσοφος καὶ τεχνίτης. Qualis artufex! Γράφει δράματα, κάνει ζουγραφιές, βγάζει λόγους, χαιρετάει τὴν Ἀκρόπολη. Ἀλλοὶ στὴν κωμῳδία! Οἱ λόγοι του κ' οἱ ζουγραφιές του καὶ τὰ δράματά του κ' οἱ χαιρετισμοί του σὲ ἀηδιάζουν ἀκόμη περισσότερο, σὰ βλέπεις τἀληθινά του τὰ καμώματα, γιατὶ φτάνει νὰ δῇ πουθενὰ τίποτις ὡραῖο, τίποτις γενναῖο, τίποτις ποῦ νὰ εἶναι τόντις ὑπεραθρώπινο, καὶ νά σου ἕτοιμη κ' ἡ κλοτσιά του. Ἕνας γέρος, ἑβδομήντα ὀχτὼ χρονῶ, μὲ δυὸ τρία ἐγγόνια του, γιατὶ ἔπεσαν οἱ ἑφτά του γοὶ στὸν πόλεμο, ἔρχεται στὴν Ἐβρώπη. Ἔρχεται νικημένος, κι ὅ τι κι ἂν πῇ κανένας, ποιὸς δὲ χρωστᾷ σέβας στοὺς νικημένους; Εἶναι ὁ Πρόεδρος Kruger. Καλὰ ποῦ βρέθηκε στὸν κόσμο κ' ἕνα Παρίσι νὰ δείξῃ τί θὰ πῇ σέβας πρὸς τοὺς δυστυχισμένους! Παρουσιάζεται ὁ νικημένος στὴ Γερμανία. Ἀμέσως ἡ κλοτσιά. Ὁ καΐζερος, λέει, δὲν μπορεῖ νὰ δεχτῇ τὸν Πρόεδρο. Εἶναι, λέει, στὸ κυνήγι. Ναί, καὶ σὲ κυνήγι καλὸ μάλιστα, κυνήγι ποῦ ἅρπαξε τὰ νησιὰ τῆς Σαμόας γι' ἀνταμοιβή του — κι ὁ ἴδιος ἄθρωπος ποῦ πρῶτα ἔστελνε τοῦ Kruger τελεγράφους καὶ συχαρίκια — ὅσο

πεινοῦσε — ἅμα χόρτασε, τοῦ γυρίζει τὴ ῥάχη. Ἀφτὸ ποῦ εἴπαμε, φαγᾶς! Φαγᾶδες σὰν τὸν ἀφεντικὸ κ' οἱ μικρότεροι. Ὁ κ. Th. Mommsen, καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Βερολίνου, ποῦ φέρθηκε τόσο λαμπρὰ μὲ τὴ Γαλλία στὰ 1870, ἐνῶ προτοῦ νικηθοῦμε, παρακαλοῦσε ἥσυχα καὶ γλυκὰ νὰ τοῦ δώσουνε δουλειὰ στὴν Ἀκαδημία τοῦ Παρισιοῦ, ποῦ στὸν τόπο του δὲν ἔϐρισκε — δημοσιεμένο τὸ γράμμα ποῦ τὸ λέει κι ὅποιος θέλει μπορεῖ νὰ τὸ διαϐάση [1] — ὁ κ. Th. Mommsen σηκώθηκε κι ἀφτὸς νὰ βρίση τοὺς παθιασμένους, κι ὁ ἴδιος ὁ ἄθρωπος ποῦ ἔλεγε πῶς ἔπρεπε, στὴν Ἀουστρία, ἢ νὰ βάλουνε μὲ τὸ ζόρι νὰ μάθουν τὰ γερμανικὰ ὅσους ἤθελαν τὴ γλώσσα τὴ δική τους, ἢ νὰ τοὺς μπήξουνε τὰ γερμανικὰ στὸ κεφάλι μὲ τὸ ξύλο, βγῆκε τώρα νὰ διδάξη πῶς οἱ Μπόερς δικαίωμα δὲν ἔχουνε νὰ πολεμοῦνε γιὰ τὴν πατρίδα τους καὶ νὰ γυρέϐουν ἀνεξαρτησία. Κακή τους ὥρα ποῦ δὲ θέλουνε νἀφανιστοῦνε ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς. Τὴ γλώσσα τοῦ Schiller : Wir wollen frei sein, wie die Väter waren, δὲν τὴ νοιώθει πιὰ ὁ κ. Th. Mommsen, ποῦ στὸ Schiller ὡςτόσο χρωστᾷ τὴν ὕπαρξή του.

Τέτοια βλέπουμε σήμερα στὴ Γερμανία. Μήπως, στὴν περίφημη τὴν Ὑπόθεση ποῦ μᾶς κατατάραξε δυὸ χρόνια στὴ Γαλλία, στοχάστηκε ποτέ του ὁ Ἀφτοκράτορας νὰ δώση καὶ βοήθεια καμιά, μὰ γερὴ βοήθεια δηλαδή, στὴ Δικιοσύνη; Τὸ ἤξερε πολὺ καλὰ πῶς ἕνας ἀθῶος ἄδικα βασανίστηκε πέντε χρόνια. Μποροῦσε νὰ τἀποδείξη σ' ὅλο τὸν κόσμο, φτάνει νἄϐγαζε ἀπὸ τὸ σερταράκι του μιὰ μέρα τὰ χαρτιὰ ποῦ εἶναι στὴν ἐξουσία του, καὶ ποῦ τὸ φανερώνουνε φῶς φανερά. Τίποτις! Ἄκουσα μάλιστα — κι ἀπὸ καλὸ στόμα — πῶς ποῦ καὶ ποῦ τὰ κοιτάζει τὰ χαρτάκια, τὰ χαίρεται καὶ γελᾷ. Μήπως ὅμως τὸν παρακίνησε στὸν τόπο του

1. Πρϐλ. A. Bailly, *Notice sur Émile Egger*, Paris, 1886: σελ. 144-145.

κανένας νάρθῇ βοηθὸς τῆς ἀλήθειας; Ὁ κ. Th. Mommsen, καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Βερολίνου, ἀδιάκοπα ξετάζει καὶ ξερεβνάει τὴν ἀλήθεια στὴν παλιὰ τῆς Ῥώμης τὴν ἱστορία. Γιὰ τὴν τωρινὴ τὴν ἀλήθεια ἴσως δὲν τοῦ μέλει τόσο πολύ. Μεγάλος ἱστορικός, μὰ σὰ μικρὸς ἄθρωπος. Σὰν εἶναι νὰ βρῇ τίποτις δυσάρεστο ἢ σουβλερό, νὰ σὲ πειράξῃ, ἀμέσως θὰ τὸ πῇ. Δὲν εἴδαμε ὅμως νὰ εἶπε κανένα λόγο ποῦ νὰ πιάσῃ καὶ τὸν τόπο του μήτε σ' ἀφτή μας τὴν Ὑπόθεση μήτε στὰ 1897, ὅταν ὁ Σουλτάνος σκότωνε δεξιὰ κι ἀριστερά. Δὲν εἶναι παράξενο; Μὰ γιὰ νἄχουμε καλὸ ῥώτημα — καὶ τὸ ῥωτῶ δίχως πίκρα — μήπως κ' οἱ ἄλλοι κ' οἱ τόσοι καὶ τόσο πολλοὶ σοφοὶ τῆς Γερμανίας ἔπαθαν τίποτις καὶ τοῦ λόγου τους, ποῦ τί νὰ σᾶς πῶ; μὰ δὲν ἀκούγουνται σὰν προσμένει κανεὶς νἀκουστοῦνε; Τὸ φοβοῦμαι καμιὰ φορά, γιατὶ κοιτάξτε τί τρέχει καὶ μοιάζει μάλιστα σὰν ἀστεῖο, μιὰ καὶ τὸ συλλογέται κανένας. Τόσοι καὶ τόσοι περίφημοι σοφοί, ποῦ τὴν ἀρχαία τὴν Ἑλλάδα τὴν παίζουνε πιὰ στὰ δάχτυλά τους, ποῦ κάθε μέρα μᾶς βγάζουνε κι ἀπὸ μιὰ ἔκδοση κανενὸς ἀρχαίου πεζογράφου ἢ ποιητῆ, τὸ δαχτυλάκι τους ὅμως δὲν κουνήσανε, ὅταν ξέσπασε ὁ πόλεμος μὲ τὴν Τουρκιὰ στὰ 1897, λεξούλα δὲν ξεστομίσανε γιὰ τοὺς ἀπογόνους μήτε τοῦ Πλάτωνα μήτε τοῦ Λεωνίδα. Ἀπογόνοι μισοὶ καὶ μισοὶ θὰ μοῦ πῆτε, κουτσοὶ καὶ στραβοί· ὅσο θέλετε, μὰ ὅπως κι ἂν εἶναι, τοῦ Πλάτωνα καὶ τοῦ Ἀριστοφάνη τὴ γλώσσα μιλεῖ καὶ σήμερις ἀκόμα ὁ λαὸς στὴν Ἑλλάδα, καὶ τὸ ξέρουν ἀφτὸ στὴ Γερμανία, πολὺ καλήτερα μάλιστα ἀπὸ τοὺς γλωσσολόγους τῆς Ἀθήνας, πῶς εἶναι ἡ δημοτικὴ κόρη τῆς ἀρχαίας, κ' οἱ σοφοὶ ποῦ λέμε ἀπὸ τὸν Ἀριστοφάνη κι ἀπὸ τὸν Πλάτωνα κερδίζουνε κάθε φορὰ ποῦ παραδίδουν ἢ ποῦ ἐκδίδουνε κανέναν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους. Γιατί νὰ φαίνουνται λοιπὸν τόσο ἀχάριστοι; Καὶ τί ἀξίζει νὰ διαβάζῃ κανεὶς Ὅμηρο, καὶ νὰ ξεχνάῃ τί θὰ ποῦν τὰ

« παλίντιτα ἔργα » καὶ τί θὰ πῇ « χάρις μετόπισθ' εὐεργέων »; Καὶ τί ἀξίζει νὰ διαβάζῃ κανεὶς Πλάτωνα, καὶ νὰ μὴ νοιώθῃ τὰ οὐρανόφωτα καὶ τὰ βαθιοστοχασμένα τοῦ Πλάτωνα τὰ λόγια · « Εἴπερ σοφία τε καὶ ἀρετή ἐστι δικαιοσύνη, ῥᾳδίως, οἶμαι, φανήσεται καὶ ἰσχυρότερον ἀδικίας, ἐπειδήπερ ἐστὶν *ἀμαθία* ἡ ἀδικία »; Τὰ ξέχασαν οἱ σοφοί μας ἢ μήπως κι ἀφτοὶ ἄλλο σήμερις δὲ συλλογιοῦνται παρὰ τὸ φαγάκι τους, ὅπως κι ὁ φίλος μας ὁ Γουλιέλμος;

Γιὰ τὸ Γουλιέλμο τὸν ἴδιο, γιὰ τὸν τρόπο ποῦ φέρθηκε στὰ 1897, στοῦ πολέμου τὸν καιρό, ἀλήθεια δὲν ξέρει κανεὶς τί νὰ πῇ καὶ τί νὰ μὴν πῇ. Ἂς τὸ πῶ καὶ γὼ λοιπὸν ὅπως τὸ βλέπω. Μοῦ φαίνεται πῶς ἀφτὸς ὁ ὑπεράθρωπος βρωμᾷ. Ἔπιασε μὲ τὸ χέρι του τὸ χέρι τὸ αἱματοβαμμένο, τὸ βρώμικο τὸ χέρι τοῦ Σουλτάνου. Τοῦ ἀπόμεινε στὴν πέτσα ἡ μυρουδιὰ γιὰ τοὺς αἰῶνες. Ἀφτὸ δὲν ξεχνιέται καὶ δὲ θὰ ξεχαστῇ. Θὰ φαίνεται κατόπι ὁ βρώμικος ὁ λεκὲς στὰ κατεβατὰ τῆς ἱστορίας, τὰ φιλάληθα. Θὰ φαίνεται τόσο πολὺ ποῦ θὰ τονὲ βλέπουνε κ' οἱ μελλούμενοι **Mommsen** τῆς Ἐβρώπης. Στὴν Ἑλλάδα πρέπει ὅμως ἀπὸ τώρα νὰτενίζουμε τὸ λεκέ, πρέπει νὰ σιχαίνουνται ἀπὸ τώρα καὶ νὰηδιάζουν, ἂν ὑπάρχουν ἀκόμη δηλαδὴ ἄλλοι ἀπὸ Νιτσαίους στὴν Ἑλλάδα, καὶ τὸ ξέρουμε πῶς ὑπάρχουν. Πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο, δυὸ τρία χρόνια προτοῦ νὰ γίνῃ, ἔγραφα ἑνὸς δημοσιογράφου γερμανολάτρη · « Μὴν ποδογλύφῃς τὸν Κάϊζερο καὶ τὴ δύναμη τὴ γερμανική · θὰ σᾶς πάρουνε ὅλους καμιὰ μέρα μὲ τὶς κλοτσιὲς μέσα στὴ μούρη ». Τὶς κλοτσιὲς τὶς εἴδαμε. Βλέπουμε σήμερις καὶ τὴ μούρη ποῦ τὶς γλύφει.

Γιὰ νὰ πῶ τὴ γνώμη μου παστρικά, ὅπως ἔχω τὴν κακὴ συνήθεια ὅλα νὰ τὰ λέω, εἶναι ντροπή, εἶναι ἴσως ἡ μεγαλήτερη, νὰ κάθεται σήμερα Ῥωμιὸς νὰ κολακέβῃ ἐκείνονα ποῦ χτυπᾷ. Ποτὲ ἀφτὸ δὲν πρέπει νὰ γίνεται, μὰ δὲν εἶναι

καὶ φρόνιμο νὰ γίνῃ, γιατὶ σὰ θὲς ἡ δύναμη νὰ μὴ σὲ τσαλαπατάῃ, κι ἀξιοπρέπεια καὶ συφέρο σου συνάμα νὰ δείξῃς ἐσὺ πῶς δὲ φοβᾶσαι καὶ σὲ σέβεται τότες. Κατάντησε ἀηδία σωστὴ τὸ ποδογλύψιμο τοῦ Γουλιέλμου καὶ θέλησα πιὰ νὰ τὸ φωνάξω. Δὲ μιλῶ μονάχα γιὰ τὴ φημερίδα ποῦ κάθε πρωῒ βγαίνει βουτηγμένη μέσα ἀπὸ τὴ λάσπη. Ποιὸς καταδέχεται νὰ θυμώσῃ μὲ τὴ λάσπη; Συλλογιοῦμαι καὶ λυπᾶμαι κάτι δύστυχα παιδιὰ ποῦ μοιάζει καὶ τἄπιασε τρέλλα, ποῦ θέλουνε καὶ καλὰ σελαμλίκια, νὰ ταπεινωθοῦνε καὶ πάλε, ποῦ λὲς καὶ λυσσάξανε γιὰ καινούρια κι ἀνάποδη σκλαβιά, ποῦ σκύβουνε τὸ κεφάλι τους χαμηλὰ ἴσια μὲ τὴ σκόνη τοῦ δρόμου, ποῦ πάνε, δίχως νὰ ξέρουνε μήτε τὸ ἄλφα μήτε τὸ βῆτα τῆς ζουγραφικῆς καὶ τῆς τέχνης, σὰ θεοὺς μοναδικοὺς νὰ προσκυνοῦνε ὡς καὶ τοὺς παραμικροὺς ζουγράφους τῆς Γερμανίας, ποῦ ἴδια της, μὲ περισσότερη κρίση, δὲν τοὺς προσκυνάει τόσο ταπεινά, καὶ νὰ λένε, τώρα ποῦ οἱ γερμανοὶ ἀξιωματικοί, πετσὶ καὶ νύχι μὲ τοὺς Τούρκους, ἀφάνισαν τὴν Ἑλλάδα, δέφτερη πατρίδα τὴ Γερμανία.

Μὰ νὰ μὴ θαῤῥέψῃ πάλε κανεὶς πῶς ἀφτὰ ποῦ εἶπα τὰ λέω ἀπὸ μῖσος γιὰ τὴ Γερμανία τὴν ἴδια. Ὅποιος μὲ γνωρίζει, θὰ ξέρῃ πῶς τέτοιο μῖσος ἀνόητο δὲν ἔχω. Δὲ συνηθάω νὰ μισῶ καὶ νὰ καταδικάζω λαούς. Οἱ λαοί, πρέπει πότε κανεὶς νὰ τοὺς μισάῃ, πότε νὰ τοὺς ἀγαπᾷ, κατὰ πῶς τάξίζουνε, γιατὶ ἀλλάζουνε κι ἀφτοί, καὶ σήμερις μπορεῖ νὰ φερθοῦνε μὲ τρόπο ποῦ νὰ μισηθοῦνε, ἄβριο μὲ τρόπο ποῦ νὰ τοὺς ἀγαπήσῃς, ὅπως τὸ φέρουν τὰ περιστατικά, χωρὶς κ' ἴδιοι τους οἱ λαοὶ νὰ τὸ καταλάβουνε. Τὸ πιὸ περίεργο εἶναι ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς πῶς ὁ Γερμανὸς δὲν ἔχει μέσα του δικιοσύνη, πῶς δὲ νοιώθει τὸ καλό. Εἶναι φυσικά του ἥσυχος κι ἀγαθός. Οἱ λαοὶ δὲ φταίνε ποτέ. Φταίνε τὰ κεφάλια. Εἶπα λοιπὸν πῶς καθὼς εἶναι

τώρα τὰ πράματα, δὲ λωλαίνουνται τὰ κεφάλια στὴ Γερμανία γιὰ ἰδανικά. Μπορεῖ ἄξαφνα τοὺς Γερμανοὺς νὰ τοὺς συφέρῃ ἔτσι καὶ νὰ μὴ γυρέϐουν ἄλλα. Ἐγώ, δηλαδὴ κάθε ἄθρωπος ποῦ δὲν εἶναι γερμανός—κ' εἶναι ἀκόμη καμπόσοι—παρατηρεῖ πῶς ἂν κερδίζουν οἱ Γερμανοὶ μὲ τὸ σημερνό τους τὸ σύστημα καὶ τὸ σημερνὸ τὸ φαγοπότι, ὁ κόσμος τίποτα δὲν κερδίζει κι ἀφτὸ μᾶς μέλει ἐμᾶς, τοὺς ἁπλοὺς ἀθρώπους. Δὲ θὰ πῇ ὅμως πῶς μισοῦμε τὴ Γερμανία. Ἐγὼ μάλιστα πῶς νὰ τὴ μισήσω; Μέρα νύχτα μελετῶ κανένα γερμανικὸ βιϐλίο καὶ μαθαίνω. Ἔχω καὶ μερικοὺς φίλους ἐκεῖ κάτω. Ἔχω κι ἄλλα ποῦ τὰ συχνοθυμᾶμαι. Ὅποιος στὰ νιάτα του ἔμαθε ἀπ' ὄξω κι ὅσο ἔρχουνται τὰ χρόνια, μὲ τὴν ἴδια ζέση, ξαναλέει τοῦ Heine τοὺς στίχους · ὅποιος μιὰ φορὰ στὴ ζωή του, στὰ γλυκοχαράματα τῆς ψυχῆς του, σὰν εἴτανε δεκάξη δεκαφτὰ χρονῶ παλληκάρι, καρδιοχτύπησε ξεστηθίζοντας δυνατόφωνα τὰ λόγια τῆς Τέκλας τοῦ Wallenstein ἢ ἄρχισε νὰ πλέκῃ χίλια ὀνείρατα διαϐάζοντας τοῦ Schiller τὰ *Ἰδανικά* · ὅποιος κατόπι κατάλαϐε τί θὰ πῇ Kant καὶ μελέτησε τὸν περίφημο λόγο τοῦ Fichte στὸ γερμανικὸ ἔθνος · ὅποιος εἶδε ἄξαφνα μπροστά του, κόσμος γιγαντένιος νὰ ξανοίγῃ, ἡ ζωή του νἀλλάζῃ, ὁ νοῦς του νὰ πλουτίζῃ, νὰ τρέμῃ κ' ἡ καρδιά του μὲ τοῦ Gœthe τἀπέραντο φῶς, ἐκεῖνος μπορεῖ νὰ λυπηθῇ καὶ λυπᾶται ποῦ πῆραν τὰ πράματα τέτοιο δρόμο, μὰ ποτέ του δὲν ξεχνᾷ μήτε μπορεῖ νὰ ξεχάσῃ τὴ Γερμανία.

Ὁ Gœthe! Ὄνομα ἴσως ὄχι πιὸ μεγάλο ἀπὸ τὄνομα τοῦ Ντάντε, ποῦ μεγαλήτερο δὲν ἔχει στὸν καινούριο μας τὸν κόσμο, μὰ βέϐαια πιὸ μεγάλο ἀπὸ τοῦ Σαικσπήρου. Ἀχάριστος θὰ εἴμουνα πολὺ νὰ μισοῦσα τὴ Γερμανία ποῦ ἔχει ἕναν Gœthe — καὶ τὸ εἴδαμε πῶς πρέπει νὰ θυμᾶται κανεὶς τί σημαίνει « χάρις εὐεργέων. » Ἐϐεργέτης μου σωστὸς εἶναι ὁ Gœthe. Πόσα τοῦ χρωστῶ, ποῦ κάθε πρωί,

σὰ σηκώνουμαι καὶ κάθουμαι στὸ γραφεῖο μου, ἀνατριχιάζω θωρώντας τὸ μικρό μου τὸ μουσεῖο ποῦ βλέπω παντοῦ τὄνομά του. Ἔχω δυὸ γράμματα δικά του, γραμμένα, ὑπογραμμένα μὲ τὸ θεῖο του τὸ χέρι. Εἶναι ἀνέκδοτα. Ἐννοεῖται, τὸ χαίρουμαι κι ἀφτό. Ὄχι μόνο δὲ βρίσκουνται στὸν κατάλογο τοῦ Strehlke [1], μὰ μήτε ξέρει πῶς ὑπάρχουνε, ἂν καὶ λογαριάζει στὸν κατάλογο του ἀνέκδοτα γράμματα κάμποσα. Ἔχω καὶ μιὰ ζουγραφιὰ τοῦ Gœthe, πολὺ περίεργη, ποῦ παρασταίνει ἑλληνικὸ Ναὸ μὲ τὸν ἥλιο ποῦ δὲ βγῆκε ἀκόμα, μὰ ποῦ φαίνουνται οἱ γιγαντένιες του οἱ ἀχτῖδες, γιατὶ γιγαντένιες τὶς ἔκαμε, πίσω ἀπὸ μιὰ ῥαχούλα. Θὰ τὸ ζουγράφισε ἴσως, στὸν καιρὸ ποῦ ἔγραψε τὴν Ἰφιγένεια στοὺς Ταύρους καὶ κατὰ τὸν τρόπο ποῦ φαντάζουνταν τὴν ἀρχαία τὴν Ἑλλάδα, ὅπως μᾶς τὴ δείχνουν τὰ δράματά του. Δὲν ἔχει τὴν ὑπογραφή του ἡ ζουγραφιά. Μὰ ἔχω κάτι γράμματα — ἀνέκδοτα κι ἀφτά — τοῦ φίλου του Geheimrath von Müller, ποῦ λέει κάμποσα γιὰ τὸν Gœthe, καὶ σ' ἕνα του γράμμα ἴσια ἴσια μιλεῖ γιὰ τὴ ζουγραφιὰ ποῦ εἴπαμε. Τὴ στέλνει τοῦ Ary Scheffer, κ' ἡ κόρη τοῦ Ary Scheffer, ποῦ μοῦ δηγήθηκε τὰ καθέκαστα, μοῦ τὴ χάρισε ἐμένα. Γράφει ὁ Müller ἀπὸ τὸ Weimar — ce 6 déc. 1841 — εἶναι τὸ γράμμα του γαλλικὰ καὶ τοῦ λέει· « Je charge M. Mastersteig de Vous remettre de ma part un petit dessin de Gœthe; j'espère qu'il vous fera plaisir, en pouvant au moins Vous donner une idée de la manière dont l'illustre Auteur de Faust se plaisait souvent à poétiser avec le crayon. » Ἤθελε ὁ Müller νὰ στείλῃ καὶ τίποτις πολύτιμο ποῦ νὰ εἶναι τοῦ Gœthe τοῦ ἴδιου, γιατὶ ὁ Ary Scheffer, ὅπως εἶναι καὶ γνωστό, ἔκαμε πλῆθος εἰκόνες παρμένες ἀπὸ τοῦ Gœthe τὰ ἔργα. Ἔχω μάλιστα καὶ

1. *Fr. Strehlke*, *Goethes Briefe*, 1882-1884, τ. γ', σελ. 5 κι ἀκόλουθες. Δὲν τὰ βάζει καὶ δὲν τὰ ξέρει μήτε τὸ *Goethe Jahrbuch*.

τ'Άπαντα τοῦ Gœthe, δημοσιεμένα ὅσο ζοῦσε ἀκόμα ὁ ποιητὴς (1815-1819), κι ὁ Ary Scheffer, γιατὶ δικό του εἴτανε τἀντίτυπο, διαβάζοντας τὸν πρῶτο Faust καὶ τοῦ Wilhelm Meister τὰ Wanderjahre, σημείωσε μὲ μιὰ μολυβιὰ τοὺς στίχους ἢ τὶς ἀράδες ποῦ κατόπι τοῦ χρησιμέψανε γιὰ τὴ Μαργαρίτα καὶ τὴ Mignon. Δὲ γνωρίζω λοιπὸν τὴ Γερμανία μόνο ἀπὸ χτές· κι ἀπὸ προχτὲς τὴ γνωρίζω. Στὸ μουσεῖο μου τἀγαπημένο βρίσκεται κ' ἕνα ἀγαλματάκι ποῦ παρασταίνει τὸν Gœthe στὰ 1828. Ἀγορασμένο δὲν εἶναι. Τὄφερε καὶ τοῦτο καὶ τὄδωσε τοῦ Ary Scheffer ὁ Fr. v. Müller. Ἔχω κ' ἕνα λαμπρὸ γράμμα τοῦ Carlyle — ἀνέκδοτο κι ἀφτό — ποῦ μιλεῖ ὡραῖα, πολὺ ὡραῖα γιὰ τὸν Gœthe, ὅπως μιλοῦν ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλονα ἀθρῶποι ποῦ τί θὰ πῇ ζούλια δὲν ξέρουνε, καὶ ποῦ ὅσο μεγάλοι κι ἂν εἶναι ἴδιοι τους, προσκυνοῦνε καὶ σέβουνται τοὺς μεγάλους, γιατὶ τοὺς καταλαβαίνουνε.

Σὰν παίρνω καὶ διαβάζω, δὲ λέω πιὰ τοῦ Carlyle, μὰ καὶ τοῦ καλοῦ τοῦ Müller τὰ γράμματα, νοιώθω τὴν καρδιά μου καὶ τρέμει. Τί νὰ πῶ γιὰ τὰ γράμματα τοῦ Gœthe; Τὸ ἕνα εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸ Weimar, στὸν κ. von Müller, τὶς 13 τ'Άη Δημήτρη, 1808 — ἕνα χρόνο προτοῦ βγάλῃ τὶς Wahlverwandschaften — τἄλλο, κι ἀφτὸ ἀπὸ τὸ Weimar καὶ πάλε τοῦ Müller, τὴ χρονιὰ ποῦ ἔβγαλε ὁ ποιητὴς τὸν τρίτο τόμο τῆς *Βιογραφίας* του, ὅπως τὴ λέει ὁ ἴδιος, δηλαδὴ στὰ 1814, 29 τοῦ Σποριά. Εἶναι πολύ, πολὺ νόστιμο. Μιλεῖ μέσα — καὶ τί ἐβγενικὰ ποῦ τὰ λέει πάντα καὶ τί γλυκά, τίποτις ποῦ νὰ μοιάζῃ δηλαδὴ μὲ κάτι λόγια τοῦ κ. Th. Mommsen, ἢ καὶ τοῦ κ. Julius Constantin v. Hösslin — μιλεῖ μέσα γιὰ βραδειὲς χαρισάμενες ποῦ πέρασε, λέει, ἀκούγοντας μουσική.

Ἀνάφερα ἐδῶ τὴ μουσικὴ κι ἄφησα τἄλλα, γιατὶ μοῦ

φαίνεται πῶς σήμερα ἴσια ἴσια ἡ Γερμανία σὰ νἀποξέχασε λιγάκι τὸν πρεπούμενο ρυθμό, καὶ στὸ περίφημο τὸ ἐβρωπαΐικο τὸ κοντσέρτο, ποῦ λέγανε, στὰ 1897, σὰ νὰ χτύπησε κάπως βαριὰ τὰ ταμποῦρλα. Ὁ Gœthe δὲν πιστέβω ποτέ του μήτε νἄπαιξε μουσικὴ σὰν τὸ Γουλιέλμο, μὰ μήτε καὶ νἄδινε τὶς ἴδιες κλοτσιὲς στὴν Ἑλλάδα. Τῆ σεβότανε ὁ Gœthe καὶ τὴν ἀγαποῦσε, ἄς εἴτανε καὶ ξεπεσμένη, σὰν τὴν πρωτογνώρισε. Συλλογίστηκα μάλιστα πῶς θὰ τοῦ ἄρεζε πολύ, πῶς ἴσως καὶ θὰ τονὲ συγκινοῦσε νὰ δῇ πῶς ἕνας κευτσὸς στραβὸς ἀπόγονος τοῦ Εὐριπίδη, σὲ βιβλίο γραμμένο γιὰ τὸ μικρὸ τὸ ξανάγεννημένο τὸ βασίλειο, δημοσιέβει δυὸ γράμματά του ἀνέκδοτα, — γιατὶ κόντεψα κιόλας νὰ τὰ δημοσιέψω ἐδῶ. Τί ἀξίζουνε ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ Gœthe, τὸ ξέρει ὁ καθένας, καὶ θὰ τὸ ξέρουν, ὑποθέτω, πολὺ καλήτερα στὴ Γερμανία παρὰ ποῦ τὸ ξέρουν οἱ Νιτσαῖοι τῆς 'Αθήνας, ἂν καὶ τὰ ξέρουν ὅλα. Εἴμουν τὸ λοιπὸν ἕτοιμος. Μὰ θυμήθηκα πῶς ἕνα βράδυ, στὸ Παρίσι, ὁ κ. Th. Mommsen μὲ ρωτοῦσε πῶς μπορεῖ ἕνας ἄθρωπος νὰ καταγίνεται στὰ βυζαντινὰ καὶ στὴ νεοελληνικὴ τὴ φιλολογία. Κοιτάξτε τώρα τί ὄμορφα ποῦ ἔρχεται, καὶ τί ὡραία ἐφκαιρία ποῦ τοῦ δίνεται νὰ μελετήσῃ ὁ ἴδιος, ὄχι βυζαντινά, ὄχι νεοελληνικά, μὰ ρωμαίϊκα καὶ γερὰ μάλιστα, τοῦτα δἄ ποῦ γράφω. Εἴδαμε πῶς ὁ κ. Th. Mommsen ἔχει κάπως καλήτερη ἰδέα γιὰ τὸν Gœthe παρὰ γιὰ τὸν Bismarck, καὶ ξέρουμε πῶς ὑπάρχει ἑταιρία στὴ Γερμανία ποῦ μὲ πόθο καὶ μὲ ζέση, μαζώνει ὡς καὶ τὰ παραμικρὰ τἀπομεινάρια τοῦ Gœthe. 'Εδῶ ἔχουμε ἀπομεινάρια ποῦ εἶναι καὶ κάπως σπουδαῖα κιόλας. Πρέπει λοιπὸν τώρα νἀκούσῃ ὁ κ. Mommsen τί σημασία μπορεῖ ἄξαφνα τὰ ρωμαίϊκα νἄχουνε γιὰ ἕναν Gœthe, νὰ δῇ, νὰ δοῦνε κ' οἱ ἄλλοι πῶς ἀξίζει κάποτες τὸν κόπο νὰ μελετάμε τί θὰ πῇ Ἄη Δημήτρης καὶ τί μήνας μαθὲς εἶναι ὁ Σποριάς. Μοῦ

φαίνεται μάλιστα πῶς πρέπει τώρα νὰ βαστάξουνε σημείωση γιὰ τὰ ἱστορικὰ ποῦ ἔδωσα, νὰ μεταφραστοῦν ἀπὸ τὰ ρωμαίϊκα ὅσα εἴπαμε ἀπάνω στὴ ζουγραφιὰ τοῦ Gœthe καὶ τὰ γράμματά του. Ὑπεράθρωπος ὁ Γουλιέλμος · μὰ κάτι ἀξίζει κι ὁ Gœthe. Μεγάλο πρᾶμα ἡ Δύναμη · μεγαλήτερο πρᾶμα ὁ Νοῦς. Ἴσως θἀναγκαστῇ κι ὁ κ. Th. Mommsen, ὁ ἴδιος, γιὰ χατίρι τοῦ Gœthe, νὰ κοιτάξῃ ἕνα βιϐλίο ποῦ στόλισα μέσα, μὲ τὰ μικρά μου καὶ ταπεινὰ στολίδια, τὸν Ἀφτοκράτορα τὸν ἴδιο.

Γιὰ νὰ τοῦ ἀνοίξω τὴν ὄρεξη, ἐλπίζω μάλιστα γρήγορα νὰ δημοσιέψω τὴ ζουγραφιὰ τοῦ Gœthe, χωριστὰ σὲ μιὰ φυλλάδα, γραμμένη ρωμαίϊκα, μὲ τὰ γράμματα ποῦ εἴδαμε καὶ μὲ κάτι ἄλλα.

Δὲ σώθηκαν ὅμως τἀνέκδοτά μου. Ὕστερις ἀπὸ τὸν Ἀφτοκράτορα (μὲ φ) τῆς Γερμανίας, ἐλπίζω νὰ καταδεχτῇ καμιὰ μέρα νὰ ρίξῃ μιὰ ματιὰ στὰ φτωχά μου τὰ ρωμαίϊκα κι ὁ κύριος ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, στὴν Ἑλλάδα, ὀνοματιζούμενος Στάης. Ὄχι ἀπὸ κακία μου δηλαδὴ ποῦ τὸ λέω ἀφτό, μὰ ἔτσι, γιὰ νὰ τοῦ δώσω ἕνα μικρούτσικο ταπεινουλὸ μαθηματάκι, ἀφοῦ εἶμαι καὶ δάσκαλος. Ἔχω ἕνα χερόγραφο στὴ συλλογή μου πιὸ πολύτιμο, θαῤῥῶ, καὶ βέϐαια πιὸ σπάνιο κι ἀπὸ τοῦ Gœthe τὰ γράμματα. Δὲν πιστέϐω νὰ βρίσκεται βιϐλιοθήκη στὴν Ἐϐρώπη ποῦ νὰ τὸ μάθῃ πῶς ὑπάρχει καὶ νὰ μὴν τὸ θελήσῃ. Λέει ὅμως μέσα πολλὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα, γιὰ τὴν ψυχὴ τὴν ἑλληνική, γιὰ τὴν πίστη ποῦ θρέφει μέσα του τὸ γένος, τὴν πίστη πῶς θὰ ζήσῃ, πῶς θὰ νικήσῃ. Κάποτε συλλογέμαι πῶς τὸ χερόγραφο ἀφτὸ πρέπει καμιὰ μέρα νὰ πάῃ στὴν Ἀθήνα. Σὰ δικό της μοῦ φαίνεται πῶς εἶναι. Τὸ κοιτάζω καὶ λέω μέσα μου — γιατὶ μὴ μὲ βλέπετε ποῦ δὲν ἀγαπῶ τοὺς ὑπουργούς, τὴν Ἑλλάδα τὴν ἀγαπῶ, ὡς καὶ τὴν καημένη τὴ φοιτηταριὰ τὴν ἀγαπῶ, ἀγαπῶ τοὺς νέους ποῦ μὲ τὰ σωστά τους δουλέϐουνε καὶ σπουδά-

ζουνε — λέω τὸ λοιπὸ νὰ τὸ δώσω σὲ καμιὰ ἑλληνικὴ βιβλιοθήκη. Σὲ ποιὰ ὅμως; Ἴσα ἴσα ἐδῶ ἀρχινάει καὶ τὸ μαθηματάκι. Θυμοῦμαι πῶς ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, ὀνοματιζούμενος Στάης, εἶπε κάπου πῶς « οὔτε ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τῆς Ἑλλάδος, ἡ γλῶσσα τοῦ Κράτους θὰ κατέλθῃ ποτὲ εἰς βαθμὸν τοιαύτης χυδαιότητος (ντρέπουμαι ποῦ τἀντιγράφω αφτά, μὰ τί νὰ κάμω;) ὁποία εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν μαλλιαρῶν ἢ τῶν λεγομένων δημοτικιστῶν » κτλ. κτλ. Ἐγὼ λοιπὸν τὸ χερόγραφο ἐκεῖνο λέω νὰ τὸ προσφέρω — μ' ὅλο τὸ σέβας καὶ μ' ὅλη τὴν ἀφοσίωση — στὴ βιβλιοθήκη, ὄχι, παρακαλῶ, τοῦ Πανεπιστημίου, μὰ τοῦ Πανεπιστήμιου. Τὴ γενικὴ Πανεπιστημίου, παροξύτονη, βλέπω καὶ τὴ μεταχερίζεται ὁ κ. Στάης. Πῶς δὲν ντρέπεται; Πῶς τὸ κατώρθωσε νὰ « κατέλθῃ ποτὲ εἰς βαθμὸν τοιαύτης χυδαιότητος »; Γιατὶ ἀλήθεια ὁ τονισμὸς τῆς γενικῆς μοῦ φαίνεται πολύ, μὰ πολὺ χυδαῖος.

Διάβασα στὴ γραμματικὴ τοῦ Σκορδέλη καὶ λέει· « Ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρά, ἡ προπαραλήγουσα δὲν τονίζεται. » Ὁ Σακελλάριος λέει · « Ἐὰν λέξις αὐξάνει νέας συλλαβὰς ἐν ἀρχῇ προσλαμβάνουσα, ὁ τόνος αὐτῆς ἀναβιβάζεται πρὸς τὴν ἀρχήν, καθ' ὅσον τὸ ἐπιτρέπει ἡ λήγουσα · οἷον πράττω, ἔπραττον » κτλ. Ὁ Ἡρωδιανὸς πάλε γράφει · « τῆς εὐθείας τοῦ Ὅμηρος καὶ αἰτιατικῆς καὶ κλητικῆς προπαροξυνομένων, Ὅμηρος Ὅμηρον Ὅμηρε, ἡ γενικὴ καὶ δοτική, τοῦ Ὁμήρου καὶ τῷ Ὁμήρῳ, διὰ τὴν ἐπὶ τέλους μακρὰν παροξύνονται » κτλ.

Μ' ἄλλα λόγια, ὅταν τὸ τελεφταῖο φωνήεντο εἶναι μακρό, ἡ προπαραλήγουσα τόνο δὲ θέλει · ὅταν ὅμως εἶναι βραχύ, ὁ τόνος ἀμέσως ἀνεβαίνει, λ. χ., βουλέυω, ὄχι βούλευω, μὰ ἐβούλευον κτλ. (Πρβλ. καὶ Kühner-Blass, τ. Α', σελ. **318**, ἀκ.)

Ἡ δημοτικὴ αφτὸ περίφημα τὸ κατάλαβε κάθε φορὰ

πού ἴδια της πλάθει τύπο ἡ λέξη · βαστάει πάντα τὸν κανόνα. Ἔτσι λέει καὶ τονίζει *ἀθάνατη*, *ἕτοιμη*, κτλ, κτλ., ἀφοῦ τὸ τελικὸ τὸ *η* σήμερα μακρὸ δὲν εἶναι, παρὰ βραχύ, ἀπαράλλαχτα ὅπως καὶ τὸ τελικὸ φωνήεντο στὸ ἀρσενικὸ *ἀθάνατος*. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸ τελικὸ *ου* τῆς γενικῆς *πανεπιστημιου*. Μακρὸ δὲν εἶναι. Κι ὁ κ. Στάης ὁ ἴδιος βραχὺ θὰ τὸ πῆ.

Ὁ τονισμὸς Πανεπιστημίου τὸ λοιπὸν εἶναι ΛΑΘΟΣ, ὅπως τὸ πάρῃς, δηλαδὴ καὶ τὴν ἀρχαία γλῶσσα νὰ κοιτάξῃς καὶ τὴ σημερνή. Ἀμάθεια καὶ λάθος, ὅλη ἡ καθαρέβουσα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὸ τέλος. Δὲν ξέρει πιὰ τὸ σωστὸ κανονισμὸ μήτε τῆς ἀρχαίας, νὰ τὸν ἐφαρμόσῃ ὅπου πρέπει, μήτε τῆς δημοτικῆς, ποῦ τὰ ἔλαβε ὅλα γραμμὴ ἀπὸ τὴν ἀρχαία. Ὁ Ξενοφώντας, νὰ ζοῦσε σήμερις, νἄκουγε τὴ λέξη Πανεπιστήμιον, ποῦ δὲν τὴ γνώριζε, ἀφοῦ τὴν ἔφτειαξε ὁ Κοραῆς [1], δὲ θὰ μποροῦσε νὰ κάνῃ γενικὴ Πανεπιστημίου, γιατὶ μαζὶ μὲ τὸ Πανεπιστήμιο θἄκουγε κι ὅλη μας τὴ σημερνὴ τὴν προφορά, θἄκουγε τὸ *ου* βραχὺ νὰ τὸ λέμε. Καὶ πολὺ φυσικά, στὴ γενική, θἄλεγε Πανεπιστήμιου, γιατὶ δὲ θὰ μποροῦσε νὰ τὸ πῆ ἀλλιῶς καὶ δὲ θὰ εἶχε καὶ τὸ λόγο του. Θέλω νὰ πῶ δηλαδὴ πῶς ὁ Ξενοφώντας ἤξερε καλήτερα τὴ γλῶσσα του καὶ τὴ γλῶσσα μας ἀπὸ τὸν ὀνοματιζούμενο Στάη. Ὅταν τὴ μάθῃ ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς παιδείας, θὰ καταλάβῃ πῶς θἄρθῇ μιὰ μέρα ποῦ καὶ τὸ Κράτος τὸ ἴδιο δὲ « θὰ κατέλθῃ εἰς βαθμὸν τοιαύτης χυδαιότητος » ποῦ νὰ γράφῃ, νὰ τυπώνῃ πανεπιστημίου, γιατὶ θὰ τρομάξουνε μὲ τὴν ἀμάθεια οἱ ἀθρῶποι. Τότες βλέπει ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς παιδείας, ἂν « ὑφίσταται », ποῦ λέει, ἢ δὲν « ὑφίσταται » γλωσσικὸ ζήτημα. Ἐγὼ νομίζω πῶς τὸ γλωσσικὸ ζήτημα ὑπάρχει ἀκόμη, ἀφοῦ ὑπάρχει ἀκόμα τέτοια στενοκεφαλιά. Μὰ νομίζω ἄλλο τόσο πῶς ὑπουργὸς τῆς παιδείας δὲν ὑπάρχει.

1. Πρβλ. Κουμανούδη, Συν. νέων λέξεων, λ. Πανεπιστήμιον κτλ.

Β΄

ΤΟ ΔΡΑΜΑ

Ἐλπίδα δὲ μᾶς ἀπομνήσκει. — Ποίηση καὶ μουσική, μὰ δρᾶμα; — Παρμένο στὴ Γερμανία ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ. — Τί ἔλεγε ὁ Wackernagel. — Τὸ λυρικὸ δρᾶμα. — Ὁ Scribe κι ὁ Heine. — Ἀπὸ ποῦ μπορεῖς νὰ κρίνῃς πῶς εἶναι χαμωμένος ὁ Ῥωμιὸς γιὰ τὴν ποίηση — χαμωμένος γιὰ τὴ φιλοσοφία — χαμωμένος γιὰ τὸ θέατρο. — Οἱ στίχοι τοῦ Vigny καὶ κάτι ὀνόματα δημοτικά. — Τὰ χαδεφτικὰ ἢ τὰ λεγάμενα ὑποχοριστικὰ ὀνόματα. — Ἀνεμόφερτο χαράβι. — Τὸ δρᾶμα κ' ἡ κουβέντα. — Ὁ παντοτεινὸς ὁ διάλογος, ἀκόμη σὰν εἶναι καὶ μονόλογος. — Τὄνειρο τοῦ Γιαννίρη. — Ποιὰ εἶναι τὰ βιβλία ποῦ δὲ μεταφράζουνται. — Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ, στὰ 1535. — Γιατί τέλειωσε τόσο γλήγορα ἡ τραγῳδία στὰ παλιὰ τὰ χρόνια. — Εἴταν εἶδος Γιαννίρηδες οἱ ἀρχαῖοι. — Σὰ νὰ τὸ λέῃ κι ὁ Ἀριστοτέλης. — Γιατί δὲν εἴχανε δρᾶμα οἱ Βυζαντινοί. — Ὁ μεγάλος ὁ Κωσταντῖνος. — Τί λέει ὁ Κωδινὸς γιὰ τὴ Ῥώμη. — « Ὅμοια ἕκαστα. ». — Ὁ Κυρούλης. — Τί νόημα ἔχει. — Ὁ μεγάλος κ' οἱ μικροί. — Κάτι κακοῦργοι. — Θὰ τιμωρηθοῦνε ἢ ὄχι; — Ὡς ποῦ θὰ πάῃ τὸ πρᾶμα; — Ὁ Σοφοκλῆς δὲ θέλει νὰ μὴν ὑπάρχῃ Δικιοσύνη. — Τί θὰ πῇ Δικιοσύνη καὶ πότε τὴ βλέπουμε. — Ἀδικίες κάποτε κάνει κι ἀφτή. — Τὸ σοβαρὸ τὸ δρᾶμα. — Τὸ μόνο σοβαρὸ δρᾶμα στὸν κόσμο, ἡ Ἀγάπη. — — Οἱ γυναῖκες κ' οἱ Ἰδέες. — Ἡ γυναικήσια ψυχή, καὶ σὰν τί νἆναι. — Ἀνεβαίνει ψηλὰ ψηλὰ καὶ τρέμει. — Τί λέει ὁ Ποιητής. — « Ἀθανάσιος, πατὴρ τῆς Ῥοζίνας. — Ῥοζίνα, θυγάτηρ τοῦ Ἀθανασίου. » — « Ἔρχεται », « φέβγει », « σηκώνεται », « κάθεται », « ῥουχαλίζει ». — Ἀπὸ ποῦ βγαίνει ὁ σωστὸς ὁ χαραχτηρισμός. — Τὸ κάθισμα καὶ τὸ σήκωμα εἶναι κινήματα τῆς ψυχῆς. — Τὸ σημερνὸ τὸ δρᾶμα καὶ τὰ ψαλίδια. — Πάντα πέντε ἢ τρία κομμάτια. — Ἡ ζωὴ πῶς τὰ κόφτει καὶ δὲν τῆς κόφτει. — Κρίσιμες ὧρες, κρίσιμες σκηνές. — Προσωπικὰ νὰ μὴ γυρέβῃ κανένας στὸ δρᾶμα μου· δὲν εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὴν Ἑλλάδα. — Ἡ ξεχασιὰ εἶναι τρέλλα. — Τὸ μόνο φρόνιμο. — Ποῦ καταντάει ὁ « συμβιβασμός ». — Τὸ Κακούργημα ἔχει νύχια. — Κι ἀφτὸ Δικιοσύνη.

Δρᾶμα, ναί! Γράφω τὴ λέξη καὶ μοῦ ἔρχεται νὰ τὴ σβήσω. Νὰ σβήσω καὶ τὸ δρᾶμα μου μαζί! Πῶς μοῦ κατέβηκε, δὲ λέω νὰ τὸ κάμω τὸ δρᾶμα μου, μὰ πῶς ἔχω τὸ θάῤῥος νὰ τὸ δημοσιέψω κιόλας, ὁ ἴδιος σήμερις δὲν

μπορῶ νὰ τὸ καταλάβω. Σὰ νὰ μὴν τὰ διάβασα καὶ σὰ νὰ τὰ ξέχασα, καλέ, τί κάθουμαι καὶ λέω; σὰ νὰ μὴν τἄβαλα ἐδῶ, σὰ νὰ μὴν τὰ εἶχα ἀραδιασμένα στὸν Πρόλογό μου, ἀρχὴ ἀρχή, τὰ λόγια τοῦ κ. Julius Constantin v. Hösslin! Κι ὡςτόσο πολὺ μοῦ ἀρέσει νὰ τὰ μελετῶ, νὰ τὰ συλλογιοῦμαι, νὰ τὰ χαίρουμαι τὰ χρυσά του τὰ λόγια. Ἐλᾶτε τώρα νὰ διοῦμε τί λέει καί γιὰ τὸ δρᾶμα τὸ ἑλληνικό, καὶ κατόπι βλέπουμε ἂν ἀξίζει ἀλήθεια νὰ δημοσιέβῃ κανεὶς δράματα στὴν Ἑλλάδα. Ἴσως τότες βάλουμε στὸ ῥάφι καὶ τὸν *Κυρούλη*.

Ἂν τὰ ξέχασα ὁ ἴδιος μιὰ στιγμή, θὰ τὰ θυμᾶνται οἱ Νιτσαῖοι τῆς Ἀθήνας ὅσα εἶπε ὁ κ. Julius Constantin v. Hösslin γιὰ τὸ θέατρο τὸ ἑλληνικό · « Δὲν πρέπει, λέει, πολλὰ νὰ προσμένουμε ἀπὸ τὴ μελλούμενη δραματουργία στὴν Ἑλλάδα, dürfen wir von der Zukunft des Dramas in Griechenland nicht viel erwarten. » Γιὰ τὰ φρενοκομεῖα ὁ λαὸς μὲ τὰ τρελλοϊδανικά του — « ein Volk, dessen Ideale nur pathologische Wahnbilder sind » — κ' ἔτσι « τὸ δρᾶμα, ποῦ εἶναι πρᾶμα σοβαρό, δὲν μπορεῖ ποτὲ στὴν Ἑλλάδα νὰ φτάσῃ ὡς ἕνα ὕψος » — « kann das ernste Drama niemals eine Höhe erreichen. »

Βλέπετε πῶς δὲν εἶναι ὁ λόγος μονάχα γιὰ τὰ βρισκούμενα, γιὰ τα σημερνά · ὁ λόγος καὶ γιὰ τὰ ἐρχάμενα, γιὰ τὰ κατοπινά. Ἐμεῖς λοιπὸν ἂς πάρουμε ἄλλο δρόμο, ἀφοῦ τέλειωσε, πάει, καὶ δὲ θὰ τάξιωθοῦμε ποτέ μας νὰ δοῦμε δρᾶμα στὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ ἀπὸ τώρα κάθε ἐλπίδα γιὰ τὰ μελλούμενα μᾶς ἀποκόβγει μ' ἕνα τοῦ λόγο ὁ σκληρόκαρδος ὁ κριτικός. Ἂς γυρίσουμε λιγάκι τὰ μάτια πρὸς τὰ περασμένα.

Τὸ δρᾶμα τὸ γερμανικὸ ποῦ εἶναι;

Εἶναι μαθὲς τόσο λαμπρὰ προικισμένος ὁ γερμανικὸς λαὸς ἀπάνω στὴ δραματουργία, ποῦ νὰ μπορῇ ἄξαφνα καὶ νὰ καταφρονῇ, νὰ καταδικάζῃ τοὺς ἄλλους λαούς, καὶ μά-

λιστα τοὺς λαοὺς ποῦ μόλις ἄρχισαν ἀκόμα κάτι νὰ κάνουνε;

Δὲν τὸ πιστέβω. Μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ γερμανικὸς λαὸς προικισμένος μὲ ἄλλα πολλά, ἴσως καὶ μεγαλήτερα. Εἶναι προικισμένος — ἢ κάλλια νὰ τὸ ποῦμε εἴτανε, γιατὶ ὅπως εἴδαμε, ἀλλάζουν οἱ λαοὶ κι ὁ κ. Julius Constantin v. Hösslin, λόγου χάρη, δὲ θυμίζει διόλου τὸν Hegel — εἴτανε λοιπὸν προικισμένος θεόλαμπρα ὁ γερμανικὸς λαὸς μὲ δυὸ πράματα, μὲ δυὸ καλά, ποῦ θαῤῥῶ πῶς δὲν τἄχει ὁ καθένας, πρῶτα πρῶτα μὲ τὴν ποίηση, ποῦ δὲ βλέπω πουθενά, ὄξω ἀπὸ τοὺς Κέλτους κι ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοσαξώνους — ἀπάνω κάτω τὰ ἴδια αἵματα δηλαδή, τὰ ἴδια ψυχολογικά — νἄχῃ κανένας ἄλλος λαὸς ποίηση μέσα του περισσότερη, πιὸ ρομαντική, πιὸ ἐφκολόχυτη καὶ μὲ νόημα πιὸ βαθειό. Εἶναι φυσικὰ του καμωμένος καὶ γιὰ τὴ μουσική, φτάνει κανεὶς νὰ πῇ τὰ ὀνόματα τοῦ Weber, τοῦ Schumann, τοῦ Schubert καὶ τοῦ Wagner, τοῦ Wagner ποῦ ἀξίζει ὡς καὶ στὴν Ἑλλάδα νὰ περάσῃ γιὰ πιὸ ἀοίδιμος κι ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Κοραῆ. Ἀφτά, ἡ ποίηση κ' ἡ μουσική, εἶναι σπάνια, εἶναι ὡραῖα χαρίσματα τοὐρανοῦ.

Γιὰ δρᾶμα ὅμως δὲ βλέπω, δὲ βλέπω γιὰ τὸ σοβαρὸ τὸ δρᾶμα, « das ernste Drama », ὅπως ἐννοοῦμε σήμερα καὶ τὴ λέξη καὶ τὸ πρᾶμα, δὲ βλέπω ἡ Γερμανία νὰ εἶναι καὶ τόσο προκομμένη.

Ποίηση καὶ τραγούδια ἔχουν οἱ Γερμανοὶ ἀπὸ τὰ προϊστορικὰ λεγάμενα χρόνια καὶ κάτω, δηλαδὴ κι ἀπὸ τὸν καιρὸ ἀκόμα ποῦ δὲ γράφουνταν ἱστορία. Νὰ γράφουν ἄρχισαν ἀπάνω κάτου στὰ 318 πρὸ Χριστό, πάει νὰ πῇ πῶς σὲ κείνη τὴν ἐποχὴ φάνηκε τὸ πρῶτο τους φιλολογικὸ ἔργο. Χρειάστηκε ὅμως νὰ περάσουνε δεκατέσσερεις αἰῶνες ὥςπου νὰ δοῦνε, στὰ 1755, τὸ πρῶτο τους δρᾶμα, ποῦ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸνομάσῃ δρᾶμα σοβαρό, ἡ Sarah Sampson τοῦ Lessing,

καὶ κατόπι στὰ 1767, ἡ Emilia Galotti. Μόλις νὰ πῇ κανεὶς πῶς εἶναι ἀφτὰ καὶ δικά του, δηλαδὴ τοῦ Lessing, γιατὶ καὶ στὸ ἕνα καὶ στἄλλο μιμήθηκε πότε τοὺς Ἄγγλους, πότε τοὺς Γάλλους, πότε πῆρε ἀπὸ τὸν Diderot, πότε ἀπὸ τὸ Shakespeare : « Im Anschluss an das englische Theater führte er das bürgerliche Trauerspiel bei uns ein, eröffnete es durch Sarah Sampson 1755 und gab ihm in Emilia Galotti ein bleibendes Muster; der Lehre und dem Beispiel Diderots folgend begründete er in Deutschland das *ernste* Lustspiel mit Minna von Barnhelm 1767 (Λοιπὸν τὸ δρᾶμα τὸ σοβαρὸ πρῶτα πρῶτα παρμένο ἀπὸ τὴ Γαλλία). — Endlich stellte er in Nathan dem Weisen 1779 das erste Schauspiel in Iamben auf, und brachte so die Form zur Geltung, welche seitdem für den hohen Stil des deutschen Dramas beibehalten wurde. Diese Form entnahm er Shakespeare. » Ἔτσι λέει ὁ Wackernagel στάξιόλογό του τὸ βιβλίο, τὴν Ἱστορία τῆς γερμανικῆς φιλολογίας [1]. Κ' ἡ κωμῳδία λοιπὸν παρμένη ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους. Πρωτότυπα πράματα ὡς τώρα δὲν εἶναι, μήτε ἡ κωμῳδία μήτε τὸ δρᾶμα στὴ Γερμανία.

Πρωτότυπα εἶναι τὰ δράματα τοῦ Schiller. Ποιὸς ὅμως μπορεῖ νὰ πῇ πῶς εἶναι δράματα κι ὄχι λυρικὰ ποιήματα γραμμένα γιὰ τὴ σκηνή, καὶ μάλιστα πιὸ πολὺ τραγῳδίες παρὰ δράματα; Καταλαβαίνω περίφημα νὰ λυπᾶται κανεὶς ποῦ τέτοιες τραγῳδίες δὲν εἶναι πιὰ σήμερα τῆς μόδας, καὶ νὰ μὲ ρωτήξτε ἐμένα, τρελλαίνουμαι, ἴσως περισσότερο κι ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, ὅπως τὰ βλέπουνε τώρα τὰ πράματα, γιὰ τοῦ Schiller τὴν ποίηση τὴ λυρική, γιὰ τὸ λυρικό του τὸ θέατρο. Μὰ δράματα δὲν εἶναι.

Ἀριστούργημα μοναδικὸ εἶναι ὁ Faust τοῦ Gœthe.

1. *Geschichte der deutschen Litteratur*, *W. Wackernagel*, 2e Aufl. von E. Martin, Basel, 1879-1894, τ. II, σ. 343.

Μόλις πιστέβει κανεὶς πῶς θὰ σταθῇ ποτὲ δυνατὸ νὰ γραφῇ ἔργο ποῦ νἄχῃ μέσα του τόση φιλοσοφία καὶ τόση ποίηση. Εἶναι ὅμως δρᾶμα; Βέβαια δὲν εἶναι, ἀφοῦ ἀναγκάζουνται γιὰ τὴν παράσταση νὰ τὸ κόβουνε κομμάτια κομμάτια καὶ πάντα ὑπάρχει δυσκολία μεγάλη νὰ παιχτῇ, ἀκόμη καὶ σὰν τὸ παίζουν ἀλάκαιρο. Μ' ἄλλα λόγια, παίζεται γιατὶ εἶναι τοῦ Gœthe.

Τὸ δρᾶμα τὸ *σοβαρὸ* στὴ Γερμανία σήμερις μόλις ἀρχίζει μὲ τοῦ **Hauptmann** καὶ τοῦ **Sudermann** τὰ δράματα. Τοῦ **Grillparzer** τὸ σοβαρὸ καὶ κάπως σκοτεινούτσικο δρᾶμα, καιρὸς δὲν εἶναι ποῦ τὸ κατάλαβαν καὶ τὸ παρασταίνουνε. Ἴσια μὲ τώρα, στὰ θέατρα τῆς Γερμανίας, ἔβλεπε κανεὶς ταχτικά, ἕνα βράδυ μιὰ κωμῳδία τοῦ **Scribe**, ἄλλο βράδυ, κωμῳδία ἢ δρᾶμα τοῦ **Shakespeare**. Πῶς εἶναι δυνατό, ἕνας λαὸς νὰ νοιώθῃ ἀπὸ θέατρο καὶ νὰ πάῃ νὰ διαλέξῃ, μέσα σὲ τόσα ἄλλα, τοῦ **Scribe** τὶς κωμῳδίες καὶ τὰ δράματα στὸ θέατρο ἑνὸς ἄλλου λαοῦ; Κι ὅμως ἀφτὸ βλέπουμε στὴ Γερμανία. « **Neben den immer erneuten Versuchen, Shakespeares Vorbild für die historische Tragœdie zu verwerten, fand besonders in dem zweiten Drittel des Jahrhunderts die franzœsische Lustspieldichtung, insbesondere die von Scribe, die eifrigste Beachtung**[1] », γράφει πάλε ὁ **Wackernagel** (τ. II, σ. 547). Εἶναι λοιπὸν καὶ γνωστὰ πράματα ὅσα λέμε. Ὅταν ἤρθανε στὸ Παρίσι γερμανοὶ θεατρῖνοι τὸν περασμένο χειμώνα (1900), τί μᾶς ἔφεραν; Τοῦ Σαικσπήρου μεταφρασμένη κωμῳδία μαζὶ μ' ἕνα δρᾶμα

1. Ὄχι ὅμως γιὰ ὅλους τοὺς Γερμανοὺς μπορεῖ νὰ πῇ κανένας πῶς εἶχαν τόση λατρεία γιὰ τοῦ Scribe τὸ θέατρο. Περίεργο ποῦ ἴσια ἴσια ὁ Heine, γιατὶ ζοῦσε στὸ Παρίσι, δὲ χώνεβε τὸ Scribe, ὅπως τἀποδείχνουνε καὶ κάτι πολὺ ἔξυπνοί του στίχοι.

> **Von Meyerbeer ist die Musik,**
> **Der schlechte Text von Scribe.**

Neue Gedichte, **11, Sämmtl. W., τ. 16 (1865), σ. 208.**

τοῦ **Schiller**, μὲ τὸ **Faust** τοῦ **Gœthe** καὶ μὲ τὴ **Magda** τοῦ **Sudermann**. **Κ'** ἔτσι δὲ βλέπω ποῦ εἶναι τὸ γερμανικὸ δρᾶμα, μήτε νὰ τἄβγαλε πέρα τὸ θέατρο τὸ γερμανικό.

Νομίζω ξεναντίας πῶς ὁ λαὸς ὁ ρωμαίϊκος εἶναι γεννημένος γιὰ τὴ δραματουργία, προικισμένος γιὰ τὸ θέατρο. Εἶναι μάλιστα προικισμένος ὁ Ῥωμιὸς γιὰ πολλὰ πολλά, φτάνει νὰ τὸ νοιώσῃ μιὰ μέρα ἴδιος του, φτάνει δηλαδὴ νὰ κάμῃ ἀπόφαση, καὶ μιὰ καὶ καλὴ νὰ πετάξῃ στὸ γιαλὸ τὴν καθαρέβουσα, ποῦ μὲ τοὺς ξενισμούς της, μὲ τοὺς ψεφτοαττικισμούς της, τοῦ ἀποσκεπάζει καὶ τοῦ θολώνει τὴν ἴδια του τὴν ψυχή, μὲ τρόπο ποῦ δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ κοιτάξῃ μέσα καὶ νὰ δῇ τὰ καθάρια τὰ νερά της. Εἶναι ὁ Ῥωμιὸς προικισμένος καὶ γιὰ φιλοσοφία καὶ γιὰ θέατρο. Ἀπὸ τὴ γλῶσσα του, ἀπὸ τὴ γλῶσσα του τὴν ἐθνικὴ ἀποφαίνεται ἀφτὸ ποῦ λέω, σὰν ξέρει κανεὶς νὰ τὴ μελετήσῃ καὶ νὰ τὴν καταλάβῃ. Ἔχει ἀμίμητη ἐφκολία, ἐκεῖ ποῦ χρειάζεται, γιατὶ δὲ χρειάζεται καὶ πάντα, νὰ πλάθῃ κάθε τόσο ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ λέξες ἀφερημένες, — ὅπως τὄδειξε ἴσια ἴσια στὴ λέξη *ἀφῃρημένος*, ποῦ τὴν ἔβγαλαν οἱ δασκάλοι στὴ μέση, κι ὁ λαὸς τὴν ἅρπαξε, τῆς ἄλλαξε τὴν προφορά, τὴν εἶπε μὲ *ε*, ἀντὶς *η* ποῦ λέγανε τοῦ λόγου τους, τὴ ζύμωσε, καὶ μᾶς ἔκαμε ἀμέσως καὶ τὴν καινούρια λέξη *ἀφερημάδα*. Ἕνας γλωσσολόγος, ὁ κ. **M. Bréal**, βλέποντας μιὰ μέρα πῶς μὲ μιὰ κατάληξη ποῦ θὰ βάλῃ, μὲ δυὸ οὐσιαστικὰ ἢ ἐπίθετα ποῦ θὰ τὰ κολλήσῃ τὸ ἕνα μὲ τἄλλο, γιὰ νὰ τὰ κάμῃ ἕνα ὄνομα καὶ μόνο, πλουτίζει καὶ πάει ἡ δημοτική, μοῦ ἔλεγε πῶς ἡ γλῶσσα μας ἀφτὴ θὰ σταθῇ *κατόπι* θησαβρὸς γιὰ ὅρους φιλοσοφικούς.

Ὅποιος ξέρει, ὅποιος προσέχει, δὲν πάει νὰ κρίνῃ γιὰ ἕνα παιδί · ἀπὸ τὸ παιδὶ θὰ προσπαθήσῃ νὰ καταλάβῃ καὶ τὸν ἄντρα ποῦ μέσα του μεγαλώνει. Καὶ σ' ἕνα ἔθνος βλέπει κανεὶς ὄχι μόνο τί ἔγινε ὡς τώρα, μὰ καὶ τί μπορεῖ νὰ γίνῃ,

ἂς εἶναι καὶ κατόπι. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸ θέατρο. Νἄλεγες ἄξαφνα πῶς ἔχει φλέβα γιὰ νὰ δραματουργάῃ ὁ Ῥωμιός, καὶ νἄφερνες ἀπόδειξη τὰ δράματα καὶ τὶς κωμῳδίες ποῦ μᾶς κατάστρωσαν ὡς τώρα οἱ δασκάλοι στὸ χαρτί, βέβαια θὰ εἶταν ὁ λόγος παράξενος. Ἄλλο πρᾶμα ὅμως νὰ τὸ πῇς, σὰ σπουδάξῃς καὶ τοῦ Ῥωμιοῦ τὴ γλῶσσα. Λάθος μεγάλο νὰ θαῤῥῇ κανεὶς πῶς ἡ ποίηση ἑνὸς λαοῦ φαίνεται μόνο καὶ μόνο ἀπὸ τοὺς τυπωμένους του, ἀπὸ τοὺς δημοσιεμένους στίχους, ἀπὸ τοὺς γνωστούς. Ἡ ἀληθινὴ ποίηση εἶναι μέσα στὸν ἄθρωπο, στὴν ψυχή του μέσα, κ' ἡ ψυχή, σὰ δὲν τὴ δείχνουνε τὰ βιβλία, σὰ δὲν τὴ φανερώνει τὸ μελάνι τοῦ τυπογράφου, τὴ φανερώνει κάποτες πολὺ πιὸ σωστὰ ἡ γλῶσσα. Ἔτσι, λόγου χάρη, ἀφοῦ μιλήσαμε γιὰ τὴ Γερμανία, κατάλαβαν ἀπὸ κάτι ὀνόματα ποῦ ἔμειναν ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια, εἴτε ὑποκοριστικὰ ἢ χαδεφτικὰ εἶναι, εἴτε ὀνόματα ποῦ δώκανε σὲ μερικοὺς τόπους, μ' ἄλλα λόγια κι ἀπὸ τὴν τοπωνυμία κι ἀπὸ τὴν κυριωνυμία τὸ καταλάβανε πῶς οἱ ἀρχαῖοι Γερμανοὶ ἔννοιωθαν ἀπὸ ποίηση, ἂν καὶ δὲν εἴχανε χαρτὶ καὶ καλαμάρι νὰ τὴ γράψουνε κιόλας [1]. Ὅταν κανεὶς μιλεῖ γιὰ τὴν ποίηση ἑνὸς λαοῦ, γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Γερμανοῦ, ποῦ λέμε, δὲ βάζει μονάχα μὲ τὸ νοῦ του **Wagner** καὶ **Gœthe**. Δὲ θυμᾶται κανεὶς μονάχα κάτι στίχους μοναδικοὺς τοῦ **Vigny** κι ὅλων τῶν ἄλλωνε, σὰ μιλεῖ γιὰ τὴν ποίηση τῆς Γαλλίας. Ἡ ποικιλόχρωμη φαντασία τοῦ λαοῦ, ποῦ νοιώθει τὴν ὀμορφιὰ τῆς Δημιουργίας, ποῦ ὅλα τὰ ζωντανέβει, ἀποβγαίνει κι ἀπὸ κάτι ὀνόματα σὰν τὸ **Claire Fontaine, Pierrefonds**, ἢ ἀπὸ τὄνομα τῆς πολιτείας ποῦ λέγεται **Eu**, γιατὶ εἶναι χτισμένη ἀπάνω σὲ μιὰ ῥαχούλα καὶ γιατὶ ἀπὸ κεῖ ἀπάνω μοιάζει σὰ μάτι ποῦ

1. Τὰ καταλαβαίνει κανεὶς ἀφτὰ ἀπὸ τὸ γνωστὸ βιβλίο τοῦ Fr. Stark, *Die Kosenamen der Germanen*, Wien, 1868, κι ἀπὸ τοῦ Förstemann τὸ Ὀνομαστικό, Altdeutsches Namenbuch (ἔκδοση β', 1875).

τὰ βλέπει ὅλα ὅσα γίνουνται στὸν κάμπο κάτω, κ' ἡ ἀρχαία σημασία τοῦ Eu ἴσια ἴσια εἶναι Μάτι [1], καθὼς ὀνομάζουνται καὶ πολλὲς χῶρες ἑλληνικές, μόνο ποῦ οἱ δασκάλοι μας δὲν καταδέχουνται ὅσα καταδέχουνται δασκάλοι... πιὸ πολιτισμένοι.

Ὅ τι λέμε γιὰ τοὺς ἄλλους λαούς, μπορεῖ νὰ τὸ ποῦμε καὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Νὰ μὴν εἶταν τὰ δημοτικὰ τραγούδια, νὰ μὴν εἶταν ὁ Σολωμὸς κι ὁ Βαλαωρίτης, πάλε θἄδειχνε πῶς ἔχει ποίηση ὁ λαός, μόνο μὲ τὸ ποῦ ἔχει στὴ γλώσσα του κάτι λέξες πολὺ ποιητικές, ὅπως λόγου χάρη τὴ λέξη ἀνεμόφερτος, ἀνεμόφερτη, ἀνεμόφερτο καράβι, ποῦ ἄξαφνα τὸ λὲς καὶ ξανοίγουνε μπροστά σου κόσμοι καὶ κόσμοι, βλέπεις ἀλάκαιρη, ποῦ νὰ ποῦμε, τὴ Δημιουργία, βλέπεις τὴ θάλασσα μὲ τοὺς ἀνέμους, τὸν οὐρανὸ με τὰ σύννεφα, τὸν ἄθρωπο μὲ τὰ ὀνείρατά του.

Ὁ λόγος μου ὅμως δὲν εἶναι γιὰ λέξες μονάχα. Ἂς βάλουμε τώρα τὴν προσοχή μας σὲ κάτι ἀκόμα πιὸ σπουδαῖο, στὸ ὕφος, στὸν τόνο, στὸ παίξιμο ἐκεῖνο τὸ ἄπιαστο τῆς κουβέντας. Ὁ Ἀργύρης ὁ Ἐφταλιώτης, τότες, στὰ λαμπρὰ χρόνια τῆς Ἑστίας, σὰ δὲν ἔβγαζε ὁ Δροσίνης τὴν Ἐθνικὴ Ἀγωγὴ καὶ σὰ δὲν ἔγραφε βιβλία στὴν καθαρέβουσα γιὰ τὸ χατίρι ἐννιὰ ἑταίρων, ὁ Ἀργύρης παρατήρησε πῶς κάθε δημοτικὸ τραγούδι, νὰ τὸ μελετήσῃς, σοῦ παρουσιάζει δρᾶμα σωστό [2]. Νὰ προσέξῃ κανεὶς ἀκόμα παραπάνω, θὰ καταλάβῃ πῶς δρᾶμα παντοτεινὸ εἶναι ἡ κουβέντα τοῦ Ῥωμιοῦ. Στοὺς ἄλλους τόπους, δηλαδὴ στὶς ἄλλες γλῶσσες, σὰν τύχῃ καὶ θυμώσῃ κανεὶς γιὰ κάτι ποῦ τοῦ φάνηκε ἄτοπο, θὰ πῇ· « Ἀφτὰ δὲν εἶναι πράματα ποῦ γίνουνται ». Κόμμα, καὶ σώνει. Ὁ Ῥωμιός, ὄχι. Θὰ τὸ

1. *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, N. 42 (IX, 4), σ. CL.
2. Ἑστία, 1890, (ἀρ. 10), σ. 156.

πῆ ἀλλιῶς. Θὰ πῆ· « Εἶναι πράματα ἀφτὰ ποῦ γίνουνται; » Δηλαδή, δὲ θὰ πῆ, θὰ *ρωτήξη*. Κ'ἔτσι κάθε τόσο ἀκούμε στὴν ὁμιλία, τὴν αἰώνια τὴ φράση· « Τί λέτε; Τί λές; » ἢ· « Καλέ, τί λέτε; Δὲ βαριέστε; » Μ' ἄλλα λόγια, ὁ Ῥωμιὸς ἀμέσως ἀρχινάει διάλογο. Πάντα τὸ συνηθίζει ἀφτό του τὸ « Τί λέτε; », ἐκεῖ ποῦ ὁ Γάλλος θὰ πῆ ἀποφασιστικά· « **Pas du tout** » ἢ « **Mais non!** » Οἱ ξένοι ἀποροῦνε μὲ τὰ τέτοια, τοὺς χτυποῦνε περίεργα στάφτί, γιατὶ δὲ συνηθίσανε καὶ δὲ βλέπουν καλὰ καλὰ τί νόημα ἔχουν ἀφτὲς οἱ φρασοῦλες, δηλαδὴ πῶς ἡ φαντασία τοῦ Ῥωμιοῦ ἔτυχε νἄχῃ τόση ζωή, ποῦ ὁλονένα βρίσκεται σὲ παράσταση καὶ σὲ πράξη, καὶ δρᾶμα ἴσα ἴσα θὰ πῆ ἀφτό, θὰ πῆ ἀδιάκοπη ἐνέργεια. Δρᾶμα θὰ πῆ ὅμως καὶ παντοτεινὴ ὁμιλία, καὶ νὰ παρατηρῆστε πῶς ὁ Ῥωμιὸς παντοτεινὰ μιλάει, ἀκόμη καὶ σὰ δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα, πῶς ὁ Ῥωμιὸς *λέει μὲ τὸ νοῦ του*, πῶς *λέει νὰ κοιμηθῇ*, *λέει νὰ σηκωθῇ*, καὶ μάλιστα πῶς τὸ δύστυχο τὸ ῥῆμα *λέω* κατάντησε νὰ σημαίνῃ *σκοπέβω*, κατάντησε νὰ σημαίνῃ καὶ *κοντέβω*, κ' ἔτσι μπορεῖ κανεὶς πολὺ καλὰ νὰ πῆ, σὰ θέλει νὰ τὸ πῆ ῥωμαΐικα, πῶς ὁ ἥλιος *λέει* νὰ βασιλέψῃ, ἐνῶ ξέρουμε πῶς ὁ ἥλιος τίποτις δὲ λέει, μὰ ὡς καὶ στἄψυχα ὁ Ῥωμιὸς δὲ μεταδίνει ζωὴ μονάχα, δίνει καὶ λαλιά, τὰ κάνει δρᾶμα.

Ὁ νοῦς λοιπὸν τοῦ Ῥωμιοῦ εἶναι πάντα σὲ κίνηση, σὲ ταραχή, πάντα κάτι λέει, πάντα κάτι κάνει. Μὴ βλέπετε ποῦ ὁ ἴδιος δὲν κάνει τίποτις. Ἄλλο ζήτημα ἡ τεμπελιά· δὲν τελειώνει ὁ Ῥωμιὸς ἐκεῖνο ποῦ ἄρχισε, δὲν ἔχει μήτε πομονὴ μήτε πιμονὴ στὴ δουλειά, γιατὶ δὲν ἔμαθε ἀκόμα. Μέσα του ὅμως ἡ ἐνέργεια εἶναι τόσο μεγάλη, ποῦ ὄχι μόνο στὴν κουβέντα μὲ τοὺς ἄλλους, μὰ καὶ σὰ μονολογάει, σὰ συλλογέται, παίζει δρᾶμα. Ῥωτᾷ τὸν ἑαφτό του καὶ τοῦ ἀποκρίνεται ὁ ἑαφτός του· φωνάζει ἀδερφέ, κι ὁ ἀδερφός του

εἶναι ὁ ἴδιος. Ἀκόμη καὶ σὰ μονολογάει, κάνει διάλογο.
Στὰ **1886**, σὰ βάλθηκα νὰ γράψω τὸ *Ταξίδι μου*, ἀφτὸ ποῦ λέω σήμερις, δὲν τὸ εἶχα καταλάβει τότες. Κατόπι, μὲ τὴ *Ζούλια*, κάπως ἄρχισα νὰ νοιώθω σὰν ποῦ νὰ πέφτη καὶ τί νόημα νἄχη τὸ δραματικὸ ἀφτὸ τοῦ Ῥωμιοῦ τὸ φυσικό. Μὰ τὰ ἐρωτηματικά, τὰ « Τί λέτε ; » καὶ τὰ « Φανταστῆτε ! », δὲν τἄβαζα πολὺ συχνά, γιατὶ δὲν ἔβλεπα καὶ κανέναν ἄλλο νὰ τὰ γράφη, καὶ χρειάζεται πάντα καιρὸς καὶ σκέψη νὰ κατεβῆ κανεὶς ἴσια μὲ τὰ κατάβαθα τῆς ψυχῆς καὶ νὰ τἀγγίξη. Ὁ ἀγώνας ὁ μεγάλος εἶταν τότες γιὰ τὴ γλῶσσα · ἔπρεπε πρῶτα πρῶτα νὰ δείξουμε πῶς ὑπάρχει γλῶσσα τοῦ λαοῦ καὶ πῶς ὑπάρχει γραμματική. Τἆλλα πιά, κατόπι. Κι ἀλήθεια, σὰν πῆρα νὰ γράψω *τ'Ονειρο τοῦ Γιαννίρη*, στὸ δέφτερο τὸ Μέρος πολὺ περισσότερο παρὰ στὸ πρῶτο, ἂν καὶ τὸ πρῶτο ἔχει τέτοια, ὅσο ἔγραφα, ὁ ἴδιος ἀποροῦσα, γιατὶ κάθε φορὰ ποῦ πάει ἕνα πρόσωπο κάτι νὰ κάμη, κάτι νἀποφασίση, κάθε φορὰ ποῦ τὸ παίρνουν οἱ λογισμοί, ὅ τι λογισμοὶ κι ἂν εἶναι, ἀρχινάει μέσα του ἕνα εἶδος μονόλογο, ποῦ δὲ μιλεῖ πιὰ ὁ ποιητής, μὰ τὸ πρόσωπο τὸ ἴδιο. Κι ἀποροῦσα, ἐπειδὴ δὲν ἔβλεπα σὲ καμιὰ φιλολογία, τίποτις ποῦ νὰ μοιάζη, καὶ φοβούμουνα μήπως κι ἄσκημα τὰ βόλεβα, ὅταν κατάλαβα πῶς ἀφτὸ τἀσυνήθιστο ἀλλοῦ τοῦ παντοτεινοῦ διαλόγου, ὁ τρόπος ἀφτὸς μιὰ νὰ ῥωτᾷς καὶ μιὰ μοναχός σου νἀποκρίνεσαι, εἶταν ἴσια ἴσια ὁ τρόπος ὁ ῥωμαΐικος. Γιὰ τοῦτο δὲν μπόρεσα ποτέ μου νὰ μεταφράσω τὸ Γιαννίρη. Στὸ γαλλικὸ δὲν ἔρχεται · νὰ τἀλλάξης ὅμως, νὰ βγάλης τὸ δρᾶμα ποῦ παίζει μόνη της ἡ ψυχή, βγάζεις ἀμέσως καὶ τὴ ζωεράδα, βγάζεις τὴ ζωὴ — ὅπως θαῤῥῶ καὶ νἄγινε στὴ γαλλική μου τὴν *Παράφραση*, γιατὶ ἔργα ποῦ γράφουνται σὲ γλῶσσα ζωντανή, ἔργα ποῦ τὰ πῆρες ἀπὸ τὰ σπλάχνα ἑνὸς λαοῦ, ἔργα ποῦ μέσα τους μιὰ ψυχὴ γλυ-

κοτρέμει, ἀδύνατο ποτέ τους νὰ μεταφραστοῦνε· παραφράζουνται καὶ μόλις.

Ἔτσι λίγο λίγο καταστάλαξα στὸ δρᾶμα. Καὶ βέβαια μήτε μοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ μήτε τὸ συλλογίστηκα ποτέ μου νὰ πῶ τάχατις πῶς εἶναι ὁ *Κυρούλης* μου τὸ πρῶτο δρᾶμα στὴ δημοτική, λέω τὴ δημοτική, γιατὶ δράματα καὶ καθαρέβουσα εἶναι ἀταίριαχτα πράματα. Δράματα δημοτικὰ ἔχουμε κάμποσα. Ἂς ἀφήσουμε πιὰ τὸ *Βουρκόλακα* τοῦ Ἀργύρη τοῦ Ἐφταλιώτη, μὰ εἶναι κ' ἡ *Θυσία τοῦ Ἀβραάμ*, ἀπὸ τὰ 1535, ἀριστούργημα σωστό, ποῦ τὸ ταίρι του ἔφκολα δὲ θὰ τὄβρῃ. Εἶναι κ' ἡ *Ἐρωφίλη*, εἶναι καὶ τὸ κρητικὸ θέατρο, τοῦ δέκατου ἕβδομου αἰώνα, ποῦ τὄχει ὁ Σάθας δημοσιεμένο πρώτη φορά. Εἶναι ὅμως κάμποσο περίεργο, θἄξιζε μάλιστα καὶ τὸν κόπο νὰ μποροῦσε νὰ μάθῃ κανεὶς καὶ νὰ ξετάσῃ πῶς καὶ γιὰ ποιὸ λόγο βάσταξε τόσα καὶ τόσα χρόνια τὸ Βυζάντιο, μὰ δίχως ποτὲ νὰ δοῦμε καὶ κανένα δρᾶμα βυζαντινό, γιατὶ ὅσα κι ἂν εἶπε ο Σάθας, δράματα δὲν εἶχαν οἱ Βυζαντινοί, καὶ τί θὰ πῇ θέατρο, θέατρο δηλαδὴ ὅπως ἐμεῖς τὸ βλέπουμε σήμερα στὴν Ἐβρώπη, δὲν τὸ ἤξεραν τότες[1]. Ἀκόμη πιὸ περίεργο ἴσως νὰ συλλογιστῇ κανεὶς πῶς ὕστερις ἀπὸ τοὺς τραγικοὺς τῆς χρυσῆς ἐποχῆς τοῦ ἀττικισμοῦ, ὕστερις ἀπὸ ἕνα Σοφοκλή, ἀπὸ ἕναν Εὐριπίδη, ποῦ μὲ τόση ἐντέλεια, μὲ τόση τέχνη πλουτίσανε τὴ σκηνή, ἀρχίζει ἀμέσως τὸ δρᾶμα καὶ ξεπέφτει, κι ἀφοῦ καμιὰ κατοστὴ χρόνια, ποῦ καὶ ποῦ, ἀκούγουνται ἀκόμη πεντέξη ποιητάδες στὴν τραγῳδία, λὲς κι ἀποσώθηκε ὁλότελα τὸ δρᾶμα, μαζί του κ' ἡ δύναμη ποῦ τὄπλαθε.

Θαῤῥῶ πῶς τοὺς ἀρχαίους Ἑλλήνους τοὺς τρόμαξε τότες ἴσα ἴσα ἡ πολλὴ τέχνη κι ἀφτὴ δᾶ ἡ ἐντέλεια. Μὲ τὸ συμπάθειο, εἶταν ἕνα εἶδος Γιαννίρηδες οἱ ἀρχαῖοι· μισὰ

1. Πρβλ. Byzantinische Litteraturgeschichte, σ. 644.

τὰ πράματα μήτε τὰ θέλανε μήτε τὰ νοιώθανε · ἢ γερὰ καὶ μεγάλα ἢ κάλλια τίποτις. Ἀπελπίστηκαν, εἶπαν πῶς ποτέ τους δὲ θὰ τὸ καταφέρουνε πιὰ νὰ ξεπεράσουν τοὺς μεγάλους κ' ἔπιασαν ἀμέσως ἄλλες δουλειές. Ἅμα ἔβλεπαν οἱ ἀρχαῖοι πῶς πήγαιναν ὡς ὅπου μπορούσανε νὰ πάνε, ἅμα ἔφταναν ἴσια μὲ τἄκρο σημεῖο, ἀντὶς νὰ ξακολουθήσουνε, σὰν ποῦ τὸ κάνουνε τόσοι ἄλλοι λαοὶ στὸν κόσμο ἀκόμη καὶ σήμερις, ἐκεῖνοι σταματούσανε μιὰ καὶ καλή, μὲ τρόπο ποῦ στὴν τραγῳδία τους, λόγου χάρη, τὴν ἀκμὴ τὴν εἴδανε · μόλις εἴδανε τὴν παρακμή. Κι ἀφτὸ θαῤῥῶ πῶς ἐννοεῖ κι ὁ Ἀριστοτέλης (Π. ποιητ. Δ', 16.) · « πολλὰς μεταβολὰς μεταβαλοῦσα ἡ τραγῳδία *ἐπαύσατο*, ἐπεὶ ἔσχε τὴν αὐτῆς φύσιν. »

Οἱ Βυζαντινοί, γιὰ λόγους ὅλους διόλου διαφορετικούς, νομίζω, δὲν εἴχανε μήτε τραγῳδίες μήτε κωμῳδίες, οὔτε μάλιστα τὸ συλλογιοῦνταν ἴσως τότε κανένας νὰ γράψῃ δράματα γιὰ παράσταση. Τὸ θέατρο εἴτανε πρᾶμα ξεχασμένο. Λέει ὁ Κωδινὸς πῶς ὁ μεγάλος ὁ Κωσταντῖνος, ὅταν κατέβηκε στὸ Βυζάντιο μὲ τοὺς μαγίστρους τοὺς Ῥωμαίους, μὲ τοὺς πατρίκιους καὶ τοὺς ἐπάρχους, καὶ θέλησε νὰ δώσῃ καὶ κατοίκους στὴν Πόλη του τὴν ἀγαπημένη, ἔστειλε στὴ Ῥώμη νὰ φέρουν ἀπὸ κεῖ καὶ τὶς γυναῖκες τους καὶ τὰ παιδιά τους καὶ τὶς φαμελιές τους· « ὥρισε δὲ καὶ κτίστας μηχανικούς, ἵνα ἴδωσι τοὺς οἴκους αὐτῶν [οἱ μαγίστροι δηλαδὴ κ' οἱ πατρίκιοι] καὶ τοὺς τόπους ἑνὸς ἑκάστου, ποῦ τε κεῖνται καὶ ὅπως, ἑτέρας ἐπὶ τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς θαλάσσης, ἄλλας ἐπὶ τοὺς ἠπείρους [1], καὶ τὰ σχήματα τῶν κτισμάτων, καὶ τὰς ἀνόδους οἷαι ἦσαν κοχλιώδεις. καὶ λαβόντες τὰς φαμιλίας τῶν συγκλητικῶν ἀνῆλθον ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, καὶ ἔκτισαν ὅμοια ἕκαστα, καὶ ἐκάθισαν ἐντὸς αὐτῶν τὰς

1. Ἔτσι πρέπει κ' ἔτσι γράφει. Πρβλ. ***Études de philologie byzantine et néo-grecque***. **Paris, 1892, σελ. 119, 2.**

φαμελίας τούτων »[1]. *Ὅμοια ἕκαστα.* Τέτοιος εἶναι κι ὁ ὅρος ὁ σωστός. Ὅλα ἴδια κι ἀπαράλλαχτα. Ὅ τι βλέπεις στὴ Ῥώμη, τὸ βλέπεις καὶ στὴν Πόλη. Ὅ τι δὲ βλέπεις στὴ Ῥώμη, δὲν τὸ βλέπεις μηδὲ στὴν Πόλη. Δὲν κουβάλησε μονάχα τὶς φαμελιὲς νὰ τὶς καθίση στὰ σπίτια καὶ στὰ παλάτια, σὰν ποῦ λέει ὁ Κωδινός, κουβάλησε μαζί, ποῦ νὰ ποῦμε, καὶ τὰ ἔθιμα καὶ κάτι συνήθειες ποῦ τὶς εἴχανε πιὰ ῥιζωμένες οἱ Ῥωμαῖοι τῆς Ῥώμης ὡς καὶ στὸ νοῦ τους, ὡς καὶ στὰ φιλολογικά τους. *Ὅμοια ἕκαστα.* Οἱ Ῥωμαῖοι τότε θέατρο δὲν εἴχανε · δὲν ἀποχτήσανε θέατρο οὔτε οἱ Βυζαντινοί. Εἶχαν ὅμως ἱπποδρόμια στὴ Ῥώμη. Ἱπποδρόμια καὶ στὸ Βυζάντιο! Εἶχαν οἱ Ῥωμαῖοι χρονογράφους, ἱστοριογράφους. Παίρνει καὶ δίνει στὸ Βυζάντιο ἡ χρονογραφία. Μυθιστορήματα, ποιήματα, ἔργα τῆς φαντασίας στὴ Ῥώμη τότες δὲ βλέπεις. Δὲ βλέπεις μήτε στὸ Βυζάντιο, παρὰ κάτι φτωχὰ καὶ κακορίζικα ἔργα, ποῦ βέβαια καμιὰν ἰδέα δὲν μπορεῖ νὰ λάβῃς ἀπὸ δάφτα γιὰ τὴ φαντασία καὶ γιὰ τὴν ποίηση ποῦ μέσα του ξακολούθαε νὰ θρέφῃ ὁ λαός, ἀφοῦ τόσα καὶ τόσα χρόνια σώπαινε, κι ὡς τόσο, σὰν ἀκούστηκε ἡ φωνή του, μᾶς ἔβγαλε τὰ τραγούδια του ἐκεῖνα, ποῦ εἶναι τὸ στολίδι τἀληθινὸ τῆς σημερνῆς Ἑλλάδας.

Ἀπὸ ποῦ βγῆκαν ἀφτά; Στὴν ψυχή του μέσα τὰ βαστοῦσε καὶ τὰ φύλαγε, ὅπως καὶ τὴ δραματική του τὴ δύναμη ὁ λαός. Μοῦ φαίνεται μάλιστα τὸ συμπέρασμα τόσο νἆναι σωστό, ποῦ ἡ Κρήτη χρειάστηκε νὰ χωριστῇ ἀπὸ τὸ Βυζάντιο κ' ἔτσι πρώτη νὰ μᾶς δώσῃ ῥωμαίϊκο θέατρο. Ἔκαμε καλὴ ἀρχή. Πρέπει τώρα καὶ μεῖς, τὸ θέατρο νὰ βάλουμε μὲ τὸ νοῦ μας.

Δὲ θὰ πῇ πῶς ἔχω καμιὰν ἀπαίτηση καὶ πῶς τὸ δρᾶμα τὸ δικό μου, τὸ φαντάζουμαι πῶς εἶναι καλήτερο ἀπὸ τὴ

1. Γ. Κωδινός, π. τῶν πατρ., G. Cod. Or., Bonn (1843), 20, 16 — 21, 2.

Θυσία τοῦ Ἀβραάμ. Ὁ θεὸς φυλάξοι! Τέτοια δράματα δὲν ξαναγίνουνται, ὅπως δὲν ξαναγίνεται κ' ἡ ἐποχὴ ποῦ γραφήκανε. Τῆς ἐποχῆς μας εἶναι καὶ τὸ μικρό μου τὸ δρᾶμα, ἂν καὶ παίζεται στὰ μεσαιωνικὰ χρόνια, ποῦ λέει, καὶ μάλιστα στὴ Ῥουσσία. Προσπάθησα νὰ βγῆ ἀπὸ τὸ δρᾶμα μου κ' ἕνα νόημα.

Νόημα τῆς ψυχολογίας συνάμα καὶ τῆς ἠθικῆς. Ἂς πάρουμε τώρα κανέναν ἄθρωπο, κανέναν ἀπὸ τοὺς παντοδύναμους τοῦ κόσμου, ποῦ νὰ εἶναι « μέγας καὶ πολύς ». Ἀφτὸς ὅ τι τοῦ περάση, τὸ κάνει. Ἀδικία δὲν ὑπάρχει ποῦ νὰ μὴν τὴν πάρῃ στὸ σβέρκο του, γιατὶ ὁ σβέρκος του εἶναι δυνατὸς καὶ σηκώνει πολλά. Ψεφτιές, κλεψιές, φόνους, ὅ τι θέλεις. Ὅπου βλέπει μικροὺς κι ἀδύνατους, θὰ τοὺς τσαλαπατήση. Τὸ κέφι του μονάχα. Γυναῖκες, ἄντρες, κορίτσια, παιδιά, χῶρες ξένες, βασίλεια, βασιλιάδες, τίποτις δὲ σέβεται. Γιὰ τὴν ἀλήθεια πιά, μήτε νὰ τὴ συλλογιστοῦμε. Ἀφτὸς πρέπει ὅλους νὰ βρίσῃ καὶ νὰ τὰ λερώσῃ ὅλα.

Ὡς ποῦ ὅμως θὰ πάῃ ἔτσι ἡ δουλειά; Νὰ κοιτάξῃς τὰ ῥομάντσα καὶ τὰ δράματα, πάει περίφημα· ὁ κακοῦργος πάντα στὸ τέλος θὰ τιμωρηθῆ, κ' ἔτσι ὅλα σιάζουνται. Νὰ κοιτάξῃς ὅμως τὴ ζωή, πολὺ σπάνια τιμωριέται. Πεθαίνει μάλιστα ἥσυχος στὸ κρεββατάκι του, ἥσυχος καὶ δοξασμένος — καὶ πλούσιος. Ἂς ἀφήσουμε τὴν Τουρκιὰ καὶ τὸ Σουλτάνο ποῦ σκότωσε χιλιάδες καὶ χιλιάδες ἀθρώπους καὶ ποῦ ζῆ καὶ βασιλέβει. Ἂς δοῦμε τὸ φίλο του τὸ Γουλιέλμο. Σήμερα, στὴ Γερμανία, γιὰ νὰ περνᾶς κάπως ὑποφερτά, πρέπει νὰ σκύβῃς τὸ κεφάλι. Ἅμα ἔχεις στὸ νοῦ σου καμιὰ ἰδέα ποῦ μυρίζει ἀνεξαρτησία καὶ λεφτεριά, καὶ πῇς τὴν ἰδέα σου, ἅμα εἶσαι ἁπλὸς πολίτης κι ἀνακατέβεσαι στὰ πολιτικά, ἅμα ξεστομίσῃς μιὰ λεξούλα γιὰ τὸ Γουλιέλμο, εἶσαι χαμένος ἄθρωπος. **Majestäts verbrechen!** Μόλις μπορεῖς νὰ πάρῃς τὴν ἀνάσα σου, γιατὶ καὶ στὰ καφενεῖα καὶ στὶς λοκάντες

καὶ στὰ κελλάρια, παντοῦ, θάρθοῦνε νἀκούσουνε τί λὲς καὶ νὰ σὲ μαντατουρέψουνε [1]. Τότες καταλαβαίνεις τί θὰ πῇ ἀφτοκράτορας, καὶ κάτι ξέρουν ἀπὸ δάφτα οἱ σοσιαλιστάδες τοῦ Βερολίνου κι ἀλλοῦ. Τὸ χέρι τὸ σιδερένιο δὲν τὸ εἶχε μονάχα ὁ **Bismarck**· τοῦ τὸ πῆρε ὁ Ἀφτοκράτορας· μὲ τὸ δικό του τὸ ἕνα, γιατὶ φαίνεται πῶς ἕνα εἶχε μόνο ἀπὸ γεννήσιο του, σίδερο τἄχαμε τώρα καὶ τὰ δυό. Ποιὸς ὅμως θάρθῃ νὰ μᾶς τὸ προφητέψῃ γιὰ βέβαιο πῶς ὁ Ἀφτοκράτορας ὁ Γουλιέλμος, ὕστερις ἀπ' ὅσα εἴπαμε πιὸ ἀπάνω, ποιὸς θὰ μᾶς τὸ προφητέψῃ πῶς ὁ Σουλτάνος ὁ ἴδιος, ἀφοῦ ἔσφαξε τρακόσιες χιλιάδες Ἀρμένηδες, θὰ βροῦνε στὸ τέλος τὸ κακό τους, ἐκεῖνο ποῦ ἀξίζουνε δηλαδή;

Μὰ νὰ μὴ λέμε ὅλο καὶ γιὰ το Γουλιέλμο. Εἶναι καὶ σ' ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου τόσοι καὶ τόσοι κακοῦργοι. Ἅμα μιλοῦμε γιὰ δικιοσύνη, χρέος μας νὰ τὸ ποῦμε κι ἀφτό. Στὰ ὑστερνὰ χρόνια λίγους δὲν εἴδαμε στὸ Παρίσι, ποῦ ὀνόματα δὲν ὑπάρχουνε σὲ καμιὰ γλῶσσα νὰ πῇ κανεὶς ὅλο τους τὸ κακούργημα, νὰ φανερώσῃ τὴ λέρα τῆς ψυχῆς τους. Εἴδαμε, τὸ ξέρω, καὶ μερικοὺς ποῦ τοὺς ἔκαμαν ἀλύπητο πόλεμο, ποῦ φώναξαν ὡς τὰ πέρατα τῆς γῆς τὴν κακοήθεια καὶ τὴν ψεφτιά, πρᾶμα ποῦ σὲ ἄλλους τόπους βέβαια δὲ θὰ τὄβλεπε κανένας, γιατὶ δὲ θὰ εἶταν ἀλλοῦ δυνατό, ἴσως μήτε στὴν ἴδια τὴν Ἀγγλία, δὲ θὰ μποροῦσε ἀλλοῦ, μ' ὅλη τὴν προσπάθεια ποῦ ἔγινε νὰ μᾶς μανταλώσουνε τὸ στόμα, τόσο λέφτερα νὰ μιλήσῃ τῆς συνείδησης ἡ ἅγια λαλιά.

Ὅπως κι ἂν εἶναι ὅμως, δὲν τιμωρήθηκαν οἱ κακοῦργοι. Καὶ σήμερις ἀκόμα ζοῦνε καὶ βασιλέβουνε. Τὸ φαντάζουμαι πολὺ ἔφκολα καὶ πολὺ πιθανὸ εἶναι, ποτέ τους νὰ μὴν τιμωρηθοῦνε, καὶ σὰν τὸ Σουλτάνο, ἀφοῦ ἔσφαξε καὶ γλύφτηκε μὲ τὸ αἷμα, νὰ δοξάζουνται, νὰ ῥαχατέβουνε, νὰ

1. Πρβλ. ἕνα πολὺ καλὸ ἄρθρο στὸ Ἄστυ, Δεκέβρη, 10, 1900.

πίνουνε καὶ νὰ τρώνε, κ' οἱ μικροὶ μονάχα, οἱ ἀδύνατοι, οἱ φτωχοί, οἱ παθιασμένοι, ποῦ τὸ μισὸ τοῦ μισοῦ δὲν ἔκαμαν ἀπ' ὅσα κάνουν οἱ μεγάλοι, νὰ καταδικάζουνται, νὰ πονοῦνε, νὰ πεινοῦνε καὶ νὰ διψοῦνε, καὶ γιὰ κανένα λάθος ἄφαντο, γιὰ καμιὰν ἁμαρτία ἐλάχιστη, γιὰ κάμωμα ποῦ δὲ φταὶν ἐκεῖνοι, παρὰ ποῦ τὸ φταίει πάντα ἡ ἀναθροφὴ ποῦ δὲν τοὺς δώσαμε κ' ἡ φτώχεια, δηλαδὴ ποῦ φταίμε πάντα ἐμεῖς, ποῦ φταίει πάντα ἡ κοινωνία, πολὺ πιθανὸ οἱ μικροὶ χρόνια νὰ περάσουνε στὶς φυλακὲς κ' ἡ ζωή τους ἔτσι νὰ πάῃ πέρα γιὰ πέρα.

Τότες τί θὰ ποῦμε; Θὰ ποῦμε ἆραγες πῶς δικιοσύνη δὲν ὑπάρχει; Ἐμένα μοῦ κοστίζει τρομερὰ νὰ τὸ πῶ. Δὲν τὸ βαστᾷ ἡ ψυχή μου νὰ προφέρω τέτοιο λόγο. Ἀπὸ μικρός, θυμοῦμαι, ὅταν εἴμουν ἀκόμη στὸ σκολειό, ἐδῶ στὰ Παρίσια, ἔτρεμα κι ἀνατρίχιαζα σύσσωμος κι ἄναβε ὁ νοῦς μου, σὰ διάβαζα τοὺς στίχους ἐκείνους ποῦ λέει ὁ χορὸς τῆς *Ἠλέκτρας* (στ. 472 κι ἀκ.)·

Εἰ μὴ' γὼ παράφρων μάντις ἔφυν καὶ γνώμας
λειπομένα σοφᾶς,
εἶσιν ἁ πρόμαντις
Δίκα, δίκαια φερομένα χεροῖν κράτη·
μέτεισιν, ὦ τέκνον, οὐ μακροῦ χρόνου.
Ὕπεστί μοι θράσος
ἀδυπνόων κλύουσαν
ἀρτίως ὀνειράτων...
Ἥξει καὶ πολύπους καὶ πολύχειρ ἁ δεινοῖς
κρυπτομένα λόχοις
χαλκόπους Ἐρινύς.

Σὰν ἀπελπίζουμαι, τοὺς στίχους ἀφτοὺς φωνάζω. Μοῦ φαίνεται πῶς μέσα τους φωνάζει μὲ τὴν παντοδύναμή του τὴ φωνὴ ὁ μεγάλος ὁ Σοφοκλῆς, πῶς ἡ Ἑλλάδα ὅλη φωνάζει, ἀφοῦ πρώτη ἀφτὴ ἔμαθε στὸν κόσμο τί θὰ πῆ

δικιοσύνη. Οἱ στίχοι ἀφτοὶ γιὰ μένα ἔγιναν ἄλλο « Πιστεύω ». Τὴ δικιοσύνη ἀγαπῶ, ἡ ἀγάπη τῆς δικιοσύνης εἶναι τῆς ζωῆς μου ἡ λαχτάρα. Μὲ τοὺς στίχους ἀφτοὺς στὴν καρδιά μου μέσα, ἔγραψα καὶ τὸ δρᾶμα μου. Ναί, θαῤῥῶ πῶς εἶναι ἡ ἀδικία πάντα περαστική. Ἀλλιῶς ὁ κόσμος δὲ θὰ ζοῦσε. Θὰ σκοτώνουνταν ὅλοι. Ἀφτὰ ποῦ λέει ὁ ποιητὴς δὲν εἶναι μονάχα ὀνείρατα *ἡδύπνοα*. Βέβαια, γλυκειὰ εἶναι ἡ πνοή τους. Εἶναι ὅμως κι ἀλήθειες. Μοῦ φαίνεται μόνο πῶς γιὰ νάρθῃ μιὰ μέρα ἡ Δίκη, ποῦ λέει, κάποτε χρειάζεται *μακρὸς χρόνος*. Ἑνὸς ἀθρώπου, ἑνὸς ἄτομου ὕπαρξη μεγάλο πρᾶμα δὲν εἶναι. Ἂς μὴν τιμωρηθῇ. Ὁ λόγος εἶναι νὰ δοῦμε ἂν *κατόπι*, ὅσοι κάμουν τὰ ἴδια, θὰ τιμωρηθοῦνε ἢ ὄχι. Ἔτσι προδέβει ὁ ἄθρωπος. Ἕνας τύραννος δὲν τιμωριέται· ἂς ποῦμε πῶς δὲν τιμωριέται μήτε ὁ δέφτερος. Ὁ τρίτος ὅμως τόσο γερὰ θὰ τιμωρηθῇ, μαζί του τόσο βαριὰ θὰ τιμωρηθοῦνε οἱ τυράννοι ὅλοι, ποῦ θἀφανιστῇ ὡς κ' ἡ τυραννία καὶ θὰ λείψῃ ἀπὸ τὸν κόσμο.

Δὲ λέω. Τυχαίνει κάποτε, σὰ σηκωθῇ ὁ λαὸς κι ἀποβαρεθῇ τοὺς μεγάλους, καὶ τοὺς ἀποτινάξῃ ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ λαιμό του, τυχαίνει νὰ τιμωρηθοῦνε καὶ κεῖνοι ποῦ τἀξίζανε λιγώτερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, νὰ τιμωρηθοῦνε κι ὅσοι ἀπὸ τοὺς μεγιστάνους βρέθηκε νὰ εἶναι καλοί. Ποιὸς τὸ φταίει; Τὸ φταίει ὁ πρῶτος τύραννος ποῦ καταπάτησε τὸ λαό, ποῦ ἀντὶς νὰ σέβεται τοὺς φτωχούς, νὰ τοὺς δίνῃ τὸ χρειαζούμενο ψωμί, λέω τὸ ψωμὶ ὄχι μόνο ποῦ θέλει τὸ στόμα, λέω καὶ τὸ ψωμὶ ποῦ θέλει κι ὁ νοῦς, λέω καὶ τὸ ψωμὶ ποῦ γυρέβει κ' ἡ καρδιά, κι ἀντὶς νὰ τοὺς τὰ δώσῃ, τοὺς καταφρόνεψε, στοχάστηκε πῶς δὲν εἶχε τὴν ἀνάγκη τους καὶ τοὺς ἔγδερνε σὰν τὰ γίδια, ἅμα δὲν τοὺς κλοτσοῦσε σὰν τὰ σκυλιά.

Ἦρθε ὥρα ποῦ κ' οἱ μεγάλοι χρειάστηκαν τοὺς μικρούς. Οἱ μικροὶ δὲν εἴχανε πάντα τὴ γνώση ποῦ ἔπρεπε· σκότωναν

κ' έναν άθῶο ποῦ καὶ ποῦ, φτάνει νὰ εἶταν ὁ ἀθῶος ἀπὸ τῶν ἀρχοντῶνε τὸ σόϊ. Ἔβγαζε τἄχτι του ὁ φτωχός, ὅπως μποροῦσε. Τὰ εἴδαμε τὰ τέτοια στὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1789. Ἴσως τὰ δοῦμε καὶ στὴν Ἐπανάσταση τὴ γερμανική, σὰ γίνῃ. Ὅταν οἱ Γερμανοὶ σηκωθοῦνε, θὰ σηκωθοῦνε μὲ τὰ σωστά τους, κι ἂ δὲ ζῇ τότες ὁ Γουλιέλμος, θὰ κακοπάθουν οἱ Γουλιέλμοι ποῦ θὰ ζοῦνε. Ὥςπου νὰ φέξῃ μέρα στὸν κόσμο, ποῦ κι ὁ μικρὸς θὰ γίνῃ μεγάλος, ὄχι μόνο μὲ τὸ νὰ ξολοθρέψῃ τοὺς μεγαλήτερους, παρὰ μὲ τὸ νὰ χαρῇ τὴν ὕπαρξη καὶ τὸ δικαίωμά του, καὶ μὲ τὸ νὰ καταλάϐῃ πιὰ τότες ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸν ἑαφτό του τί θέλει καὶ τί μᾶς προστάζει καὶ τί πρᾶμα εἶναι ἡ ἀληθινὴ Δικιοσύνη, δηλαδὴ ζήσιμη ζωή, δικιοσύνη γιὰ ὅλους.

Ὡς ἐκεῖ τὸ δρᾶμα μου δὲν πάει. Κοιτάζω μονάχα νὰ δῶ τί βγαίνει ἀπὸ τὴν ἀδικία, τί λογῆς πάθος καὶ τί λογισμοὶ γεννιοῦνται στὰ σπλάχνα τοῦ φτωχοῦ, σὰν πολεμάει μὲ τοὺς μεγάλους. Τέτοιο τὸ δρᾶμα μου ἀπάνω κάτω. Ἴσως δὲν τοῦ ἀξίζει νὰ ὀνομαστῇ « ernstes Drama », ἴσως σοϐαρὸ δρᾶμα δὲν εἶναι, καὶ κοντέϐω νὰ τὸ πιστέψω κι ὁ ἴδιος πῶς δὲν εἶναι σοϐαρό, ἀφοῦ ἔρωτες κι ἀγάπη μέσα δὲν ἔχει, κι ὡς τόσο τὸ μόνο πρᾶμα τὸ σπουδαῖο στὸν κόσμο εἶναι ἀφτή, εἶναι ἡ Ἀγάπη. Μὰ τί κάθουμαι καὶ λέω πῶς ἀγάπη δὲν ἔχει; Μιὰ γυναίκα παίζει τὸ ρόλο τὸ καλήτερο. Ἔτσι εἶναι καὶ τὸ σωστό. Ἀπὸ τὴ γυναικήσια τὴν ψυχὴ μᾶς ἔρχουνται ὅλα τὰ καλὰ καὶ τὰ γενναῖα. Στὴν ψυχή μας ἡ ψυχή της τὰ σπέρνει καὶ τὰ γεννᾷ. Ἡ Δικιοσύνη, ἡ Ἀλήθεια, ἡ Πίστη κ' ἡ Ἀγάπη, μὲ τὰ ὀνόματά τους τὰ θηλυκά, εἶναι θεὲς κ' ἔχουνε φτερὰ ποῦ σηκώνουνε τὸν ἄντρα ἴσια μὲ τὰ οὐράνια, γιὰ νὰ μὴν κοιτάζῃ πάντα καὶ πάντα τὸ κέρδος, τὸ φιλότιμο, τὸ πάθος καὶ τὸν ἐγωϊσμό.

... Tu n'as rien de nos lâches prudences,
Ton cœur vibre et résonne au cri de l'opprimé,

Comme dans une église aux austères silences
L'orgue entend un soupir et soupire alarmé.
Tes paroles de feu meuvent les multitudes,
Tes pleurs lavent l'injure et les ingratitudes,
Tu pousses par le bras l'homme... Il se lève armé.

Ἔτσι λέει ὁ μεγάλος, ὁ μοναδικὸς ὁ Ποιητής. Ἔτσι λέει ὁ ψυχολόγος. Λέει ὅμως κι᾽ ἄλλα, λέει ἐκεῖνο ποῦ δὲν τὸ καταλαβαίνουν ἀκόμα τὰ πραχτικὰ τὰ κεφάλια, γιατὶ θαῤῥοῦν πῶς ὅλα τὰ ξέρουνε καλήτερις ἀπὸ τὸν Ποιητή. Λέει, ἀχ! πῶς μοναχή της ἡ γυναίκα νὰ ζήσῃ δὲν μπορεῖ. « Ὁ λογισμός της ἄξαφνα, λέει, γοργὰ σὰν τὸ λάφι πηδάει τὸ χαριτωμένο, κι ὡςτόσο δὲν τῆς εἶναι δυνατὸ δίχως ὁδηγὸ νὰ βαδίζῃ, δίχως χέρι ποῦ νὰ τὴ βαστάῃ. Τὸ χῶμα τῆς ζουλίζει τὰ ποδαράκια της τὰ γλυκά, τἀγέρι κουράζει τὰ φτερά της, κλειοῦν τὰ ματάκια της στὸ φῶς, ἅμα ποῦ τὸ φῶς ἔφεξε. Κάποτε, ὁρμάει κι ἀνεβαίνει στοὺς πιὸ κατάψηλους τοὺς τόπους, κι ἀμέσως τὴν ταράζει τἀνέμι ποῦ βογγᾷ, κι ὁ λογισμός της, ποῦ ὅλο σαλέβει καὶ πάει, δὲν μπορεῖ ἐκεῖ ἀπάνω νὰ καρτερέψῃ, δίχως φόβο καὶ βαρεμό. »

Τέτοια τὴ δείχνει τὴ γυναίκα καὶ τὸ δρᾶμα. Ἁρμάτωσε μιὰ τὸν ἄντρα μὲ τὴν Ἰδέα, ποῦ ἀπὸ μέσα πὸ τὰ σπλάχνα της τὴν ἅρπαξε καὶ τοῦ τὴν ἔδωσε, ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά της. Ἴδια της ὅμως δὲν τἀξιώθηκε νὰ πετύχῃ ὁ ἰδιαίτερος ὁ σκοπὸς ποῦ εἶταν ὅλη της ἡ ἐλπίδα, δηλαδὴ νὰ τιμωρηθῇ ὁ κακοῦργος ποῦ τὴν πρόσβαλε, καὶ μὲ τὴν τιμωρία του, ἡ ἀλήθεια νὰ βασιλέψῃ. Τότες ἀφίνει τὸν ἄντρα μονάχο, μοναχός του νὰ δουλέβῃ γιὰ τὸ καλὸ τῆς Ἰδέας ποῦ τοῦ τὴ χάρισε ἐκείνη.

Ἔβαλα στὴν ἀρχὴ δυὸ στίχους, ἕναν τοῦ Ντάντε, ἕναν ἄλλο τοῦ Vigny, γιὰ νὰ δείξω τὴν οὐσία καὶ τὸ νόημα τοῦ πιὸ σημαντικοῦ προσώπου. Ἴσως ποῦνε οἱ μεγάλοι δραματογράφοι τῆς Ἀθήνας πῶς τάχα μποροῦσα νὰ σημειώσω κι

ἄλλα μερικά, γιὰ νὰ πῶ τουλάχιστο ποιὰ εἶναι ὅλα τὰ πρόσωπα τοῦ δραμάτου, νὰ βάλω κ' ἕναν κατάλογο μὲ τὰ ὀνόματα. Λυποῦμαι πολύ, μὰ δὲ μοῦ φάνηκε ἀναγκαῖο διόλου. Σὰν πάει κανεὶς στὸ θέατρο νἀκούσῃ δρᾶμα, δὲν παρουσιάζεται πρῶτα κανένας θεατρῖνος ποῦ νὰ κρατάῃ κατάλογο στὸ χέρι, καὶ νὰ ξεστομίζῃ ἀπαρχῆς τὄνομα κάθε προσώπου ποῦ θὰ φανῇ κατόπι ἀπάνω στὴ σκηνή. Τὸ ἴδιο καὶ 'στἀνάγνωσμα. Περιττὸ νὰ διαβάσῃ κανείς, πρὶν πάρῃ νὰ διαβάσῃ τὸ δρᾶμα, δέκα ἢ ἕντεκα ὀνόματα ποῦ ἀμέσως κιόλας τὰ ξεχνάει. Ὅσο προχωρεῖ στὴν ἀνάγνωση, κάνει γνωριμιὰ καὶ μὲ τὰ πρόσωπα, καὶ τότες καταλαβαίνει καλήτερα τί λένε καὶ τί θέλουνε τὸ καθένα. Τοῦ ἀνοίγει μάλιστα τὴν ὄρεξη κάθε πρόσωπο καινούριο ποῦ προβάλλει.

Τὸ ξέρω πῶς εἶναι συνήθεια νὰ τὰ βάζῃ κανεὶς ἀφτά. « Ἀθανάσιος, πατὴρ τῆς Ῥοζίνας. — Ῥοζίνα, θυγάτηρ του. » — ἢ « Φριδερῖκος, ἰατρὸς τοῦ Φρενοκομείου » κτλ. κτλ. Ἂν εἶναι γιατρός, ἡ κουβέντα του θὰ τὸ δείξῃ. Εἰδεμή, ἀνάγκη καμιὰ νὰ τὸ σημειώσῃς. Ἀφτὲς τὶς πολυλογίες ἐγὼ τὶς ἔκοψα. Ἔκοψα κι ἄλλα μερικά. Στὰ δράματα βλέπω καὶ βάζουνε κάθε λίγο καὶ λιγάκι, κάτι λεξοῦλες ποῦ τί νόημα ἔχουνε καλὰ καλὰ δὲν τὸ νοιώθω, λόγου χάρη· « ἔρχεται », « φέβγει », « σηκώνεται », « κάθεται », « κλαίει », « γελᾷ », κτλ. κτλ., ἢ « τὰ ἐνδύματα εἶχεν ἐν τῷ δέματι, μεθ' οὗ τὸ πρῶτον εἰσῆλθεν » κτλ. κτλ. Ἀξιόλογο σύστημα γιὰ νὰ κερδίζῃ περισσότερα τυπωτικὰ ὁ τυπογράφος. Σὰν ἔρχεται ἢ σὰ φέβγει ἕνας στὴ σκηνή, πρέπει τὸ πρᾶμα νὰ φαίνεται μοναχό του, πρέπει ὁ διάλογος νὰ τὸ φέρνῃ. Σ' ἕνα δρᾶμα σοβαρό, πρέπει μάλιστα καὶ τὸ σήκωμα καὶ τὸ κάθισμα νἄχῃ τὸ λόγο του, δηλαδὴ νὰ φωτίζεται ὁ χαραχτήρας κι ἀπὸ ἕνα βῆμα ποῦ θὰ κάμῃ τὸ πρόσωπο ἢ ποῦ δὲ θὰ κάμῃ, κι ἂν ἔχει ὅπως λέμε κάθε κίνημα τὴ σημασία του, καταντάει τότες ἀπαραίτητο νὰ φανερώσῃ

τὸ κίνημα ἕνας λόγος ποῦ θὰ πῇ τὸ πρόσωπο ἢ ποῦ θἀκούσῃ. Στὴ δέφτερη σκηνὴ τοῦ *Κυρούλη*, χαραχτηριστικὸ τοῦ Μεγάλου Δούκα νὰ στέκεται ὄρθιος · χαραχτηριστικὸ τοῦ Κυρούλη στὴν πρώτη σκηνὴ νὰ κάθεται ἥσυχα στὴν καρεγλίτσα του. Τὸ παρατηρεῖ κιόλας ἡ μάννα του. Παρόμοια παρατήρηση θὰ κάνῃ στὴ δέφτερη σκηνὴ ὁ Ταβερνάρης γιὰ τὸ Μεγάλο Δούκα. Τὸ ἴδιο γιὰ τὰ γέλοια, τὰ κλάματα, τὰ εἰρωνικὰ καὶ τὰ τέτοια. Δὲν ταιριάζει νὰ στέκουνται μόνο σημειωμένα στὸ χαρτί · χρειάζεται νἄχουνε ὅλα φωνὴ κι ὅλα νὰ μιλᾶνε, ὡς καὶ τἀμίλητα.

Πάσκισα νὰ τὰ παραστήσω τὰ πράματα μὲ τρόπο ποῦ ἀπὸ κεῖνα ποῦ λένε τὰ πρόσωπα, νὰ καταλαβαίνῃ ὡς κι ὁ ἀναγνώστης, ἂν κάθουνται ἢ ἂν ἄξαφνα σηκωθήκανε. Σὰν μπαινοβγαίνουνε τὰ πρόσωπα, πρέπει κι ἀφτὸ νἀποφαίνεται ἀπὸ τὸ διάλογο τὸν ἴδιο. Σὰ φέρνουνε πάλε στὴ σκηνὴ κανένα μπογαλάκι, πρέπει, θαῤῥῶ, ἢ νἄχῃ τὸ λόγο του τὸ πρᾶμα, καὶ τότες σημειώματα δὲ χρειάζουνται, ἢ νὰ λείψῃ τὸ δεμάτι, ὅταν κανένα λόγο δὲν ἔχει καὶ τὸ βάζει ὁ δραματογράφος, γιατὶ δὲν ξέρει πῶς νἀλλάξῃ ῥοῦχα μιὰ γυναίκα στὸ κελλὶ ἑνὸς μοναχοῦ.

Μιλήσαμε ὡς τώρα γιὰ τὴν πράξη τὴ φανερή, ποῦ νὰ πῇ τινάς, γιὰ τὴν ὄξω τὴ δράση, δηλαδὴ γιὰ κεῖνα ποῦ τὰ παίρνει καὶ τὸ μάτι. Ὅπως τὸ λέει ὁ Παλαμᾶς, ὑπάρχει ὅμως καὶ μάτι τῆς ψυχῆς. Κ' ἔτσι γιὰ τὴ μέσα τὴ δράση, γιὰ τὴν οὐσία τῆς οὐσίας, νόμισα καλὸ κάπως νἀλλάξω τὰ συνηθισμένα τὰ συστήματα.

Δρᾶμα δὲν ξέρω ποῦ νὰ μὴν ἔχῃ τὶς λεγάμενες πρᾶξες, πότε τρεῖς, πότε πέντε, πότε τέσσερεις, πότε δυό, πότε μιὰ καὶ μόνη. Πάντα θὰ τὸ κόψῃ κανεὶς μὲ τὸ κλασσικὸ τὸ ψαλίδι, σὲ τόσα ἢ τόσα κομμάτια, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ νούμερο ἕνα καὶ πηγαίνοντας ὡς τὸ νούμερο πέντε, ποτὲ ὅμως παρέκει.

Νὰ παρατηρήση κανεὶς τὴ ζωή, νὰ κοιτάξῃ τὸ δρόμο ποῦ βαδίζουνε τἀθρώπινα πράματα, θὰ διῇ πῶς τέτοιο κόψιμο καμιὰν ἀλήθεια δὲν ἔχει. Ἂς πάρουμε ὅ τι ἱστορικὸ θέλετε — καὶ τὸ δρᾶμα πάντα κανένα ἱστορικὸ θὰ μᾶς παραστήσῃ — κι ἀμέσως βλέπουμε πῶς κομμάτια μὲ ὡρισμένο ἀριθμὸ δὲν ὑπάρχουνε. Ὁ Πέτρος, λόγου χάρη, θέλει νὰ πάρῃ τὴ Μαρίκα, μὰ δὲν μπορεῖ, γιὰ τὸν τάδε ἢ τὸν τάδε λόγο. Στὴ σκηνή, μιὰ μορφιὰ σοῦ τὸ καταφέρνουνε, ἢ νὰ τὴν πάρῃ καὶ νὰ γίνῃ κωμῳδία ἢ νὰ μὴν παρθοῦνε καὶ νὰ γίνῃ δρᾶμα, φτάνει νὰ πιάσουν τὰ ψαλίδια καὶ νὰ σοῦ μοιράσουν τὴν ἀγάπη τῆς Μαρίκας καὶ τοῦ Πέτρου σὲ πέντε ἢ σὲ τρία κομμάτια. Δὲν τὴ μοιράζουν ὅμως ἔτσι ὁ Πέτρος κ' ἡ Μαρίκα τῆς ζωῆς ποῦ ζοῦνε ὄξω ἀπὸ τὸ θέατρο. Κομμάτια κομμάτια εἶναι ἡ ζωή — κι ὁ ἀριθμὸς τῶν κομματιῶνε ἀπροσδιόριστος. Πότε πηγαίνουν τὰ πράματα καλά, πότε κακὰ πηγαίνουνε, πότε καὶ δὲν πηγαίνουνε διόλου. Εἶναι μέρες, εἶναι μῆνες, εἶναι κάποτε καὶ χρόνια ποῦ τίποτις δὲ γίνεται, ποῦ στέκουνται ὅλα κι ὅλοι στὴν ἴδια θέση καὶ δὲ σαλέβουνε. Μὰ εἶναι μέρες, εἶναι ὧρες, εἶναι στιγμὲς ποῦ ἄξαφνα σὰ νἄρχεται μιὰ σπρωξιὰ καὶ σοῦ κάνουν κ' ἕνα πήδημα, ποῦ κάτι γίνεται, ποῦ μὲ τὸ κάτι ἀφτὸ, ἴσια μὲ ποῦ νἄρθῃ κατόπι κι ἄλλο ἕνα κάτι, προχωρεῖ προχωρεῖ εἴτε σιγὰ εἴτε γρήγορα ἡ ὑπόθεση, ὥςπου νὰ φτάσῃ στὸ τέλος της, καὶ νὰ γίνῃ ἢ καὶ νὰ μὴ γίνῃ τὸ ἱστορικό, μ' ἄλλα λόγια νὰ παρθοῦν ἢ νὰ μὴν παρθοῦνε ὁ Πέτρος κ' ἡ Μαρίκα.

Μέρες μέρες τὸ λοιπόν, ὧρες ὧρες καὶ στιγμὲς στιγμές, πάει ὁμπρὸς ἡ ζωή. Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ πηγαίνῃ καὶ τὸ δρᾶμα. Κ' ἔτσι θαῤῥῶ πῶς μόνο τὶς σημαντικές, μόνο τὶς κρίσιμες ὧρες πρέπει νὰ βάζῃ κανεὶς σ' ἕνα δρᾶμα· οἱ ὧρες ὅμως ἀφτὲς δὲ λογαριάζουνται μιὰ γιὰ πάντα, ψαλιδώματα δὲν παραδέχουνται. Μπορεῖ νὰ εἶναι λίγες· μπορεῖ νἄναι

καὶ πολλές. Κατὰ τὸν ἀριθμό τους, κόβεις καὶ τὸ δρᾶμα σου, τὸ κάνεις πέντε, τὸ κάνεις δυό, τὸ κάνεις καὶ περισσότερα κομμάτια. Τὰ κομμάτια σου ἀφτά, μπορεῖς νὰ τὰ ὀνομάσῃς ὅπως θέλεις. Ἐγὼ τὰ εἶπα σκηνές. Πές τα ἐσὺ πρᾶξες, πές τα ὧρες, δὲ μὲ μέλει. Τὸ ἴδιο πέφτει. Καὶ νὰ δῇς τί καλὰ καὶ τί σωστὰ θὰ τὰ βολέψῃς ὅλα ἔτσι, γιατὶ σὰν τὸ διαιρέσῃς τὸ δρᾶμα σου σὲ πέντε πρᾶξες, ὅπως τὸ θέλουνε τὰ παλαιϊκὰ τὰ συστήματα, θἀναγκαστῇς νὰ βάλῃς καὶ κάμποσες περιττολογίες, νὰ τὸ παραγιομίσῃς, γιὰ νὰ γίνῃ κάθε πράξη κομμάτι σωστό.

Σὰν τὸ διαιρέσῃς ὅμως μὲ τὸ φυσικό του τὸν τρόπο ποῦ εἴπαμε, ὅπως ἡ ζωὴ τὸ θέλει, σὰν τοῦ βάλῃς τὶς σκηνὲς ποῦ σηκώνει κι ὄχι παραπάνω, ἔρχουνται ἡ μιὰ μικρή, ἡ ἄλλη πιὸ μεγάλη, καὶ σοῦ φαίνεται ὅλο μαζὶ τὸ δρᾶμα πιὸ κοντό, γιατὶ πάει τὸ δρόμο του ἴσια.

Τόσα εἶχα νὰ πῶ γιὰ τὸ δρᾶμα. Παρακαλῶ νὰ μὴ γυρέβουνε μέσα τίποτις προσωπικὰ ποῦ δὲν ὑπάρχουνε καὶ ποῦ δὲν τὰ στοχάστηκα. Βέβαια πῶς τὸ δρᾶμα μου εἶναι γραμμένο γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ποῦ ἀδικίες εἶδε κ' ἔπαθε ὄχι λίγες· θέλω νὰ τὶς δῇ καὶ στὸ δρᾶμα μου, κ' ἔτσι νὰ τὶς μισήσῃ περισσότερο. Μὰ δὲν εἶχα κανέναν ἄλλο σκοπό. Πρόσωπα ἑλληνικὰ δὲν ἔχει μέσα. Ὁ Κυρούλης, ὁ Ἀλέξαντρος, ἡ Ἑλένη δὲ βρίσκουνται στὴν Ἑλλάδα καὶ δὲν πρέπει στὴν Ἑλλάδα νὰ τὰ γυρέβουμε· ὁ Δούκας Πέτρος εἶναι πρόσωπο ποῦ θέλησα νὰ τοῦ δώσω πολὺ γενικὴ σημασία, πρόσωπο ἀθρώπινο κι ὄχι μόνο τῆς τάδε ἢ τῆς τάδε χώρας· τέτοια πρόσωπα καὶ τέτοια μυαλά, τὰ βλέπουμε στὴν Ἐβρώπη, τὰ βλέπουμε ὡς καὶ στὸ Παρίσι! Ὁ Δούκας Πέτρος μᾶς φανερώνει πόση φιλοσοφία μέσα του ἔχει ἐκεῖνο ποῦ ἔλεγε κι ὁ Πλάτωνας ἀπάνω κάτω, δηλαδὴ πῶς ἡ δικιοσύνη εἶναι ἡ μόνη σωστὴ πολιτική, τὸ μόνο φρόνιμο, καὶ πῶς ὅταν κανεὶς φοβᾶται, ὅταν τρέμει καὶ γιὰ νὰ μὴν

τὸ δείξῃ, λέει πῶς ἀπὸ γενναιότητα δὲ θέλει νὰ ἐκδικηθῇ, πῶς εἶναι μεγαλόκαρδος κι ἀποξεχνᾷ τὶς βρισιές, τὶς ἀδικίες καὶ τὸ Κακούργημα, τότες ἀμέσως τὴν ἄλλη μέρα κάνει τὸ Κακούργημα φτερά, πετιέται μ' ὅλη του τὴν ὁρμή, χύνεται καταπάνω στὸν ξεχασιάρη — ἢ τὸ φοβιτσιάρη — καὶ τοῦ τρώει τἄντερά του.

Κι ἀφτὸ Δικιοσύνη.

Γ΄

Η ΚΩΜΩΔΙΑ

Τὸ κόψιμο. — Πῶς γελοῦσε ὁ Wagner. — Κάποιος Σύλλογος ἀνόητος. — Δυὸ φίλοι στὴν ἐξοχή. — Ὁ Πλάτανος. — Τὰ παραμύθια τοῦ λαοῦ. — Ἡ λίμνη κι ὁ συμβολισμός. — Τὸ θάμα. — Ὁ μισάδης. — Ἔγινε σωστὸ παλληκάρι. — Νὰ καλλιεργηθοῦμε ἀπὸ τὸ λαό. — Εἶναι ντροπή. — Κουταμάρες ἀρθρογράφου. — Βασίζεται στὰ ἰταλικά. — Ὁ Πετράρκας. — Costantinople. — Ὁ ἀνὴρ ἔγινε ἄντρας. — Πῶς. — Ὁ Παρθενός. — Νὰ καθόμουνα στὴν Ἑλλάδα. — Ἄλλος δάσκαλος, μὰ κι ἀφτὸς κουταμάρες. — Ἕνα γράμμα στὸν κ. πρωθυπουργό. — Ἡ ρίζα τοῦ δοντιοῦ. — Θέλουνε νὰ γνωριστοῦνε καὶ στὴν Ἐβρώπη. — Τάφερημένα. — Ἡ περίφημη ἀνεπάρκεια τί ἔγινε. — Τὄνειρο τοῦ Γιαννίρη. — Νὰ εἴχαμε Ντάντε. — Ὁ Ντάντες σὰν τί νὰ εἶναι. — Ὁ λαός.

Ὁ Ἀθηναῖος εἶναι πολὺ ἔξυπνος. Στὸ πνέμα ὅλους τοὺς ξαπερνᾷ κ' ἴσα ἴσα ἔτσι τὸ νομίζει πῶς εἶναι, γιατὶ κάποτε, μὲ τὸ νὰ θέλῃ νὰ δείξῃ περίσσιο, τοῦ λείπει καὶ τὸ λίγο τὸ πνέμα. Νὰ τοῦ βάλω ἐγὼ τὰ γυαλιὰ τοῦ Ἀθηναίου, ποῦ νὰ τολμήσω νὰ τὸ συλλογιστῶ τέτοιο πρᾶμα; Φοβοῦμαι ὅμως μήπως, ὕστερις ἀπὸ κεῖνα ποῦ εἴπαμε γιὰ τὸ δρᾶμα καὶ γιὰ τὰ ψαλιδοκοψίματα, στοχαστῇ ἄξαφνα μὲ τὸ νοῦ του ὁ τετραπέρατος ὁ Ἀθηναῖος · « Κατάλαβα! Δὲ θέλει ὁ φίλος πέντε πρᾶξες, γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὶς καταφέρῃ. Μόνοι ἐμεῖς ξέρουμε τὴν τέχνη. Δὲ θέλει ὁ φίλος νὰ βάζουμε πῶς σηκώθηκε ὁ τάδες καὶ πῶς ὁ τάδες ἔκατσε, γιατὶ δὲν ξέρει πῶς νὰ τὸ πῇ καὶ δυσκολέβεται · ἴσως δὲ νοιώθει καὶ πότε πρέπει νὰ κάθεται ὁ ἕνας, κι ὁ ἄλλος νὰ σηκώνεται, πότε πρέπει στὴ σκηνὴ νὰ κλαίνε, νὰ γελᾶνε, νὰ χασμουριοῦνται, νὰ πηδοῦνε καὶ νὰ ξαπλώνουνε τὴν ἀρίδα τους. » Κι ἄλλα τέτοια πολλὰ θὰ σοφιστῇ ὁ φίνος μας ὁ Ἀθηναῖος.

Γιὰ νὰ τοῦ κάμω τὸ χατίρι — γιὰ νὰ μὴν παίρνῃ καὶ πάρα πολὺ ἀπάνω του — ἔκοψα καὶ γὼ τὴν κωμῳδία μου σὲ πέντε κομμάτια, δηλαδὴ σὲ πέντε πρᾶξες, ὅπως τὸ συνηθίζει ὁ κόσμος. Ἄλλο εἶναι δρᾶμα κι ἄλλο κωμῳδία. Γιὰ τὴν κωμῳδία ταίριαζε κιόλας τὸ κόψιμο. Ταίριαζαν κ' οἱ φρασοῦλες ἐκεῖνες ποῦ χώνουνε στὶς κωμῳδίες, τὰ παρασφηνώματα ποῦ καθίζουνε, κάτι σήκω κάτσε, κάτι ἔμπα ἔβγα κτλ. κτλ. Στὴν κωμῳδία μου θὰ τὰ βροῦν ἀφτὰ ὅλα. Καὶ μάλιστα, νὰ πῶ τὴν ἰδέα μου καθάρια, οἱ λεξοῦλες κ' οἱ φρασοῦλες ἀφτὲς καταντοῦνε μαζὶ μὲ τὴν κωμῳδία ἕνα καὶ μόνο πρᾶμα, τόσο σμίγουνε γερά, καθὼς μοῦ φαίνεται, οἱ φρασοῦλες μὲ τὴν κωμῳδία.

Θὰ τὸ δοῦν, ἐλπίζω, σὰν τὴ διαβάσουνε, καὶ γιὰ τοῦτο ἀνάγκη δὲν εἶναι νὰ πῶ τί λέει ἡ κωμῳδία. Ὁ σκοπὸς τῆς κωμῳδίας εἶναι νὰ γελάσῃ ὁ κόσμος, καὶ καλήτερα θὰ γελάσῃ — γιατὶ θαῤῥῶ πῶς θὰ γελάσῃ κάμποσο — δίχως νὰ τοῦ πῶ τίποτις ἀπὸ τώρα. Γελοῦσα κι ὁ ἴδιος ὅσο στοχαζόμουνα μερικὰ ποῦ ἤθελα νὰ τὰ βάλω μέσα, προτοῦ καθήσω καὶ τὰ γράψω. Μιὰ κυρία μοῦ δηγήθηκε πῶς ὁ **Wagner**, ὅταν εἴτανε στὸ Παρίσι, πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο δηλαδή, κ'ἐρχότανε σπίτι της στὸ τραπέζι, κάθουνταν καὶ δὲν ἔλεγε λέξη· ἔμοιαζε μάλιστα σὰν πολὺ συλλογισμένος. Ἄξαφνα τὸν ἔπιαναν τὰ γέλοια, δυνατά. Τοῦ ῥωτοῦσε ἡ κυρία τί 'τρέχει, κι ἀφτὸς ἀποκρίνουνταν πῶς ἐκείνη τὴ στιγμὴ στοχαζότανε μιὰ σκηνὴ ποῦ ἤθελε νὰ κάμῃ στοὺς **Meistersinger** καὶ δὲν μποροῦσε νὰ βασταχτῇ, τόσο κωμικὴ τοῦ φαινότανε. Ἔτσι γελᾷ — ἢ κλαίει — ὁ ποιητὴς μοναχός του μὲ τὰ ὄνειρά του.

Ἔτσι ἀπάνω κάτου τὄπαθα καὶ γώ, μόνο ποῦ γελούσανε μαζί μου καὶ δυὸ τρεῖς φίλοι. Εἴμουνα τότες στὴν ἐξοχή, κ'ἦρθε ὁ Κακλαμάνος νὰ μᾶς κάνῃ βίζιτα στὸ ξοχικό μας. Τοῦ ἔλεγα μιὰ μέρα γιὰ τὸν ἄνοστο Σύλλογο « πρὸς διά-

δοσιν ὠφελίμων βιβλίων » καὶ γιὰ τὸ νούμερο τρία — μὲ συμπάθειο — ποῦ ἔβγαλε ὁ Σύλλογος, μὲ τὸν τίτλο « Ἡ γῆ τοῦ Πυρός », καὶ μ' ἕναν Πρόλογο. Φτωχὸς πρόλογος καὶ γιὰ τὴ γλῶσσα καὶ γιὰ τὶς ἰδέες, γιατὶ φωνάζουν ὅσο μποροῦν οἱ δασκάλοι πῶς ἄξια δὲν εἶναι ἡ δημοτικὴ νὰ δώσῃ τὴ χρειαζούμενη δύναμη, τὴ χρωματωσιὰ καὶ τὸ βάρος ποῦ πρέπει στὶς μεγάλες ἰδέες, ἀφοῦ λέξες δὲν ἔχει, λέει, καὶ γιὰ τοῦτο γράφουνε τοῦ λόγου τους τὴν καθαρέβουσα, χωρὶς νὰ εἴδαμε ἴσια μὲ τώρα μήτε μικρὲς μήτε μεγάλες, μήτε κοντὲς μήτε μακριὲς ἰδέες νὰ μᾶς ἔβγαλαν οἱ κακόμοιροι στὴ μέση. Τὸ βιβλιαράκι ὅμως ποῦ εἶπα, τὸ νούμερο τρία, εἶχε μέσα καὶ κάτι νόστιμα ποῦ τὰ διάβαζες καὶ γελοῦσες. Ἄξαφνα σοῦ παρουσιάζει κάτι ἄγριους ποῦ ὀνομάζουνται Μοναστηριώτης, Κουμπόπουλος, Καλαθούνα κ' ἕνα ζῶο ποῦ λέγεται Γουανάκος. Σοῦ περιγράφει καὶ τὸν τόπο. « Τί μᾶς φέρνετε σταμπαρίες σὲ μιὰ χώρα ποῦ δὲν ξέρουν ἀκόμα νὰ διαβάζουνε; », φώναζε ὁ Μπάϋρωνας ἀπὸ τὸ Μισολόγγι στὰ φιλελληνικὰ τὰ κομιτάτα. Ὁ Σύλλογος τώρα τὰ ἴδια. Ὁ Ῥωμιὸς ἀκόμη δὲν ἔμαθε νὰ προσέχῃ στὸν τόπο του, γιὰ νὰ δῆ ποιὲς εἶναι τοῦ τόπου του οἱ ὀμορφιές, κι ὁρίστε ἔρχεται ἕνας καὶ σοῦ τὸν κουβαλεῖ τὸ δύστυχο τὸ Ῥωμιό, στὰ πέρατα τῆς γῆς, στὴ « γῆ τοῦ Πυρός. » — Εἴπαμε λοιπὸν τότες μὲ τὸν Κακλαμάνο νὰ κάμω καμιὰ μονόπραχτη κωμῳδία, ἔτσι ἕνα παιχνιδάκι, μιὰ σαΐττιά, ποῦ νὰ μποῦνε μέσα τὰ τρία ὀνόματα, ὁ Μοναστηριώτης, ὁ Κουμπόπουλος κ' ἡ Καλαθούνα καὶ νὰ λένε λογιῶ λογιῶνε δασκάλικες κουταμάρες, στὸ τέλος ὅμως νὰ φανῇ κι ὁ Γουανάκος, νὰ τοὺς πάρῃ γερὰ μὲ τὸ ξύλο.

Ἡ κωμῳδία ὅλη μαζί, ὅπως ἤθελα τότες νὰ τὴν κάμω, θὰ χωροῦσε σὲ μιὰ μονάχη πιφυλλίδα. Μὰ ὕστερις ἀπὸ τὸν Κακλαμάνο, ἦρθε στὸ ξοχικό μου κι ὁ φίλος ὁ Ἀργύρης ὁ Ἐφταλιώτης. Πηγαίναμε στὸ περιγιάλι καὶ τὰ λέγαμε,

θωρώντας τὴ θάλασσα πέρα πέρα. Ἐκεῖνος μοῦ μιλοῦσε γιὰ ἕνα μυθιστόρημα ὡραῖο ποῦ σκόπεβε νὰ γράψῃ καὶ ποῦ τὸ γράφει τώρα. Ἐγὼ πάλε τοῦ μιλοῦσα γιὰ τὴν κωμῳδίτσα, ποῦ μήτε εἶχα τότες ἀρχίσει νὰ τὴ γράφω, μήτε ἤξερα ἄν ποτέ της θὰ γραφότανε. Μὰ ὅσο τοῦ τὴν ἔλεγα, ξαπλωμένοι κ' οἱ δυό μας καθὼς εἴμεστα στὴν ἀμμουδιά, ἔννοιωθα λίγο λίγο πῶς ἡ κωμῳδίτσα γίνουνταν κωμῳδία σωστή. Σὰν ἔφυγε ὁ Ἀργύρης, πήγαινα κάθε μέρα περίπατο στὸ ἴδιο δάσος καὶ κάθε μέρα περνοῦσα μπροστὰ σ'ἕναν πλάτανο, ποῦ πολὺ τὸν ἀγάπησα. Μοῦ θύμιζε τοὺς πλατάνους ἐκεῖ κάτω, στὴν Ἑλλάδα... Πῆρα νὰ ξαναδιαβάσω καὶ κάτι δημοτικὰ παραμύθια στὴ μικρὴ συλλογὴ τοῦ Ρίο, καὶ μὲ ὅλα ἀφτὰ ποῦ σᾶς λέω, μὲ τοὺς φίλους, μὲ τὴν ἀκρογιαλιά, μὲ τὸν Πλάτανο, μὲ τὰ παραμύθια, σὰ νὰ μοῦ κατέβηκε φῶς ξαφνικό. Κατάλαβα τί θὰ πῇ, τί μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ « συμβολισμὸς » στὴν Ἑλλάδα καὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα, τί εἶναι ὁ ρωμαίικος ὁ συβολισμός.

Πολλοὶ σήμερα στὴν Ἀθήνα περπατοῦνε καὶ στιχουργοῦνε μέ τὸ συβολισμὸ στὸ χέρι, καὶ θαῤῥῶ πῶς ἔχουνε δίκιο, γιατὶ δὲ βλέπω καὶ νὰ γίνουνται ὄχι ποιήματα, μὰ μήτε καὶ πεζά, μήτε νὰ γίνεται τίποτις δίχως συβολισμό: Πρέπει ὅμως, νομίζω, νὰ μὴν παίρνουνε συβολισμοὺς δεξιὰ κι ἀριστερά, πότε ἀπὸ τὰ Παρίσια, πότε ἀπὸ τὴ Μόσκα, παρὰ καλήτερα νὰ κοιτάζουνε τί συβολισμοὺς σηκώνει ὁ τόπος ὁ ἴδιος, καὶ μοῦ φαίνεται πῶς ἡ ποίηση τοῦ λαοῦ, καὶ σ' ἀφτὸ ἀπάνω, ἔχει νὰ μᾶς ξανοίξῃ ἀφανέρωτους ἀκόμα θησαβρούς.

Ὁ συβολισμὸς μοιάζει σὰ νἆναι μιὰ λίμνη. Καθάρια τὰ νερά της ἀπὸ πάνω, κι ὅποιο μάτι τἀγναντέψῃ, ἀμέσως θὰ τὰ χαρῇ. Ἀπὸ κάτου ὅμως ἀπὸ τὰ νερά, κρύφιος κι ἀπαρατήρητος, συχνὰ τυχαίνει νὰ περνάῃ ὁ ποταμός. Ὅλοι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ξέρουν πῶς ὑπάρχει ὁ ποταμός·

ἐκεῖνος ὅμως ποῦ τὸ ξέρει, ἀρχίζει καὶ θωράει τὴ λίμνη τὴν ἴδια μὲ μάτι καινούριο. Βλέπει κάτι κυματάκια, βλέπει κάτι ἀναφόρια ποῦ τώρα καταλαβαίνει πῶς δὲν εἶναι τῆς λίμνης, πῶς εἶναι τοῦ ποταμοῦ. Ὡς κ' ἡ θωριὰ τῆς λίμνης τοῦ φαίνεται πῶς ἀλλάζει, πῶς τὸ νερὸ τὸ τρεχάμενο δίνει παράξενη χρωματιὰ στὰ νερὰ τῆς λίμνης τὰ κοιμάμενα, πῶς τὸ σύννεφο μεριὲς μεριὲς μέσα στὰ νερά, πῶς τοῦ ἥλιου οἱ ἀχτῖδες, πῶς ἡ δημιουργία ὅλη παίζουνε πιὸ σφανταχτὰ ἐκεῖ ποῦ περνάει κάτου τὸ ποτάμι. Ὁ ποταμὸς εἶναι τῆς λίμνης ἡ ζωή. Τὸ ἴδιο κι ὁ συβολισμὸς εἶναι ἡ Ἰδέα ποῦ ἀπὸ μέσα ζωντανέβει τὴν ποίηση. Μὰ ποίηση καὶ λίμνη, μοναχή της ἡ καθεμιά, φανερώνουνε στὸν καθένα τὴν πρώτη τους, τὴν ἔφκολή τους τὴν ὀμορφιά, δίχως νὰ χρειάζεται, γιὰ νὰ τὴ νοιώσῃ ὁ διαβάτης, νὰ κατεβῇ στἀπόβαθα τῆς ποίησης ἢ τῆς λίμνης.

Ὁ λαὸς στὴν Ἑλλάδα γύρω του τριγύρω βλέπει βρυσοῦλες κρουσταλλένιες, θάλασσα σμαράγδι, βλέπει γαλάζι τὸν οὐρανό του. Νὰ τοῦ πῇς ἄξαφνα ἐσὺ πῶς ἡ βρύση δὲν εἶναι βρύση, παρὰ φιλοσοφία, νὰ τοῦ πῇς πῶς τὸ σύννεφο δὲν εἶναι σύννεφο, παρὰ μυστικὸ τοῦ γάμου, νὰ τοῦ πῇς, ὅσο πιτήδεια κι ἂν τὸ φέρῃς, πῶς ἡ βοσκοπούλα, βοσκοπούλα δὲν εἶναι, παρὰ ὑπέρσοφη Οὐρανία καὶ σκάλα τοῦ Συνόλου, τοῦ κάκου, φίλε μου, δὲ θὰ σὲ πιστέψῃ. Μὰ μήτε γὼ δὲ σὲ πιστέβω, γιατὶ κάλλια θὰ πιστέψω τὸ λαό. Καὶ κοίταξε, κοίταξε πῶς καὶ μὲ τί τρόπο, μὲ τί ποίηση, ἀφίνοντας τὸ κάθε πρᾶμα νὰ εἶναι ἐκεῖνο ποῦ εἶναι καὶ ποῦ φαίνεται, κοίταξε ὅμως τί ὡραῖα, τί ἔφκολα, μὲ τί νόημα βαθί, ἀμέσως ὅλα σοῦ τὰ ζωντανέβει! Ἡ βρυσούλα θὰ μιλήσῃ · θὰ μιλήσῃ καὶ τὸ δέντρο. Χίλιες κουβέντες θὰ σοῦ πιάσῃ τὸ πουλί. Τὸ πουλὶ γίνεται κόρη, γίνεται ἄντρας, γίνεται παλληκάρι κι ὡςτόσο πάντα πουλὶ τὸ βλέπεις καὶ τἀκούς. Ἀφτὸ εἶναι τὸ θάμα τἀληθινό, ἀφτὸ εἶναι τὸ μεγα-

λήτερο μυστικὸ τῆς τέχνης ποῦ τέχνη δὲν ξέρει. Ὅλα ὅλα τἄψυχα, ὡς καὶ τὰ ξύλα, ὡς κ' οἱ πέτρες καταντοῦνε, σὰν τὰ πρόσωπα σὲ μιὰ κωμῳδία ἢ σ' ἕνα δρᾶμα, νὰ παίζουνε ῥόλο τὸ καθένα, νἄχουνε τὸ καθένα τὴν ψυχή του, τὸ νοῦ του, τὸ φυσικό του. Ἀπὸ κεῖ θαῤῥῶ, ἅμα τὰ μελετήσῃ ἀφτὰ κανένας, ἀπὸ κεῖ θὰ βγῇ καινούρια ποίηση κι ἀληθινή, καινούριος καὶ πρωτόπλαστος συβολισμός, μιὰ καὶ γιὰ συβολισμὸ εἶναι τὸ ζήτημα.

Ἐννοεῖται, οἱ λογιώτατοι ἐμεῖς, οἱ γραμματιζούμενοι, γιατὶ καὶ μεῖς εἴμαστε κάπως προκομμένοι, ἀφοῦ τυχαίνει κάποτε νὰ ξέρουμε νὰ βαστοῦμε καὶ μιὰ πέννα, ἐμεῖς ἔχουμε τὴν ἄδεια, ὅσο θέλουμε, ἀφτὰ νὰ τὰ παίρνουμε ἀπὸ τὸ λαό, νὰ χύνουμε ὅμως μέσα καὶ λίγη φιλοσοφία, λίγη ποίηση, ὡς καὶ λίγη ἐπιστήμη ποῦ ὁ λαὸς δὲν μπορεῖ καὶ πάντα νὰ τὴν ἔχῃ, γιατὶ δουλειά του εἶναι νὰ σκάφτῃ, νὰ βωλοσηκώνῃ, νὰ ψαρέβῃ, καί κάνοντας ἀφτὰ ὅλα, συνάμα νὰ τραγουδάῃ ἀθάνατα τραγούδια, ποῦ ἀξίζει ἐμεῖς νὰ τὰ μελετοῦμε περισσότερο παρὰ ποῦ θἄξιζε νὰ μελετήσῃ ἐκεῖνος τὰ δικά μας · θὰ μᾶς καταλάβῃ ὅμως ἅμα τοῦ μιλήσουμε τὴ γλῶσσα του, δὲ λέω μονάχα γιὰ τὴ δημοτική, λέω γιὰ τὴ γλῶσσα ποῦ τὴ νοιώθει κι ὁ νοῦς του κ' ἡ καρδιά του, τὴ γλῶσσα ποῦ κ' ἡ φαντασία του τὴ μιλᾷ, σὰ ζωντανέβει μὲ τὴ φαντασία του τὴ δημιουργία.

Νὰ μὴ θαῤῥέψῃ ὅμως κανένας πῶς κάποτε δὲ φτάνει ὡς τὰ κατάβαθα τῆς σκέψης ὁ λογισμὸς τοῦ λαοῦ, πῶς φιλοσοφία διόλου δὲν ἔχει. Γνωρίζετε τὸ παραμύθι τοῦ μισοῦ ἀθρώπου; Περνᾷ ὁ μισάδης μπροστὰ στῆς βασιλοπούλας τὸ παλάτι. Τὸν περγελᾶν κ' οἱ δοῦλες. Μὰ ὁ μισάδης ξέρει ἕνα λόγο ποῦ, ἅμα τὸν πῇ, ὅ τι θέλει γένεται. Καὶ κατόπι, σὰν ἡ βασιλοπούλα κιντυνέβει καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ πῇ τὸ λόγο, λέει τὸ λόγο του ὁ μισάδης καὶ τὴ γλυτώνει. Καὶ τοῦ γυρέβει ἕνα σπίτι μεγάλο, ποῦ νὰ κρένουν καὶ τὰ λιθάρια

καὶ τὰ ξύλα κι ὅλα ὅσα θὰ εἶναι μέσα. Καὶ τῆς δίνει ὁ μισάδης τὸ παλάτι μὲ τὸ λόγο ποῦ λέει, κ' οἱ πόρτες ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλληνα, μιλᾶνε στὸ παλάτι τοῦ μισάδη. Κι ὅ τι θέλησε ἡ βασιλοπούλα τἄπολάβει, χάρη στοῦ μισάδη τὸ λόγο. Δὲ σᾶς φαίνεται τώρα ὁ μισάδης ἀφτὸς σὰ νἄναι ἴδιος ὁ λαός; Τὸν κατάφρονοῦν οἱ μεγάλοι, ἀρχόντοι καὶ βασιλιάδες. Στὴν 'Αθήνα, ὡς κ' οἱ ποιητάδες τὸν καταφρονοῦνε. Κι ἀφτὸς ὁλονένα παλάτια μᾶς χτίζει μὲ τὰ λόγια του τὰ χρυσά.

Τί μᾶς πειράζει τώρα ἐμᾶς, σὰν ἔχουμε τέτοια παραμύθια, νὰ τοὺς ἀλλάζουμε λιγάκι καὶ τὸ νόημα ποῦ καὶ ποῦ, κάπως νὰ τὰ φαρδύνουμε, κάπως νὰ τὰ μεγαλώνουμε, φτάνει νὰ πηγαίνουμε σύφωνα μὲ τὴν ἰδέα, μὲ τὴ συνήθεια, μὲ τὴν ποίηση τοῦ λαοῦ; Ἄξαφνα, στὸ παραμύθι ποῦ λέω, γιατί ὁ μισάδης νὰ μὴν πάρη τὴ βασιλοπούλα; Γιατί, ἀφοῦ τὴν πάρη, νὰ μὴ γίνη ἄθρωπος σωστός; Γιατί νὰ μὴ γίνη καὶ βασιλιάς; Κοιτάξτε ὅμως πῶς ἔγινε ἀμέσως τὸ παραμύθι ὡραῖο σύβολο τῆς ἀγάπης.

Τὰ παραμύθια τοῦ λαοῦ εἶναι ρουμάνι ἀληθινό. Κάθε κλαρὶ τὴ λαλιά του, καὶ κάθε λαλιά, σὰν ξέρουμε καὶ τὴ γρικᾶμε, ποίηση. Ἐκεῖ νὰ πάῃ κανεὶς νἀνασάνῃ, ἐκεῖ νὰ πλουτίσῃ ὁ νοῦς, ἐκεῖ νὰ ξαναλούσουμε τὴν ψυχή μας. Ἕνα ρυάκι ποῦ γλυκοτρέμει καὶ τρέχει, ἕνα λάφι ποῦ πηδάει, ἕνα δέντρο ποῦ κουβεντιάζει, μιὰ μάγισσα, ἕνα ἄλογο, ἕνας δράκος, ὅλα, ὅλα ἔχουνε μιὰ ἔννοια, ποῦ ἂν πὰς ἴσια μὲ τὸν πάτο βαθιά, θὰ βρῇς θεόρατους κόσμους καὶ βρύση παναιώνια ποῦ δὲ σώνουνται τὰ νερά της.

Καὶ τὸ ζήτημα σήμερις ἀφτὸ εἶναι, δηλαδὴ ὄχι μόνο ἐμεῖς οἱ γραμματισμένοι νὰ καλλιεργοῦμε τὸ λαό, μὰ κι ἀπὸ τὸ λαὸ νὰ καλλιεργηθοῦμε. 'Αφτὸς εἶναι ὁ σωστός, ὁ μόνος ὁ τρόπος καὶ γιὰ τὴν ψυχὴ καὶ γιὰ τὴ γλῶσσα. Θἀπορήσῃ κανεὶς κατόπι, καὶ στὴν 'Εβρώπη ἀπὸ σήμερις

ἀποροῦνε πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ βλέπουμε ὅσα γίνουνται τώρα στὴν Ἑλλάδα, μ' ἄλλα λόγια, πῶς εἶναι μπορετὸ νἄχῃ ἕνα ἔθνος τέτοια γλῶσσα, νἄχῃ ὁ λαὸς τέτοια γλῶσσα καὶ τέτοια ψυχή, νὰ εἶναι χρουσάφι, μαργαριτάρι καὶ διαμάντι κ' ἡ ψυχὴ κ' ἡ γλῶσσα, καὶ νὰ σηκώνουνται ἄξαφνα οἱ δασκάλοι νὰ βρίζουν ἐκείνονα ποῦ τὸ λέει. Συλλογιστῆτε το μιὰ στιγμή, νὰ δῆτε τί παράξενο ποῦ εἶναι. Ὁ δάσκαλος κάθε μέρα καὶ κάθε νύχτα, ὅπου κι ὅταν μπορεῖ, τὸ φωνάζει, ποῦ ὁ κόσμος ὅλος νὰ τὸν ἀκούσῃ, πῶς ὁ λαός, πῶς ἡ Ῥωμιοσύνη ὅλη ἔχει βάρβαρη, χυδαία, ξεπεσμένη γλῶσσα, παρακατιανή, καὶ λέγοντάς το βρίζει τὸ ἔθνος τὸ ἴδιο, βρίζει τὴ Ῥωμιοσύνη, ἀφοῦ, κακὴ καλή, τὴν ἔχει ἀφτὴ τὴ γλῶσσα. Ὅταν ὅμως ἔρχεται ἕνας, μὲ τὰ χαρτιὰ στὸ χέρι, μὲ τὰ βιβλία, μὲ τὴ σπουδή, μὲ τὴν καρδιά του, καὶ λέει · « Σταθῆτε! Τὰ περγαμηνὰ σᾶς φέρνω τῆς γλώσσας ποῦ τὴ θαῤῥεῖτε πρόστυχη ἐσεῖς. Πρόστυχη δὲν εἶναι. Δὲν εἶναι διόλου. Δὲν εἶναι βάρβαρος ὁ λαός. Ἀθάνατη βάσταξε ἀπὸ πατέρα σὲ γιὸ τὴ γλῶσσα τὴν ἀρχαία, ἡ γλῶσσα του εἶναι ἡ μόνη σήμερα στὸν κόσμο, ἡ μόνη — κι ἀφτὸ κάτι θὰ πῇ καὶ πρέπει κανεὶς νὰ τὸ σέβεται ἀφτό — εἶναι ἡ μόνη μέσα σ' ὅλες τὶς ἄλλες τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἐβρώπης, ἡ μόνη γνήσια κόρη τῆς ἀρχαίας, ἡ μόνη ποῦ μᾶς ἀποδίδει τὴν ἀρχαία. » Καὶ σὰν τὸ πῇ, ἀρχίζουν οἱ ἄλλοι καὶ τολμοῦνε νἀνοίξουνε στόμα.

Εἶναι ντροπή.

Ντροπὴ κι ἄτοπο πρᾶμα. Εἶναι ντροπὴ νὰ δημοσιέβουνται καὶ σήμερις ἀκόμα, ὅπως εἶδα, κάτι ἄρθρα σὰν τὰ τρία τῆς *Νέας Ἡμέρας* τοῦ Τριεστιοῦ [1]. Ἐκεῖ ποῦ ἔγραφα ἥσυχα τὸν Πρόλογό μου, κάτι φίλοι μου ἀπὸ τὴν Ἀθήνα μοῦ στείλανε τἄρθρα, γιὰ νὰ τὰ διαβάσω καὶ γιὰ νἀποκριθῶ. Νἀποκριθῶ! Ἀλήθεια μοῦ λείπει τὸ θάῤῥος νἀπο-

1. Ἀρ. 1354, 1355, 1356 κι ὄχι ὅπως γράφει, 1354), 1900.

κρίνουμαι σὲ τέτοιες ἀνοησίες. Ὁ ἀρθρογράφος λέει κάτι πράματα ποῦ νὰ εἶχαν ἀφτιὰ τὰ σπίτια, ὅπως στὰ δημοτικά μας παραμύθια, θὰ γκρεμνούσανε ἀπὸ τὸ φόβο τους μὴν τύχῃ καὶ τὰ ξανακούσουνε ἄλλη μιὰ φορά.

Ἀφοῦ ὅμως θέλουν ἀπάντηση, θἀπαντήσω[1].

Λοιπόν · εἶναι ντροπή. Ντροπή, ὕστερις ἀπ' ὅσα εἴπαμε ὡς τώρα τόσες φορὲς γιὰ τὸ ζήτημα, νὰ γράφουνται τέτοιο εἶδος ἄρθρα.

Ὁ ἀρθρογράφος τῆς *Νέας Ἡμέρας* μᾶς δίνει μάθημα, πολλὰ μαθήματα μάλιστα. Ἡ μάθησή του ὅμως, ἄλλο πρᾶμα.

Τοῦ κόλλησαν κάτι γλωσσολογικὰ ἐδῶ καὶ κεῖ, ἀπὸ κεῖνα ποῦ ἁρπάζει κανεὶς ἀπὸ βιβλία ἢ μαθήματα, μὰ ποῦ δὲν τἄκαμε σπουδή του καὶ δουλειά του, διάβασε ἄξαφνα πῶς ἡ γλωσσολογία δὲν εἶναι τίποτις ἄλλο παρὰ ψυχολογία (; !), ἔμαθε καὶ κάτι « sequor, ἕπομαι, ἑσπόμην », ἄκουσε καὶ γιὰ τὸ « decorum τοῦ Κικέρωνος », γιὰ « αἰτιατικοφανῆ ἐπιῤῥήματα (μάτην, statim) », γιὰ τοὺς Ἄγγλους ποῦ λένε analysis, parenthesis, δίχως νὰ τὸ κλίνουνε καὶ στὴ γενικὴ analyseos, parentheseos, γιὰ have you not καὶ have 'nt you, γιὰ τὸ γαλλικὸ épée, éperon, éteindre, ποῦ ζοῦνε ταίρι ταίρι μὲ τὸ espoir, respecter, rester, γιὰ τὸ λατινικὸ τὸ amor ποῦ ἔγινε sono amato, γιὰ τὸ ἰταλικὸ « amero (amare ho) », γιὰ τὸ « amabo (ama-φύω ;) », γιὰ gregge καὶ γιὰ greggia, γιὰ chiamare καὶ clamore, cl, pl, ns, καὶ chia— καὶ pia— κι ἄλλα τέτοια, ἰταλικὰ μάλιστα ξέρει τέτοια πολλά, γιατὶ ὅλο γιὰ τὰ ἰταλικὰ εἶναι ἡ κουβέντα του.

1. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα, δημοσιέφτηκε στὸ Ἄστυ (Δεκέβρη, 27-28, 1900), μὲ τὸν τίτλο « Ὁ ἀρθρογράφος τῆς Νέας Ἡμέρας ». Ἔκαμα κάποιες ἀλλαγές. Κοίταξε καὶ τὸ κεφάλαιο Γ', στὸ τέλος, μὲ τὴ σημείωση. Στὸ Ἄστυ, ἀρχίζει καὶ τελειώνει κάπως ἀλλιῶς. Στὴ μέση ἔχει ἐδῶ κάμποσα ποῦ δὲν τἄχει τὸ ἄρθρο μου.

Τὴ δημοτική μας ὅμως μήτε τὴ σπουδάζει μήτε τὴν ξέρει. Κοντομμάτης πολὺ ὁ ἀρθρογράφος κ' ἡ γλωσσολογία του φτώχεια.

Ὡς καὶ στὰ παραμικρὰ δείχνει ἀμάθεια μεγάλη. Κάπου λέει· « Διὰ τοῦτο πᾶς « λοῦστρος » [γιατί τὰ σημεῖα τἀποκλειστικά; *Χυδαῖο* δὲν εἶναι, ἀφοῦ τὸ ς « σώζει τὸ ἔθνος », ὅπως λέει κι ὁ ἴδιος· πρβλ. πιὸ κάτω] μεταχειρίζεται τὰς γενικὰς « τοῦ Ἄστεως », « τῆς Ἀκροπόλεως », ἄνευ τῆς ἐλαχίστης βίας. » Πρῶτο· δὲν εἶναι « λοῦστρος », εἶναι « μάγκα ». Δέφτερο· τὴ γενικὴ « Ἄστεως », « Ἀκροπόλεως », οἱ μάγκες καμιὰν ἀνάγκη δὲν τὴν ἔχουνε· γενικὲς δὲν πουλοῦνε. Τρίτο· σὰ φωνάζουνε, φωνάζουνε πολὺ συχνὰ αἰτιατικές· (ζητήξτε, πάρτε, ἀγοράστε) Ἄστυ, Ἀκρόπολη. Τέταρτο· τὴν ὀνομαστικὴ κάποτε τὴ φωνάζουν « Ἀκρόπολη » (δηλαδή· ἰδού, ἀφτὴ εἶναι) ἡ « Ἀκρόπολη », κάποτε « Ἀκρόπολις ». Πέμτο· πῶς τὴ φωνάζουν εἶναι ἀδιάφορο, γιατὶ ἀφτὰ εἶναι τυπωμένα πράματα κι ὄχι γλώσσα ζωντανή· ὁμιλία δὲν εἶναι. Ἕχτο· τὴ γενικὴ τὴ λένε, μόνο σὰν ἔχει *παράρτημα*, « τὸ παράρτημα τοῦ Ἄστεως », ποῦ ἀντὶς *Ἄστεως* τἄκουσα — καὶ πῶς νὰ μὴν τἀκούσω ἔτσι; — « τὸ παράρτημα τοῦ Ἄστυ (δηλαδὴ τοῦ Ἄστη, γιατὶ θὰ τὸ εἶχε πῶς εἶταν ἀσερνικό). Ἕβδομο· τὴ γενικὴ *Ἀστιοῦ* δὲν τὴν ἄκουσα· πῶς θὰ ὑπάρχῃ ὅμως, δὲν εἶναι ζήτημα· νὰ προσέξουν οἱ φίλοι μας καὶ θὰ τὸ καταλάβουνε, ἅμα μιλήσουνε λίγη ὥρα μὲ τὶς μάγκες, καὶ τότες φυσικά τους θὰ ποῦνε τοῦ Ἀστιοῦ, ὅπως λένε περίφημα τῆς Ἀκρόπολης.

Καὶ τόσο ἀρκεῖ, νομίζω, γιὰ νὰ δείξουμε τὴ μάθηση καὶ τὴν κρίση ποῦ ἔχει ὁ ἀρθρογράφος.

Πῶς γράφεται ἡ δημοτική, πῶς τὴ γράφουμε, ὅσοι τὴ γράφουμε σήμερις, μήτε στὄνειρό του δὲν τὸ εἶδε.

Κάθε φορὰ ποῦ μᾶς βάζει τάχα δημοτικὲς φράσες,

δηλαδὴ ἀπὸ κεῖνες ποῦ θαῤῥεῖ πῶς τὶς συνηθίζουμε, καταντᾷ γελοῖο. « Λεφτότητα », « φιλάθρωπος » (δὲν τὄγραψα ποτέ μου, μὰ γιατί ὄχι;), « νυφεύομαι » (σῶσε, Κύριε! Τὸ *ΛΕΝ* ἀφτὸ ἔτσι, δίχως *μ*· δὲν τὸ γράφουμε ὅμως, γιατὶ ὁ λαὸς λέει παντρέϐουμαι καὶ φτάνει), « τὸ ξετύλιγμα τοῦ μυαλοῦ » (!!), « ξεδιπλώνουν τὶς ἄπιαστες ἀνάφτυξες τοῦ πνέμα » (!!!), « τῆς ἀνάφτυξης », ἡ « ἀνάφτυξη ». Ἡ « ἀνάφτυξη » μάλιστα τοῦ γιόμισε τἀφτί, γιατὶ γράφει κιόλας πῶς χίλιες φορὲς προτιμάει τὸ ξετύλιγμα ἀπὸ τὴν ἀνάφτυξη, καὶ κάπου ἀλλοῦ πῶς νἀκούσῃ ὁ λαὸς τὴν ἀνάφτυξη, μπορεῖ καὶ νὰ τὸ πάρῃ πῶς εἶναι γυναίκα « (τὴν εἶδες τὴν Ἀνάφτυξη;) » Νἀκούσῃ ὅμως Ἀνάπτυξη, μὲ *π*, θὰ τὸ πάρῃ ἀμέσως, ὑποθέτω, πῶς εἶναι ἄντρας.

Γιὰ τὴ δημοτική μας ἀφτὰ ξέρει. Τὸν παρακαλῶ, ἀπὸ τοὺς τύπους ποῦ μᾶς ἀράδιασε, νὰ μοῦ δείξῃ ὄχι δυό, μὰ *ἝΝΑΝ* τύπο μονάχα στὰ δικά μου, λόγου χάρη, τὰ βιϐλία καὶ τἄρθρα — καὶ κάμποσα ἔκαμα ὡς τώρα. Τὴ γενικὴ « τοῦ πνέμα », πρωτάκουστη γιὰ μένα, μπορεῖ νὰ τὴν ἔγραψε κανένας μαλλιαρός. Μὰ τί γράφουν οἱ μαλλιαροὶ καὶ τί δὲ γράφουνε, δική μου δουλειὰ δὲν εἶναι. Πολλοὶ λέγουνται πῶς εἶναι μαθητάδες μου. Πρέπει ὅμως νὰ δοῦμε καὶ ποιοὺς λέω ἐγὼ πῶς εἶμαι δάσκαλός τους.

Στὰ βιϐλία λοιπὸν τὰ δικά μου ἂς γυρέψῃ τοὺς τύπους ποῦ τοὺς φαντάζεται πῶς τοὺς συνηθίζουμε. Καὶ σὰ δὲν τοὺς ἔϐρῃ, θαῤῥῶ πολὺ πιὸ φρόνιμο νὰ βουϐαθῇ ἀπὸ δῶ κι ὀμπρός.

Ὁ ἀρθρογράφος μας λέει κι ἄλλα γιὰ τὴ δημοτική. Παρατήρησε τάχα πῶς ἔχει κ' ἡ δημοτικὴ τὴ διγλωσσία της. « Διότι τὸ ἐλαῖα [γρ. ἐλαία] ἔγεινεν [γρ. ἔγινε] ἐληά [γρ. ἐλιά], δὲν ἕπεται ὅτι καὶ τὸ περικεφαλαία καὶ τὸ αὐλαία θὰ μεταϐληθῶσιν εἰς περικεφαληά [γρ. περικεφαλιά] καὶ αὐληά [γρ. αὐλιά] (μάρτυς ἡ νεολαία [μάρτυρας διόλου δὲν

εἶναι ἡ νεολαία, μάρτυρες εἶναι ἡ *παρέα* κ' ἡ *πλατέα*, μὰ δὲν τἄξερε, νὰ τὰ πῇ]) ». 'Αφτά, δηλαδή, γιὰ νὰ μᾶς μάθῃ πῶς δὲν ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ κάνουμε *ἀβλιὰ* (ἢ *αὐλιὰ*) τὴν *αὐλαία* κτλ., πράματα ποῦ τὰ εἶπα θαῤῥῶ κι ἀπὸ τὰ 1892 [1], ποῦ τὰ ξαναεῖπα καὶ στὰ 1900 σ' ἕναν ὅρο τοῦ διαγωνισμοῦ [2]· « Εἶναι τύποι ποῦ τοὺς ἔχει ἡ καθαρέβουσα, μὰ ποῦ δὲν τοὺς ἔχει ὅλους διόλου ἴδιους ἡ δημοτική, δηλαδὴ ποῦ ἂν τοὺς εἶχε, δὲ θὰ τοὺς ἔλεγε τὸ ἴδιο, λ. χ. πολυτυπία. Τέτοιοι τύποι χωροῦνε περίφημα, ἂν καὶ λέει ὁ λαὸς κακοτοπιά, πολυδοντιά, κ' ἔτσι θἄπρεπε τάχατις νὰ τὸ πῇς καὶ σὺ πολυτυπιά. Σωστὸ δὲν εἶναι. Ὁ λαὸς δὲν τὸ λέει παντοῦ στὴν Ἑλλάδα *πολυδοντιά*. Στὴ Ζάκυθο εἶναι δημοτικὸς τύπος *πολυδοντία*, μάλιστα καὶ *μία ματία* (*ματιά*), καὶ *μία γρία* (*γριά*). Ἡ *πολυτυπία* μας τὸ λοιπὸν κι ἄλλα τέτοια δὲν εἶναι ἀντιδημοτικά. Ὁ λαὸς μπορεῖ νὰ τὸ προφέρῃ τὸ παροξύτονο, καὶ σὰ δὲν μπορέσῃ πάλε, τὸ διορθώνει κατόπι καὶ τὸ κάνει πολυτυπιά. Δουλειὰ δική του. » κτλ.

'Αφτὰ δὲν τὰ εἶπα μονάχα· τἄγραψα κιόλας ἀπὸ τὰ 1888, στὸ πρῶτο μού τὸ βιβλίο, στὸ *Ταξίδι!* Λ. χ. γράφω, σελ. 94, *πανώριος*, σελ. 138, 192 *ὡραῖος*, 145 *νέος*, 1 *νιός*, 1 *ἐξοχή*, *ὄξω*, 176 *ξεχωριστά*, ἀλλοῦ *ξοχικό*, μάλιστα σελ. 5, ἔβαλα τὸν τύπο *χωρίο*, παροξύτονα, μὲ ἰδιαίτερη σημασία!

Τί τρόποι λοιπὸν καὶ τί λόγια εἶναι ἀφτά, νὰ μᾶς τὰ λέῃ ἐμᾶς ποῦ σπουδάξαμε κατάβαθα τὸ ζήτημα καὶ ποῦ ζγιάσαμε κάθε λέξη μὲ τὴ ζυγαριά; Πολὺ καλήτερα θἄκανε μάλιστα, ὅταν παίρνει τίποτις ἀπὸ μένα ὁ ἀρθρογράφος τῆς *Νέας Ἡμέρας*, νὰ τὸ λέῃ. Εἶναι καὶ χρέος του. Ἄτοπο νὰ χτυπάῃ κανεὶς τὴ δημοτική, σὰν εἶναι γιὰ χτύπημα ὁ ἴδιος.

1. **Études de philologie byzantine et néo-grecque. Paris, σελ. 213.**
2. **Ἄστυ, 'Ιούνιο, 23, 1900, ἀρ. 3454, ὅρος ε'.**

Τὸ συνηθίζει ὅμως νὰ παίρνῃ ἀπὸ μᾶς κάμποσα. Μᾶς λέει ἄξαφνα πῶς οἱ ξένες λέξες εἶναι ἑλληνικές, φτάνει νἄχουνε κατάληξη ἑλληνική. ἡ *φόρμα*, τῆς *φόρμας*. Τὸ φωνάζει κιόλας· « Ἡ πόρτα, τῆς πόρτας· ἰδοῦ ἓν σίγμα [γρ. σῖγμα] σῶζον τὸ ἔθνος τὸ Ἑλληνικόν. » Εἶναι πράματα ποῦ τὰ λέω τώρα χρόνια, καὶ θαῤῥῶ μὲ ὄχι τόση ῥητορική. Ὁ φίλος τἄχει ἀφτὰ πῶς εἶναι « κοινοτοπία. » « Ἰδοῦ κοινοτοπίαι πρώτης τάξεως, θἀπαντήσωσιν οἱ εὐφυεῖς », καμώνεται καὶ λέει ὁ μεγάλος ὁ ἀρθρογράφος. Ὡςτόσο δὲ βλέπω νὰ τἄπε καὶ κανένας ἄλλος, μήτε στὴν Ἑλλάδα, μὰ μήτε καὶ στὴν Ἐβρώπη.

Πολὺ στραβὰ τὸ λέει ὅμως πῶς τὸ ς τῆς γενικῆς ἔσωσε τὸ « ἔθνος τὸ Ἑλληνικόν. » Ἄλλο θέλει νὰ πῇ καὶ δὲν κατάλαβε τί εἶπα. Μπορεῖ πολὺ καλὰ ἕνα ξένο ἔθνος νάρθῇ σ' ἕναν τόπο ποῦ δὲν εἶναι δικός του, νὰ καθήσῃ, νὰ συνηθίσῃ, νὰ μάθῃ καὶ τὴν ντόπια γλῶσσα. Τὸ ς τότες δὲ σώζει τὸ *ἔθνος*, ἀφοῦ ἀφτὸ ἔσμιξε μ' ἕνα ἔθνος ξένο, σώζει τὴ *γλῶσσα* ποῦ δὲν ἔσμιξε ἡ γραμματική της μὲ τίποτις ποῦ νὰ εἶναι ξενοφερμένο. Ὑπάρχει λοιπὸν κάποια διαφορά. Μὰ δὲν κοιτάζει ὁ ἀρθρογράφος τὰ πράματα ὅπως εἶναι· κοιτάζει τὴ ῥητορική του μονάχα.

Κάνει κάτι λάθια πολὺ χοντρά. Καὶ μεῖς οἱ ἴδιοι ἀναγκαστήκαμε, λέει, νὰ τὸ μολογήσουμε πῶς ἡ καθαρέβουσα εἶναι γλῶσσα ζωντανή, ἀφοῦ ἀναφέραμε μὲ τὄνομά τους ἐκεινοὺς ποῦ τὴ γράφουνε ὄμορφα καὶ ποῦ φάνηκαν καλοτεχνῖτες. Βέβαια, πολὺ νόστιμα τὴ γράφει ὁ Ῥοίδης, πολὺ ὄμορφα τὴ γράφει ὁ γιατρὸς ὁ Φ. Φωτιάδης. Μὰ μήτε ὁ Φωτιάδης μήτε ὁ Ῥοίδης δὲν τὸ καφκηθήκανε ποτέ τους πῶς γράφουνε τὴν καθαρέβουσα τὴν ἑλληνική (δηλαδή, ἂν εἶταν ἑλληνικὴ κι ὄχι βάρβαρη), μὲ τὴ δύναμη καὶ μὲ τὴ χάρη ποῦ ἔγραφε ὁ Πετράρκας τὴ λατινικὴ τὴν καθαρέβουσα, γλῶσσα καὶ σὲ κεῖνα τὰ χρόνια πεθαμμένη κι ὄχι ζωντανή.

Νά λοιπὸν ποῦ καὶ στὴν Ἰταλία γράφηκε, στρέβλωσε τὰ μυαλὰ καὶ δὲν κατάφερε ἡ καθαρέβουσα τσίκουδο, ἂς εἶχε καὶ Πετράρκα, ποῦ ποτέ της δὲ θάποχτήση ἡ καθαρέβουσα στὴν Ἑλλάδα.

Ὁ κ. ἀρθρογράφος, ἂν καὶ λέει τὴν καθαρέβουσά του ζωντανή, ἂν καὶ τολμᾷ νὰ γράψη πῶς ἡ καθαρέβουσα εἶναι θυγατέρα τῆς ἀρχαίας — λόγια ποῦ σήμερις ἔπρεπε νὰ ντραπῇ κανεὶς τὸν ἑαφτό του σὰν πάει νὰ τὰ καταστρώση στὸ χαρτί — ξενίζει ὅμως ὁ κ. ἀρθρογράφος φοβερά. Κάπου μιλεῖ γιὰ « τοὺς αἰωνίους ἐκείνους νόμους οἵτινες διέπουσι τὴν ἀνάπτυξιν πάσης γλώσσης. »

Εἶναι ξενισμός.

Μήτε ἡ ἀρχαία ἔτσι δὲ θὰ τὄλεγε, μήτε ἡ δημοτικὴ θὰ τὸ πῇ ἔτσι, ὅταν τῆς μάθη ὁ κ. ἀρθρογράφος τὴν « ἀνάφτυξη. » Τάφερημένα τὰ οὐσιαστικὰ τάποφέβγει κ' ἡ ἀρχαία γλώσσα κ' ἡ δημοτική. Λ. χ. ἂς πάρουμε τὴ φράση ποῦ εἶπα προτήτερα (σελ. 15)· « Ὁ Gœthe κι ὄχι ὁ Bismarck ἔκαμε μιὰ τὴ Γερμανία », ἢ ἂς πάρουμε καὶ μιὰ παρόμοια· « Πρέπει νὰ γράφουμε τὴν κοινὴ γλώσσα, γιὰ νὰ γίνη μιὰ ἡ Ἑλλάδα. » Μποροῦσα πολὺ καλὰ νὰ γράψω, μὲ τοὺς τύπους τοὺς δημοτικούς, γιατὶ ὁ ἀρθρογράφος μόνο στοὺς τύπους ἔχει τὴν προσοχή του, ὄχι στὸ νοῦ, μποροῦσα νὰ τὸ φέρω κι ἀλλιῶς· « Ἡ κοινὴ γλώσσα, ὅταν τὴ γράψουμε ὅλοι, θὰ κάμη τὴν ἑνότητα τῆς Ἑλλάδας. » Ἔτσι φαντάζουνται μερικοὶ πῶς γράφουμε. Μὰ ἐγὼ φράγκικα δὲν ξέρω — ἴσια ἴσια γιατὶ τὰ ξέρω καλά. Φράγκικα ξέρουν οἱ δασκάλοι, γιατὶ δὲν ξέρουνε τίποτις. Λοιπὸν ἔτσι θὰ τὄλεγε ὁ δάσκαλος· « τὴν ἑνότητα, ἡ ἑνότης τῆς Ἑλλάδος. » Ἔτσι τὰ συνηθίζει ὁ ἀρθρογράφος· « τὴν ἀνάπτυξιν πάσης γλώσσης. » Καὶ τοὺς ξενισμούς του, ἔρχεται καὶ μᾶς τοὺς λέει πῶς εἶναι παιδιὰ τῆς ἀρχαίας! Θέλεις ὁ Ῥωμιὸς νὰ σὲ νοιώση, ὡς κι ὁ πιὸ ἀγράμματος; Πές του γιὰ τοὺς νόμους

τοὺς αἰώνιους ποῦ κυβερνᾶνε κάθε γλῶσσα ποῦ μεταμορφίζεται καὶ πάει — ὅπως μοῦ τὄλεγε ἀλήθεια ἕνας χωρικός[1]. « Ποῦ μεταμορφίζεται καὶ πάει! » Δηλαδή, ποῦ θἄλεγαν οἱ ἀρχαῖοι μὲ τὴ μετοχή· « ἀναπτυσσομένης », ἂν ἔλεγαν τέτοιο ῥῆμα δηλαδή, κι ὄχι « τὴν ἀνάπτυξιν πάσης (!) γλώσσης. »

Ἂν τὸ ξετάσετε μάλιστα, θὰ δῆτε πῶς ἡ « ἀνάπτυξις » στὴν ἀρχαία γλῶσσα, θὰ πῇ *ἄνοιγμα*· « οὔσης γὰρ αὐτοῖς τῆς ἀλκῆς ἐν τοῖς δήγμασι, χρήσιμον τὸ μεγάλην εἶναι τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ στόματος », Ἀριστ. π. ζ. μορ. Γ', α', **13.** Μιλεῖ ὁ Ἀριστοτέλης γιὰ ζῷα. Τώρα θὰ καταλάβατε γιατί τὸ εἶδε καὶ τἄρπαξε ἀμέσως ἡ καθαρέβουσα.

Λοιπὸν ἂς μὴν ἔρθῃ ποτέ του νὰ ξαναπῇ κάτι λόγια ὁ ἀρθρογράφος, ποῦ εἶναι ἀνοστιὰ ὡς καὶ νὰ τἀκούῃ πιὰ κανένας· « Οἱ Ἕλληνες λόγιοι παρέλαβον ἕτοιμα οὐχὶ τὰ ξένα, ἀλλὰ τὰ τῶν πατέρων των. » Οἱ πατέρες; Οἱ πατέρες ζοῦνε μέσα στὸ λαὸ καὶ πρέπει νὰ μάθῃ κανεὶς τὴν ἀρχαία στοῦ λαοῦ τὸ στόμα — καὶ στοῦ λαοῦ τὴν ψυχή.

Ἡ σοφία κ' ἡ γλωσσολογία ὅλη τοῦ ἀρθρογράφου μας καταστάλαξε στὸν τύπο *ἀνάφτυξη*, ποῦ μοναχός του τὸν καμαρώνει ἢ καὶ τὸν πολεμᾷ. Τὸ πιὸ γελοῖο ἀπ' ὅσα εἶπε — καὶ λέει κάμποσα — τὸ χρωστᾷ στὴν « ἀνάφτυξή » του τὴν ἀγαπημένη. Ἀποκρίνεται σ' ἕνα πολὺ καλὸ ἄρθρο τοῦ **Spectator**, ποῦ τὸν ἔχει μάλιστα καὶ βαφτισμένο « Θεατή. » — Ἐγὼ *Θεατὴ* δὲν ξέρω, ξέρω **Spectator**, ὅπως ὑποθέτω κ' οἱ Ἄγγλοι, σὰ φωτιστοῦν ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ ἀρθρογράφου, δὲ θὰ ποῦνε πῶς τὰ διαβάσανε στὸ **New Day**, παρὰ στὴ *Nea Hemera*, κ' ἴδια της ὀνομάζεται· « **A la rédaction du journal** Νέα Ἡμέρα », ὄχι *Nouveau Jour*.

1. **Πρβλ.** Ταξίδι, σ. **154.** Ἡ φράση ἀπὸ τὶς λέξες· « Ἄρχισε τότες ὁ γέρος », ἴσια μὲ τὸ τέλος, εἶναι γιομάτη ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ γέρου τοῦ ἴδιου — κι ἀπὸ τὸ στόμα παρμένη τοῦ λαοῦ.

— Γερὰ τοῦ τὰ ψέλνει ὁ ἀρθρογράφος, τοῦ Spectator. Ἴσως, λέει, ὁ Spectator « ἰσχυρίζεται ὅτι ἔπρεπε νὰ παραμορφώσωμεν τὴν λέξιν ἀνάπτυξιν εἰς « ἀνάφτυξη »... Τοῦτο ὅμως θὰ ἦτο παραβίασις τοῦ γενικωτάτου καὶ θεμελιώδους νόμου [ἀχ! γρήγορα κ' ἔλιωσα· νὰ τὸν ἀκούσουμε τὸ νόμο!], ὅστις διέπει [τὸ ἴδιο ρῆμα πάντα!] πάντας τοὺς ἄλλους νόμους τῆς γλωσσικῆς ἀναπτύξεως [νά τηνα κιόλα!]. Ὁ δὲ γενικὸς καὶ θεμελιώδης οὗτος νόμος [προσοχὴ τώρα, παρακαλῶ] εἶνε [γρ. εἶναι] ὅτι « πᾶς φθογγολογικὸς νόμος, ἀφοῦ ἅπαξ ἐξασκίσῃ ὅλην του τὴν ἐνέργειαν ἐπὶ τῆς γλώσσης καὶ παρέλθῃ, δὲν ἐπανέρχεται πλέον [Τί κρῖμα! Πάω νὰ κλάψω!]. » Παραδείγματα τοῦ φαινομένου τούτου θὰ γνωρίζῃ βεβαίως ὁ « Θεατὴς [γρ. Spectator] » ἀναρίθμητα [εἰρωνικὸ θἆναι τοῦτο] ἐξ ὅλων τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων γλωσσῶν. » κτλ.

Καὶ δός του μᾶς τἀραδιάζει τὰ παραδείγματα ὁ ἀρθρογράφος, καὶ τὰ παίρνει πότε ἀπὸ τὰ γαλλικά, πότε ἀπὸ τὰ ἰταλικά. Ἀπὸ τὴ δημοτικὴ *ΚΑΝΕΝΑ*.

Κ' ὕστερις ἔχει παράπονα πῶς κάθε τόσο ἐμεῖς ἐρχόμαστε καὶ μιλοῦμε γιὰ τὴν ἰταλική· « Οὐδεὶς γλωσσολογικὸς ἢ ἄλλος φυσικὸς ἢ ἠθικὸς νόμος ἐπιβάλλει τὴν Ἰταλικὴν ὡς πρότυπον μορφώσεως πάσης ἄλλης γλώσσης » καὶ « Ἡ Ἰταλική, λόγου χάριν, — ἡ ὁποία μὰ τὴν ἀλήθειαν ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐννοήσωμεν διὰ ποῖον λόγον καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν προβάλλεται ἡμῖν πανταχόθεν ὡς παράδειγμα μιμήσεως μέχρι τῶν λεπτομερεστέρων λεπτομερειῶν της » κτλ.

Κι ἀφτὸς ἴσια ἴσια δὲν κάνει ἄλλο παρὰ νὰ « ἐπιζητῇ παραδείγματα ἐκ τῆς Ἰταλικῆς ἢ τῆς Γαλλικῆς. » Θυμώνει μαζί μας, τοῦ εἶναι ἀδύνατο, λέει, μὰ τὴν ἀλήθεια, νὰ καταλάβῃ γιὰ ποιὸ λόγο καὶ γιὰ ποιὰ αἰτία, καὶ καλὰ θέλουμε ἀπὸ παντοῦθε νὰ φέρουμε στὴ μέση τὴν ἰταλικὴ γιὰ παράδειγμα καὶ γιὰ μίμηση, κι ὡστόσο λέει καὶ

φωνάζει, πῶς ἀφοῦ ἔχουν ἰταλικὰ *pensare* καὶ *pesare* ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ λατινικὸ *pensare*, γιατί νὰ μὴν ἔχουμε τἀνάλογα καὶ μεῖς, κ' ἔτσι στὴν ἰταλικὴ στηρίζει τὸν περίφημο τὸ νόμο, ποῦ θὰ μᾶς ντροπιάσῃ πιὰ ὅλους ἐμᾶς, ποῦ εἶναι βάσιμος κιόλας, καὶ γιὰ νὰ μᾶς ἀποδείξῃ τί; νὰ μᾶς ἀποδείξῃ πῶς ἡ καθαρέβουσα μορφώθηκε « καθ' ὅλους τοὺς γλωσσολογικοὺς νόμους. » Στηρίζει τὴν καθαρέβουσά του στὴν ἰταλική!

Ὁ κακομοίρης! Νοῦ δὲν ἔχει νὰ προσέξῃ. Ὅ τι γράφει τὸ ξεχνᾷ, προτοῦ ἀκόμα καὶ τὸ γράψῃ.

Ἂν ἰταλικὰ λένε *pensare* καὶ *pesare*, γαλλικὰ *penser* καὶ *peser*, ἀφτό, γιὰ τὸ γλωσσικὸ τὸ ζήτημα τὸ ρωμαίϊκο, δὲν ἔχει νὰ κάνῃ μήτε πολὺ μήτε λίγο καὶ διόλου δὲ μᾶς κόφτει. Ἀφοῦ θέλει μὲ κάθε τρόπο νὰ μᾶς καταπείσῃ πῶς ἡ καθαρέβουσα δὲν εἶναι γλῶσσα « τεχνητή », ἔπρεπε νἀφήσῃ τὰ γαλλικά, τὰ ἰταλικὰ καὶ τὰ ἐγγλέζικα, καὶ νὰ μᾶς ἀποδείξῃ πῶς σήμερα στὴν Ἑλλάδα λένε πλάγι πλάγι *ν* και *σ*, δηλαδὴ —*νσ*—. Τόσο λίγο τὸ λένε ποῦ στὸ Παρίσι, ἅμα ἔρθῃ Ῥωμιός, ὅσο καλὰ κι ἂν ξέρει τὰ γαλλικά, ὅσο ἔφκολα κι ἂν τὰ μιλεῖ, ἀκόμη καὶ σὰν κατώρθωσε νἀρπάξῃ τὴν προφορὰ τὴν παρισιάνικη, ἀμέσως θὰ τὸν καταλάβῃς πῶς εἶναι Ῥωμιός, γιατὶ ποτέ του **Constantinople** δὲ θὰ σοῦ πῇ, θὰ σοῦ τὸ πῇ πάντα **Costantinople**. Γιατί; Γιατὶ ρωμαίϊκα, *Κωσταντινούπολη* ἢ σὰν ἀρχαΐζει *Κωσταντινούπολις* τὴ λέει, δίχως τὸ παραμικρὸ *νῦ*. Γνωρίζω μάλιστα ἕνα δικηγόρο ἀποκαταστημένο στὸ Παρίσι, ἐδῶ καὶ δεκαπέντε χρόνια, ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ πῇ **penser**, κι ὅλο **passer** τὸ λέει, τὸ πολὺ πολὺ μ' ἕνα κάποιο μισὸ *ν* ποῦ κι ἀφτουνοῦ, σὰν τρέχει ἡ γλῶσσα του, θὰ τοῦ δώσῃ δρόμο.

Εἶναι λοιπὸν ἀφτὸς νόμος ποῦ μιὰ ἐνέργησε καὶ σώνει; Ὅση ἐνέργεια μπορεῖ νἄχῃ ἕνας νόμος, θαῤῥῶ πῶς τὴν ἔχει, τόση μάλιστα ποῦ ἴδιοι τους οἱ δασκάλοι στὴν ὁμιλία, χωρὶς νὰ τὸ ξέρουνε — γιατὶ ἀπ' ἀφτὰ τί ξέρουν καὶ τί

τοὺς μέλει; — *ν* καὶ *σ* δὲ λένε μαζί μαζί, δὲν τὸ λένε δηλαδὴ μήτε καὶ σὰν ἑλληνίζουνε.

Τώρα ὅμως ἐδῶ τὸν ἔχω τὸν ἀρθρογράφο. Ἡ καθαρέβουσα μᾶς ἔβγαλε ἢ δε μᾶς ἔβγαλε στὴ μέση κάτι — *νσ* —, ποῦ εἶναι ἀπρόφερτα; Γράφει μαθὲς ἢ δὲ γράφει *ἔνστικτον*, *ἐν σχέσει*, *τὴν σέβομαι*, *τὸν σοφόν*, καὶ μὲ τὸ *νῦ* του πάντα, κι ἄλλες τέτοιες ἀηδίες; Τὰ γράφει καὶ τὰ παραγράφει. Λοιπόν, τί νόμοι γλωσσικοὶ καὶ τί ἐνέργειες; Ἀφτὴ κι ἀπὸ τὰ γεννήσια της νεκρίλα μυρίζει.

Μὰ νὰ μὴν ξεχνοῦμε καὶ τὴν ἀρχαία τὴ γλῶσσα μὲ τὰ φωνολογικά της. Τὸ —*νς*— τῆς καθαρέβουσας, μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς πῶς δὲν τὸ εἶχε ποτὲ στὴν προφορά της γλῶσσα ἑλληνικὴ (ὄξω ἀπὸ τὸ γνωστὸ καὶ τώγύγιο *τὸνς* καὶ κάτι δασκάλικα *ἄδρυνσις*, *γήρανσις* κτλ. Πρβλ. ***Études de philologie néo-grecque***, **1892**, σελ. **263**, **1**, καὶ **G. Meyer**[3], σελ. **356**)· ἡ ἀττικὴ βέβαια —*νς*— δὲν ἔλεγε (πρβλ. **Meisterhans**[3]. σ. **110**). Ἀπὸ τὰ **444** πρὸ Χριστὸ καὶ πιὸ ἀπάνω διαβάζουμε σὲ μιὰν ἀττικὴ ἐπιγραφή (**Meisterhans**[3], **110**) *ἐς σίτου*[1] ἀντὶς *ἐν σίτου* κτλ., κι ἀπὸ τότες βαστάει τὸ νόμο ἡ δημοτική, — ὄχι, λέει ὁ γελοῖος ὁ ἀρθρογράφος, νόμος ποῦ δὲν ἐνεργάει!

Τὸ ἴδιο γιὰ ὅλα τἄλλα τὰ παρόμοια, τὰ —*νδ*—, —*νφ*(*μφ*), —*νθ*— κτλ. Πρέπει μὲ τὴ γλῶσσα της τὰ δόντια της νὰ σφίξῃ, γιὰ νὰ καταφέρῃ —*νθ*— ἡ καθαρέβουσα νὰ σοῦ προφέρῃ καὶ γιὰ νὰ σοῦ πῇ *πενθερός*, μὲ τὸ *νῦ*, ποῦ εἶναι καὶ τέρας σωστό. Ποτέ της ἡ ἀρχαία, ποτέ, δὲν εἶπε —*νθ*— μὲ τὴν προφορὰ ποῦ τὸ φαντάστηκε ἡ καθαρέβουσα πῶς εἶναι ἀρχαία προφορά, χωρὶς νἀκούσῃ

1. Τὸν ἀναδιπλασιασμὸ τὸν ἔχουν ἀκόμη πολλὰ χωριὰ καὶ λένε τοσσοφὸ ἀντὶς τὸ σοφό. Ἑλληνικὰ μιλοῦνε σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, μόνο στὴν Καθαρέβουσα δὲ μιλᾶνε, ποῦ δὲν ἔχει καὶ πουθενὰ χώρα δική της, ποῦ πατρίδα δὲν ἔχει.

πρῶτα τί λέει κι ὁ λαός, ποῦ ξέρει τὴν ἀρχαία καλήτερα, ἀφοῦ ἀπὸ τὰ βιβλία δὲν τὴν κουτσόμαθε, μὰ στόμα ἀπὸ στόμα τὴν πῆρε, πατροπαράδοτη τὴν ἔχει, κ' ἔτσι τὴ μιλεῖ καὶ κανονικά.

Τὸ γνώρισμα τοῦ δασκάλου εἶναι ποῦ ποτέ του δὲν μπορεῖ νὰ τὰ δῇ ὅλα μονοματιᾶς, παρὰ τὰ βλέπει πάντα μισά · δὲν ἔμαθε νὰ γενικέβῃ. Ἁρπάζει ἀπὸ δῶ ἕναν κανόνα, ἕναν ἀπὸ κεῖ, κ' ἔτσι τὰ βάζει ὁ δύστυχος ὁ ἀρθρογράφος μὲ τὸ *ν*, τὸ *ς*, τὸ *θ* καὶ τὸ *φ*, δίχως νὰ καταλάβῃ πῶς ὅ τι λέμε γιὰ τὸ *ν* καί *ς*, τὸ λέμε γιὰ ὅλα τὰ *ἡμίφωνα*, κ' εἶναι πολλά, *χ θ σ φ γ ϰ δ ζ β μ ν ρ λ*, ποῦ κανένα τους δὲ θέλει πρῶτα *ν*. Τὸν κανόνα τὸν εἶχε ἡ ἀρχαία (*συσσίτιον*, *συζητῶ*, *τολλόγον* κτλ.)· τὰ ἡμίφωνά της ὅμως εἴτανε λίγα · σὰν πλήθαιναν τὰ ἡμίφωνα μὲ τὸν καιρό, ἔμεινε πάντα ἴδιος ὁ κανόνας, μόνο ποῦ πολλαπλασιάστηκε ἡ δύναμή του, καὶ σὰ λέμε *πεθερός*, μιλοῦμε ἀπαράλλαχτα σὰν τοὺς ἀρχαίους, ἀφοῦ ἔγινε ἡμίφωνο τὸ *θ* καὶ βαστάξαμε τὸν ἀρχαῖο τὸν κανόνα. Κι ἀφτὸ θὰ πῇ ἀθανασία γιὰ τὴ γλώσσα.

Ἐξαίρεση γνωρίζω μόνο μιά, στὴν κοινὴ τὴ συνήθεια δηλαδή. Ὁ δάσκαλος βλέπει *α* καὶ *νθ*, βλέπει *ε* καὶ *νθ*, καὶ θαῤῥεῖ ἀμέσως πῶς καμιὰ διαφορὰ δὲν ὑπάρχει. Πουθενὰ στὴν Ἑλλάδα ἡ κοινὴ γλώσσα δὲ λέει *ε* καὶ *νθ*, ἢ *ο*, *ου*, *ι* καὶ *νθ*. Σὲ μερικὲς χῶρες ὅμως λένε *α* καὶ *νθ*, λ. χ. *ξανθός*, *ἄνθος*, *ἄνθρωπος*, μάλιστα κι *Ἀνθήνα*, γιατὶ ἔχει κι ἀφτὸ τὸ φυσιολογικό του, τὸ λαρυγγικό του τὸ λόγο · σὲ ἄλλες χῶρες πάλε θὰ σοῦ ποῦνε *ξαθός*, *ἄθος*, *ἄθια*, *ἀθόνερο*, *ἄθρωπος*. Τὸ *πένθος* ὅμως, σὰ γίνῃ δημοτικό, *πέθος* θὰ γίνῃ, καὶ σήμερις ἀκόμη, ὡς κ' οἱ δασκάλοι μὲ *ν* μισὸ τὸ λένε, κι ὄχι *ν* γερό. Ἐγὼ πάλε, ὅσο δὲν τὸ πῇ ὁ λαός, δὲν τὸ ξέρω. Καὶ καθόλου δὲ μὲ ταράζει τὸ *νθ* ποῦ ἔχει, γιατὶ ἀφτὸ καὶ μοναχό του θὰ λείψῃ. Δὲν τὸ θέλω, γιατὶ ρωμαίϊκο

δὲν εἶναι· εἶναι ξενισμός. Φραγκεμένα ἑλληνικά, ὅπως ἡ καθαρέβουσα ὅλη.

Τί στοχάστηκε ὅμως νὰ μᾶς διδάξῃ τώρα ὁ ἀρθρογράφος; Πῶς ἐμεῖς, ποῦ καταφρονοῦμε τὴν καθαρέβουσα, λέει, ἐδῶ καὶ λίγος καιρὸς ἀλλάξαμε σύστημα· δὲν τὴν ξεσαϊττέβουμε πιὰ στὴ φωνολογία της ἀπάνω, παρὰ στὸ τυπικό· « ἀπευθύνουσιν ἀπό τινα τὰ βέλη των [εἶναι κι ἀφτὸ ξενισμὸς ἢ δὲν εἶναι ;] οὐχὶ πλέον κατὰ τοῦ φθογγολογικοῦ αὐτῆς μέρους, ἀλλὰ κατὰ τοῦ τυπικοῦ ἤτοι τῶν γραμματικῶν καταλήξεων. » Μ' ἄλλα λόγια, παραδεχτήκαμε, λέει, τὴν « ἀνάπτυξη », μὲ η, μὰ τὴ θέλουμε *ἀνάπτυξῃ*, μὲ *η*, *ἀνάπτυξης*, ἡ γενική.

Ὁ καψούλης! Μιλεῖ γιὰ γλωσσολογία καὶ νομίζει πῶς φωνολογία καὶ τυπικό, σ' ἀφτὰ ποῦ λέει, δὲν εἶναι τὸ ἴδιο.

Γιά νὰ δοῦμε.

Γιατί ἔγινε *ἄντρας* ὁ *ἀνήρ;* Πότες ἔγινε; Πότε μποροῦσε καὶ νὰ γίνῃ;

Στὴν ἀρχαία τὴν ἐποχή, τὸ *α* τῆς αἰτιατικῆς γιὰ τὰ τριτόκλιτα εἴτανε βραχύ, μὰ κάλλια νὰ τὸ ποῦμε *ἁπλόχρονο*[1], γιατὶ τὸ βραχὺ θυμίζει τὸ βρακκὶ καὶ δὲν ἔχει γοῦστο· ἔπειτα δὲν κλίνεται, κι ὁ λαὸς σήμερα τόσο λίγο τὸ θέλει καὶ τὸ ξέρει, ὅσο λίγο ἤθελε κ' ἤξερε ὁ Πλάτωνας νὰ κλίνῃ *νυμφέων*, *νύμφησι*, ποῦ τὰ χάλασε ἡ ἀττικὴ καὶ τἄκαμε *νυμφῶν*, *νύμφησι*, κ' ἔπειτα, πολὺ ἀλλόκοτα, *νύμφαις*, ἀφοῦ θἄμαθε βέβαια ὁ ἀρθρογράφος πῶς ἡ ἀττικὴ ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ « φθορὰ » τῆς ἀρχαίας ἰωνικῆς.

Τὸ *α* ὅμως τῆς αἰτιατικῆς στὰ πρωτόκλιτα εἴτανε διπλόχρονο, *νεανίᾱν*, *ἡμέρᾱν*.

Ὅταν ἔγιναν ἁπλόχρονα καὶ τὰ δυὸ *α*, ὅταν ἄρχισε δηλαδὴ ὁ λαὸς νὰ λέῃ *νεανίᾰν*, κι ὄχι *νεανίᾱν*, ἡ διαφορὰ

1. Ἱστορικὰ καὶ γλωσσολογικὰ ζητήματα, Constantinople, 1888, σ. 465.

μὲ τὴν αἰτιατικὴ *ἄνΔρᾰ* τοῦ φάνηκε πολὺ μικρὴ κ' ἔτσι, γιὰ νὰ τὰ ταιριάξῃ καὶ τὰ δυὸ τὰ ὀνόματα, εἶπε *ἄνΔραν* ἀντὶς *ἄνΔρα* ποῦ ἔλεγε[1]. Γιὰ τοῦτο, σὲ κάμποσο παλιὰ ἐποχή, στὰ 350-360 πρὸ Χριστό, στὴν Κύπρο (**Revue archéologique, 1887, 1**, σ. **82**), βλέπουμε μιὰ αἰτιατικὴ *ἀ(ν)δριά(ν)ταν*, καὶ κατόπι, στὸ δέφτερο ἢ τρίτο αἰῶνα τοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ στὴν Ἀττική, μᾶς δείχνουν οἱ ἐπιγραφὲς τὴν αἰτιατικὴ *λιμέναν* (C. I. A. **1379** (τ. Γ' **2**), ἀρ **3**), *ἄνΔραν* (C. I. G. (τ. Α'), **1781, 1**, στὴ Θεσσαλία, πρβλ. καὶ **Schweizer, Gr. der Perg. Inschr., 1898**, σ. **156**), ποῦ τὸ λέγανε *ἄντρα*, ὅπως ἔμεινε καὶ τὸ λέει σήμερις ἀκόμη ὁ λαός, γιατὶ ψέφτικη κι ἀνύπαρχτη εἶναι τῆς καθαρέβουσας ἡ προφορὰ μὲ τὸ *δ*.

Ἡ αἰτιατικὴ *ἄντραν*, τί ὀνομαστικὴ ἔχει; Τὴν ἴδια ποῦ ἔχει κ' ἡ αἰτιατικὴ *νεανίᾱν*, πάει νὰ πῇ ὀνομαστικὴ-*ας*, *νεανίας*, *ἄντρας*. Καὶ τόντις ἀφτὸ βλέπουμε στὸ δέφτερο ἢ τρίτο αἰῶνα τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ τὴν ὀνομαστικὴ *ἀέρας* (**Pap. Leid. II, 117, 8**), ἂν ὄχι ἀμέσως τὴν ἴδια τὴν ὀνομαστικὴ *ἄνΔρας*, γιατὶ δὲν ἔγιναν, ὅπως τὸ θαῤῥοῦνε μερικοί, ὅλα τὰ τριτόκλιτα πρωτόκλιτα μ' ἕναν κόπο. Ἄργησαν πολὺ μάλιστα. Ἡ ὀνομαστικὴ *ἀέρας* δὲν εἶναι βέβαιο διόλου πῶς εἶναι ὀνομαστική, γιατὶ σὰν πολὺ χαλασμένο μοιάζει τὸ μέρος ποῦ βρίσκεται. Πιὸ πιθανὸ εἶναι πῶς πρέπει νὰ διαβαστῇ « ἀπόδειξη », ὀνομαστική, γραμμένο « ἀπόδειξει » στοὺς Λουπαρήσιους Πάπυρους (**Pap. Lup. 56, 170**, πρβλ. **Essais**, τ. **Β', 146**). Βέβαιες καὶ χωρὶς συζήτηση καμιὰ εἶναι οἱ ὀνομαστικὲς *γυναίκα*, *χήρα*, *ἑβδομάδα* καὶ μερικὲς ἄλλες, στὸν ἔνατο αἰῶνα, δηλαδὴ ἐδῶ καὶ χίλια χρόνια (**Essais**, τ. **Β'**, σελ. **73** κι ἀκόλουθες, ἀπὸ τὸ Λαοδουνήσιο τὸ Γλωσσάριο).

1. Πρβλ. *Essais*, τ. Α', σ. 90, κ' ὕστερα Dieterich, *Untersuchungen*, 159.

Τὰ ἴδια κ' ἡ ὀνομαστικὴ *πόλις* κτλ. Ἄμα πῆρε τὸ *η* τὴν προφορὰ τοῦ *ι*, ὅπως τὸ *ηι* καὶ τὸ *ει*, νἄλεγες *πόλιν* ἢ *νίκην*, *πόλει* ἢ *νίκηι* (νικῃ), πάντα *ι* ἄκουγες. Καὶ γιὰ τοῦτο βλέπουμε [1] τὴ γενικὴ τῆς *δύναμης*, στὸν τρίτο ἢ τέταρτο αἰώνα τοῦ Χριστοῦ, τὴ γενικὴ τῆς *προαίρεσης* στοῦ Χριστοῦ τὰ 271 !

Λοιπὸν ὅσο τὸ *α* τῆς αἰτιατικῆς μείνῃ ἀπλόχρονο στὰ πρωτόκλιτα (*ἡμέρᾰν*, *νεανίᾰν*), ὅσο οἱ δασκάλοι δὲν ἀποφασίσουνε νἀλλάξουν τὴν προφορά τους, νὰ τὴν ἀλλάξῃ μαζὶ καὶ τὸ ἔθνος, γιὰ νὰ λέῃ *πόλιν* με *ι*, *νίκην* μὲ *η*, *νίκηι* μὲ *ηι*, *πόλει* μὲ *ει*, ὅσο δὲν τὸ καταφέρουν ἀφτό, — γιατὶ προφορὰ καὶ γλῶσσα εἶναι τὸ ἴδιο, — τὴν κακή τους τὴν ὥρα. Δὲν καταφέρανε τίποτα. Καὶ τὰ τριτόκλιτα θὰ μείνουνε πρωτόκλιτα. Κι ὅσο τριτόκλιτα κι ἂν τὰ φτειάνουνε, πάντα καὶ πάντα θὰ τὰ διορθώνῃ ὁ λαός, πάντα θὰ πῇ *στρατώνας*, ἀντὶς *στρατών*, *κλητήρας* ἀντὶς *κλητήρ*, κι ὅλα τἄλλα, γιατὶ ὁ λαὸς *ΞΕΡΕΙ*, γιατὶ ὁ λαὸς νοιώθει πῶς δὲν ἔχει τὸ λόγο του πιὰ σήμερις ὁ *πατήρ*, ἀφοῦ τὸ *α* ἐκεῖνο τὸ μικρούτσικο τῆς αἰτιατικῆς, ἀπλόχρονο τὸ λογαριάζει, ἀφοῦ ἀπλόχρονο ἔγινε καὶ σώνει [2].

Τί λέει ὅμως ὁ ἀρθρογράφος τῆς *Νέας Ἡμέρας*; Τὴν *ἀνάπτυξή* του κοπανίζει· « Δὲν ἀπαιτοῦνται λοιπὸν (!) βίαια μέσα ὅπως ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς συνειθίσῃ νὰ λέγῃ τῆς

1. Πρβλ. Dieterich, *Untersuchungen*, σ. 160. Ἡ ὀνομαστικὴ « ἀπόδειξη », ποῦ εἴπαμε πιὸ ἀπάνω, λογαριάζουμε πῶς θἄναι ἀπὸ τὸ δέφτερο αἰώνα πρὸ Χρ. Κ' ἔτσι μοιάζει σὰ νὰ βγήκανε πιὸ νωρὶς οἱ ὀνομαστικὲς πόλη παρὰ οἱ ὀνομαστικὲς ἄντρας κτλ. Λυποῦμαι ποῦ ὁ *Dieterich* ξέχασε νὰ κοιτάξῃ τὸν κατάλογο ποῦ ἔκαμα στὰ *Essais*, τ. Β'· θἄβρισκε περισσότερες — καὶ λιγώτερες — ὀνομαστικὲς ἀπ' ὅσες ἔβαλε στὸ βιβλίο του. Ἀλήθεια ποῦ κι ὁ ἴδιος δὲν εἶχα τότες παρατηρήσει τὴ γενικὴ δύναμις.

2. Σὰν τἄγραφα ἀφτά, δὲν εἶχα διαβάσει ἀκόμα μιὰ μελέτη τοῦ κ. Βεργωτῆ, ποῦ ἀντὶς ἀπλόχρονα καὶ διπλόχρονα, τά λέει πολὺ πιὸ σωστά, μοῦ φαίνεται, κοντόχρονα καὶ μακρόχρονα. Δὲ μᾶς λείπουν οἱ ὅροι στὴ δημοτική· περισσέβουνε μάλιστα.

« ἀναπτύξεως. » Ὁ ἑλληνικὸς λαός, γιὰ νὰ τοῦ κάμῃ τὸ χατίρι, θἄπρεπε νὰ πάῃ πίσω χίλια ἑφτακόσια χρόνια, ὄχι, λέει, δὲ χρειάζεται ζόρι!

Ἂς ὑποθέσουμε ὅμως, γιατὶ μὲ τέτοιους ἀθρώπους, πρέπει κανεὶς καὶ τὰ πιὸ παράδοξα νὰ τὰ φανταστῇ πῶς δὲν τοὺς εἶναι παράδοξα, *λοιπὸν* ἂς ὑποθέσουμε πῶς ἄλλαξε ὁ νόμος, πῶς τὸ *α* τῆς αἰτιατικῆς τὸ πρωτόκλιτο ἔγινε ἄλλη μιὰ φορὰ διπλόχρονο, δηλαδὴ ᾱ, πῶς τὸ —*νσ*— κατάντησε ἄξαφνα προφερτὸ καὶ δὲν εἶναι τερατολογία, πῶς ὁ Ῥωμιὸς ξεσυνήθισε πιὰ νὰ λέῃ *χτ* ἀντὶς *κτ* — πρᾶμα ποῦ τοῦ εἶναι ἀδύνατο[1] — ἂς τὰ ὑποθέσουμε ἀφτὰ κι ἂς ὑποθέσουμε ὅ τι θέλει· τί βγῆκε ἄραγες καὶ τί σημαίνει; Σημαίνει τάχα πῶς ἐκεῖνα ποῦ μᾶς τἄκαμε νόμος γλωσσολογικός — κι ἀφτὸ ἴδιος του τὸ μολογάει — πρέπει τώρα νὰ τὰ ξεκάνουμε, πῶς ὅσα ὁ νόμος διώρθωσε, τώρα θὰ τὰ χαλάσουμε καὶ θὰ ξαναχύσουμε στὸ καλούπι τὸν *Κώστα*, νὰ τὸν κάμουμε *Κώνστα*, τὴ *νύχτα* νὰ τὴν κάμουμε *νύκτα* καὶ *τάφτί* — γιατὶ τὸ λέει καὶ τοῦτο — νὰ τὸ κάμουμε *οὖς, ὠτός*; Σὲ τέτοιο συμπέρασμα κατάντησε τὸ ἄκριτο κεφάλι τοῦ ἀρθρογράφου, ποῦ μιλάει κιόλας γιὰ νόμους καὶ γιὰ γλωσσολογίες· « Ὁ δυνάμενος νὰ εἴπῃ τὸ φῶς, τοῦ φωτὸς [ψέματα· γενικὴ· *τοῦ φωσιοῦ*, ὡς κι ὀνομαστικὴ· *τὸ φῶσι*], τὰ φῶτα [ψέματα· ὀν. πληθ. τὰ *φώσια*· τὰ *Φῶτα*, μόνο γιὰ τὴ γιορτή, καθιερωμένος, ἄκλιτος τύπος] δὲν εὑρίσκει πολὺ ξένον τὸ οὖς, του ὠτὸς τὰ ὦτα »!!! Ἀφτιὰ ποῦ τἄχει! Ἀπὸ κεῖ νὰ καταλάβῃ κανεὶς τί θὰ πῇ γιὰ τὸν ἀρθρογράφο νόμος ἱστορικός. Λέμε ὅλοι μας *ἀφτί*. Καλέ, τί πειράζει; Ἔφκολα τὸ ξανακάμουμε *οὖς*. Ἂς δοκιμάσῃ.

Τέτοια τύφλα τοῦ μυαλοῦ δυσκολέβεται κανεὶς νὰ τὸ πιστέψῃ πῶς ὑπάρχει.

1. Πρβλ. Ἄστυ, Γεννάρη, 26, 1895.

Καὶ μὲ τὸ ὕφος του τὸ ψεφτοδασκάλικο καὶ μὲ τὄνομα τῆς ἐπιστήμης στὸ στόμα, κάθεται καὶ βγάζει προκήρυξη πῶς ἡ καθαρέβουσα ἔγινε « ἄνευ τῆς ἐλαχίστης παραβιάσεως τῶν αἰωνίων ἐκείνων νόμων οἵτινες (!) διέπουσι (!!) τὴν ἀνάπτυξιν (!!!) πάσης (!!!!) γλώσσης (!!!!!). » Καὶ κάθε ὥρα ἡ καθαρέβουσα παραβιάζει ὅλους τοὺς νόμους, κάνοντας τὴ *νύφη νύμφη* καὶ *νυμφεύομαι*, κάνοντας τὴ *ῥάχη ῥάχις*, ὅταν τὴ γενικὴ *προαιρέσεως* τὴν εἶπαν *προαίρεσης* ἀπὸ τὰ 217 τοῦ Χριστοῦ!

Ἀμάθεια καὶ ντροπή· ἄλλο ἡ καθαρέβουσα δὲν εἶναι.

Εἶναι ὅμως ἡ καθαρέβουσα καὶ κωμῳδία. Στρεβλώνει καὶ χαλνᾷ ἀλάκαιρο τὸ θησαβρὸ ποῦ κλερονόμησε ἡ Ῥωμιοσύνη ἀπὸ τοὺς προπατόρους, καὶ μὲ τὸ θάῤῥος ἐκεῖνο ποῦ μόνος ὁ δάσκαλος τὸ ξέρει, ἀποφάσισε ὁ ἀρθρογράφος πῶς « ὀφείλομεν νὰ παραδίδωμεν τὰς λέξεις εἰς τὸν λαὸν ἀκεραίας καὶ ἀφθάρτους (ἡ ἀνάπτυξις [τί σᾶς ἔλεγα;], ἡ διάλυσις κτλ.), ἄλλως κινδυνεύομεν νὰ διαφθείρωμεν καὶ τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν καὶ τὴν νέαν »!!!

Μπράβο σου, παιδάκι μου, καὶ νὰ τοῦ τὶς παραδίδῃς ἀκέριες κι ἀχάλαστες, ὅπως τὸ πιστέβεις ἐσὺ ποῦ ὁ ἴδιος τὶς καταστρέφεις, καὶ νὰ δῇς τί σοῦ τὶς κάνει ὁ λαὸς καὶ πῶς θὰ σοῦ τὶς σιάξῃ μιὰ μορφιά. Νὰ τοῦ μάθαινες τοῦ λαοῦ, τὴν ὀνομαστικὴ *Παρθενώνας*, θἄκανες ὅπως ἔκαναν ἴδιοι κ' οἱ ἀρχαῖοι, ὅταν ἄλλαξε ἡ προφορά τους κ' ἔγιναν, ὅπως εἴδαμε, ἁπλόχρονα τὰ διπλόχρονα ὅλα. Τότες θὰ μποροῦσες νὰ τοῦ μάθῃς τοῦ λαοῦ καὶ τὰ ἱστορικά του, νὰ τοῦ πῇς καὶ μερικὰ γιὰ τὸν Παρθενῶνα του, ποῦ νὰ τὰ καταλάβῃ καὶ νὰ τὰ καμαρώσῃ. Πῆγες ὅμως ἐσὺ καὶ τοῦ ἔμαθες μιὰν ὀνομαστικὴ Παρθενών, ποῦ εἶταν πρᾶμα πολὺ ἄτοπο, ἀφοῦ δὲν τοῦ ἔμαθες *ὦ μέγα*, παρὰ *ὄμικρο* (ΠαρθενΟν), κι ἀφοῦ ὁ *γέρων*, πάει νὰ πῇ *γέρΟν*, ἔγινε *γέρΟς*, ὁ *Χάρων*, πάει νὰ πῇ *ΧάρΟν*, ἔγινε *ΧάρΟς* κι ὁ *παθὼν* ὁ σημερνός μας, παιδὶ τῆς καθαρέβουσας

ἀφτός, γίνεται ὁ ἴδιος *παθΌς, ὁ παθὸς εἶναι καὶ γιατρός*, ποῦ λέει ὁ λόγος.

Κατάληξη — *ων* ὁ λαὸς δὲν ἔχει, καὶ γιὰ λόγους πολλούς, ποῦ ἀλλοῦ τοὺς εἶπα (*Ταξίδι*, 167), *ν* τελικὸ δὲν μπορεῖ νἄχη. Τότες τί ἔκαμε ὁ λαός; Τὴν ὀνομαστικὴ ὁ *Παρθενὸς* τὴν *ἌΚΟΥΣΑ* ἐγὼ μὲ τάφτιά μου, στὴν Ἀκρόπολη ἀπάνω, ἀπὸ ἕνα φύλακα πλερωμένο κιόλας ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση! Καὶ πολὺ ὄμορφα διώρθωσε ὁ ἀγράμματος τὸν ἀρθρογράφο, καὶ τὴν ἔβαλα μάλιστα τὴν ὀνομαστική του στὸ *Ταξίδι*, ποῦ μποροῦσα νὰ τὸν πῶ καὶ Παρθενώνας, μὰ ποῦ τὸν ἔγραψα Παρθενός, πρῶτα γιατὶ ὁ τύπος *ὙΠΆΡΧΕΙ*, δέφτερο γιατὶ πιὸ κανονικὰ μιλᾷ ὁ λαὸς ἀπὸ τοὺς δασκάλους καὶ μοῦ θυμίζει τοὺς ἀρχαίους, ποῦ θὰ τὄλεγαν τὸ ἴδιο, ἀφοῦ τύπο ΠαρθενΌν, *ο* ἀντὶς *ω*, δὲν εἶχανε, καὶ τρίτο γιατὶ στὸ μέρος ποῦ βρίσκεται, πιὸ καλλιτεχνικὸ εἴτανε καὶ πιὸ ζωηρὸ νὰ τελειώσῃ μὲ ὀξύτονο ἀντὶς παροξύτονο τῆς φρασούλας μου ὁ ρυθμός.

Γιὰ τὴν « εὐπρέπειαν » τὴ γλωσσικὴ ποῦ εἶναι ἄξιος νὰ νοιώσῃ ὁ φτωχός μας ὁ ἀρθρογράφος, τὸ ξέρω πῶς σὰν πολὺ φίνο πέφτει ἀφτὸ ποῦ λέω γιά τὸ ρυθμό. Μὰ δὲ γράφω γιὰ τὴ *Νέα Ἡμέρα*, κι ἂν τὴν ποῦν ἀκόμα καὶ *New Day* ἢ *Nouveau Jour*.

Ποιὸς δὲ θἀπορήσῃ τώρα μὲ τὸ κουράγιο τοῦ δασκάλου ποῦ φτάνει *ΜΙΆ* λέξη νὰ πάρῃ ἀπὸ τὴν ἀρχαία κι ἀμέσως μᾶς τὴ χαλνᾷ, ποῦ τί διαφορὰ ὑπάρχει ἀνάμεσα *ε* καὶ *αι* δὲν τὸ εἶδε, ποῦ μᾶς ἔφτειαξε κάτι ἀνύπαρχτες ὀνομαστικὲς *ἑ ἡμέρε, ε ιμέρε*, ποῦ τὸν πληθυντικὸ σοῦ τὸν κάνει μάλιστα ἑνικό, ἀφοῦ *λέξις* καὶ *λέξεις* τὸ ἴδιο εἶναι γιὰ τὸν ἀγράμματο δάσκαλο, δηλαδὴ λέξΙς καὶ τὰ δυό, κ' ὕστερις σοῦ ἔχει κιόλας τὸ θάῤῥος νὰ σοῦ λέῃ πῶς « ὀφείλομεν » — εἶναι πάντα κωμικὸ σὰν κουρδίζεται καὶ τὰ γράφει — νὰ παραδίδουμε « ἀκεραίας καὶ ἀφθάρτους » τὶς λέξες τὶς δικές του

στὸ λαό. Καὶ σὰν τοῦ παραδίνει ὀνομαστικὲς *κόρε, πολίτε* κτλ., τοῦ παραδίνει ὁ ἴδιος τύπους ἀλλόκοτους καὶ χαλασμένους, ἐνῶ ἐμεῖς, σὰ λέμε *πολῖτ-ες* καὶ *κόρ-ες*, ἑλληνικὰ μιλοῦμε, γιατὶ ἑλληνικὴ καὶ πολὺ ἀρχαία κατάληξη μάλιστα εἶναι ἡ κατάληξη — *ΕΣ*, ποῦ τὴν εἴχανε πρῶτα στὴν ὀνομαστικὴ τὰ τριτόκλιτα, *λαμπάδες*, ἔπειτα καὶ στὴν αἰτιατική, *λαμπάδες, πάντες*, — ὅπως εἴπανε καὶ στὰ παλιὰ τὰ χρόνια *βασιλεῖς*, ἀντὶς *βασιλέας*, ποῦ εἶναι τὸ ἀττικό, ὅπως οἱ Ἀττικοὶ ἀκόμα χερότερα εἶπαν *αἱ ναῦς*, ἀντὶς *αἱ νῆες*, κάνοντας ὀνομαστικὴ τὴν αἰτιατική [1], κτλ. κτλ. — μὲ τὸν καιρὸ καταστάλαξε τὸ — *ες* καὶ στὰ πρωτόκλιτα, στὴν αἰτιατική, παράδειγμα · *Σύντροφος ἔζησεν ἔτη μθ΄, μῆνες ζ΄, ἡμέρες* [2], τέλος τὴ βλέπουμε καὶ στὴν ὀνομαστική, καὶ πάντα ἔμεινε — *ΕΣ*.

Νὰ ξέρῃ λοιπὸν ὁ ἀρθρογράφος τῆς *Νέας Ἡμέρας*, καὶ σὰ δὲν τὸ ξέρει, ἂς τὸ μάθῃ, γιατὶ καιρός του πιά, πῶς ἐμεῖς κανένα δικαίωμα δὲν ἔχουμε νὰ λέμε *πολίτε* καὶ *κόρε*, μήτε νὰ φτειάνουμε κλίσες καὶ συζυγίες τοῦ κεφαλιοῦ μας, πῶς δὲ γράφουμε *κλίσΕς*, μόνο γιατὶ θαῤῥοῦμε πῶς ἔτσι πρέπει, μὰ γράφουμε *κλίσΕς*, γιατὶ ἔτσι τὸ λένε τὰ παιδιά, ὅταν ὁ δάσκαλος δὲν τὰ δέρνει — γιατὶ τὸ λέμε ὅπως ὅλος ὁ κόσμος στὰ 1897, ἔλεγε οἱ *ΔυνάμΕς*, γιατὶ — *ΕΣ* εἶναι ἡ σημερνὴ κι ἀληθινὴ κατάληξη. Καὶ δὲ γράφουμε *φχαριστῶ, ἐφχή*, κτλ., γιατὶ ἔτσι τὸ φανταστήκαμε, μὰ γιατὶ ἔτσι τὸ ξέρουνε στὴν Ἑλλάδα, καὶ γιατὶ ἔτσι πάντα εἶναι. Καὶ σὰ δὲ μὲ πιστέβει ὁ ἀρθρογράφος, ἂς ἀκούσῃ · « Ἄλλος φθογγολογικὸς νόμος τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης εἶνε ὅτι οὔτε δύο ψιλὰ οὔτε δύο δασέα συμπροφέρονται, ἀλλ' *ἈΕΙΠΟΤΕ* ψιλὸν + ψιλῷ καὶ δασὺ + δασεῖ παρέχουσι δασὺ + ψιλῷ... Ὁ νόμος οὗτος ἑρμηνεύει διατί *ΛΕΓΟΜΕΝ*

1. Πρβλ. G. Meyer³, σελ. 457.
2. Kaibel, Ἐπιγραφὲς τῆς Σικελίας κ' Ἰταλίας, ἀρ. 171.

εὐχὴ εὔχουμαι, καυκοῦμαι, *ΦΚΑΡΙΣΤΩ*... διότι δύο δασεῖς φθόγγοι δὲν εἶνε *ἈΠΑΓΓΕΛΤΟΊ*. » Ἴδιος ὁ Χατζηδάκης τὰ γράφει ἀφτά! Πρβλ. Περὶ φθογγολογικῶν νόμων, σελ. 7 (**1882**) *καὶ* ***Einleitung*** *κτλ. σελ.* **161** (**1892**). Καὶ διόλου δὲ γράφουμε *αἴσΤημα* (σὰν τὸ γράφουμε δηλαδή), *ἀπόλαΨη* καὶ τέτοια, γιατὶ ὁ φωνολογικὸς νόμος ἔβγαλε ὅλη του τὴν ἐνέργεια καὶ πέρασε, μὰ γιατὶ ἀπόμεινε ὁ ἴδιος κι ἀπαράλλαχτος, γιατὶ ὄχι ὁ λαός, ὄχι τὰ παιδιά, μὰ οἱ γραμματισμένοι, ὅπως τὄδειξα καὶ τἀπόδειξα στὸ Ἄστυ ἀπὸ τὰ **1895** ('Αρ. **1682**, Ἰούνιο, **26**), ὅλοι τους ἀφτοί, ὡς κ' οἱ δασκάλοι, σὰ δὲν προσέχουνε κι ἀφτόρμητα μιλοῦνε, *αἴσΤημα*, *ἀπόλαΨη* λένε καὶ *χώνεΨη*, — μάλιστα ὀνομαστικὴ *χώνεΨις* — καὶ πολὺ σωστὰ κάνουνε καὶ λένε τὸ *ψ*, σὰν τὸ λαό, ἀφοῦ ΦΣ (πιστέΦΣω, βασιλέΦΣω κτλ. κτλ.) θἄτανε τέρας στὴν ἀρχαία τὴ γλῶσσα, καὶ σήμερις πουθενὰ δὲν ἀκούγεται στὴν Ἑλλάδα, ὄξω ἀπὸ τὴ γλῶσσα τὴ δασκάλικη ποῦ εἶναι βαρβαρισμὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὸ τέλος.

Φτάνει κανεὶς ἀφτιὰ νἄχῃ, λίγο νὰ ξέρῃ νὰ παρατηρῇ κι ἀμέσως τὰ βλέπει ἀφτά. Ὅλος ὁ κόσμος στὴν Ἀθήνα λέει *ἀστενής*, ὄχι *ἀσθενής*, ἢ μπορεῖ πάλε νὰ τὸ προφέρῃ μ' ἕνα κάποιο μισὸ *θ*, μισὸ *σ* τὸ δέφτερο, ποῦ καμιὰ μέρα θὰ καταντήσῃ διπλὸ *σ* καὶ κατόπι ἁπλό, γιὰ νὰ καταλάβῃ ἀπὸ κεῖ ὁ ἀρθρογράφος τί κέρδισε ἡ καθαρέβουσα ποῦ ἡ λέξη *ἄῤῥωστος* δὲν τῆς φάνηκε ἀττική, ἂν καὶ τὴν ἔχει ὁ Ξενοφώντας, καὶ θέλησε νὰ παραδώσῃ, ποῦ λέει ὁ φίλος, « ἀκεραίους καὶ ἀφθάρτους » τοὺς τύπους στὸ λαό!

Εἶναι δουλειὰ φοβερὴ κι ἀχάριστη νὰ κάθεται κανένας νὰ τὰ κοπανίζῃ καὶ νὰ τὰ ξανακοπανίζῃ στοὺς δασκάλους καὶ στοὺς ἀρθρογράφους, γιατὶ ἕναν κανόνα ἐσὺ νὰ τοὺς πῇς, ἐκεῖνοι φαντάζουνται πῶς τοὺς εἶπες ὅλους μὲ μιὰν ἀνάσα, καὶ πειδὴ τοὺς ἔμαθες πῶς ὁ *ἀσθενὴς* ἔγινε *ἀστενής*, θὰ σοῦ ἀποκριθοῦνε πῶς εἶναι ψέματα, ἀφοῦ ὁ λαὸς λέει κάθε μέρα

τῆς θάλασας, ἀντὶς *τῆς τάλασσας*, ποῦ τὸ θέλει τάχα ὁ κανόνας! Τοὺς νόμους τοὺς γλωσσολογικούς, τοὺς θαῤῥεῖ — κι ὄχι *τοὺς ταῤῥεῖ* — ὁ δάσκαλος πῶς εἶναι καταπληχτικοί. Μιὰ στιγμὴ δὲ συλλογέται πῶς ἡ *θάλασσα* καὶ τὸ ῥῆμα *θαῤῥῶ* κλίνουνται, τὸ λοιπὸν πῶς δὲν ἔχουνε πάντα *σ* καὶ *θ* πλάγι πλάγι, πρῶτα *σ* κ' ὕστερα *θ*, ἐνῶ δὲν ἄκουσα νὰ λέῃ κανένας πότε *θενής*, πότε *ἀσθενής* κ' ἔτσι δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ σωθῇ καὶ νὰ μείνῃ τὸ *θ*. Εἶδα κάπου πῶς μὲ τὴν ἴδια τὴ δασκαλωσύνη μᾶς κατηγοροῦνε ἄξαφνα καὶ γιὰ τὸ *σχ*, καὶ φωνάζουνε πῶς σήμερα, ὅσο κι ἂν πῇ *σκίζω* ὁ λαός, ἄλλο τόσο θὰ πῇ *ὁ θεὸς σ'χωρέσῃ*, μὲ *σχ*. Μὰ μήπως μοιάζουν ἐδῶ τὰ δυὸ τὰ *σχ*; Ποιὸς δὲ βλέπει πῶς λείπει φωνήεντο στὸ δέφτερο, ποῦ δὲ λείπει στὸ πρῶτο; Χάθηκε τὸ φωνήεντο, δὲν ἔσμιξαν ὅμως ἀκόμη τὰ σύφωνα ὁλότελα, κι ὅποιος θέλει θὰ τὸ καταλάβῃ, ἅμα πῇ *θεὸς σχωρέσῃ* καὶ τὴ φράση *ὅποιος χωρέσῃ*· ἂς τὰ πῇ τὸ ἕνα κατόπι ἀπὸ τἄλλο, νὰ δῇ· δὲν εἶναι τὸ ἴδιο *σχ*, ἀλλάζει ἀμέσως ἡ προφορά.

Ἀλλάζουνε πολλὰ πράματα στὸν κόσμο, καὶ τὄχω μάλιστα γιὰ βέβαιο πῶς ἡ γλῶσσα ἡ δασκάλικη θἀλλάξῃ, προτοῦ ἀλλάξουν ἀκόμα οἱ δασκάλοι. Γιατὶ πῶς θἀλλάξῃ ζήτημα δὲν εἶναι, ἀφοῦ ἀλλάζει κάθε ὥρα καὶ πάει, κι ὅπως ὁ ἀστρονόμος μὲ τἀστέρια, ἔτσι κι ὁ γλωσσολόγος ἀπὸ τώρα προβλέπει πολλὲς ἀλλαγές, ποῦ φαίνεται σὰν ἀδύνατο νὰ μὴ γίνουνε. Ὅταν εἶδα τὴν καθχρέβουσα νὰ μεταφράζῃ τὸ γαλλικὸ **adresse** γιὰ τὰ γράμματα καὶ νὰ τὸ καμῃ *διεύθυνσις*, στοχάστηκα μὲ τὸ νοῦ μου πῶς δὲν μπορεῖ, καὶ θὰ τὸ προφέρουνε καμιὰ μέρα ταχτικὰ *διέφτυνση*. Πρόσμενα. Μὰ νὰ σᾶς πῶ τὴν ἀλήθεια, δὲν τολμοῦσα νὰ τὸ γράψω, καὶ δὲν ξέρω γιατί, ἀφοῦ ἡ καθαρέβουσα τόλμησε νὰ μᾶς φτειάξῃ, ὅπως τὸ συνηθίζει, τὴν ἀπρόφερτη λέξη *διέφθυνσις*. Στὰ **1895** ὅμως, σὰν πῆγα στὴ Ζάκυθο νὰ μάθω τὰ καθέκαστα τοῦ τρομεροῦ τοῦ σεισμοῦ, ἔτυχε μιὰ μέρα,

τἀπόγεμα, στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Ugo Foscolo, νὰ μοῦ δηγηθῇ ὁ φίλος ὁ Βιάζης ἕνα σωρὸ πράματα γιὰ τὸ σεισμὸ πιὸ σπαραχτικὰ τὸ ἕνα ἀπὸ τἄλλο. Ἀπὸ τὸ στόμα του πῆρα τὴν περιγραφὴ ποῦ ἔβαλα στὸ τελεφταῖο κεφάλαιο τοῦ *Γιαννίρη*. Τοῦ πῆρα καὶ τὸν τύπο τὸ σωστό, τὴ *διέφτυση* — « *μὲ τὴ διέφτυση τοῦ σεισμοῦ* » (σελ. 492) — ποῦ πολὺ ἁπλά, πολὺ φυσικά, τὸ εἶπε ἀπάνω στὴν ὁμιλία, καθὼς κι ἄλλοι ἔτσι θὰ τὸ λένε, γιατὶ *δὲν μπορεῖ* νὰ μὴν τὸ ποῦνε, γιατὶ *πρέπει*.

Ἀχ! νὰ καθόμουνα στὴν Ἑλλάδα, τί δὲ θὰ τολμοῦσα; Καὶ *φτώση* θἄβαζα ἀντὶς *πτώση*, ποῦ τοῦ κάκου! θὰ τὸ συχνολένε κι ἀφτό, καὶ *στάνουμαι* θἄβαζα ἀντὶς *αἰστάνουμαι*, ποῦ καὶ πολὺ σπάνια τὸ γράφω, γιατὶ τὸ *αἰσθάνομαι* τῆς καθαρέβουσας μοιάζει σὰν ξενισμός, μ' ἄλλα λόγια, θἄπαιρνα στὰ βιβλία μου πολὺ περισσότερους τύπους δημοτικούς, γιατὶ θὰ τοὺς ἄκουα καὶ πιὸ συχνά, δὲ θὰ δίσταζα, ὅπως διστάζω κάποτε νὰ παραδεχτῶ τύπους ποῦ μοῦ φαίνουνται σὰ νὰ πάῃ πολὺ νὰ τοὺς γράψω, καὶ ποῦ ὁ λαὸς τοὺς ἔχει παῖρνε καὶ δίνε. Γιὰ τοῦτο, τὰ δημοτικά μου εἶναι και τόσο ντροπιάρικα, τόσο φρόνιμα, τόσο μετρημένα, γιὰ τὸ λόγο δηλαδὴ ποῦ δὲ ζῶ στὴν Ἑλλάδα, κι ὄχι γιατὶ ζῶ στὸ Παρίσι, σὰν ποῦ συνηθίζει καὶ τὸ λέει, ἀπὸ πίσω μου ὅμως, ἕνας δάσκαλος ποῦ τὸ μυαλὸ του ἴσως δὲ φτάνει οὔτε ἴσια μὲ τὴ μύτη του. Μὰ νὰ γράφω τὴ δημοτικὴ στὸ Παρίσι, καὶ νὰ γράφῃ ὁ δάσκαλος τὴν καθαρέβουσα στὴν Ἀθήνα, παράδοξο διόλου δὲν εἶναι καὶ διόλου παράδοξο νὰ ξέρουνε στὰ Παρίσια κάπως καλήτερα τὴ δημοτική· μιὰ στιγμὴ ὁ δάσκαλος νὰ τὸ συλλογιστῇ καὶ δὲ θἀπορήσῃ, ἀφοῦ τὴ σπουδάζουνε στὰ Παρίσια, ἔχουνε πίτηδες ἕδρα, ἔχουνε μάλιστα τρεῖς, ἐνῶ γιὰ τίποτις ἀπ' ἀφτὰ δὲ βλέπω νὰ φροντίσανε στὴν Ἑλλάδα οἱ δασκάλοι κ' οἱ ἀρθρογράφοι.

Δὲ φροντίσανε, γιατὶ γιὰ νὰ καταλάβῃ κανεὶς τὴν ἀλά-

θεφτη γραμματικὴ τοῦ λαοῦ, πρέπει νὰ μὴν εἶναι δάσκαλος, κι ὁ ἀρθρογράφος τῆς *Νέας Ἡμέρας* εἶναι ἀπὸ τὸ σόϊ ἐκεινῶνε, ποῦ νομίζουν πῶς τὴν ἐφπρέπεια μόνο ἡ καθαρέβουσα τὴν ἔχει, πῶς ἀπρέπεια καὶ λαὸς πάνε ταίρι ταίρι, καὶ τὸ κάτω κάτω πῶς εἶναι χαλασμένη γλῶσσα ἡ δημοτική, μ' ἄλλα λόγια πῶς εἶναι « **corruption** ». Ὁ ἀρθρογράφος δὲ θέλει νὰ τὸ λέῃ ὁ **Spectator**, θυμώνει κιόλας, ὡςτόσο τὸ λέει ὁ ἴδιος κάθε στιγμή, σὰ γράφει, λόγου χάρη, πῶς ἐμεῖς γυρέβουμε ὅλα νὰ τὰ « ἐκχυδαΐσωμεν », πῶς « στρεβλόνομεν » τὴ γλῶσσα, πῶς ἡ καθαρέβουσα ἔχει τύπους ἀχάλαστους κι ἀλάθεφτους, πῶς ἡ « κάθαρσις » εἶναι πολὺ ἔφκολο νὰ γίνῃ, κι ἄλλα τέτοια στραβὰ καὶ μπόσικα.

Μὰ προτιμῶ νὰ μᾶς τὰ λέῃ ἀφτὰ ἔτσι, παρὰ νὰ καμώνεται, σὰ φοβερὸς ἐπιστήμονας ποῦ εἶναι δᾶ, πῶς τί λόγος; καὶ τὸ γνωρίζει περίφημα, πῶς τὸ γνωρίζουνε μάλιστα οἱ Ἕλληνες ὡραῖα, πῶς ἡ γλῶσσα τους δὲν εἶναι « **corruption** (φθορά) », παρὰ « **development** » (ἀνάπτυξις) » — ὁρίστε — καὶ πῶς κατηγορεῖ τοὺς δασκάλους πολὺ ἄδικα ὁ **Spectator**.

Δυσκολοπίστεφτα πράματα. Νὰ μὴν τὴν εἶχε τὴ δημοτικὴ γιὰ χαλασμένη γλῶσσα ὁ ἀρθρογράφος, δὲ θἄγραφε τέτοιο ἄρθρο. Πῶς ὅμως καὶ μὲ τί δικαίωμα ἔρχεται καὶ μᾶς λέει — γιατὶ ντράπηκε πιὰ καὶ τοὺς ξένους — πῶς στὴν Ἑλλάδα τέτοιες ἰδέες δὲν τὶς ἔχουνε πιά, κι ὁ θεὸς φυλάξοι, πῶς μᾶς τὸ λέει ἀφτό, ἀφοῦ ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, σ' ἕνα του ἰντερβιοῦ, ὅπως εἴδαμε, εἶπε τὴν ἐθνικὴ γλῶσσα *χυδαία*;

Τὰ λόγια του πολὺ μὲ λυπήσανε, γιατὶ ἀγαπῶ τὴν Ἑλλάδα καὶ φοβοῦμαι μήπως ἡ Ἐβρώπη, σὰν ἀκούσῃ τέτοια λόγια νὰ τὰ λέῃ ὑπουργὸς τῆς παιδείας, θαῤῥέψῃ πῶς δασκάλεψε ολότελα ὁ τόπος, καὶ τοὺς πάρῃ ὅλους στὸ ψιλό, καθὼς τὸ κάνει κι ὁ **Spectator**. Μὰ ἔχω πολὺ σέβας καὶ γιὰ τὸν πρω-

θυπουργὸ τὸν κ. Θεοτόκη. Τοῦ ἔγραψα λοιπόν. Τοῦ εἶπα πῶς γιὰ τὸ καλό, γιὰ τὸ ἔθνος, γιὰ τὴν ἀξιοπρέπεια τὴ δική του, ἔπρεπε χωρὶς ἄλλο νὰ φύγῃ ὁ ὑπουργὸς τῆς παιδείας. Τοῦ ἔδωσα τοὺς λόγους, τοῦ ἔδειξα ταπεινὰ καὶ τὸν τρόπο. Τόσο μποροῦσα, τόσο ἔκαμα. Τί φταίω γὼ ποῦ δὲν τὸν ἔβγαλε;

Ἕνα πρᾶμα δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω. Δὲν ἔμαθαν ἄραγες ἀκόμη στὴν Ἀθήνα καὶ στὸ Τριέστι, δὲν τὸ ξέρουνε, δὲν τὸ συλλογιστήκανε τάχατες πῶς στὸ Παρίσι ἔχει μαγαζιὰ χίλια καὶ χίλια, πῶς ὅπου γυρέψῃ κανεὶς βρίσκει χαρτί, μελάνι καὶ πέννες, πῶς δὲν κοστίζουνε πολλά, πῶς ἀγοράζω πέννες καὶ γώ, πῶς τὶς βουτῶ στὸ μελάνι καὶ πῶς τοῦ κάκου, ὅσο εἶμαι ζωντανός, δὲ θὰφήσω, ἀχαστούκωτη κι ἀσκότωτη, νὰ περάσῃ καμιά τους κουταμάρα; Κι ὡςτόσο λένε καὶ λένε. Τί θέλουνε; Τί ζητοῦνε; Νὰ φωνάξω τὶς κουταμάρες τὶς δασκάλικες μὲ τρόπο ποῦ νἀκουστοῦνε ἀλλοῦ παρὰ στὴν Ἀθήνα; Μπράβο! Φτάνει ὄρεξη νἄχουνε, τὸ κάνω κι ἀφτὸ μιὰ μέρα, ὅσο κι ἂν προσπάθησα ὡς τώρα νὰ τἀποφύγω. Παίρνω τὴν πέννα μου καὶ τὴν καθίζω στὴ ῥίζα τοῦ δοντιοῦ τους, μέσα στὴ μέση στὸ νεβρί, ποῦ ὅλοι τους, μαζὶ μὲ τὸν ὑπουργὸ τῆς Παιδείας, νὰ πηδήξουν ἀπὸ τὸν πόνο ἴσια μὲ τὸν Παρθενό.

Ἡ κουταμάρα ἡ μεγαλήτερη ὅμως — τὴ φύλαξα, βλέπετε, γιὰ τὸ τέλος — ἡ κουταμάρα ποῦ ἀηδιάζει κανεὶς πιὰ νὰ τὴν ἀκούῃ, εἶναι πῶς ἡ δημοτικὴ ἀφερημένα δὲν ἔχει. Ὁ πρῶτος, λέει ὁ ἀρθρογράφος, καὶ μεγάλος λόγος ποῦ διαμορφώθηκε ἡ γραφούμενη γλῶσσα, ἡ καθαρέβουσα δηλαδή, εἶταν « ἡ ἀνάγκη ἀφηρημένων ἐννοιῶν ». Κάνει λάθος πολὺ χοντρό. Δὲ σπούδαξε κανένας τὴ δημοτικὴ στοῦ Κοραῆ τὰ χρόνια, γιὰ νὰ καταλάβῃ, ἔχει μαθὲς ἀφερημένα ἢ δὲν ἔχει, μπορεῖ νὰ κάμῃ ἀφερημένα ἢ δὲν μπορεῖ, γιατὶ κι ἀφτὸ χρέος εἴτανε νὰ τὸ συλλογιστοῦνε. Οἱ ἀγάπες τοῦ Κοραῆ γιὰ τὴν καθα-

ρέβουσα ἔχουν ὅλους διόλου ἄλλα ἱστορικά. Ὁ Κοραῆς, τὴ δημοτικὴ τὴ νόμιζε πῶς εἴτανε βάρβαρη — καὶ φτάνει νὰ διαβάση ὁ ἀρθρογράφος τὴν ἀλληλογραφία του μὲ τὸν Πρωτοψάλτη, γιὰ νὰ τὸ νοιώση. Σὰ σπουδάξῃ κανεὶς μιὰ μέρα, σοβαρά, τὰ ἱστορικὰ τῆς καθαρέβουσας, θὰ καταλάβῃ ἀπὸ ποῦ καὶ πῶς ἄρχισε · θὰ δῇ πῶς μήτε ὁ Δούκας, μήτε ὁ Κοδρικᾶς, μήτε ὁ Δάρβαρης, δὲ γύρεβαν ψύλλους στἄχερα, καὶ πῶς ἡ μόνη τους προσπάθεια εἴτανε νὰ σιάξουνε τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, δηλαδὴ νὰ πάρουνε κάθε λέξη καὶ κάθε φράση τῆς δημοτικῆς, γιὰ νὰ τὴ χτενίσουνε, γιὰ νὰ τὴν κάμουν τάχα πιὸ ἑλληνική. Ἡ καθαρέβουσά τους λοιπὸν εἶταν ἀπάνω κάτω ὅ τι εἴτανε κ' ἡ δημοτική, μόνο ποῦ ἔβαζαν ἐδῶ καὶ κεῖ καμιὰν ἀρχαία ψεφτοκατάληξη, ποῦ ἤρθαμε μεῖς καὶ διώξαμε ἀλύπητα κατάληξη καὶ ψεφτιά, γιὰ νὰ φανῇ ὅπως εἶναι ἡ δημοτική, μὲ τὴν ὀμορφιά της ἀλάκαιρη.

Δὲν τῆς λείπουν ὅμως τῆς δημοτικῆς μας τἀφερημένα τόσο δᾶ ποῦ νὰ τραβάῃ κανεὶς τὰ μαλλιά του καὶ νἀπελπίζεται · « ἔχει τόσον ἀπελπιστικὴν ἔλλειψιν ἀφῃρημένων ἐννοιῶν [φράγκικα], ὅσον πολὺ ὀλίγοι Ἕλληνες φαντάζονται. » Πολὺ περισσότερα εἶναι ὅσα δὲ φαντάζεται ὁ ἀρθρογράφος. Ἔχει τόσες ὡραιότητες ἡ δημοτική, ποῦ στὸ μαγεφτικό της τὸ στόμα, σὰ μοναχά τους, γεννιοῦνται τὰ λουλούδια καὶ πληθαίνουνε · δός της ἕνα χρῶμα καὶ θὰ ξέρῃ νὰ σοῦ τὸ κάμῃ ἀμέσως χίλια χρώματα, λόγου χάρη, *χρωματιά* (πολὺ ὡραῖο γιὰ νὰ ποῦμε τὴ *nuance*), *χρωματωσιά, χρωματωσύνη, χρωματίλα* (καταφρονετικό), *τὸ χρωματιστό, τὸ μισοχρώματο, τὸ πασίχρωμο, τὸ χρωματισμένο*, ποῦ εἶναι, σὰ δὲ γελιέμαι, ὅλα τους ἀφερημένα, γιατὶ δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε πῶς οἱ ἀρχαῖοι τὰ οὐδέτερα τὰ συνηθίζανε γι' ἀφερημένα, *τὸ σοφόν, τὸ καλόν*, καὶ μάλιστα *τὸ πιστόν*, κτλ., ἀπαράλλαχτα ὅπως κ' ἡ δημοτική, λ.χ., *τὸ σωστὸ*

εἶναι νὰ κτλ., *τὸ μισόχρωμο δὲν εἶναι χρῶμα γερό, χρωματιστὸ θέλει ἀνοιχτὸ χρῶμα ἢ κι ἀνοιχτόχρωμο* —. Λοιπὸν εἶναι ἡ δημοτικὴ τόσο ἐφκολολύγιστη, ποῦ μὲ μιὰ κατάληξη τὴ γυρίζεις ὅπου θέλεις.

Μὰ πρέπει νὰ δοῦμε τί ἐννοοῦν τὸ κάτω κάτω οἱ δασκάλοι, σὰ μιλοῦνε γιὰ τἀφερημένα. Ἐννοοῦνε κάτι λέξες ἢ ποῦ τὶς ἔφτειαξαν ἀπατοί τους, ἢ ποῦ τὶς μεταφράσανε σὰν τὸν *ἐγωϊσμό*, ἀπὸ τὸ **égoïsme**, κτλ., ἢ ποῦ τὶς μιμηθήκανε ἀπὸ ξένες γλῶσσες, δίνοντας νόημα ξενικὸ σὲ κάτι λέξες ἑλληνικές, ἡ *ἀνάπτυξις* κτλ., λέξες καὶ νοήματα ποῦ ἡ ἀρχαία δὲν τἄχει — μὰ μήτε κ' ἡ δημοτική. Τέτοια, λόγου χάρη, τοῦ ἀρθρογράφου μας ἡ « εὐαισθησία » **sensibilité**, κ' ἡ « καλαισθησία », **bon goût**, ποῦ τὴν καμαρώνει κιόλας καὶ ποῦ τὴν εἶπε ἡ καθαρέβουσα πότε *καλαίσθησις*, πότε *καλλιαισθησία*, πότε *καλοαισθησία*. Καὶ τὰ τέσσερα βαρβαρισμοί! Τίποτις ἀπ' ἀφτὰ δὲν ἤξερε ἡ ἀρχαία. Ἡ ἀρχαία πολλὰ δὲν ἤξερε ποῦ τὰ ξέρει σήμερις ὁ ἀρθρογράφος. Οἱ ἀρχαῖοι λέξη δὲν εἴχανε γιὰ νὰ ποῦν ἐκεῖνο ποῦ οἱ Ῥωμαῖοι κατόπι τὠνόμασαν **eloquentia**. Ἡ *εὐγλωσσία* (ὄχι *εὐγλωττία*) εἶναι κάθε ἄλλο, σὰ νἄλεγες δηλαδὴ γιὰ ἕνα ῥήτορα πῶς ἡ γλῶσσα του κόφτει, πῶς ἔχει *πολυγλωσσιά*. Γιὰ νὰ ποῦνε **le génie**, γιὰ νὰ ποῦνε **une pensée**, γιὰ νὰ ποῦνε **la prose**, ἀφερημένο κανένα δὲν εἶχαν οἱ Ἀττικοί[1] Πρέπει λοιπὸν τώρα, σύφωνα μὲ τὸν ἀρθρογράφο μας, νὰ προκηρύξουμε πῶς οἱ ἀρχαῖοι μήτε **génie**, μήτε **pensée**, μήτε **prose**, μήτε **éloquence**, δὲν εἴχανε, ἀφοῦ λέει πῶς ὁ λαὸς *λεπτότητα* δὲν ἔχει καὶ γιὰ τοῦτο δὲν ἔχει καὶ τὴ λέξη!

Νὰ πάψῃ λοιπὸν ὁ ἀρθρογράφος νὰ κατηγορῇ τὴ δημοτική, λέγοντας πῶς εἶναι « ἀνεπαρκής. » Ἀνεπάρκεια

1. *Revue critique*, 1895 (2), σελ. 285, κι ἀκόλουθες.

λιγώτερη ἀπὸ τὴν ἀρχαία δὲν ἔχει στάφερημένα, ὅπως ἐννοεῖ δηλαδὴ τάφερημένα ὁ ἀρθρογράφος, ποῦ κοιτάζει ὄχι τὴν ἔννοια, μὰ τὸν τύπο, κι ἀποφασίζει πῶς ἀφερημένα δὲν ἔχουμε, ἐπειδὴ βλέπει στὴν ἰταλικὴ πῶς συνηθίζουν καὶ παρασυνηθίζουν τάφερημένα, καθὼς τὰ συνηθίζουνε σήμερις ὅλες οἱ γλῶσσες οἱ νεολατινικές, γιατὶ κ' ἡ λατινικὴ τὴν ἴδια συνήθεια τὴν εἶχε, μὰ τὴν ἔχουνε ἀφτὲς πιώτερο κι ἀπὸ τὴ λατινική, κι ἄξαφνα, ἐκεῖ ποῦ ἡ λατινικὴ σοῦ βάζει ἕνα ἐπίθετο καὶ μιὰ μετοχή — **similis cogitanti**, ἂς ὑποθέσουμε, — σοῦ καθίζουν ἀφτὲς δυὸ ἀφερημένα, γιὰ νὰ σοῦ ποῦνε τὸ ἴδιο, καὶ τὶς λέξες **similis cogitanti**, θὰ σοῦ τὶς μεταφράσουνε περίφημα · « **dans l'attitude de la méditation.** » Τὰ παιδιά, ναί, τὰ *ΠΑΙΔΙΆ* στὸ σκολειό, σὰν ἔχουνε νὰ μεταφράσουνε γαλλικὰ στὸ ἑλληνικό, τὸ ξέρουνε ἀφτό, γιατὶ ὁ δάσκαλος τοὺς τὸ μαθαίνει κάθε μέρα, πῶς πρέπει *νάποφέβγουνε*, λέει, τάφερημένα στὴ μετάφραση, καὶ νὰ προσπαθοῦνε νὰ βάζουν ἐπίθετα ἢ ῥήματα, κάθε φορὰ ποῦ τὸ κείμενο τὸ γαλλικὸ παρουσιάζει ἀφερημένα. Στὴν Ἑλλάδα μήτε τὸ ὑποψιάζουνται, καὶ στὴν παράδοση, ἀκόμη καὶ σὰν ἐξηγοῦνε ἀρχαῖα κείμενα, καταντοῦνε τάφερημένα βροχή. Δὲ βλέπουνε πῶς μὲ τέτοιο σύστημα φραγκέβουνε ὡς καὶ τοὺς ἀρχαίους. Ἡ ἀρχαία θὰ τὰ πῇ ἀλλιῶς καὶ σ' ἀφτὸ ἀπάνω ἡ δημοτικὴ τῆς μοιάζει, γιατὶ κ' ἡ δημοτική, τὰ ἴδια ποῦ λένε οἱ νεολατινικὲς οἱ γλῶσσες, ἀλλιῶς θὰ τὰ πῇ, θὰ τὰ πῇ μὲ ῥῆμα, θὰ τὰ πῇ μ' ἐπίθετο, θὰ τὰ πῇ, σὰ χρειαστῇ, καὶ μὲ ὄνομα, θὰ τὰ πῇ ὅμως πάντα ῥωμαΐικα. Κι ὅ τι θέλησε νὰ πῇ ὡς τώρα, τὸ εἶπε. Ἀφτὰ δὲν εἶναι λόγια, εἶναι πράματα. Κ' ἔτσι δὲν πρέπει νὰ τὸ ξανακούσουμε πῶς ἡ καθαρέβουσα εἶναι ἄξια νάποζουγραφίση, μὲ τὶς πιὸ λιανολεφτούτσικες χρωματιές, τὰ πάθια δὲ λέω μόνο τῆς καρδιᾶς, μὰ καὶ τῆς ψυχῆς, ἢ νὰ μᾶς ξεϊστορίση, ὡς καὶ στοὺς πιὸ ψιλούς, τοὺς πιὸ ἀπόκρυφους

λογισμούς μας, τὸ νοῦ σὰ δουλέβει, ἢ νὰ μᾶς ξεζουμίση τὴν οὐσία τοῦ στοχασμοῦ, ἢ νὰ μᾶς καθρεφτίση τὴ ζωὴ τὴν ἀθρώπινη, ἢ νὰ πῆ, νἀπογράψη, νἀποχρωματίση καὶ νἀποχρωματιάση, νὰ καταστρώση στὸ χαρτί, νὰ ξεεικονίση, νὰ ξεδιαλύση, νὰ ξεδιπλώση μιὰ ἰδέα — *ΔΩΔΕΚΑ* ῥήματα ποῦ τὰ λέει μὲ τὸ ἀνόητο, μὲ τὸ αἰώνιο, μὲ τὸ χυδαῖο του τὸ « νὰ ἐκφράση » ὁ ξερὸς ὁ ἀρθρογράφος — νὰ μὴν ξανακούσουμε τὰ καφκήματα καὶ νὰ μὴν τὰ ξαναδοῦμε τὰ καμάρια, γιατὶ ὅσα μᾶς ἀραδιάζει γιὰ τὴν καθαρέβουσα, ἐμεῖς τὰ κατωρθώσαμε, ὄχι τοῦ λόγου της. Καὶ νὰ μὴν ἀκούσουμε ἄλλη φορὰ πῶς ἡ καθαρέβουσα εἶναι γλῶσσα « ζῶσα καὶ βασιλεύουσα ἐν ὑψηλοτέρῳ καὶ ἰδανικωτέρῳ κόσμῳ », γιατὶ καὶ γὼ τότες χοντρὰ θὰ τοὺς τὰ πῶ, ποῦ μὲ ἀναγκάζουνε κιόλας μὲ τἄτοπα τους τὰ λόγια. Λοιπόν · ὄχι δημοτική, ὄχι φράση, ὄχι λέξη, μὰ ἕνα κόμμα, ἕνα κόμμα τοῦ *Γιαννίρη* μονάχα, ζῆ καὶ βασιλέβει σὲ κόσμους πιὸ ἀψηλόφωτους, σὲ πιὸ κατάψηλα ἰδανικὰ παρὰ ἡ καθαρέβουσα ἀλάκαιρη καὶ τριάντα πέντε χιλιάδες ἀρθρογράφοι.

Εἶναι παράξενο, οἱ δασκάλοι, ποῦ μαζὶ μὲ τὸ ἔθνος, στὰ γράμματα, στὴν ποίηση χρωστοῦνε τὴν ὕπαρξή τους, νὰ μὴν κατάλαβαν ἀκόμα γράμματα τί εἶναι καὶ ποίηση τί θὰ πῆ. Καὶ σ' ἕνα μονάχα συφωνῶ μὲ τὸν ἀρθρογράφο ποῦ θυμώνει κ' ἔχει δίκιο, σὰ βλέπει κάτι φημερίδες νὰ γράφουνε κάθε τόσο · « Ἂν εἴχαμε Δάντην ! » Ναί ! Τόντις εἶναι Ντάντες γιὰ τὰ μοῦτρα τους, μὲ τὸ συμπάθειο. Ὁ ἀρθρογράφος τὄννοιωσε τουλάχιστο πῶς γιὰ τὰ δικά του δὲν εἶναι. Νὰ εἶναι ἀφτοὶ ποῦ εἶναι, τέτοιο σόϊ ἀθρῶποι δηλαδή, καὶ νὰ γυρέβουν ἀκόμα καὶ Ντάντε, κάμποσο γελοῖο, μὰ τὸ ναί, καὶ πιὸ πολὺ παρὰ γελοῖο, ματαιόδοξο καὶ λυπηρό. Χαρὰ στὸ θάῤῥος ! Ἀφτοὶ δὲν ἔκαμαν ἀκόμα μυαλὰ νὰ μᾶς καταλάβουν ἐμᾶς, καὶ τώρα νά ποῦ τοὺς χρειάζεται καὶ Ντάντες !

Διάβασαν Ντάντε ποτέ τους; Νὰ εἴχανε, δὲ θὰ τονὲ βλέπανε κἄνε. Ἀλήθεια, ποιὸς τοὺς βλέπει, ὅσο ζοῦνε, ἀφοῦ καὶ στὴν Ἰταλία, ὕστερις ἀπὸ τὸν Ντάντε, ἔγραφαν οἱ δασκάλοι καθαρέβουσα; Μὰ τί κάθουμαι καὶ λέω; Ὁ Ντάντες ὁ ἴδιος, σὰν ἔγραφε στὸ πεζό, λατινικὰ ἔγραφε, δηλαδὴ ἔγραφε ἀκόμα τὴν καθαρέβουσα τῆς ἐποχῆς του! Εἶναι οἱ δασκάλοι τόσο ἀνόητοι ποῦ ἀφτὸ μήτε τὸ συλλογιστήκανε. Καὶ πάνε καὶ λένε κι ἀναμασοῦνε τὰ ἴδια, δίχως νὰ καταλάβουνε κιόλας πῶς ἐμεῖς κάναμε Ντάντε, καὶ Ντάντε μάλιστα ποῦ δὲν ἔγραψε, ποῦ δὲ θὰ γράψῃ ποτέ του, ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ γράψῃ τὴν καθαρέβουσα. Ντάντες εἶναι ὁ λαὸς μὲ τὰ τραγούδια του τὰ μυριόψυχα. Ποίημα γιὰ τὴν Ἑλλάδα πιὸ σημαντικὸ κι ἀπὸ τὴν Divina Commedia εἶναι τὰ τραγούδια τοῦ λαοῦ. Μπᾶς ὅμως κι ὠφελήθηκε ὁ ἀρθρογράφος ἀπὸ δάφτα; Ἔπρεπε τώρα κι ἀφτὸς νὰ γράφῃ τὴ δημοτική, μαζί του κ' οἱ δασκάλοι, ἀφοῦ ποιητὴ γυρέβουνε ποῦ νὰ τὴν ἔγραψε, καὶ νά σου κιόλας ποῦ ὑπάρχει. Μὰ μήπως τἄχουν οἱ ἄλλοι λαοὶ τέτοια τραγούδια; Μήτε τραγούδια ἔχουνε τέτοια, μήτε Ντάντε βγάλανε. Πρέπει νὰ γράφουνε λοιπὸν τὴν καθαρέβουσα κι ἀφτοί; Ἀχ! τοὺς ὀνίσκους, τὰ ὀνάρια καὶ τοὺς ὄνους καὶ τοὺς ὄναρους, ἀφοῦ δὲ θέλουνε γαϊδούρια νὰ τοὺς λέμε [1]. Κοίταξτε τώρα καὶ θυμηθῆτε τί ἥσυχα ποῦ κουβεντιάζαμε γιὰ τὸ θέατρο, προτοῦ μᾶς ἔβγῃ ὁ ἀρθρογράφος στὴ μέση. Κι ἀφτοὶ φωνάζουνε Ντάντε καὶ μὲ τὶς κουταμάρες τους, ἥσυχο δὲν ἀφίνουνε μιὰ στιγμούλα τὸν ποιητή, νὰ συλλογέται λίγο καὶ τὰ δικά του. Ὅλο μὲ

1. Τὸ τέλος ἀφτὸ δημοσιέφτηκε στὸ Ἄστυ κάπως διαφορετικά. Θὰ τὸ ξανατυπώσω καμιὰ μέρα, μὲ κάτι ἄλλα. — Ὁ « ἀρθρογράφος » ἀποκρίθηκε. Σὰ λιγάκι ζαλισμένος μοῦ φάνηκε, σὰ νἀπολωλάθηκε. Βρίζει καὶ βρίζει, μὴν ἔχοντας καὶ τί νὰ πῆ. Λέει ὅμως πολλὰ πολλὰ γιὰ τὸν ἑαφτό του. Εἶδα πῶς ἔχει τρομερὴ ἰδέα γιὰ λόγου του, γιὰ τὸ νοῦ του, για τὴ μάθησή του. Φοβοῦμαι μήπως καὶ δὲν ἔχει τὴν πρεπούμενη ἰδέα γιὰ τοὺς ἄλλους. Ἔμαθα καὶ τὄνομά του · Χ. Θ. Πυλαρινός.

τὴ γραμματική, μὲ τὴ γλώσσα θὰ τοῦ ζαλίζουν τὸ κεφάλι. Ἂς τὸ κάμουν ἀπόφαση πιὰ κι ἄς τὸ καταλάβουνε · ἡ ἐθνικὴ γλώσσα εἶναι ἡ γλώσσα ποῦ γράφηκε ἐδῶ. Γιὰ νὰ μὴ χασομεροῦνε, κάλλιο νὰ τὸ νοιώσουν ἀπὸ τώρα.

Δ'

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΜΟΥ.

Τέσσερεις χιλιάδες διακόσες δραχμές. — Θὰ παραστηθοῦνε. — Μᾶς στρέβλωσε καὶ τὸ νοῦ. — « Ἐδιδάχθη. » — Γράμμα ποῦ θὰ παράπεσε καὶ ποῦ τὸ δημοσιέβω, — Τὸ χρέος. — *Tre donne benedette.* — Ἡ Βαρβάρα. — Τὸ χάδι τὸ γυναικήσιο. — Τὸ Βιβλίο μου. — Πρωτοαιωνιάτικο δῶρο. — Γιὰ τὴν Ἰδέα.

Ἡ κωμῳδία, τὸ δρᾶμα μου, πότε θὰ παραστηθοῦνε;

Δὲν τὸ ξέρω. Διάβασα στἀγαπημένο μου Ἄστυ ἕναν πλαγιότιτλο, ποῦ πῆρε ἡ φαντασία μου δρόμο. « Αἱ εἰσπράξεις ἐκ τῆς παραστάσεως τῶν « *Νεφελῶν* » ἀφῆκαν καθαρὸν κέρδος, ἀφαιρεθησῶν τῶν δαπανῶν, **4,200** δραχμῶν, ποσὸν μέχρι τοῦ ὁποίου δὲν ἔφθασαν ἴσως ἄλλοτε ἢ ὀλίγισται θεατρικαὶ παραστάσεις, ἐξαιρέσει βεβαίως τῶν ἐκτάκτων παραστάσεων μεγάλων ξένων καλλιτεχνῶν, διερχομένων διὰ τῶν Ἀθηνῶν (εἶναι πολὺ νόστιμη ἡ μουσικὴ τῆς γενικῆς τοῦ πληθυντικοῦ). Ἤδη ὁ κ. Σουρῆς σκέπτεται νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἀναβιβάσῃ καὶ ἐκεῖ τὸ ἔργον, διεξάγονται δὲ ἤδη αἱ κατάλληλοι ἐνέργειαι, ὅπως ἀρθῶσιν αἱ ἐκ τῆς λογοκρισίας δυσχέρειαι. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νἀναφέρῃ τις εἰς τὸ παθητικὸν τῶν « *Νεφελῶν* », εἶνε ὅτι ἔγειναν ἀφορμὴ νὰ στερηθῶμεν φύλλων τινῶν τοῦ « *Ῥωμηοῦ* ». *Ἄστυ*, **1900**, **3** τοῦ Νοέβρη, σελ **2**, στ. **6**.

Ποῦ νὰ τοὺς ὀνειρέβουμαι γὼ τόσους παρᾶδες; Ἴσως

ὅμως καὶ δὲν τοὺς κυνηγῶ, μήτε τοὺς κυνήγησα ποτέ μου. Καὶ στὰ χρόνια ποῦ μόλις εἶχα νὰ σπουδάξω, δὲ μ'ἔκοφτε γιὰ τέτοια. Ὁ τεχνίτης ὁ φτωχὸς τὴν τέχνη του μόνο κοιτάζει, σὰν εἶναι ἀληθινὸς τεχνίτης. Καὶ σήμερις ἀκόμη καὶ πάντα στὸ σκοπό μου ἔχω τὸ νοῦ. Οὔτε Ἀριστοφάνη μετάφρασα οὔτε Σαικσπῆρο. Κοίταξα νὰ μεταφράσω τὸν ἑαφτό μου. Ὅ τι ὁ ἴδιος μπορῶ νὰ κάμω, τὸ κάμω. Δὲν ἔχω μήτε τοὺς παρᾶδες τοῦ Σουρῆ μήτε τὴ δόξα τοῦ Βικέλα. Ἔχω ποῦ ἔκαμα τὸ χρέος μου, ποῦ τὸ κάνω κάθε μέρα, κι ἀφτὸ μπορεῖ νὰ πῇ πιώτερο κι ἀπὸ δόξα, μπορεῖ καὶ πιώτερο νὰ βαστάξῃ. Περνοῦνε κ' οἱ παρᾶδες, περνοῦνε κ' οἱ Σύλλογοι τοῦ Βικέλα, κι ὁ Βικέλας μαζὶ κι ὁ Σουρῆς. Τοὺς αἰῶνες ὅμως τοὺς λογαριάζω γιὰ δικούς μου.

Ἐλπίζω μ'ὅλα τάφτα νὰ παραστηθοῦνε καὶ προτοῦ πεθάνω ἡ κωμῳδία καὶ τὸ δρᾶμα. Μπορεῖ ὁ *Κυρούλης* νἀρέσῃ τοῦ κ. Λεκατσᾶ, μπορεῖ νἀρέσῃ ὁ *Γουανάκος* τοῦ φίλου μου τοῦ Παντόπουλου. Ὁ Παντόπουλος, σὰν τοῦ βάζουνε σὲ μιὰ κωμῳδία κάτι καθαρέβουσες, τὶς διορθώνει, καὶ τὶς κάνει δημοτικές. Κ' ἔτσι δὲ φοβᾶμαι νὰ μοῦ ἀλλάξῃ τὴ γλώσσα στὴν κωμῳδία μήτε νὰ μοῦ βάλῃ κανένα *σῖγμα* ἢ κανένα *νῦ* ποῦ δὲν τὄχω, γιατὶ ἀπαραίτητο εἶναι νὰ παιχτοῦν ὅπως γράφηκαν, ἀπαράλλαχτα. Μπορεῖ πάλε καὶ νὰ μὴν παιχτοῦνε στὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ παιχτοῦν ἄξαφνα πρῶτα στὸ Παρίσι. Ὅλα γίνουνται. Πῶς θὰ τὰ παίξουνε ὅμως στὴν Ἑλλάδα μιὰ φορά, πῶς θὰ τὰ πολυπαίζουνε μάλιστα, ὄχι μόνο τὄχω γιὰ βέβαιο, μὰ κι ἀπὸ τώρα ξέρω πῶς θὰ κερδίσουνε μὲ δάφτα κάμποσες λίρες.

Πῆγα νὰ πῶ θὰ κερδίσουνε « οἱ θεατρῖνοι » — καὶ συλλογίστηκα τὸν ἀρθρογράφο τῆς *Νέας Ἡμέρας*. Τόσο κατάβαθα μᾶς στρέβλωσε ἡ καθαρέβουσα δὲ λέω μονάχα τὴ γραμματική, μὰ καὶ τὰ μυαλά, ποῦ μπορεῖ κάποτες ὁ θεατρῖνος νὰ θελήσῃ κάλλια νὰ τὸν ποῦνε *ὑποκριτή*, ποῦ

στὴν κοινὴ συνήθεια θὰ πῇ ψέφτης, παρὰ θεατρῖνο, ποῦ εἶναι τὸ σωστό. Ἐγὼ τέτοιες ἄτοπες λέξες δὲν τὶς θέλω καὶ δὲν τὶς λέω. Στὸ θέατρο παίζει ὁ θεατρῖνος, ἀπὸ κεῖ καὶ τὄνομά του ποῦ μοῦ φαίνεται ὄνομα πολὺ τίμιο. Θέατρο νὰ παίζῃ κανείς, βρισιὰ δὲν εἶναι, τὸ θέατρο μάλιστα θαῤῥῶ πῶς μπορεῖ στὴν Ἑλλάδα νὰ γίνῃ μιὰ μέρα πρᾶμα πολὺ σπουδαῖο, νὰ βγῇ κιόλας καὶ γιὰ τὸ ἔθνος — καὶ γιὰ τὴ γλώσσα — ὤφελος ἀπὸ τὸ θέατρο σημαντικό, φτάνει νὰ *μαθαίνουν* τὰ ῥόλα τους οἱ θεατρῖνοι καὶ νὰ μὴν τὰ *διδάσκουνται*, γιατὶ ἀπὸ τὰ πιὸ κωμικὰ ποῦ μᾶς ξετρύπωσε ἡ καθαρέβουσα εἶναι καὶ τὸ *ἐδιδάχθη*, λέξη ποῦ εἶχε τὸ νόημά της στὰ χρόνια ποῦ δὲ διάβαζαν ἴδιοι τους οἱ θεατρῖνοι τὰ ῥόλα, ἢ γιατὶ γράμματα δὲν ἤξεραν ἢ γιατὶ δὲν εἶταν ἔφκολο νἄχῃ ὁ καθένας ἀντίγραφο δικό του, κ' ἔρχουνταν ἕνας καὶ τοὺς τὸ *δίδασκε*, σὰν τοὺς παπαγάλλους, λέξη γιὰ λέξη, ἱστορικὰ ποῦ εἶναι γνωστὰ στὴν Ἐβρώπη ἀπὸ τὰ 1795[1] τουλάχιστο, ποῦ κατάντησε πιὰ μήτε νἄχῃ κανεὶς ἀνάγκη νὰ τὸ λέῃ, ὄχι νὰ κάθεται νὰ βάζῃ κανεὶς στὰ 1900, ποῦ ὑποθέτω πῶς ἔμαθαν οἱ θεατρῖνοι τἄρφαβῆτα στὸ σκολειό, « Ἐδιδάχθη (θέλει νὰ πῇ πῶς παραστήθηκε) τὸ πρῶτον (ποιὸ πρῶτο; εἶναι δυό;) ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν « Ποικιλιῶν » τὴν 27 Νοεμβρίου 1900 », ὅπως βλέπω καὶ γράφουνε τὰ προκομμένα τὰ *Παναθήναια*, χρόνος Α΄, σελ. 121, 1900 — δίχως κἄνε νὰ συλλογιστοῦνε τὸν ἀναχρονισμό. Καὶ τέτοια κεφάλια ἔρχουνται κιόλας νὰ μᾶς βάλουνε γνώση γιὰ τὴ γλώσσα.

Μὰ μὲ τὴν καθαρέβουσα πάντα καὶ πάντα ἔχουμε καὶ βλέπουμε τὴν ἴδια κωμῳδία. Ἡ κωμῳδία της ἀφτὴ ὅμως στὸ θέατρο δὲν παίζεται. Πιστέβω λοιπὸν κ' ἐλπίζω πῶς πολὺ καλήτερα θὰ παιχτῇ ὁ *Γουαράκος*, κι ἂς πὰ νὰ

1. F. A. Wolf, Prolegomena, 1795, σ. CIII.

θυμώνουν οἱ δασκάλοι. Δὲ θέλω πάλε καὶ νὰ θυμώσουν ἐκεῖ ποῦ δὲν πρέπει. Πολὺ ταπεινὰ μάλιστα καὶ μ'ὅλο τὸ σέβας παρακαλῶ τὸ φίλο μας τὸ Βικέλα νὰ μὴν πάῃ καὶ στοχαστῇ πῶς ἔγραψα κωμῳδία ἐναντίο του, καθὼς ἄκουσα κ'ἔλεγε γιὰ κάτι ἄρθρα ποῦ ἔκαμα γιὰ τὸ Σύλλογό του. Προσπάθησα καὶ νὰ τοῦ τὸ ξηγήσω ἥσυχα καὶ θαῤῥῶ μὲ κάποια λογικὴ σ' ἕνα γράμμα ποῦ τοῦ ἔστειλα. Τὸ γράμμα μου ὅμως θὰ παράπεσε, ἴσως γιατὶ βρισκόμουνα τότες στὴν ἐξοχή, καὶ ποιὸς ξέρει; δὲ δούλεβε ἡ πόστα τὸ καλοκαίρι. Μπορεῖ καὶ νὰ μὴ μοῦ ἀποκρίθηκε ἢ γιατὶ δὲν εἶχε νὰ μοῦ ἀποκριθῇ τίποτις, ἢ γιατὶ θύμωσε, ἢ γιατὶ τὸ κάτω κάτω μπορεῖ νἆναι κι ὁ Βικέλας ἀπὸ κείνους ποῦ δὲ συλλογίστηκαν ἀκόμη καλὰ καλὰ ποιοὺς γίνεται νἀφήσῃ κανεὶς δίχως ἀπόκριση καὶ ποιοὺς δὲν ταιριάζει. Ἐγώ, ἐπειδὴ μὲ τὸ φίλο μας τὸ Βικέλα προσωπικὰ δὲν ἔχω, κι ὅσα τοῦ λέω εἶναι πάντα γιὰ ζητήματα πιὸ γενικά, βάζω ἐδῶ τὸ γράμμα, τὸ παραπεσμένο ὑποθέτω, γιὰ νὰ τὸ δοῦνε κ' οἱ ἄλλοι.

« 3 Τοῦ Τρυγητῆ, 1900.

Φίλε μου,

Τώρα μόλις ἔλαβα τὴ φυλλαδούλα [δηλαδὴ τὰ πέντε μου ἄρθρα γιὰ τὸ Σύλλογο, τυπωμένα τότες χωριστὰ σὲ φυλλάδα] καὶ σοῦ τὴ στέλνω ἀμέσως. Τί γίνεται ὁ « Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων »; Ἔδωσα παραγγελιὰ τοῦ βιβλιοπώλη μου, ἅμα βγαίνουνε, νὰ μοῦ τὰ στέλνῃ. Δὲν εἶδα τίποτα ὕστερις ἀπὸ τὴ Γῆ τοῦ Πυρός.

Ἄκουσα ὅμως, σὰν εἶμουν ἀκόμη στὸ Παρίσι, ἀπὸ κάτι φίλους πῶς παραπονέθηκες γιὰ μένα, καὶ μόλις τὸ πίστεψα. Σὰ δὲ γελιέμαι, ἐμένα μοῦ ἔγραψες τότες πῶς χαιρόσουνα μάλιστα καὶ γιὰ τὴ ῥεκλάμα ποῦ ἔκανα στὸ Σύλλογο. Πῶς δὲν παραπονέθηκες σὲ μένα τὸν ἴδιο; Ἐγώ, νὰ σοῦ πῶ, εἶδα

καὶ στὴν 'Αθήνα καὶ στὸ Παρίσι, νὰ γράφουν ἐναντίο μου πολὺ χερότερα ἀπὸ κεῖνα ποῦ ἔγραψα γιὰ σένα. Ποτέ μου δὲν παραπονέθηκα. Παραπονέθηκα ἢ ἀποκρίθηκα καταπρόσωπα. Τί ἔχει νὰ κάμῃ σὰ μᾶς χτυποῦνε; Μοῦ φαίνεται πῶς πρέπει πρῶτα νὰ δοῦμε ἂν ἀξίζει τἄρθρο ποῦ μᾶς χτυπᾷ, ἂν ἔχει μέσα καὶ καμιὰ ἰδέα.

Δὲν ἔγραψα πέντε ἄρθρα ἐναντίο σου· ἂν τὸ θαῤῥεῖς ἀφτό, ἄδικα τὸ θαῤῥεῖς. Νομίζω πῶς μελέτησα καὶ ξέτασα ἕνα κάμποσο σπουδαῖό καὶ μεγάλο ζήτημα. Βάζω στοίχημα πῶς δὲν εἶπες τίποτις σ' ὅσους παραπονέθηκες[1], μήτε γιὰ τὴν ἰδέα μήτε γιὰ τὸ ζήτημα, μ' ἄλλα λόγια μίλησες μὲ ἀθρώπους ἢ ποῦ δὲ διάβασαν ἢ ποῦ δὲν μπορούσανε νὰ διαβάσουν τἄρθρα μου ἐκεῖνα, κ' ἔτσι τοὺς εἶταν ἀδύνατο καὶ νὰ κρίνουνε.

'Εμένα δὲ μὲ πειράζει, καὶ δὲ μὲ πειράζει τίποτις. Βλέπεις ὅμως πῶς σὰν ἔχω νὰ σοῦ πῶ τίποτα, σοῦ τὸ λέω, καθὼς καὶ σοῦ εἶπα, προτοῦ γίνουν ἀκόμα, πῶς θὰ βγάλω σειρὰ ἄρθρα γιὰ τὸ Σύλλογό σου. Προσμένω, φίλε μου, νὰ βγοῦνε κι ἄλλα σας βιβλία. Σὰ μαζωχτοῦνε μερικά, ἴσως γράψουμε πάλε γιὰ τὸ Σύλλογο, νὰ τὸν ἀποτελειώσουμε μιὰ καὶ καλή. Ἴσως, λέω — γιατὶ ἔχουμε κι ἄλλες δουλειές, κάμποσες μάλιστα.

Θὰ εἶδες πῶς ἄνοιξα διαγωνισμό. Δὲ μοῦ στέλνεις καὶ σύ;

Ὁ ξάδερφός σου

Ψυχάρης. »

Τέτοια ὁ φίλος μας ὁ Βικέλας. 'Εμένα, καθὼς εἶπα, δὲ μὲ πειράζει, μήτε καὶ πειράζουμαι τόσο ἔφκολα. Ὁ Σύλλογος πρὸς διάδοσιν κτλ. ἀκόμη ζῇ. Φαίνεται πῶς ὅταν ἔγραψα τὰ πέντε μου ἄρθρα, ζαλίστηκαν οἱ *ἑταῖροι* καὶ γιὰ κάμποσους

1. Στὸ Παρίσι, δηλαδή.

μῆνες δὲν ἔβγαλε βιβλιαράκι ὁ Σύλλογος. Ἔπειτα ξανάρχισε. Κ' ἔτσι ἔπρεπε καὶ νὰ εἶναι. Ἡ ἀπροσεξιὰ δὲ γιατρέβεται γρήγορα καὶ τὸ σωστὸ θέλει πάντα καιρὸ καὶ χρόνια νὰ φανῇ σ' ὅλους πῶς εἶναι τὸ σωστό. Δὲ φτάνει νὰ λέῃ κανεὶς τὴν ἀλήθεια · πρέπει ἀδιάκοπα νὰ τὴν ξαναλέῃ. Ἂν εἴχανε διαβάσει τἄρθρα μου, μὲ τρόπο ποῦ νὰ τὰ καταλάβουνε κιόλας. θὰ τοὺς εἶταν ἀδύνατο νὰ ξακουλουθούσανε. Ποιὸς μπορεῖ, μὲ τὰ σωστά του, νἀγαπᾷ τὴν ἀδικία, νὰ καταστρέφῃ τὴν πατρίδα του, ξέροντας πῶς τὴν καταστρέφει; Κανείς. Ὡςτόσο ἀφτὸ κάνει ὁ Σύλλογος, κάνει πολὺ κακὸ δηλαδή, γιατὶ δὲν ἔννοιωσε ἀκόμη πῶς τὸ κάνει. Χρέος μας ἐμᾶς νὰ πολεμοῦμε γιὰ τὸ καλό, χρέος ὁ καθένας μας νἀκούῃ τὴ συνείδησή του τί τοῦ λέει, καὶ ποτέ του, ποτὲ νὰ μὴ βάλῃ μὲ τὸ νοῦ του πῶς ἡ ἀλήθεια δὲ θὰ νικήσῃ, πῶς ἡ ψεφτιὰ δὲν εἶναι πρᾶμα περαστικό. Μόνο ποῦ γιὰ νὰ περάσῃ, χρειάζεται ἀπὸ μέρος μας ἐνέργεια διπλὴ καὶ τρίδιπλη. Ἀγκαλά, κάποτε, πολὺ συχνὰ μάλιστα, πεθαίνει καὶ μοναχή της. Μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρό, ἔβγαινε κάποια « Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη », ἀπαράλλαχτα μὲ τὸν ἴδιο σκόπο-καὶ τὴν ἴδια γλῶσσα-ποῦ ἔχει κι ὁ Σύλλογος. Ἔβγαλε μάλιστα περισσότερο ἀπὸ πενῆντα τόμους, θαῤῥῶ. Ποιὸς τὴν ξέρει τώρα; Μήπως κατάφερε τίποτις; Μήπως ἐμπόδισε τὴ δημοτικὴ νὰ πάῃ τὸ δρόμο της ἴσια; Ὄχι, βέβαια. Τὰ ἴδια κι ὁ Σύλλογος, ποῦ κι ἀφτὸς γρήγορα τὸ τέλος του θὰ δῇ. Μὰ ἡ ἀλήθεια δὲν ἔχει τέλος. Λοιπὸν ἐμεῖς τὴ δουλειά μας. Ἡ νίκη δική μας. Καὶ νὰ σᾶς πῶ καὶ κάτι ἄλλο; Τοὺς βαρέθηκα τρομερὰ ὅλους ἀφτούς. Φτάνει μας σήμερις πιό, καὶ λέω νὰ τοὺς ἀφήσουμε γειὰ τοὺς δασκάλους.

Ὅσο ἔγραφα τὸ δρᾶμα, ὅσο ἔγραφα τὴν κωμῳδία, ὅσο ἔγραφα τὸν πρόλογο, ζοῦσα καὶ βασίλεβα, ποῦ λένε, στὸν κόσμο τὸν ὁλόλαμπρο τῶν ἰδεῶνε, στὰ πασίχαρα τὰ βασί-

λεια ποῦ ἀνοίγει ὁ νοῦς τὰ φτερά του καὶ τρέχει νὰ πιάσῃ, σὰ λούλουδα πρωτομαγιάτικα, πότε τὸ ἕνα, πότε τἄλλο ἰδανικό. Μοῦ φάνηκε πῶς βρισκόμουνα σὲ κανένα Νησὶ μαγεμένο, ἀπόχωρο κι ἀπόμακρο, Νησὶ μοναδικό, καὶ γιὰ νὰ θυμᾶμαι ὁ ἴδιος κατόπι σὲ τί μέρος τοῦ κόσμου ζοῦσα, ὅταν ἔγραφα τὰ ὄνειρά μου, ἔβαλα, στοῦ Προλόγου τὴν ἀρχή, μιὰ φράση τῆς **Henriette Renan : « Au sud se trouve une île montagneuse et boisée qui forme l'extrémité méridionale du vaste continent que Colomb a fait connaître à l'Europe. »** Εἶναι ἁπλὴ φρασούλα παρμένη ἀπὸ κάτι τετράδια μαθήματα γεωγραφικὰ ποῦ ἑτοίμαζε κ' ἔδινε, γιὰ νὰ ζήσῃ, σὲ μικρὰ κοριτσάκια. Παρατήρησα ὅμως πῶς καὶ στὴν ἁπλή της τὴ φρασούλα, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, γιατὶ δὲ γύρεβε τέτοια στολίδια καὶ τέτοιες ὀμορφιές, τἄφερε ὅλα, κάθε λεξούλα στὸν τόπο της, μὲ τόση μουσική, μὲ τόσο ῥυθμό, ποῦ τἀκοὺς καὶ σὲ χαδέβει.

Καὶ συλλογίστηκα πῶς φυσικά της τὸν ἔχει τὸ ῥυθμὸ ἡ γυναικήσια ἡ ψυχή, φυσικά της ἔχει τὴν ποίηση, ἔχει τὸ χάδι. Ἀχ! τὰ χάδια τὰ γλυκά, τὰ θυμᾶμαι ἀπὸ παιδὶ καὶ νὰ τὰ ξεχάσω δὲν μπορῶ. Πόσες φορὲς εἶπα μὲ τὸ νοῦ μου πῶς εἶταν ἀδικία, πῶς δὲν ἔπρεπε, πῶς εἶτανε καὶ χρέος μου, καμιὰ μέρα, δυὸ λόγια νὰ πῶ γιὰ τὴν καημένη, γιὰ τὴν καλή μου ἐκείνη τὴ γριά, ποῦ τὴ βασάνιζα, ποῦ τὴ ζάλιζα, ποῦ ντρέπουμαι κιόλας νὰ τὸ γράψω, τὴν ἔδερνα καὶ τὴ δάγκανα, καὶ σὰν τὸ μετάνοιωνα καὶ μ' ἔπαιρναν τὰ κλάματα, ἔρχουνταν ἡ δύστυχη νὰ μοῦ σφουγγίξῃ τὰ μάτια, νὰ μὲ παρηγορήσῃ ἀφτή. Τὴν κακόμοιρη τὴν ντантούλα μου! Πρώτη ἀφτὴ μοῦ ἔμαθε τὴν καλοσύνη. Τὴ λέγανε Βαρβάρα. Ἡ ζωή της ὅλη, θυσία κι ἀφοσίωση καὶ καρδιά. Ποιὸς ποτέ μου θὰ τὴν ἀνταμοίψῃ τὴν καψερή; Τὴ φαμελιά της, τοὺς γονιούς της, ὅλα τἄφησε γιὰ νὰ φροντίζῃ ἕνα παιδί. Καὶ μήτε τοὺς δικούς της, μήτε τὴν πατρίδα της

θυμότανε πιά, παρὰ μόνο τὸ παιδὶ ἐκεῖνο εἴτανε καὶ χαρά της καὶ πατρίδα. Ἀχ! τώρα ποῦ τὰ γράφω, θαῤῥῶ πῶς σὰν καὶ πρῶτα, ὅταν τῆς δάγκανα τὰ χέρια καὶ μετάνοιωνα, θαῤῥῶ πῶς ἀκόμη καὶ τώρα βρέχουνται τὰ ματόφυλλά μου. Σὰν ἔφυγα μικρὸς νἄρθῶ στὰ Παρίσια, ἐκείνη ἀπόμεινε στὴν Πόλη. Μὲ καρτεροῦσε νὰ ξανάρθω. Εἶχε κρατήξει μιὰ μικρή μου μικρὴ καλτσούλα καὶ τὴν κοίταζε μέρα νύχτα. Γύρισα ἕνα καλοκαίρι, δεκοχτῶ χρονῶ παλληκάρι. Τί γλυκὰ ποῦ μὲ φίλησε! Τί θεόγλυκα ποῦ δάκρισα! Λίγους μῆνες ἀφοῦ ξαναπῆγα στὸ Παρίσι, ξεψύχησε. Ἀφτὸ πρόσμενε μονάχα, τὸ παιδάκι της μιὰ φορὰ νὰ τὸ ξαναδῇ!

Χρέος μας τοῦ καθενὸς νὰ τὸ λέμε τὸ τί χρωστᾶμε στὶς γυναῖκες, ἂς εἶναι καὶ δοῦλες οἱ καημένες, γιατὶ μὲ τὸ χάδι τους μεγαλώσαμε καὶ γενήκαμε ἄντρες. Καὶ σὰν ἔγινα ἄντρας καὶ σὰν πέρασαν πολλὰ χρόνια κ' εἶδα κ' ἔπαθα πολλὰ δῶθε κεῖθε, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ πέθανε ἡ φτωχειά μου ἡ παραμάννα, τί νὰ μὴν πῶ γιὰ τὴν κόρη ποῦ ἀπὸ τὸν πατέρα της τὸ μεγάλο πῆρε τὴν καλοσύνη, πῆρε τὴ σοφία, πῆρε τὸ νοῦ, καὶ μοῦ τἄκαμε ἀφτὰ ὅλα χάδι γυναικήσιο; Γενναία ἐσὺ καὶ γλυκόλαλη καρδιά, ἥμερο φῶς, κρυμμένη φλόγα, ψυχὴ τρυφερωσύνη γεμάτη, γεμάτη μυστήρια οὐρανόβαθα σὰν τῆς πατρίδας σου τὸν οὐρανό, γεμάτη θέληση κι ἀγάπη, ἄφησέ με καὶ σήμερις ἀκόμα νὰ σὲ χαιρετήσω, σὰ σὲ χαιρέτησα καὶ πρῶτα ποῦ πρωτοπήγαμε στὴν Ἑλλάδα.

Ζοῦσε στὴν Ἑλλάδα μιὰ ψυχὴ ποῦ τὴν ἀγαποῦσαμε κ' οἱ δυό μας, ποῦ ποτέ μου δὲν τὴ θυμᾶμαι δίχως νὰ κλαίω πικρά, καὶ δίχως ἡ θύμησή της νὰ μοῦ δίνῃ θάῤῥος συνάμα γιὰ τὸν ἅγιο τὸν ἀγώνα. Δὲ γράφω ἀράδα ποῦ νὰ μὴν τῆς τὴν ἀφιερώνω μὲ τὸ νοῦ μου, δὲ μοῦ περνᾷ λογισμὸς ποῦ νὰ μὴν τῆς εἶναι ἀφιερωμένος, ποῦ νὰ μὴν εἶναι δικός της. Τὸ διαμαντένιο τὸ νερὸ δὲν ἔχει τὴν ἀσπράδα τῆς ψυχῆς της.

Ἡ ψυχή της εἶχε τὴν πίστη, ἀχάλαστη κι ἀκατανίκητη πίστη πῶς θὰ νικήσουμε μιὰ μέρα. Πόσες φορές, γιατὶ ἀνήμπορος εἶναι ὁ ἄντρας καὶ δύναμη δὲν ξέρει, πῆγα ὅλα νὰ τάφήσω, νὰ τὰ χτυπήσω κάτω! Καὶ σὰ βοήθεια παντοτεινή, μοῦ ἔλεγε καὶ μοῦ ξανάλεγε ἡ φωνή της τί ἔπρεπε νὰ γίνῃ, τί ἔπρεπε νὰ κάνουμε γιὰ νὰ ξαναδώσουμε ζωὴ στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ ξυπνήσῃ πανταχοῦ ἡ ποίησή της.

Λόγια χρυσά, θεόφεγγα λόγια, ποῦ ὁ κόσμος πιὰ δὲ θὰ τἀκούσῃ, ποῦ τἄκουσα καὶ γιὰ τοῦτο ζῶ καὶ δουλέϐω, ποῦ παντοτεινά μου τὰ θυμᾶμαι καὶ βαδίζω, γιατὶ τὸ εἶπε καὶ πρέπει. Μπορεῖ ὁ κόσμος καὶ νὰ μὴν καταλαϐαίνῃ τί θὰ πῇ Ἀγάπη γιὰ τὴν Ἰδέα, νὰ μὴν καταλαϐαίνῃ πῶς γίνεται καὶ σμίγουνε σὰν παρθένες, ἀθῶα, οὐράνια, μυστικά, Ἰδέες ἀδερφωμένες, Ἰδέα τοῦ Ποιητῆ ποῦ πασκίζει, ποῦ γυρέϐει τὸ δρόμο του νὰ βρῇ, κ Ἰδέα τῆς Κόρης ποῦ τοῦ δείχνει τὸν ἴσιο τὸ δρόμο, πρὸς τάψηλά. Καὶ τί πειράζει ὁ κόσμος; Φτάνει νὰ τὸ καταλαϐαίνῃ ψυχὴ ποῦ τὴν ἔπλασε πατέρας μεγάλος, καὶ φτάνει ὁ Ποιητής, ὅ τι κι ἂν ποῦνε, νὰ πολεμᾷ, μὲ τὴν καρδιά του ἁγιασμένη, γιὰ τὴν Ἰδέα.

Πρέπει νὰ φοϐᾶται ὁ ποιητής, ὅπως τὸ εἶπε ὁ Ντάντες, μόνο ἐκεῖνα τὰ πράματα ποῦ εἶναι κακὰ καὶ ποῦ ἔχουνε τὴ δύναμη νὰ βλάψουνε τοὺς ἄλλους. Δὲν πρέπει ὅμως ποτέ του ἀχάριστος νὰ σωπαίνῃ. Γλυκὸ χρέος συνάμα καὶ πικρὸ νὰ γυρίζῃ τὰ μάτια πρὸς τοὺς πεθαμμένους, νὰ πῇ μὲ πόνο καὶ μὲ σέϐας τὸ τί τοὺς χρωστᾷ.

Ὅταν ἀρχίζουνε κι ἀσπρίζουν τὰ μαλλιά, ὅταν τὰ χρόνια γοργόποδα προχωροῦνε καὶ στὴν ἄκρη τῆς στράτας βλέπει ὁ ἄθρωπος τὸν τάφο ποῦ ἀρχίζει καὶ φαίνεται, πρέπει ἐκείνους νὰ συλλογέται ποῦ τοῦ φώτισαν τὴν ἀρχὴ καὶ τὴ μέση τοῦ δρόμου. Οἱ γυναῖκες ποῦ μάγεψαν τὴ ζωή μου ἀφτὲς εἶναι. Ἀφτὲς εἶναι ποῦ ὁ στοχασμός τους τὴ μαγέϐει καὶ

πάει. Εἴθε ἴσια μὲ τὸ τέλος ἡ ψυχή τους νὰ μὲ φωτίζῃ καὶ νὰ μὲ βοηθᾷ.

Τώρα σφαλνῶ καὶ τὸ βιβλίο μου τοῦτο. Τὸ σφαλνῶ μὲ τὴ λύπη ποῦ τὴ νοιώθει μονάχα ὁ ποιητής. Καὶ μέσα μου, μὲ κρυφὸ σεκλέτι, ψιθυρίζουνε πάλε κάτι στίχοι τοῦ Ντάντε, ποῦ σὰ νὰ τὸ προμάντεψα καὶ τοὺς ἔμαθα ἀπ' ὄξω, τώρα χρόνια καὶ χρόνια. Εἶναι οἱ στίχοι ἐκεῖνοι ποῦ λέει ὁ ποιητὴς πῶς μόνος του πολεμᾷ κι ἀπελπίζεται, πῶς βοήθεια προσμένει, κι ἄξαφνα, σὰ νὰ τοῦ μίλαε κρύφια φωνή, κάνει θάῤῥος καὶ προχωρεῖ καὶ λέει, μὲ τὰ μάτια του ἀκόμη δακρισμένα·

Io son tornato nel primo proposto. Γύρισα πάλε στὸ σκοπό μου τὸν πρῶτο.

. . . .

Ἔλεγα, ὕστερις ἀπὸ τὸ Γιαννίρη, βιβλίο πιὰ ἑλληνικὸ νὰ μὴ βγάλω. Καὶ δὲν ἔβγαλα. Ἔπειτα θυμήθηκα τοὺς στίχους ἐκείνους τοῦ Inferno, γιατὶ πάντα τοὺς λέω σὰν ἔρθῃ — κ' ἔρχεται συχνά — ἡ ὥρα ἡ μεγάλη τῆς ἀπελπισιᾶς. Καὶ πάλε, ἀφοῦ εἶπα μέσα μου τοὺς στίχους μας, τοὺς ἀγαπημένους, προτοῦ καθήσω καὶ κάμω ἀφτό μου τὸ βιβλίο, ἀμέσως τὴν Ἰδέα συλλογίστηκα. Τὄβγαλα λοιπὸν καὶ τὸ καινούριο μου τὸ ἔργο, δῶρο πρωτοαιωνιάτικο, γιὰ τὴν Ἰδέα.

Χριστούγεννα, 1900.

Ὁ ΚΥΡΟΎΛΗΣ

ΔΡΑΜΑ.

quella fede
Ch'è principio alla via di salvazione.
DANTE, *Inf.* II, 10 (2-3).

Mais ton cœur, qui dément tes formes intrépides,
Cède sans coup férir aux rudesses du sort.
A. DE VIGNY, *La maison du berger*, III, 3, 6-7.

ΤΟΥ

ΦΙΛΟΥ ΜΟΥ

ΤΟΥ

ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΥ

Ψ.

Ὁ ΚΥΡΟΎΛΗΣ

ΔΡΑΜΑ Σ' ΕΝΝΙΑ ΣΚΗΝΕΣ

(Μεσαιωνικὰ χρόνια. Στὴ Ῥουσσία.)

ΣΚΗΝῊ Α΄.

Κερὰ Λενιώ. Ὄρεξη· ποῦ τὴν ἔχεις, παιδάκι μου, γιὰ ὕπνο! Μόλις ἔρχεσαι τὸ βράδυ ἀπὸ τὸν κάμπο στὴ φτωχειά μας τὴν καλυβούλα, κι ἀμέσως κάθεσαι στὴν καρεγλίτσα σου, ὅπως τὸ συνηθίζεις δᾶ κάθε μέρα, καὶ δὲ λὲς τίποτα. Μὰ σήμερις, Κυρούλη μου, δὲν εἶναι μέρα σὰν τὶς ἄλλες. Δὲν ἄκουσες τὸ κακὸ ποῦ γίνεται πέρα στὸ χωριό μας;

Κυρούλης. Ἄφησέ με, μάννα, καὶ σκοτώθηκα στὴ δουλειά. Γιά τοίμασέ μας μάνι μάνι τὸ φαγί, νὰ φάμε μιὰ βούκκα καὶ νὰ πέσουμε μιὰ ὥρα προτήτερα.

Κερὰ Λενιώ. Ἀμέ, τί ἄλλο κάνω, παιδί μου; Ὅλο τρέχω νὰ σοῦ συγυρίσω τὸ τραπεζάκι, νὰ σοῦ βάλω τὸ τσάϊ στὴ στιά, νὰ πιῇς νὰ ζεσταθῇς. — Τί ἔχεις; — Γιά νὰ σὲ κοιτάξω... Τὰ μάτια σου εἶναι φουσκωμένα, κατακόκκινα, γιομάτα αἷμα... Ἔτυχε τίποτις; Κάτι ἀναστέναξες;

Κυρούλης. Τί νὰ τύχῃ; Τὰ συνηθισμένα μας. Ἀναστενάζω ἀπὸ τὴν κούραση, δὲ σοῦ εἶπα; Βάλε τὸ τσάϊ, νὰ τελειώσῃ. Ἐμεῖς εἴμαστε δοῦλοι, σκλαβόπουλα ὅλοι

μας καὶ πρέπει νὰ φερνόμαστε ἥσυχα καὶ φρόνιμα, δίχως πολλὲς φασαρίες. — Μεγάλος ὁ Θεός.

Κερὰ Λενιώ. Τοῦ κάκου, δὲ μὲ γελᾷς ἐμένα. Κάθε μέρα πὰς στὴ δουλειά. Μπᾶς κ' εἴχατε σήμερις περισσότερο νὰ τυραννιέστε; Μπᾶς καὶ θύμωσε πάλε ὁ ἐπιστάτης; Μπᾶς καὶ σὲ...

Κυρούλης. Ὄχι, μαννούλα, μήτε μ' ἔδειρε μήτε θύμωσε μαζί μου. Ἐμένα δὲ μὲ δέρνουνε, γιατὶ πιστέβω Θεὸ κι ὁ Θεὸς μεγάλος. Ἀμέ, δὲν τὸ κατέχω πῶς εἴμαστε φτωχοὶ ἀθρῶποι καὶ πῶς πρέπει νἀκούμε; Σκύβω τὸ κεφάλι, μαννούλα μου, κι ὅ τι μοῦ ποῦνε, τὸ κάνω, ἀφοῦ εἶναι δουλειά μου νἀκούω. Μὰ ὅλος ὁ κόσμος δὲν τὰ βλέπει ὅπως τὰ βλέπω γώ, καὶ γιὰ τοῦτο...

Κερὰ Λενιώ. Γιὰ τοῦτο; Κάτι, κάτι θὰ τρέχῃ, τὄννοιωσα μόνο ποῦ σὲ κοίταξα κ' εἶδα τὰ μάτια σου, παιδί μου.

Κυρούλης. Μπρὲ μωρὴ μάννα μου χρυσούλα, εἶσαι πενῆντα χρονῶ γυναίκα, ἐγὼ εἰκοσπέντε χρονῶ παλληκάρι, κι ὡςτόσο γιὰ κουβέντες καὶ παραμύθια εἶσαι πολὺ πιὸ πρόθυμη ἀπὸ μένα. Πάντα στὸ ποδάρι, μαννούλα, καὶ πάντοτες ἀνταρεμένη.

Κερὰ Λενιώ. Κ' εἶναι μαθὲς νὰ μὴν ἀνταρέβεται κανένας μ' ἀφτὰ ποῦ γίνουνται; — Τί καλά! Νά ποῦ ἔβρασε τὸ τσάϊ. Κάθησε τώρα μὲ τὸ κέφι σου. Πές μου· σοῦ λέω καὶ γὼ κατόπι, σὰ δὲν ξέρεις.

Κυρούλης. Ἐγὼ περιέργεια, μαννούλα μου, δὲν ἔχω. Ἀφοῦ ὅμως μοῦ δίνεις καὶ τσίρο μὲ λίγη βότκα, ἔλα πιὰ νὰ σοῦ κάμω καὶ γὼ τὸ χατίρι σου. Μὰ μὴν προσμένῃς νἀκούσῃς καὶ τίποτις... Καλέ, διὲς τί κούραση ποῦ τὴν ἔχω! Ἔλεγα πῶς δὲ θὰ μπορέσω νὰ σηκωθῶ, νὰ πάω ἴσια μὲ τὸ τραπέζι. Μοῦ κόπηκαν τὰ γόνατα.

Κερὰ Λενιώ. Πιὲς τὴ βότκα σου, χρυσό μου, νὰ κάνῃς δύναμη.

Κυρούλης. Φτάνει μου, φτάνει. Μὴν τὸ γιομίσῃς τὸ ποτήρι, καὶ δὲν πρέπει.

Κερὰ Λενιώ. Μὴ σὲ μέλῃ. Δὲ σοῦ παρακερνῶ. Μούδιασε ἡ καρδούλα σου, παιδάκι μου, καὶ θέλει ζωή. Πιές, νὰ σοῦ δώσῃ.

Κυρούλης. Μπράβο σου, μαννούλα. — Τσούζει καὶ σοῦ καίει τὰ σπλάχνα, μὰ καλὸ σοῦ κάνει. Μούδιασα, ποῦ λές. Ἔτσι πρέπει νἆμαστε μεῖς, μουδιασμένοι, νὰ μὴν ἔχουμε μπελᾶδες. Φτάνει νὰ μὴ μουδιάζουμε στὴ δουλειά. Καὶ πῶς θέλεις νὰ μὴν εἶμαι καὶ μουδιασμένος σήμερις, κι ἀποκαμωμένος; Ἐκεῖ ποῦ θερίζαμε στὸν κάμπο καὶ κοντέβαμε κιόλας νἀποσώσουμε, πρόσταξε ὁ ἀφέντης νὰ τελειώσουμε καὶ καλὰ σήμερις, κ' ἔτσι, ἀφοῦ θερίσαμε κάτου, νὰ θερίσουμε κι ἀπάνω ἴσια μὲ τὴν ἄκρη τῆς κορφούλας ποῦ ἀνεβαίνει καὶ κάμποσο δᾶ. Νὰ μὴν τὰ πολυρωτοῦμε, νὰ μὴν τὰ πολυξετάζουμε τὰ τέτοια· ἰδέα του τἀφεντικοῦ, τοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ κεφαλάκι του, ἔπρεπε νὰ γίνῃ. Ὁ Θεὸς μεγάλος!

Κερὰ Λενιώ. Πιάσε κι ἄλλον τζίρο, ποῦ πεινᾶς, καημένε μου.

Κυρούλης. Δίνει λοιπὸ διορία ὁ ἀφέντης τοῦ ἐπιστάτη κ' ἔρχεται καὶ μᾶς τὸ λέει. Ἀρχινοῦμε μεῖς, τί νὰ κάνουμε; Παίρνουμε καὶ τὴν κορφούλα μὲ τὰ δρεπάνια. Εἴτανε, βλέπεις, καὶ χώματα καὶ πέτρες, καὶ στὸ μέρος ποῦ δούλεβε ὁ καημένος ὁ Γρηγόρης, ἕνα χαντάκι τόσο δᾶ. Σκουντάφτει ὁ δύστυχος καὶ πέφτει ἀνάσκελα. Σηκώνεται μάνι μάνι, φουρκισμένος — ἀχ! τί μάτια ποῦ τὰ εἶχε! Σὰν τὸ θεριό. Μοῦ φαίνεται πῶς ἀκόμα τὰ βλέπω. Πετάει μιὰ μὲ δύναμη τὸ δρεπάνι του κατὰ γῆς, τόσο ποῦ τὸ σπάνει, κομμάτια θρούβαλα — καὶ φωνάζει τοῦ ἐπιστάτη· « Εἴχαμε διαταγὴ νὰ θερίσουμε τὸν κάμπο μονάχα. Ἡ κορφούλα στὸ διάβολο! »

Κερὰ Λενιώ. Ἔτσι; τοῦ τὄφτυξε ἀφτὸ στὴ μούρη; Μὰ μπράβο του! Παλληκάρι. — Πιές, πιὲς καὶ τὸ τσαγάκι σου.

Κυρούλης. Παλληκάρι; ναί! Στάσου νὰ δῇς. Πετιέται, μάννα, ὁ ἐπιστάτης — καὶ νὰ ξέρῃς, γιατὶ ἔτσι κατάλαβα, πῶς δὲν τὄκανε διόλου χάζι μήτε ἀφτὸς νὰ θερίζουμε τὴ ῥαχούλα ὡς τὸ βράδυ κ' εἶχε βιάση νὰ φύγῃ ὁ ἴδιος, φαίνεται, μ' ἀφτὰ ποῦ λένε γιὰ τὴ μικρούλα τοῦ Γρηγόρη...

Κερὰ Λενιώ. Μήνας τώρα ποῦ τὴν κυνηγάει ὁ καταραμένος! Δεκάξη χρονῶ κοριτσάκι κι ἀφτὸς τὰ χρόνια μου. Πῶς δὲν ντρέπεται; Ποῦ ἡ ὀργή...

Κυρούλης. Ἄς τα, μάννα μου, ἀφτά, κι ὁ Παντοδύναμος ξέρει τί ἔχει νὰ κάμῃ.

Κερὰ Λενιώ. Ἀκοὺς ἐκεῖ! Τοῦ Γρηγόρη τὸ κοριτσάκι νὰ γυρέβῃ νὰ χαλάσῃ, καὶ μὲ τὸν πατέρα της τὸν ἴδιο νὰ τὰ βάζῃ.,. Τί τοῦ ἔκαμε; Γιατὶ κάτι θὰ τοῦ ἔκαμε, δὲ γίνεται.

Κυρούλης. Τί θὲς νὰ τοῦ κάνῃ; Νά, ξέσπασε ὁ θυμός του, ποῦ εἴτανε λυσσασμένος κι ἀπὸ τὰ πρῶτα, στοῦ Γρηγόρη τὴ ῥάχη, καὶ πῆρε τὸ κνούτι, ἀπατός του, καὶ τοῦ ἔδωκε, τοῦ ἔδωκε μὲ τὸ χέρι, ποῦ κοίτεται ὁ δύστυχος σακατεμένος στὸ κρεββάτι... — Μάννα, φέρε μου τὸ τσάϊ, νὰ πιῶ, καὶ δὲν μπορῶ πιά μου.

Κερὰ Λενιώ. Καὶ βέβαια ποῦ σὲ χολόσκασε ὁ σκύλος, μόνο νὰ τὰ βλέπῃς! Ἀνάθεμάν τονα... Καὶ γιὰ τοῦτο, παιδάκι μου, ἄργησες τόσο πολὺ νὰ γυρίσῃς σπίτι;

Κυρούλης. Ἀμέ, γλυτώνει κανεὶς ποτέ του ἀπὸ τοὺς μπελᾶδες, σὰ δὲν ἔχει καὶ λίγη πομονή; Μὲ τάγισες τώρα καὶ μὲ ζέστανες. Πάμε πιὰ νὰ κοιμηθοῦμε.

Κερὰ Λενιώ. Ἕτοιμο τὸ κρεββατάκι σου καὶ σοῦ τὄστρωσα ὄμορφα ὄμορφα. — Μὰ δὲ μοῦ λές, γιούκα μου, τόσο ζαλισμένος εἶσουν ἀπὸ τὸ ξύλο τοῦ καημένου τοῦ

Γρηγόρη, τόσο κουρασμένος ἀπὸ τὸ θέρο, ποῦ μπόρεσες κιόλας ἔτσι, ἐρχάμενος πρὸς τὸ σπίτι ἀπὲ τὸν κάμπο, νὰ διαβῆς στὴ μέση τοῦ χωριοῦ, δίχως νὰ δῆς, δίχως νἀκούσῃς...

Κυρούλης. Ἀχ! ἄφησέ τα, μάννα, καὶ μὴ σὲ νοιάζῃ. Ἐμᾶς δὲν πρέπει νὰ μᾶς νοιάζῃ γιὰ δουλειὲς ξένες. Ἄκουσα νὰ φωνάζουν ἐκεῖ κάτω, στὸ Παλάτι κοντά, μὰ πέρασα γρήγορα γρήγορα, καὶ δὲν πρόσεξα. Ὁ Θεὸς μεγάλος.

Κερὰ Λενιώ. Μωρὲ Κυρούλη μου, ματάκια μου, καλέ, μὲ τὸ ζόρι τὴν πήρανε, τὴν ἁρπάξανε μὲ τὸ ζόρι τὴν καημένη τὴ γυναίκα, ἀπὸ τὰ χέρια, σοῦ λέω, κι ἀπὸ τὰ ποδάρια! Ἀπὸ τὰ χέρια, τὴν πριγκιπέσσα! Τὴν πριγκιπέσσα τὴν Ἑλένη! Σῶσε, Κύριε! Εἶδες ἐσὺ πρᾶμα, παιδί μου!

Κυρούλης. Ἡ πριγκιπέσσα! Καὶ μπᾶς εἶναι κείνη μὲ τὰ ξαθά, τὰ ὁλόχρουσα τὰ μαλλιά, ποῦ ἦρθε καὶ κάθησε καταμεσῆς τοῦ χωριοῦ μας, ἐδῶ στὸ Παλάτι;

Κερὰ Λενιώ. Ἀφτή, Κυρούλη μου, ἀφτή! Ὁλόχρουση κ' ἡ καρδούλα της, σὰν τὰ μαλλάκια της.

Κυρούλης. Κρῖμας τὴν κοπέλλα! Μὰ γιατί πάλε κι ἀφτὴ νἀνακατέβεται σὲ πράματα ξένα; Δὲν κάθεται ἥσυχα στὸ Παλάτι της;

Κερὰ Λενιώ. Τί ξένα πράματα; Τί μοῦ λές; Πῶς τὴν ξέρεις; Ποῦ τὴν εἶδες;

Κυρούλης. Μὰ νά, δὲ σοῦ εἶπα πῶς τὸν ἔδειραν τὸν καημένο τὸ Γρηγόρη; Φαίνεται πῶς ἡ πριγκιπέσσα σου, ποῦ λές, πήγαινε καὶ σεργιάνιζε ἴσια ἴσια κοντὰ στὴ ῥαχούλα, ποῦ ἐμεῖς θερίζαμε. Θἄτανε ἡ ὥρα τέσσερεις πέντε τἀπομεσήμερο. Μόλις ποῦ τὸν ἀπόσωσε ὁ ἐπιστάτης τὸ Γρηγόρη καὶ τὸν πέθανε στὸ κνούτι, κατεβαίνει μιὰ κόρη ἀπὸ τὴν κορφούλα, τρεχάτη, καὶ τί ἀνάστημα ποῦ τὄχε! Ἀπὸ τὴ βιάση της δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ πάρῃ τὴν ἀνάσα της.

Κερὰ Λενιώ. Ἡ πριγκιπέσσα μας, καλέ;

Κυρούλης. Ἀφτὴ θἄναι, μὰ 'μ' ὅλο τὸ τρέξιμο, δὲν τῆς ἀποφαίνουνταν ἡ κούραση, γιατὶ... δὲ μᾶς ἀκούει, μάννα, κανένας ἐδῶ;...

Κερὰ Λενιώ. Μίλα, Κυρούλη μου, μίλα. Ἡ καλυβούλα μας εἶναι στὴν ἄκρη ἄκρη τοῦ χωριοῦ...

Κυρούλης. Γιατὶ πῆρε, σοῦ λέω, τὸ καμτσίκι της, ποῦ τὸ βάσταε στὸ χέρι, καὶ τοῦ κατέβασε μιὰ τοῦ ἐπιστάτη, στὴ μούρη!

Κερὰ Λενιώ. Νά τος ὁ ἄγγελος, Χριστέ μου, ὁ ἄγγελός σου!

Κυρούλης. Τί ἄγγελος, μωρὴ μαννούλα; Τὸ πρόσωπό της σὲ φοβέριζε, ποῦ δὲν τόλμαες νὰ τὴν τηράξῃς καὶ τοῦ φώναζε· « Ὅ τι κάμῃς θὰ βρῇς. Μὴ δέρνῃς ἢ σὲ δέρνω. » Καὶ τοῦ κατέβασε κι ἄλλη μιά, κατάμουτρα.

Κερὰ Λενιώ. Ὁ ἄθεος! Ἀφοῦ ἔδειρε μικρότερό του, ἄς δῇ κι ἀπὸ πιὸ δυνατό.

Κυρούλης. Γιὰ τοῦτο κιόλας τὴν ἁρπάξανε, ποῦ λές, στὸ ἴδιο της τὸ Παλάτι.

Κερὰ Λενιώ. Μὰ δὲν τὰ ξέρεις, Κυρούλη μου, καὶ μιλᾷς. Δὲν τἄμαθες δᾶ κατόπι; Ὄχι, δὲν εἶπε ὁ ἀφέντης σου ἐσένα νὰ τηνὲ φυλακίσουνε... ποῦ ἀποκοτάει νὰ σηκώσῃ χέρι; Εἶναι κόντες ἀφτὸς καὶ τούτη μας ἡ χαριτωμένη, πριγκιπέσσα!

Κυρούλης. Πριγκιπέσσα, ξεπριγκιπέσσα δὲν ἔχει. Ἡ πριγκιπέσσα σου ἔδειρε ἄθρωπο ἐλέφτερο. τὸν ἐπιστάτη μας. Ὁ ἐπιστάτης ἔδειρε σκλάβο κ' εἶχε τὸ δικαίωμα. Τὸ νόμο τὸν ξέρω καλά. Τὴν πήγανε στὴ φυλακή, γιατὶ ἔτσι θὰ ὥρισε ὁ πατέρας μας ὁλωνῶνε, ὁ ἀφέντης τῆς χώρας, ὁ Δούκας μας ὁ Πέτρος.

Κερὰ Λενιώ. Τίποτα, παιδί μου! Δὲν τὤρισε ἀφτός, ποῦ θἄτανε πιώτερο δικαίωμά του. Δὲν τὸ ξέρεις κιόλας πῶς ἀφτὸς πολλὰ δὲν ὁρίζει καὶ μήτε τὸ ὑποψιάζεται ὁ

κακομοίρης τί γινεται στὸν τόπο μας καί τὶ δὲ γίνεται;

Κυρούλης. Μπορεῖ. Ἔχει ὅμως συβουλάτορα ποῦ τοῦ τὰ λέει ὅλα. Ἔχει πολλοὺς ἀφτός...

Κερὰ Λενιώ. Κανένας δὲν τοῦ εἶπε γρῦ, ἀφοῦ ἰδέα δὲν ἔχει γι' ἀφτὸ ποῦ ἀκολούθησε.

Κυρούλης. Ποιὸς ἄλλος τὸ λοιπὸν μπόρεσε κ' ἔκαμε τέτοιο πρᾶμα, νὰ φυλακώσῃ πριγκιπέσσα;

Κερὰ Λενιώ. Ποιός; Καὶ ρωτᾷς; Ὁ φοβερός μας ὁ γείτονας, ποῦ ἡ κατάρα νὰ τὸν πάρῃ, ὁ Μεγάλος ὁ Δούκας, ὁ Πάβλος.

Κυρούλης. Δὲ γίνεται...

Κερὰ Λενιώ. Νά ποῦ ἔγινε.

Κυρούλης. Δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα. Ὁ βασιλιὰς ὁ δικός μας, ὁ πατερούλης μας, μπορεῖ, στὸν τόπο του, νὰ κάνῃ ὅ τι θέλει. Ἔχει τὸ δικαίωμα. Ὁ Δούκας ὁ Πάβλος, ὄχι. Πῶς γίνεται νἀρθῇ καὶ νἀρπάξῃ ξένη κόρη στὴ χώρα τὴ δική μας; Ἐγὼ τὸ νόμο τὸν ξέρω.

Κερὰ Λενιώ. Νόμο, παιδί μου, οἱ μεγάλοι ἀφτοὶ δὲν ἔχουνε παρὰ τὴ δύναμή τους. Ὡς ὅπου πάει ἡ δύναμή τους, πάει κι ὁ νόμος τους. Ἀφτὸς ὁ ἀθεόφοβος πίνει αἷμα ζωντανό, ποῦ λένε στὸ χωριό μας, καὶ σὺ τώρα σάστισες ποῦ μπόρεσε καὶ φυλάκωσε γυναίκα;

Κυρούλης. Μεγάλος, μάννα μου, καὶ πάντα μεγάλος ὁ Θεός. Ἄκουέ με καὶ μένα. Ἐμεῖς οἱ μικροί, ἐμεῖς οἱ ἀθρῶποι, δὲν πρέπει νὰ χώνουμε τὴ μύτη μας σὲ τέτοια πράματα. Δουλειά μας δὲν εἶναι. Τοῦ Παντοδύναμου δουλειά. Πέσε πιὰ τώρα καὶ σύ, μάννα, καὶ κοιμήσου.

Κερὰ Λενιώ. Αἴ! καὶ σὺ πιὰ μὲ τὸν ὕπνο σου! Μὰ καλὰ λές, Κυρούλη μου, κ' εἶμαι μωρόλογη. Ἔννοια σου! Ἄβριο τὸ πρωὶ στὶς τέσσερεις, ἅμα χαράξῃ, σὲ ξυπνῶ.

Κυρούλης. Καλή σου νύχτα, μαννούλα. Ἔλα νὰ σοῦ φιλήσω τὸ χέρι. Μὴ σηκώνεσαι πρωί· ξυπνῶ μοναχός μου.

Κερὰ Λενιώ. Τραβήξου, παιδί μου, μὲ τὴν ἡσυχία σου. 'Εγὼ θὰ κάτσω ἐδῶ ἀκόμη μιὰ στιγμούλα, κάτι νὰ σοῦ μπαλλώσω.

Κυρούλης. Νύχτα σου καλή!

Κερὰ Λενιώ. Ὁ κακομοίρης μου! Τί ἀνάγκη καὶ γὼ νὰ τοῦ ζαλίζω τὸ κεφάλι, ποῦ τὸ βράδυ μόλις βαστιέται στὸ ποδάρι ἀπὸ τὴ δουλειά του τὴν ἀκόλαστη; 'Αχ! ὁ ἐπιστάτης ἀφτός! Ποιὸς θάρθῇ νὰ μᾶς γλυτώσῃ; Κάθε τόσο, πότε ὁ ἕνας, πότε ὁ ἄλλος, πατοῦνε ἀπὸ τὸ μεγάλο πριγκιπάτο κάτι νὰ μᾶς κάνουνε, ἢ νὰ μᾶς κλέψουνε, ἢ νὰ μᾶς γδείρουνε, ἢ νὰ μᾶς ἀρπάχνουν καὶ τὶς γυναῖκες μας. Κι ὁ ἀφέντης τοῦ Κυρούλη μου, ὁ κόντες, κι ὁ ἐπιστάτης κι ὅλοι τους, ἕνα θἆναι μὲ τὸ μεγάλο τὸ Δούκα. Μοῦ σκοτώνουνε τὸ παιδί μου! Ὁ Κυρούλης μου! Καλὸς καλὸς κ' ἥσυχος, ὁ καημένος. Τρώγεται μέσα του καὶ σωπαίνει. Τρώγεται, ὅσο κι ἂν τὸ θέλει ὅλα νὰ τὰ καταπίνουμε, νὰ λέμε καὶ γειά σου! Μὰ ἐγὼ μήπως δὲν πρέπει νὰ συλλογιστῶ καὶ τὸ παιδί μου; Γιατί ὅμως νὰ τὸ σκοτίζω: Φτάνει μου νὰ τὰ ταιριάξω μὲ τὴ γειτόνισσα, καί τί ἀνάγκη νὰ ξέρῃ ὁ Κυρούλης, ποῦ ἀμέσως τὰ χάνει καὶ τοῦ ἔρχεται ταραχή; — Σκοτείνιασε πιά! Νανάψω καὶ τὸ λυχνάρι. Θὰ εἶναι ὥρα. — Τί μπόσικη ποῦ εἶμαι! Κάθουμαι ἥσυχα στὸ σκαμνί μου καὶ ξέχασα πῶς ὁ Κυρούλης, σὰν μπῆκε, θὰ μαντάλωσε τὴν πόρτα. Πάω νὰ τὴν ἀνοίξω γρήγορα. Θἆναι πιὰ καὶ φερμένος ὁ φίλος. — Φρέσκο καὶ χαϊδεφτικὸ τὸ νυχτερνὸ τάγεράκι. Μά, Θέ μου, τί μοναξιά! Γιατί νἆναι ἡ καλυβούλα μας τόσο μακριὰ ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες; 'Αρχίζω καὶ φοβᾶμαι. — Νά τος.

Κοντογιάννης. Κερὰ Λενιώ!

Κερὰ Λενιώ. Μπράβο, μίλα σιγά, πιὸ φρόνιμο ἔτσι κι ὁ Κυρούλης μου κοιμᾶται. Ἔλα μέσα. Μπορεῖς τώρα.

Κοντογιάννης. Νὰ πέσω, τὰ πόδια σου νὰ φιλήσω, ποῦ μὲ γλύτωσες καὶ σοῦ χρωστῶ τὴ ζωή μου.

Κερὰ Λενιώ. Σήκω, σήκω. Μοῦ τὰ εἶπε ἡ κερὰ Ῥηνούλα.. Τὸ καλύϐι της εἶναι μέσα στὴ μέση τοῦ χωριοῦ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ σὲ κρύψη. Κάθησε. Εἶσαι λαχανιασμένος. Ἀχ! παιδάκι μου, παιδί μου, τί βάσανα εἶναι πάλε τοῦτα ποῦ τραϐοῦμε καθεμερίς!

Κοντογιάννης. Ἔτρεξα. — Ἔτρεμα μὴν τύχη καὶ δὲν προφτάξω. Κι ἀκόμα τρέμω. Σὰν ξαγριωμένος εἶναι ὁ βασιλιάς μας, γιατὶ λέει ἀφτὸς πῶς βασιλιὰς τοῦ πρέπει, κι ὄχι, λέει, νὰ εἶναι Μεγάλος Δούκας σὰν τοὺς ἄλλους. Δούκας ξερὸς σὰν τὸ δικό σας. Ἀχ! τύχη ποῦ τὴν ἔχετε σεῖς! Τί ἀγαθὸς ὁ ἀφέντης σας ἐσᾶς, ὁ Δούκας ὁ Πέτρος! Μίγα δὲ σκοτώνει. Στὸν τόπο μου, ὡς καὶ στὸ χωριό μου, ὅλος ὁ κόσμος τὸν ξέρει κι ὅλοι τὸν ἀγαπᾶνε. Κερὰ Λενιώ μου καημένη! Νἄϐλεπες τὸ κακὸ ποῦ ἔγινε ψὲς καὶ σήμερις στὰ μέρη μας! Ἄξαφνα κατέϐηκε ἡ ἀστυνομία στὸν κάτω μαχαλᾶ, ἐδωπέρα στὰ σύνορα, καὶ πήρανε μὲ τὶς χαστουκιὲς ὡς διακόσους νομάτους, ἀλάκαιρο χωριό. Τοὺς βαρούσανε μιὰ πάνω στὸ κεφάλι, καὶ σὰν τἄϐγὰ στὸ πιάτο, σπάνανε, πετούσανε καὶ ξεστρώννουνταν τὰ μυαλά τους κατὰ γῆς. Φρίκη μου! Φρίκη!

Κερὰ Λενιώ. Τὰ ξέρω, τὰ ξέρω, μὴ μοῦ τὰ ξαναλὲς κι ἀνατριχιάζω. Μοῦ τἄπε ἡ Ῥηνούλα. Καλὰ ποῦ μᾶς ἦρθες, κακόμοιρε, νὰ σὲ γλυτώσουμε, καὶ νὰ μᾶς γλυτώσης καὶ μᾶς.

Κοντογιάννης. Καιρός μου ἀλήθεια να φύγω ἀπὸ κεῖ. Ἀμέ! Τοὺς σκοτώνανε τοὺς δύστυχους, γιατὶ, λέει, στὰ σύνορα ποῦ κάθουνται, εἶχαν τάχα συνομοσίες μὲ τοὺς δικούς σας! Μὰ τοὺς ἔπαιρναν καὶ τὸν παρᾶ τους. Ἔτσι καὶ μένα, καὶ τὸν παρᾶ μου καὶ τὴν ψυχή μου κόντεψε νὰ μοῦ βγάλουνε, σὰν πρόφταξα κ' ἔφυγα.

Κερὰ Λενιώ. Ἀμέ, τὴν πριγκιπέσσα μας, ξέρεις τί τῆς κάνανε, γιά πές μου. Ἀγκαλά, δὲ θὰ τἄμαθες, ἀφοῦ εἴσουνα πιὰ καὶ φεϐγάτος.

Κοντογιάννης. 'Αφτήνα, κερὰ Λενιώ μου, νὰ μὴν τηνὲ πολυλυπᾶστε. Κατόπι σοῦ λέω. Μὰ μὴ σὲ μέλη. Τώρα ποῦ εἶμαι δῶ, ὅλα θὰ πάρουν ἄλλο δρόμο. 'Εγὼ ξέρω τὸ χωριό μας, ξέρω καὶ τὸν τόπο μας, ξέρω τὸ βασιλιά μας, ποῦ εἶχα κάμποσες φορὲς νὰ κάνω μαζί του. Φτάνει νὰ μὲ βουηθήσετε σεῖς καὶ δὲ φοβούμαστε τὸν κὺρ Πάβλο, κι ἂς εἶναι Μεγάλος Δούκας ὅσο θέλει. Δὲν κατεβαίνει στὴ χώρα σας ἀφτός! Κατεβαίνουμε μεῖς στὴ δική του, κι ὁ ἀφέντης σας ὁ Πέτρος βασιλέβει πιὰ τότες μοναχός του ἀπάνω στὰ δυὸ τὰ πριγκιπάτα. Σᾶς μαθαίνω ἐγὼ τὸν τρόπο. 'Αμέ; μήπως καὶ δὲν τὰ γνωρίζω γὼ τὰ κατατόπια;

Κερὰ Λενιώ. 'Ο Θεὸς νὰ σ' ἀκούση! Μὰ τί παράξενα ποῦ τὰ λὲς καὶ τί ἀγριεμένη ἡ φωνή σου, τί θυμὸ ποῦ τὸν ἔχεις! Ἔτσι; Καὶ τὰ δυὸ τὰ πριγκιπάτα μέ τὰ νύχια, σὰν ποῦ δείχνεις, νὰ τἀρπάξη ὁ Δούκας μας ὁ Πέτρος; Τόσο μῖσος τοῦ ἔχεις τοῦ βασιλιά σου;

Κοντογιάννης. Καὶ πῶς νὰ μὴν τοῦ ἔχω; Τὰ βολέβουμε ὅλα, σοῦ λέω, καὶ βλέπει τότες ποιὸς εἶναι ὁ Κοντογιάννης. Βόλεψέ μου ὅμως καὶ σύ, κερά, τὸ κρεββατάκι, νὰ ξαπλωθῶ. 'Εδῶ, στὴ γωνιά, ποῦ νὰ μὴ μὲ δῆ καὶ κανένας.

Κερὰ Λενιώ. Ὄχι, δὲν κάνει. 'Ο Κυρούλης καὶ γὼ κοιμούμαστε δίπλα ἐδωνὰ στὸ καμεράκι, νά, κάτω δεξιά. Μὰ τὸ πρωί, νὰ πάη στὴ δουλειά του, θὰ τραβήξη τὸ δρόμο του ἴσια πρὸς τὴν πόρτα μας ἀριστερὰ καὶ φέβγει. 'Εγὼ σοῦ ἔβαλα στρωσίδι παπλωματάκι στὸ ντουλάπι ἐδῶ μέσα, κολλητὰ στὴν πόρτα. Πέσε καὶ σφάλνα — καλέ, εἶναι μεγάλο τὸ ντουλάπι — κ' ἔτσι δὲ σὲ βλέπει ὁ Κυρούλης, σὰν περάση τὸ πρωί.

Κοντογιάννης. Δὲ θὰ μᾶς βουηθήση ἄραγες κι ἀφτός;

Κερὰ Λενιώ. 'Ο Θεὸς φυλάξη κι ἀκούση τίποτις ὁ Κυρούλης. 'Αφτὸς τὴ δουλειά του κοιτάζει ὁ καημένος κι

ὅ τι τοῦ πῆς, μήτε θέλει νὰ τὸ ξέρῃ. Εἶναι φρόνιμο, ἥσυχο παιδί. Μὲ τὸ δίκιο του, λέει, ὁ καθένας.

Κοντογιάννης. Τὸ δίκιο! Τὸ δίκιο! Καὶ τί ἄλλο λαχταροῦμε; Πήγαινε, πήγαινε, κερά μου. Φροντίζω γὼ γιὰ τὸ δίκιο!

Κερὰ Λενιώ. Μὴ θυμώνῃς. Ἐγὼ σ' ἀφίνω πιά. — Τὴν πόρτα τοῦ ντουλαπιοῦ, σὰν πλαγιάσῃς, νὰ τὴ μισοκλείσῃς. Μὴν ξεχάσῃς!

Κοντογιάννης. Δὲν ξεχνῶ. Δὲν ξεχνάει τίποτις ὁ Κοντογιάννης. Μὲ τὸ καλό, κερά μου.

Κερὰ Λενιώ. Μὲ τὸ καλό.

Κοντογιάννης. Μπράβο της! Τὴν ξεφορτώθηκα, πάει. Μὲ τὸ καλό — ἢ μὲ τὸ κακό — κατόπι θὰ τὸ δοῦμε. Πήγαινε τώρα καὶ κοίταξε νὰ τρυπωθῇς πουθενὰ καὶ νὰ μὴ βρωμᾷς, ποῦ μυρίζεις γριίλα καὶ μᾶς κάνεις τὴν παλληκάρα. Θὰ σοῦ τσούξῃ καὶ σένα καὶ τὴν ψώρα σου. Μωρέ, ἡ ἀνάποδη! Καὶ νὰ θαῤῥῇ μὲ τὰ σωστά της, ἡ παλιόγρια, πῶς ἦρθα ἐδῶ νὰ σηκώσω πανάσταση, σὰ νὰ μοῦ ἔμελε γιὰ τὸν μπόσικό της τὸν κὺρ Πέτρο, ποῦ μήτε ξέρει τί τοῦ γίνεται. Σὰν τὸν ἀφέντη τὸ δικό μου δὲν ἔχει. Καὶ θὰ γίνῃ βασιλιάς, ἀφοῦ τὸ θέλει! Φτάνει νὰ εἶμαι δῶ — στὸ ντουλάπι σου — κερὰ Λενιώ μου ψωριάρα, κι ὅλα γίνουνται. Κρῖμας ποῦ δὲν μπορῶ νὰ γελάσω, γιατὶ θὰ μ' ἀκούσῃ ὁ προκομμένος σου ὁ κὺρ Κυρούλης. Χαρὰ στὴ ῥάχη του, ποῦ τὴ σκύβει κιόλας, σὰ βρέχει ξύλο, γιὰ νὰ καλοβραχῇ. Εἶναι δηλαδὴ καὶ νὰ γελᾷς καὶ νὰ μὴ βαστιέσαι ἀπὸ τὰ γέλοια. Τὸ πίστεψε, μωρέ, ἡ γριὰ πῶς ἦρθα στὸ βρωμοχωριό της, γιὰ νὰ κάνω μοῦντζες τοῦ ἀφεντικοῦ μου! Ὁ ἀφέντης μου, παλιοκεράτσα, εἶναι ἀπὸ τζάκι — καὶ θὰ σὲ τσακίσῃ μάλιστα. Σταβραϊτὸ σὰν κι ἀφτόνα δὲν ἀγνάντεψα στὴ ζωή μου. Μὰ θέλει καὶ καλούς, ἄξιους δούλους. Ἀϊτόπουλα! Ἀφοῦ σεργιανίσω δῶθε κεῖθε στὸ χωριό σου, κερὰ Λενιώ μου,

πότε στὴ μιὰ καλύβα, πότε στὴν ἄλληνα, γιὰ νὰ μὲ κρύψετε τάχα, τότες τὰ βγάζουμε στὴ μέση μιὰ χαρά, καὶ μηνᾷ ὁ ἀφέντης μου τοῦ δικοῦ σας, τοῦ σαχλᾶ, πῶς οἱ χωριανοί σας λένε νὰ πατήσουνε τὰ σύνορά μας, νὰ σκοτώσουνε κιόλας τό βασιλιά! Ἔτσι ἔχουμε καὶ τὴν πρόφαση ποῦ γυρέβαμε εἴτε γιὰ νὰ σηκώσουμε πόλεμο, εἴτε γιὰ νὰ φοβερίσουμε τὸ σιὸρ Πετράκη καὶ νὰ σᾶς χάψουμε ἀπολέμητα. Φροντίζουμε τότες, κερὰ Λενιώ, καὶ γιὰ τὸν κὺρ Κυρούλη σου.

ΣΚΗΝΗ Β'

Μεγάλος Δούκας. Ἀνάγκη δὲν εἶναι νὰ τὰ γράφῃς ἀφτὰ ποῦ θὰ ποῦμε. Στὸ νοῦ σου νὰ τὰ σημειώνῃς καὶ φτάνει.

Ταβερνάρης. Ἀφέντη μου, ὅπως προστάξῃς ἐσύ.

Μ. Δούκας. Ἅμα χρειαστῇ, σοῦ λέω καὶ γράφεις. Μπορεῖς κι ἀπὸ τώρα νὰ καθήσῃς.

Ταβερνάρης. Ἀμέσως, Ὑψηλότατέ μου. Ἔτσι εἶναι καὶ τὸ σωστό, ἀφεντούλη μου, καὶ τὸ χαίρεται ἡ καρδιά μου, ὁλόρθιο νὰ σὲ βλέπω μὲ τὸ θεϊκό σου τἀνάστημα νὰ πορπατῇς στὴ βασιλικιά σου τὴν αἴθουσα, καὶ γὼ νὰ φαίνουμαι μπροστά σου σὰν τὴ μίγα, ποῦ κρύβγεται σὲ μιὰ γωνιά-ὅπως ὅλοι μας ἐμεῖς οἱ μικροὶ φαινόμαστε κοντὰ σὲ σένα, τὸ Μεγάλο μας, μῖγες.

Μ. Δούκας. Φτάνουν τώρα τὰ λόγια, Ταβερνάρη. Τὴ δουλειά μας. Μοῦ ἔλεγες λοιπὸν πῶς ὁ Δούκας ὁ Πέτρος ἔστειλε πρέσβη νὰ παραπονεθῇ; Θάῤῥος ποῦ μᾶς τὄχει ὁ Ὑψηλότατος!

Ταβερνάρης. Ἀφέντη μου, δὲν παραπονιέται καθαφτό, ποῦ νὰ πῇς. Ὁ πρέσβης ἔρχεται, λέει, νὰ σοῦ φέρῃ ἀπὸ μέρος τοῦ Δούκα χαιρετίσματα πολλὰ καὶ φιλικά...

Μ. Δούκας. Πῶς τὸ εἶπες; φιλικά;

Ταβερνάρης. Μαζὶ ὅμως, ἐννοεῖται, καὶ μὲ τὰ σεβάσματά του, τὰ βαθιά του τὰ σεβάσματα δηλαδή, σὰ Μεγάλος Δούκας ποῦ εἶσαι ἡ ἀφεντιά σου, καὶ σὰν ἁπλὸς Δούκας ποῦ εἶναι τοῦ λόγου του.

Μ. Δούκας. Ναί! Μεγάλος Δούκας! Ἔχει ὅμως κι

ἄλλους τίτλους, Ταβερνάρη, πιὸ ἀψηλούς. Μὰ ὁ Πέτρος εἶναι καὶ μικρὸς ἄθρωπος. Βασιλιὰς ποτέ του δὲ θά γίνῃ. Τὸ λοιπόν, πῶς τολμάει;

Ταβερνάρης. Ἀφέντη μου, εἶπε μονάχα δηλαδὴ ὁ ἀποσταλμένος πῶς ὁ Δούκας ὁ Πέτρος ἄλλο δὲ γυρέβει παρὰ νὰ μάθῃ, ἂν ὁρίσῃς, γιατί τάχατις νὰ τοῦ πάρουμε τὴν πριγκιπέσσα Ἑλένη, δίχως τουλάχιστο νὰ τοῦ δώσουμε εἴδηση, πῶς ἂν τοῦ λέγαμε τίποτις, ἂν τοῦ μηνούσαμε, θὰ μᾶς βοηθοῦσε κιόλας, ἀφοῦ τὸ ξέρει πῶς ἡ πριγκιπέσσα εἶναι συγγένισσα δική σου καὶ πῆγε μονάχα νὰ καθήσῃ, νὰ φιλοξενηθῇ στοῦ Δούκα Πέτρου τὴ χώρα. Ἂν τὰ ποῦμε παράπονα, τὰ παράπονά του ἀφτὰ εἶναι.

Μ. Δούκας. Νὰ μὴν τονὲ δεχτοῦμε τὸν ἀποσταλμένο. Νὰ φύγῃ καὶ μήτε νὰ φανῇ μπροστά μου.

Ταβερνάρης. Νὰ φύγῃ;... ἔτσι;...

Μ. Δούκας. Τί; παραξενέφτηκες; Πόσω χρονῶ εἶσαι, Ταβερνάρη, δὲ μοῦ λές;

Ταβερνάρης. Στὰ χρόνια, Ὑψηλότατέ μου, μποροῦσα νἄμουνα καὶ πατέρας σου· στὴ γνώση, οὔτε παιδάκι σου δὲν εἶμαι.

Μ. Δούκας. Νὰ τὸ μάθῃς λοιπὸν κι ἀφτό, νὰ μὴν ἀπορῇς ἄλλη φορά. Ἅμα βλέπεις καὶ σὲ φοβοῦνται, χτύπα ἐσὺ πιὸ γερά. Τοὺς ἀθρώπους, θέλει νὰ τοὺς παίρνῃς μὲ τὶς κλοτσιές. Ἀφτὸ γυρέβουνε.

Ταβερνάρης. Φωστήρα μου ἀληθινέ, ἴσως τὄννοιωσα καὶ προτοῦ νὰ μοῦ τὸ πῇς, καὶ γιὰ τοῦτο σοῦ ῥώτηξα, θὰ τὸν ἀφήσῃς μαθὲς τὸν ἀποσταλμένο νὰ φύγῃ, δίχως καμιὰ λέξη ποῦ νὰ καταλάβῃ πιὰ ὁ ἀφέντης του καὶ νὰ συμμαζωχτῇ;

Μ. Δούκας. Σωστὰ τὸ στοχάστηκες, Ταβερνάρη. Νὰ τοῦ πῇς λοιπὸν πῶς ἔχουμε σκοπὸ νὰ στείλουμε μεῖς πρέσβηδες — πηγαίνεις ἐσύ — νὰ παραπονεθοῦμε, καὶ βαριὰ

μάλιστα, ποῦ στὸ χωριὸ τὸ συνοριανὸ τοῦ Δούκα τοῦ Πέτρου, ἀκούγουνται κάτι ἀπίστεφτα πράματα, πῶς σηκώνουνται οἱ χωριανοὶ καὶ λένε νὰ βγοῦνε στὸν πόλεμο ἐναντίο μας. Ἔτσι ἂς μάθῃ νὰ παραπονιέται. — Καὶ τί νέα ἀπὸ τὸν Κοντογιάννη;

Ταβερνάρης. Περίφημα, Ὑψηλότατε. Τώρα πιὰ ξέρει ὅλες τὶς καλύβες τοῦ χωριοῦ. Μιὰ καὶ μᾶς μηνήσῃ πῶς εἶναι ὥρα, θὰ τονὲ συλλάβουμε. Καὶ τότες ἐκεῖνος τὰ μαρτυράει ὅλα.

Μ. Δούκας. Δὲ φτάνει. Πρέπει νὰ τὸν πιάσουμε τὸν Ὑψηλότατο κι ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές. Πρόφαση νὰ τοῦ κηρύξουμε πόλεμο, ἔχουμε πιὰ τώρα, χάρη στὸν Κοντογιάννη. Πατοῦμε, σὰ θέλουμε, λοιπὸν τὰ σύνορά του ἀπὸ δῶ μεριὰ καὶ βάζουμε τὸ χωριὸ στὸ χέρι. Μὰ καλὸ θἆτανε νὰ τονὲ βαστούσαμε κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη. Θὰ φρόντισες, ὑποθέτω, γιὰ τὴ συμμαχία ποῦ σοῦ εἶπα, Ταβερνάρη;

Ταβερνάρης. Τὴ συμμαχία μὲ τὸν Τοῦρκο λές, ἀφέντη μου;

Μ. Δούκας. Χρήσιμη θὰ μᾶς εἶναι καὶ πολὺ ἔφκολα τὸν κάνουμε σύμμαχο — ποῦ εἴμαστε καὶ δυνατώτεροι. Τοῦ τάζουμε τὴν προστασία μας, νὰ μᾶς τὴν πλερώσῃ τοῦ λόγου του μὲ τὸ στρατὸ — καὶ μὲ τὸν παρᾶ του.

Ταβερνάρης. Κι ἀφοῦ νικήσῃς τὸν Πέτρο καὶ γίνουν τὰ δυὸ πριγκιπάτα ἕνα, σὲ προσκυνοῦμε, Μεγαλειότατε, γιατὶ γίνεσαι ἀπὸ Δούκας Βασιλιάς, ποῦ σοῦ πρέπει.

Μ. Δούκας. Βλέπω καὶ μπῆκες στὸ νόημα, Ταβερνάρη.

Ταβερνάρης. Τὰ λόγια σου, βασιλιά μου, ἀπὸ τάφτί μου στὸ μυαλό μου. Μὰ μὲ ξέρεις κιόλας· εἶμαι γέρος καὶ μωρόλογος. Ἂς σοῦ τὸ πῶ λοιπὸν κι ἀφτό. Σὰ νὰ τὸ συλλογέμαι τώρα πῶς θὰ κάνουμε συμμαχία μὲ τὸν Τοῦρκο, ἀφεντικό μου. Ὁ τόπος μας ἐδῶ, κι ἀκόμη περισσότερο τοῦ Δούκα Πέτρου ὁ τόπος, εἶναι πολὺ θρῆσκος. Ἔπαθε κιόλας

ἀπὸ τοὺς Τούρκους κάμποσα, στὰ παλιὰ τὰ χρόνια. Δὲν τοὺς θέλουν, Ὑψηλότατέ μου. Μήτε νὰ τοὺς ἀκούσουνε!

Μ. Δούκας. Ἂς τοὺς ἀκούσουνε τώρα, σὰν τὴν μπάλλα τοῦ τουφεκιοῦ ἂς σφυρίξῃ τὄνομα τοῦ Τούρκου στάφτιά τους, νὰ λωλαθοῦνε ἀπὸ τὴν τρομάρα.

Ταβερνάρης. Θὰ ποῦνε, Μεγαλειότατε, πῶς ἀφοῦ πολεμᾷς μαζὶ μὲ τὸν Τοῦρκο, δὲν πολεμᾷς μὲ τὸ δίκιο σου.

Μ. Δούκας. Δίκιο δὲν ἔχει. Σὰ θὲς νὰ γίνῃς μεγάλος καὶ δυνατός, πρέπει πρῶτα, ὅπου τὸ βρίσκεις τὸ δίκιο, ἄφοβα νὰ τὸ πατᾷς.

Ταβερνάρης. Ἀφέντη μου, δὲ θἄταν ἄραγες τὸ ἴδιο νὰ βαστούσαμε κρυφὴ τὴ συμμαχία μας;

Μ. Δούκας. Κρυφὰ δὲ θέλει. Ἅμα κρύβγεσαι, θὰ πῇ πῶς φοβᾶσαι, κι ἅμα φοβᾶσαι, εἶσαι ὁ νικημένος. Οἱ ἀθρῶποι, γιὰ νὰ τοὺς νικήσῃς ἐσύ, θέλουνε, κατάμουτρα στὴ μούρη νὰ τοὺς φτύσῃς τὴ δύναμή σου. Δὲν τὰ ξέρεις ἀφτά, Ταβερνάρη;

Ταβερνάρης. Ὁ νοῦς εἶσαι τοῦ λόγου σου· ἐγὼ εἶμαι τὸ χέρι. Τὸ χέρι τί κάνει; ὅ τι ὁ νοῦς τοῦ προστάξῃ. Ὁ Σουλτάνος μηνάει πῶς εἶναι πρόθυμος. Θὰ τοῦ ἀπαντήσω λοιπὸν ἀμέσως πῶς εἴμαστε σύφωνοι. — Ἄλλο τώρα, Ὑψηλότατέ μου· τί νὰ τοῦ πῶ τοῦ ἀποσταλμένου γιὰ τὴν πριγκιπέσσα Ἑλένη;

Μ. Δούκας. Γιὰ τὴν Ἑλένη; Στάσου, νὰ συλλογιστῶ κι ἄλλη μιά. — Ναί! ἀφτὸ εἶναι τὸ καλήτερο. Νὰ τοῦ πῇς... ὄχι! νὰ μὴν τοῦ πῇς τίποτις. Βλέπει ὁ ἴδιος κατόπι τί ἔχω νὰ τοῦ πῶ. Ἂν τοῦ δώσουμε σήμερις ἀπάντηση, θὰ νομίσῃ ἀφτὸς πῶς εἴχαμε νὰ τοῦ δώσουμε ἀπάντηση, καὶ δὲν τοῦ χρωστοῦμε καμιά.

Ταβερνάρης. Τὸ λοιπόν, ἀφέντη μου, πάω νὰ τοῦ πῶ νὰ φύγῃ.

Μ. Δούκας. Διόλου. Νὰ πὰς ἐσὺ ὁ ἴδιος, πολλὴ τιμὴ

τοῦ εἶναι. Νὰ πάῃ κανένας ἄλλος παρακατιανός, ἀπὸ τοὺς πιὸ μικροὺς τοῦ παλατιοῦ, ὁ Δημήτρης ὁ πορτιέρης. Καλὸς εἶναι γιὰ τὸν Πέτρο καὶ γιὰ τὸν ἀποσταλμένο του. Φώναξέ τονα.

Ταβερνάρης. Ἀμέσως πηγαίνω.

Μ. Δούκας. Ἡ Ἑλένη! Πάντοτες ἡ ἴδια. Δὲν ἀλλάζει ἀφτή. Ἀνυπόταχτη πάντα, πάντα τοῦ κεφαλιοῦ της. Καὶ μιὰ θέληση σὰν τὸ σίδερο. Θὰ τὴ σπάσω ἐγὼ τὴ θέλησή της, ἀκόμη κι ἂν τὴ σπάσω τὴν ἴδια. Θέληση τί εἶναι, πριγκιπέσσα μου, τὸ ξέρουμε καὶ μεῖς ἐδῶ.

Ταβερνάρης. Ὑψηλότατε, ὁ πορτιέρης.

Πορτιέρης. Δοῦλος σου, ἀφέντη μου πολυχρονεμένε, καὶ πάντα δοῦλος σου.

Μ. Δούκας. Ὁ κόντες ἐδῶ θὰ σοῦ εἶπε τί νὰ πῇς τοῦ ἀποσταλμένου; Ἀπάντηση νὰ τοῦ δώσουμε δὲν ἔχουμε, βαριὰ παραπονιούμαστε γιὰ κάτι ἄτοπα πράματα ποῦ γίνουνται στὰ χωριὰ τοῦ Δούκα, καὶ θὰ τοῦ στείλουμε πρέσβη Ἐμεῖς.

Πορτιέρης. Ὅ τι ὁρίσῃς, ἀφεντικό μου.

Μ. Δούκας. Καὶ νὰ τοῦ πῇς, δίχως λόγια πολλά, πῶς τὸ κρίναμε περιττὸ νὰ φανῇ μπροστά μας. Πήγαινε!

Πορτιέρης. Τιμή μου, ἀφέντη, ποῦ μοῦ τὸ προστάζεις.

Μ. Δούκας. Γιὰ τὴν Ἑλένη, Ταβερνάρη, ἄκουσε τώρα.

Ταβερνάρης. Ἀρχοντά μου, ἡ πριγκιπέσσα εἶναι στὴ φυλακή, ἁλυσσοδεμένη μάλιστα, ἀφοῦ ἔτσι εἶπες.

Μ. Δούκας. Κ' ἔτσι τῆς πρέπει, γιὰ νὰ μάθῃ, καὶ νὰ τσακιστῇ μιὰ καὶ καλὴ τὸ περίσσιο της τὸ θάῤῥος. — Ταβερνάρη μου, καλὰ μπῆκες στὸ νόημα κι ὄμορφα μᾶς τὴν κατάφερες τὴ δουλειά.

Ταβερνάρης. Ἐσὺ μοὔδωκες τὴν ὁδηγία, Προστάτη μου, ἅμα δηλαδὴ μᾶς ἔρθῃ ἡ παραμικρὴ ἀφορμή, ἅμα δυσαρεστηθῇ κανένας μὲ τὴν πριγκιπέσσα ἐκεῖ κάτω, ἀμέσως

νὰ βάλουμε χέρι ἀπάνω στὸ λαιμό της. Κ' ἴσια ἴσια νά σου ποῦ δέρνει τὸν ἐπιστάτη · δὲν πικράθηκε μονάχα ὁ κόντες, τοῦ ἐπιστάτη ὁ ἀφέντης · μὰ νὰ δῇς ποῦ πικράθηκε κι ὁ κοσμάκης, ὅλοι τους δηλαδὴ ὅσοι δουλέβανε στὸν κάμπο, κι ὅταν τὴν τζακώσαμε, τοὺς ἦρθε σὰν πολὺ σωστό, ποῦ ἀνακατέφτηκε, λέει, σὲ πράματα ξένα.

Μ. Δούκας. Χολόσκασαν λοιπὸν κ' οἱ ἄλλοι; Καλὰ νὰ πάθῃ.

Ταβερνάρης. Δὲν τὸ χωροῦσε ὁ νοῦς τους, ἀφεντικό μου, πῶς μποροῦσε μαθὲς νὰ δείρῃ ἕναν ἐπιστάτη ἡ πριγκιπέσσα, ἕνανε δηλαδὴ ποῦ εἶναι ἀπάνω κάτω τοῦ σκαριοῦ της, ἀφοῦ δὲν εἶναι σκλάβος, ἀντὶς νὰ τοὺς δείρῃ ἀφτούς.

Μ. Δούκας. Σκλαβιὰ θέλει ὁ κόσμος, Ταβερνάρη. Τί σοῦ ἔλεγα; Σὰν τὴ θέλει, τοῦ τὴ δίνουμε, καὶ νοιώθει τότε ἂν εἶναι βαρὺ τὸ χέρι μας ἢ ὄχι. Γρήγορα καταλαβαίνει κ' ἡ κοκόνα Ἑλένη, ποῦ πάει καὶ βάζει φιτίλια στοὺς χωρικοὺς σὲ ξένα πριγκιπάτα! Ἔχω μιὰ ἰδέα καὶ γώ. Ἀφοῦ τὄχει ὄρεξη νὰ τρέχῃ στοῦ σιὸρ Πέτρου τὴ χώρα, ἴσως τῆς κάνουμε τὸ χατίρι — καὶ βλέπει τότες ποιὸς ζγυάζει στὴ ζυγαριά, ὁ Πέτρος ἢ ἐγώ.

Ταβερνάρης. Τὴν εἶδα στὴ φυλακή της, ἀφεντικό. Ἥσυχη κι ὡργισμένη. Ἐμένα δὲ μοῦ ἔρχεται καὶ πολὺ νὰ τῆς κουβεντιάζω. Ἔχει ἕνα ὕφος! Μόλις γυρίζει καὶ μὲ κοιτάζει. Καὶ σὰν κοιτάζει, τί μάτια καὶ τί ματιά! Νά, ἡ ματιὰ ἐκείνη, ἀφεντικό μου, ἀπαράλλαχτα, ποῦ σοῦ ἔρριξε καὶ σένα, τὴν ἡμέρα ποῦ τῆς ἔλεγες νὰ μὴν ἀνακατέβεται στὰ πολιτικά σου καὶ σοῦ ἀποκρίθηκε περήφανα, Ἐσὺ νὰ μὴν ἀνακατέβεσαι στὰ δικά της... Ἀφέντη μου, πολὺ δύσκολο μοῦ πέφτει νὰ τακούω τέτοια λόγια.

Μ. Δούκας. Βλέπω καὶ σὰ νὰ μὴν τὴν ἀγαπᾷς μὲ τὸ παραπάνω. Τόσο λοιπὸν εἶναι τὸ μῖσος σου, ποῦ κ' ἡ φωνή σου τρέμει;

Ταβερνάρης. Εἶναι ξαδέρφη σου, βασιλιά μου, καὶ νὰ τὴ μισῶ δὲν εἶναι τοῦ ράγκου μου. Εἶπα μονάχα πῶς μήτε θέλει νὰ δώση προσοχὴ στὰ λόγια ποῦ πάω καὶ τῆς λέω ἀπὸ μέρος σου, κι ἀφτὸ πῶς νὰ τὸ σηκώση τὸ αἷμα μου; Μὲ διώχνει κι ἀνατριχιάζω σὰ νὰ σὲ εἶχε προσβάλει τὸν ἴδιο.

Μ. Δούκας. Ἀνάγκη δὲν ἔχεις νὰ μοῦ θυμίζης τὶς προσβολές της. Καὶ μοναχός μου τὶς θυμοῦμαι — καὶ τὴ μισῶ, ἐγώ. Ἔννοια σου ὅμως! Θὰ πάρης τὴν ξεδίκησή σου καὶ σύ. Ἂς δοκιμάση πρῶτα λίγη φυλακή. Καὶ βάζει κάτω τὴ μύτη.

Ταβερνάρης. Λέει πῶς δὲν τὴν τρομάζουνε διόλου, μὰ διόλου, μήτε φυλακὴ μήτε σίδερα. Τὸ λέει δηλαδή, σὰν καταδεχτῆ κι ἀνοίξη τὸ στόμα. Ἴσως τῆς πρέπει τίποτις ἄλλο.

Μ. Δούκας. Μπορεῖ.

Ταβερνάρης. Μὲ τί τρόπο ποῦ τὸ εἶπες, ἀφέντη! Τρομάζω γώ, σὰ δὲν τρομάζει ἐκείνη. Εἶσαι βαθιὰ συλλογισμένος.

Μ. Δούκας. Ταβερνάρη, ἀφτηνῆς τῆς πρέπουνε πολλά. — Δὲ μοῦ λές, φρόντισες, ὅπως σοῦ εἶπα, γιὰ τὴν παραστεκάμενή της, γιὰ τὴ μεγάλη της φιληνάδα, τὴν κοντέσσα Λίζα;

Ταβερνάρης. Τὴν ἔχουμε χώρια, Ὑψηλότατε, σὲ μιὰ κάμαρα τοῦ παλατιοῦ καὶ διαταγὴ νὰ μὴ βλέπη διόλου τὴν πριγκιπέσσα, μήτε νὰ τῆς γράφη.

Μ. Δούκας. Καλά! Τῆς ἔκανες ὅμως πολλὴ περιποίηση, δὲν εἶναι ἔτσι; Καὶ νὰ τὴν περιποιοῦνται ὅλοι, κατάλαβες;

Ταβερνάρης. Ἔγιναν ἀφτὰ ὅλα. Καὶ πῶς νὰ μὴ σὲ καταλάβω ἐγώ;

Μ. Δούκας. Ἂν ἡ φυλακὴ δὲν τὴν τρομάζει, τὴν

πριγκιπέσσα, μπορεῖ νὰ τὴν τρομάξω ἐγώ — μὲ κάτι ποῦ τῆς ἑτοιμάζω.

Ταβερνάρης. Ἀφέντη, μὲ κοίταξε στὰ μάτια καὶ μοῦ εἶπε πῶς ὄχι Δούκα, μὰ μήτε βασιλιὰ δὲ φοβᾶται. Τόλμησε ἀφτὸ νὰ μοῦ τὸ πῇ!

Μ. Δούκας. Ἔτσι; Καὶ πιστέβεις ἐσὺ πῶς ποτέ της μπορεῖ νὰ μὲ παρακαλέσῃ, νὰ ζητήξῃ νὰ τὴ βγάλουμε ἀπὸ τὴ φυλακή;

Ταβερνάρης. Τί νὰ σοῦ πῶ, βασιλιά μου; Δὲ μοῦ φαίνεται πιθανό.

Μ. Δούκας. Τόσο τὸ καλήτερο. Θὰ πῇ πῶς μήτε τὸ ὑποψιάζεται τί θὰ πάθῃ, ἅμα βγῇ, ἅμα τὴ βγάλω. — Γιὰ τὴν ὥρα, Ταβερνάρη, ἂς τὴν ἀφήσουμε νὰ κάθεται, κλεισμένη στὰ κάγκελλα μέσα τῆς φυλακῆς, καὶ θέλει δὲ θέλει, νὰ τὸ συλλογέται ὡς ποῦ θὰ τὴν πάῃ τὸ νὰ τὰ βάζῃ μαζί μας.

Ταβερνάρης. Ἀφέντη μου, ἡ πόρτα! Ἔτριξε ἡ πόρτα, ἀφεντικό μου.

Μ. Δούκας. Ποιός, ποιὸς τἀποκοτάει νὰ μπῇ ἔτσι ἐδῶ σὲ μένα, στὴν κάμαρα τοῦ παλατιοῦ μου; Ἐδῶ μέσα;

Πριγκιπέσσα Ἑλένη. Ἐγώ, καὶ πάντα ἐγώ. Ἄφησέ με καὶ νὰ γελάσω, ποῦ τὸ θάρρεψες μὲ τὰ σωστά σου πῶς σὲ φοβᾶμαι! Ἐγὼ νὰ σὲ φοβηθῶ; Στὰ σίδερα μ' ἔβαλες. Τὰ σίδερά μου δὲν τἄσπασα, μὴ νομίζῃς. Εἶμαι ἀπὸ αἷμα βασιλικὸ καὶ δὲν τὸ καταδέχουμαι, σίδερα νὰ σπάνω. Φώναξα τὸ φύλακα καὶ τοῦ πρόσταξα νὰ τὰ ῥίξῃ. Τἄῤῥιξε ἀμέσως. Μὲ κλείδωσες. Εἶπα νὰ μοῦ ἀνοίξουν τὴν πόρτα. Μάζωξες ἕνα σωρὸ στρατιῶτες, νὰ κάνουνε τὰ μάτια τους τέσσερα, μήπως καὶ ξεφύγω. Καὶ τί εἶναι ἀφτοὶ γιὰ μένα, οἱ στρατιῶτες οἱ δικοί σου; Τοὺς κοίταξα καὶ πέρασα. Ἐγὼ νὰ τοὺς φοβηθῶ; Μὲ φοβήθηκαν ἐκεῖνοι. Ὅπως καὶ σὺ μὲ φοβᾶσαι, γιατὶ μποροῦσα νὰ μὴν ἔρθω κιόλας ἐδῶ σὲ σένα, στὸ παλάτι

σου μέσα· μπορούσα, μιὰ κ' εἴμουνα ὄξω, νὰ πάω τὸ δρόμο μου ἴσια, νὰ σὲ χαιρετήσω ἀπὸ μακριὰ καὶ νὰ σὲ περγελάσω. Μήτε ἀφτὸ δὲν τὸ καταδέχτηκα. Θέλησα ἴδια μου νἄρθῶ, νὰ μὲ δῇς. Θέλησα νὰ σοῦ τὸ φωνάξω καταπρόσωπα πῶς τίποτις δὲν εἶσαι. Θέλησα νὰ σοῦ τὸ φωνάξω πῶς ὁ κόπος σου εἶναι χαμένος, πῶς ὄφελος κανένα γιὰ σένα δὲ θὰ βγῇ ἀπὸ τὶς πονηριές σου, ἀπὸ τὶς ἁρπαγές σου, ἀπὸ τὶς ψεφτιές σου, ἀπὸ τὰ φονικά σου, γιατὶ ὅλος σου, ἀπὸ τὴν κορφὴ στὰ νύχια, εἶσαι κακούργημα μονάχο. Θέλησα νὰ σοῦ τὸ φωνάξω πῶς ὅποιος κάνει τὸ κακὸ τιμωριέται, καὶ τιμωριέται. νὰ τὸ ξέρῃς, ἐδῶ στὸν ἀπάνω τὸν κόσμο, στὸν κόσμο τὸ δικό μας, καὶ θὰ τὸ δῇς, καὶ θὰ δῇς καὶ θὰ καταλάβῃς, σὰν ἔρθῃ ἡ ὥρα, ὅσο κι ἂν κλαὶς καὶ δέρνεσαι κι ἀναστενάζεις, θὰ τὸ νοιώσῃς πῶς ἡ μόνη φρονιμάδα, ἡ μόνη πολιτικὴ ποῦ βγαίνει πέρα, τὸ μόνο κέρδος εἶναι ἡ δικιοσύνη — καὶ πῶς ἡ ἀδικία δὲ σπέρνει παρὰ θάνατο καὶ χαμὸ γιὰ τὸν ἄδικο τὸν ἴδιο.

Μ. Δούκας. Χαίρουμαι πολὺ ποῦ σ' ἀκούω...

Ταβερνάρης. Μεγαλειότατε, τί λόγια! τί κάμωμα; Θὰ φωνάξω, νἄρθουνε, νὰ πάρουνε τὴν πριγκιπέσσα. Ἡ Ὑψηλοτάτη δὲν εἶναι στὰ σύγκαλά της.

Μ. Δούκας. Σὲ παρακαλῶ, μὴ διακόφτῃς. — Χαίρουμαι πολὺ ποῦ σὲ βλέπω, Ἑλένη.

Πρ. Ἑλένη. Ναί, χαίρεσαι! Χαίρεσαι σὰν τὸ φείδι, ὅταν τὸ πιάσουνε καὶ σηκώνει τὸ κεφάλι του, νὰ δαγκάσῃ. Ἔτσι καὶ σύ. Δὲ χαίρεσαι, σφυρίζεις. Σφυρίζεις καὶ σπαρταρᾷς μαζὶ μὲ τὸ συβουλάτορά σου, τὸν Ταβερνάρη σου, ποῦ μοῦ τὸν ἔστειλες κιόλας στὴ φυλακή! Μὰ ἐγὼ τὶς βρῶμες δὲ συνήθισα νὰ τὶς κοιτάζω.

Μ. Δούκας. Ἄκουσες, Ταβερνάρη; Βλέπεις κ' ἡ πριγκιπέσσα ἦρθε στὰ σύγκαλά της, ἀφοῦ χωρατέβει τόσο ἔξυπνα. Νά ποῦ σ' ἔκαμε βρῶμα καὶ μένα φείδι.

Ταβερνάρης. Ἡ πριγκιπέσσα φαίνεται πῶς προτιμάει νὰ κάνῃ τὸν ἀετὸ κι ἀπὸ πάνω, ἀπὸ τάψηλά, νὰ κατεβῇ καμιὰ μέρα καὶ νὰ μᾶς βγάλῃ τὰ μάτια μὲ τὰ νύχια.

Πρ. Ἑλένη. Πάβλο, σὰν εἶμαι γὼ μπροστά, νὰ λές, σὲ παρακαλῶ, στὰ σκυλιά σου νὰ σωπαίνουνε. Κοιτάξτε τί λύσσα στάφρισμένο του τὸ στόμα! Σιχαμὸς καὶ νὰ τονὲ βλέπῃ κανένας. Τί σοῦ βάζει λόγια; Τί θέλει νὰ πῇ; Πῶς ἔχω στὸ νοῦ μου νὰ σὲ σκοτώσω; Ὄχι, ὄχι, καὶ τὸ ξέρεις. Ἐγὼ τὸ ποθῶ, ἐγὼ τὸ λαχταρῶ νὰ ζήσῃς, νὰ μὴν ποθάνῃς, γιὰ νἀκούσω τὰ δόντια σου νὰ τρίζουνε, γιὰ νὰ δῶ τὰ μάτια σου νὰ ξεραθοῦν ἀπὸ τὰ δάκρια τῆς ἀπελπισιᾶς, γιὰ νὰ σὲ δῶ τιμωρημένο, πατημένο. Μὴ σὲ μέλῃ! Ἔχω καὶ γὼ τὸ σκοπό μου.

Μ. Δούκας. Δὲ σοῦ τὄλεγα πῶς τὸ χαιρόμουνα πολὺ ποῦ σ' ἄκουα νὰ μοῦ μιλᾷς ἔτσι; Κοίταξε τώρα τί καλὴ ποῦ θὰ εἴσουν, Ὑψηλοτάτη μου, ἀφοῦ λές κ' ἔχεις τὸ σκοπό σου, νὰ μοῦ ἔλεγες σὰν τί σκοπὸς εἶναι μαθὲς ὁ δικός σου.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ τί νομίζεις; Νομίζεις τάχα πῶς θὰ σ' ἀφήσω, δίχως νὰ πῶ, δίχως νὰ κάνω τίποτις, νὰ τσαλαπατᾷς τὸ λαό σου, ποῦ δικαίωμα δὲν ἔχεις, γιατί, καὶ νὰ τὸ μάθῃς ἀπὸ μένα προτοῦ σοῦ τὸ μάθῃ ὁ ἴδιος ὁ λαός μας, δίχως λεφτεριὰ ὁ κόσμος δὲ ζῇ, καὶ μιὰ καὶ τὸ νοιώσῃ πῶς δὲν μπορεῖ νὰ ζήσῃ, γιὰ νὰ ζήσῃ, σκοτώνει. Καὶ θάῤῥεψες μὲ τὰ σωστά σου πῶς ἀφοῦ τοὺς ἔκαμες ἐδῶ σκλάβους σου ὅλους, θὰ σ' ἀφήσω νὰ σκλαβώσῃς κι ἄλλονα λαό; Ἢ μήπως τὸ θάῤῥεψες πῶς δὲ σὲ κατάλαβα, πῶς δὲν τὰ ξέρω, πῶς ἔχεις στὸ νοῦ σου μὲ κάθε τρόπο, εἴτε μὲ πόλεμο εἴτε μὲ πονηριά, νὰ βάλῃς στὸ ματωμένο σου τὸ χέρι, τὸ πριγκιπάτο τοῦ Πέτρου, πῶς ἀφτὰ μαγείρεψες μὲ τὸ συβουλάτορά σου, ποῦ φαρμάκι σὲ ποτίζει καὶ ποῦ στέκεται τώρα σὰν τὸ βουβό, δίχως νὰ τολμήσῃ στόμα μπροστά μου νἀνοίξῃ, γιατὶ σᾶς μάντεψα καὶ τοὺς δυό; Ἢ μήπως θάῤῥεψες πῶς ἀμέσως

δὲν τὸ εἶδα γιὰ ποιὸ λόγο τἀποφασίσατε κ' οἱ δυό σας μαζί, νὰ μ' ἁρπάξετε ἀπὸ κεῖ ποῦ καθόμουνα καὶ νὰ μὲ φέρετε δῶ — στὴ φυλακή σας; Ὁ λόγος, ὁ μόνος εἶναι ποῦ φοβᾶσαι! Φοβᾶσαι καὶ τρέμεις καὶ δὲν μπορεῖς ἀπὸ τὴν τρομάρα μήτε νὰ πάρῃς τὸν ἀνασασμό σου, γιατὶ προστατέβω, γιατὶ διαφεντέβω ἐκεῖ κάτω τοὺς φτωχοὺς καὶ τοὺς παθιασμένους, γιατὶ ξυπνῶ στἀπόβαθα τῆς ψυχῆς τους τὴ συνείδηση ποῦ κοιμᾶται, γιατὶ δὲν ἀφίνω τὸ λαὸ νό γενῇ χτῆνος, καὶ φτάνει νὰ γενῇ ἄθρωπος, φτάνει νὰ ξυπνήσῃ, καὶ σηκώνεται ἀμέσως, καὶ τότες πιὰ σοῦ εἶναι ἀδύνατο, ἐσένα κι ὅσους σοῦ μοιάζουνε, νὰ σκλαβώσετε λαὸ στὸν κόσμο πουθενά. Σ' ἔννοιωσα ἢ δὲ σ' ἔννοιωσα τώρα;

Μ. Δούκας. Τὸ λοιπὸν ὁ σκοπός σου ποιὸς εἶναι;

Πρ. Ἑλένη. Νά φύγω.

Μ. Δούκας. Καὶ ποῦ νὰ πάς;

Πρ. Ἑλένη. Νὰ πάω ἴσια στὸ πριγκιπάτο ποῦ θὲς νὰ τὸ κλέψῃς.

Μ. Δούκας. Κοίταξε τί ὡραῖα ποῦ ἔρχεται! Ἤθελα καὶ γὼ ἐκεῖ νὰ σὲ στείλω!

Πρ. Ἑλένη. Ἀνάγκη δὲν εἶναι νὰ μὲ στείλῃς, ἀφοῦ πάω καὶ μοναχή μου. Πάω στὸν Πέτρο τὸν ἴδιο!

Μ. Δούκας. Στὸν Πέτρο; Καὶ τί νὰ κάμῃς;

Πρ. Ἑλένη. Ὅλα νὰ τοῦ τὰ πῶ.

Μ. Δούκας. Δὲ θὰ σὲ πιστέψῃ.

Πρ. Ἑλένη. Δὲ θὰ μὲ πιστέψῃ Ἐμένα;

Μ. Δούκας. *Ἐσένα* ἴσια ἴσια.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ πῶς ἀφτό:

Μ. Δούκας. Ὁ Πέτρος δὲν *μπορεῖ* νὰ σὲ πιστέψῃ.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ γιατί, παρακαλῶ;

Μ. Δούκας. Γιατὶ εἶσαι προδότρα!

Πρ. Ἑλένη. Προδότρα;

Μ. Δούκας. Ναί, γυρέβεις νὰ τὸν προδώσῃς. Ἡ προ-

δότρα εἶσαι σύ. Προδότης ὁ Κοντογιάννης δὲν εἶναι.

Πρ. Ἑλένη. Νὰ τὰ λὲς ἐσὺ ἀφτά. Ὁ Πέτρος θὰ πῇ ἄλλα.

Μ. Δούκας. Ὁ Πέτρος θὰ πῇ ὅ τι πῶ.

Πρ. Ἑλένη. Θαῤῥεῖς πῶς εἶναι ὅλοι σὰν καὶ σένα! Πρόσμενέ το.

Μ. Δούκας. Ἔχει νὰ προσμένῃ ἐκεῖνος. Σὰ δὲν πῇ ὅ τι πῶ, ξέρει τί θὰ πάθῃ.

Πρ. Ἑλένη. Τίποτα δὲ θὰ πάθῃ. Φτάνει κανεὶς νὰ βαδίζῃ τὸ δρόμο του ἴσια, πρὸς τὴ δικιοσύνη καὶ πρὸς τὴν ἀλήθεια, καὶ τίποτις δὲν παθαίνει.

Μ. Δούκας. Μπορεῖς ἐσὺ νὰ βαδίζῃς τέτοιους δρόμους ὅσο θέλεις. Ὁ Πέτρος ἔχει ἄλλους, πιὸ ἥσυχους.

Πρ. Ἑλένη. Θὰ τοῦ πῶ, θὰ τοῦ δείξω τὴν προδοσία τοῦ Κοντογιάννη, θὰ τοῦ φέρω μάρτυρες. Καὶ θὰ μὲ πιστέψῃ!

Μ. Δούκας. Σοῦ εἶπα καὶ δὲ σοῦ τὸ ξαναλέω πιά, πῶς δὲ θὰ σὲ πιστέψῃ, ἀφοῦ χρέος του καὶ συφέρο του εἶναι νὰ μὲ πιστέψῃ ἐμένα.

Πρ. Ἑλένη. Λοιπὸν ἔτσι; Τέτοια γιγαντένια ψεφτιά, τέτοιο κακούργημα συλλογίστηκες; Καὶ γι' ἀφτὸ μοῦ ἔλεγες πῶς χαιρόσουνα κιόλας ποῦ μ' ἔβλεπες, ἐκεῖ ποῦ δὲν τὸ πρόσμενες; Στὴν ὥρα τὸ στοχάστηκες. Τί νὰ σοῦ πῶ; Ἔχει κάποιο μεγαλεῖο ἡ πρωτόφαντη μπερμπαντιά σου.

Μ. Δούκας. Πουλάκι μου, μὴ μὲ κολακέβῃς.

Πρ. Ἑλένη. Μὴν τὸ θαῤῥῇς ὅμως πῶς μ' ἀφτές σου τὶς μπερμπαντιὲς θὰ νικήσῃς ἐσύ. Ἐγὼ θὰ νικήσω, καὶ πάω.

Μ. Δούκας. Πήγαινε καὶ δοκίμασε. Εἶσαι λέφτερη.

Πρ. Ἑλένη. Δὲν πρόσμενα νὰ μοῦ τὸ πῇς, γιὰ νὰ τὸ μάθω. Καλὴ ἀντάμωση, μαστροπροδότη.

Μ. Δούκας. Καλὴ ἀντάμωση, Πριγκιπέσσα μου. — Ἀφτὴ ἐδῶ, Ταβερνάρη, μποροῦσε νὰ μᾶς φέρῃ καὶ δυσ-

κολίες. Κάλλια τώρα ὁ Πέτρος νὰ τὴ φυλακώση, ποῦ ἔτσι τονὲ βαστοῦμε καὶ τὸν ἴδιο.

Ταβερνάρης. Μεγαλειότατε, χάμου νὰ πέσω καὶ τὰ γόνατά σου νὰ φιλήσω. Τὴν ξεφορτώθηκες μιὰ γιὰ πάντα. Τώρα σὲ κατάλαβα. Τώρα τὴν ἔννοιωσα τὴ βαθοστοχασιά σου. Τώρα σὲ θαμάζω καὶ σὲ προσκυνῶ. Γρήγορα καὶ βασιλιάς.

ΣΚΗΝΗ Γ΄.

Δούκας Πέτρος. Ἂς καθήσουμε λοιπὸν ὅλοι μας ἐδῶ, γύρω στὸ τραπέζι, μέσα στὸ ἰδιαίτερό μου τὸ γραφεῖο, φιλικά, καλοί μου συβουλάτορες καὶ σύ, γιέ μου ἀγαπημένε, Ἀλέξαντρε, ἀφοῦ σᾶς παρακάλεσα ὅλους νἄρθῆτε σήμερις, κι ὅλοι μας πιὰ μαζί, ἐσεῖς μὲ τὴ μεγάλη ἀφοσίωση ποῦ ἔχετε γιὰ τὸ κράτος μας, μὲ τὴ γνώση ποῦ σᾶς φωτίζει, ἐγὼ μὲ τὴν ἀγάπη μου καὶ γιὰ σᾶς καὶ γιὰ τὸν τόπο μας τὸν ὄμορφο καὶ τὸ δυστυχισμένο, νὰ ξετάσουμε κάμποσες καὶ σπουδαῖες δουλειές, κατόπι νὰ συλλογιστοῦμε τί πρέπει νὰ κάνουμε γιὰ τοῦ πριγκιπάτου τὸ καλό, καὶ προστάτης μας πάντα νὰ μᾶς εἶναι ὁ Θεός.

Καὶ ποιὸς ἀπὸ σᾶς τώρα θέλει νὰ πρωτομιλήσῃ, ποιὸς ἀπὸ τὴ δωδεκάδα; Ἐσύ, φρόνιμέ μου Δημήτρη; Ἐσύ, στοχαστικέ μου Κώστα; Ἐσύ, Νικολάκη, ποῦ ξέρεις καὶ φροντίζεις γιὰ τῆς πατρίδας τὸ καλό; Ἢ ἐσύ, Στέφανέ μου, ποῦ προτοῦ ἡ γλῶσσα σου λαλήσῃ, χίλιες φορὲς ὁ νοῦς σου τἀναμελετάει;

Πρίγκιπας Ἀλέξαντρος. Ἀφέντη μου καὶ πατέρα, ἐμένα θέλω νὰ δώσῃς τὴν ἄδεια νὰ πῶ δυὸ λόγια.

Δ. Πέτρος. Ἐσένα, παιδί μου; Ναί, μόλις ποῦ καθήσαμε, τὸ εἶδα πῶς εἴσουν ἀνήσυχος κι ἀνυπόμονος. Βράζει μέσα σου τὸ αἷμα τῆς νιότης. Μίλησε τὸ λοιπόν, Ἀλέξαντρέ μου, ἂν καὶ τὴ γνωρίζω τὴ γενναία σου, τὴν ἀντρειωμένη σου τὴν καρδιὰ καὶ πρὶν ἀνοίξῃς τὸ στόμα, σὰ νὰ τἀκούω κιόλας τί θὰ μᾶς πῇς.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Προσβολή, προσβολὴ μεγάλη, προσβολή, ἀφέντη μου, καὶ γιὰ σένα, προσβολὴ καὶ γιὰ μένα τὸ γιό σου, καὶ γιὰ σᾶς ὅλους καὶ γιὰ τό Κράτος! Χωρὶς δικαίωμα κανένα, πῆραν ἀπὸ δῶ τὴν πριγκιπέσσα Ἑλένη, ἔπειτα ἔδιωξαν καὶ τὸν ἀποσταλμένο μας! Καὶ ποιὸς τόλμησε ἀφτὰ νὰ τὰ κάμῃ; Ὁ Πάβλος, ὁ Μεγάλος ὁ Δούκας, ποῦ εἶναι ντροπὴ νὰ ὑπάρχῃ τέτοιος τύραννος στὸν κόσμο. Προσβολή, προσβολή, πατέρα μου καὶ σεῖς δωδεκάδα τοῦ πριγκιπάτου μας, προσβολὴ ποῦ θέλει ἀμέσως τιμωρία.

Δημήτρης. Καὶ μπορεῖ μάλιστα, δηλαδὴ ἂν ἔχω τὴν ἄδεια, Ὑψηλότατε, νὰ πῶ καὶ γὼ ἕνα λόγο, μπορεῖ, καὶ τὰ εἴδαμε κάποτες ἀφτά, νὰ πάρῃ θάῤῥος ὁ γείτονάς μας περισσότερο, σὰ δὲν ποῦμε τίποτις ἀμέσως. Κ' ἔτσι θἄχουμε μπελᾶδες καινούριους, γιατὶ δὲ θἀργήσῃ νὰ μᾶς κάμῃ καμιὰν ἄλλη, καμιὰν τρίτη προσβολή.

Δ. Πέτρος. Ἐσὺ τὰ λὲς ἀφτά, γνωστικέ μου Δημήτρη, καὶ δὲ θυμᾶσαι πῶς τἄλεγες τὰ ἴδια, σὰ μάθαμε πῶς ἔκλεψαν τὴν Ἑλένη; Παραπονεθήκαμε τότες ἀμέσως, κι ἀμέσως μᾶς ἔγινε καὶ δέφτερη προσβολή, ποῦ λέει ὁ πρίγκιπας Ἀλέξαντρος ...προσβολή, δηλαδὴ ποῦ νὰ ποῦμε, ἔβλογο δὲν τοῦ φάνηκε τοῦ Μεγάλου Δούκα, ἐκείνη τὴν ὥρα, νὰ δεχτῇ ὁ ἴδιος τὸν ἀποσταλμένο μας.

Δημήτρης. Καλὰ ποῦ τονὲ δέχτηκε ὁ δοῦλος! Ἴσως ὅμως, ἀφέντη μου κι ἄρχοντά μου, εἶταν πάρα πολὺ γλυκὰ τὰ παράπονά μας, γλυκὰ σὰν τὴ γλυκειά σου, σὰν τὴ μεγάλη σου τὴν ψυχή, κι ὁ Ὑψηλότατος μπορεῖ καὶ νὰ μὴν εἶναι σὲ θέση νὰ καταλάβῃ τί θησαβροὺς καὶ τί καλοσύνη ἔχει μέσα της ψυχὴ σὰν τὴ δικιά σου.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Φρόνιμα, πολὺ φρόνιμα, πατέρα, μᾶς τὰ λέει ὁ Δημήτρης. Ἀχ! πόσο τὸ ἤθελα νὰ εἶχα τὰ χρόνια του καὶ γώ, νὰ εἶταν οἱ τρίχες τοῦ κεφαλιοῦ μου

ἄσπρες σὰν τὶς δικές του, γιὰ νὰ μὴ θαῤῥῆτε πῶς μιλῶ ἀστόχαστα, γιὰ νὰ μὴ φαίνεται πῶς σὰ θυμώνω, θυμώνει μέσα μου ἡ νιότη μου μονάχα. Θυμώνουνε τὰ λογικά μου, θυμώνει κ' ἡ σωστή μου κρίση. Ὁ Πάβλος εἶναι θεριό· γιὰ νὰ τρομάξῃ, θέλει βροντὲς κι ἀστροπελέκια, σὰν τὰ θεριά.

Κώστας. Ὁ πρίγκιπας πολὺ ὄμορφα μιλάει. Μὰ συλλογιοῦμαι πῶς δὲν τἄχει κανεὶς πάντα διαθέσιμα τἀστροπελέκια καὶ τὶς βροντές.

Δημήτρης. Φτάνει κάποτε νὰ τὸ πιστέβῃ πῶς τἄχει, καὶ τἄχει τότες στἀλήθεια.

Δ. Πέτρος. Μὰ πρέπει θαῤῥῶ κανεὶς νὰ ξετάσῃ πρῶτα καὶ τὸ δίκιο τἀλλουνοῦ.

Κώστας. Ἀφέντη μου, ἀφτήνα τὴν κουβέντα ἤθελα ἴσια ἴσια νὰ σοῦ κάνω καὶ γώ, τὴν ἴδια δηλαδὴ ποῦ κάναμε καὶ τότες, στὸ τελεφταῖο μας τὸ συβούλιο, σὰν ἀποφάσισες, Ὑψηλότατε, μαζὶ μὲ τὸν Πρίγκιπα καὶ τὸ Δημήτρη, νὰ στείλουμε πρέσβη τοῦ Μεγάλου Δούκα.

Δ. Πέτρος. Ἴσως εἶχες τότες δίκιο τοῦ λόγου σου.

Στέφανος. Καὶ γὼ τότες ποῦ μίλησα ὁ στερνὸς ἀπ' ὅλους, τί εἶπα; Εἶπα πῶς ἡ πριγκιπέσσα Ἑλένη εἶναι ξαδέρφη τοῦ Μεγάλου Δούκα. Δικό του συγγενολόγι, δικές του δουλειές. Τί εἴχαμε μεῖς νἀνακατεφτοῦμε;

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἀνακατέφτηκε πρῶτος ἐκεῖνος ποῦ δίχως ἄδεια, ἦρθε νὰ βγῇ κυνηγὸς σὲ χώρα ξένη.

Κώστας. Ναί, τὴν ἄδεια μποροῦσε βέβαια νὰ μᾶς τὴ ζητήξῃ, δὲ λέω.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Καὶ τί; Θὰ τοῦ τὴ δίναμε τάχατις;

Νικολάκης. Ἐμένα μὲ ξέρεις, ἀφέντη, μὲ ξέρεις καὶ σύ, πριγκιπόπουλό μου· μὲ ξέρει κ' ἡ δωδεκάδα. Κανεὶς σὰν καὶ μένανε δὲν ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα. Τἄντερά μου, ἕτοιμος νὰ τὰ βγάλω γιὰ τὴν ἀγάπη της. Τί δὲν κάνω, τί δὲν καταπιάνουμαι γιὰ νὰ μείνῃ δοξασμένη, ἀνάγγιχτη

ἡ πατρίδα; Καὶ γιὰ τοῦτο λέω πῶς καὶ τὸ φιλότιμό μου τὸ θυσιάζω, πῶς δὲ θέλω κανένας τὴν πατρίδα μου νὰ προσβάλῃ. Δὲν ἔπρεπε τὸ λοιπὸ νὰ θυμώσουμε μήτε νὰ στείλουμε πρέσβη· ἔτσι δὲ θὰ μᾶς γινότανε κ' ἡ προσβολή!

Δημήτρης. Ἴσως κι ἄλλοι, Νικολάκη, τὴν ἀγαποῦν τὴν πατρίδα σὰν καὶ σένα, κι ὅμως ἔχουν ἄλλη γνώμη.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἀνάγκη δὲν εἶναι καὶ νὰ τὸ φωνάζῃ κανεὶς τόσο πολύ, σὰν τὴν ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα, ποῦ ὅλοι μας ἐδῶ τὴν ἀγαπᾶμε, σιὸρ Νικολάκη, καὶ χρέος σου νὰ τὸ ξέρῃς.

Νικολάκης. Ἀφέντη μου, δὲ βαστιέμαι, ἅμα γιὰ πατριωτισμὸ γίνῃ ὁ λόγος...

Δημήτρης. Βαστιέσαι ὅμως, σὰν εἶναι νὰ στείλῃς πρέσβη, καὶ βλέπεις τί βγῆκε.

Νικολάκης. Βγῆκε ποῦ εἶχα δίκιο!

Κώστας. Βγῆκε ποῦ δὲν εἴχαμε μπελᾶδες καὶ ποῦ τώρα ἔχουμε!

Στέφανος. Βγῆκε ποῦ καλὰ θὰ κάνουμε, νομίζω, νὰ καθήσουμε ἥσυχοι καὶ νὰ μὴν ξαναρχίσουμε τὰ ἴδια.

Δημήτρης. Ἐγὼ θαρρῶ πῶς βγῆκε καὶ κάτιτις ἄλλο. Τὴν ὑστερνὴ φορά, ἤθελαν ἀπὸ δῶ οἱ συβουλάτορες νὰ μὴ στείλουμε πρέσβη. Ἐμεῖς λέγαμε πῶς ἔπρεπε νὰ σταλθῇ. Δὲν εἴμεστα σύφωνοι, προσπαθήσαμε τότες νὰ ταιριάξουμε τὴ γνώμη ὁλωνῶνε, κ' ἔτσι μὲ τὸ συβιβασμὸ κάναμε μισὴ δουλειά, δηλαδὴ δουλειὰ δὲν κάναμε. Πῆγε ὁ πρέσβης, μὰ δὲ μίλησε ὅπως ἔπρεπε νὰ μιλήσῃ, καὶ γι' ἀφτὸ ἔχουμε τοὺς μπελᾶδες, ποῦ λέει ὁ φίλος μας ὁ Κώστας.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Φοβηθήκαμε, νικηθήκαμε. Τὴν ἀδιαντροπιά του ἔπρεπε ἀμέσως νὰ τοῦ τὴ φτύσουμε στὴ μούρη, τοῦ Πάβλου.

Δ. Πέτρος. Ἀλέξαντρε ἀγαπημένε μου, μὴν τὸ παρακάνῃς.

Πρ. 'Αλέξαντρος. Τὸν ὁρισμό σου, ἀφέντη μου. Μὰ θαῤῥῶ πῶς τὸ παράκαμε ἐκεῖνος. 'Εμένα, μὴ μὲ βλέπῃς. Κάποτες ἡ γλῶσσα πάει στραβά, ὁ νοῦς πάει ὅμως ἴσια. Καὶ τώρα τί θἀποφασίσουμε, πατέρα, γιατὶ πρέπει κάτι νὰ γίνῃ. 'Αδύνατο νὰ τἀφήσουμε ἀναπάντητο τέτοιο ἀφτάδικο κάμωμα.

Δ. Πέτρος. 'Αφοῦ εἴπατε πιά, νομίζω, τὸ λόγο σας ὁ καθένας, θὰ σᾶς πῶ καὶ γὼ τὴν ἰδέα μου, φίλοι μοὺ συβουλατόροι καὶ σύ, γιέ μου 'Αλέξαντρε. Μοῦ φαίνεται πῶς χρειάζεται κάποτες καὶ λίγη ψυχολογία. Καλὸ νὰ ξέρουμε μὲ ποιοὺς ἔχουμε νὰ κάνουμε, γιὰ νὰ τοὺς φερνόμαστε κιόλας ταιριαχτὰ μὲ τὸ φυσικό τους. Σὰ μᾶς πρόσβαλε κανένας, νὰ ρωτοῦμε· Τὄκαμε τάχατις μὲ σκοπὸ νὰ μᾶς προσβάλῃ, ἢ ἔτσι; 'Ο Μεγάλος Δούκας εἶναι θυμώδης ἄθρωπος· ἀνάφτει ἀμέσως, καμώνεται λιγάκι καὶ τὸν ἄγριο. Μὰ ὅσοι φουσκώνουν ἔτσι μονομιᾶς, γρήγορα πέφτει ἡ φούσκα κι ὁ θυμός τους. Δὲ γίνεται νὰ μὴ μετανοιώσῃ ὁ Πάβλος γι' ἀφτὸ ποῦ ἔκαμε. Καὶ γὼ λέω νὰ προσμένουμε ἀκόμα.

Κώστας. 'Αφοῦ μάλιστα, 'Υψηλότατε, μᾶς τὸ μήνησε ὁ Μεγάλος Δούκας πῶς θὰ μᾶς στείλῃ πρέσβη κι ἀφτός.

Δ. Πέτρος. Εἶδες, τὸ λοιπόν; 'Αφτὸ ποῦ λέω!

Νικολάκης. Καὶ γὼ ἀπὸ τὴ χαρά μου φωνάζω καὶ πηδάω ἴσια μὲ τὸ ταβάνι, γιατὶ μιὰ καὶ μᾶς στέλνει πρέσβη, θὰ πῇ πῶς ὁ ἴδιος παίρνει πίσω τὴν προσβολὴ ποῦ ἔκαμε στὴν πατρίδα μας.

Στέφανος. Κ' ἴσως ἔτσι μποῦν ὅλα στὴν τάξη τὴ συνηθισμένη.

Δημήτρης. Νὰ τὸ δώσῃ ὁ Θεός! Μὰ σὰ δὲ γελιέμαι, δὲν εἶπε μονάχα πῶς θὰ στείλῃ πρέσβη· εἶπε πῶς θἀρθῇ πρέσβης νὰ παραπονεθῇ.

Δ. Πέτρος. Βλέπεις, Δημητράκη μου; Παραπονεθήκαμε μεῖς. Παραπονιέται καὶ κεῖνος. Ἴσια εἴμαστε.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἴσια, πατέρα; Τότες πρέπει καὶ μεῖς νὰ βάλουμε κανένα δοῦλο τοῦ παλατιοῦ σου νὰ μιλήση τοῦ ἀποσταλμένου, ἅμα ποῦ φανῇ. Ἀφοῦ στέλνει πρέσβη, θὰ πῇ πῶς ἔχει τὴν ἀνάγκη μας, καὶ τότες ἀκόμη καλήτερο νὰ μείνη ὁ ἀποσταλμένος ὄξω, καὶ μήτε δοῦλος νὰ μὴν τοῦ κρένη λέξη, κ' ἴσως τότες μᾶς παρακαλέση.

Δ. Πέτρος. Ἀφτό, Ἀλέξαντρέ μου, σὰ λίγο ὑπερβολικὸ μοῦ φαίνεται. Μπορεῖ καὶ νὰ μᾶς συφέρη νὰ μάθουμε τί λέει. Γιὰ νὰ τὰ συβιβάσουμε ὅμως ὅλα, γίνεται πολὺ καλὰ νὰ μὴν τονὲ δεχτῶ ἐγὼ ὁ ἴδιος.

Κώστας. Ἴσως, Ὑψηλότατε, νὰ δεχτοῦμε τὸν πρέσβη ἐμεῖς, ὁ Νικολάκης ἢ ἐγώ, σὰν ἀγαπᾷς.

Δημήτρης. Ἀφέντη μου, θαῤῥῶ πῶς θἄτανε πιὸ φρόνιμο νὰ παρουσιαστῇ ὁ πρέσβης μπροστά σου καὶ σὺ νὰ τοῦ μιλήσῃς.

Δ. Πέτρος. Ἔτσι λές, Δημητράκη;

Δημήτρης. Πρέπει νὰ σὲ δῇ, πρέπει νὰ δῇ πῶς ὁ Δούκας Πέτρος δὲ φοβᾶται νὰ φανῇ, πῶς δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ τοῦ κάνη χωριατιὰ γιὰ νὰ δείξη τὴ δύναμή του, γιὰ νὰ τοῦ πῇ καὶ τὰ χρειαζούμενα. Μάλιστα, γιατί νὰ μὴν παραβρεθῇ κι ὁ πρίγκιπάς μας ὁ Ἀλέξαντρος στὴν ὁμιλία;

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ὄχι! ὄχι! δὲ γίνεται! πάει πολύ. Ἐκεῖνος νὰ μὴ μᾶς δέχεται καὶ μεῖς νὰ τονὲ δεχτοῦμε οἱ δυό μας, Δούκας καὶ Πρίγκιπας!

Δ. Πέτρος. Τί νὰ κάνουμε τὸ λοιπόν; Ὁ θεὸς νὰ μᾶς φωτίση!

Δημήτρης. Πρέπει ὡςτόσο νὰ κάνουμε μιὰν ἀπόφαση, γιὰ νὰ ξέρουμε, σὰν ἔρθη.

Νικολάκης. Καὶ θἄρθῃ ὅπου κι ἂν εἶναι.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Μπᾶ; Καὶ πῶς τὸ ξέρεις ἐσὺ ἀφτο, Νικολάκη;

Νικολάκης. Δηλαδή...

Κώστας. Εἴδαμε, σὰν ἐρχόμεστα στὸ συβούλιο, δυὸ τρία ἀμάξια ἀπὸ μακριὰ καὶ μᾶς φάνηκε πῶς κάτι τέτοιο θἆτανε.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἔτσι;

Κώστας. Ἔτσι, ναί, Ὑψηλότατέ μου, καὶ πῶς ἀλλιῶς; Μὰ δὲ γελαστήκαμε κιόλας, γιατὶ νά ποῦ ἔρχεται κι ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ παλατιοῦ, κάτι νὰ δηλώσῃ.

Δ. Πέτρος. Ἂς ἔμπῃ. — Τί ἔχεις νὰ μᾶς πῇς;

Ὑπασπιστής. Ὑψηλότατε, δυὸ ἀποσταλμένοι τοῦ Μεγάλου Δούκα, ὁ κόντε Σέργιος κι ὁ κόντε Ταβερνάρης, ἔχουνε, λέει, νὰ σοῦ μιλήσουνε ἀπὸ μέρος τοῦ ἀφέντη τους.

Δ. Πέτρος. Στάσου μιὰ στιγμὴ καὶ σοῦ λέω τί ἀπάντηση νὰ τοὺς δώσῃς. — Τὸ λοιπόν, τί ἀποφάσισε ἡ δωδεκάδα;

Κώστας. Ἀφέντη, νὰ μᾶς διατάξῃς, ἐμένα καὶ τὸ Νικολάκη τί νὰ τοὺς ποῦμε· πάμε οἱ δυό μας κ᾽ ἔτσι δὲν τοὺς δέχεσαι μήτε τοῦ λόγου σου, μήτε ὁ πρίγκιπας, ἀφοῦ δὲ θέλησε.

Νικολάκης. Καὶ μὴ σὲ νοιάζῃ, ἀφέντη! Ἅμα εἶμαι γώ, προσβολὴ δὲ γίνεται καμιὰ μήτε σὲ μᾶς μήτε στὴν πατρίδα.

Δημήτρης. Θαῤῥῶ πῶς γιὰ νὰ σᾶς διατάξῃ καὶ τοὺς δυὸ ὁ ἀφέντης μας, τί νὰ πῆτε, πρέπει πρῶτα νὰ ξέρῃ τί θὰ ποῦν ἀφτοί.

Κώστας. Δὲν πειράζει. Πάμε καὶ τοὺς ῥωτοῦμε· γυρίζουμε πάλε κ᾽ ἔπειτα ξαναπάμε.

Νικολάκης. Κ᾽ ἔτσι ἔγινε ἡ κουβέντα καὶ γλυτώνει ὁ ἀφέντης.

Δημήτρης. Ἴσως, μὰ μπορεῖ καὶ νἀργήσῃ. Μοῦ φαίνεται πῶς πιὸ γρήγορα γλυτώνουμε, ἀφοῦ θέλετε νὰ γλυτώσουμε, μιὰ καὶ τοὺς δεχτῇ ὁ Ὑψηλότατος ὁ ἴδιος.

Δ. Πέτρος. Τί, τὸ λοιπόν; Μπροστά μου νὰ παρουσιαστοῦνε;

Στέφανος. Γιατί ὄχι; Νά μάλιστα ποῦ μᾶς ἔρχουνται ἀποσταλμένοι δυό, ἀντὶς ἕναν ποῦ στείλαμε, κι ἀφτὸ θὰ πῆ πῶς γυρέβει τώρα νὰ μᾶς κολακέψῃ.

Δ. Πέτρος. Καὶ δὲν τὄλεγα μαθὲς πῶς θὰ μετανοιώσῃ ὁ Πάβλος;

Δημήτρης. Νάκούσουμε πρῶτα καὶ τί λέν, Ὑψηλότατε, οἱ δυό. Τὰ συνηθίζει ὁ Μεγάλος Δούκας ἀφτά, τοῦ ἀρέσουνε διπλὰ τὰ πράματα κι ἀπορῶ πῶς δὲν ἔστειλε στρατὸ ἀλάκαιρο.

Κώστας. Μπᾶ! Στρατὸ δὲ στέλνει! Γιὰ τέτοια δὲν ἔχει φόβο.

Νικολάκης. Φόβο κανένα δὲν ἔχει.

Δ. Πέτρος. Ἂν εἶναι φόβος, ἂν εἶναι τίποτις, Δημητράκη, τότες κάλλια νὰ δῶ, κάλλια νἀκούσω, νὰ ξετάσω, ὁ ἴδιος — καὶ νάρθοῦνε.

Δημήτρης. Καὶ νὰ εἶναι κι ὁ πρίγκιπας Ἀλέξαντρος μαζί.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Πρόθυμος, πατέρα, σὰν τὸ θέλεις.

Κώστας. Θὰ εἶναι κ' ἡ δωδεκάδα;

Δ. Πέτρος. Ἡ δωδεκάδα; Μπορεῖ νὰ τὸ συλλογιστοῦμε τώρα κι ἀφτό.

Δημήτρης. Τί δηλαδή; Ὅλοι μας νὰ παραβρεθοῦμε, ὅταν ὁ Μεγάλος Δούκας μόλις καταδέχτηκε νὰ βάλῃ τὸν πορτιέρη του νὰ μᾶς μιλήσῃ; Σὰν πολὺ πάει.

Δ. Πέτρος. Σωστὸ ἀφτὸ ποῦ λές.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Προστάτη μου καὶ πατέρα, ἔτσι δὲ γίνεται, καὶ πρέπει γλήγορα νάποφασίσουμε. Ἐγὼ θαῤῥῶ πῶς βρῆκα τὸν τρόπο τὸν κατάλληλο — κ' ἡ δωδεκάδα, μήτε ἴδιος ὁ Νικολάκης, δὲ θὰ μπορέσουνε νὰ ποῦν ὄχι. Νὰ τοὺς δεχτῇς ἐσύ, καὶ σένα τὸν ἴδιο σοῦ φαίνεται σὰ

δύσκολο. Θέλεις όμως καί νὰ μὴν τοὺς διώξῃς, μάλιστα καὶ νὰ τοὺς τιμήσῃς, ἀφοῦ εἶναι δυὸ ἀποσταλμένοι, καὶ λὲς ἐσὺ πῶς ἴσως ἔρχουνται νὰ τὰ διορθώσουνε τὰ πράματα. Τότες τραβιέστε ὅλοι σας μιὰ στιγμὴ καὶ τοὺς δέχουμαι ἀπὸ μέρος σου, ὁ γιός σου ἐγώ, μόνος.

Δημήτρης. Καλὰ λέει ὁ Ὑψηλότατος.

Δ. Πέτρος. Φρόνιμα τὸ στοχάστηκες, Ἀλέξαντρε, καὶ φρόνιμα ἔτσι τὰ βολέβουμε, φτάνει καὶ σὺ φρόνιμα νὰ φερθῇς, δηλαδὴ νὰ κατασταλάξῃ λιγάκι τὸ αἷμα σου, κ' ἡ γνώση σου μονάχα νὰ βαστάῃ τὸ τιμόνι τῆς ὁμιλίας. Ἀφτὸ νὰ μοῦ τὸ τάξῃς.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Σοῦ τὸ τάζω, πατέρα.

Κώστας. Ἀφοῦ τὸ θέλει ὁ πρίγκιπας, νὰ γίνῃ.

Δ. Πέτρος. Πάμε λοιπόν, ἐμεῖς, φίλοι μου συβουλάτορες, καὶ κατόπι βλέπουμε. Τὸ συβούλιο διαλύθηκε.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Χαιρετῶ τὴ δωδεκάδα. Δοῦλος σου, πατέρα! — Ὑπασπιστή!

Ὑπασπιστής. Ὑψηλότατέ μου!

Πρ. Ἀλέξαντρος. Νὰ πῇς τοὺς ἀποσταλμένους πῶς τοὺς προσμένω ἐγώ, καὶ νάρθοῦνε.

Ὑπασπιστής. Ἀμέσως, Ὑψηλότατε!

Πρ. Ἀλέξαντρος. Καὶ νὰ τἀκούῃ ἀφτὰ κ' ἕνας ὑπασπιστής, ὅσο συζητοῦμε, καὶ νὰ βλέπῃ ποῦ καταντήσαμε καὶ πῶς ἄξιοι δὲν εἴμαστε ἕνα ναὶ νὰ ποῦμε ἢ ἕνα ὄχι! Ἀχ! σᾶς ξέρω καλὰ τώρα ἐσᾶς, καὶ καλήτερις ἀπ' ὅ τι ξέρετε τἀμάξια τοῦ Πάβλου, Κώστα μου ἐσὺ στοχαστικέ, καὶ πατριώτη Νικολάκη! Στοχάζεστε δηλαδὴ πῶς νὰ τὴ χαντακώσετε πιὸ σίγουρα τὴν πατρίδα, πῶς νὰ πουλήσετε δούλεψη τοῦ Πάβλου, γιατὶ τὸν Πάβλο φοβᾶστε. Μὰ μὲ φοβᾶστε καὶ μένα, κ' ἔτσι πολλὰ δὲν τολμᾶτε. Ὁ Στέφανος ἀκόμη προσμένει νὰ δῇ ἀπὸ ποῦ θὰ φυσήξῃ. Ἀχ! τὸν ξέρω κι ἀφτόνα, τὸν κατεργάρη, ποῦ πάντα μιλᾷ ὕστερις ἀπὸ τοὺς

ἄλλους, γιὰ νὰ μοιάξῃ πῶς εἶναι ἥσυχος καὶ γνωστικός, κ' ἔτσι νὰ φροντίζῃ γιὰ τὰ συφέρα του μ' ὅλο του τὸ κέφι. Ἀχ! νὰ σᾶς βάσταα στὸ χέρι μου ἐγώ! Νὰ σᾶς ἔβαζα χαλινάρι, θὰ βλέπατε τότες. Τί νὰ κάνω: Ἔδωσα τώρα καὶ τὸ λόγο μου στὸν πατέρα, ὁ ἴδιος χαλινάρι νὰ βάλω. Πομονή. Νά κ' οἱ ἀποσταλμένοι τοῦ Πάβλου, θαῤῥῶ. — Μπορεῖ νὰ τοὺς χρειαστῇ ὅμως καὶ λίγος χορός, γιατὶ βαδίζουνε μ' ἕνα βῆμα καὶ σοῦ ἔχουν ἕνα ὕφος, σὰ νἆτανε ἀπὸ πάγο κ' οἱ δυό τους. Γιά νὰ δοῦμε. — Μπρὲ μωρέ! κάτι θὰ τρέχῃ. Στὴν πόρτα σταθήκανε καὶ δὲν προχωροῦνε. Ὁ γεροντάκος ὁ κακοιμοίρης σὰν κομποδεμένος. Ὁ νιός, ψυχούλα μου, κάτι ματιὲς ποῦ καὶ γάτα πιὰ θὰ τρόμαζε. Ἔλα νὰ τὸ διασκεδάσουμε λιγάκι.

Σέργιος. Ἔχουμε νὰ μιλήσουμε ἀπὸ μέρος τοῦ ἀφέντη μας, τοῦ Ὑψηλότατου Μεγάλου Δούκα Πάβλου, στὸ Δούκα τὸν Πέτρο. Ποῦ εἶναι; Τὸν προσμένουμε.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Καλέ, νὰ μὴ σὲ μέλῃ, ὄμορφό μου τσελεμπόπουλο, ποῦ εἶναι ὁ Δούκας. Ἄξαφνα μπορεῖ νὰ πῆγε νὰ κάνῃ μιὰ βόλτα πρὸς τὶς φυλακές — καὶ κεῖ νὰ σὲ προσμένῃ ὁ ἴδιος.

Σέργιος. Ἂν εἶναι χωρατό, δὲν ἤρθαμε νὰ χωρατέψουμε.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Δὲ χωρατέβουμε διόλου. Χωρατέβω Ἐγώ, κ' εἶναι ἄλλος λογαριασμός. Ἐσεῖς θὰ ἤρθατε γιὰ νἀκούσετε τὰ χωρατά μου.

Σέργιος. Ἤρθαμε γιὰ νὰ μιλήσουμε μὲ τὸ Δούκα. Διαταγὴ τοῦ ἀφέντη μας καὶ σώνει.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Τότες λυποῦμαι πολύ, Κύριε Πῶς Σὲ Λένε, γιατὶ μπορεῖτε κ' οἱ δυό σας νὰ νοικιάσετε ἄλογα καλά, νὰ πάτε πίσω πιὸ γρήγορα καὶ νἀλλάξετε διαταγή, ἀφοῦ ὁ δικός μου ὁ ἀφέντης πρόσταξε νὰ μοῦ μιλήσετε Ἐμένα.

Ταβερνάρης. Ὑψηλότατε! Ὑψηλότατε! Γιὰ τὄνομα τοῦ Θεοῦ! Μὴ θυμώνης! Ἐμεῖς ἤρθαμε μὲ καλὸ σκοπό, ἐμεῖς ἤρθαμε....

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἤρθατε, ὑποθέτω, γιὰ νὰ μοῦ πῆ καὶ μιὰ καλημέρα ὁ μπεηζαντὲς ἀπὸ δῶ.

Σέργιος. Νὰ μὲ συμπαθήσης, Ὑψηλότατε. Δὲν τὄξερα πῶς εἴσουν τοῦ λόγου σου ὁ Πρίγκιπας...

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἤ θὰ τὸ ξέχασες. Ἐλπίζω, τώρα νὰ τὸ θυμᾶσαι.

Ταβερνάρης. Μὴν προσέχης, Ὑψηλότατε! Ἀφτὸς εἶναι ἀκόμη νέος, ἄπραχτο παιδί, βράζει ἔφκολα τὸ αἷμα του.

Σέργιος. Τὴν ἀλήθεια σοῦ λέει, Ὑψηλότατέ μου, κ' ἔτσι εἶναι.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἐμένα μοῦ ἀρέσει ἀφτό, κόντε Σέργιο, νὰ βράζη τὸ αἷμα, καὶ δὲν πειράζει.

Ταβερνάρης. Ἀμέ, μήπως καὶ δὲν τὄχω τάχατις ἀκουστά, μήπως καὶ δὲν τὸ ξέρει ὁ κόσμος ὅλος, ἀρχοντόπουλό μου, πῶς σοῦ ἀρέσουν τὰ παλληκάρια, γιατὶ κ' ἡ ἐδγενεία σου εἶσαι παλληκάρι καὶ σὲ καμαρώνει ὅποιος σὲ δῆ.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Κόντε Τουλουμάκη, καὶ γὼ σὲ κάνω χάζι. Τί ὄμορφος ποῦ εἶσαι! Τί στρογγυλούτσικος! Τί παχουλός! Γειά σου καὶ χαρά σου! Μοῦ γιόμισες τὸ μάτι. Βλέπω μάλιστα πῶς ξέρεις κι ἀκοὺς λόγο, σώνει νὰ εἶναι ὁ λόγος γερός. — Ἔλα νὰ μάθουμε τώρα καὶ τί μαντάτα.

Ταβερνάρης. Τὸ πρῶτο πρῶτο, ἀφέντη μου, ποῦ θέλω νὰ ξέρης, τὸ πρῶτο ποῦ θέλω νὰ σοῦ πῶ, εἶναι ποῦ ἡ πριγκιπέσσα Ἑλένη βγῆκε ἀπὸ τὴ φυλακή. Λέφτερη πιὰ τώρα.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἀφτὰ εἶναι μαντάτα, κόντε Ταβερνάρη, ποῦ ἀγαπάει τἀφτί μας καὶ τὰ παίρνει. Θὰ τἀρέση κι ὁ πατέρας.

Ταβερνάρης. Εἶδες, Ὑψηλότατέ μου, τί σοῦ ἔλεγα; Μὲ καλὸ καλὸ σκοπὸ ἤρθαμε μεῖς. Δὲν ἤρθαμε νὰ σὲ πειράξουμε, ποῦ νὰ μὴ φέξῃ! Μήτε τὸ βάζει ὁ νοῦς μας. Ἤρθαμε νὰ τὰ βολέψουμε ὅλα, νὰ μποῦν ὅλα σὲ τάξη, νὰ εἶναι ὅλα σὰν καὶ πρῶτα. Μάλιστα ἡ πριγκιπέσσα Ἑλένη θὰ γυρίσῃ πάλε στὸ πριγκιπάτο σου ἐδῶ, ἀφεντικό μου.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ὁ Μεγάλος Δούκας τὸ εἶπε ἀφτό;

Ταβερνάρης. Τὸ εἶπε ὁ ἴδιος, Ὑψηλότατέ μου!

Πρ. Ἀλέξαντρος. Καλά!

Σέργιος. Εἶπε ὅμως...

Ταβερνάρης. Σώπα ἐσὺ κι ὁ καλός μας, ὁ γενναῖος μας ὁ Πρίγκιπας θα καταλάβῃ, θὰ μᾶς λυπηθῇ, σὰ μεγαλόψυχος πρίγκιπας ποῦ εἶναι... Ἀχ! Ὑψηλότατέ μου, πρέπει νὰ μοῦ πάῃ ἡ καρδιὰ στὸν τόπο! Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποῦ σοῦ μιλάω, τρέμω, ἀνατριχιάζω, δὲν μπορῶ. Τί θἄλεγες τοῦ λόγου σου ἑνὸς δούλου σου ἂν τοῦ πρόσταζες νὰ κάνῃ κάτι καὶ δὲν τὄκανε; Θὰ θύμωνες, θὰ τὸν ἔδιωχνες...

Πρ. Ἀλέξαντρος. Καὶ θἄτανε κρῖμα σωστό, ἂν εἴτανε ὁ δοῦλος νοστιμούλης σὰν καὶ σένα.

Ταβερνάρης. Ἀχ! μὴ γελᾷς, μὴ μὲ περγελᾷς, ἄρχοντά μου, καὶ τὸν ξέρεις τὸν ἀφέντη τὸ δικό μου, ποῦ ἔχει τὴν περηφάνια καὶ τοὺς θυμούς σου κι ἀφτός, μὰ ποῦ τὴν καλοσύνη σου δὲν τὴν ἔχει. Σὰ σκουπίδια μᾶς ξεπαστρέβει. Ὑψηλότατέ μου, τὸ κακό μου βέβαια δὲ γυρέβεις... Ἀλλοίμονο σὲ μένα ποῦ δὲν ἔκανα ἐκεῖνο ποῦ μοῦ εἶπε ὁ ἀφέντης μου!

Πρ. Ἀλέξαντρος. Καὶ τί σοῦ εἶπε;

Ταβερνάρης. Μὰ νά... δὲν τολμήσαμε... τὸ θέλημά σου, τὸ χατίρι σου ἔπρεπε νὰ γίνῃ... Ὑψηλότατε, μὴ ρωτᾷς... Νά, ἔχουμε παραγγελιὰ νὰ μιλήσουμε καὶ μὲ τὸ Δούκα τὸν ἴδιο, κάτι νὰ τοῦ ποῦμε.

Σέργιος. Κατιτὶς ἰδιαίτερο.

Πρ. 'Αλέξαντρος. 'Ιδιαίτερο; Πῶς;

Ταβερνάρης. Μὰ δὲν εἶναι κ' ἰδιαίτερο διόλου, μὴν ἀκούς, δὲν εἶναι, ἀφοῦ ὁ Ὑψηλότατος θὰ σοῦ τὸ πῇ ἀμέσως, ἄρχοντά μου, ἅμα τἀκούσῃ ἀπὸ μᾶς. Νά, τί νὰ σοῦ τὰ πολυλέω; Μᾶς εἶπε νὰ μιλήσουμε τοῦ Δούκα. Σὰ δὲν τοῦ μιλήσουμε ἐκεινοῦ, χαθήκαμε, πάει. Πέφτω ἐγὼ μπροστά σου γονατιστά, νὰ μ' ἀφήσῃς νὰ τοῦ μιλήσω, καὶ πολὺ πολὺ σὲ παρακαλῶ.

Πρ. 'Αλέξαντρος. Κόντε Ταβερνάρη, μοῦ ἔρχεται σὰν κάπως παράξενο νὰ μοῦ ζητᾷς τέτοιο πρᾶμα, ὕστερις ἀπὸ κεῖνα ποῦ εἴπαμε. Ἂς εἶναι ὅμως. 'Αφοῦ μὲ παρακαλεῖς, ἀφοῦ μοῦ ἔφερες κ' ἕνα μαντάτο καλό, πάω καὶ φωνάζω τὸν πατέρα. Νὰ θυμᾶσαι ὅμως πῶς ὁ πρίγκιπας 'Αλέξαντρος εἶναι πάντα ἐδῶ καὶ πάντα ξέρει.

Ταβερνάρης. Ὑψηλότατέ μου! 'Αφεντικό μου! Τὴ ζωή μοῦ γλύτωσες.

Σέργιος. Ὑψηλότατε!... Σ' ἐφχαριστοῦμε.

Πρ. 'Αλέξαντρος. Ἔχετε γειά! —

Ταβερνάρης. Κὺρ Σέργιο, κόντεψες νὰ μᾶς τὰ λασπώσῃς δυὸ φορές.

Σέργιος. Ἂς μᾶς ἔδιωχνε κ' ἔβλεπε!

Ταβερνάρης. Ὅσο θέλεις, μὰ δὲν ἔπρεπε νὰ φύγουμε, γιατὶ συφέρει πρῶτα νὰ ποῦμε τοῦ Δούκα ὅσα ἔχουμε νὰ τοῦ ποῦμε, τοῦ ἴδιου δηλαδή, τοῦ ἴδιου νὰ μιλήσουμε.

Σέργιος. Τὸ κατάφερες τοῦ λόγου σου, ὅσο δυσκολοβόλεφτος κι ἂν εἶναι ὁ πρίγκιπας ἀφτός.

Ταβερνάρης. Μὲ λίγο μέλι τρώγεται.

Σέργιος. Γιατὶ τὸ τρώει πρῶτα ὁ ἴδιος.

Ταβερνάρης. Μὰ δὲ σημαίνει ἀφτὸ πῶς δὲ θὰ πασκίσουμε νὰ τὸν ξεφορτωθοῦμε μ' ὅ τι τρόπο κι ἂν μπορέσουμε.

Σέργιος. Πῶς; στὸν πόλεμο;

Ταβερνάρης. Ὄχι, πρίν! 'Αφτὸς κ' ἡ πριγκιπέσσα

Ἑλένη! Εἶναι τὰ δυὸ μεγάλα μας ἐμπόδια. — Μὰ νά κι ὁ Δούκας ποῦ ἔρχεται. Τώρα μίλα ὅπως θέλεις καὶ μὴ σὲ μέλη. Σὲ βοηθῶ τώρα καὶ γώ.

Δ. Πέτρος. Κύριοι ἀποσταλμένοι, σᾶς χαιρετῶ.

Ταβερνάρης. Σὲ χαιρετοῦμε, Ὑψηλότατε.

Σέργιος. Ὑψηλότατε, ἔχουμε παράπονα πολλά.

Ταβερνάρης. Δηλαδή, παραπονιούμαστε, μὰ φροντίζουμε συνάμα καὶ γιὰ τὸ καλό σου.

Δ. Πέτρος. Ἔμαθα τόντις πῶς ἡ πριγκιπέσσα Ἑλένη...

Σέργιος. Τὴν πριγκιπέσσα Ἑλένη, ὁ ἀφέντης μας, ὁ Μεγάλος Δούκας, ἀναγκάστηκε καὶ τὴν ἔδιωξε...

Ταβερνάρης. Δηλαδὴ τὴν ἔδιωξε γιατὶ ἔχει τὴν ἔννοια σου, Ὑψηλότατε.

Δ. Πέτρος. Μὰ ἐμένα ὁ Πρίγκιπας ἄλλα μοῦ εἶπε στὴ στιγμή...

Σέργιος. Ἡ ἀλήθεια ἀφτὸ ποῦ σοῦ λέμε.

Ταβερνάρης. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, Ὑψηλότατε, ποῦ ἡ πριγκιπέσσα γυρέβει νὰ σὲ προδώση.

Δ. Πέτρος. Ἀδύνατο ἀφτό!

Σέργιος. Ὅμως ἔτσι εἶναι, γιατὶ ὁ ἀφέντης μας ἔτσι τὸ εἶπε.

Ταβερνάρης. Ἡ πριγκιπέσσα τὶς προάλλες, Ὑψηλότατε, ἔδειρε ἕναν ἐπιστάτη καὶ προστάτεψε τοὺς χωρικούς. Γιὰ ποιὸ λόγο μαθές; Γιὰ νὰ σηκωθῇ ὁ λαὸς ἐναντίο σου! Ἐμεῖς τὴ σηκώσαμε ἀμέσως ἀπὸ δῶ, ἀπὸ τὸ πριγκιπάτο σου, νὰ μὴ γίνουνται σκάνταλα τέτοια στὴ χώρα σου.

Σέργιος. Καὶ πολὺ πειράχτηκε ὁ ἀφέντης μου ποῦ παραπονέθηκες κιόλας, Ὑψηλότατε.

Δ. Πέτρος. Δὲ σᾶς λέω, βέβαια ἡ Ἑλένη δὲν ἔπρεπε νὰ κάνῃ ὅ τι ἔκανε — καὶ θὰ τῆς ἔδινα καὶ γὼ νὰ καταλάβῃ, ἂν καὶ συγγένισσα δική μου δὲν εἶναι. Μὰ δὲ θὰ πῇ ἀφτὸ πῶς γυρέβει καὶ νὰ προδώσῃ. Θυμώνει γρήγορα ἡ Ἑλένη,

κ' ἔτσι θύμωσε καὶ τὴν ἄλλη μέρα μὲ τὸν ἐπιστάτη.

Σέργιος. Τὴν πριγκιπέσσα, ὁ ἀφέντης μας τὴν ξέρει.

Ταβερνάρης. Ὑψηλότατε, ἡ πριγκιπέσσα ἔβαλε ἄθρωπο δικό της στὸ συνορίτικο τὸ χωριό, κι ἀφτὸς παίρνει καλύβα καλύβα τὸ χωριό σου, φωτιὰ τοὺς κάνει ὅλους μὲ τὰ λόγια ποῦ τοὺς βάζει, γιὰ νὰ σηκώσῃ πανάσταση. Ἐμεῖς τὰ μάθαμε. Εἶναι ὅμως πράματα ἀφτὰ ποῦ γίνουνται;

Δ. Πέτρος. Κάτι ἄκουσα καὶ γὼ γιὰ τὸν ἄθρωπο ποῦ λές. Μὰ θαῤῥοῦσα, κ' ἔτσι μοῦ εἴπανε, πῶς εἶναι φερμένος ἀπὸ τὸ πριγκιπάτο σας, ἀφτός.

Σέργιος. Δηλαδή, Ὑψηλότατε... δηλαδή...

Ταβερνάρης. Ὄχι, κόντε Σέργιο, δὲν εἶναι πρᾶμα ποῦ νὰ τὄχουμε κρυφό. Γιατί τάχα νὰ τὰ σαστίζῃς; Ἔχει δίκιο καὶ καλὰ λέει ὁ Ὑψηλότατος. Ἀπὸ τὸ πριγκιπάτο μας φερμένος. Σωστό, κόντε Σέργιο.

Δ. Πέτρος. Τότες λοιπόν, πῶς εἶναι τῆς Πριγκιπέσσας;

Ταβερνάρης. Εἶναι, γιατὶ πρέπει πιὰ νὰ σοῦ τὰ μολογήσω τὰ καθέκαστα, Ὑψηλότατε. Τὸν Κοντογιάννη μᾶς τὸν ἔκλεψε. Ἀφτὴ παντοῦ ἔχει κατασκόπους, γιατὶ θέλει καὶ σένα καὶ τὸν ἀφέντη μας συνάμα νὰ προδώσῃ.

Σέργιος. Προδότρα, εἶναι προδότρα ἡ πριγκιπέσσα, καὶ σὰν προδότρα ποῦ εἶναι, θέλει ὁ ἀφέντης μας νὰ τῆς φερθῇς.

Δ. Πέτρος. Τὴν Ἑλένη, τὴν ξέρω καὶ γὼ λιγάκι. Μὰ γιὰ νὰ κάνῃ τόσες καὶ τέτοιες μηχανές, ποῦ μοῦ φαίνεται καὶ σὰν ἀπίστεφτο, τί σκοποὺς μπορεῖ νἄχῃ, παρακαλῶ;

Ταβερνάρης. Τοὺς σκοπούς της, Ὑψηλότατε, δὲ γίνεται, δὲν τολμῶ ἀκόμη ὅλους νὰ σοῦ τοὺς φανερώσω. Ἕνα μονάχα μπορῶ νὰ σοῦ πῶ. Ἡ πριγκιπέσσα θέλει νὰ βασιλέψῃ ἀφτὴ καὶ στὰ δυὸ τὰ πριγκιπάτα.

Δ. Πέτρος. Νὰ βασιλέψῃ; Τόσο νέα κι ἀνύπαντρη μάλιστα, σὰν ἀπίθανο ἔρχεται.

Ταβερνάρης. Ὁ νοῦς τοῦ ἀθρώπου εἶναι πολυμήχανος, κ' οἱ γυναῖκες ἔχουνε φτάδιπλες τέχνες ποῦ δὲν τὶς παίρνει ὁ λογισμός μας. Ἡ πριγκιπέσσα προσπάθησε νὰ βάλη στὸ χέρι της τὸ Μεγάλο μας τὸ Δούκα. Δὲν τὴ θέλησε. Τώρα μπορεῖ καὶ στὸ πριγκιπάτο σου ἄξαφνα, ἴσως καὶ στὸ παλάτι σου τὸ ἴδιο, νὰ βρῇ ἄντρα, γιατὶ ἄντρα γυρέβει — νὰ βρῇ καὶ βασιλιά.

Σέργιος. Καὶ βρίσκει.

Δ. Πέτρος. Κύριοι ἀποσταλμένοι, ἂν ἔχετε νὰ μοῦ πῆτε τέτοια κι ἂν ὁ λόγος σας θέλει στὸ παραμικρὸ νἀγγίξη τὸ γιό μας τὸν ἀγαπημένο, τότες περιττὸ καὶ μπορεῖ ἀμέσως ἡ κουβέντα μας νὰ πάψη.

Ταβερνάρης. Δὲν εἴπαμε τίποτες νὰ σὲ πειράξουμε, Ὑψηλότατέ μου. Εἴπαμε, νὰ σὲ προφυλάξουμε. Καὶ τί φταίει ὁ πρίγκιπας, ἂν ἡ πριγκιπέσσα βάλη τέτοιο πρᾶμα μὲ τὸ νοῦ της; Καὶ θὰ δῇς, τώρα ποῦ ἡ πριγκιπέσσα Ἑλένη βγῆκε ἀπὸ τὴ φυλακή, πῶς γραμμὴ θὰ τραβήξη στὸ παλάτι σου κι ὅπου κι ἂν εἶναι θἄρθη.

Δ. Πέτρος. Καλά. Τότες καὶ γὼ θὰ τῆς μιλήσω.

Σέργιος. Ὑψηλότατε, ὄχι! Δὲν τὸ προσμένει ὁ Μεγάλος Δούκας ἀπὸ σένα νὰ τῆς μιλήσης, καὶ λέει μήτε νὰ τὴ δεχτῇς.

Δ. Πέτρος. Ἀφτὸ θαῤῥῶ πῶς εἶναι δουλειὰ δική μου.

Ταβερνάρης. Καὶ δική μας, Ὑψηλότατε, ἀφοῦ θέλει καὶ μᾶς νὰ προδώση.

Σέργιος. Καὶ σὲ παρακαλεῖ ὁ ἀφέντης μας ὁ Μεγάλος Δούκας, στὴ φυλακὴ ἀμέσως νὰ τὴ βάλης, δίχως κἄνε νὰ τὴν ἀκούσης.

Δ. Πέτρος. Ἀφτὸ πιὰ δὲ γίνεται.

Ταβερνάρης. Τότες, Ὑψηλότατέ μου, νὰ σοῦ πῶ, γίνεται ἄλλο. Καὶ νὰ σοῦ τὸ ξεδιαλίσω, ἄρχοντά μου, μὲ λίγα λόγια. Ὁ ἀφέντης μας — καὶ γι 'ἀφτὸ μᾶς ἔστειλε

— θέλει ἐσὺ καὶ τοῦ λόγου του νὰ ξεχάσετε τὰ περασμένα καὶ νὰ γενῆτε φίλοι, ἀφοῦ σᾶς συφέρει καὶ τοὺς δυό σας κι ἀφοῦ ἔχετε κ' οἱ δυό σας νὰ προφυλαχτῆτε ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ κακό. Θέλει νὰ κάνετε μαζὶ ἕνα εἶδος συμμαχία, ποῦ νὰ λογαριάζῃς πῶς θὰ τὸν ἔχῃς πάντα καὶ φίλο καὶ προστάτη. Ἂς ὑποθέσουμε ὅμως πῶς ἐσένα δὲ σοῦ ἔρχεται ἀφτό. Ἀχ! μή! Νὰ τὸ θελήσῃς, ἀφέντη μου, γιατὶ ἀλλιῶς ποιὸς ξέρει τί μπορεῖ νὰ τύχῃ; Ὁ Μεγάλος Δούκας ἔχει χρέος νὰ φροντίζῃ γιὰ τὸ Κράτος τὸ δικό του, γιὰ τὴ δική του τὴν ἀσφάλεια. Καὶ τότες ἀλλοίμονό μας, ποῦ θἄχουμε ἀντάρες, ποῦ θἄχουμε χίλια βάσανα καὶ πολέμους, ἴσως καὶ συμμαχία μὲ τὸν Τοῦρκο, τὸ γείτονά σου τὸν Τοῦρκο, σὰ δὲ θελήσῃς ἐσύ, Ὑψηλότατέ μου, συμμαχία μαζί μας. Καὶ δὲν ἔχεις ἰδέα πόσο θὰ τὸ λυπηθῶ.

Δ. Πέτρος. Ἀφτὰ εἴχατε νὰ μοῦ πῆτε, κόντε Ταβερνάρη; Ὅλα σας, ἢ ἔχετε κι ἄλλα;

Ταβερνάρης. Δηλαδή, ὅλα μ' ἕνα λόγο νὰ σοῦ τὰ συμμαζώξω, Ὑψηλότατέ μου· ὅσο ἡ πριγκιπέσσα Ἑλένη δὲν εἶναι φυλακισμένη, ὅπως σὲ παρακαλέσαμε, τί νὰ σοῦ πῶ; ἐγὼ φοβοῦμαι. Μπορεῖ ὅλοι μας νὰ κακοπάθουμε. Γιὰ τὸ καλό μας ὁλωνῶνε, ἀφέντη μου, σοῦ μιλῶ.

Σέργιος. Καὶ πειδὴς εἶναι ἀφτὰ ποῦ σοῦ λέμε γιὰ συμμαχίες μυστικά, ἐννοοῦσε ὁ Μεγάλος Δούκας νὰ τὰ ποῦμε σὲ σένα κι ὄχι σὲ Ἄλλονα. Δὲν πρέπει κανένας ἄλλος νὰ τὰ μάθῃ.

Δ. Πέτρος. Τελειώσατε τώρα, κύριοι ἀποσταλμένοι;

Ταβερνάρης. Ὄχι, ἀφέντη μου, ἀφοῦ πρέπει νὰ μᾶς δώσῃς ἀπάντηση ἐσύ.

Δ. Πέτρος. Ἀπάντηση; Ἀπάντηση! Ἀπάντηση νὰ δώσετε πῶς θὰ τὸ συλλογιστῶ.

Σέργιος. Μπορεῖ νὰ μὴν τοῦ φτάνῃ τοῦ ἀφέντη μας ἡ ἀπάντησή σου, Ὑψηλότατε. Τί λές, κόντε Ταβερνάρη;

Ταβερνάρης. Φτάνει, θαῤῥῶ. Κατάλαβε ὁ ἀφέντης. Δὲν πρέπει κιόλας νὰ ζαλίζουμε, νὰ κουράζουμε τὸν Ὑψηλότατο, ποῦ θέλει καὶ νὰ τὸν ἀφήσουμε ἥσυχο λιγάκι, νὰ τὰ ταιριάξῃ μὲ τὸ νοῦ του.

Δ. Πέτρος. Δὲν ἔχετε τὸ λοιπὸν τίποτις πιὰ νὰ μοῦ πῆτε;

Ταβερνάρης. Ὑψηλότατε, σὲ ταπεινοπροσκυνοῦμε καὶ τὸ ξέρουμε πῶς θὰ τὰ συλλογιστῇς ὅλα γιὰ τὸ καλό.

Σέργιος. Ὑψηλότατε, σὲ προσκυνοῦμε.

Δ. Πέτρος. Σᾶς χαιρετῶ. — Ὑπασπιστή!

Ὑπασπιστής. Ἐδῶ εἶμαι, Ὑψηλότατε.

Δ. Πέτρος. Κοίταξε νὰ προβοδέψουνε τοὺς ἀποσταλμένους. Πήγαινε! Καὶ νὰ σφαλήξῃς τὴν πόρτα καὶ νὰ μὴν ἔρθῃ κανένας ἐδῶ, κανένας. Πήγαινε, πήγαινε!

Ὑπασπιστής. Ὁρισμός σου!

Δ. Πέτρος. Πήγαινε! Πήγαινε πιά! — Ἤθελα νὰ ποθάνω! Δηλαδὴ ὄχι! Ἤθελα νὰ μὴν εἴμουνα γεννημένος. Ἔτσι δὲ θὰ εἶχα νὰ συλλογέμαι ποιὸ συφέρει πιὸ πολύ, νὰ ζῶ ἢ νὰ μὴ ζῶ. — Ἴσως, ἴσως, μὲ τὸν Ἀλέξαντρο, μὲ τὴν Πριγκιπέσσα, νὰ σηκωνόμαστε ὅλοι μας, μπορούσαμε νὰ τοὺς χαλάσουμε ἀφτούς, μιὰ καὶ γερή! — Καὶ νἀκούω τόση ὥρα τὸ ὕφος ἐκεῖνο τάφτάδικο ἑνὸς κόντε Σέργιου, ἑνὸς παιδιοῦ! Τί σιχαμένο, τί ἀηδία πρᾶμα ἡ Δύναμη ποῦ ὅλα τὰ καταπατάει — καὶ τί καλὸ νὰ τὴν εἶχε κανένας! Ἔπρεπε νὰ μὴν εἶμαι γεννημένος. Θἄτανε τὸ καλήτερο. Ναί, βέβαια, σὰ δὲν ἔχει κανεὶς δύναμη, σὰν εἶναι μικρός, πιὸ φρόνιμο νὰ σκύβγῃ τὸ κεφάλι — κι ἀφτὸ εἶναι ἴσια ἴσια τάνυπόφορτο και ποῦ μὲ κάνει νἀηδιάζω μὲ τὸν ἑαφτό μου. Ὁ Ἀλέξαντρος, ἡ Ἑλένη ἔχουνε θάῤῥος, πάνε πάντα ὀμπρός, γιὰ τίποτα δὲν τοὺς μέλει. — Εἶναι ὅμως καὶ παιδιά, δὲν ξέρουνε. Θὰ σπάσουν τὰ κόκκαλά τους. Ἀμὲ γώ; Μήπως ἐγὼ δὲν τὰ σπάνω τὰ δικά μου; Κάλλια, κάλλια νὰ μὴν

δύσκολο. Θέλεις ὅμως καί νὰ μὴν τοὺς διώξῃς, μάλιστα καὶ νὰ τοὺς τιμήσῃς, ἀφοῦ εἶναι δυὸ ἀποσταλμένοι, καὶ λὲς ἐσὺ πῶς ἴσως ἔρχουνται νὰ τὰ διορθώσουνε τὰ πράματα. Τότες τραβιέστε ὅλοι σας μιὰ στιγμὴ καὶ τοὺς δέχουμαι ἀπὸ μέρος σου, ὁ γιός σου ἐγώ, μόνος.

Δημήτρης. Καλὰ λέει ὁ Ὑψηλότατος.

Δ. Πέτρος. Φρόνιμα τὸ στοχάστηκες, Ἀλέξαντρε, καὶ φρόνιμα ἔτσι τὰ βολέβουμε, φτάνει καὶ σὺ φρόνιμα νὰ φερθῇς, δηλαδὴ νὰ κατασταλάξῃ λιγάκι τὸ αἷμα σου, κ' ἡ γνώση σου μονάχα νὰ βαστάῃ τὸ τιμόνι τῆς ὁμιλίας. Ἀφτὸ νὰ μοῦ τὸ τάξῃς.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Σοῦ τὸ τάζω, πατέρα.

Κώστας. Ἀφοῦ τὸ θέλει ὁ πρίγκιπας, νὰ γίνῃ.

Δ. Πέτρος. Πάμε λοιπόν, ἐμεῖς, φίλοι μου συβουλάτορες, καὶ κατόπι βλέπουμε. Τὸ συβούλιο διαλύθηκε.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Χαιρετῶ τὴ δωδεκάδα. Δοῦλος σου, πατέρα! — Ὑπασπιστή!

Ὑπασπιστής. Ὑψηλότατέ μου!

Πρ. Ἀλέξαντρος. Νὰ πῇς τοὺς ἀποσταλμένους πῶς τοὺς προσμένω ἐγώ, καὶ νάρθοῦνε.

Ὑπασπιστής. Ἀμέσως, Ὑψηλότατε!

Πρ. Ἀλέξαντρος. Καὶ νὰ τἀκούῃ ἀφτὰ κ' ἕνας ὑπασπιστής, ὅσο συζητοῦμε, καὶ νὰ βλέπῃ ποῦ καταντήσαμε καὶ πῶς ἄξιοι δὲν εἴμαστε ἕνα ναὶ νὰ ποῦμε ἢ ἕνα ὄχι! Ἀχ! σᾶς ξέρω καλὰ τώρα ἐσᾶς, καὶ καλήτερις ἀπ' ὅ τι ξέρετε τἀμάξια τοῦ Πάβλου, Κώστα μου ἐσὺ στοχαστικέ, καὶ πατριώτη Νικολάκη! Στοχάζεστε δηλαδὴ πῶς νὰ τὴ χαντακώσετε πιὸ σίγουρα τὴν πατρίδα, πῶς νὰ πουλήσετε δούλεψη τοῦ Πάβλου, γιατὶ τὸν Πάβλο φοβᾶστε. Μὰ μὲ φοβᾶστε καὶ μένα, κ' ἔτσι πολλὰ δὲν τολμᾶτε. Ὁ Στέφανος ἀκόμη προσμένει νὰ δῇ ἀπὸ ποῦ θὰ φυσήξῃ. Ἀχ! τὸν ξέρω κι ἀφτόνα, τὸν κατεργάρη, ποῦ πάντα μιλᾷ ὕστερις ἀπὸ τοὺς

ἄλλους, γιὰ νὰ μοιάξη πῶς εἶναι ἥσυχος καὶ γνωστικός, κ' ἔτσι νὰ φροντίζη γιὰ τὰ συφέρα του μ' ὅλο του τὸ κέφι. Ἀχ! νὰ σᾶς βάσταα στὸ χέρι μου ἐγώ! Νὰ σᾶς ἔβαζα χαλινάρι, θὰ βλέπατε τότες. Τί νὰ κάνω: Ἔδωσα τώρα καὶ τὸ λόγο μου στὸν πατέρα, ὁ ἴδιος χαλινάρι νὰ βάλω. Πομονή. Νά κ' οἱ ἀποσταλμένοι τοῦ Πάβλου, θαῤῥῶ. — Μπορεῖ νὰ τοὺς χρειαστῇ ὅμως καὶ λίγος χορός, γιατὶ βαδίζουνε μ' ἕνα βῆμα καὶ σοῦ ἔχουν ἕνα ὕφος, σὰ νἄτανε ἀπὸ πάγο κ' οἱ δυό τους. Γιά νὰ δοῦμε. — Μπρὲ μωρέ! κάτι θὰ τρέχῃ. Στὴν πόρτα σταθήκανε καὶ δὲν προχωροῦνε. Ὁ γεροντάκος ὁ κακοιμοίρης σὰν κομποδεμένος. Ὁ νιός, ψυχούλα μου, κάτι ματιὲς ποῦ καὶ γάτα πιὰ θὰ τρόμαζε. Ἔλα νὰ τὸ διασκεδάσουμε λιγάκι.

Σέργιος. Ἔχουμε νὰ μιλήσουμε ἀπὸ μέρος τοῦ ἀφέντη μας, τοῦ Ὑψηλότατου Μεγάλου Δούκα Πάβλου, στὸ Δούκα τὸν Πέτρο. Ποῦ εἶναι; Τὸν προσμένουμε.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Καλέ, νὰ μὴ σὲ μέλῃ, ὄμορφό μου τσελεμπόπουλο, ποῦ εἶναι ὁ Δούκας. Ἄξαφνα μπορεῖ νὰ πῆγε νὰ κάνῃ μιὰ βόλτα πρὸς τὶς φυλακές — καὶ κεῖ νὰ σὲ προσμένῃ ὁ ἴδιος.

Σέργιος. Ἂν εἶναι χωρατό, δὲν ἤρθαμε νὰ χωρατέψουμε.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Δὲ χωρατέβουμε διόλου. Χωρατέβω Ἐγώ, κ' εἶναι ἄλλος λογαριασμός. Ἐσεῖς θὰ ἤρθατε γιὰ νἀκούσετε τὰ χωρατά μου.

Σέργιος. Ἤρθαμε γιὰ νὰ μιλήσουμε μὲ τὸ Δούκα. Διαταγὴ τοῦ ἀφέντη μας καὶ σώνει.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Τότες λυποῦμαι πολύ, Κύριε Πῶς Σὲ Λένε, γιατὶ μπορεῖτε κ' οἱ δυό σας νὰ νοικιάσετε ἄλογα καλά, νὰ πάτε πίσω πιὸ γρήγορα καὶ νἀλλάξετε διαταγή, ἀφοῦ ὁ δικός μου ὁ ἀφέντης πρόσταξε νὰ μοῦ μιλήσετε Ἐμένα.

Ταβερνάρης. Ὑψηλότατε! Ὑψηλότατε! Γιὰ τὄνομα τοῦ Θεοῦ! Μὴ θυμώνης! Ἐμεῖς ἤρθαμε μὲ καλὸ σκοπό, ἐμεῖς ἤρθαμε....

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἤρθατε, ὑποθέτω, γιὰ νὰ μοῦ πῇ καὶ μιὰ καλημέρα ὁ μπεηζαντὲς ἀπὸ δῶ.

Σέργιος. Νὰ μὲ συμπαθήσῃς, Ὑψηλότατε. Δὲν τὄξερα πῶς εἴσουν τοῦ λόγου σου ὁ Πρίγκιπας...

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἠ θὰ τὸ ξέχασες. Ἐλπίζω, τώρα νὰ τὸ θυμᾶσαι.

Ταβερνάρης. Μὴν προσέχῃς, Ὑψηλότατε! Ἀφτὸς εἶναι ἀκόμη νέος, ἄπραχτο παιδί, βράζει ἔφκολα τὸ αἷμα του.

Σέργιος. Τὴν ἀλήθεια σοῦ λέει, Ὑψηλότατέ μου, κ' ἔτσι εἶναι.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἐμένα μοῦ ἀρέσει ἀφτό, κόντε Σέργιο, νὰ βράζῃ τὸ αἷμα, καὶ δὲν πειράζει.

Ταβερνάρης. Ἀμέ, μήπως καὶ δὲν τὄχω τάχατις ἀκουστά, μήπως καὶ δὲν τὸ ξέρει ὁ κόσμος ὅλος, ἀρχοντόπουλό μου, πῶς σοῦ ἀρέσουν τὰ παλληκάρια, γιατὶ κ' ἡ ἐδγενεία σου εἶσαι παλληκάρι καὶ σὲ καμαρώνει ὅποιος σὲ δῇ.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Κόντε Τουλουμάκη, καὶ γὼ σὲ κάνω χάζι. Τί ὅμορφος ποῦ εἶσαι! Τί στρογγυλούτσικος! Τί παχουλός! Γειά σου καὶ χαρά σου! Μοῦ γιόμισες τὸ μάτι. Βλέπω μάλιστα πῶς ξέρεις κι ἀκοὺς λόγο, σώνει νὰ εἶναι ὁ λόγος γερός. — Ἔλα νὰ μάθουμε τώρα καὶ τί μαντάτα.

Ταβερνάρης. Τὸ πρῶτο πρῶτο, ἀφέντη μου, ποῦ θέλω νὰ ξέρῃς, τὸ πρῶτο ποῦ θέλω νὰ σοῦ πῶ, εἶναι ποῦ ἡ πριγκιπέσσα Ἑλένη βγῆκε ἀπὸ τὴ φυλακή. Λέφτερη πιὰ τώρα.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἀφτὰ εἶναι μαντάτα, κόντε Ταβερνάρη, ποῦ ἀγαπάει τἀφτί μας καὶ τὰ παίρνει. Θὰ τἀρέσῃ κι ὁ πατέρας.

Ταβερνάρης. Εἶδες, Ὑψηλότατέ μου, τί σοῦ ἔλεγα; Μὲ καλὸ καλὸ σκοπὸ ἤρθαμε μεῖς. Δὲν ἤρθαμε νὰ σὲ πειράξουμε, ποῦ νὰ μὴ φέξη! Μήτε τὸ βάζει ὁ νοῦς μας. Ἤρθαμε νὰ τὰ βολέψουμε ὅλα, νὰ μποῦν ὅλα σὲ τάξη, νὰ εἶναι ὅλα σὰν καὶ πρῶτα. Μάλιστα ἡ πριγκιπέσσα Ἑλένη θὰ γυρίση πάλε στὸ πριγκιπάτο σου ἐδῶ, ἀφεντικό μου.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ὁ Μεγάλος Δούκας τὸ εἶπε ἀφτό;

Ταβερνάρης. Τὸ εἶπε ὁ ἴδιος, Ὑψηλότατέ μου!

Πρ. Ἀλέξαντρος. Καλά!

Σέργιος. Εἶπε ὅμως...

Ταβερνάρης. Σώπα ἐσὺ κι ὁ καλός μας, ὁ γενναῖος μας ὁ Πρίγκιπας θὰ καταλάβη, θὰ μᾶς λυπηθῇ, σὰ μεγαλόψυχος πρίγκιπας ποῦ εἶναι... Ἀχ! Ὑψηλότατέ μου, πρέπει νὰ μοῦ πάη ἡ καρδιὰ στὸν τόπο! Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποῦ σοῦ μιλάω, τρέμω, ἀνατριχιάζω, δὲν μπορῶ. Τί θἄλεγες τοῦ λόγου σου ἑνὸς δούλου σου ἂν τοῦ πρόσταζες νὰ κάνη κάτι καὶ δὲν τὄκανε; Θὰ θύμωνες, θὰ τὸν ἔδιωχνες...

Πρ. Ἀλέξαντρος. Καὶ θἄτανε κρῖμα σωστό, ἂν εἴτανε ὁ δοῦλος νοστιμούλης σὰν καὶ σένα.

Ταβερνάρης. Ἀχ! μὴ γελᾷς, μὴ μὲ περγελᾷς, ἄρχοντά μου, καὶ τὸν ξέρεις τὸν ἀφέντη τὸ δικό μου, ποῦ ἔχει τὴν περηφάνια καὶ τοὺς θυμούς σου κι ἀφτός, μὰ ποῦ τὴν καλοσύνη σου δὲν τὴν ἔχει. Σὰ σκουπίδια μᾶς ξεπαστρέβει. Ὑψηλότατέ μου, τὸ κακό μου βέβαια δὲ γυρέβεις... Ἀλλοίμονο σὲ μένα ποῦ δὲν ἔκανα ἐκεῖνο ποῦ μοῦ εἶπε ὁ ἀφέντης μου!

Πρ. Ἀλέξαντρος. Καὶ τί σοῦ εἶπε;

Ταβερνάρης. Μὰ νά... δὲν τολμήσαμε... τὸ θέλημά σου, τὸ χατίρι σου ἔπρεπε νὰ γίνη... Ὑψηλότατε, μὴ ρωτᾷς... Νά, ἔχουμε παραγγελιὰ νὰ μιλήσουμε καὶ μὲ τὸ Δούκα τὸν ἴδιο, κάτι νὰ τοῦ ποῦμε.

Σέργιος. Κατιτὶς ἰδιαίτερο.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἰδιαίτερο; Πῶς;

Ταβερνάρης. Μὰ δὲν εἶναι κ' ἰδιαίτερο διόλου, μὴν ἀκούς, δὲν εἶναι, ἀφοῦ ὁ Ὑψηλότατος θὰ σοῦ τὸ πῇ ἀμέσως, ἄρχοντά μου, ἅμα τἀκούσῃ ἀπὸ μᾶς. Νά, τί νὰ σοῦ τὰ πολυλέω; Μᾶς εἶπε νὰ μιλήσουμε τοῦ Δούκα. Σὰ δὲν τοῦ μιλήσουμε ἐκεινοῦ, χαθήκαμε, πάει. Πέφτω ἐγὼ μπροστά σου γονατιστά, νὰ μ' ἀφήσῃς νὰ τοῦ μιλήσω, καὶ πολὺ πολὺ σὲ παρακαλῶ.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Κόντε Ταβερνάρη, μοῦ ἔρχεται σὰν κάπως παράξενο νὰ μοῦ ζητᾷς τέτοιο πρᾶμα, ὕστερις ἀπὸ κεῖνα ποῦ εἴπαμε. Ἂς εἶναι ὅμως. Ἀφοῦ μὲ παρακαλεῖς, ἀφοῦ μοῦ ἔφερες κ' ἕνα μαντάτο καλό, πάω καὶ φωνάζω τὸν πατέρα. Νὰ θυμᾶσαι ὅμως πῶς ὁ πρίγκιπας Ἀλέξαντρος εἶναι πάντα ἐδῶ καὶ πάντα ξέρει.

Ταβερνάρης. Ὑψηλότατέ μου! Ἀφεντικό μου! Τὴ ζωὴ μοῦ γλύτωσες.

Σέργιος. Ὑψηλότατε!... Σ' ἐφχαριστοῦμε.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἔχετε γειά! —

Ταβερνάρης. Κὺρ Σέργιο, κόντεψες νὰ μᾶς τὰ λασπώσῃς δυὸ φορές.

Σέργιος. Ἂς μᾶς ἔδιωχνε κ' ἔβλεπε!

Ταβερνάρης. Ὅσο θέλεις, μὰ δὲν ἔπρεπε νὰ φύγουμε, γιατὶ συφέρει πρῶτα νὰ ποῦμε τοῦ Δούκα ὅσα ἔχουμε νὰ τοῦ ποῦμε, τοῦ ἴδιου δηλαδή, τοῦ ἴδιου νὰ μιλήσουμε.

Σέργιος. Τὸ κατάφερες τοῦ λόγου σου, ὅσο δυσκολοβόλεφτος κι ἂν εἶναι ὁ πρίγκιπας ἀφτός.

Ταβερνάρης. Μὲ λίγο μέλι τρώγεται.

Σέργιος. Γιατὶ τὸ τρώει πρῶτα ὁ ἴδιος.

Ταβερνάρης. Μὰ δὲ σημαίνει ἀφτὸ πῶς δὲ θὰ πασκίσουμε νὰ τὸν ξεφορτωθοῦμε μ' ὅ τι τρόπο κι ἂν μπορέσουμε.

Σέργιος. Πῶς; στὸν πόλεμο;

Ταβερνάρης. Ὄχι, πρίν! Ἀφτὸς κ' ἡ πριγκιπέσσα

Ἑλένη! Εἶναι τὰ δυὸ μεγάλα μας ἐμπόδια. — Μὰ νά κι ὁ Δούκας ποῦ ἔρχεται. Τώρα μίλα ὅπως θέλεις καὶ μὴ σὲ μέλῃ. Σὲ βοηθῶ τώρα καὶ γώ.

Δ. Πέτρος. Κύριοι ἀποσταλμένοι, σᾶς χαιρετῶ.

Ταβερνάρης. Σὲ χαιρετοῦμε, Ὑψηλότατε.

Σέργιος. Ὑψηλότατε, ἔχουμε παράπονα πολλά.

Ταβερνάρης. Δηλαδή, παραπονιούμαστε, μὰ φροντίζουμε συνάμα καὶ γιὰ τὸ καλό σου.

Δ. Πέτρος. Ἔμαθα τόντις πῶς ἡ πριγκιπέσσα Ἑλένη...

Σέργιος. Τὴν πριγκιπέσσα Ἑλένη, ὁ ἀφέντης μας, ὁ Μεγάλος Δούκας, ἀναγκάστηκε καὶ τὴν ἔδιωξε...

Ταβερνάρης. Δηλαδὴ τὴν ἔδιωξε γιατὶ ἔχει τὴν ἔννοια σου, Ὑψηλότατε.

Δ. Πέτρος. Μὰ ἐμένα ὁ Πρίγκιπας ἄλλα μοῦ εἶπε στὴ στιγμή...

Σέργιος. Ἡ ἀλήθεια ἀφτὸ ποῦ σοῦ λέμε.

Ταβερνάρης. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, Ὑψηλότατε, ποῦ ἡ πριγκιπέσσα γυρέβει νὰ σὲ προδώσῃ.

Δ. Πέτρος. Ἀδύνατο ἀφτό!

Σέργιος. Ὅμως ἔτσι εἶναι, γιατὶ ὁ ἀφέντης μας ἔτσι τὸ εἶπε.

Ταβερνάρης. Ἡ πριγκιπέσσα τὶς προκάλλες, Ὑψηλότατε, ἔδειρε ἕναν ἐπιστάτη καὶ προστάτεψε τοὺς χωρικούς. Γιὰ ποιὸ λόγο μαθές; Γιὰ νὰ σηκωθῇ ὁ λαὸς ἐναντίο σου! Ἐμεῖς τὴ σηκώσαμε ἀμέσως ἀπὸ δῶ, ἀπὸ τὸ πριγκιπάτο σου, νὰ μὴ γίνουνται σκάνταλα τέτοια στὴ χώρα σου.

Σέργιος. Καὶ πολὺ πειράχτηκε ὁ ἀφέντης μου ποῦ παραπονέθηκες κιόλας, Ὑψηλότατε.

Δ. Πέτρος. Δὲ σᾶς λέω, βέβαια ἡ Ἑλένη δὲν ἔπρεπε νὰ κάνῃ ὅ τι ἔκανε — καὶ θὰ τῆς ἔδινα καὶ γὼ νὰ καταλάβῃ, ἂν καὶ συγγένισσα δική μου δὲν εἶναι. Μὰ δὲ θὰ πῇ ἀφτὸ πῶς γυρέβει καὶ νὰ προδώσῃ. Θυμώνει γρήγορα ἡ Ἑλένη,

κ' ἔτσι θύμωσε καὶ τὴν ἄλλη μέρα μὲ τὸν ἐπιστάτη.

Σέργιος. Τὴν πριγκιπέσσα, ὁ ἀφέντης μας τὴν ξέρει.

Ταβερνάρης. Ὑψηλότατε, ἡ πριγκιπέσσα ἔβαλε ἄθρωπο δικό της στὸ συνορίτικο τὸ χωριό, κι ἀφτὸς παίρνει καλύβα καλύβα τὸ χωριό σου, φωτιὰ τοὺς κάνει ὅλους μὲ τὰ λόγια ποῦ τοὺς βάζει, γιὰ νὰ σηκώσῃ πανάσταση. Ἐμεῖς τὰ μάθαμε. Εἶναι ὅμως πράματα ἀφτὰ ποῦ γίνουνται;

Δ. Πέτρος. Κάτι ἄκουσα καὶ γὼ γιὰ τὸν ἄθρωπο ποῦ λές. Μὰ θαῤῥοῦσα, κ' ἔτσι μοῦ εἴπανε, πῶς εἶναι φερμένος ἀπὸ τὸ πριγκιπάτο σας, ἀφτός.

Σέργιος. Δηλαδή, Ὑψηλότατε... δηλαδή...

Ταβερνάρης. Ὄχι, κόντε Σέργιο, δὲν εἶναι πρᾶμα ποῦ νὰ τὄχουμε κρυφό. Γιατί τάχα νὰ τὰ σαστίζῃς; Ἔχει δίκιο καὶ καλὰ λέει ὁ Ὑψηλότατος. Ἀπὸ τὸ πριγκιπάτο μας φερμένος. Σωστό, κόντε Σέργιο.

Δ. Πέτρος. Τότες λοιπόν, πῶς εἶναι τῆς Πριγκιπέσσας;

Ταβερνάρης. Εἶναι, γιατὶ πρέπει πιὰ νὰ σοῦ τὰ μολογήσω τὰ καθέκαστα, Ὑψηλότατε. Τὸν Κοντογιάννη μᾶς τὸν ἔκλεψε. Ἀφτὴ παντοῦ ἔχει κατασκόπους, γιατὶ θέλει καὶ σένα καὶ τὸν ἀφέντη μας συνάμα νὰ προδώσῃ.

Σέργιος. Προδότρα, εἶναι προδότρα ἡ πριγκιπέσσα, καὶ σὰν προδότρα ποῦ εἶναι, θέλει ὁ ἀφέντης μας νὰ τῆς φερθῇς.

Δ. Πέτρος. Τὴν Ἑλένη, τὴν ξέρω καὶ γὼ λιγάκι. Μὰ γιὰ νὰ κάνῃ τόσες καὶ τέτοιες μηχανές, ποῦ μοῦ φαίνεται καὶ σὰν ἀπίστεφτο, τί σκοποὺς μπορεῖ νἄχῃ, παρακαλῶ;

Ταβερνάρης. Τοὺς σκοπούς της, Ὑψηλότατε, δὲ γίνεται, δὲν τολμῶ ἀκόμη ὅλους νὰ σοῦ τοὺς φανερώσω. Ἕνα μονάχα μπορῶ νὰ σοῦ πῶ. Ἡ πριγκιπέσσα θέλει νὰ βασιλέψῃ ἀφτὴ καὶ στὰ δυὸ τὰ πριγκιπάτα.

Δ. Πέτρος. Νὰ βασιλέψῃ; Τόσο νέα κι ἀνύπαντρη μάλιστα, σὰν ἀπίθανο ἔρχεται.

Ταβερνάρης. Ὁ νοῦς τοῦ ἀθρώπου εἶναι πολυμήχανος, κ' οἱ γυναῖκες ἔχουνε φτάδιπλες τέχνες ποῦ δὲν τὶς παίρνει ὁ λογισμός μας. Ἡ πριγκιπέσσα προσπάθησε νὰ βάλῃ στὸ χέρι της τὸ Μεγάλο μας τὸ Δούκα. Δὲν τὴ θέλησε. Τώρα μπορεῖ καὶ στὸ πριγκιπάτο σου ἄξαφνα, ἴσως καὶ στὸ παλάτι σου τὸ ἴδιο, νὰ βρῇ ἄντρα, γιατὶ ἄντρα γυρέβει — νὰ βρῇ καὶ βασιλιά.

Σέργιος. Καὶ βρίσκει.

Δ. Πέτρος. Κύριοι ἀποσταλμένοι, ἂν ἔχετε νὰ μοῦ πῆτε τέτοια κι ἂν ὁ λόγος σας θέλει στὸ παραμικρὸ νἀγγίξῃ τὸ γιό μας τὸν ἀγαπημένο, τότες περιττὸ καὶ μπορεῖ ἀμέσως ἡ κουβέντα μας νὰ πάψῃ.

Ταβερνάρης. Δὲν εἴπαμε τίποτες νὰ σὲ πειράξουμε, Ὑψηλότατέ μου. Εἴπαμε, νὰ σὲ προφυλάξουμε. Καὶ τί φταίει ὁ πρίγκιπας, ἂν ἡ πριγκιπέσσα βάλῃ τέτοιο πρᾶμα μὲ τὸ νοῦ της; Καὶ θὰ δῇς, τώρα ποῦ ἡ πριγκιπέσσα Ἑλένη βγῆκε ἀπὸ τὴ φυλακή, πῶς γραμμὴ θὰ τραβήξῃ στὸ παλάτι σου κι ὅπου κι ἂν εἶναι θἄρθῃ.

Δ. Πέτρος. Καλά. Τότες καὶ γὼ θὰ τῆς μιλήσω.

Σέργιος. Ὑψηλότατε, ὄχι! Δὲν τὸ προσμένει ὁ Μεγάλος Δούκας ἀπὸ σένα νὰ τῆς μιλήσῃς, καὶ λέει μήτε νὰ τὴ δεχτῇς.

Δ. Πέτρος. Ἀφτὸ θαῤῥῶ πῶς εἶναι δουλειὰ δική μου.

Ταβερνάρης. Καὶ δική μας, Ὑψηλότατε, ἀφοῦ θέλει καὶ μᾶς νὰ προδώσῃ.

Σέργιος. Καὶ σὲ παρακαλεῖ ὁ ἀφέντης μας ὁ Μεγάλος Δούκας, στὴ φυλακὴ ἀμέσως νὰ τὴ βάλῃς, δίχως κἂνε νὰ τὴν ἀκούσῃς.

Δ. Πέτρος. Ἀφτὸ πιὰ δὲ γίνεται.

Ταβερνάρης. Τότες, Ὑψηλότατέ μου, νὰ σοῦ πῶ, γίνεται ἄλλο. Καὶ νὰ σοῦ τὸ ξεδιαλίσω, ἄρχοντά μου, μὲ λίγα λόγια. Ὁ ἀφέντης μας — καὶ γι 'ἀφτὸ μᾶς ἔστειλε

— θέλει ἐσὺ καὶ τοῦ λόγου του νὰ ξεχάσετε τὰ περασμένα καὶ νὰ γενῆτε φίλοι, ἀφοῦ σᾶς συφέρει καὶ τοὺς δυό σας κι ἀφοῦ ἔχετε κ' οἱ δυό σας νὰ προφυλαχτῆτε ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ κακό. Θέλει νὰ κάνετε μαζὶ ἕνα εἶδος συμμαχία, ποῦ νὰ λογαριάζῃς πῶς θὰ τὸν ἔχῃς πάντα καὶ φίλο καὶ προστάτη. Ἃς ὑποθέσουμε ὅμως πῶς ἐσένα δὲ σοῦ ἔρχεται ἀφτό. Ἀχ! μή! Νὰ τὸ θελήσῃς, ἀφέντη μου, γιατὶ ἀλλιῶς ποιὸς ξέρει τί μπορεῖ νὰ τύχῃ; Ὁ Μεγάλος Δούκας ἔχει χρέος νὰ φροντίζῃ γιὰ τὸ Κράτος τὸ δικό του, γιὰ τὴ δική του τὴν ἀσφάλεια. Καὶ τότες ἀλλοίμονό μας, ποῦ θἄχουμε ἀντάρες, ποῦ θἄχουμε χίλια βάσανα καὶ πολέμους, ἴσως καὶ συμμαχία μὲ τὸν Τοῦρκο, τὸ γείτονά σου τὸν Τοῦρκο, σὰ δὲ θελήσῃς ἐσύ, Ὑψηλότατέ μου, συμμαχία μαζί μας. Καὶ δὲν ἔχεις ἰδέα πόσο θὰ τὸ λυπηθῶ.

Δ. Πέτρος. Ἀφτὰ εἴχατε νὰ μοῦ πῆτε, κόντε Ταβερνάρη; Ὅλα σας, ἢ ἔχετε κι ἄλλα;

Ταβερνάρης. Δηλαδή, ὅλα μ' ἕνα λόγο νὰ σοῦ τὰ συμμαζώξω, Ὑψηλότατέ μου · ὅσο ἡ πριγκιπέσσα Ἑλένη δὲν εἶναι φυλακισμένη, ὅπως σὲ παρακαλέσαμε, τί νὰ σοῦ πῶ; ἐγὼ φοβοῦμαι. Μπορεῖ ὅλοι μας νὰ κακοπάθουμε. Γιὰ τὸ καλό μας ὁλωνῶνε, ἀφέντη μου, σοῦ μιλῶ.

Σέργιος. Καὶ πειδὴς εἶναι ἀφτὰ ποῦ σοῦ λέμε γιὰ συμμαχίες μυστικά, ἐννοοῦσε ὁ Μεγάλος Δούκας νὰ τὰ ποῦμε σὲ σένα κι ὄχι σὲ Ἄλλονα. Δὲν πρέπει κανένας ἄλλος νὰ τὰ μάθῃ.

Δ. Πέτρος. Τελειώσατε τώρα, κύριοι ἀποσταλμένοι;

Ταβερνάρης. Ὄχι, ἀφέντη μου, ἀφοῦ πρέπει νὰ μᾶς δώσῃς ἀπάντηση ἐσύ.

Δ. Πέτρος. Ἀπάντηση; Ἀπάντηση! Ἀπάντηση νὰ δώσετε πῶς θὰ τὸ συλλογιστῶ.

Σέργιος. Μπορεῖ νὰ μὴν τοῦ φτάνῃ τοῦ ἀφέντη μας ἡ ἀπάντησή σου, Ὑψηλότατε. Τί λές, κόντε Ταβερνάρη;

Ταβερνάρης. Φτάνει, θαῤῥῶ. Κατάλαβε ὁ ἀφέντης. Δὲν πρέπει κιόλας νὰ ζαλίζουμε, νὰ κουράζουμε τὸν Ὑψηλότατο, ποῦ θέλει καὶ νὰ τὸν ἀφήσουμε ἥσυχο λιγάκι, νὰ τὰ ταιριάξῃ μὲ τὸ νοῦ του.

Δ. Πέτρος. Δὲν ἔχετε τὸ λοιπὸν τίποτις πιὰ νὰ μοῦ πῆτε;

Ταβερνάρης. Ὑψηλότατε, σὲ ταπεινοπροσκυνοῦμε καὶ τὸ ξέρουμε πῶς θὰ τὰ συλλογιστῇς ὅλα γιὰ τὸ καλό.

Σέργιος. Ὑψηλότατε, σὲ προσκυνοῦμε.

Δ. Πέτρος. Σᾶς χαιρετῶ. — Ὑπασπιστή!

Ὑπασπιστής. Ἐδῶ εἶμαι, Ὑψηλότατε.

Δ. Πέτρος. Κοίταξε νὰ προβοδέψουνε τοὺς ἀποσταλμένους. Πήγαινε! Καὶ νὰ σφαλήξῃς τὴν πόρτα καὶ νὰ μὴν ἔρθῃ κανένας ἐδῶ, κανένας. Πήγαινε, πήγαινε!

Ὑπασπιστής. Ὁρισμός σου!

Δ. Πέτρος. Πήγαινε! Πήγαινε πιά! — Ἤθελα νὰ ποθάνω! Δηλαδὴ ὄχι! Ἤθελα νὰ μὴν εἴμουνα γεννημένος. Ἔτσι δὲ θὰ εἶχα νὰ συλλογέμαι ποιὸ συφέρει πιὸ πολύ, νὰ ζῶ ἢ νὰ μὴ ζῶ. — Ἴσως, ἴσως, μὲ τὸν Ἀλέξαντρο, μὲ τὴν Πριγκιπέσσα, νὰ σηκωνόμαστε ὅλοι μας, μπορούσαμε νὰ τοὺς χαλάσουμε ἀφτούς, μιὰ καὶ γερή! — Καὶ νἀκούω τόση ὥρα τὸ ὕφος ἐκεῖνο τἀφτάδικο ἑνὸς κόντε Σέργιου, ἑνὸς παιδιοῦ! Τί σιχαμένο, τί ἀηδία πρᾶμα ἡ Δύναμη ποῦ ὅλα τὰ καταπατάει — καὶ τί καλὸ νὰ τὴν εἶχε κανένας! Ἔπρεπε νὰ μὴν εἶμαι γεννημένος. Θἄτανε τὸ καλήτερο. Ναί, βέβαια, σὰ δὲν ἔχει κανεὶς δύναμη, σὰν εἶναι μικρός, πιὸ φρόνιμο νὰ σκύβγῃ τὸ κεφάλι — κι ἀφτὸ εἶναι ἴσια ἴσια τἀνυπόφορτο και ποῦ μὲ κάνει νἀηδιάζω μὲ τὸν ἑαφτό μου. Ὁ Ἀλέξαντρος, ἡ Ἑλένη ἔχουνε θάῤῥος, πάνε πάντα ὀμπρός, γιὰ τίποτα δὲν τοὺς μέλει. — Εἶναι ὅμως καὶ παιδιά, δὲν ξέρουνε. Θὰ σπάσουν τὰ κόκκαλά τους. Ἀμὲ γώ; Μήπως ἐγὼ δὲν τὰ σπάνω τὰ δικά μου; Κάλλια, κάλλια νὰ μὴν

εἴμουνα γεννημένος! Δὲ θὰ πολεμοῦσα τώρα μὲ τὸν ἑαφτό μου! Δὲ θὲ γύρεβα τώρα νὰ γλυτώσω. Θἄμουνα γλυτωμένος ἀπαρχῆς. Ἀχ! νὰ μὴν εἶχα ποτέ μου νὰ κάνω μιὰν ἀπόφαση! Γιατὶ τώρα ποῦ γεννήθηκα, τώρα ποῦ ζῶ, πάει πιά! Θέλω δὲ θέλω, πρέπει νὰ λέω ναί, πρέπει νὰ λέω ὄχι. Καὶ δὲν μπορῶ μήτε τὸ ἕνα νὰ πῶ, μήτε τἄλλο. Μὰ μπᾶς κ' ἔχω τὸ δικαίωμα κιόλας νὰ ξεσπαθώσω ἄξαφνα, λόγο νὰ μὴν ἀκούσω ἀπ' ὅσα ἦρθαν ἀφτοὶ ἐδῶ καὶ μοῦ εἶπαν, οἱ καταραμένοι; Μήπως καὶ δὲν εἶναι χρέος μου νὰ συλλογιστῶ καὶ τὴν πατρίδα, ὁ Δούκας ἐγὼ κι ὁ ἀρχηγός; Μήπως καὶ μοῦ στέκεται δυνατὸ νἀφήσω τὸ Κράτος νὰ γίνη θρούβαλα, ἀφοῦ πιὰ τὴ δύναμη τὴν ἔχουν ἀφτοί; Φρόνιμα, φρόνιμα, Πέτρο, μὴ θυμώνῃς! Ποῦ ἐμεῖς νὰ βάλουμε πολέμους μὲ τὸ νοῦ μας, ἀπροτοίμαστοι, ἀστρατήγεφτοι, φτωχοὶ καὶ ξεπεσμένοι σὰν ποῦ εἴμαστε, δίχως κρίση καὶ δίχως θέληση; Δὲ γίνεται! Νά τώρα ποῦ ἔρχεται ἀφτὸς καὶ μᾶς γυρέβει φιλίες, ποῦ σὰ δὲν τὶς θέλουμε, ἀλλοίμονό μας, κι ἂν τὶς θέλουμε, σκλάβοι του. Τί νὰ κάνουμε; Ἥσυχα ἥσυχα νὰ πηγαίνουμε τὸ δρομάκι μας καὶ κατόπι βλέπουμε. — Νὰ μὴν εἴμουν, ἀχ! νὰ μὴν εἴμουνα γεννημένος, ἀφτὸ θἄτανε τὸ καλήτερο. — Ποιὸς ἄνοιξε; Τί τρέχει; Ποιὸς εἶναι; Ποιὸς τολμᾷ; Εἶπα κανένας...

Ὑπασπιστής. Ἄρχοντά μου, νὰ μὲ συμπαθήσῃς. Μὰ γυρέβει μὲ κάθε τρόπο καὶ καλὰ ἡ πριγκιπέσσα Ἑλένη νὰ σὲ δῇ.

Δ. Πέτρος. Ἡ πριγκιπέσσα Ἑλένη;

Ὑπασπιστής. Ναί, Ὑψηλότατε, ἡ πριγκιπέσσα, καὶ λέει πῶς ἔχει νὰ σοῦ μιλήσῃ.

Δ. Πέτρος. Ἡ πριγκιπέσσα; Πήγαινε καὶ πές της λοιπόν, ὅμως μὲ τρόπο καλό, πῶς... πῶς δὲν μπορῶ νὰ τὴ δεχτῶ.

ΣΚΗΝΗ Δ΄

Κοντογιάννης. Περίφημο τὸ κρασάκι τῆς γριᾶς! Μπρὲ μωρὴ ξεμωραμένη, καλὰ ποῦ ἔχουμε πιὰ σήμερις κεριακὴ καὶ σκόλη, νἀνασάνω πιά! Μπράβο σου ἐσύ, πήγαινε καὶ σεργιάνιζε τὸν κουτό σου τὸ γιό, τὸν κὺρ Κυρούλη σου. Ἐγὼ βολέβουμαι καὶ μοναχός μου. Ἀμέ, τί θαῤῥεῖς; Θὰ κλειδώνουμαι μαθὲς στὸ ντουλάπι σου μόνο τὴ νύχτα; Ποιὸς τὸ εἶπε; Ἀδειάζω καὶ τἄλλα σου τὰ ντουλαπάκια, κουβαλῶ ἐδῶ μέσα τὰ μπουκάλια σου τὰ χαδεμένα καὶ τὸ στρώννω μιὰ μορφιά. Περίφημο! περίφημο! Μοῦ χρειάζουνταν καὶ λίγο κρασάκι, τώρα ποῦ ἡ δουλειά μας ἔγινε. Μπρὲ παιδιά, ἡ γλώσσα μου μάλλιωσε. Δέκα μέρες βάσταξε τὸ κακό· μίλα πότε στὸν ἕνα, πότε στὴ μιά, βάζε τους λόγια, βάζε τους φιτίλια, βάζε τους μίγα στὰ ρουθούνια, ποῦ νὰ μπῆ κιόλα καὶ νὰ τοὺς γαργαλίση, λέγε τους πῶς ὁ ἀφέντης μου τοὺς ἔφαγε τὸ δίκιο τους, πῶς τὸν παρᾶ τους γυρέβει νὰ τοὺς πάρη — κι ἂς τοὺς παίρνω γὼ τὸ κρασάκι τους, νὰ τὸ ρουφάω — καὶ κάνε τους κουβέντες ἀπὸ τὸ πρωῒ ὡς τὸ βράδυ, μάλιστα κι ἀπὸ τὸ βράδυ ὡς τὸ πρωί, γιὰ νὰ βράση τὸ καζάνι καὶ νἀνάψουνε πιὰ τὰ μυαλά τους καὶ νὰ καοῦνε, τρέχα νὰ μὴ σβήση ἡ φωτιά, λαλιὲς ἀπὸ δῶ, κάρβουνα ἀπὸ κεῖ, ποῦ θὰ καταντήση; Θὰ καταντήση ποῦ θὰ διψάσης διαβολεμένα — καὶ ποῦ πίνεις! — Περίφημο! — Σήμερις ὅμως πιὰ τὰ ποδάρια μου στὸν ὦμο καὶ γλύτωσα. Στὰ σύνορα θὰ μὲ τσακώση ὁ καλός μου ὁ ἀφέντης καὶ τότες, ὅ τι θέλει μαρτυρῶ καὶ γιὰ τὸ χωριουδάκι καὶ γιὰ τὴν πριγκι-

πέσσα 'Ελένη! — Γιά, νὰ σηκωθῶ λιγάκι, νὰ ξεμουδιάσω! — Γιὰ νὰ δοῦμε κιόλας, Κοντογιαννάκη μου, προτοῦ φύγουμε, ἔχει ἀκόμη κρασὶ ἢ δὲν ἔχει καὶ στἄλλο τὸ ντουλαπάκι τῆς καταραμένης τῆς κερὰ Λενιώς. Θὰ σοῦ κοστίση, κερά, τὸ κρασὶ ποῦ σοῦ κλέβω, καὶ τρίδιπλα σὲ μισῶ ποῦ μὲ κάνεις καὶ κλέφτη. Όλους σας καμιὰ μέρα θὰ σᾶς τσούξη, γιατὶ ὅλα σας, δικά μας ἔπρεπε νἆναι, κι ὄχι νὰ τὰ κρυφοκλέβγουμε κιόλας. Μπρέ! τί βλέπω; Κατάρα τοῦ Θεοῦ! Νά, νά τος κι ὁ γιὸς τῆς ξετρελλαμένης ποῦ ἔρχεται. Στάσου, νὰ δοῦμε.

Κυρούλης. Ποιὸς εἶσαι τοῦ λόγου σου;

Κοντογιάννης. Φτωχὸς ἄθρωπος, μὴ φοβᾶσαι.

Κυρούλης. Φοβιτσιάρης δὲν εἶμαι, ἂν καὶ μικρὸς ἄθρωπος. Μὰ σὰν εἶσαι φτωχός, σὲ φτωχοῦ καλύβα τί γυρέβεις;

Κοντογιάννης. Δὲ μὲ ξέρεις ἀκόμα; Δέκα μέρες τώρα ποῦ βρίσκουμαι στὸ χωριό σου.

Κυρούλης. Δὲ σὲ ξέρω. 'Εγὼ πρωῒ βράδυ κοπιάζω· ἔχω τὸ μεροκάμωτό μου καὶ ξένη δουλειὰ ποτέ μου δὲν κοιτάζω.

Κοντογιάννης. Εἶμαι ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Δούκα τὸ πριγκιπάτο.

Κυρούλης. 'Εκειδὰ καὶ νὰ γυρίσης.

Κοντογιάννης. Καὶ πῶς μπορῶ; Ἔφυγα, γιατὶ μ' ἀρχίσανε στὸ ξύλο, ποῦ μοῦ πῆραν τὸ νοῦ μου.

Κυρούλης. Ἔφταιξες σὲ τίποτις; Παράβλεψες τὸ δίκιο κανενοῦ;

Κοντογιάννης. Μπρὲ παιδί μου! Στὸν τόπο τὸ δικό μας, γιὰ νὰ σοῦ πατήσουνε ξύλο, ἀνάγκη δὲν εἶναι νὰ πατήσης ἐσὺ τὸ δίκιο τοῦ ἀλλουνοῦ. 'Ακόμα δὲν τὄννοιωσες;

Κυρούλης. Μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ σὰν ποῦ λές. Μεγάλος ὁ Θεός!

Κοντογιάννης. Καὶ τί ἔχει νὰ κάμῃ ὁ Θεὸς μὲ τὴ ῥάχη μου, ποῦ ἀκόμη μοῦ πονεῖ;

Κυρούλης. Ὁ Θεὸς ὅλα τὰ βλέπει, ὅλα τὰ ξέρει, ὅλα τὰ διορθώνει, φτάνει τὴ δουλειά του νὰ γυρέβῃ κανένας. Ἐγὼ ἐσένα δὲ σὲ γνωρίζω.

Κοντογιάννης. Μὲ γνωρίζει ὁ Μεγάλος Δούκας, ποῦ κόντεψε νὰ μᾶς κάνῃ ὅλους τὰ ἴδια στὸ χωριὸ τὸ δικό μου.

Κυρούλης. Μπορεῖ. Ἀφτὸ δὲν εἶναι δουλειά μου.

Κοντογιάννης. Στάσου νὰ κατεβῇ καμιὰ μέρα καὶ στὸ δικό σου τὸ χωριὸ καὶ τότες ἔρχεσαι καὶ μοῦ λές, εἶναι δουλειά σου ἢ δὲν εἶναι.

Κυρούλης. Στὸ χωριό μου δὲν μπορεῖ νὰ κατέβῃ, ἀφοῦ ἔχουμε τὸν ἀφέντη μας.

Κοντογιάννης. Ναίσκε! Σὰ νὰ τὸν ἔμελε τάχατις τὸν ἀφέντη σας γιὰ σᾶς! Ἀφτὸς τὴν ἡσυχία του γυρέβει, παιδάκι μου, καὶ τίποτις ἄλλο.

Κυρούλης. Ἐγὼ σὲ τέτοιες κουβέντες δὲν ἔρχουμαι. Ὁ ἀφέντης μας ἀφέντης μας, καὶ θὰ ξέρῃ. Θὰ ξέρῃ κι ὁ δικός σου. Βλέπω, φίλε μου, καὶ δὲ συγκάνουμε οἱ δυό μας μαζί, κ' ἔτσι κάλλια νὰ σύρῃς τὸ δρόμο σου.

Κοντογιάννης. Τί νὰ σοῦ πῶ, ποῦ σήμερα μοιάζει καὶ δὲ νοιώθεις; Μπορεῖ νὰ νοιώσῃς ἄβριο. Τότες ἀνταμωνόμαστε. Γειά σου ὅμως ποῦ διώχνεις ἕνα φτωχὸ ἄθρωπο ἀπὸ τὸ σπίτι σου!

Κυρούλης. Δὲ σ' ἔδιωξα. Μὰ ὁ καθένας τὰ δικά του, καὶ προστάτης μας ὁλωνῶνε ὁ Θεός.

Κοντογιάννης. Νὰ μοῦ ζήσῃς, φίλε μου, τὸ λοιπὸν καὶ νὰ μὲ θυμᾶσαι!

Κυρούλης. Μὲ τὸ καλό! —

Ἡ μάννα, φαίνεται πῶς ξέχασε νὰ κλειδώσῃ καὶ μπῆκε ἀφτὸς μέσα. Δὲν ξέρω ἡ μάννα τί ἔχει κι ὅλο κρουφοκουβεντιάζει μὲ τὶς γειτόνισσες. Καὶ σὰ δὲν εἶναι δῶ, νά σου τί

γίνεται. Καλὰ ἔκαμα ποῦ τὴν ἄφησα στῆς κερὰ Ῥηνούλας καὶ πρόφταξα. Πάω νὰ τὴ φέρω... Μὰ τί βλέπω; Τὸ ντουλαπάκι μας κάτω, ἀνοιχτό! Κόντὰ στὴν κάμερή μου! Νά σου κ' οἱ φτωχοὶ ἀθρῶποι, ποῦ λές. Λείπει κ' ἕνα μπουκαλάκι. Μάλιστα! Ἡ βότκα ποῦ μοῦ κερνᾷ ἡ μάννὰ τὸ βράδυ. Ἄς εἶναι! Βότκα εἴτανε καὶ κάλλια νὰ λείψη. Μπᾶς ὅμως καὶ μπῆκε ἀφτὸς στὴν κάμερή μου μέσα, νὰ μοῦ ἀγγίξη τὰ σιδερικά μου; Θἄτανε κακὸ μεγάλο. Γιά νὰ ρίξουμε μιὰ ματιά, νὰ τὰ δοῦμε. — Ὁρίστε; Τί πρᾶμα; — Σὰ νἄκουσα ὄξω μιὰ φωνή. Τί τρέχει; Μήπως καὶ πάλι ἔρχουνται; Μπᾶς γιὰ νὰ κλέψουνε; Στάσου, νὰ κρυφτῶ μέσα, νὰ τὸν τζακώσω.

Πρ. Ἑλένη. Κανείς; Ἡ κακή μου τύχη! Δὲν πειράζει. Μὴ σὲ μέλη, σιὸρ Πάβλο, κ' ἔφκολα δὲν ἀπελπίζουμαι. Ἄν ἐρχόμουνα μιὰ ὥρα προτήτερα, τὄχω γιὰ βέβαιο πῶς θὰ τὸν ἔπιανα τὸν Κοντογιάννη σου, καὶ θὰ τὸν πήγαινα στὸν Πέτρο, νὰ καταλάβη, ποῦ δὲ θέλησε μήτε νὰ μὲ δεχτῆ. Ὁ καημένος ὁ Πέτρος! Τοῦ δένουνε τὰ χέρια καὶ θαῤῥεῖ ὁλοένα πῶς, σὰ δὲν πῆ τίποτα, θὰ τὸν ἀφήσουν ἥσυχο, κι ὅσο τὸ θαῤῥεῖ, τόσο πιὸ γερὰ σφίγγουν ἐκεῖνοι τὸ σκοινὶ ποῦ θὰ τὸν πνίξη. Δὲ μοῦ τὸ σφίγγουν ἐμένα! Θέλει δὲ θέλει, θὰ μ' ἀκούση ὁ Πέτρος, θὰ τοῦ ἀποδείξω τὰ καθέκαστα, ὅπως εἶναι. Ἔχω καὶ γὼ τοὺς ἀθρώπους μου. — Ἀχ! καὶ ψυχὴ ἐδῶ νὰ μὴ φαίνεται; Μοῦ εἶπαν πῶς μπῆκε στὸ σπίτι ἀφτό. Μὰ δὲν εἶναι κανένας. Κανένας! — Ὡςτόσο κάποιος θἄτανε, δὲ γίνεται. Γιά νὰ κοιτάξω. Τί εἶναι ἀφτὸ ἐδῶ τὸ ντουλάπι ἀριστερά, κοντὰ στὴν πόρτα; Καὶ τὸ στρῶμα μέσα! Καιρὸς πολὴς δὲ θἄναι ποῦ ἔφυγε ὁ μαστρολεβέντης. Μπᾶς καὶ πήδηξε ἀπὸ τὸ παραθύρι ἐδῶ κάτου; Ὄχι. Κλειστό. Στάσου νἀνοίξουμε, νὰ κοιτάξω λιγάκι ὄξω στὸν κάμπο. Μὰ τί σφιχτοκλειδωμένο ποῦ εἶναι τὸ παράθυρο ἀφτό! Θἀνοίξης ἢ θὰ σπάσης. Νά το, ποῦ θὰ φοβήθηκε κι

ἄνοιξε. Ναί, ἰδοῦ καὶ τὰ σύνορα καὶ τὸ πριγκιπάτο τοῦ Πάβλου, τὸ καταραμένο! Ἐκεῖ θὰ πῆγε, ἐκεῖ θὰ τρέχῃ τώρα ὁ ἀθεόφοβος. Μὰ νὰ μὴν εἶναι κανεὶς ἐδῶ, νὰ πεταχτῇ, νὰ τὸν πιάσῃ! Φωνάζω. Κανείς! — Αἴ! κερὰ ἐσὺ ποῦ διαβαίνεις! Ἄκουσες; Ποιὰ εἶσαι; Γρήγορα, ἔλα γρήγορα μέσα, μὴ στέκεσαι καὶ χασομερᾷς.

Κερὰ Λενιώ. Ἔρχουμαι! Ἔρχουμαι! Τί τρέχει;

Πρ. Ἑλένη. Γρήγορα, σοῦ λέω... Ἐδῶ, ἀριστερά, εἶναι ἡ πόρτα... Νὰ ῥωτάῃ καὶ τί τρέχει!... Τρέχα ἐσύ... Νά της στὸ τέλος... Πές μου τώρα... Τί; λαχανιασμένη κιόλας;...

Κερὰ Λενιώ. Θέ μου, δός μου ἄλλα δυὸ μάτια νὰ τὴν κοιτάζω! Ἡ πριγκιπέσσα μας ἡ Ἑλένη!

Πρ. Ἑλένη. Καὶ ποιὰ εἶσαι τοῦ λόγου σου, ποῦ μὲ ξέρεις;

Κερὰ Λενιώ. Δούλα σου, πριγκιπέσσα μου, καὶ δική σου ἡ φτωχειά μου ἡ καλύβα.

Πρ. Ἑλένη. Σὰν εἶναι ἡ καλύβα δική σου, τότες θὰ μοῦ πῇς, ἀμέσως ὅμως, ποιὸς καὶ ποιός, ποιὸς ξένος δηλαδή, ἦρθε καὶ κάθησε ἐδῶ, στὴν καλύβα σου.

Κερὰ Λενιώ. Στὴν καλύβα μου; Ἐδῶ; Βασίλισσα μου! Μὰ κανένας δὲν ἦρθε!

Πρ. Ἑλένη. Ἕνας μὲ μάβρα μάτια καὶ μὲ μάβρα τὰ μαλλιά;

Κερὰ Λενιώ. Ἀρχόντισσά μου!...

Πρ. Ἑλένη. Καὶ μὲ τὰ μάβρα γένεια καὶ μάβρο τὸ πρόσωπό του ὅλο;

Κερὰ Λενιώ. Ἄγγελέ μου, ἐσὺ πιὰ τί δὲν κατέχεις; Νά, ἕνας φτωχὸς ἄθρωπος...

Πρ. Ἑλένη. Κι ὁ φτωχὸς ἄθρωπος σοῦ ἔλεγε πῶς ὁ Μεγάλος Δούκας τὸν πέθανε στὸ ξύλο καὶ πῶς λιμπίζεται τὸ χωριό σου...

Κερὰ Λενιώ. Ἀχ! μοῦ κόπηκαν τὰ αἷματα ἀπὸ τὸ φόβο...

Πρ. Ἑλένη. Καὶ πῶς πρέπει νὰ σηκώσετε πανάσταση...

Κερὰ Λενιώ. Βασίλισσά μου, στὸ κεφάλι μου καὶ κόμα παραπάνω! Ἂν πῇς τίποτις, χάθηκα καὶ παραχάθηκα.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ σὺ τὸν ἄκουγες;

Κερὰ Λενιώ. Ἀμέ, τί νὰ κάμω, πριγκιπέσσα μου; Ἕνα παιδὶ μοῦ ἀπόμεινε, ποῦ τὄχω σὰν τὴν ψυχή μου. Ἐμεῖς μόλις φέρνουμε τὴ μιὰν ἄκρια μὲ τὴν ἄλλη, καὶ μοῦ σκοτώνουν ἄδικα καὶ παράδικα τὸν καημένο τὸ γιό μου στὴ δουλειά. Τώρα, λέει, θάρθῃ κι ὁ ἄλλος ἀπὸ δῶ, νὰ μᾶς βάζῃ μεροκάμωτα διπλὰ καὶ μισὰ μεροφάγωτα. Τὸν ἄκουσα καὶ γώ, γιὰ νὰ πάρῃ κομματάκι ἀέρα ἡ καρδιά μου. Ἀμέ; Ὅλοι μας ἐδῶ στὸ χωριὸ τὸν ἀκοῦμε.

Πρ. Ἑλένη. Πῶς τὸ λές; Τὸν ἀκοῦτε; Μήπως καὶ δὲν ἔφυγε ἀκόμα;

Κερὰ Λενιώ. Καλέ, ποῦ φέβγει ἀφτός; Τὸ χαμό του βρίσκει, φτάνει καὶ γυρίσῃ στὸ πριγκιπάτο!

Πρ. Ἑλένη. Θὰ ξανάρθῃ τὸ λοιπὸν ἐδῶ, σπίτι σου;

Κερὰ Λενιώ. Καὶ πῶς δὲν ξανάρχεται; Ποῦ ἀλλοῦ θὰ πάῃ, ἀφοῦ τοῦ ἔχω καὶ κρεββατάκι, τοῦ κακομοίρη;

Πρ. Ἑλένη. Στὸ ντουλάπι σου; Τὸ εἶδα. Τότες ἡσυχία. Ὅλα καλὰ καὶ τὸν πρόσμένω ἐδῶ.

Κερὰ Λενιώ. Ἀχ! βασίλισσά μου καὶ γιατί;

Πρ. Ἑλένη. Γιατὶ ἀφτὸς εἶναι προδότης καὶ δὲν τὄξερες. Εἶναι κατάσκοπος τοῦ Μεγάλου Δούκα...

Κερὰ Λενιώ. Ὄχου! Ἡ ψυχὴ μοῦ ἀνέβηκε στὰ δόντια...

Πρ. Ἑλένη. Καὶ θὰ τρέξῃ νὰ πῇ πῶς ἐσεῖς θέλετε νὰ σκοτώσετε τὸν ἀφέντη του, κ' ἔτσι νὰ βγῇ ἀφορμὴ νὰ σηκώσῃ πόλεμο καὶ νὰ σᾶς καταστρέψῃ ὅλους.

Κερὰ Λενιώ. Βοήθα, Κύριε! Χριστὲ καὶ Παναγιά!

Τότες νὰ μὴ φύγῃ, νὰ μὴ φύγῃ ἀπὸ δῶ. Νὰ τοῦ ποῦμε, νὰ τὸν παρακαλέσουμε, νὰ τὸν κρατήξουμε, νὰ τὸν καλοπιάσουμε...

Πρ. Ἑλένη. Ἢ κάλλια νὰ τὸν πιάσουμε! Μὰ κοίταξε πρῶτα ἐσὺ νάρθῃς στὰ σύγκαλά σου. Καὶ τώρα πήγαινε ἀμέσως στὶς γειτόνισσες, στοὺς γειτόνους καὶ πές τους δυὸ λόγια μονάχα, νὰ προσέχουνε δηλαδὴ νὰ μὴν τὸν ἀφήσουνε μὲ κανέναν τρόπο. Ἔπειτα ἔρχεσαι πίσω.

Κερὰ Λενιώ. Ἀχ! σὰ νὰ πάῃ κάτω λιγάκι ἡ ψυχή μου, ποῦ σ' ἀκούω, βασίλισσά μου!

Πρ. Ἑλένη. Ὅπως σοῦ λέω, ἔτσι νὰ κάμῃς. Καὶ γρήγορα μάλιστα. Τί στέκεσαι; Ἢ νὰ σὲ σπρώξω καὶ στὴν πόρτα; Πήγαινε καὶ μὴ σὲ μέλῃ ποτὲ γιὰ μένα. Ἐγὼ βρίσκω καὶ κρύβουμαι.

Κερὰ Λενιώ. Νά, ἐδωνά, πριγκιπέσσα μου, στὴν κάμαρα, κατάντικρυ, νὰ κρυφτῇς· ἐκεῖ μέσα δὲ ζυγώνει ἀφτός...

Πρ. Ἑλένη. Πήγαινε, σοῦ λέω, πήγαινε ἀμέσως.

Κερὰ Λενιώ. Ἡ βασιλικιά σου ἡ προσταγὴ καὶ νὰ μᾶς γλυτώσῃς, ἄγγελέ μου.

Πρ. Ἑλένη. Ἔννοια σου καὶ γὼ ξέρω. Τρέχα τώρα ἐσύ. — Καλὰ ποῦ τὴν πρόφταξα τὴ γριούλα. Νὰ δοῦμε τώρα καὶ τὴν κάμαρα ποῦ λέει. Ποῦ εἶναι; Ἀ! ἐδῶ κατάντικρυ μεριά. — Δὲν τὴν ἔβλεπα. — Μπᾶ! ἡ πόρτα μανταλωμένη; Καὶ μανταλωμένη ἀπὸ μέσα! Ποιὸς εἶναι καὶ κλειδώθηκε; Ἀμέσως νἀνοίξῃ ἢ ἀνοίγω ἐγώ!

Κυρούλης. Ἐδῶ εἶμαι!

Πρ. Ἑλένη. Ἐδῶ εἶσαι; Πρόβαλε λιγάκι νὰ σὲ δῶ, νὰ σὲ κοιτάξω καὶ μέσ' στὰ μάτια! — Μπράβο σου, ἔτσι σὲ θέλω. — Νὰ σὲ κοιτάξω κι ἄλλη μιά! Τώρα δὲ μοῦ λές, ποιὸς εἶσαι σὺ ποῦ κρύβγεσαι, ὅταν προδίδουν τὴν πατρίδα σου; Ἄντρας ἢ κορίτσι; Μπᾶς κ' ἔκλωθες στὸ καμεράκι σου ἐκεῖ μέσα;

Κυρούλης. Πρόσμενα, πριγκιπέσσα.

Πρ. 'Ελένη. Πρόσμενες; Γειά σου καὶ χαρά σου! Νά σου παλληκάρι! Πρόσμενες νὰ καῇ τὸ σπίτι σου ἢ νὰ σοῦ κόψουν τὸ λαιμό; Τἄκουσες ἀφτὰ ποῦ εἴπαμε τώρα τώρα;

Κυρούλης. Τἄκουσα, ναί! Τἄκουσα.

Πρ. 'Ελένη. Τἄκουσες πῶς ὁ κατάσκοπος κοιμοῦνταν ἐδῶ, καὶ δῶ ἔτρωγε;

Κυρούλης. 'Αφτὸ ἡ μάννα δὲ μοῦ τὸ εἶπε.

Πρ. 'Ελένη. Μάννα σου εἶναι ἡ κερά; Πολὺ φρόνιμη μάννα, μὰ τὸ ναί! 'Αμέ, τί νὰ σοῦ πῇ; Γιατί νὰ σοῦ χαλάση τὴν ἡσυχία σου; Τόσες μέρες ἀφτὸς ἐδῶ καὶ σὺ δὲν τὄβλεπες μοναχός σου! Τὸ κέφι σου, παλληκαρᾶ μου, κι ὅλα καλά.

Κυρούλης. Ὄχι, βασίλισσά μου, δὲν εἶναι τὸ κέφι μου, ποῦ λές. Τί κέφια καὶ τί ξεκέφια ἔχουμε μεῖς νὰ κοιτάζουμε; Εἶμαι φτωχὸς καὶ μικρὸς ἄθρωπος, τρώγω τὰ χέρια μου γιὰ νὰ βγάλω δυὸ παρᾶδες, μᾶς φέρνουνται κιόλας ὄχι μόνο σὰ σκλάβους, ποῦ νὰ πῇς, ἀφοῦ εἴμαστε, μὰ σὰ σκλάβους πουλημένους, κ' ἔτσι λέω μὲ τὸ νοῦ μου· «Γύρεβε, Κυρούλη, τὴ δουλειά σου, μὴ σὲ τρώῃ τὸ κεφάλι σου.»

Πρ. 'Ελένη. Ὥσπου νὰ σοῦ τὸ φὰν οἱ ἄλλοι!

Κυρούλης. 'Αφέντισσα, τί νὰ σοῦ πῶ; Βοηθὸς ὁλωνῶνε μας ὁ Θεός.

Πρ. 'Ελένη. Γιὰ νὰ σὲ βοηθάῃ ὁ Θεός, πρέπει πρῶτα κι ὁ ἴδιος νὰ βοηθιέσαι. Ὅ τι κάμῃς, θὰ βρῇς.

Κυρούλης. Ναί! Τὸν ἄκουσα τὸ λόγο σου ἀφτόνα κι ἄλλη μιὰ φορά.

Πρ. 'Ελένη. Τὸν εἶπα συχνὰ στὴ ζωή μου κ' εἶναι λόγος σωστός. 'Απὸ ποῦ μὲ ξέρεις;

Κυρούλης. Τότε, σὰν ἔδειρε ὁ ἐπιστάτης τὸ συντροφό μου τὸ Γρηγόρη καὶ τοῦ πῆρε τὸ νοῦ του στὸ ξύλο, κατέβηκες τοῦ λόγου σου ἀπὸ τὴ ραχούλα...

Πρ. Ἑλένη. Τὰ εἶδες ἀφτά; Ἐκεῖ εἴσουνα, κι ἀκόμη τραβιέσαι καὶ κάθεσαι ἥσυχα στὸ καλύβι σου, καὶ δὲ σοῦ ἄναψαν τὰ μυαλά; Μὰ τί ἄθρωπος εἶσαι σύ;

Κυρούλης. Νὰ μὲ συμπαθήσης, ἀρχόντισσα. Μὰ μοῦ φαίνεται πῶς κ' ἡ ἐβγενεία σου τότες ὅ τι ἔκαμες, βρῆκες.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ τί βρῆκα;

Κυρούλης. Τὸ δίκιο του ὁ καθένας. Ἔδειρες τὸν ἐπιστάτη ποῦ δὲν εἶναι σκλάβος, καὶ μοῦ εἶπε ἡ μάννα πῶς σὲ φυλακώσανε τότες καὶ σένα.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ γὼ σοῦ λέω πῶς μοναχή μου ξεφυλακώθηκα καὶ νά με.

Κυρούλης. Ἐσεῖς οἱ μεγάλοι, ὅ τι θέλετε τὸ κάνετε καὶ πιὸ ἔφκολα.

Πρ. Ἑλένη. Ἀφοῦ λοιπὸν καὶ τοὺς μεγάλους φυλακώνουνε οἱ τυράννοι, τί δὲ θὰ σοῦ κάνουν ἐσένα γιὰ ἕνα σου, ὄχι στραβοπάτημα ποῦ νὰ πῇς, μὰ καὶ γιὰ ἕνα σου πάτημα μονάχα;

Κυρούλης. Γιὰ τοῦτο καὶ γὼ βάζω τὰ δυνατά μου μὴν τύχῃ καὶ παραπατήσω.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ γιὰ τοῦτο πατεῖ τὸ σπίτι σου ὁ Κοντογιάννης.

Κυρούλης. Ἀφτὸ ἀλήθεια τὸ πῆρα ἴσια μὲ τὴν ψυχή μου. Ἴσως φταίω γώ, σὰν ποῦ λές, μὰ ἔπρεπε κ' ἡ μάννα μου νὰ μοῦ τὸ πῇ, καὶ πικράθηκα.

Πρ. Ἑλένη. Ἂν εἴσουν ἄντρας, θὰ πρόσεχες καὶ θὰ μάθαινες ὁ ἴδιος.

Κυρούλης. Ἔννοια σου καὶ θὰ προσέχω ἀπὸ δῶ κι ὀμπρός.

Πρ. Ἑλένη. Τέσσερα νὰ τὰ κάμῃς τὰ μάτια σου, νὰ σὲ φοβᾶται ὁ κόσμος. Τότες δὲν ἔρχεται κανένας νὰ τὸ στρώσῃ στὴν καλύβα σου.

Κυρούλης. Καὶ κατάσκοπος μάλιστα! Κατάσκοπος

ποῦ μπορεῖ ὅλους νὰ μᾶς χαλάσῃ! 'Ανάβει τὸ αἷμα μου, τώρα ποῦ τὸ συλλογέμαι! Μὰ καὶ κατάσκοπος νὰ μὴν εἴτανε, ἀφτὸ δίκιο δὲν εἶναι νἄρχεται ξένος ἄθρωπος, νὰ σὲ πλανέβῃ. Κατάλαβα γιατί μοῦ ἔλεγε μ' ἕναν παράξενο τρόπο· « Νὰ μὲ θυμᾶσαι! »

Πρ. Ἑλένη. Πῶς τὸ εἶπες; Σοῦ ἔλεγε; Ποῦ τὸν εἶδες; Ποῦ τοῦ μίλησες;

Κυρούλης. Μὰ νά, ἐδῶ... σὰν ἔφυγε!

Πρ. Ἑλένη. Τὸν εἶδες, τοῦ μίλησες καὶ τὸν ἄφησες νὰ φύγῃ;

Κυρούλης. Τοῦ εἶπα μάλιστα νὰ τραβήξῃ τὸ δρόμο του, καὶ μοῦ ἀποκρίθηκε πῶς πηγαίνει, ἀφοῦ τὸν ἔδιωξα!

Πρ. Ἑλένη. Ἄκουσε, Κυρούλη. Σὰν εἶναι καὶ φοβᾶσαι ἀπὸ τὸν ἕναν ἢ ἀπὸ τὸν ἄλλονα, μὴ λάχῃ καὶ κακοπάθῃς, τώρα νὰ μὲ φοβᾶσαι ἐμένα, γιατὶ κι ἀπὸ μένα παθαίνεις! Εἶμαι ἄξια νὰ σὲ σκοτώσω ἂν τὰ ξαναρχίσῃς ἀφτά, καὶ νὰ τὸ θυμᾶσαι. Τὸ ξέρεις τί ἔκαμες;

Κυρούλης. Τὸ ξέρω. Τραβῶ τὰ μαλλοκέφαλά μου, μὰ τί νὰ γίνῃ τώρα;

Πρ. Ἑλένη. Τί νὰ γίνῃ; Τί νὰ γίνῃ; Γιά πές μου. 'Αφτὸς θὰ σοῦ μίλησε γιὰ το Μεγάλο Δούκα, δὲν εἶναι ἔτσι;

Κυρούλης. Ναί, μὰ δὲν ἔβαλα ἀφτὶ σ' ὅσα μοῦ ἔλεγε.

Πρ. Ἑλένη. Γιὰ νὰ διορθώσῃς τὸ σφάλμα σου τὸ μεγάλο, πρέπει ἀφτὸ ποῦ λές, ἅμα σοῦ πῶ, νὰ τὸ μαρτυρήσῃς.

Κυρούλης. 'Αρχόντισσα, ὅ τι μοῦ πῇς, θὰ τὸ κάνω, κι ἂν τὸν πιάσω ποτέ μου ἀφτόνα, ἔφκολα δὲ γλυτώνει, γιατὶ ἄδικο εἶναι καὶ κακὸ ἐκεῖνο ποῦ κάνει, γυρέβγοντας νὰ μᾶς χαλάσῃ.

Πρ. Ἑλένη. Ὁ Κοντογιάννης τίποτα δὲν εἶναι. Σὰ θὲς νὰ χτυπήσῃς, χτύπα πιὸ ἀψηλά, χτύπα τὰ κεφάλια.

Κυρούλης. Τὸ λὲς ἐσύ. Μὰ ποῦ φτάνουμε μεῖς ἴσια μὲ κεῖ; Τὰ κεφάλια πιὰ τὰ μεγάλα, καλήτερις ἀπὸ μᾶς ὁ θεὸς τὰ γλέπει.

Πρ. **Ἑλένη.** Ἔννοια σου! Τὰ βλέπουνε κ' οἱ γυναῖκες, γιατὶ ἔχουνε καλὰ μάτια. — Νά κ' ἡ μάννα σου.

Κερὰ Λενιώ. Βασίλισσά μου, τρεχάτη ἔρχουμαι, ἐπειδὴς ἐκεῖ ποῦ ἔλεγα νὰ γυρίσω πίσω, σὰν ποῦ μοῦ τὸ παράγγειλες, ἀντάμωσα ἕνανε ποῦ θὰ εἶναι κάπου ἀπὸ τὸ Παλάτι. Ἕνας γέρος, μπορεῖ καὶ κανένας συϐουλάτορας ἀπὸ τὴ Δωδεκάρα, δὲν εἶχε ὅμως τὸ χρουσό του τὸ γιακᾶ κ' ἔμοιαζε φτωχοντυμένος, σὰ νὰ μὴν ἤθελε τάχατες νὰ καταλάϐουν ἀπὸ ποῦ ἔρχεται, καὶ μοῦ μίλησε κρουφά.

Πρ. **Ἑλένη.** Νὰ μὴν τοὺς πιστέϐεσαι πολὺ τοὺς συϐουλατόρους, κερὰ Λενιώ, γιατὶ ἀχαμνὰ συϐουλέϐουνε. Ῥοῦχα χρυσὰ καὶ ψυχὴ λάσπη. Τὸ λοιπόν, τί σοῦ εἶπε ἀφτός;

Κερὰ Λενιώ. Εἶπε, λέει, πῶς ἕνας του φίλος, ποῦ δὲ μοῦ μολόγησε τὄνομά του, θέλει μὲ τὸ δίχως ἄλλο νὰ σοῦ μιλήσῃ.

Πρ. **Ἑλένη.** Ἂς ἔρθῃ νὰ μὲ ϐρῇ στὸ παλάτι μου.

Κερὰ Λενιώ. Ἔμαθε, λέει, γιατὶ ἀφτοὶ δᾶ ὅλα πιὰ τὰ κατέχουνε, πῶς εἶσαι στὸ χωριό μας, καὶ πειδῆτις ἔχει, λέει, νὰ σοῦ πῇ πράματα πολὺ σπουδαῖα, σὲ περικαλεῖ πολύ, μὰ πολύ, νὰ πὰς ἀπόψε, θαμπόϐραδο ἡ ὥρα, ἐδῶ σιμὰ στὰ σύνορα, στὸ μέρος, λέει, ποῦ εἶναι τὸ ῥουμάνι μὲ τὸν πλάτανο.

Πρ. **Ἑλένη.** Στὰ σύνορα; Καὶ γιατί στὰ σύνορα;

Κερὰ Λενιώ. Γιατί, λέει, εἶναι μοναξιὰ ἐκειδά.

Κυρούλης. Δὲ θὰ πάς, ἀρχόντισσά μου, δὲν εἶναι ἔτσι;

Πρ. **Ἑλένη.** Δὲ θὰ πάω; Νὰ δῇς ποιὸς εἶναι ἄντρας, ἐσὺ ἢ ἐγώ. Σὲ δυὸ ὧρες ἐκεῖ θὰ εἶμαι.

Κερὰ Λενιώ. Βασίλισσά μου, νὰ σὲ χαρῇ ἡ καρδούλα μου, καὶ γὼ λέω νὰ μὴν πάς, ἐδῶ νὰ μείνῃς μαζί μας.

Πρ. Ἑλένη. Σᾶς ἀφίνω γειά, καὶ νὰ εἶστε πάντα κ' οἱ δυό σας στὴ διαταγή μου. Ἀφτὸ μοῦ φτάνει.

Κερὰ Λενιώ. Ποιὸς τὴ βαστᾷ τὴν ἀϊτοπούλα μας: Μιὰ φτερουγιὰ καὶ νά της ὄξω.

Κυρούλης. Μάννα, ἕνα λόγο θὰ σοῦ πῶ.

Κερὰ Λενιώ. Τί θέλεις, χρυσό μου;

Κυρούλης. Ἐγὼ θὰ πάω στὸν πλάτανο, τὸ θαμπόβραδο.

Κερὰ Λενιώ. Ἐσύ; Μή, γιὰ τὄνομα! Κι ἂ σὲ δοῦνε; Μή!

Κυρούλης. Σὰ μὲ δοῦνε, μὲ εἴδανε. Μὰ δὲν πάω καὶ νὰ χτυπήσω εἴτε κεφάλια εἴτε χέρια, ποῦ ἔλεγε. Θὰ πάω, θὰ καρτερέψω μέσα στὸ ρουμάνι, κρυμμένος κιόλας γιὰ νὰ δῶ μὴ λάχῃ καὶ τῆς κάνουνε τίποτις.

Κερὰ Λενιώ. Παιδάκι μου, παιδί μου, ἔγνοια σου, καὶ δὲν τῆς κάνουνε τίποτα τῆς πριγκιπέσσας μας. Τὴ φοβοῦνται ἀφτήνα· εἶναι καὶ τυχερή. Τίποτα ποτέ της δὲν παθαίνει.

Κυρούλης Θὰ πάω. Γυναίκα καὶ πηγαίνει. Γένεται νὰ μὴν πάω ἐγώ; Εἶμαι καὶ γὼ ἄντρας.

ΣΚΗΝΗ Ε΄.

Κυρούλης. Καλὰ ποῦ εἶναι σήμερα σκόλη καὶ μπόρεσα νἄρθω. Ἐδωνὰ θὰ καρτερέψω, νὰ δῶ τί θὰ γίνῃ. Ἴσια ἴσια νά καὶ δυὸ νομάτοι ποῦ ἔρχουνται μαζί. Μπᾶς κ' εἶναι ἀφτοὶ ποῦ τὴ γυρέβουνε; Ἔλεγε ἡ μάννα πῶς ἕνας εἴτανε νάρθῇ. Γλήγορα νὰ τραβηχτῶ ἀπὸ δῶ μεριά, στὸ ρουμάνι.

Κώστας. Ἐδῶ, θαῤῥῶ, μᾶς εἶπε ὁ κόντε Σέργιος, Νικολάκη;

Νικολάκης. Ἐδῶ, Κώστα, καὶ βέβαια! Νά τὸ ρουμάνι, νά κι ὁ πλάτανος.

Κώστας. Μὰ λὲς κιόλας νὰ εἶναι τὸ μέρος σίγουρο;

Νικολάκης. Μὰ τί πιὸ σίγουρο, ἀδερφέ; Σὰ θές, κρύβεσαι μέσα στὸ δάσος. Νά το δίπλα. Ἢ ἄξαφνα πετιέσαι κι ἀνεβαίνεις ἀπάνω στὸν πλάτανο. Τὸ μόνο σίγουρο, φίλε μου, εἶναι πρῶτ' ἀπ' ὅλα νὰ δοῦμε τὸν κόντε Σέργιο. Στὸν τόπο τὸ δικό μας, προκοπὴ δὲν ἔχει καὶ δὲν τὰ βγάζουμε πέρα. Πάει ὁ τόπος, πᾶμε καὶ μεῖς.

Κώστας. Ὁ Δούκας μας εἶναι λιγάκι ἀναποφάσιστος κι ἀπὸ ψυχὴ ἀδύναμος, μὰ εἶναι καὶ καλός..

Νικολάκης. Καλός; Ἡ καλοσύνη πολλὲς φορὲς θὰ πῇ ἀτολμιά. Ἔτσι μπορεῖς νὰ τὸν πῇς πῶς εἶναι καὶ καλός, σὰν ἀγαπᾷς. Ἀφτός, παιδί μου, ἀποκοτιὰ δὲν ἔχει, μήτε τὸ Κράτος του, μὰ μήτε καὶ τὸν ἑαφτό του νὰ διαφεντέψῃ. Πῶς θέλεις ἐσὺ τώρα νἄχῃ ἀρκετὸ θάῤῥος καὶ νὰ μᾶς δώσῃ ἐμᾶς ὅσες τιμές, ὅσους παρᾶδες ἀξίζουμε, νὰ μᾶς κάνῃ ὅλα τὰ ρουσφέτια ποῦ μᾶς πρέπουνε; Ὅποιος ἔρθῃ καὶ τοῦ μιλήσῃ πρῶτος, ἔχει πάντα δίκιο. Ὅποιος πάλε τοῦ μιλήσῃ

δέφτερος, δίκιο ἔχει κι ἀφτός. Κ' ἔτσι πάει λέοντας. Ὁ ὑστερνὸς πιὰ τοὺς βάζει ὅλους κάτω. Ἡ καλοσύνη τοῦ Δούκα μας τέτοια εἶναι· τέτοια κ' ἡ φρονιμάδα του. Δὲ θέλει νὰ πειράξῃ κανένα — κ' εἶναι ὁ σωστὸς ὁ τρόπος νὰ τοὺς πειράξῃ ὅλους, νὰ καταστρέψῃ καὶ τὸν ἑαφτό του. Καὶ μᾶς μαζί! Ἂς πάῃ στὸ καλὸ μὲ τὴν καλοσύνη του!

Κώστας. Μπορεῖ νὰ τὸ παρακάνῃ. Μὰ νὰ σοῦ πῶ, μοῦ φαίνεται πῶς ὁ πρίγκιπας Ἀλέξαντρος εἶναι ἀπὸ σόϊ. Καὶ μὲ θέληση γερή, καὶ μὲ καρδιὰ γενναία.

Νικολάκης. Ναίσκε! Πρόσμενε ἀπὸ τὸν πρίγκιπα ἐσύ! Τόσο πολὺ γενναιόκαρδος ποῦ φοβᾶται νὰ κάνῃ τίποτα καὶ γιὰ τοὺς φίλους του, μὴν τύχῃ καὶ ποῦνε πῶς εἶναι φίλοι του καὶ τὸ κάνει. Κ' ἔτσι ἀπὸ τὴ δικιοσύνη του μᾶς ἀδικεῖ μιὰ μορφιά. Καὶ τόσο πολὺ σταθερός, ποῦ φτάνει νὰ τοῦ πῇς πῶς ἔχει θέληση, κι ἀμέσως σοῦ κάνει ὅ τι θέλεις ἐσύ. Κ' ἔτσι τὸν παίζει ὁ Ταβερνάρης στὰ δάχτυλά του. Ἀθρῶποι εἶναι ἀφτοί;

Κώστας. Ἐσύ, Νικολάκη, ξέρεις καὶ τὰ γυρίζεις ὅλα μὲ τρόπο ποῦ χάνει κανένας τὰ λογικά του. Ἐγὼ τί νὰ σοῦ πῶ; Ἔχει ὁ πρίγκιπας κάτι μέσα στὰ μάτια του, σὰ σὲ κοιτάζει, ποῦ θέλεις δὲ θέλεις, σκιάζεσαι καὶ συμμαζώνεσαι.

Νικολάκης. Ἀμὲ ὁ Μεγάλος ὁ Δούκας; Μήπως μάτια δὲν ἔχει καὶ ματιὲς ἀκόμα, ποῦ μιὰ νὰ σοῦ ρίξῃ καὶ σ' ἀπορούφηξε; Νά παλληκάρι, καὶ παλληκάρι σωστό. Ἀφτός, φίλε μου, τοὺς ἀθρώπους γιὰ σκουπίδια τοὺς ἔχει. Τοὺς δικούς του ὅμως, ἐκεινοὺς δηλαδὴ ποῦ τὸν ἀκούνε καὶ ποῦ τὸν περετοῦνε πιστά, δὲν τοὺς ξαπολνάει. Ἔννοια σου κι ἀπὸ τὸν πρίγκιπα τὸν Ἀλέξαντρο τίποτις καλὸ ἐμεῖς δὲ θὰ δοῦμε.

Κώστας. Καὶ θὰ δοῦμε λὲς ἐσὺ τάχατις ἀπὸ τὸ Μεγάλο τὸ Δούκα;

Νικολάκης. Καὶ τί δὲ θὰ δοῦμε, νὰ μοῦ πῇς.

Κώστας. Μὰ σὰν τί δηλαδή;

Νικολάκης. Πρῶτα πρῶτα θὰ μᾶς ἀλλάξῃ θέση καὶ θὰ μᾶς δώσῃ μεγαλήτερη.

Κώστας. Εἶσαι βέβαιος;

Νικολάκης. Ἀμέ, τί θαῤῥεῖς; Θαῤῥεῖς πῶς ὁ Μεγάλος Δούκας, ποῦ εἶναι ἄθρωπος καὶ ποῦ ἔμαθε τὴν τέχνη νὰ φελιέται ἀπὸ τὸν καθένα, μάλιστα ὅταν εἶναι κανεὶς πιτήδειος σὰν καὶ τοὺς δυό μας, θαῤῥεῖς πῶς θὰ μᾶς ἀφήσῃ νὰ λογομαχοῦμε ὅλη μας τὴ ζωή, μαζὶ μὲ τὴ δωδεκάδα, ὥςπου νὰ σαπίσουμε στὰ λόγια; Δὲ βαριέσαι; Δωδεκάδα, φίλε μου, δὲ θὰ ὑπάρχῃ πιά. Θὰ ὑπάρχῃ Ἀφτὸς μόνος.

Κώστας. Τότες τὸ λοιπὸν ἐμᾶς τί θὰ μᾶς κάμῃ;

Νικολάκης. Τί θὰ μᾶς κάμῃ; Μπρὲ παιδί μου, μήπως δὲν τὸν ξέρουμε μεῖς τὸν τόπο μας; Μιὰ καὶ γίνῃ δικός του, ἐμᾶς θὰ βάλῃ νὰ κυβερνοῦμε τὶς ἐπαρχίες τοῦ πριγκιπάτου, ποῦ θὰ εἶναι πιὰ τότες καὶ βασίλειο.

Κώστας. Ἔτσι λές;

Νικολάκης. Ἔτσι λέει ἐκεῖνος! Θἄχῃς καὶ σὺ τὴν ἐπαρχία σου καὶ μὴ σὲ μέλῃ.

Κώστας. Ἴσως μοῦ δώσῃ καὶ παλάτι νὰ κάθουμαι, ἀφοῦ θὰ εἶμαι κυβερνήτης.

Νικολάκης. Καὶ παλάτια καὶ τσιφλίκια δικά σου.

Κώστας. Μαζὶ μὲ τὰ τσιφλίκια, θἄχῃ ὅμως, ὑποθέτω, ὁ κυβερνήτης καὶ μιστό;

Νικολάκης. Ἀκοὺς ἐκεῖ; Ὄχι μόνο μιστό, μὰ τὸ χαράτζι τί τὸ κάνεις; Κερδίζεις κι ἀπὸ τοὺς φόρους, φτάνει νὰ ξέρῃς νὰ μιλᾷς βαριὰ στοὺς χωρικοὺς καὶ στοὺς ἐργάτες, νἄναι καὶ τὸ χέρι σου βαρύ.

Κώστας. Κι ἂν παραπονεθοῦνε;

Νικολάκης. Τὴν κακή τους τὴν ὥρα! Κι ἀλλοίμονο σ' ἀφτοὺς ἂν ποῦνε καὶ τίποτις! Ὁ Μεγάλος Δούκας δὲ χωρατέβει. Ἐκεῖνος, φίλε μου, λέει πῶς τὸ πλῆθος, ὁ λαός,

Κερὰ Λενιώ. Ἀχ! μοῦ κόπηκαν τὰ αἵματα ἀπὸ τὸ φόβο...

Πρ. Ἑλένη. Καὶ πῶς πρέπει νὰ σηκώσετε πανάσταση...

Κερὰ Λενιώ. Βασίλισσά μου, στὸ κεφάλι μου καὶ κόμα παραπάνω! Ἂν πῇς τίποτις, χάθηκα καὶ παραχάθηκα.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ σὺ τὸν ἄκουγες;

Κερὰ Λενιώ. Ἀμέ, τί νὰ κάμω, πριγκιπέσσα μου; Ἕνα παιδὶ μοῦ ἀπόμεινε, ποῦ τὄχω σὰν τὴν ψυχή μου. Ἐμεῖς μόλις φέρνουμε τὴ μιὰν ἄκρια μὲ τὴν ἄλλη, καὶ μοῦ σκοτώνουν ἄδικα καὶ παράδικα τὸν καημένο τὸ γιό μου στὴ δουλειά. Τώρα, λέει, θἀρθῇ κι ὁ ἄλλος ἀπὸ δῶ, νὰ μᾶς βάζῃ μεροκάμωτα διπλὰ καὶ μισὰ μεροφάγωτα. Τὸν ἄκουσα καὶ γώ, γιὰ νὰ πάρῃ κομματάκι ἀέρα ἡ καρδιά μου. Ἀμέ; Ὅλοι μας ἐδῶ στὸ χωριὸ τὸν ἀκοῦμε.

Πρ. Ἑλένη. Πῶς τὸ λές; Τὸν ἀκούτε; Μήπως καὶ δὲν ἔφυγε ἀκόμα;

Κερὰ Λενιώ. Καλέ, ποῦ φέβγει ἀφτός; Τὸ χαμό του βρίσκει, φτάνει καὶ γυρίσῃ στὸ πριγκιπάτο!

Πρ. Ἑλένη. Θὰ ξανάρθῃ τὸ λοιπὸν ἐδῶ, σπίτι σου;

Κερὰ Λενιώ. Καὶ πῶς δὲν ξανάρχεται; Ποῦ ἀλλοῦ θὰ πάῃ, ἀφοῦ τοῦ ἔχω καὶ κρεββατάκι, τοῦ κακομοίρη;

Πρ. Ἑλένη. Στὸ ντουλάπι σου; Τὸ εἶδα. Τότες ἡσυχία. Ὅλα καλὰ καὶ τὸν προσμένω ἐδῶ.

Κερὰ Λενιώ. Ἀχ! βασίλισσά μου καὶ γιατί;

Πρ. Ἑλένη. Γιατὶ ἀφτὸς εἶναι προδότης καὶ δὲν τὄξερες. Εἶναι κατάσκοπος τοῦ Μεγάλου Δούκα...

Κερὰ Λενιώ. Ὄχου! Ἡ ψυχὴ μοῦ ἀνέβηκε στὰ δόντια...

Πρ. Ἑλένη. Καὶ θὰ τρέξῃ νὰ πῇ πῶς ἐσεῖς θέλετε νὰ σκοτώσετε τὸν ἀφέντη του, κ' ἔτσι νὰ βγῇ ἀφορμὴ νὰ σηκώσῃ πόλεμο καὶ νὰ σᾶς καταστρέψῃ ὅλους.

Κερὰ Λενιώ. Βοήθα, Κύριε! Χριστὲ καὶ Παναγιά!

Τότες νὰ μὴ φύγῃ, νὰ μὴ φύγῃ ἀπὸ δῶ. Νὰ τοῦ ποῦμε, νὰ τὸν παρακαλέσουμε, νὰ τὸν κρατήξουμε, νὰ τὸν καλοπιάσουμε...

Πρ. Ἑλένη. Ἢ κάλλια νὰ τὸν πιάσουμε! Μὰ κοίταξε πρῶτα ἐσὺ νάρθῇς στὰ σύγκαλά σου. Καὶ τώρα πήγαινε ἀμέσως στὶς γειτόνισσες, στοὺς γειτόνους καὶ πές τους δυὸ λόγια μονάχα, νὰ προσέχουνε δηλαδὴ νὰ μὴν τὸν ἀφήσουνε μὲ κανέναν τρόπο. Ἔπειτα ἔρχεσαι πίσω.

Κερὰ Λενιώ. Ἀχ! σὰ νὰ πάῃ κάτω λιγάκι ἡ ψυχή μου, ποῦ σ' ἀκούω, βασίλισσά μου!

Πρ. Ἑλένη. Ὅπως σοῦ λέω, ἔτσι νὰ κάμῃς. Καὶ γρήγορα μάλιστα. Τί στέκεσαι; Ἢ νὰ σὲ σπρώξω καὶ στὴν πόρτα; Πήγαινε καὶ μὴ σὲ μέλῃ ποτὲ γιὰ μένα. Ἐγὼ βρίσκω καὶ κρύβουμαι.

Κερὰ Λενιώ. Νά, ἐδωνά, πριγκιπέσσα μου, στὴν κάμαρα, κατάντικρυ, νὰ κρυφτῇς· ἐκεῖ μέσα δὲ ζυγώνει ἀφτός...

Πρ. Ἑλένη. Πήγαινε, σοῦ λέω, πήγαινε ἀμέσως.

Κερὰ Λενιώ. Ἡ βασιλικιά σου ἡ προσταγὴ καὶ νὰ μᾶς γλυτώσῃς, ἄγγελέ μου.

Πρ. Ἑλένη. Ἔννοια σου καὶ γὼ ξέρω. Τρέχα τώρα ἐσύ. — Καλὰ ποῦ τὴν πρόφταξα τὴ γριούλα. Νὰ δοῦμε τώρα καὶ τὴν κάμαρα ποῦ λέει. Ποῦ εἶναι; Ἄ! ἐδῶ κατάντικρυ μεριά. — Δὲν τὴν ἔβλεπα. — Μπᾶ! ἡ πόρτα μανταλωμένη; Καὶ μανταλωμένη ἀπὸ μέσα! Ποιὸς εἶναι καὶ κλειδώθηκε; Ἀμέσως νάνοίξῃ ἢ ἀνοίγω ἐγώ!

Κυρούλης. Ἐδῶ εἶμαι!

Πρ. Ἑλένη. Ἐδῶ εἶσαι; Πρόβαλε λιγάκι νὰ σὲ δῶ, νὰ σὲ κοιτάξω καὶ μέσ' στὰ μάτια! — Μπράβο σου, ἔτσι σὲ θέλω. — Νὰ σὲ κοιτάξω κι ἄλλη μιά! Τώρα δὲ μοῦ λές, ποιὸς εἶσαι σὺ ποῦ κρύβγεσαι, ὅταν προδίδουν τὴν πατρίδα σου; Ἄντρας ἢ κορίτσι; Μπᾶς κ' ἔκλωθες στὸ καμεράκι σου ἐκεῖ μέσα;

Κυρούλης. Πρόσμενα, πριγκιπέσσα.

Πρ. Ἑλένη. Πρόσμενες; Γειά σου καὶ χαρά σου! Νά σου παλληκάρι! Πρόσμενες νὰ καῇ τὸ σπίτι σου ἢ νὰ σοῦ κόψουν τὸ λαιμό; Τἄκουσες ἀφτὰ ποῦ εἴπαμε τώρα τώρα;

Κυρούλης. Τἄκουσα, ναί! Τἄκουσα.

Πρ. Ἑλένη. Τἄκουσες πῶς ὁ κατάσκοπος κοιμοῦνταν ἐδῶ, καὶ δῶ ἔτρωγε;

Κυρούλης. Ἀφτὸ ἡ μάννα δὲ μοῦ τὸ εἶπε.

Πρ. Ἑλένη. Μάννα σου εἶναι ἡ κερά; Πολὺ φρόνιμη μάννα, μὰ τὸ ναί! Ἀμέ, τί νὰ σοῦ πῆ; Γιατί νὰ σοῦ χαλάση τὴν ἡσυχία σου; Τόσες μέρες ἀφτὸς ἐδῶ καὶ σὺ δὲν τὄβλεπες μοναχός σου! Τὸ κέφι σου, παλληκαρᾶ μου, κι ὅλα καλά.

Κυρούλης. Ὄχι, βασίλισσά μου, δὲν εἶναι τὸ κέφι μου, ποῦ λές. Τί κέφια καὶ τί ξεκέφια ἔχουμε μεῖς νὰ κοιτάζουμε; Εἶμαι φτωχὸς καὶ μικρὸς ἄθρωπος, τρώγω τὰ χέρια μου γιὰ νὰ βγάλω δυὸ παρᾶδες, μᾶς φέρνουνται κιόλας ὄχι μόνο σὰ σκλάβους, ποῦ νὰ πῆς, ἀφοῦ εἴμαστε, μὰ σὰ σκλάβους πουλημένους, κ' ἔτσι λέω μὲ τὸ νοῦ μου· « Γύρεβε, Κυρούλη, τὴ δουλειά σου, μὴ σὲ τρώῃ τὸ κεφάλι σου. »

Πρ. Ἑλένη. Ὥσπου νὰ σοῦ τὸ φὰν οἱ ἄλλοι!

Κυρούλης. Ἀφέντισσα, τί νὰ σοῦ πῶ; Βοηθὸς ὁλωνῶνε μας ὁ Θεός.

Πρ. Ἑλένη. Γιὰ νὰ σὲ βοηθάῃ ὁ Θεός, πρέπει πρῶτα κι ὁ ἴδιος νὰ βοηθιέσαι. Ὅ τι κάμης, θὰ βρῆς.

Κυρούλης. Ναί! Τὸν ἄκουσα τὸ λόγο σου ἀφτόνα κι ἄλλη μιὰ φορά.

Πρ. Ἑλένη. Τὸν εἶπα συχνὰ στὴ ζωή μου κ' εἶναι λόγος σωστός. Ἀπὸ ποῦ μὲ ξέρεις;

Κυρούλης. Τότε, σὰν ἔδειρε ὁ ἐπιστάτης τὸ συντροφό μου τὸ Γρηγόρη καὶ τοῦ πῆρε τὸ νοῦ του στὸ ξύλο, κατέβηκες τοῦ λόγου σου ἀπὸ τὴ ῥαχούλα...

Πρ. Ἑλένη. Τὰ εἶδες ἀφτά; Ἐκεῖ εἴσουνα, κι ἀκόμη τραβιέσαι καὶ κάθεσαι ἥσυχα στὸ καλύβι σου, καὶ δὲ σοῦ ἄναψαν τὰ μυαλά; Μὰ τί ἄθρωπος εἶσαι σύ;

Κυρούλης. Νὰ μὲ συμπαθήσῃς, ἀρχόντισσα. Μὰ μοῦ φαίνεται πῶς κ' ἡ ἐβγενεία σου τότες ὅ τι ἔκαμες, βρῆκες.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ τί βρῆκα;

Κυρούλης. Τὸ δίκιο του ὁ καθένας. Ἔδειρες τὸν ἐπιστάτη ποῦ δὲν εἶναι σκλάβος, καὶ μοῦ εἶπε ἡ μάννα πῶς σὲ φυλακώσανε τότες καὶ σένα.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ γὼ σοῦ λέω πῶς μοναχή μου ξεφυλακώθηκα καὶ νά με.

Κυρούλης. Ἐσεῖς οἱ μεγάλοι, ὅ τι θέλετε τὸ κάνετε καὶ πιὸ ἔφκολα.

Πρ. Ἑλένη. Ἀφοῦ λοιπὸν καὶ τοὺς μεγάλους φυλακώνουνε οἱ τυράννοι, τί δὲ θὰ σοῦ κάνουν ἐσένα γιὰ ἕνα σου, ὄχι στραβοπάτημα ποῦ νὰ πῇς, μὰ καὶ γιὰ ἕνα σου πάτημα μονάχα;

Κυρούλης. Γιὰ τοῦτο καὶ γὼ βάζω τὰ δυνατά μου μὴν τύχῃ καὶ παραπατήσω.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ γιὰ τοῦτο πατεῖ τὸ σπίτι σου ὁ Κοντογιάννης.

Κυρούλης. Ἀφτὸ ἀλήθεια τὸ πῆρα ἴσια μὲ τὴν ψυχή μου. Ἴσως φταίω γώ, σὰν ποῦ λές, μὰ ἔπρεπε κ' ἡ μάννα μου νὰ μοῦ τὸ πῇ, καὶ πικράθηκα.

Πρ. Ἑλένη. Ἂν εἴσουν ἄντρας, θὰ πρόσεχες καὶ θὰ μάθαινες ὁ ἴδιος.

Κυρούλης. Ἔννοια σου καὶ θὰ προσέχω ἀπὸ δῶ κι ὀμπρός.

Πρ. Ἑλένη. Τέσσερα νὰ τὰ κάμῃς τὰ μάτια σου, νὰ σὲ φοβᾶται ὁ κόσμος. Τότες δὲν ἔρχεται κανένας νὰ τὸ στρώσῃ στὴν καλύβα σου.

Κυρούλης. Καὶ κατάσκοπος μάλιστα! Κατάσκοπος

ποῦ μπορεῖ ὅλους νὰ μᾶς χαλάση! 'Ανάβει τὸ αἷμα μου, τώρα ποῦ τὸ συλλογέμαι! Μὰ καὶ κατάσκοπος νὰ μὴν εἴτανε, ἀφτὸ δίκιο δὲν εἶναι νἄρχεται ξένος ἄθρωπος, νὰ σὲ πλανέβῃ. Κατάλαβα γιατί μοῦ ἔλεγε μ' ἕναν παράξενο τρόπο· « Νὰ μὲ θυμᾶσαι ! »

Πρ. 'Ελένη. Πῶς τὸ εἶπες; Σοῦ ἔλεγε; Ποῦ τὸν εἶδες: Ποῦ τοῦ μίλησες:

Κυρούλης. Μὰ νά, ἐδῶ... σὰν ἔφυγε!

Πρ. 'Ελένη. Τὸν εἶδες, τοῦ μίλησες καὶ τὸν ἄφησες νὰ φύγῃ;

Κυρούλης. Τοῦ εἶπα μάλιστα νὰ τραβήξῃ τὸ δρόμο του, καὶ μοῦ ἀποκρίθηκε πῶς πηγαίνει, ἀφοῦ τὸν ἔδιωξα!

Πρ. 'Ελένη. Ἄκουσε, Κυρούλη. Σὰν εἶναι καὶ φοβᾶσαι ἀπὸ τὸν ἕναν ἢ ἀπὸ τὸν ἄλλονα, μὴ λάχῃ καὶ κακοπάθῃς, τώρα νὰ μὲ φοβᾶσαι ἐμένα, γιατὶ κι ἀπὸ μένα παθαίνεις! Εἶμαι ἄξια νὰ σὲ σκοτώσω ἂν τὰ ξαναρχίσῃς ἀφτά, καὶ νὰ τὸ θυμᾶσαι. Τὸ ξέρεις τί ἔκαμες;

Κυρούλης. Τὸ ξέρω. Τραβῶ τὰ μαλλοκέφαλά μου, μὰ τί νὰ γίνῃ τώρα;

Πρ. 'Ελένη. Τί νὰ γίνῃ; Τί νὰ γίνῃ; Γιά πές μου. 'Αφτὸς θὰ σοῦ μίλησε γιὰ το Μεγάλο Δούκα, δὲν εἶναι ἔτσι;

Κυρούλης. Ναί, μὰ δὲν ἔβαλα ἀφτὶ σ' ὅσα μοῦ ἔλεγε.

Πρ. 'Ελένη. Γιὰ νὰ διορθώσῃς τὸ σφάλμα σου τὸ μεγάλο, πρέπει ἀφτὸ ποῦ λές, ἅμα σοῦ πῶ, νὰ τὸ μαρτυρήσῃς.

Κυρούλης. 'Αρχόντισσα, ὅ τι μοῦ πῇς, θὰ τὸ κάνω, κι ἂν τὸν πιάσω ποτέ μου ἀφτόνα, ἔφκολα δὲ γλυτώνει, γιατὶ ἄδικο εἶναι καὶ κακὸ ἐκεῖνο ποῦ κάνει, γυρέβγοντας νὰ μᾶς χαλάσῃ.

Πρ. 'Ελένη. 'Ο Κοντογιάννης τίποτα δὲν εἶναι. Σὰ θὲς νὰ χτυπήσῃς, χτύπα πιὸ ἀψηλά, χτύπα τὰ κεφάλια.

Κυρούλης. Τὸ λὲς ἐσύ. Μὰ ποῦ φτάνουμε μεῖς ἴσια μὲ κεῖ; Τὰ κεφάλια πιὰ τὰ μεγάλα, καλήτερις ἀπὸ μᾶς ὁ θεὸς τὰ γλέπει.

Πρ. Ἑλένη. Ἔννοια σου! Τὰ βλέπουνε κ' οἱ γυναῖκες, γιατὶ ἔχουνε καλὰ μάτια. — Νά κ' ἡ μάννα σου.

Κερὰ Λενιώ. Βασίλισσά μου, τρεχάτη ἔρχουμαι, ἐπειδὴς ἐκεῖ ποῦ ἔλεγα νὰ γυρίσω πίσω, σὰν ποῦ μοῦ τὸ παράγγειλες, ἀντάμωσα ἕνανε ποῦ θὰ εἶναι κάπου ἀπὸ τὸ Παλάτι. Ἕνας γέρος, μπορεῖ καὶ κανένας συβουλάτορας ἀπὸ τὴ Δωδεκάρα, δὲν εἶχε ὅμως τὸ χρουσό του τὸ γιακᾶ κ' ἔμοιαζε φτωχοντυμένος, σὰ νὰ μὴν ἤθελε τάχατες νὰ καταλάβουν ἀπὸ ποῦ ἔρχεται, καὶ μοῦ μίλησε κρουφά.

Πρ. Ἑλένη. Νὰ μὴν τοὺς πιστέβεσαι πολὺ τοὺς συβουλατόρους, κερὰ Λενιώ, γιατὶ ἀχαμνὰ συβουλέβουνε. Ῥοῦχα χρυσὰ καὶ ψυχὴ λάσπη. Τὸ λοιπόν, τί σοῦ εἶπε ἀφτός;

Κερὰ Λενιώ. Εἶπε, λέει, πῶς ἕνας του φίλος, ποῦ δὲ μοῦ μολόγησε τὄνομά του, θέλει μὲ τὸ δίχως ἄλλο νὰ σοῦ μιλήσῃ.

Πρ. Ἑλένη. Ἂς ἔρθῃ νὰ μὲ βρῇ στὸ παλάτι μου.

Κερὰ Λενιώ. Ἔμαθε, λέει, γιατὶ ἀφτοὶ δᾶ ὅλα πιὰ τὰ κατέχουνε, πῶς εἶσαι στὸ χωριό μας, καὶ πειδῆτις ἔχει, λέει, νὰ σοῦ πῇ πράματα πολὺ σπουδαῖα, σὲ περικαλεῖ πολύ, μὰ πολύ, νὰ πὰς ἀπόψε, θαμπόβραδο ἡ ὥρα, ἐδῶ σιμὰ στὰ σύνορα, στὸ μέρος, λέει, ποῦ εἶναι τὸ ῥουμάνι μὲ τὸν πλάτανο.

Πρ. Ἑλένη. Στὰ σύνορα; Καὶ γιατί στὰ σύνορα;

Κερὰ Λενιώ. Γιατί, λέει, εἶναι μοναξιὰ ἐκειδά.

Κυρούλης. Δὲ θὰ πάς, ἀρχόντισσά μου, δὲν εἶναι ἔτσι;

Πρ. Ἑλένη. Δὲ θὰ πάω; Νὰ δῇς ποιὸς εἶναι ἄντρας, ἐσὺ ἢ ἐγώ. Σὲ δυὸ ὧρες ἐκεῖ θὰ εἶμαι.

Κερὰ Λενιώ. Βασίλισσά μου, νὰ σὲ χαρῇ ἡ καρδούλα μου, καὶ γὼ λέω νὰ μὴν πάς, ἐδῶ νὰ μείνῃς μαζί μας.

Πρ. Ἑλένη. Σᾶς ἀφίνω γειά, καὶ νὰ εἶστε πάντα κ' οἱ δυό σας στὴ διαταγή μου. Ἀφτὸ μοῦ φτάνει.

Κερὰ Λενιώ. Ποιὸς τὴ βαστᾷ τὴν ἀϊτοπούλα μας; Μιὰ φτερουγιὰ καὶ νά της ὄξω.

Κυρούλης. Μάννα, ἕνα λόγο θὰ σοῦ πῶ.

Κερὰ Λενιώ. Τί θέλεις, χρυσό μου;

Κυρούλης. Ἐγὼ θὰ πάω στὸν πλάτανο, τὸ θαμπόβραδο.

Κερὰ Λενιώ. Ἐσύ; Μή, γιὰ τὄνομα! Κι ἂ σὲ δοῦνε; Μή!

Κυρούλης. Σὰ μὲ δοῦνε, μὲ εἴδανε. Μὰ δὲν πάω καὶ νὰ χτυπήσω εἴτε κεφάλια εἴτε χέρια, ποῦ ἔλεγε. Θὰ πάω, θὰ καρτερέψω μέσα στὸ ρουμάνι, κρυμμένος κιόλας γιὰ νὰ δῶ μὴ λάχῃ καὶ τῆς κάνουνε τίποτις.

Κερὰ Λενιώ. Παιδάκι μου, παιδί μου, ἔγνοια σου, καὶ δὲν τῆς κάνουνε τίποτα τῆς πριγκιπέσσας μας. Τὴ φοβοῦνται ἀφτήνα· εἶναι καὶ τυχερή. Τίποτα ποτέ της δὲν παθαίνει.

Κυρούλης Θὰ πάω. Γυναίκα καὶ πηγαίνει. Γένεται νὰ μὴν πάω ἐγώ; Εἶμαι καὶ γὼ ἄντρας.

ΣΚΗΝΗ Ε΄.

Κυρούλης. Καλὰ ποῦ εἶναι σήμερα σκόλη καὶ μπόρεσα νἄρθω. Ἐδωνὰ θὰ καρτερέψω, νὰ δῶ τί θὰ γίνῃ. Ἴσια ἴσια νά καὶ δυὸ νομάτοι ποῦ ἔρχουνται μαζί. Μπᾶς κ' εἶναι ἀφτοὶ ποῦ τὴ γυρέβουνε; Ἔλεγε ἡ μάννα πῶς ἕνας εἴτανε νἄρθῇ. Γλήγορα νὰ τραβηχτῶ ἀπὸ δῶ μεριά, στὸ ρουμάνι.

Κώστας. Ἐδῶ, θαῤῥῶ, μᾶς εἶπε ὁ κόντε Σέργιος, Νικολάκη;

Νικολάκης. Ἐδῶ, Κώστα, καὶ βέβαια! Νά τὸ ρουμάνι, νά κι ὁ πλάτανος.

Κώστας. Μὰ λὲς κιόλας νὰ εἶναι τὸ μέρος σίγουρο;

Νικολάκης. Μὰ τί πιὸ σίγουρο, ἀδερφέ; Σὰ θές, κρύβεσαι μέσα στὸ δάσος. Νά το δίπλα. Ἢ ἄξαφνα πετιέσαι κι ἀνεβαίνεις ἀπάνω στὸν πλάτανο. Τὸ μόνο σίγουρο, φίλε μου, εἶναι πρῶτ' ἀπ' ὅλα νὰ δοῦμε τὸν κόντε Σέργιο. Στὸν τόπο τὸ δικό μας, προκοπὴ δὲν ἔχει καὶ δὲν τὰ βγάζουμε πέρα. Πάει ὁ τόπος, πᾶμε καὶ μεῖς.

Κώστας. Ὁ Δούκας μας εἶναι λιγάκι ἀναποφάσιστος κι ἀπὸ ψυχὴ ἀδύναμος, μὰ εἶναι καὶ καλός..

Νικολάκης. Καλός; Ἡ καλοσύνη πολλὲς φορὲς θὰ πῇ ἀτολμιά. Ἔτσι μπορεῖς νὰ τὸν πῇς πῶς εἶναι καὶ καλός, σὰν ἀγαπᾷς. Ἀφτός, παιδί μου, ἀποκοτιὰ δὲν ἔχει, μήτε τὸ Κράτος του, μὰ μήτε καὶ τὸν ἑαφτό του νὰ διαφεντέψῃ. Πῶς θέλεις ἐσὺ τώρα νἄχῃ ἀρκετὸ θάῤῥος καὶ νὰ μᾶς δώσῃ ἐμᾶς ὅσες τιμές, ὅσους παρᾶδες ἀξίζουμε, νὰ μᾶς κάνῃ ὅλα τὰ ρουσφέτια ποῦ μᾶς πρέπουνε; Ὅποιος ἔρθῃ καὶ τοῦ μιλήσῃ πρῶτος, ἔχει πάντα δίκιο. Ὅποιος πάλε τοῦ μιλήσῃ

δέφτερος, δίκιο ἔχει κι ἀφτός. Κ' ἔτσι πάει λέοντας. Ὁ ὑστερνὸς πιὰ τοὺς βάζει ὅλους κάτω. Ἡ καλοσύνη τοῦ Δούκα μας τέτοια εἶναι· τέτοια κ' ἡ φρονιμάδα του. Δὲ θέλει νὰ πειράξῃ κανένα — κ' εἶναι ὁ σωστὸς ὁ τρόπος νὰ τοὺς πειράξῃ ὅλους, νὰ καταστρέψῃ καὶ τὸν ἑαφτό του. Καὶ μᾶς μαζί! Ἂς πάῃ στὸ καλὸ μὲ τὴν καλοσύνη του!

Κώστας. Μπορεῖ νὰ τὸ παρακάνῃ. Μὰ νὰ σοῦ πῶ, μοῦ φαίνεται πῶς ὁ πρίγκιπας Ἀλέξαντρος εἶναι ἀπὸ σόϊ. Καὶ μὲ θέληση γερή, καὶ μὲ καρδιὰ γενναία.

Νικολάκης. Ναίσκε! Πρόσμενε ἀπὸ τὸν πρίγκιπα ἐσύ! Τόσο πολὺ γενναιόκαρδος ποῦ φοβᾶται νὰ κάνῃ τίποτα καὶ γιὰ τοὺς φίλους του, μὴν τύχῃ καὶ ποῦνε πῶς εἶναι φίλοι του καὶ τὸ κάνει. Κ' ἔτσι ἀπὸ τὴ δικιοσύνη του μᾶς ἀδικεῖ μιὰ μορφιά. Καὶ τόσο πολὺ σταθερός, ποῦ φτάνει νὰ τοῦ πῇς πῶς ἔχει θέληση, κι ἀμέσως σοῦ κάνει ὅ τι θέλεις ἐσύ. Κ' ἔτσι τὸν παίζει ὁ Ταβερνάρης στὰ δάχτυλά του. Ἀθρῶποι εἶναι ἀφτοί;

Κώστας. Ἐσύ, Νικολάκη, ξέρεις καὶ τὰ γυρίζεις ὅλα μὲ τρόπο ποῦ χάνει κανένας τὰ λογικά του. Ἐγὼ τί νὰ σοῦ πῶ; Ἔχει ὁ πρίγκιπας κάτι μέσα στὰ μάτια του, σὰ σὲ κοιτάζει, ποῦ θέλεις δὲ θέλεις, σκιάζεσαι καὶ συμμαζώνεσαι.

Νικολάκης. Ἀμὲ ὁ Μεγάλος ὁ Δούκας; Μήπως μάτια δὲν ἔχει καὶ ματιὲς ἀκόμα, ποῦ μιὰ νὰ σοῦ ῥίξῃ καὶ σ' ἀπορούφηξε; Νά παλληκάρι, καὶ παλληκάρι σωστό. Ἀφτός, φίλε μου, τοὺς ἀθρώπους γιὰ σκουπίδια τοὺς ἔχει. Τοὺς δικούς του ὅμως, ἐκεινοὺς δηλαδὴ ποῦ τὸν ἀκοῦνε καὶ ποῦ τὸν περετσοῦνε πιστά, δὲν τοὺς ξαπολνάει. Ἔννοια σου κι ἀπὸ τὸν πρίγκιπα τὸν Ἀλέξαντρο τίποτις καλὸ ἐμεῖς δὲ θὰ δοῦμε.

Κώστας. Καὶ θὰ δοῦμε λὲς ἐσὺ τάχατις ἀπὸ τὸ Μεγάλο τὸ Δούκα;

Νικολάκης. Καὶ τί δὲ θὰ δοῦμε, νὰ μοῦ πῇς.

Κώστας. Μὰ σὰν τί δηλαδή;

Νικολάκης. Πρῶτα πρῶτα θὰ μᾶς ἀλλάξῃ θέση καὶ θὰ μᾶς δώσῃ μεγαλήτερη.

Κώστας. Εἶσαι βέβαιος;

Νικολάκης. Ἀμέ, τί θαῤῥεῖς; Θαῤῥεῖς πῶς ὁ Μεγάλος Δούκας, ποῦ εἶναι ἄθρωπος καὶ ποῦ ἔμαθε τὴν τέχνη νὰ φελιέται ἀπὸ τὸν καθένα, μάλιστα ὅταν εἶναι κανεὶς πιτήδειος σὰν καὶ τοὺς δυό μας, θαῤῥεῖς πῶς θὰ μᾶς ἀφήσῃ νὰ λογομαχοῦμε ὅλη μας τὴ ζωή, μαζὶ μὲ τὴ δωδεκάδα, ὥςπου νὰ σαπίσουμε στὰ λόγια; Δὲ βαριέσαι; Δωδεκάδα, φίλε μου, δὲ θὰ ὑπάρχῃ πιά. Θὰ ὑπάρχῃ Ἀφτὸς μόνος.

Κώστας. Τότες τὸ λοιπὸν ἐμᾶς τί θὰ μᾶς κάμῃ;

Νικολάκης. Τί θὰ μᾶς κάμῃ; Μπρὲ παιδί μου, μήπως δὲν τὸν ξέρουμε μεῖς τὸν τόπο μας; Μιὰ καὶ γίνῃ δικός του, ἐμᾶς θὰ βάλῃ νὰ κυβερνοῦμε τὶς ἐπαρχίες τοῦ πριγκιπάτου, ποῦ θὰ εἶναι πιὰ τότες καὶ βασίλειο.

Κώστας. Ἔτσι λές;

Νικολάκης. Ἔτσι λέει ἐκεῖνος! Θἄχῃς καὶ σὺ τὴν ἐπαρχία σου καὶ μὴ σὲ μέλῃ.

Κώστας. Ἴσως μοῦ δώσῃ καὶ παλάτι νὰ κάθουμαι, ἀφοῦ θὰ εἶμαι κυβερνήτης.

Νικολάκης. Καὶ παλάτια καὶ τσιφλίκια δικά σου.

Κώστας. Μαζὶ μὲ τὰ τσιφλίκια, θἄχῃ ὅμως, ὑποθέτω, ὁ κυβερνήτης καὶ μιστό;

Νικολάκης. Ἀκοὺς ἐκεῖ; Ὄχι μόνο μιστό, μὰ τὸ χαράτζι τί τὸ κάνεις; Κερδίζεις κι ἀπὸ τοὺς φόρους, φτάνει νὰ ξέρῃς νὰ μιλᾷς βαριὰ στοὺς χωρικοὺς καὶ στοὺς ἐργάτες, νἄναι καὶ τὸ χέρι σου βαρύ.

Κώστας. Κι ἂν παραπονεθοῦνε;

Νικολάκης. Τὴν κακή τους τὴν ὥρα! Κι ἀλλοίμονο σ' ἀφτοὺς ἂν ποῦνε καὶ τίποτις! Ὁ Μεγάλος Δούκας δὲ χωρατέβει. Ἐκεῖνος, φίλε μου, λέει πῶς τὸ πλῆθος, ὁ λαός,

ὁ κοσμάκης, τέλος πάντα, δὲν εἶναι ποῦ νὰ πῇς γιὰ πέταμα, ὄχι! παρὰ πιὸ σωστὰ γιὰ χτύπημα. Ὁ κόσμος κι ὁ κοσμάκης εἶναι γελάδια, ἢ σὰ θὲς ζωντόβολα, μ' ἄλλα λόγια δηλαδὴ ἀπλοὶ ἀθρῶποι. Τοὺς χρειάζεται ἀφτουνοὺς ἕνας ὁδηγός, ἕνας καὶ μόνος, κι ἀφτὸς εἶναι σὰν εἶδος ὑπεράθρωπος. Ὁ ὑπεράθρωπος ὅλα τὰ δικαιώματα τἄχει, ὡς καὶ τὸ δικαίωμα νὰ κάνῃ ὅ τι ἔγκλημα τοῦ φανῆ χρήσιμο. Ἁμαρτία δὲν ξέρει· καταντάει πνίχτης πιὰ τῆς ἁμαρτίας. Ἀφτὸς κοιτάζει μονάχα τὸ σκοπό του, τὸ μεγάλονε. Ἅμα βρεθῇ πρόσκομμα πουθενά, πρέπει τὸ πρόσκομμα νὰ τσακιστῇ. Ὅλα πέφτουν κάτω ἀπὸ τὸ χτύπημα τοῦ σφυριοῦ του. Οἱ ἄλλοι ἂς δουλέβουνε, ἂς σκοτώνουνται, καταπαθιάζουνται καὶ πολεμοῦνε. Δὲν πειράζει. Ἀφτὸς μονάχος, ὁ ὑπεράθρωπος, ξέρει πῶς καὶ μὲ τί τρόπο νὰ χαρῇ τὴ ζωή, ξέρει τὴν ἡδονὴ τῆς ζήσης, κι ἀφοῦ τὴν ξέρει, μᾶς τὴ μαθαίνει καὶ μᾶς.

Κώστας. Μὰ σὰν εἶναι, Νικολάκη μου, ἀφτὰ ποῦ λές, ἐγὼ φοβᾶμαι, γιατὶ μπορεῖ ἄξαφνα καὶ μᾶς, καμιὰ μέρα. νὰ μᾶς πάρῃ σὰν τἀγέλια ποῦ ἔλεγες.

Νικολάκης. Διόλου! Σοῦ τὸ εἶπα καὶ πρῶτα. Ὁ ὑπεράθρωπος ἔχει ἀνάγκη κι ἀπὸ ἄλλους ἀθρώπους ποῦ νὰ μπαίνουν ἔφκολα στὸ νόημα, ποῦ νὰ τονὲ βοηθᾶνε, μὰ ποῦ νἆναι δᾶ κι ἀφτοὶ πιὸ ἔξυπνοι, πιὸ προκομμένοι ἀπὸ τοὺς συνηθισμένους τοὺς ἀθρώπους, ἀπὸ τοὺς ἀνόητους. Ἔχει ἀνάγκη ὁ ὑπεράθρωπος, ποῦ νὰ ποῦμε, ἀπὸ τοὺς κάτωυπεραθρώπους.

Κώστας. Τοὺς κάτω, λές; Καὶ τέτοιοι νὰ τοῦ εἴμαστε ἐμεῖς δηλαδή;

Νικολάκης. Καὶ τί ρώτημα! Ὁ ὑπεράθρωπος, φίλε μου, ἅμα τὸν ἀπαντήσῃς στὸ δρόμο σου, ἕνα ἀπὸ τὰ δυό· ἢ πρέπει κατάκαρδα νὰ τονὲ μισήσῃς, ποῦ νὰ λαχταρᾷς νὰ τοῦ πάρῃς τὴν ψυχή του, ἢ πρέπει νὰ σκύψῃς τὸ κεφάλι καὶ νὰ προσκυνᾷς.

Κώστας. Καὶ ποιὸ ἀπὸ τὰ δυὸ λὲς νὰ κάμῃ ὁ Δούκας ὁ δικός μας;

Νικολάκης. Μήτε τὸ ἕνα μήτε τὸ ἄλλο, γιατὶ ὅλα τὰ θέλει μισά. Καὶ γιὰ τοῦτο εἶναι χαντακωμένος ἄθρωπος. Δύναμη ἀφτὸς δὲν ἔχει, ἐμεῖς ὅμως οἱ δυό μας δύναμη θὰ δείξουμε — καὶ νοῦ — ἀφίνοντας τοὺς ἀδύνατους καὶ πηγαίνοντας μαζὶ μὲ τοὺς δυνατούς.

Κώστας. Σώνει λοιπὸν ἐμεῖς νὰ κυβερνοῦμε, ποῦ λές, πράματα κι ἀθρώπους κατὰ τὴ θέληση τοῦ Μεγάλου Δούκα, γιὰ νὰ μὴν ἔχουμε σκοτοῦρες:

Νικολάκης. Νά ποῦ τὸ βρῆκες καὶ μοναχός σου.

Κώστας. Καὶ τότες πιὰ ἐννοεῖται βγαίνει ὄφελος καὶ γιὰ μᾶς;

Νικολάκης. Βγαίνει ὄφελος, βγαίνει καὶ δύναμη, ἀδερφέ, ποῦ θὰ τὴ βαστοῦμε ἀπὸ κείνονα. Ὅπως θὰ μᾶς ἀπομοιράζῃ πλούτους καὶ τιμές, ἔτσι καὶ μεῖς θὰ μοιράζουμε ὅπου πρέπει κι ὅπου θέλουμε, θἄχουμε δικούς μας ἀθρώπους, ὑπασπιστάδες, ἐπιστάτες, φορολόγους, δούλους — καὶ δοῦλες καὶ δουλίτσες.

Κώστας. Καλὰ πράματα ὅμως ἀφτὰ ποῦ λές.

Νικολάκης. Ἔτσι; Τὶς νοστιμέφτηκες καὶ τὶς δουλίτσες; Ὁ Μεγάλος Δούκας παρᾶ δὲ δίνει γιὰ θηλυκό. Ἐγώ, νὰ σοῦ πῶ, εἶμαι λιγάκι σὰν καὶ σένα. Μοῦ ἀρέσουνε ποῦ καὶ ποῦ. Κάτι ὅμως σὲ βλέπω ποῦ τὰ λιμπίζεσαι ὅσα σοῦ ἀραδιάζω, ποῦ σοῦ τρέχουνε τὰ σάλια, κι ὡςτόσο σὰ νὰ διστάζῃς;

Κώστας. Μὰ ξέρω καὶ γώ; Θέλει τὸ πρᾶμα συλλογή.

Νικολάκης. Ναί, τὸ παρατήρησα κι ἄλλες φορὲς πῶς εἶσαι τοῦ λόγου σου προσεχτικὸς ἄθρωπος καὶ συλλογιζούμενος. Μὴν τὰ πολυσυλλογέσαι ὅμως, γιατὶ μπορεῖ κιόλας νὰ σοῦ φύγουνε στὸ μεταξὺ καὶ νὰ τὰ κλαῖς κατόπι.

Κώστας. Συλλογιοῦμαι, νά, συλλογιοῦμαι, δηλαδὴ

μήπως καὶ δὲ μοιάζει σὰν προδοσία ἀφτὸ ποῦ κάνουμε, νάρχούμαστε μάλιστα ἐδῶ, νὰ τὰ ταιριάζουμε μὲ τὸν κόντε Σέργιο;

Νικολάκης. Προδοσία; Μὴν τὸν πῇς τέτοιο λόγο! Ἐμεῖς γιὰ τῆς πατρίδας τὸ καλὸ δουλέβουμε. Μήπως δὲν εἶμαι πατριώτης ἐγώ; Τὴν πατρίδα μας θὰ γλυτώσουμε.

Κώστας. Μὰ εἶσαι βέβαιος μὲ τἀλήθεια πῶς τὴ γλυτώνουμε, δηλαδὴ πῶς ὅλος ὁ κόσμος ἐδῶ, μὲ τὴν ἰδέα μας πηγαίνει;

Νικολάκης. Κώστα μου, σὰ νὰ σὲ κατάλαβα. Εἶσαι ἄθρωπος ἐσὺ ποῦ σοῦ ἀρέσει νὰ βαδίζῃς τὸ δρόμο σου σίγουρα. Τί ἔρχεσαι καὶ μοῦ ψέλνεις γιὰ προδοσίες, καὶ γὼ κάθουμαι καὶ σὲ πιστέβω! Ἐσὺ ἔχεις κρίση, καὶ τὄννοιωσες ἀπατός σου πῶς ἐδῶ προδοσίες δὲν ὑπάρχουνε, ὅπως τὰ βλέπουμε τὰ πράματα ἐμεῖς. Δὲ διστάζεις ἐσὺ γιὰ τέτοιους λόγους. Κάτι ἄλλο θὰ τρέχῃ.

Κώστας. Ἐγώ, ποῦ λές, σιγανοπερπατῶ καὶ πηγαίνω· ἐσὺ πάλε πετιέσαι καὶ παίρνεις τόσο γρήγορα τὴν ὁρμή σου, ποῦ μήτε προφταίνεις νὰ κοιτάξῃς λιγάκι γύρω σου τί γίνεται.

Νικολάκης. Καὶ τί γίνεται γύρω μου, σοφέ μου συβουλάτορα;

Κώστας. Τί γίνεται; Μὰ νά, γίνεται ποῦ ἔμαθα, ποῦ ἄκουσα δηλαδὴ πῶς ἀρχίζει στὸν τόπο μας ἐδῶ, στὸ πριγκιπάτο, καὶ κρυφὰ κρυφὰ βγαίνει ἕνα κόμμα ποῦ εἶναι μαζὶ μὲ τὸ Δούκα τὸ δικό μας, καὶ ποῦ λέει καὶ καλὰ νὰ τὸν ὑπερασπιστῇ, ὅ τι κι ἂν τύχῃ. Φαίνεται πῶς ἀφτοὶ κάτι θὰ μυρίστηκαν ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Δούκα τοὺς σκοπούς.

Νικολάκης. Τίποτις δὲ θὰ βγῇ μήτε ἀπὸ τὸ κόμμα τους μήτε ἀπὸ δάφτους, κ' οἱ κατασκόποι σου δὲν ἀξίζουνε. Ψέματα σοῦ τὰ λένε.

Κώστας. Μά, φίλε μου, πρέπει κανεὶς ὅλα νὰ τὰ ξέρῃ καὶ μοῦ εἶπαν ἐμένα κάτι πράματα...

Νικολάκης. Στάσου, στάσου, γιατὶ ἂν εἶναι καὶ τίποτις σημαντικό, ἀφοῦ σοῦ εἶπανε κιόλας, πρέπει καὶ σὺ νὰ τὸ πῇς τοῦ κόντε Σέργιου — καὶ νά τος ποῦντο ποῦ μᾶς γυρέβει καὶ προβάλλει.

Σὲ προσμέναμε, κόντε Σέργιο.

Σέργιος. Φίλοι μου, σᾶς χαιρετῶ! Δὲν ἄδειασα νἄρθω προτήτερα. Ὁ ἀφέντης μας δὲ νοιώθει τί θὰ πῇ χασομέρι. Δουλειὲς καὶ πάντα δουλειές. Σοῦ κόβγεται πιὰ κ' ἡ ἀνάσα. Κ' ἔτσι ἔρχουμαι μάνι μάνι, γιὰ κάτι νὰ σᾶς ρωτήξω.

Νικολάκης. Ἔχουμε καὶ μεῖς κάτι νὰ σοῦ ποῦμε.

Κώστας. Πῆτε μου πρῶτα ἐσεῖς, παρακαλῶ, ἡ πριγκιπέσσα εἶναι φυλακωμένη ἢ δὲν εἶναι;

Νικολάκης. Φυλακωμένη, κόντε μου; Καλέ, τί μοῦ λές; Ἀφτὴ γυρίζει τὰ χωριὰ ἕνα ἕνα καὶ πιάνει τὶς κουβέντες μὲ τὸν κοσμάκη. Ὁ Δούκας μας δὲν τόλμησε ἀκόμη.

Σέργιος. Τόσο καλήτερα · ἔτσι ἔχουμε καὶ πρόφαση γερή, ἀφοῦ τοῦ τὸ ζητήσαμε ἐδῶ καὶ δυὸ μέρες.

Κώστας. Ἂν εἶναι πρόφαση ποῦ θέλετε, τὴν ἔχετε, καὶ θὰ τὴν ἔχετε μάλιστα, θαῤῥῶ, κάμποσες μέρες ἀκόμα, ἴσως καὶ μῆνες.

Σέργιος. Πῶς ἀφτό; Ἐμεῖς δὲν τὸ συνηθᾶμε νὰ προσμένουμε τόσο πολύ.

Νικολάκης. Ἔλα, Κώστα μου, κι ἂς πάψουν τὰ μυστικά. Νὰ μᾶς τὰ βγάλῃς στὴ μέση ὅσα ξέρεις.

Κώστας. Μὰ τί ξέρω καὶ γώ; Δὲν ξέρω τίποτις. Ἦρθε κάποιος καὶ μοῦ εἶπε πῶς στὴν πρωτέβουσα καὶ στὶς ἐπαρχίες γίνουνται κάμποσα κομιτάτα, πῶς τὰ κομιτάτα λένε τὸ καθένα νὰ στείλουνε ἀπὸ μερικοὺς ἀντιπρόσωπους, χίλιους, χίλιους πεντακόσους νομάτους ὅλους μαζί, καὶ πῶς οἱ ἀντιπρόσωποι λογαριάζουνε νὰ καλέσουνε τὸν Ὑψηλότατο σ' ἕνα μεγάλο μεγάλο συμπόσιο, γιὰ νὰ τοῦ διαβεβαιώσουν πῶς εἶναι δοῦλοι του πιστοί, ἕτοιμοι, λέει, νὰ διαφεντέψουνε τὸ

Κράτος, γιὰ νὰ μείνῃ πάντοτες ἀνεξάρτητο καὶ λέφτερο σὰν ποῦ εἶναι καὶ τώρα.

Νικολάκης. Βλέπω καὶ σοῦ τὰ ψιλολόγησαν κιόλας ἀφτὰ δᾶ ποῦ μᾶς ἔλεγες πῶς μόλις τἄξερες.

Σέργιος. Καὶ ποιοὺς καὶ ποιοὺς ἔχει στὰ κομιτάτα;

Κώστας. Λογῆς λογῆς ἀθρώπους, ἀπὸ τὶς πολιτεῖες, ἀπὸ τὰ χωριά, ἀπὸ τὰ βουνὰ κι ἀπὸ τοὺς κάμπους, ὡς καὶ μακελλάρηδες, ὡς κ' ἐμπόρους, ὅσους δηλαδὴς ἢ θέλουνε τὴν ἡσυχία τους καὶ φοβοῦνται τοὺς πολέμους, ἢ δὲ φοβᾶνται καὶ διψοῦνε νὰ φανοῦν πῶς εἶναι κι ἀφτοὶ παλληκάρια.

Σέργιος. Ὁ στρατὸς τί κάνει;

Κώστας. Ὁ στρατὸς σωπαίνει — καὶ προσμένει.

Νικολάκης. Κρῖμα, γιατὶ ἂν ὁ στρατὸς μιλοῦσε, θὰ τὰ λάσπωνε πιὸ γρήγορα ὁ Ὑψηλότατος.

Κώστας. Ἔχεις λάθος. Εἶναι καὶ δυὸ τρεῖς στρατηγοὶ ἀνακατεμένοι στὰ κομιτάτα. Οἱ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ κι ὁ στρατὸς ὁ ἴδιος θὰ κάμουν ὅ τι κάμῃ καὶ τὸ πλῆθος, ἂν ἄξαφνα σηκωθῇ τὸ πλῆθος στὸ ποδάρι, καὶ φωνάξῃ πῶς γιὰ τὴν πατρίδα πολεμάει, γιατὶ τότες οἱ στρατηγοὶ ἢ θὰ ντραποῦνε ἢ τὸ συφέρο τους θὰ κοιτάξουνε, ἢ πάλε θὰ ἐλπίσουνε πῶς πάντα κάτι ἔχουνε κι ἀφτοὶ νὰ κερδίσουν ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἂν εἶναι καὶ γίνῃ πόλεμος.

Νικολάκης. Ἀμέ, βέβαια! Τί τοὺς μέλει, ἀφοῦ οἱ στρατηγοὶ ποτὲ δὲ σκοτώνουνται; Σκοτώνουνται οἱ ἁπλοὶ στρατιῶτες, σκοτωνόμαστε ἐμεῖς!

Κώστας. Τὸ λοιπόν, ἂν τὰ συλλογιστῇ κανεὶς ὅσα εἶπα, μοῦ φαίνεται πῶς ὑπάρχει καὶ κάποιος κίντυνος, ὅπως εἶναι τὰ πράματα.

Σέργιος. Δὲν ὑπάρχει κανένας!

Νικολάκης. Μπράβο, κόντε, καὶ στὴ βροντοφωνή σου, ἐσὺ ποῦ δὲ φοβᾶσαι.

Σέργιος. Καλὸ μάλιστα κι ἀφτὸ γιὰ μᾶς, γιατὶ θὰ

πάρῃ θάῤῥος ὁ Δούκας σας ἐδῶ. καὶ τότες τοῦ κόφτουμε τὸ βήχα πολὺ πιὸ ἔφκολα.

Κώστας. Ὁ Δούκας μπορεῖ καὶ νὰ μὴν πάρῃ θάῤῥος. Μπορεῖ μάλιστα νὰ φοβηθῇ, μήπως καὶ μπλέξῃ μὲ καινούριες ἄξαφνα δουλειές. Μὰ βλέπει τὸν πρίγκιπα τὸν Ἀλέξαντρο καὶ δὲν τολμᾶ νὰ πῇ τίποτις.

Σέργιος. Ἀχ! ὁ Ἀλέξαντρος ἀφτός! Πάντα καὶ παντοῦ ὁ Ἀλέξαντρος! Ἀφτὸς θἆναι ἡ αἰτία ποῦ μᾶς ξεφύτρωσαν τώρα τὰ δυσάρεστα καὶ τὰ μπόσικα τὰ κομιτάτα. Μῖσος ξεχωριστὸ τοῦ ἔχω ἀφτουνοῦ. Σωστὰ τὸ εἶπε ὁ Ταβερνάρης· πρέπει πρῶτα ὁ Ἀλέξαντρος νὰ ξολοθρεφτῇ, νὰ βγῇ ἀπὸ τὴ μέση.

Νικολάκης. Ἔννοια σου, κόντε Σέργιο. Ἔχει κι ἀφτὸς τὸ διάβολό του, δηλαδὴ τὸ πολύ του τὸ θάῤῥος, τὴν ἐμπιστοσύνη του τὴ νεανήσια, γιατὶ δὲν ἔμαθε ἀκόμα πῶς χρειάζουνται καὶ τὰ δυό, καὶ θάῤῥος καὶ σκέψη, ὅπως τἄχει ὁ Μεγάλος ὁ Δούκας, σκέψη καὶ πανουργιά, σὰ θέλει κανεὶς νὰ τὰ βγάλῃ πέρα, κ' ἔτσι ὁ Ἀλέξαντρος φροντίζει γιὰ τὸ χαμό του μοναχός του.

Σέργιος. Δὲν μπορεῖ ἄραγες νὰ φροντίσῃ καὶ κανένας ἄλλος; Δὲν πάει τάχατις ποτέ του ὁ Πρίγκιπας... στὸ κυνήγι; Δὲν ἔχουμε κανέναν ἄθρωπο δικό μας — καὶ δικό του;

Κώστας. Περιττὰ πράματα, κόντε Σέργιο, καὶ κάλλια νὰ μὴ γίνουνε, ἀφοῦ δὲ χρησιμέβουνε κιόλας. Ὁ λαὸς μπορεῖ νὰ τὸ πάρῃ στραβά, καὶ τότες τὰ κομιτάτα μεγαλώνουνε καὶ δυναμώνουνε, ποῦ δὲν μπορεῖς πιὰ νὰ τὰ βαστάξῃς.

Σέργιος. Ἔχεις δίκιο καὶ φρόνιμα μίλησες. Τίποτις! Δὲν εἶναι καὶ λόγος νὰ στενοχωριούμαστε. Λαμπρὰ πηγαίνουν ὅλα μας. Συλλάβαμε τὸν Κοντογιάννη καὶ θὰ μαρτυρήσῃ ὅσα πρέπει νὰ πῇ. Θὰ φοβερίσουμε λοιπὸν τώρα τὸ Δούκα Πέτρο, ἂν τύχῃ καὶ καλοδεχτῇ τοὺς ἀντιπρόσωπους.

πῶς θἄναι προσβολὴ γιὰ μᾶς νὰ παραβρεθοῦνε στὸ συμπόσιο ἀντιπρόσωποι τοῦ συνορίτικου χωριοῦ ποῦ θέλει νὰ μᾶς προδώση. Κ' ἔτσι ἔχουμε κι ἄλλη πρόφαση. Ὅσο γιὰ τὸν Ἀλέξαντρο, τώρα τὸ συλλογιοῦμαι καὶ θαῤῥῶ πῶς κάτι μπορεῖ νὰ γίνη, κι ἀπροσδόκητο μάλιστα. Ὁ Δούκας μας χωρὶς ἄλλο θὰ στοχαστῇ τὸν τρόπο νὰ φέρῃ τὰ πράματα σ' ἕνα σημεῖο, ποῦ θὰ χρειαστῇ ὁ Δούκας Πέτρος ἢ νὰ καταστρέψῃ τὸν πρίγκιπα, ἢ ὁ ἴδιος νὰ καταστραφῇ.

Νικολάκης. Ὑπεράθρωπος, μὰ καὶ διαβολάθρωπος, μὲ τὸ συμπάθειο, ὁ Μεγάλος Δούκας.

Κώστας. Ἐγὼ λέω μήπως ἡ πριγκιπέσσα Ἑλένη τοὺς συβουλέψῃ καὶ τοὺς δυό τους, ὅπως ξέρει ἐκείνη, ἀφοῦ κατέχει μάλιστα κάμποσα καὶ δικά σας μυστικά, κ' ἔτσι μᾶς τὰ χαλάσῃ ὅλα.

Σέργιος. Ἔννοια σου καὶ δὲν ἔχει φόβο. Ὁ ἀφέντης μας κάτι θὰ τῆς μαγείρεψε. Μιὰ καὶ πειραχτῇ ἀφτὴ κατάκαρδα, μιὰ καὶ θυμώσῃ, στὸ θυμό της ἀπάνω, μπορεῖ νὰ κάμῃ καμιὰν ἀνοησία γερή.

Κώστας. Ἀφτὴ ὅμως δὲν κάνει, ἔχει θέληση, μὰ ἔχει καὶ νοῦ.

Σέργιος. Ναί, μὰ εἶναι καὶ γυναίκα.

Νικολάκης. Μὴ σκιάζεσαι, Κώστα μου. Ἄφησε καὶ ξέρει ὁ Μεγάλος Δούκας. Μιὰ καὶ τἀποφάσισε νὰ τὴν τζακίσῃ τὴν Πριγκιπέσσα σου, θὰ τὸ καταφέρῃ, καὶ θὰ τὸ δῇς. Ἐσύ, κόντε Σέργιο, νὰ μὴν τὸ ξεχάσῃς νὰ πῇς στὸ Μεγαλειότατο, πῶς τὸν προσκυνοῦμε μ' ὅλο τὸ σέβας κι ὅλη τὴν ἀφοσίωση.

Σέργιος. Ἔχει βιάση, λέει, ἅμα μποῦνε ὅλα σὲ τάξη, νὰ σᾶς κάμῃ τοῦ καθενὸς τὸ χατίρι σας.

Νικολάκης. Τί γλυκὸς ἀφέντης ποῦ μᾶς θυμᾶται! Ἐμεῖς χατίρια δὲ θέλουμε, μόνο τὴν ἀγάπη του.

Κώστας. Μόνο νὰ εἴμαστε δοῦλοι του πιστοὶ καὶ σὰν

τοῦ στρέξῃ, νὰ κυβερνήσουμε καμιὰ ἐπαρχούλα, ὅπως διατάξῃ ἐκεῖνος.

Σέργιος. Νά σας καὶ δυὸ δαχτυλιδάκια μὲ τὴ σφραγίδα του, ποῦ μοῦ εἶπε νὰ σᾶς δώσω, γιὰ νὰ σφραγίζετε κατόπι τὰ γράμματά σας, σὰ θἄχετε νὰ τοῦ γράφετε ἀπὸ τὴν ἐπαρχία σας ὁ καθένας.

Νικολάκης. Φιλῶ τἀγαπημένο τὄνομά του.

Κώστας. Προσκυνῶ τὴ θέλησή του.

Σέργιος. Βλέπετε, φίλοι μου, πῶς ὅλα βολέβουνται. Τώρα ποῦ τέλειωσε κι ἀφτή μας ἡ δουλειά, τρέχω νὰ δῶ τί ἄλλες θὰ μοῦ δώσῃ ὁ ἀφέντης.

Νικολάκης. Καὶ πάντα χαρούμενος νὰ μᾶς εἶσαι!

Κώστας. Καὶ γρήγορα νὰ σὲ ξαναδοῦμε.

Σέργιος. Ἅμα βρεθῇ ἀνάγκη. Ἐσεῖς νἄχετε πάντα θάῤῥος κι ὅ τι θέλουμε θὰ γίνῃ. Ἡ δύναμή μας ὅλη εἶναι τὸ θάῤῥος. Καλὴ ἀντάμωση, φίλοι μου. Δική μας ἡ νίκη.

Νικολάκης. Διές μου τονέ, Κώστα, τί καμάρι ποῦ τὄχει σὰν πορπατεῖ καὶ μὲ τί ἄτρεμο ὕφος ποῦ σοῦ τὰ λέει! Ἄχ! ἀφτοὺς τοὺς ὑπεραθρώπους! Πόσο τοὺς θαμάζω! Δὲ βλέπεις ποῦ καὶ κεῖνοι ποῦ τοὺς παρακλουθοῦν, ἔχουνε κἄτι περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, κάτι θεήσιο, καὶ στὸ φέρσιμό τους καὶ σ' ὅλα τους;

Κώστας. Μπορεῖ, φίλε μου. Ἐσὺ ἄναψες, μόνο ποῦ τὸν εἶδες. Ὡςτόσο τὰ κομιτάτα ποῦ τοῦ εἶπα εἶναι σπουδαῖο πρᾶμα. Τὸ κατάλαβε περίφημα κι ὁ ἴδιος. Βρόντηξε ἡ φωνή του, μὰ τὰ χρειάστηκε ἡ καρδιά του. Παράξενο δὲ θἄτανε νὰ σηκωθῇ ἄξαφνα ἡ χώρα ὅλη στὸ ποδάρι.

Νικολάκης. Ὁ στρατὸς ἕτοιμος δὲν εἶναι γιὰ πόλεμο.

Κώστας. Δὲν τὸν ἄκουσες τὸ Σέργιο; Μὲ τὸ θάῤῥος, λέει, ὅλα γίνουνται. Σὰν ἔχεις θάῤῥος, ἔχεις καὶ τὴ μισὴ τὴν ἑτοιμασία.

Νικολάκης. Ὁ Μεγάλος Δούκας ὅμως ἔχει καὶ στρατό, ἔχει κ' ἑτοιμασία, ὄχι μισή, μὰ σωστή.

Κώστας. Θαῤῥεῖς τάχα πῶς δὲν τὸ ξέρω; Καὶ γιατί ἦρθα; Τὸ πιὸ πιθανό, τὸ βέβαιο μάλιστα εἶναι πῶς ἀφτὸς θὰ πιτύχῃ. Μὰ χρειάζεται πάντα καὶ λιγάκι προσοχή.

Νικολάκης. Τὸ λοιπὸν ἐμεῖς τώρα τί νὰ κάνουμε;

Κώστας. Ἐγὼ λέω νὰ πάμε καὶ στὸ συμπόσιο τοῦ δικοῦ μας τάφέντη.

Νικολάκης. Μπράβο σου! Καὶ κατόπι ἐρχόμαστε πάλι ἐδῶ. Κ' ἔτσι ὀμπρός, ἀφοῦ τὰ ταίριαξες ὅλα. Πάμε γλήγορα, σὰν τὸ Σέργιο καὶ μεῖς — τρεχάτα καὶ θαῤῥετά.

Κυρούλης. Ἂς πάνε, ἂς πάνε κι ἂς τρέχουνε κι ἂς μὴν τοὺς δώσῃ ὁ νοῦς τους νὰ σταθοῦνε, ὥςπου νὰ σπάσουνε τὰ κόκκαλά τους! — Τί ἀνάγκη εἶχα γὼ νἄρθω, νὰ κρυφτῶ στὸ ῥουμάνι, νὰ τοὺς ἀκούω; Γιατί νἀνακατέβουμαι στὶς βρωμοδουλειές τωνε; Τάχατις γιὰ νὰ τρελλαθῶ; Καὶ προδοσίες πιὰ ὅσες θέλεις καὶ δὲ θέλεις, καὶ τσιφλίκια καὶ παρᾶδες καὶ χαμό. Μοῦ σάλεβαν τὰ μυαλά μου, ὅσο τὰ ψήνανε ἀνάμεσά τους οἱ δυὸ μπερμπάντηδες. Μπράβο τους κι ὡραῖα τὰ ταιριάζουνε, ποῦ λέει κιόλας, ἀφτοὶ δᾶ οἱ πέρα ἀθρῶποι. Γδέρνε, σκότωνε, σφάζε, πότιζε τὸν κόσμο χολὴ καὶ φαρμάκια, γιὰ νὰ βασιλέβῃς μὲ τὸ κέφι σου. Ἂν πονεῖ ἡ πέτρα, πονεῖ κ' ἡ καρδιά τους. Γειά τους καὶ χαρά τους, τοὺς περαθρώπους! Κάθε λέξη ποῦ λέγανε, σὰ μαχαιριὰ μοῦ μπήχτηκε στὰ στήθια. Ὥςπου νὰ κλείσω καὶ νἀνοίξω τὰ μάτια μου, ἔχανα τὸ αἷμα μου. Ἀφτοὺς τί τοὺς κόφτει; Γλεντίζουνε ἡ ἀφεντιά τους. Κι ἂς γενοῦμε ὅλοι μας ἐμεῖς τὸ γέλοιο καὶ τὸ καταφρόνιο τοῦ κόσμου! Χαρὰ καὶ ζωὴ στοὺς περαθρώπους. Ἀχ! δὲν μπορεῖ ποῦ δὲν μπορεῖ, ὄχι, ἀδύνατο νὰ μὴν τιμωρηθοῦνε — νὰ μὴν τοὺς τιμωρήσῃ ὁ Θεός, ποῦ εἶναι μεγάλος. Ὅ τι κάμῃς, θὰ βρῇς, τὸ εἶπε κ' ἡ βασί-

λισσά μου. Ἔτσι. τὸ λοιπόν; Ἀφτοὶ σκοτώνουνε, φαίνεται, καὶ στὸ κυνήγι ἀκόμα. Ἕνα βόλι καὶ τέλειωσε ἡ δουλειά. Ἐδῶ χρειάζεται προσοχή. Καλὰ ποῦ τἄκουσα, νὰ φυλάγουμαι κιόλας. Νὰ τοὺς μάθῃς ἐσὺ τώρα, Κυρούλη μου, ποῦ κοιμᾶσαι, τοὺς περαθρώπους, τί πράματα εἶναι. Νὰ τοὺς μάθῃς καὶ νἄχῃς τὸ νοῦ σου! Περαθρῶποι καὶ βέβαια! Καλὰ τοὺς λένε. Σὰ νἆναι δηλαδὴ πέρα ἀπὸ τὴ δύναμή μας ἀφτοί, πέρα ἀπὸ τοὺς ἄλλους, σὰ νἆναι τάχατις ἀνάγγιχτοι, πέρα πέρα στὰ παλάτια τους τὰ μαρμαρένια. Γιατί ὅμως, ἀφοῦ ἔχουνε τόση ἐξουσία, γιατί νὰ τὰ βάζουνε οἱ περαθρῶποι μὲ μιὰ γυναίκα; Ἡ πριγκιπέσσα μας δὲν πρέπει νὰ πάθῃ τίποτις! Κυρούλη, φρόνιμα ἔκαμες ποῦ ἦρθες, γιατὶ ἐκεινῆς τὸ χρωστᾶς ποῦ σοῦ ἔμαθε νὰ κοιτάζῃς καὶ τὸ τί γίνεται σπίτι σου, στὰ ντουλάπια. Τέσσερα τὰ μάτια σου τώρα. Ἡσύχασα ποῦ δὲν εἶχε νὰ χάνῃ μὲ δάφτους ἡ πριγκιπέσσα μας. Κάποιος ἄλλος θὰ τὴν προσμένῃ, μὰ μπορεῖ κι ἀφτὸς τὸ ἴδιο νἀξίζῃ. Κανένας περάθρωπος ἴσως πάλε... Βλέπουμε, βλέπουμε. Σὰν ἔρθῃ... Τί περίεργο πρᾶμα! Φωνὴ ἄκουσα; Ὄχι! Τίποτα δὲν εἶναι. — Σὰν ἔρθῃ κανένας καὶ θελήσῃ νὰ πειράξῃ τὴν πριγκιπέσσα, φροντίζουμε τότες ἐμεῖς. Ὁ Κυρούλης ζῶο πιὰ δὲν εἶναι... Ἀλήθεια! Φωνὴ εἴτανε. Λὲς κι ἀναστέναξε κάποιος. — Καὶ πάλε σωπασιά. — Τί δὲ θὰ διῶ σήμερις; — Ἀρχίζει τώρα σὰν κλάμα. Ἀγριέβεται κανεὶς στὴ μοναξιά, νὰ τἀκούῃ. — Γιά νὰ κοιτάξουμε τί τρέχει. Παράξενο! Πρόσμενα κανένας νὰ φανῇ ἀπὸ τὸ δικό μας τὸ μέρος, καὶ νά σου ἄξαφνα ἕνας ποῦ προβάλλει ἀπὸ τὰ σύνορα! Ἕνας — ἢ μιά: Γυναίκα εἶναι; Γυναίκα. Ἀρχοντοπούλα μάλιστα, ἀπὸ τὸ ντύσιμό της. Μοιάζει σὰ χαμένη. Καμιὰ τρελλή; Ἂν ἔρχεται κι ἀφτὴ ἀπὸ τὸ Μεγάλο Δούκα, μαντάτα κακὰ θὰ μᾶς φέρνῃ. — Νά της. Ὄμορφο κορίτσι καὶ πλουσιοντυμένη. Τὸ κακόμοιρο! Ἡ μπᾶς καὶ μᾶς μαγερέβει κι ἀφτὴ σὰν τοὺς ἄλλους

χαμιὰ προδοσιά; Βλέπουμε, βλέπουμε. Καρτέρι ὁ Κυρούλης μέσ' στὸ ρουμάνι.

Κοντέσσα Λίζα. Φῶς μου!... Ποῦ εἶναι τὸ φῶς μου;... Γιατί νὰ μὲ διώξῃ τὸ βράδυ, νὰ σέρνουμαι δῶθε κεῖθε, νὰ μὴν ξέρω ποῦ πατῶ; Ἔπρεπε πρωῒ πρωῒ νὰ μὲ διώξῃ, νὰ βλέπω. Ἦρθε ὁ βασιλιάς μου, ἦρθε ἀπὸ τὸ πρωί, τὰ ξημερώματα, καὶ μὲ φίλησε, ἄχ! τί φιλὶ καὶ τί φλόγα! Καὶ μ' ἔσφιξε καὶ μ' ἅρπαξε στὴν ἀγκαλιά του, τὸ πρωί; Τὸ πρωί, στὴν κάμερή μου, μόλις ποῦ γλυκοχάραζε ἡ ἀβγή... μόλις ποῦ ξυπνοῦσα! Καὶ θάῤῥεψα πῶς εἶταν ὁ ἥλιος κ' ἐρχότανε ἴσια μὲ μένα, ὁ ἥλιος ποῦ μὲ φιλοῦσε, πρωῒ πρωί. Ἔλιωσα μὲ τὸ φιλί του καὶ τοῦ ἔδωσα ξεψυχισμένη καὶ γὼ ἕνα φιλί, φιλιὰ τοῦ ἔδωσα, πολλὰ φιλιά.... Τὸ πρωί! Καὶ τὸ βράδυ, ξαφνικά, ἔστειλε διαταγή, νὰ φύγω, νὰ φύγω ἀμέσως... Νὰ φύγω!... 'Αφοῦ τὸ εἶπε, νὰ μὴ γίνῃ; Καὶ τί μπορῶ νὰ τοῦ ἀρνηθῶ, ἡ καημένη; 'Αχ! καὶ νὰ τοῦ ἀρνηθῶ μὲ τί λόγια, ὡραῖος, θεόλαμπρος καὶ περήφανος σὰν ποῦ εἶναι; Λαχτάρα μου ἐσύ! Τί γλυκά, τί τρυφερὰ καταδέχτηκε καὶ μὲ παρακαλοῦσε νὰ τοῦ λέω τὄνομά του, Πάβλο, Πάβλο μου, νὰ τοῦ λέω! Τὸ πρωί! Καὶ μ' ἔδιωξε τὸ βράδυ, χωρὶς νὰ τὸν ξαναδῶ!... Τὸ φῶς μου! Ποῦ εἶναι τὸ φῶς μου, νὰ βλέπω; 'Αχ! πριγκιπέσσα μου, ἀφέντισσά μου, τὸ φῶς μου εἶσουν ἐσύ, ποῦ μ' ὁδήγαες στὸ σκοτάδι, μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρό! 'Εφτυχισμένη μου ἐσύ! Μοῦ ἔδωσε ὁ ἀφέντης ἕνα γράμμα γιὰ σένα. Μὴ φοβᾶσαι! Δὲ χάθηκε. Στὸ στῆθος μου κρυμμένο τὄχω καὶ τὸ βαστῶ. Θυμᾶσαι, φῶς μου, θυμᾶσαι, σὰν εἴσουνα φυλακισμένη; Κ' ἔρχουνταν τότες ὁ βασιλιάς μου, ἔρχουνταν ὁ Πάβλος καὶ μὲ σύχαζε, καὶ μοῦ ἔλεγε πῶς γλήγορα θὰ σὲ βγάλῃ ἀπὸ τὴ φυλακή, μὰ πῶς δὲ θὰ μὲ βγάλῃ ἐμένα, γιατὶ μ' ἀγαπᾷ!... Τὸ πρωί! — Τὸ φῶς μου, τὸ φῶς μου ποῦ εἶναι;

Κυρούλης. Νὰ τὴν ἀφήσῃ κανεὶς ἐδῶ μόνη, ὥςπου νὰ

ἔρθουν οἱ ἄλλοι, ποιὸς ξέρει τί μπορεῖ νά τύχῃ; Πρέπει νὰ τὴ βουηθήσω. — Ἀρχοντοπούλα μου!...

Λίζα. Ἄ! καὶ ποιὸς εἶσαι σύ; Μήπως ἔρχεσαι νὰ μὲ διώξῃς; Μήπως ἄδεια δὲν ἔχω νὰ μείνω οὔτε ἐδωνά;

Κυρούλης. Μὴν τρομάζῃς. Δὲν εἶμαι τέτοιος. Μὰ σ' ἄκουσα ποῦ γυρέβεις τὴν πριγκιπέσσα Ἑλένη.

Λίζα. Ἀχ! τὴν Ἑλένη, τὸ φῶς μου! Τὴ θέλω καὶ ντρέπουμαι τώρα νὰ τὴ δῶ. Πές μου, πές μου ποῦ εἶναι;

Κυρούλης. Ἡ ἀφέντισσα, ὅπου.κι ἂν εἶναι, θὰ φανῇ ἐδωπέρα.

Λίζα. Ἐδῶ, ἐδωπέρα;

Κυρούλης. Μπορεῖ ὅμως νάρθοῦν ἄλλοι πρῶτα κ' ὕστερις ἀφτή.

Λίζα. Ἐγὼ ἄλλους δὲ θέλω, δὲ θέλω ἐγὼ κανένας νὰ μὲ δῇ.

Κυρούλης. Τότες κόπιασε κ' ἔλα μαζί μου στὸ ῥουμάνι καὶ μὴ φοβᾶσαι διόλου. Ἔλα, γιατὶ ἀκούω κ' ἔρχουνται.

Λίζα. Καὶ ποιὸς εἶσαι σὺ ποῦ μοῦ μιλᾷς τόσο ἥσυχα; Ποιὸς εἶσαι σὺ ποῦ μὲ εἶδες καὶ μὲ λυπήθηκες;

Κυρούλης. Ἐγώ; Τίποτις δὲν εἶμαι... Ἄθρωπος τῆς πριγκιπέσσας Ἑλένης. — Ἔλα τώρα.

Δημήτρης. Ἐδῶ τῆς εἶπα, Ὑψηλότατε.

Πρίγκιπας Ἀλέξαντρος. Μπράβο σου, Δημητράκη! Καλὸ τὸ μέρος. Καὶ θαμποφέγγει ἀκόμη. Ἄφησέ μας τώρα. Ἔννοια σου καὶ τὰ σιάζουμε ὅλα.

Δημήτρης. Ἴσως εἶναι φρόνιμο, Ὑψηλότατέ μου, νὰ μὴν τῆς βαστάξῃς πάρα πολὺ τὴν ὁρμή της, γιατὶ καλὸ πρᾶμα κάποτε κ' ἡ ὁρμή. Ἐσὺ δᾶ τὸ ξέρεις.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Καλέ, τί λόγος; Ἀπὸ μένα φοβᾶσαι τέτοια; Ἔχω ἄλλα ὅμως νὰ τῆς πῶ, ποῦ πρέπει νὰ τὰ μάθῃ.

Δημήτρης. Δοῦλος σου λοιπὸν καὶ πάντα δοῦλος σου πιστός, καλέ μου ἀφέντη

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ναί, Δημητράκη μου, τὸ ξέρω πῶς εἶσαι πιστὸς ἐσύ, καὶ σ' ἀγαπῶ.

Δημήτρης. Κι ἄβριο πάλε στὸ παλάτι, προτοῦ ἔρθουν τὰ κομιτάτα.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Πήγαινε, καὶ καλή μας ἐλπίδα! — Τί χαρδιὰ μάλαμα ποῦ τὴν ἔχει ἀλήθεια ἀφτὸς ὁ Δημητράκης! Γέρος, μὰ μὲ θάῤῥος. Κ' εἶναι περίεργο νὰ βλέπῃ κανείς, μὲ τἄσπρα του τὰ μαλλιά, μὲ τὸν τρόπο του τὸν ἥσυχο, πῶς σοῦ μιλᾷ σὰ νἄτανε νιὸς παλληκάρι, καὶ πῶς τὴν τρέλλα τῆς νιότης σοῦ τηνὲ λέει ἀφτὸς πῶς εἶναι φρονιμάδα, καὶ σοῦ τὸ λέει μάλιστα σοβαρὰ σοβαρά, μὲ τὴ γεροντική του τὴ γνώση. — Κάτι δὲ φαίνεται ὅμως ἡ πριγκιπέσσα; Δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἔρθῃ, ἀφοῦ τῆς μηνήσαμε, γιατὶ ἀπὸ φόβους ἀφτὴ δὲν ξέρει. Ἀχ! τί ψυχὴ καὶ τί κοπέλλα! Νά της κιόλας, ποῦντο στὴν ὥρα.

Ὑψηλοτάτη μου!...

Πριγκιπέσσα Ἑλένη. Καὶ ποιὸς εἶσαι σὺ ποῦ γιὰ νὰ μοῦ μιλήσῃς, προσμένεις πρῶτα νὰ βραδυάσῃ καὶ γυρέβεις μέρος ἀπόμακρο κ' ἔρημο;

Πρ. Ἀλέξαντρος. Εἶμαι ὁ πρίγκιπας Ἀλέξαντρος, ἀφτὸς ποῦ ἔφκολα δὲ σκιάζεται καὶ ποῦ σὲ κανένα μέρος τοῦ κόσμου δὲ φοβᾶται νὰ μιλήσῃ μαζί σου, πριγκιπέσσα, ποῦ τὄχει μάλιστα γιὰ τιμή του, μὰ ποῦ δὲ θέλει νἀκούσουνε ὅσα ἦρθε νὰ σοῦ πῇ, ποῦ δὲ θέλει ἄλλοι νὰ σὲ δοῦνε μαζί του.

Πρ. Ἑλένη. Ὅπως ἀγαπᾷς, Ὑψηλότατε! Ἐγὼ εἶμαι γυναίκα, κι ὡςτόσο ἐμένα δὲ μὲ πειράζει μαζί σου νὰ μὲ δοῦνε. Ποιὰ εἶναι λοιπὸν τὰ μεγάλα μας τὰ μυστικά;

Πρ. Ἀλέξαντρος. Λογιῶ λογιῶνε, πριγκιπέσσα μου. Ἂς ποῦμε πρῶτα γιὰ τὰ καλά. Ὁ Δημητράκης καὶ γὼ κατωρθώσαμε, ἀφοῦ ἐνεργήσαμε κάμποσο καὶ στὴν πρωτέβουσα καὶ στὶς ἐπαρχίες, νὰ κάνουμε παντοῦ ἐθνικὰ κομιτάτα. Ἀφτό, τοῦ λόγου σου θὰ τὸ ξέρῃς.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ μοῦ ἄρεσε μάλιστα.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἴσως ὅμως δὲν ξέρεις πῶς ἅμα ἔγιναν τὰ κομιτάτα καὶ προτοῦ γένουν ἀκόμα, τὸ διαλαλήσαμε, γιὰ νὰ τοὺς δώσουμε πιώτερο κῦρος, κ' ἔτσι ὁ πατέρας νὰ μὴν μπορέση νὰ μὴ δεχτῇ τοὺς ἀντιπρόσωπους, μὰ θελήσαμε νὰ τὸ μάθη ὁ Μεγάλος Δούκας, νὰ καταλάβη μὲ ποιοὺς τὰ βάζει. Βλέπεις πῶς σὰ χρειαστῇ, πριγκιπέσσα μου, ξέρω καὶ φωνάζω.

Πρ. Ἑλένη. Πολὺ καλὰ τὰ στοχάστηκες· ὁ Πάβλος, γιὰ νὰ φοβηθῇ, πρέπει νὰ δῇ πρῶτα δύναμη καὶ θάῤῥος.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Λοιπὸν ὅλα μας στὸν ἴσιο τους τὸ δρόμο. Θάρθουν οἱ ἀντιπρόσωποι, θὰ μιλήσουνε τοῦ πατέρα μὲ πατριωτισμὸ καὶ μὲ ζέση, θὰ ὑποχρεωθῇ νὰ τοὺς ἀπαντήση καὶ κεῖνος μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Κ' ἔτσι θἄμαστε δυὸ φορὲς κερδεμένοι, ἀφοῦ παίρνει θάῤῥος ὁ πατέρας καὶ τὰ χρειάζεται ὁ Πάβλος.

Πρ. Ἑλένη. Δὲ φτάνει ἀφτό. Πρέπει ὁ Πάβλος νὰ ντροπιαστῇ, πρέπει νὰ τὸν κάνουμε ῥεζίλι στὸν κόσμο μπροστά, ποῦ καὶ στὸ πριγκιπάτο του τὸ ἴδιο νὰ τὸν περγελοῦνε, νὰ πέση μικρός, σὰ μαθεφτοῦν ὅλα καὶ χάση τὴ μισή του τὴ δύναμη, δηλαδὴ σὰ δὲν τοῦ ἀπομείνῃ δύναμη διόλου, ἀφοῦ καὶ τώρα μισὴ ἔχει μονάχα. Ἀφτό, ἐγὼ μπορῶ νὰ τὸ κατορθώσω, γιατὶ ξέρω!

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἀχ! πριγκιπέσσα μου, νὰ μπορούσαμε οἱ δυό μας ἐμεῖς χέρι μὲ χέρι νὰ βαδίζαμε, τί δὲ θὰ κατωρθώναμε! Νικημένος τότες ὁ Πάβλος, ποῦ τὸν ξέρεις κιόλας ἐσὺ καλήτερις ἀπ' ὅλους ἐμᾶς, καὶ κέινονα καὶ τὸ πριγκιπάτο του. Καὶ πῶς νὰ γίνῃ ἀφτὸ ποῦ λές;

Πρ. Ἑλένη. Πολὺ ἔφκολα. Τὴν ἄλλη μέρα ποῦ πῆγα στὸ Παλάτι, δὲ μὲ δέχτηκε ὁ Δούκας. Πρέπει τώρα νὰ μὲ φωνάξῃ, νὰ πάω. Πρέπει νὰ τοῦ μαρτυρήσω ὅσα ξέρω, πρέπει νὰ τοῦ πῶ τὸ μυστικό μου, νὰ τἀκούσῃ ὁ κόσμος

ὅλος. Καὶ νὰ μάθῃ! Ναί, τότες ὁ Δούκας ὁ Μεγάλος, ποῦ δὲν τόλμησε νὰ μὲ βαστάξῃ στὸ Πριγκιπάτο του φυλακωμένη, γιατὶ φοβήθηκε τὸ λαό του, νὰ μάθῃ τότες ὁ Πάβλος, καὶ στὰ ξένα Πριγκιπάτα νὰ τρέμῃ μιὰ γυναίκα, ποῦ τὴν εἶπε καὶ προδότρα — ὁ προδότης!

Πρ. Ἀλέξαντρος. Σ' ἀκούει κανεὶς κι ἀνατριχιάζει. Τοῦ λόγου σου εἶσαι ἄξια ὅλο τὸ Κράτος νὰ τὸ σηκώσῃς στὸ ποδάρι. Πρέπει χωρὶς ἄλλο ἐγὼ κι ὁ Δημητράκης — ἢ κάλλια ὁ Δημητράκης μόνος νὰ καταφέρῃ τὸν πατέρα νὰ σὲ φωνάξῃ στὸ Παλάτι.

Πρ. Ἑλένη. Ἀνάγκη νὰ μὲ φωνάξῃ ὁ Δούκας ὁ ἴδιος δὲν εἶναι. Μὲ φωνάζεις ἐσύ.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Τὸ μόνο πρᾶμα ποῦ δὲ γίνεται!

Πρ. Ἑλένη. Καὶ γιατί δὲ γίνεται, παρακαλῶ;

Πρ. Ἀλέξαντρος. Γιὰ τὴν τιμή σου!

Πρ. Ἑλένη. Ἡ τιμή μου εἶναι δουλειά δική μου!

Πρ. Ἀλέξαντρος. Εἶμαι ἄντρας, εἶσαι γυναίκα, τὴν τιμή σου ἐγὼ πρῶτος ἔχω χρέος νὰ τὴ συλλογιστῶ.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ τί ἔχει νὰ κάμῃ σ' ἀφτὰ μέσα ἡ τιμή μου ἐμένα;

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἔχει καὶ πολύ. Ὁ Δημητράκης μοῦ τἄμαθε. Ὁ Ταβερνάρης κι ὁ Σέργιος, σὰν τοὺς ἄφησα μὲ τὸν πατέρα, τολμήσανε, μάλιστα! τόλμησαν καὶ τοῦ εἶπαν πῶς οἱ δυό μας ἐμεῖς, ἐσὺ καὶ γώ, τἄχουμε ταιριαγμένα, γιὰ νὰ βασιλέψουμε μιὰ μέρα στὴ θέση του ἐκεινοῦ, ἀπάνω καὶ στὰ δυὸ πριγκιπάτα!

Πρ. Ἑλένη. Καὶ βέβαια πῶς θὰ τοῦ τὸ εἴπανε! Τί ἄλλο μπορεῖ νὰ ποῦνε ἀφτοὶ παρὰ ψεφτιά:

Πρ. Ἀλέξαντρος. Νά ποῦ τὸ λὲς καὶ σύ, πριγκιπέσσα μου. Πρέπει λοιπὸν τώρα νὰ τοὺς ἀποδειχτῇ θεοφάνερα πῶς εἶναι ψεφτιὰ κι ἀπὸ τὶς πιὸ ἀχρεῖες.

Πρ. Ἑλένη. Γιατί νὰ τοὺς τἀποδείξουμε; Σὰν εἶναι

ψέφτες, μήτε συφέρει νὰ τἀποδείξῃς, γιατὶ κατόπι ἀπὸ τὴ μιὰ ψεφτιά, θὰ βροῦν κι ἄλλη νὰ ποῦνε.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ὄχι! Ἐγὼ δὲ θέλω νἄχουνε μηδὲ τὴν παραμικρὴ ἀφορμή, τὸ λόγο τὸν παραμικρὸ δὲ θέλω νἄχουνε ποτέ τους, νὰ ποῦνε τίποτις γιὰ σένα — καὶ γιὰ μένα.

Πρ. Ἑλένη. Δὲν μπορεῖς νὰ τοὺς ἐμποδίσῃς, ὅ τι κάμῃς.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Μπορῶ, γιατὶ ἀποφάσισα πῶς δὲν πρέπει νὰ γνωριζόμαστε, πῶς δὲν πρέπει νὰ γραφόμαστε, πῶς δὲν πρέπει πιὰ μήτε νάνταμωθοῦμε μήτε λέξη νάνταλλάξουμε. Ἀποφάσισα πῶς ἂν ἔχεις μυστικό, ἐμένα δὲν πρέπει νὰ τὸ πῇς, κ' ἔτσι κανένας, μήτε ἄθρωπος μήτε θεός, δὲν μπορεῖ νὰ μιλήσῃ γιὰ συνωμοσία μεταξύ μας. Νὰ εἴμαστε, νὰ ζοῦμε, σὰ νὰ μὴν ἤξερε ὁ ἕνας πῶς ὁ ἄλλος ὑπάρχει. Ἀφτὸ ἦρθα νὰ σοῦ πῶ. Θὰ κατάλαβες τώρα, Ὑψηλοτάτη μου, γιατί σὲ παρακάλεσα νύχτα νἄρθῃς ἐδῶ.

Πρ. Ἑλένη. Ὄχι. Δὲν τὸ κατἄλαβα διόλου.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Εἶναι ἀθώα ἡ ψυχή σου, πριγκιπέσσα Ἑλένη, καὶ δὲν καταλαβαίνεις. Τὸ φοβήθηκα πῶς μπορεῖ νὰ μὴν τὸ καταλάβῃς καὶ γυρέψῃς νὰ μὲ δῇς. Γιὰ τοῦτο, μὲ κάθε τρόπο, θέλησα μόνοι μας νὰ σοῦ τὸ πῶ.

Πρ. Ἑλένη. Ἀθώα, πρίγκιπα Ἀλέξαντρε, ἴσως εἶναι ἡ ψυχή σου πιώτερο ἀπὸ τὴ δική μου. Εἶναι ψεφτιὲς ἢ δὲν εἶναι, νὰ μοῦ πῇς, ἀφτὰ ποῦ λένε;

Πρ. Ἀλέξαντρος. Βρώμικα στόματα καὶ ψεφτιὲς βρώμα.

Πρ. Ἑλένη. Ἀφοῦ λένε ψεφτιές, πρῶτα πρῶτα πρέπει ἐμεῖς νὰ τοὺς ἀψηφᾶμε. Δίνεις σημασία σὲ ἀθρώπους ποῦ ἡ μόνη τους δύναμη εἶναι ἀφτὴ δᾶ ἡ σημασία ποῦ τοὺς δίνεις.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Δὲν τοὺς δίνω καμιά. Δὲ μὲ μέλει τί θὰ ποῦν ἀφτοὶ κατόπι, δὲ μὲ μέλει γιὰ ψέματά τους και-

πῶς θἄναι προσβολὴ γιὰ μᾶς νὰ παραβρεθοῦνε στὸ συμπόσιο ἀντιπρόσωποι τοῦ συνορίτικου χωριοῦ ποῦ θέλει νὰ μᾶς προδώση. Κ' ἔτσι ἔχουμε κι ἄλλη πρόφαση. Ὅσο γιὰ τὸν Ἀλέξαντρο, τώρα τὸ συλλογιοῦμαι καὶ θαῤῥῶ πῶς κάτι μπορεῖ νὰ γίνῃ, κι ἀπροσδόκητο μάλιστα. Ὁ Δούκας μας χωρὶς ἄλλο θὰ στοχαστῇ τὸν τρόπο νὰ φέρῃ τὰ πράματα σ' ἕνα σημεῖο, ποῦ θὰ χρειαστῇ ὁ Δούκας Πέτρος ἢ νὰ καταστρέψῃ τὸν πρίγκιπα, ἢ ὁ ἴδιος νὰ καταστραφῇ.

Νικολάκης. Ὑπεράθρωπος, μὰ καὶ διαβολάθρωπος, μὲ τὸ συμπάθειο, ὁ Μεγάλος Δούκας.

Κώστας. Ἐγὼ λέω μήπως ἡ πριγκιπέσσα Ἑλένη τοὺς συβουλέψῃ καὶ τοὺς δυό τους, ὅπως ξέρει ἐκείνη, ἀφοῦ κατέχει μάλιστα κάμποσα καὶ δικά σας μυστικά, κ' ἔτσι μᾶς τὰ χαλάσῃ ὅλα.

Σέργιος. Ἔννοια σου καὶ δὲν ἔχει φόβο. Ὁ ἀφέντης μας κάτι θὰ τῆς μαγείρεψε. Μιὰ καὶ πειραχτῇ ἀφτὴ κατάκαρδα, μιὰ καὶ θυμώσῃ, στὸ θυμό της ἀπάνω, μπορεῖ νὰ κάμῃ καμιὰν ἀνοησία γερή.

Κώστας. Ἀφτὴ ὅμως δὲν κάνει, ἔχει θέληση, μὰ ἔχει καὶ νοῦ.

Σέργιος. Ναί, μὰ εἶναι καὶ γυναίκα.

Νικολάκης. Μὴ σκιάζεσαι, Κώστα μου. Ἄφησε καὶ ξέρει ὁ Μεγάλος Δούκας. Μιὰ καὶ τἀποφάσισε νὰ τὴν τζακίσῃ τὴν Πριγκιπέσσα σου, θὰ τὸ καταφέρῃ, καὶ θὰ τὸ δῇς. Ἐσύ, κόντε Σέργιο, νὰ μὴν τὸ ξεχάσῃς νὰ πῇς στὸ Μεγαλειότατο, πῶς τὸν προσκυνοῦμε μ' ὅλο τὸ σέβας κι ὅλη τὴν ἀφοσίωση.

Σέργιος. Ἔχει βιάση, λέει, ἅμα μποῦνε ὅλα σὲ τάξη, νὰ σᾶς κάμῃ τοῦ καθενὸς τὸ χατίρι σας.

Νικολάκης. Τί γλυκὸς ἀφέντης ποῦ μᾶς θυμᾶται! Ἐμεῖς χατίρια δὲ θέλουμε, μόνο τὴν ἀγάπη του.

Κώστας. Μόνο νὰ εἴμαστε δοῦλοι του πιστοὶ καὶ σὰν

τοῦ στρέξῃ, νὰ κυβερνήσουμε καμιὰ ἐπαρχούλα, ὅπως διατάξῃ ἐκεῖνος.

Σέργιος. Νά σας καὶ δυὸ δαχτυλιδάκια μὲ τὴ σφραγίδα του, ποῦ μοῦ εἶπε νὰ σᾶς δώσω, γιὰ νὰ σφραγίζετε κατόπι τὰ γράμματά σας, σὰ θἄχετε νὰ τοῦ γράφετε ἀπὸ τὴν ἐπαρχία σας ὁ καθένας.

Νικολάκης. Φιλῶ τἀγαπημένο τὄνομά του.

Κώστας. Προσκυνῶ τὴ θέλησή του.

Σέργιος. Βλέπετε, φίλοι μου, πῶς ὅλα βολέβουνται. Τώρα ποῦ τέλειωσε κι ἀφτή μας ἡ δουλειά, τρέχω νὰ δῶ τί ἄλλες θὰ μοῦ δώσῃ ὁ ἀφέντης.

Νικολάκης. Καὶ πάντα χαρούμενος νὰ μᾶς εἶσαι!

Κώστας. Καὶ γρήγορα νὰ σὲ ξαναδοῦμε.

Σέργιος. Ἅμα βρεθῇ ἀνάγκη. Ἐσεῖς νἄχετε πάντα θάῤῥος κι ὅ τι θέλουμε θὰ γίνῃ. Ἡ δύναμή μας ὅλη εἶναι τὸ θάῤῥος. Καλὴ ἀντάμωση, φίλοι μου. Δική μας ἡ νίκη.

Νικολάκης. Διές μου τονέ, Κώστα, τί καμάρι ποῦ τὄχει σὰν πορπατεῖ καὶ μὲ τί ἄτρεμο ὕφος ποῦ σοῦ τὰ λέει! Ἀχ! ἀφτοὺς τοὺς ὑπεραθρώπους! Πόσο τοὺς θαμάζω! Δὲ βλέπεις ποῦ καὶ κεῖνοι ποῦ τοὺς παρακλουθοῦν, ἔχουνε κἄτι περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, κάτι θεήσιο, καὶ στὸ φέρσιμό τους καὶ σ' ὅλα τους;

Κώστας. Μπορεῖ, φίλε μου. Ἐσὺ ἄναψες, μόνο ποῦ τὸν εἶδες. Ὡςτόσο τὰ κομιτάτα ποῦ τοῦ εἶπα εἶναι σπουδαῖο πρᾶμα. Τὸ κατάλαβε περίφημα κι ὁ ἴδιος. Βρόντηξε ἡ φωνή του, μὰ τὰ χρειάστηκε ἡ καρδιά του. Παράξενο δὲ θἄτανε νὰ σηκωθῇ ἄξαφνα ἡ χώρα ὅλη στὸ ποδάρι.

Νικολάκης. Ὁ στρατὸς ἕτοιμος δὲν εἶναι γιὰ πόλεμο.

Κώστας. Δὲν τὸν ἄκουσες τὸ Σέργιο; Μὲ τὸ θάῤῥος, λέει, ὅλα γίνουνται. Σὰν ἔχεις θάῤῥος, ἔχεις καὶ τὴ μισὴ τὴν ἑτοιμασία.

Νικολάκης. Ὁ Μεγάλος Δούκας ὅμως ἔχει καὶ στρατό, ἔχει κ' ἑτοιμασία, ὄχι μισή, μὰ σωστή.

Κώστας. Θαῤῥεῖς τάχα πῶς δὲν τὸ ξέρω; Καὶ γιατί ἦρθα; Τὸ πιὸ πιθανό, τὸ βέβαιο μάλιστα εἶναι πῶς ἀφτὸς θὰ πιτύχῃ. Μὰ χρειάζεται πάντα καὶ λιγάκι προσοχή.

Νικολάκης. Τὸ λοιπὸν ἐμεῖς τώρα τί νὰ κάνουμε;

Κώστας. Ἐγὼ λέω νὰ πάμε καὶ στὸ συμπόσιο τοῦ δικοῦ μας τάφέντη.

Νικολάκης. Μπράβο σου! Καὶ κατόπι ἐρχόμαστε πάλι ἐδῶ. Κ' ἔτσι ὀμπρός, ἀφοῦ τὰ ταίριαξες ὅλα. Πάμε γλήγορα, σὰν τὸ Σέργιο καὶ μεῖς — τρεχάτα καὶ θαῤῥετά.

Κυρούλης. Ἂς πάνε, ἂς πάνε κι ἂς τρέχουνε κι ἂς μὴν τοὺς δώσῃ ὁ νοῦς τους νὰ σταθοῦνε, ὥςπου νὰ σπάσουνε τὰ κόκκαλά τους! — Τί ἀνάγκη εἶχα γὼ νἄρθω, νὰ κρυφτῶ στὸ ῥουμάνι, νὰ τοὺς ἀκούω; Γιατί νὰνακατέβουμαι στὶς βρωμοδουλειές τωνε; Τάχατις γιὰ νὰ τρελλαθῶ; Καὶ προδοσίες πιὰ ὅσες θέλεις καὶ δὲ θέλεις, καὶ τσιφλίκια καὶ παρᾶδες καὶ χαμό. Μοῦ σάλεβαν τὰ μυαλά μου, ὅσο τὰ ψήνανε ἀνάμεσά τους οἱ δυὸ μπερμπάντηδες. Μπράβο τους κι ὡραῖα τὰ ταιριάζουνε, ποῦ λέει κιόλας, ἀφτοὶ δᾶ οἱ πέρα ἀθρῶποι. Γδέρνε, σκότωνε, σφάζε, πότιζε τὸν κόσμο χολὴ καὶ φαρμάκια, γιὰ νὰ βασιλέβῃς μὲ τὸ κέφι σου. Ἂν πονεῖ ἡ πέτρα, πονεῖ κ' ἡ καρδιά τους. Γειά τους καὶ χαρά τους, τοὺς περαθρώπους! Κάθε λέξη ποῦ λέγανε, σὰ μαχαιριὰ μοῦ μπήχτηκε στὰ στήθια. Ὥςπου νὰ κλείσω καὶ νάνοίξω τὰ μάτια μου, ἔχανα τὸ αἷμα μου. Ἀφτοὺς τί τοὺς κόφτει; Γλεντίζουνε ἡ ἀφεντιά τους. Κι ἂς γενοῦμε ὅλοι μας ἐμεῖς τὸ γέλοιο καὶ τὸ καταφρόνιο τοῦ κόσμου! Χαρὰ καὶ ζωὴ στοὺς περαθρώπους. Ἀχ! δὲν μπορεῖ ποῦ δὲν μπορεῖ, ὄχι, ἀδύνατο νὰ μὴν τιμωρηθοῦνε — νὰ μὴν τοὺς τιμωρήσῃ ὁ Θεός, ποῦ εἶναι μεγάλος. Ὅ τι κάμῃς, θὰ βρῇς, τὸ εἶπε κ' ἡ βασί-

λισσά μου. Έτσι, τὸ λοιπόν; 'Αφτοὶ σκοτώνουνε, φαίνεται, καὶ στὸ κυνήγι ἀκόμα. Ένα βόλι καὶ τέλειωσε ἡ δουλειά. 'Εδῶ χρειάζεται προσοχή. Καλὰ ποῦ τἄκουσα, νὰ φυλάγουμαι κιόλας. Νὰ τοὺς μάθῃς ἐσὺ τώρα, Κυρούλη μου, ποῦ κοιμᾶσαι, τοὺς περαθρώπους, τί πράματα εἶναι. Νὰ τοὺς μάθῃς καὶ νἄχῃς τὸ νοῦ σου! Περαθρῶποι καὶ βέβαια! Καλὰ τοὺς λένε. Σὰ νἄναι δηλαδὴ πέρα ἀπὸ τὴ δύναμή μας ἀφτοί, πέρα ἀπὸ τοὺς ἄλλους, σὰ νἄναι τάχατις ἀνάγγιχτοι, πέρα πέρα στὰ παλάτια τους τὰ μαρμαρένια. Γιατί ὅμως, ἀφοῦ ἔχουνε τόση ἐξουσία, γιατί νὰ τὰ βάζουνε οἱ περαθρῶποι μὲ μιὰ γυναίκα; Ἡ πριγκιπέσσα μας δὲν πρέπει νὰ πάθῃ τίποτις! Κυρούλη, φρόνιμα ἔκαμες ποῦ ἦρθες, γιατὶ ἐκεινῆς τὸ χρωστᾷς ποῦ σοῦ ἔμαθε νὰ κοιτάζῃς καὶ τὸ τί γίνεται σπίτι σου, στὰ ντουλάπια. Τέσσερα τὰ μάτια σου τώρα. Ἡσύχασα ποῦ δὲν εἶχε νὰ κάνῃ μὲ δάφτους ἡ πριγκιπέσσα μας. Κάποιος ἄλλος θὰ τὴν προσμένῃ, μὰ μπορεῖ κι ἀφτὸς τὸ ἴδιο νἀξίζῃ. Κανένας περάθρωπος ἴσως πάλε... Βλέπουμε, βλέπουμε. Σὰν ἔρθῃ... Τί περίεργο πρᾶμα! Φωνὴ ἄκουσα; Όχι! Τίποτα δὲν εἶναι. — Σὰν ἔρθῃ κανένας καὶ θελήσῃ νὰ πειράξῃ τὴν πριγκιπέσσα, φροντίζουμε τότες ἐμεῖς. Ὁ Κυρούλης ζῶο πιὰ δὲν εἶναι... 'Αλήθεια! Φωνὴ εἴτανε. Λὲς κι ἀναστέναξε κάποιος. — Καὶ πάλε σωπασιά. — Τί δὲ θὰ διῶ σήμερις; — 'Αρχίζει τώρα σὰν κλάμα. 'Αγριέβεται κανεὶς στὴ μοναξιά, νὰ τἀκούῃ. — Γιά νὰ κοιτάξουμε τί τρέχει. Παράξενο! Πρόσμενα κανένας νὰ φανῇ ἀπὸ τὸ δικό μας τὸ μέρος, καὶ νά σου ἄξαφνα ἕνας ποῦ προβάλλει ἀπὸ τὰ σύνορα! Ένας — ἢ μιά; Γυναίκα εἶναι; Γυναίκα. 'Αρχοντοπούλα μάλιστα, ἀπὸ τὸ ντύσιμό της. Μοιάζει σὰ χαμένη. Καμιὰ τρελλή; Ἂν ἔρχεται κι ἀφτὴ ἀπὸ τὸ Μεγάλο Δούκα, μαντάτα κακὰ θὰ μᾶς φέρνῃ. — Νά της. Όμορφο κορίτσι καὶ πλουσιοντυμένη. Τὸ κακόμοιρο! Ἡ μπᾶς καὶ μᾶς μαγερέβει κι ἀφτὴ σὰν τοὺς ἄλλους

καμιὰ προδοσιά; Βλέπουμε, βλέπουμε. Καρτέρι ὁ Κυρούλης μέσ' στὸ ρουμάνι.

Κοντέσσα Λίζα. Φῶς μου!... Ποῦ εἶναι τὸ φῶς μου;... Γιατί νὰ μὲ διώξη τὸ βράδυ, νὰ σέρνουμαι δῶθε κεῖθε, νὰ μὴν ξέρω ποῦ πατῶ; Ἔπρεπε πρωῒ πρωῒ νὰ μὲ διώξη, νὰ βλέπω. Ἦρθε ὁ βασιλιάς μου, ἦρθε ἀπὸ τὸ πρωί, τὰ ξημερώματα, καὶ μὲ φίλησε, ἀχ! τί φιλὶ καὶ τί φλόγα! Καὶ μ' ἔσφιξε καὶ μ' ἅρπαξε στὴν ἀγκαλιά του, τὸ πρωΐ; Τὸ πρωΐ, στὴν κάμερή μου, μόλις ποῦ γλυκοχάραζε ἡ ἀβγή... μόλις ποῦ ξυπνοῦσα! Καὶ θάῤῥεψα πῶς εἶταν ὁ ἥλιος κ' ἐρχότανε ἴσια μὲ μένα, ὁ ἥλιος ποῦ μὲ φιλοῦσε, πρωῒ πρωί. Ἔλιωσα μὲ τὸ φιλί του καὶ τοῦ ἔδωσα ξεψυχισμένη καὶ γὼ ἕνα φιλί, φιλιὰ τοῦ ἔδωσα, πολλὰ φιλιά.... Τὸ πρωΐ! Καὶ τὸ βράδυ, ξαφνικά, ἔστειλε διαταγή, νὰ φύγω, νὰ φύγω ἀμέσως... Νὰ φύγω!... Ἀφοῦ τὸ εἶπε, νὰ μὴ γίνη; Καὶ τί μπορῶ νὰ τοῦ ἀρνηθῶ, ἡ καημένη; Ἀχ! καὶ νὰ τοῦ ἀρνηθῶ μὲ τί λόγια, ὡραῖος, θεόλαμπρος καὶ περήφανος σὰν ποῦ εἶναι; Λαχτάρα μου ἐσύ! Τί γλυκά, τί τρυφερὰ καταδέχτηκε καὶ μὲ παρακαλοῦσε νὰ τοῦ λέω τὄνομά του, Πάβλο, Πάβλο μου, νὰ τοῦ λέω! Τὸ πρωΐ! Καὶ μ' ἔδιωξε τὸ βράδυ, χωρὶς νὰ τὸν ξαναδῶ!... Τὸ φῶς μου! Ποῦ εἶναι τὸ φῶς μου, νὰ βλέπω; Ἀχ! πριγκιπέσσα μου, ἀφέντισσά μου, τὸ φῶς μου εἴσουν ἐσύ, ποῦ μ' ὁδήγαες στὸ σκοτάδι, μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρό! Ἐφτυχισμένη μου ἐσύ! Μοῦ ἔδωσε ὁ ἀφέντης ἕνα γράμμα γιὰ σένα. Μὴ φοβᾶσαι! Δὲ χάθηκε. Στὸ στῆθος μου κρυμμένο τὄχω καὶ τὸ βαστῶ. Θυμᾶσαι, φῶς μου, θυμᾶσαι, σὰν εἴσουνα φυλακισμένη; Κ' ἔρχουνταν τότες ὁ βασιλιάς μου, ἔρχουνταν ὁ Πάβλος καὶ μὲ σύχαζε, καὶ μοῦ ἔλεγε πῶς γλήγορα θὰ σὲ βγάλη ἀπὸ τὴ φυλακή, μὰ πῶς δὲ θὰ μὲ βγάλη ἐμένα, γιατὶ μ' ἀγαπᾷ!... Τὸ πρωΐ! — Τὸ φῶς μου, τὸ φῶς μου ποῦ εἶναι;

Κυρούλης. Νὰ τὴν ἀφήση κανεὶς ἐδῶ μόνη, ὥσπου νὰ

ἔρθουν οἱ ἄλλοι, ποιὸς ξέρει τί μπορεῖ νά τύχῃ; Πρέπει νὰ τὴ βουηθήσω. — Ἀρχοντοπούλα μου!...

Λίζα. Ἄ! καὶ ποιὸς εἶσαι σύ; Μήπως ἔρχεσαι νὰ μὲ διώξῃς; Μήπως ἄδεια δὲν ἔχω νὰ μείνω οὔτε ἐδωνά;

Κυρούλης. Μὴν τρομάζῃς. Δὲν εἶμαι τέτοιος. Μὰ σ' ἄκουσα ποῦ γυρέβεις τὴν πριγκιπέσσα Ἑλένη.

Λίζα. Ἀχ! τὴν Ἑλένη, τὸ φῶς μου! Τὴ θέλω καὶ ντρέπουμαι τώρα νὰ τὴ δῶ. Πές μου, πές μου ποῦ εἶναι;

Κυρούλης. Ἡ ἀφέντισσα, ὅπου.κι ἂν εἶναι, θὰ φανῇ ἐδωπέρα.

Λίζα. Ἐδῶ, ἐδωπέρα;

Κυρούλης. Μπορεῖ ὅμως νἄρθοῦν ἄλλοι πρῶτα κ' ὕστερις ἀφτή.

Λίζα. Ἐγὼ ἄλλους δὲ θέλω, δὲ θέλω ἐγὼ κανένας νὰ μὲ δῇ.

Κυρούλης. Τότες κόπιασε κ' ἔλα μαζί μου στὸ ῥουμάνι καὶ μὴ φοβᾶσαι διόλου. Ἔλα, γιατὶ ἀκούω κ' ἔρχουνται.

Λίζα. Καὶ ποιὸς εἶσαι σὺ ποῦ μοῦ μιλᾷς τόσο ἥσυχα; Ποιὸς εἶσαι σὺ ποῦ μὲ εἶδες καὶ μὲ λυπήθηκες;

Κυρούλης. Ἐγώ; Τίποτις δὲν εἶμαι... Ἄθρωπος τῆς πριγκιπέσσας Ἑλένης. — Ἔλα τώρα.

Δημήτρης. Ἐδῶ τῆς εἶπα, Ὑψηλότατε.

Πρίγκιπας Ἀλέξαντρος. Μπράβο σου, Δημητράκη! Καλὸ τὸ μέρος. Καὶ θαμποφέγγει ἀκόμη. Ἄφησέ μας τώρα. Ἔννοια σου καὶ τὰ σιάζουμε ὅλα.

Δημήτρης. Ἴσως εἶναι φρόνιμο, Ὑψηλότατέ μου, νὰ μὴν τῆς βαστάξῃς πάρα πολὺ τὴν ὁρμή της, γιατὶ καλὸ πρᾶμα κάποτε κ' ἡ ὁρμή. Ἐσὺ δᾶ τὸ ξέρεις.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Καλέ, τί λόγος; Ἀπὸ μένα φοβᾶσαι τέτοια; Ἔχω ἄλλα ὅμως νὰ τῆς πῶ, ποῦ πρέπει νὰ τὰ μάθῃ.

Δημήτρης. Δοῦλος σου λοιπὸν καὶ πάντα δοῦλος σου πιστός, καλέ μου ἀφέντη

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ναί, Δημητράκη μου, τὸ ξέρω πῶς εἶσαι πιστὸς ἐσύ, καὶ σ' ἀγαπῶ.

Δημήτρης. Κι ἄβριο πάλε στὸ παλάτι, προτοῦ ἔρθουν τὰ κομιτάτα.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Πήγαινε, καὶ καλή μας ἐλπίδα! — Τί καρδιὰ μάλαμα ποῦ τὴν ἔχει ἀλήθεια ἀφτὸς ὁ Δημητράκης! Γέρος, μὰ μὲ θάῤῥος. Κ' εἶναι περίεργο νὰ βλέπη κανείς, μὲ τἄσπρα του τὰ μαλλιά, μὲ τὸν τρόπο του τὸν ἥσυχο, πῶς σοῦ μιλᾷ σὰ νἄτανε νιὸς παλληκάρι, καὶ πῶς τὴν τρέλλα τῆς νιότης σοῦ τηνὲ λέει ἀφτὸς πῶς εἶναι φρονιμάδα, καὶ σοῦ τὸ λέει μάλιστα σοβαρὰ σοβαρά, μὲ τὴ γεροντική του τὴ γνώση. — Κάτι δὲ φαίνεται ὅμως ἡ πριγκιπέσσα; Δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἔρθη, ἀφοῦ τῆς μηνήσαμε, γιατὶ ἀπὸ φόβους ἀφτὴ δὲν ξέρει. Ἀχ! τί ψυχὴ καὶ τί κοπέλλα! Νά της κιόλας, ποῦντο στὴν ὥρα.

Ὑψηλοτάτη μου!...

Πριγκιπέσσα Ἑλένη. Καὶ ποιὸς εἶσαι σὺ ποῦ γιὰ νὰ μοῦ μιλήσης, προσμένεις πρῶτα νὰ βραδυάση καὶ γυρέβεις μέρος ἀπόμακρο κ' ἔρημο;

Πρ. Ἀλέξαντρος. Εἶμαι ὁ πρίγκιπας Ἀλέξαντρος, ἀφτὸς ποῦ ἔφκολα δὲ σκιάζεται καὶ ποῦ σὲ κανένα μέρος τοῦ κόσμου δὲ φοβᾶται νὰ μιλήση μαζί σου, πριγκιπέσσα, ποῦ τὄχει μάλιστα γιὰ τιμή του, μὰ ποῦ δὲ θέλει νἀκούσουνε ὅσα ἦρθε νὰ σοῦ πῇ, ποῦ δὲ θέλει ἄλλοι νὰ σὲ δοῦνε μαζί του.

Πρ. Ἑλένη. Ὅπως ἀγαπᾷς, Ὑψηλότατε! Ἐγὼ εἶμαι γυναίκα, κι ὡςτόσο ἐμένα δὲ μὲ πειράζει μαζί σου νὰ μὲ δοῦνε. Ποιὰ εἶναι λοιπὸν τὰ μεγάλα μας τὰ μυστικά;

Πρ. Ἀλέξαντρος. Λογιῶ λογιῶνε, πριγκιπέσσα μου. Ἂς ποῦμε πρῶτα γιὰ τὰ καλά. Ὁ Δημητράκης καὶ γὼ κατωρθώσαμε, ἀφοῦ ἐνεργήσαμε κάμποσο καὶ στὴν πρωτέβουσα καὶ στὶς ἐπαρχίες, νὰ κάνουμε παντοῦ ἐθνικὰ κομιτάτα. Ἀφτό, τοῦ λόγου σου θὰ τὸ ξέρης.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ μοῦ ἄρεσε μάλιστα.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἴσως ὅμως δὲν ξέρεις πῶς ἅμα ἔγιναν τὰ κομιτάτα καὶ προτοῦ γένουν ἀκόμα, τὸ διαλαλήσαμε, γιὰ νὰ τοὺς δώσουμε πιώτερο κῦρος, κ' ἔτσι ὁ πατέρας νὰ μὴν μπορέσῃ νὰ μὴ δεχτῇ τοὺς ἀντιπρόσωπους, μὰ θελήσαμε νὰ τὸ μάθῃ ὁ Μεγάλος Δούκας, νὰ καταλάβῃ μὲ ποιοὺς τὰ βάζει. Βλέπεις πῶς σὰ χρειαστῇ, πριγκιπέσσα μου, ξέρω καὶ φωνάζω.

Πρ. Ἑλένη. Πολὺ καλὰ τὰ στοχάστηκες · ὁ Πάβλος, γιὰ νὰ φοβηθῇ, πρέπει νὰ δῇ πρῶτα δύναμη καὶ θάῤῥος.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Λοιπὸν ὅλα μας στὸν ἴσιο τους τὸ δρόμο. Θάρθουν οἱ ἀντιπρόσωποι, θὰ μιλήσουνε τοῦ πατέρα μὲ πατριωτισμὸ καὶ μὲ ζέση, θὰ ὑποχρεωθῇ νὰ τοὺς ἀπαντήσῃ καὶ κεῖνος μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Κ' ἔτσι θἄμαστε δυὸ φορὲς κερδεμένοι, ἀφοῦ παίρνει θάῤῥος ὁ πατέρας καὶ τὰ χρειάζεται ὁ Πάβλος.

Πρ. Ἑλένη. Δὲ φτάνει ἀφτό. Πρέπει ὁ Πάβλος νὰ ντροπιαστῇ, πρέπει νὰ τὸν κάνουμε ῥεζίλι στὸν κόσμο μπροστά, ποῦ καὶ στὸ πριγκιπάτο του τὸ ἴδιο νὰ τὸν περγελοῦνε, νὰ πέσῃ μικρός, σὰ μαθεφτοῦν ὅλα καὶ χάσῃ τὴ μισή του τὴ δύναμη, δηλαδὴ σὰ δὲν τοῦ ἀπομείνῃ δύναμη διόλου, ἀφοῦ καὶ τώρα μισὴ ἔχει μονάχα. Ἀφτό, ἐγὼ μπορῶ νὰ τὸ κατορθώσω, γιατὶ ξέρω!

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἀχ! πριγκιπέσσα μου, νὰ μπορούσαμε οἱ δυό μας ἐμεῖς χέρι μὲ χέρι νὰ βαδίζαμε, τί δὲ θὰ κατωρθώναμε! Νικημένος τότες ὁ Πάβλος, ποῦ τὸν ξέρεις κιόλας ἐσὺ καλήτερις ἀπ' ὅλους ἐμᾶς, καὶ κέινονα καὶ τὸ πριγκιπάτο του. Καὶ πῶς νὰ γίνῃ ἀφτὸ ποῦ λές;

Πρ. Ἑλένη. Πολὺ ἔφκολα. Τὴν ἄλλη μέρα ποῦ πῆγα στὸ Παλάτι, δὲ μὲ δέχτηκε ὁ Δούκας. Πρέπει τώρα νὰ μὲ φωνάξῃ, νὰ πάω. Πρέπει νὰ τοῦ μαρτυρήσω ὅσα ξέρω, πρέπει νὰ τοῦ πῶ τὸ μυστικό μου, νὰ τἀκούσῃ ὁ κόσμος

δλος. Καὶ νὰ μάθῃ! Ναί, τότες ὁ Δούκας ὁ Μεγάλος, ποῦ δὲν τόλμησε νὰ μὲ βαστάξῃ στὸ Πριγκιπάτο του φυλακωμένη, γιατὶ φοβήθηκε τὸ λαό του, νὰ μάθῃ τότες ὁ Πάβλος, καὶ στὰ ξένα Πριγκιπάτα νὰ τρέμῃ μιὰ γυναίκα, ποῦ τὴν εἶπε καὶ προδότρα — ὁ προδότης!

Πρ. Ἀλέξαντρος. Σ' ἀκούει κανεὶς κι ἀνατριχιάζει. Τοῦ λόγου σου εἶσαι ἄξια ὅλο τὸ Κράτος νὰ τὸ σηκώσῃς στὸ ποδάρι. Πρέπει χωρὶς ἄλλο ἐγὼ κι ὁ Δημητράκης — ἢ κάλλια ὁ Δημητράκης μόνος νὰ καταφέρῃ τὸν πατέρα νὰ σὲ φωνάξῃ στὸ Παλάτι.

Πρ. Ἑλένη. Ἀνάγκη νὰ μὲ φωνάξῃ ὁ Δούκας ὁ ἴδιος δὲν εἶναι. Μὲ φωνάζεις ἐσύ.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Τὸ μόνο πρᾶμα ποῦ δὲ γίνεται!

Πρ. Ἑλένη. Καὶ γιατί δὲ γίνεται, παρακαλῶ;

Πρ. Ἀλέξαντρος. Γιὰ τὴν τιμή σου!

Πρ. Ἑλένη. Ἡ τιμή μου εἶναι δουλειά δική μου!

Πρ. Ἀλέξαντρος. Εἶμαι ἄντρας, εἶσαι γυναίκα, τὴν τιμή σου ἐγὼ πρῶτος ἔχω χρέος νὰ τὴ συλλογιστῶ.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ τί ἔχει νὰ κάμῃ σ' ἀφτὰ μέσα ἡ τιμή μου ἐμένα;

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἔχει καὶ πολύ. Ὁ Δημητράκης μοῦ τἄμαθε. Ὁ Ταβερνάρης κι ὁ Σέργιος, σὰν τοὺς ἄφησα μὲ τὸν πατέρα, τολμήσανε, μάλιστα! τόλμησαν καὶ τοῦ εἶπαν πῶς οἱ δυό μας ἐμεῖς, ἐσὺ καὶ γώ, τἄχουμε ταιριαγμένα, γιὰ νὰ βασιλέψουμε μιὰ μέρα στὴ θέση του ἐκεινοῦ, ἀπάνω καὶ στὰ δυὸ πριγκιπάτα!

Πρ. Ἑλένη. Καὶ βέβαια πῶς θὰ τοῦ τὸ εἴπανε! Τί ἄλλο μπορεῖ νὰ ποῦνε ἀφτοὶ παρὰ ψεφτιά:

Πρ. Ἀλέξαντρος. Νά ποῦ τὸ λὲς καὶ σύ, πριγκιπέσσα μου. Πρέπει λοιπὸν τώρα νὰ τοὺς ἀποδειχτῇ θεοφάνερα πῶς εἶναι ψεφτιὰ κι ἀπὸ τὶς πιὸ ἀχρεῖες.

Πρ. Ἑλένη. Γιατί νὰ τοὺς τἀποδείξουμε; Σὰν εἶναι

ψέφτες, μήτε συφέρει νὰ τἀποδείξῃς, γιατὶ κατόπι ἀπὸ τὴ μιὰ ψεφτιά, θὰ βροῦν κι ἄλλη νὰ ποῦνε.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ὄχι! Ἐγὼ δὲ θέλω νἄχουνε μηδὲ τὴν παραμικρὴ ἀφορμή, τὸ λόγο τὸν παραμικρὸ δὲ θέλω νἄχουνε ποτέ τους, νὰ ποῦνε τίποτις γιὰ σένα — καὶ γιὰ μένα.

Πρ. Ἑλένη. Δὲν μπορεῖς νὰ τοὺς ἐμποδίσῃς, ὅ τι κάμῃς.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Μπορῶ, γιατὶ ἀποφάσισα πῶς δὲν πρέπει νὰ γνωριζόμαστε, πῶς δὲν πρέπει νὰ γραφόμαστε, πῶς δὲν πρέπει πιὰ μήτε νἀνταμωθοῦμε μήτε λέξη νἀνταλλάξουμε. Ἀποφάσισα πῶς ἂν ἔχεις μυστικό, ἐμένα δὲν πρέπει νὰ τὸ πῇς, κ' ἔτσι κανένας, μήτε ἄθρωπος μήτε θεός, δὲν μπορεῖ νὰ μιλήσῃ γιὰ συνωμοσία μεταξύ μας. Νὰ εἴμαστε, νὰ ζοῦμε, σὰ νὰ μὴν ἤξερε ὁ ἕνας πῶς ὁ ἄλλος ὑπάρχει. Ἀφτὸ ἦρθα νὰ σοῦ πῶ. Θὰ κατάλαβες τώρα, Ὑψηλοτάτη μου, γιατί σὲ παρακάλεσα νύχτα νἄρθῃς ἐδῶ.

Πρ. Ἑλένη. Ὄχι. Δὲν τὸ κατάλαβα διόλου.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Εἶναι ἀθώα ἡ ψυχή σου, πριγκιπέσσα Ἑλένη, καὶ δὲν καταλαβαίνεις. Τὸ φοβήθηκα πῶς μπορεῖ νὰ μὴν τὸ καταλάβῃς καὶ γυρέψῃς νὰ μὲ δῇς. Γιὰ τοῦτο, μὲ κάθε τρόπο, θέλησα μόνοι μας νὰ σοῦ τὸ πῶ.

Πρ. Ἑλένη. Ἀθώα, πρίγκιπα Ἀλέξαντρε, ἴσως εἶναι ἡ ψυχή σου πιώτερο ἀπὸ τὴ δική μου. Εἶναι ψεφτιὲς ἢ δὲν εἶναι, νὰ μοῦ πῇς, ἀφτὰ ποῦ λένε;

Πρ. Ἀλέξαντρος. Βρώμικα στόματα καὶ ψεφτιὲς βρώμα.

Πρ. Ἑλένη. Ἀφοῦ λένε ψεφτιές, πρῶτα πρῶτα πρέπει ἐμεῖς νὰ τοὺς ἀψηφᾶμε. Δίνεις σημασία σὲ ἀθρώπους ποῦ ἡ μόνη τους δύναμη εἶναι ἀφτὴ δᾶ ἡ σημασία ποῦ τοὺς δίνεις.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Δὲν τοὺς δίνω καμιά. Δὲ μὲ μέλει τί θὰ ποῦν ἀφτοὶ κατόπι, δὲ μὲ μέλει γιὰ ψέματά τους και-

νούρια, φτάνει νὰ ξέρω ἐγὼ πῶς ἔκαμα τὸ χρέος μου, πῶς δὲ βλεπόμαστε πιά.

Πρ. Ἑλένη. Ἀφτὸ θέλουνε ἴσα ἴσα, γιατὶ μὲ φοβοῦνται, καὶ τὸ σοφιστήκανε νὰ μιλήσουνε τοῦ Δούκα, γιὰ νὰ τὸ μάθῃς, γενναιόκαρδος σὰν ποῦ εἶσαι, νὰ φιλοτιμηθῇς καὶ νὰ μὲ ἀποφύγῃς.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Καὶ τί πειράζει; Μήπως δὲν πρέπει ἐγώ, ποῦ σὲ σέβουμαι, νὰ τοὺς ἀναγκάσω νὰ σὲ σεβαστοῦνε, νὰ τοὺς δείξω τὸ σεβασμὸ ποῦ σοῦ ἔχω;

Πρ. Ἑλένη. Δὲ γυρέβω μήτε νὰ μὲ σέβουνται οἱ κακοῦργοι, μήτε νὰ δοῦν ἂν οἱ ἄλλοι μὲ σέβουνται ἢ ὄχι. Κακοῦργοι ὅλοι τους ἀφτοὶ καὶ ποτέ σου, νὰ τὸ θυμᾶσαι, δὲ θὰ βρῇς προκοπή, ὅσο δὲ βάλῃς μὲ τὸ νοῦ σου πῶς δὲν πρέπει τέτοιοι ἀθρῶποι νὰ μπαίνουνε σὲ λογαριασμό, πῶς γιὰ σένα δὲν ὑπάρχουνε.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ὑπάρχει ὅμως ὁ πατέρας, γιατὶ σέβουμαι καὶ τὸν πατέρα. Θέλω, ἅμα μοῦ μιλήσῃ γι' ἀφτά, νὰ μπορέσω νὰ τοῦ ἀποκριθῶ, δίχως ψέμα, ὄχι μόνο πῶς δὲν τὰ ταιριάξαμε, ποῦ λὲν οἱ ἄτιμοι, γιατὶ ἀφτὸ πιὰ κι ὁ ἴδιος δὲν τὸ πιστέβει, μὰ πῶς μήτε σὲ ῥώτηξα ποτέ μου τίποτα γιὰ τὸ Μεγάλο Δούκα καὶ γιὰ τὸ Πριγκιπάτο.

Πρ. Ἑλένη. Μπράβο σου, Ὑψηλότατε! Ὁ μόνος τρόπος νὰ χαίρεται ὁ Μεγάλος Δούκας, ἀφτὸς εἶναι, ὁ μόνος τρόπος νὰ σ' ἔχῃ καὶ βοηθό του.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Μηδὲ χαρά του μηδὲ βοηθό του θὰ μ' ἔχῃ πολλὲς μέρες. Ἔννοια σου, πριγκιπέσσα μου ἐσύ, κι ὅλα πάνε περίφημα. Σὰ θέλει ὁ Πάβλος πόλεμο, ἕτοιμοι καὶ γιὰ τὸν πόλεμο. Τώρα ὅμως θὰ φοβηθῇ. Μὲ τὴ θέληση μονάχα, τὸν ἔχουμε νικημένο. Κ' ἔτσι μνήσκουμε ἀψεγάδιαστοι κι ἀθῶοι ἐμεῖς.

Πρ. Ἑλένη. Ἐγώ, μ' ἀφτὰ ποῦ ξέρω, τὴ σωτηρία σοῦ ἔφερνα, σοῦ ἔφερνα τὴ νίκη.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἂς νικήσῃ μοναχή της ἡ δικιοσύνη.

Πρ. Ἑλένη. Γιὰ νὰ νικήσῃ, πρίγκιπά μου, ἀφτὴ θέλει βοήθεια — καὶ βοηθό.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Καὶ τὰ δυὸ θὰ βρεθοῦνε. Πίστεβέ με καὶ μὴ σὲ μέλῃ! Τὸν τόπο μας καὶ τοὺς ἀθρώπους μας τοὺς ξέρω κ' εἶναι δικοί μας, ἄμα τοὺς πάρῃς ὅπως πρέπει. Μὰ ἔχω καὶ κάτι ἄλλο νὰ σοῦ πῶ.

Πρ. Ἑλένη. Σὰν κι ἀφτὰ ποῦ μοῦ εἶπες;

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἀκόμη καλήτερα, καὶ θὰ δῇς πῶς εἶχα δίκιο νὰ σοῦ μιλήσω καθὼς σοῦ μίλησα. Ὁ Μεγάλος Δούκας θέλει νὰ σὲ φυλακίσουν ἐδῶ!

Πρ. Ἑλένη. Πρόλαβε καὶ μοῦ τὸ εἶπε ὁ ἴδιος.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Κι ὡςτόσο ἦρθες, γενναία μου ἐσὺ καὶ μεγαλόκαρδη πριγκιπέσσα! Δὲ σοῦ λέω νὰ φύγῃς, γιατὶ ἐσὺ δὲ φέβγεις, γιατὶ ἐσὺ φυλακὴ δὲ φοβᾶσαι.

Πρ. Ἑλένη. Φοβᾶμαι τὸ φόβο μονάχα.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Τί ὡραία ποῦ εἶσαι, σὰ μιλεῖς ἔτσι, τόσο θαῤῥετὰ καὶ τόσο ἁπλὰ συνάμα! Ἔχεις δίκιο ἐσὺ ποῦ τίποτα δὲ φοβᾶσαι. Μὰ δὲ θὰ γίνῃ ἀφτό, δὲ θὰ σε φυλακίσουν. Ὄχι! ὄχι! Δὲ θὰ γίνῃ.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ γιατί νὰ μὴ γίνῃ; Κάποτε κανένας, στὴ φυλακή, μπορεῖ νἄχῃ δύναμη περισσότερη παρὰ ποῦ θἄχε ὄξω, καὶ μάλιστα νὰ βρῇ τὸ κακό του ἐκεῖνος ποῦ κρατάει τὴ λεφτεριὰ φυλακισμένη. Κάποτες ἔρχεται ὁ λαὸς καὶ σπάνει τὶς φυλακές. Ἀφτὰ ὁ Πάβλος τὰ ξέρει καὶ προσέχει. Ἂς ορίσουνε τώρα.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Δὲ θὰ ὁρίσῃ κανένας, γιατὶ ἐγὼ θὰ τὸ ἐμποδίσω! Καὶ τώρα μπορῶ, μπορῶ νὰ ζητήσω τοῦ πατέρα ὅ τι θέλω, ἀφοῦ θὰ τὸ ζητήσω μὲ τὸ θάῤῥος τῆς καρδιᾶς μου, τώρα ποῦ δὲν ἔχω ψέμα νὰ τοῦ πῶ, τώρα ποῦ δὲ δύνεται κανένας στὸ παραμικρὸ νὰ μὲ χτυπήσῃ, τώρα ποῦ θυσιάστηκα γιὰ τοῦ πατέρα τὸ χατίρι, ποῦ πάμε ἴσιο τὸ δρόμο μας ἐσὺ καὶ γώ.

Πρ. Ἑλένη. Γιὰ μένα, πρίγκιπα, σὲ παρακαλῶ, τίποτα ποτὲ νὰ μὴ ζητήσῃς. Βλέπω καὶ σὲ πολλὰ δὲ συφωνοῦμε. Σ' ἕνα τουλάχιστο θὰ συφωνήσουμε, ἐλπίζω. Κάμε ὅ τι θέλεις, ἀφοῦ δὲ μ' ἀκούς, μὰ κοίταξε μὲ κάθε τρόπο νὰ τιμωρηθῇ ὁ Πάβλος, γιατὶ πρέπει.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Πρέπει. Πρέπει νὰ σωθῇ καὶ τὸ Κράτος.

Πρ. Ἑλένη. Σώζεται ἀφτό, ἅμα πέσῃ ἐκεῖνος. Θάῤῥος νἄχῃς, εἶναι τὸ πρῶτο, εἶναι τὸ μόνο.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Τὰ λόγια σου μοῦ δίνουν ἀκόμη καλήτερη ἐλπίδα. Σὲ φχαριστῶ ποῦ ἦρθες καὶ ποῦ σοῦ μίλησα, πριγκιπέσσα, καὶ σὲ προσκυνῶ. Ὑστερνὴ φορὰ τὸ λοιπὸν ποῦ βλεπόμαστε ἀφτή.

Πρ. Ἑλένη. Ποιὸς τὸ ξέρει;

Πρ. Ἀλέξαντρος. Καλὰ τὸ εἶπες. Θὰ ειδωθοῦμε, ἀφοῦ νικήσουμε.

Πρ. Ἑλένη. Κι ἀφοῦ τιμωρηθῇ ὁ Πάβλος. Ἀφτὸ μὴν τὸ ξεχνᾷς, Ὑψηλότατε, — καὶ πήγαινε!

Πρ. Ἀλέξαντρος. Πηγαίνω, πριγκιπέσσα, καὶ θὰ γίνῃ!

Πρ. Ἑλένη. Πάει χαρούμενος, γεμάτος ἐλπίδες! Θὰ πιτύχῃ, δὲ θὰ πιτύχῃ, ἔτσι μοναχός του; Ποιὸς τὸ ξέρει, νὰ τὸ πῇ; Τοῦ ἄξιζε ἀλήθεια νὰ νικοῦσε. Εἶναι γενναῖο παιδί, τὴν ὁρμὴ τὴν ἔχει καὶ τὸ θάῤῥος. Κάτι κι ἀφτό. Μὰ γιατί νὰ θέλῃ νὰ θυσιάζεται, ποῦ λέει; Ἐδῶ πρέπει ὀμπρὸς νὰ πηγαίνῃ κανεὶς καὶ πάντα ὀμπρός. Δὲν τὄμαθε ἀκόμα πῶς πρώτη ἀνάγκη εἶναι νὰ θυσιάζουμε τοὺς κακούργους — καὶ φοβοῦμαι μήπως ἀργὰ τὸ θυμηθῇ πῶς ἦρθα ἐδῶ νὰ τοὺς γλυτώσω, καὶ δὲ θέλησε!

Κυρούλης. Ἀρχόντισσα!...

Πρ. Ἑλένη. Ποιὸς μὲ φωνάζει;

Κυρούλης. Ἐγὼ εἶμαι, ὁ Κυρούλης τῆς κερὰ Λενιῶς.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ πῶς βρέθηκες ἐδῶ;

Κυρούλης. Βασίλισσά μου, γιὰ νὰ μὴ λὲς πῶς εἶμαι παιδί, σ' ἀκουλούθησα, νὰ μὴ σ' ἀφήσω καὶ μόνη.

Πρ. Ἑλένη. Ἔτσι; Καὶ τί μὲ θέλεις;

Κυρούλης. Πριγκιπέσσα μου, εἶναι δῶ στὸ ῥουμάνι μέσα κρυμμένη μιὰ κοπέλλα, μιὰ ἀρχοντοπούλα ποῦ σὲ γυρέβει. Νὰ σοῦ τὴ φέρω;

Πρ. Ἑλένη. Μιὰ κοπέλλα; Κρυμμένη; Γρήγορα, γρήγορα! Ποιὰ εἶναι;... Ἀχ! ἡ Λίζα!

Κοντέσσα Λίζα. Τὸ φῶς μου! Ἄκουσα τὸ φῶς μου καὶ μὲ φωνάζει. Βλέπω, βλέπω τώρα καὶ στοῦ βραδιοῦ τὰ θαμπά. Στὰ γόνατά σου νὰ πέσω, πριγκιπέσσα μου, νὰ τὰ φιλήσω.

Πρ. Ἑλένη. Λίζα μου, πῶς σὲ βλέπω;

Λίζα. Μὲ βλέπεις; Ἀχ! τί καλή, τί θεόκαλη ποῦ εἶσουν ἐσὺ πάντα γιὰ μένα! Μὲ βλέπεις; Ὁ ἥλιος, ὁ ἥλιος βασίλεψε καὶ σὺ μὲ βλέπεις; Ὁ ἥλιος μου! Ἀχ! τὸ πρωΐ! Ἄφησέ με νὰ κλάψω ποῦ μὲ βλέπεις, νὰ κλάψω δυνατά.

Πρ. Ἑλένη. Λίζα μου, Λίζα μου, τί σοῦ κάνανε; Τί ἔχεις;

Λίζα. Τί ἔχω; Τίποτα δὲν ἔχω. Τίποτα δὲν εἶμαι καὶ δὲν ἔχω τίποτα. Στάσου! Στάσου κ' ἔχω κατιτί. Ἔχω κάτι στὸν κόρφο μου κρυμμένο, βαθιά. Ἔχω ἕνα γράμμα γιὰ σένα.

Πρ. Ἑλένη. Ἕνα γράμμα; Δός μου το, δός το. Γράμμα ποιανοῦ;

Λίζα. Γράμμα τοῦ βασιλιά μου... τὸ βράδυ! Μοῦ τὸ δώκανε τὸ βράδυ!...

Πρ. Ἑλένη. Γράμμα τοῦ Μεγάλου Δούκα! Κυρούλη, ἄναψε γρήγορα, νὰ διαβάσω.

Λίζα. Νὰ τὸ διαβάσῃς. Μοῦ εἶπανε νὰ σοῦ τὸ φέρω, νὰ μοῦ τὸ διαβάσῃς ἐσύ.

Κυρούλης. Ἀναμμένο, πριγκιπέσσα.

Πρ. Ἑλένη. Βάστα μου τὸ φανάρι σου, ἐδῶ, πιὸ κοντά. — « Πριγκιπέσσα μου, σὰν ἔφυγες, ξέχασες νὰ πάρῃς μαζί σου τὴν κοντέσσα Λίζα. Σοῦ τὴ στέλνω πίσω. Μὴν ἀπορῇς ποῦ τὴ βλέπεις φιλημένη καὶ τσιμπημένη· ὅσο κι ἂν τὸ λαχταροῦσες, προτίμησα τὴ δούλα σου νὰ τσαλαπατήσω παρὰ ἐσένα. Πάβλος. » Πάβλος! Τὸ αἷμα σου ἐσένα πρέπει νὰ διῶ! Νὰ καταλάβῃς τὴ λαχτάρα ποῦ ἔχω, ψέφτη ἐσύ! Τὸ αἷμα σου νὰ πιῶ!

Λίζα. Ἀχ!... ἀχ!... τὸ πρωΐ! πάει καὶ πάει...

Κυρούλης. Ἔννοια σου, πριγκιπέσσα μου. Λιγοθύμησε. Θὰ τῆς δώσω λίγο νερό.

Πρ. Ἑλένη. Τὸ χαημένο μου τὸ λουλούδι! Πεσμένο, μαραμένο! — Κυρούλη, δρόσισέ της τὸ μέτωπο, ξάπλωσέ της ἀγάλια χάμου τὸ κεφάλι, νὰ πάρῃ τὴν ἀναπνοή της... Κι ὅλα, ὅλα τὰ φταίει ἀφτὸς ὁ κακοῦργος, ποῦ τολμάει ἀκόμη νὰ μιλῇ καὶ γιὰ μένα! — Ἔτσι, Κυρούλη, σωστά. Σὰ νὰ ξανάρχεται στὰ σύγκαλά της.

Λίζα. Ἀφῆστε με, ἀφῆστε... Τὸ φανάρι... Νὰ σβήσουνε τὸ φανάρι... Φῶς δὲ θέλω... Νὰ μὴ βλέπω, νὰ μὴ μὲ βλέπουνε... Γιατί νὰ μὲ βλέπουνε, ἀφοῦ εἶναι βράδυ, Βράδυ! Ὥρα νὰ κοιμηθῶ, σὰν ποῦ κοιμόμουνα τὸ πρωΐ. Τὸ πρωΐ!

Πρ. Ἑλένη. Διέστε, μὰ διέστε ποῦ τὴν κατάντησε ὁ φονιάς. Καὶ νὰ μὴν τιμωρηθῇ τέτοιος κακοῦργος καὶ νὰ μοῦ λέῃ ἄξαφνα ὁ ἄλλος τώρα πῶς θυσιάζεται, πῶς τραβιέται, πῶς δὲ γίνεται πιὰ νὰ μὲ δῇ, ἐκεῖ ποῦ ὅλες οἱ δυνάμες τοῦ κόσμου ἔπρεπε νὰ ἑνωθοῦνε, γιὰ νὰ σκοτώσουν τὸ θεριό.

Λίζα. Ἀχ!... ἀχ!... Μή, νὰ μὴ σκοτώνῃς... Ἀχ! ἀχ! Τί βραδειὰ ποῦ εἶναι ἀφτή!

Κυρούλης. Ἀφέντισσα, γιὰ τὴν ἀρχοντοποῦλα ἐδῶ, νὰ μὴ φροντίζῃς τοῦ λόγου σου. Τὴν παίρνω ἐγὼ σπίτι μου καὶ τὴν προσέχουμε.

Πρ. Ἑλένη. Σπίτι σου; Δὲν τραβιέσαι τὸ λοιπὸν ἐσὺ καὶ δὲ λὲς πῶς δὲ γίνεται νὰ μοῦ συντυχαίνῃς; Καλά! Πήγαινέ τηνα σπίτι σου. Ἔχουνε, φαίνεται, πίωτερη καρδιὰ οἱ φτωχὲς οἱ καλύβες ἀπὸ τὰ πλούσια τὰ παλάτια. Πήγαινέ τηνα, ποῦ εἶσαι καὶ προσεχτικός· καλὰ μὲ βοήθησες. Ἐγὼ τώρα ἔχω ἄλλη δουλειά, ποῦ πρέπει πιά, καὶ πάω. Θέλουνε, δὲ θέλουνε, θὰ τὸ κάμω.

Κυρούλης. Προτοῦ φύγῃς, πριγκιπέσσα, κάτι νὰ σοῦ ῥωτήξω.

Πρ. Ἑλένη. Πές το γρήγορα καὶ βιάζουμαι.

Κυρούλης. Ποιὸς εἶταν ἀφτὸς ποῦ ἦρθε δῶ καὶ δὲν ἤθελε νὰ σ' ἀκούσῃ, σὰν τοῦ ἔλεγες;

Πρ. Ἑλένη. Ὁ πρίγκιπας Ἀλέξαντρος. Δὲν τὸν εἶδες ποτέ σου;

Κυρούλης. Ποῦ νὰ τὸν εἶδα ἐγώ; Εἶναι τοῦ Δούκα μας ὁ γιός;

Πρ. Ἑλένη. Ναί, καὶ διάδοχός του. Γιατί ῥωτᾷς;

Κυρούλης. Γιὰ τίποτα. Γιὰ νὰ ξέρω.

ΣΚΗΝΗ ς'.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἀλήθεια, Δημητράκη μου, μόλις μπορῶ νὰ τὸ πιστέψω, τόσο τόσο πολὺ τὸ ποθοῦσα καὶ δὲν τὄλπιζα. Σήμερις τὸ λοιπὸν ἔρχουνται οἱ ἀντιπρόσωποι; Ἐδῶ, ἐδῶ στὸ παλάτι;

Δημητράκης. Ἐδῶ. Μάλιστα, ὅπου κι ἂν εἶναι, θὰ τοὺς δοῦμε.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Μεγάλο πρᾶμα ὅμως, Δημητράκη, ποῦ τὸ κατώρθωσες νὰ τοὺς ἀποδεχτῇ ὁ πατέρας.

Δημητράκης. Δὲν εἶναι, πρίγκιπά μου, κατόρθωμα δικό μου. Θαῤῥῶ πῶς δὲν μποροῦσε νὰ κάμῃ ἀλλιῶς ὁ Ὑψηλότατος.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἐσὺ τοὺς σήκωσες ὅλους στὸ ποδάρι, ἐσὺ στάθηκες ὁ μόνος μου βοηθός, καὶ τώρα χάρη σὲ σένα, θἄχουμε τὤραῖο, τὸ μεγαλόπρεπο καὶ σπαραχτικὸ θέαμα ποῦ θὰ δοῦμε, δηλαδὴ ὅλο τὸ Κράτος ἑνωμένο καὶ δυνατό.

Δημητράκης. Θεάματα, ναί! Μὰ πρέπει νὰ δοῦμε καὶ τὰ πράματα.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Κάτι μοῦ τὸ λὲς ἀφτὸ ἔτσι, σὰ λυπητερά;

Δημητράκης. Ὄχι, ὄχι, πρίγκιπά μου, πὲς καὶ δὲν εἶπα τίποτις. Ὅταν εἶναι κανεὶς νὰ πράξῃ, δὲν πρέπει νὰ λέῃ καὶ πολλά. Πιὸ φρόνιμο, μπροστά του νὰ κοιτάζῃ καὶ νὰ βαδίζῃ, χωρὶς πάντα νὰ συλλογέται, χωρὶς νὰ στέκεται γιὰ κάθε βῆμα ποῦ πάει νὰ κάμῃ.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Κι ἀφτὸ μοῦ τὄμαθες, Δημητράκη μου.

Δημητράκης. Σοῦ τὄμαθα, πρίγκιπά μου; Τόσο τὸ καλήτερο! Ναί, προσπάθησα πολλὲς φορὲς ἕνα δυὸ μικρὰ πράματα νὰ σοῦ μάθω, ποῦ μοῦ τἄμαθαν ἐμένα τὰ χρόνια. Εἶταν καὶ τὸ φυσικό σου γενναῖο καὶ τἄπαιρνε ὁ νοῦς σου. Δὲν ξέρεις ἀπὸ παιδὶ πόσο σ' ἀγάπησα ἐσένα, πρίγκιπά μου. Ἀχ! ἄφησέ με, τώρα στὰ γεράματα πιά, νὰ σὲ πῶ καὶ παιδί μου. Παιδί μου, ἡ ἐλπίδα μου εἴσουνα ἐσύ, γιατὶ πάντα τοῦ ἀθρώπου τοῦ ἀρέσει νὰ ἐλπίζῃ, κι ὅμως ἐγὼ κατάλαβα, παιδάκι μου, ἀπὸ νωρὶς πῶς ἐλπίδα γιὰ μᾶς καμιὰ πιὰ δὲν ὑπάρχει.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἐσὺ εἶσαι, ἐσύ, Δημητράκη, ποῦ τὰ λὲς ἀφτά;

Δημητράκης. Ἐσένα τὰ λέω, γιατὶ ἔχεις καρδιὰ νὰ τἀκούσῃς. Τὴν ἀλήθεια, σὰ δὲν τὴ φοβᾶται κανείς, τίποτα πιὰ τότε δὲ φοβᾶται.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Μὰ τί λογῆς ἀλήθεια εἶναι ἀφτὴ ποῦ λές, πῶς δὲ σοῦ ἀπόμνησκε ἐλπίδα δηλαδή;

Δημητράκης. Ἐλπίδα καμιά — κι ὡςτόσο πάντα δούλεβα καὶ πολεμοῦσα. Βλέπεις, εἶναι βασίλεια καὶ βασίλεια στὸν κόσμο, εἶναι πριγκιπάτα καὶ πριγκιπάτα. Ἂς πάρουμε τώρα μερικὰ ποῦ εἶναι μικρούτσικα ὁλόμικρα, μὰ νιογέννητα, μὰ καινούρια, μὰ ζωντανά. Τὰ διαβολάκια! Χτύπα τα ὅσο ἔχεις ὄρεξη, δὲ φελᾷ. Καὶ χαλάζι νὰ πέσῃ κι ἀνεμοζάλη νὰ τὰ δείρῃ, ἀφτὰ τίποτις! Δὲν μπορεῖς νὰ τὰ χαλάσῃς. Πρέπει, λέει, νὰ μεγαλώσουνε πρῶτα, καὶ νὰ δῇς ποῦ μὲ τὰ ψεγάδια τους τἀρίφνητα, μὲ τὰ στραβοπατήματα, μὲ λογιῶ λογιῶ κουταμάρες, ἔννοια σου, κι ἀφτὰ μεγαλώνουνε καὶ πάνε. Καὶ σὰν τὰ νικήσῃς ἀκόμα καὶ στὸν πόλεμο, τοὺς βγαίνει γιὰ καλό · κάτι πάντα θὰ κερδίσουνε, τὰ γουρσούζικα. Εἶναι ὅμως ἄλλα πιὸ γέρικα. Τί νὰ σοῦ πῶ; Κι ὁ θεὸς ὁ ἴδιος νὰ κατέβαινε ἀπὸ τὰ οὐράνια, γιὰ νὰ τὰ φωτίσῃ, δὲ θὰ τονὲ βλέπανε · νὰ μίλαε,

δὲ θὰ τὸν ἀκούγανε. Ἡ τύχη κάποτε τοὺς τὰ φέρνει ὅλα ἴσια, κι ὅλα τὰ στραβώνουνε. Τὰ καλὰ ποῦ ἔχουνε, ἀπὸ καλὰ ποῦ εἴτανε, τὰ κάνουνε καὶ καταντοῦνε κακά. Ἢ πρέπει νὰ τἀλλάξῃς ἀπὸ πάνου ὡς κάτω ἢ πρέπει νὰ χαθοῦνε. Νὰ γλυτώσουνε, ἀδύνατο, στὴν κατάσταση ποῦ βρίσκουνται. Τὰ μικρά, ὅ τι κι ἂν πάθουνε, θέλουνε ὡςτόσο νὰ ζήσουνε καὶ ζοῦνε. Ἀφτά, λὲς καὶ δὲ θέλουνε. Καὶ γιατρικὸ ἡ ἀθελιὰ δὲν ἔχει.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἔχει! Νὰ σοῦ πῶ καὶ τὄνομά του· τὸ γιατρικὸ ποῦ γυρέβεις, τὸ λένε θάῤῥος. Κόιταξε τὸν Κώστα καὶ τὸ Νικολάκη ποῦ ἔρχουνται, νὰ καταλάβῃς κιόλας πῶς τὸ θάῤῥος ποῦ στράφτει στὸ πρόσωπό μου σκότωσε τὴν ἀθελιά τους. Στάσου νὰ δῇς μὲ τί καλὴ θέληση θὰ μὲ χαιρετήσουνε.

Νικολάκης. Ὑψηλότατε, Ὑψηλότατε, μαζώνουνται κάτω στὴν ἀβλὴ κόσμος πήχτρα. Ἕνα ἕνα φτάνουνε τὰ κομιτάτα. Μαγεφτικὸ πρᾶμα, μόνο νὰ τοὺς βλέπῃ κανένας!

Κώστας. Καὶ φαίνουνται ὅλοι τους σωστὰ παλληκάρια καὶ θάῤῥος μέσ' στὰ μάτια φωτιά. Τοὺς θωρεῖς κι ἀναγαλλιάζεις.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Χαίρουμαι πολὺ γιὰ τὴ χαρά σας, Κώστα καὶ Νικολάκη. Μεγαλήτερη κι ἀπὸ τὴ δική σας ἡ δική μου. Τί λέτε, νὰ τοὺς ἔβλεπε ἄξαφνα κι ὁ Δούκας Πάβλος, τόσο πλῆθος;

Νικολάκης. Ἀφέντη μου, ποῦ νὰ τοὺς βρῇ ἀφτός, σὰν ποῦ τοὺς βρίσκεις ἐσύ;

Κώστας. Ἔχεις δούλους πιστούς, Ὑψηλότατε, τοῦ λόγου σου.

Στέφανος. Καὶ μένα μαζὶ μὲ τοὺς πιὸ πιστούς σου, Ὑψηλότατέ μου, νὰ μὲ λογαριάζῃς. Ἔτρεξα νὰ σοῦ τὸ πῶ, γιατὶ δὲ βάσταξα πιά.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Καὶ πολὺ φρόνιμα ἔκαμες, Στέφανε,

γιατὶ ὅποιος δὲν εἶναι πιστός, μπορεῖ καὶ νὰ τοῦ κοστίσῃ. — Νά κ' ἡ λαμπρή μας ἡ δωδεκάδα, ποῦ θέλει κι ἀφτὴ νὰ μᾶς καλημερίσῃ. Ὁρίστε, κύριοι τῆς δωδεκάδας τοῦ Πριγκιπάτου, νὰ σᾶς δώσω καὶ τὸ χέρι.

Ἕνας ἀπὸ τὴ δωδεκάδα. Καλοσύνη σου μεγάλη, Ὑψηλότατε! Καὶ τὸ φιλοῦμε.

Ἕνας ἄλλος. Ὑψηλότατέ μου, βαθιὰ βαθιὰ σὲ προσκυνοῦμε.

Ἕνας ἄλλος. Σὲ θωροῦμε, Ὑψηλότατε, καὶ κάνουμε κουράγιο.

Ἕνας ἄλλος. Ὑψηλότατέ μου, ἐσένα τὸ χρωστοῦμε ποῦ τὸ εἴδαμε καὶ μᾶς ἔφεξε τέτοια μέρα.

Ἕνας ἄλλος. Ἀνάσανε ὁ τόπος ὅλος, Ὑψηλότατε, τὸ πριγκιπάτο νοιώθει τώρα πῶς ὑπάρχει.

Ἕνας ἄλλος. Καὶ σένα χαμαρώνει, Ὑψηλότατέ μου.

Ἕνας ἄλλος. Καὶ τὸ καταλάβαμε, Ὑψηλότατε, ὅλοι μας πιὰ πῶς βρήκαμε τὸν προστάτη μας.

Νικολάκης. Τοὺς ἀκούς, Ὑψηλότατέ μου, τοὺς ἀκούς; Θὰ σοῦ καταμελίτωσαν τάφτί σου, ποῦ σὰ βασιλιά τους σὲ προσκυνᾶνε...

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἀκούω, ἀκούω, κὺρ Νικολάκη. Ἴσως μάλιστα ξέρει τάφτί μου καὶ τἀκούει μὲ ἄλλο τρόπο παρὰ ποῦ τὸ στόμα σου θέλει νὰ μοῦ τὰ ὁρμηνέψῃ. — Φίλοι μου συβουλάτορες, σὰ γλυκειὰ μουσικὴ μὲ χαδέψανε τὰ λόγια σας. Μὰ σώνει. Δὲν ταιριάζει τέτοια πράματα νὰ λέτε σὲ μένα · τοῦ πατέρα νὰ τὰ λέτε ἀφτά, ποῦ εἶναι ἀφέντης μας ὁλωνῶνε κι ὁ μόνος μας προστάτης, κι ὅσα βλέπετε σήμερις, ἐκεινοῦ τὰ χρωστᾶμε. Τραβηχτῆτε, παρακαλῶ, κ' ἐλᾶτε ὅλοι μαζί μου, τώρα ποῦ ἔρχεται, νὰ πᾶμε ἀμέσως νὰ τὸν προσκυνήσουμε.

Ὑπασπιστής. Φύλακες, τὴν πόρτα ὀλάνοιχτη! Στρα-

τιῶτες, παράταξη καὶ τὰ σπαθιά σας! Ὁ Ὑψηλότατος Δούκας!...

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ὑψηλότατε Δούκα, πατέρα μου, ἀφέντη καὶ προστάτη, ὅλη σου ἡ δωδεκάδα καὶ πρῶτος ἐγώ, ταπεινὰ καὶ πιστὰ σὲ προσκυνοῦμε, πρόθυμοι νὰ σοῦ δείξουμε τὸ σέβας ποῦ σοῦ ἔχουμε ὅλοι, πρόθυμοι μαζί σου νὰ χαροῦμε, σήμερις ποῦ ἔρχεται νὰ σὲ προσκυνήσῃ ἀπὸ παντοῦ ὁ λαός σου.

Δούκας Πέτρος. Ἀγαπημένε μου πρίγκιπα καὶ γέ μου Ἀλέξαντρε, καὶ σεῖς φίλοι μου τῆς δωδεκάδας — κι ὅλοι σᾶς ἐσεῖς — καλὰ κάματε ποῦ ἤρθατε, καὶ περισσότερο παρὰ κάθε ἄλλη μέρα τὸ χαίρεται ἡ ψυχή μου τέτοια ὥρα καὶ μοῦ ἀρέσει, ὅλους κοντά μου νὰ σᾶς ἔχω, γιατὶ μοῦ φαίνεται πῶς ὁ ἄθρωπος, ἂν καὶ νομίζει ὁ κόσμος τὸ ἐναντίο, νοιώθει πολὺ πιὸ ζεστὰ μέσα του τὴν ἀνάγκη νὰ βλέπῃ τοὺς φίλους του γύρω του μαζωμένους, ὅταν εἶναι χαρούμενος παρὰ ὅταν εἶναι λυπημένος, ὅταν ξανοίγουν οἱ καρδιὲς μὲ τὴν πνοὴ τῆς εἰρήνης, παρὰ ὅταν ὁ ἄνεμος φυσομανᾷ καὶ ξεσπάνουν τοῦ πολέμου οἱ φουρτοῦνες, καλήτερα κανεὶς τοὺς καμαρώνει τοὺς φίλους, ὅταν ἡ τύχη τοῦ γελάει παρὰ ὅταν τὸν ἀφίνει ἀπελπισμένο, ἀποσωμένο καὶ φέβγει.

Στέφανος. Τί φρονιμα, τί σωστά, τί βαθιοστόχαστα ποῦ μίλησε ὁ ἀφέντης!

Κώστας. Μόλις ἄνοιξε ὁ Δούκας μας τὸ στόμα καὶ διές· ἀμέσως ἡ σοφία του μᾶς δροσίζει.

Δ. Πέτρος. Καὶ βέβαια. Μοναξιὰ ἡ ἐφτυχία δὲ θέλει. Σὰν τὰ βρίσκει κανεὶς ὅλα ἕτοιμα, ὅλα καλά, ὅλα ποῦ λὲς καὶ γένουνται μοναχά τους, μοναχά τους βολέβουνται, ὁ νοῦς ἔφκολα τότες ὅλα τὰ μεγαλώνει, παίρνει θάῤῥος πολὺ κι ἄξαφνα μπορεῖ ὅλα νὰ τὰ χαλάσῃ. Πιὸ ἥσυχα, πιὸ ψυχρὰ βλέπει τὰ πράματα κανεὶς μὲ φίλους πιστοὺς ποῦ τὸν παραστέκουνται, ποῦ τοὺς συβουλέβεται στὴν ἐφτυχία του ὁ

ἐφτυχισμένος καὶ ποῦ συχνὰ ἡ γνώση τους ξέρει κι ὅλα τὰ σιάνει, τὰ φέρνει στὸν ἴσιο τους τὸ δρόμο. Σοφία μεγάλη δὲν ἔχω · μὰ ἡ ὀρθὴ κρίση τέτοια μοῦ λέει.

Νικολάκης. Καὶ μεῖς, Ὑψηλότατέ μου, ἐδῶ εἴμαστε, νὰ σὲ παρασταθοῦμε, νὰ σὲ δουλέψουμε, νὰ σοῦ ποῦμε ὅ τι ἀγαπᾷς.

Δημητράκης. Κι ὄχι μόνο ἐμεῖς, Ὑψηλότατε, μὰ καὶ τὸ πλῆθος ἀφτὸ μαζί μας, ποῦ ὥρα τὴν ὥρα κατεβαίνει κάτω στὴν πλατέα καὶ μπαίνει σιγὰ σιγὰ στὴν ἀβλὴ τοῦ παλατιοῦ σου, γεμάτο ἐλπίδες, ἀγάπη καὶ θάῤῥος.

Κώστας. Τὸ χρέος τους κάνουνε καὶ τίποτις ἄλλο, ποῦ ἔρχουνται νὰ προσκυνήσουνε τόσο καλὸ παραφέντη.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Τὸ κάνουνε μάλιστα τὸ χρέος τους, Κώστα, μὲ μιὰ ζέση ποῦ ὑποθέτω πῶς ἡ καρδιά σου θὰ ξανοίγῃ, γιατὶ πρέπει κιόλας νὰ ξανοίξῃ.

Νικολάκης. Ἀλήθεια, Ὑψηλότατε, μοιάζει κ' εἶναι πολλοί.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Φτάνει νὰ κοιτάξῃς ἀπὸ τὸ παραθύρι, γιὰ νὰ τοὺς δῇς καὶ πόσους εἶναι.

Στέφανος. Μοῦ φαίνεται τώρα πῶς ἀκούγεται κ' ἕνα μουρμουρητό, ἀκούγουνται σὰ φωνές.

Δ. Πέτρος. Ναί, ἀλήθεια! Τὸ λοιπὸν ὅλοι τους πιὰ μαζωμένοι κάτω στὸ παλάτι; Βλέπω καὶ δὲν ἀργήσανε νἀρθοῦνε.

Δημητράκης. Μαζωμένοι και σωρεμένοι θάῤῥω πῶς εἶναι ὅλοι τους πιὰ καὶ δὲ λείπει κανένας.

Δ. Πέτρος. Καὶ πές μου, Δημητράκη, ὅλοι τους οἱ ἀντιπρόσωποι ἀφτοί, μὲ τοὺς δικούς του ὁ καθένας, μαζὶ ἐδῶ θἀνεβοῦνε;

Νικολάκης. Κάλλια ἴσως ἕναν ἕνανε νὰ τοὺς δεχτῇ ὁ Ὑψηλότατος, νὰ μὴν κουράζεται κιόλας.

Δημητράκης. Ἔχουν ὅλοι τους λαχτάρα μαζὶ νὰ σὲ

δοῦνε, ἀφέντη μου, καὶ μπορεῖ νὰ παραπονεθοῦνε, ἂν τοὺς πάρῃς ἕναν ἕνανε.

Κώστας. Ἡ τιμὴ ποῦ θὰ τοὺς γίνῃ, ὅπως κι ἂν εἶναι, πάντα τιμή.

Δημητράκης. Ἴσως δὲν εἶναι καὶ φρόνιμο νὰ προσμένουν ὄξω καὶ νάνυπομονοῦνε, Ὑψηλότατε.

Στέφανος. Ἀμέ, δὲν τοὺς ἀκοὺς κιόλας τί ζήτω ποῦ σοῦ φωνάζουνε καὶ μὲ τί δύναμη; Μπράβο τους ὅμως, Ὑψηλότατε.

Δ. Πέτρος. Ναί, τοὺς ἀκούω! Ζήτω φωνάζουνε τἄξια τὰ παιδιά. Ἔχουνε προαίρεση καλή, καλὴ καρδιά, τοὺς ἀκούω!

Κώστας. Καὶ φωνάζοντας ζήτω, ποῦ ὡραῖα τὸ φωνάζουνε καὶ στὴν ὥρα του, παίρνουνε κάτω πομονὴ κ' ἔτσι προφταίνεις, Ὑψηλότατε, καὶ τοὺς μιλεῖς ὅλους μὲ τὴν ἀράδα.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Κώστα, μὴ φοβᾶσαι, κι ἀπ' τὰ λόγια σου ἔτσι τὸ βλέπω, μὴ φοβᾶσαι μήπως τύχῃ καὶ τὰ χάσουμε, σὰν παρουσιαστοῦν ὅλοι τους, γιατὶ θἆναι τάχα πιὸ μεγαλόπρεπο τὸ θέαμα. Ὁ Δούκας μας ξέρει, καὶ τὸ κεφάλι του γερό. Δὲν τὰ χάνει ἐδῶ κανένας. Ἐγὼ νομίζω, πατέρα, πῶς πιὸ ἔφκολα θὰ τοὺς ἀπαντήσῃς σὲ ὅσα ἔχουνε νὰ σοῦ ποῦνε, ὅλους μαζὶ μ' ἕναν κόπο, παρὰ χωριστὰ στὸν καθένανε νὰ τοὺς ἀπαντοῦσες.

Δ. Πέτρος. Ἀφτὸ καὶ τὸ σωστό. Τραβηχτῆτε τὸ λοιπὸν ὅλοι σας τώρα. Θέλω νὰ μείνω μόνος, γιὰ νὰ συλλογιστῶ λιγάκι, νὰ ἑτοιμάσω τὰ λόγια ποῦ πρέπει νὰ τοὺς ἀποκριθῶ, σὰν ἔρθουν οἱ ἀντιπρόσωποι ἀπάνω. Πηγαίνετε. Μαζὶ μὲ τοὺς ἀντιπρόσωπους, σᾶς μηνῶ καὶ σᾶς νἀνεβῆτε. — Ἐσὺ τώρα, Ὑπασπιστή, προβόδεψε τὸν πρίγκιπα μὲ τὴ δωδεκάδα, καὶ κάπου ἐδῶ νὰ προσμένῃς, ὥσπου νὰ σοῦ πῶ νὰ παρακαλέσῃς τοὺς ἀντιπρόσωπους νὰ κοπιάσουνε.

Ὑπασπιστής. Μάλιστα, Ὑψηλότατε κι ἀφέντη. Ὄξω ἐδῶ θὰ προσμένω νὰ μοῦ διατάξῃς.

Δ. Πέτρος. Καλά!

Φωνὲς ἀπ' ὄξω. Ζήτω, ζήτω, νὰ μᾶς ζήσῃ ὁ Δούκας μας ὁ Πέτρος!

Δ. Πέτρος. Ἂν τὶς ἀκούω, λέει ὁ Κώστας, τὶς ζητωκραβγές; Καὶ βέβαια τὶς ἀκούω! Φωνάζουνε, φωνάζουν οἱ καημένοι — καὶ δὲν ξέρουνε! Ἀπὸ δῶ πάλε χαίρεται μὲ τὶς ζητωκραβγές τους ὁ Ἀλέξαντρος, χαίρεται ὁ Δημητράκης, χαίρουνται ἴσως κ' οἱ ἄλλοι, μὰ κι ἀφτοὶ δὲν ξέρουνε. Δὲν ξέρει κανένας! Ἐγὼ ξέρω! Ἀχ! νὰ μὴν ἤξερα, θὰ χαιρόμουνα καὶ γὼ μαζί τους. Ποῦ μπορῶ, ἀφοῦ ξέρω; Δέφτερη φορὰ ἦρθε ὁ Ταβερνάρης, καὶ μάλιστα δίχως τὸν κόντε Σέργιο, ἦρθε μόνος, ἦρθε κρυφά... Καλὰ ποῦ δὲν εἶταν ἀφτὸς ὁ Σέργιος! Ὁ Ταβερνάρης τουλάχιστο τὰ λέει μὲ τρόπο.

Φωνὲς ἀπ' ὄξω. Νὰ μᾶς ζήσῃ, νὰ μᾶς ζήσῃ ὁ ἀφέντης μας, ὁ προστάτης!

Δ. Πέτρος. Ναί, παιδάκια μου, νὰ φωνάζετε καὶ νὰ σᾶς ζήσῃ — ἂν μπορεῖ! Ἡ συμμαχία ἔγινε ποῦ ἔγινε. Κι ὁ Ταβερνάρης ὁ ἴδιος ἦρθε νὰ μοῦ τὸ πῇ. Πρᾶμα ποῦ φρίκη μὲ πιάνει, σὰν τὸ συλλογέμαι. Ἔκαμε συμμαχία ὁ Πάβλος μὲ τὸν Τοῦρκο! Καὶ μήπως ἔχω τώρα τὸ δικαίωμα, ἐγὼ ποῦ ξέρω, νὰ τοὺς ἀφήσω νὰ φωνάζουνε πόλεμο, γιατὶ τὸ ζήτω τους τί ἄλλο σημαίνει; Καλέ, ἐμεῖς εἴμαστε σφιχτοδεμένοι κι ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές, ὁ Πάβλος ἀπὸ δῶ, ἀπὸ κεῖ ὁ Τοῦρκος. Ἀχ! ἐγὼ φταίω καὶ μόνος ἐγώ. Ἂν εἶχα κάνει κουράγιο καὶ φυλάκωνα τὴν πριγκιπέσσα Ἑλένη, δὲ θὰ μποροῦσε ὁ Πάβλος νὰ μοῦ πῇ τίποτις, μήτε νὰ κάμῃ συμμαχίες. Τὸν Ἀλέξαντρο φοβήθηκα καὶ δὲν ἔπρεπε! Νόμιζα καὶ γὼ πῶς ἔφτανε ποῦ δὲν τηνὲ δέχτηκα, τότε...

Φωνὲς ἀπ' ὄξω. Τὸ Δούκα, τὸ Δούκα μας θέλουμε νὰ δοῦμε καὶ νὰ μᾶς ζήσῃ!

Δ. Πέτρος. Καὶ τώρα τί, μὰ τί νὰ κάμω, γιὰ τὄνομα τοῦ Θεοῦ; Τί νὰ κάμω; Κι ἀφτοὶ ποῦ θέλουνε κιόλας νὰ μοῦ δώσουνε συμπόσιο, λέει, νὰ τὸ προεδρέψω ἐγώ. Θέ μου, ἂς μὴν εἶταν ἀλήθεια! Θὰ πῇ ἀμέσως ὁ Μεγάλος Δούκας, καὶ μὲ κάποιο δίκιο, μοῦ φαίνεται, πῶς γυρέβω νὰ τὸν προσβάλω, σὲ πόλεμο νὰ τονὲ φωνάξω. Πρέπει, πρέπει, σὰ γίνῃ λόγος γιὰ τὸ συμπόσιο, κρύα νὰ τοὺς ἀποκριθῶ, νὰ ξεφύγω...

Φωνὲς ἀπ' ὄξω. Τὸ Δούκα μας! Τὸ Δούκα! Νὰ τοῦ μιλήσουμε!

Δ. Πέτρος. Νά, καὶ σεῖς ἀφτὸ γυρέβετε, πόλεμο νὰ μᾶς κηρύξῃ μὲ τὶς φωνές σας.

Φωνὲς ἀπ' ὄξω. Τὸ Δούκα μας! Τὸν ἀφέντη! Καὶ πάλε ζήτω!

Δ. Πέτρος. Καὶ μπορῶ ἆραγες νὰ μὴν τοὺς δεχτῶ, νὰ μὴν τοὺς μιλήσω; Τί νὰ κάμω; ἀχ! τί νὰ κάμω;

Φωνὲς ἀπ' ὄξω. Τὸ Δούκα! Τὸ Δούκα!

Δ. Πέτρος. Σὰ νάγριέβουν τώρα οἱ φωνές, σὰ νὰ θυμώνουνε!

Φωνὲς ἀπ' ὄξω. Τὸ Δούκα μας! Τὸ Δούκα!

Δ. Πέτρος. Ἂς τοὺς πῶ νάνεβοῦνε, μὴν τύχουνε καὶ χερότερα. Πρέπει, ἀχ! πρέπει κάτι νὰ βρῶ, κάτι νὰ στοχαστῶ, κάτι νὰ κάμω καὶ γιὰ τὸν Πάβλο, νὰ τὰ σιάξουμε καὶ μαζί του, νὰ μὴ θαρρέψῃ...

Φωνὲς ἀπ' ὄξω. Ἀπάνω! Ἀπάνω! Στὸ παλάτι! Ὅλοι μας στὸν ἀφέντη!

Δ. Πέτρος. Ἂς μὲ φωτίσῃ λοιπὸν ὁ Θεός! — Ὑπασπιστή!...

Ὑπασπιστής. Θαρρῶ πῶς ἀνεβαίνουν, Ὑψηλότατε. Δὲν μποροῦνε πιὰ οἱ φύλακες νὰ τοὺς βαστάξουνε.

Δ. Πέτρος. Γρήγορα γρήγορα, νὰ πᾶς νὰ φέρῃς τὸν Πρίγκιπα καὶ τὴ δωδεκάδα, νάρθοῦνε πρῶτοι, κ' ὕστερα

νὰ τοὺς πῆς ἀφτοὺς πῶς νὰ κοπιάσουνε καὶ τοὺς προσμένουμε.

Φωνὲς ἀπ' ὄξω. Ζήτω! Ζήτω! Καὶ μέσα ὅλοι μας!

Δ. Πέτρος. Καὶ ποιὸς ξέρει ἀκόμα τί λόγια πρέπει νὰ βρῶ, τί λόγο νὰ βγάλω γιὰ νἀποκριθῶ σὲ κεῖνα ποῦ θὰ μοῦ ποῦνε καὶ ποῦ σὰ νὰ τἀκούω ἀπὸ τώρα!

Ὑπασπιστής. Τραβηχτῆτε ὅλοι!... Ὁ Ὑψηλότατος Πρίγκιπας Ἀλέξαντρος!... Ἡ σεβαστὴ Δωδεκάδα τοῦ Πριγκιπάτου!... Ἐδῶ κ' οἱ Ἀντιπρόσωποι ἀπὸ τὶς ἐπαρχίες, Ὑψηλότατε Δούκα κι ἀφέντη!...

Οἱ Ἀντιπρόσωποι. Ζήτω! Ζήτω! Νὰ μᾶς ζήση! Χρόνια, χρόνια πολλὰ νὰ μᾶς ζήση ὁ βασιλιάς μας!

Δ. Πέτρος. Καλῶς ὁρίστε ὅλοι σας ἐδῶ, φίλοι μου πιστοί, καλῶς σᾶς βλέπω, καλῶς σᾶς ἀκούω, ποῦ οἱ ζητωκραβγές σας τὴν καρδιά μοῦ δροσίζουνε. Πολύ, μὰ πολὺ μὲ συγκινοῦνε... καὶ νὰ μὴν ἀπορῆτε ποῦ στὴν ταραχή μου ἀπάνω δὲ βρίσκω νὰ σᾶς πῶ καὶ περισσότερα.

Πρῶτος Ἀντιπρόσωπος. Ἀφέντη μας, Ὑψηλότατε, ὁ μικρὸς ἐγὼ ποῦ ἔρχουμαι νὰ σοῦ μιλήσω, ἕνας εἶμαι ἀπὸ τοὺς Ἀντιπρόσωπους τῆς πρωτέβουσάς μας ἀφτῆς. Ἀντιπροσωπέβω τοὺς ἐμπόρους. Εἴμαστε ἥσυχοι ἀθρῶποι, τὴ δουλειά μας κοιτάζουμε, τὶς πραμάτειες, τὸ πούλημα καὶ τἀγόρασμα, τἀλισοβερίσι, ποῦ λένε. Πολέμους ἐμεῖς δὲ γυρέβουμε. Μὰ ἴσια ἴσια γιατὶ θέλουμε τὴν ἡσυχία μας, δὲν τὸ ἐννοοῦμε διόλου νἄρθῃ κανένας νὰ μᾶς τὴ χαλάση, κι ἂν τέτοιους σκοποὺς ἔχει ὅποιος γείτονας κι ἂν εἶναι, ὅσο κι ἂν εἶναι μεγάλος, νά, ἐμεῖς τὸ πετσί μας δίνουμε, θυσία δὲν εἶναι ποῦ νὰ μὴ βάζουμε, καὶ δὲν πρέπει νὰ τοὺς ἀποπερνοῦνε, τοὺς γειτόνους μας, τέτοιες ἰδέες ἀπὸ τὰ μυαλά, νὰ μὴ φαντάζουνται πῶς ἔφκολα μπορεῖ νὰ μᾶς φοβερίση κανένας.

Δ. Πέτρος. Ὄχι, ὄχι, παιδιά μου, δὲ σᾶς φοβερίζει κανείς. Ἥσυχοι νἆστε.

Πρ. 'Αλέξαντρος. Φρόνιμα, φρόνιμα τὰ λόγια του καὶ σωστά.

Δημητράκης καὶ μερικοὶ ἄλλοι. Φρόνιμα, πολὺ φρόνιμα!

Δ. Πέτρος. Ἂς παρουσιαστῇ κι ἄλλος τὸ λοιπόν, ἀφοῦ ἄρεσαν τόσο πολὺ τὰ λόγια τοῦ πρώτου ποῦ μίλησε.

Δέφτερος 'Αντιπρόσωπος. Βασιλιά μου, ἐμεῖς δὲν εἴμαστε μήτε ἐμπόροι μήτε μικροεμπόροι, παρὰ πιὸ μικροὶ ἀκόμα. 'Εργάτες εἴμαστε, ποῦ κάποτε κερδίζουμε δυὸ παρᾶδες, νὰ φάμε, κάποτε καὶ δὲν κερδίζουμε διόλου. Τὴ ζωή μας, ἀφέντη, γιὰ τίποτα τὴ λογαριάζουμε, καὶ τὴν πετοῦμε στὸν ἀγέρα σὰν τὸ κουρέλλι, μὲ τὸ συμπάθειο, ἀφοῦ κουρέλλια εἴμαστε καὶ μεῖς · μὰ ἂς ὁρίσῃ ὅποιος θέλει νὰ μᾶς τὴν πάρῃ · πρέπει πρῶτα νὰ τοῦ φάμε τὴ δική του.

Δ. Πέτρος. Ἄξια παιδιά μου ἐσεῖς καὶ παλληκάρια! Εἶμαι γέρος, μὰ σὰν ἀκούω τὴ φωνή σας, ἀνατριχιάζω καὶ θάῤῥῶ πῶς ξανανιώνω. Ἔννοια σὰς καὶ κανένας δὲ θὰ τολμήσῃ νὰ σᾶς πειράξῃ ἐσᾶς.

Κώστας. Ἁπλοὶ ἀθρῶποι, μὲ τὰ κουρέλλια, καὶ τί περήφανα ποῦ ἀπολογιοῦνται!

Πρ. 'Αλέξαντρος. Εἶναι κουρέλλια, σιὸρ Κώστα, ποῦ ἀντρειοσύνη μυρίζουνε!

Πολλοὶ ἀπὸ τὴ Δωδεκάδα. Μπράβο τους! Μὰ μπράβο!

Δ. Πέτρος. Ποιὸς ἄλλος τώρα;

Τρίτος 'Αντιπρόσωπος. 'Εμεῖς! 'Αφέντη μου, κατεβήκαμε ἀπὸ τὰ βουνά! Σὰν ὁρίσῃς, ἀφέντη, στὰ βουνά μας, θὰ δῇς τί ξέθαῤῥα, τί λαμπρὰ ποῦ ἀναπνέει ὁ βουνιώτης. Κ' ἔτσι πάντα θὰ εἶναι, μὰ τὸ θεό μας! Δὲ θὰ πατηθοῦμε. Λέφτερο εἶναι, λέφτερο θὰ μείνῃ τὸ χῶμα τῆς πατρίδας.

Ἡ Δωδεκάδα ὅλη. Ὡραῖα! Ὡραῖα! Μπράβο τὰ παλληκάρια μας!

Δ. Πέτρος. Παιδιά μου, σᾶς βλέπει κανεὶς καὶ τοῦ γελοῦν οἱ ἐλπίδες. Μὰ ποιὸς τὸ εἶπε πῶς θὰ πατήσῃ τὰ βουνά σας!

Τρίτος Ἀντιπρόσωπος. Ἐγὼ δὲν ξέρω. Κάτι ἄκουσα καὶ δὲ μᾶς ἄρεσε μᾶς τοὺς βουνήσιους. Ἕνα ξέρω μονάχα, πῶς ἅμα ποῦν οἱ βουνήσιοι κάλλια νὰ σκοτωθοῦν παρὰ νὰ νικηθοῦνε, τέλειωσε, πάει, νικημένος νὰ λογαριάζεται, βασιλιά μου, ὅποιος σταθῇ καὶ πόλεμο σοῦ κάμῃ.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Θεριὰ σᾶς ἔκαμε τὸ βουνὸ καὶ νὰ βρισκότανε ἄλλο θεριὸ πουθενά, δὲ θἄβγαινε μαζί σας νὰ μετρηθῇ.

Τρίτος Ἀντιπρόσωπος. Παλληκάρι καὶ σύ, πρίγκιπά μου, καὶ μᾶς ἔννοιωσες.

Δημητράκης. Ὑψηλότατε Δούκα, μὴν ἀφήσῃς παραπονεμένους κι ἀφτοὺς ἐδῶ, γιατὶ φαίνεται πῶς φιλοτιμήθηκαν κ' ἔχουνε κάτι νὰ σοῦ ποῦνε.

Δ. Πέτρος. Καὶ βέβαια! Καὶ βέβαια! Ποιὸς πατέρας δὲν τἀρέσει νἀκούῃ τὰ παιδιά του νὰ τοῦ λένε πῶς τὸν ἀγαποῦνε; Κ' ἴσως ἔχω ἄδικο, παιδάκια μου, γιατὶ σὰ νὰ μέθησα τώρα καὶ γὼ μὲ τὰ λόγια σας.

Τέταρτος Ἀντιπρόσωπος. Ἐμεῖς εἴμαστε τοῦ κάμπου παιδιά. Τί δουλειὰ κάνουμε μεῖς, Ὑψηλότατε, τὸ ξέρεις. Σπέρνουμε, θερίζουμε, βωλοσηκώνουμε, ὀργώνουμε, φυτέβουμε καὶ κλαδέβουμε. Ὅ τι θέλεις κάνουμε στοὺς κάμπους. Μέρα νύχτα πολεμοῦμε, ὁλοένα πασκίζουμε, μὰ χειμώνας εἶναι καὶ παγωσιά, μὰ καλοκαίρι καὶ κάψα, θέλουμε νὰ καταφέρουμε τὴ μάννα μας τὴ γὶς νὰ μᾶς πῇ τὰ μυστικά της. Κ' ἔτσι μαθαίνουμε πολλά · ἐμεῖς ξέρουμε τοὺς τόπους καὶ τὰ κατατόπια · ἐμεῖς παντοῦ τρέχουμε, ὡς καὶ στὰ σύνορα · ἐμεῖς ξέρουμε νὰ πάμε καὶ σὲ ξένη χώρα · ἐμεῖς ξέρουμε κάθε χώρας τὰ κρυφά. Ἔχουν οἱ βουνήσιοι τὴν παλληκαριά · ἐμεῖς ἔχουμε καὶ τὴν τέχνη. Τέχνη καὶ παλληκαριά, βασιλιά μου, στὴ διαταγή σου, γιὰ τὴν πατρίδα!

Δημητράκης. Εἶδες, Ὑψηλότατε, τί νόστιμα ποῦ τὸ φέρανε καὶ μὲ τί δύναμη στὸ τέλος;

Στέφανος. Ὅλα, ὅλα τἄχεις, Ὑψηλότατε Δούκα, τίποτα δὲ σοῦ λείπει, γιὰ νὰ πιτύχῃς σ' ὅ τι θέλεις.

Ἡ Δωδεκάδα ὅλη. Ζήτω! Ζήτω! Νὰ μᾶς ζήσῃ ὁ ἀφέντης!

Δ. Πέτρος. Ἀχ! σωπᾶτε, φίλοι μου, σωπᾶτε! Ἐσεῖς πιὰ θέλετε νὰ μὲ κάμετε νὰ κλάψω. Ἀφῆστε τους νὰ ποῦνε κι ἀφτουνούς, νὰ τελειώσῃ.

Πέμτος Ἀντιπρόσωπος. Ἐρχόμαστε, ἀφέντη, ἀπ' ὅλες τὶς ἐπαρχίες τοῦ Πριγκιπάτου. Τὸν τόπο μας ἐμεῖς τὸν ἀγαποῦμε, ὅσο κι ἀφτοὶ ποῦ σοῦ μίλησαν ὡς τώρα. Καὶ μεῖς, σὰν κι ἀφτούς, κάναμε στρατιῶτες. Καλό, σὰ θέλουν εἰρήνη· μὰ καὶ σὰ θέλουνε πόλεμο, καλό. Ἐδῶ εἴμαστε. Ἅμα ἔρθῃ πόλεμος, πιὸ ἔφκολα γίνουνται διαγουμίσματα καὶ κακὰ στίς ἐπαρχίες παρὰ στὴν πρωτέβουσα, καὶ πρέπει ἐμεῖς νὰ προσέχουμε περισσότερο κι ἀπὸ σᾶς. Λοιπὸν οἱ παρᾶδες μας δικοί σου· ἔχουμε καὶ πλούσιους ποῦ εἶναι πρόθυμοι νὰ δώσουνε. Δῶσε μας μόνο, ἐσύ, ἀφέντη, σὰν ἡ ὥρα φτάξῃ, καλὸ στρατηγό, δῶσε μας τὸ γιό σου καὶ σοῦ δίνουμε τὸ αἷμα μας ἐμεῖς. Διαφέντεψέ μας καὶ σὲ διαφεντέβουμε, ποῦ δὲν ἔχεις κι ἄθρωπο νὰ φοβηθῇς.

Δ. Πέτρος. Καὶ ποιὸς τὸ λέει, παιδιά, πῶς φοβᾶται κανένας στὸ Πριγκιπάτο μας, εἴτε στὶς ἐπαρχίες, εἴτε στὴν πρωτέβουσα; Τὸ ξέρουμε πῶς εἶναι ὁ τόπος μας γενναῖος, καὶ μπράβο σου ποῦ γενναῖα μᾶς τὸ εἶπες!

Ἡ Δωδεκάδα ὅλη, οἱ φύλακες, ὁ Ὑπασπιστής. Ζήτω! Ζήτω! Μεγάλος ὁ ἀφέντης μας, μεγάλος!

Στέφανος. Σ' ἀκούω, ἀφέντη μου, κι ἀνασαίνω.

Νικολάκης. Μὲ τί θάῤῥος, μὲ τί φωνὴ μᾶς τὸ εἶπες!

Κώστας. Τί ἀντρειωμένος ἀλήθεια ὁ ἀφέντης! Τί παλληκάρι!

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ὁ πατέρας, σιὸρ Κώστα, τέτοιος εἶναι καὶ νὰ τὸ ξέρῃς. Νὰ μᾶς ζήσῃ, νὰ μᾶς ζήσῃ ὁ προστάτης μας καὶ βασιλιάς μας!

Δημητράκης. Γενναῖα τοὺς μίλησες, Ὑψηλότατέ μου, καὶ φρόνιμα!

Δ. Πέτρος. Τὸ λοιπόν, ἂς ζυγώσῃ τώρα κι ἄλλος, νὰ τὸν ἀκούσουμε! — Ποιὸς εἶσαι σύ; Σὰ νἄκουσα κάτι γιὰ σένα.

Κυρούλης, ἕχτος ἀντιπρόσωπος. Ἐγὼ ὑστερνός, ἀφέντη μου, θὰ σοῦ μιλήσω, σὰν τιποτένιος ἄθρωπος ποῦ εἶμαι. Τὸ χωριό μου, τὸ συνορίτικο τὸ χωριὸ ἐκειδᾶ, μοῦ παράγγειλε νὰ σοῦ πῶ, ἀφέντη, πῶς ἐμεῖς, ὅπως κι ἄλλοι πολλοὶ στὰ χωριὰ γύρω γύρω, πλοῦτο δὲν ἔχουμε. Πλοῦτος μας εἶναι ἡ καρδιά μας. Δική σου, ἀφέντη. Ἐγώ, σὲ λίγες μέρες διάστημα, εἶδα, ἔμαθα, ἔπαθα κάμποσα. Καὶ κατάλαβα. Ζοῦσα ἥσυχος, κανένα ποτέ μου δὲν πείραξα. Μὰ δὲν πρέπει κ' οἱ ἄλλοι νὰ μᾶς πειράζουνε. Κάτι ἄδικα πράματα βλέπω καὶ τοιμάζουνται. Σὰν εἶναι ἄδικα, ἐκεῖνοι ποῦ τὰ θέλουνε, σωστὸ νὰ τιμωρηθοῦνε. Ὅ τι κάμῃς θὰ βρῇς. Ἀφτὰ εἶχα νὰ πῶ.

Δ. Πέτρος. Σ' ἄκουσα, παιδί μου, σ' ἄκουσα, καὶ τώρα πιὰ ποῦ μιλήσατε ὅλοι σας, νὰ μοῦ πῆτε γρήγορα τί θέλετε, τί προσμένετε ἀπὸ μένα, γιατὶ πρόθυμος εἶμαι ὅ τι μπορῶ νὰ τὸ κάμω, κ' ἔχω μάλιστα βιάση νὰ τὸ καταλάβετε.

Στέφανος. Τί καλὸς ποῦ εἶναι ὁ ἀφέντης!

Ἡ Δωδεκάδα ὅλη. Ζήτω! Ζήτω!

Δημητράκης. Μεγάλο πρᾶμα καὶ πολὺ ἔφκολο συνάμα θὰ σοῦ ζητήξουν, Ὑψηλότατε.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Καὶ ποῦ θὰ σοῦ ἀρέσῃ, πατέρα, καὶ ποῦ θἀναγαλλιάσουνε ὁλωνῶ μας οἱ καρδιές.

Δ. Πέτρος. Ἂς τὸ ποῦν! Ἂς τὸ ποῦνε!

Πρῶτος Ἀντιπρόσωπος. Ὑψηλότατε, ὅλοι μας ἐδῶ,

γιατὶ ὅλοι μας μὲ τέτοιο σκοπὸ ἤρθαμε, καὶ μὲ βάζουν ἐμένα τὸν πιὸ γέρο νὰ σοῦ τὸ πῶ, ταπεινὰ σὲ παρακαλοῦμε νὰ μᾶς δώσῃς τὴν ἄδεια νὰ σοῦ προσφέρουμε συμπόσιο στὴν πρωτέβουσα ἐδῶ, ἕτοιμα ὅλα γιὰ νὰ γίνῃ ἀπόψε τὸ βράδυ, σὰ θελήσῃς, καὶ νὰ τὸ προεδρέψῃς ἐσύ, γιατὶ θἄναι συμπόσιο ἀφτὸ ποῦ θὰ χαίρεται ὁ κόσμος καὶ ποῦ τὰ πρόσωπα θὰ γελᾶνε, εἰρηνικὸ συμπόσιο ποῦ θάρθοῦμε ὅλοι μας, φτωχοὶ καὶ πλούσιοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ποῦ θάρθοῦνε κ' οἱ στρατηγοί μας, ὄχι ὅμως μὲ τίποτα κακοὺς ἢ ἄδικους σκοπούς, μὰ μόνο καὶ μόνο νὰ δείξουμε πῶς ὅλοι μας, ὅλοι στὸ Πριγκιπάτο, εἴμαστε σφιχταγαπημένοι κ' ἑνωμένοι, καὶ πῶς ἐσὺ μᾶς προστατέβεις.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Καὶ τόσο φτάνει, πατέρα, γιὰ νὰ καταλάβουν καὶ νὰ μᾶς ξέρουν. Εἰρήνη καὶ δύναμη μαζί. Ἥσυχοι κ' ἑνωμένοι.

Ἕνας ἀπὸ τὴ Δωδεκάδα. Ὡραῖα! Ὡραῖα!

Ἕνας ἄλλος. Ὅλοι μας, ὅλοι ἑνωμένοι!

Ἡ Δωδεκάδα ὅλη κ' οἱ ἄλλοι μαζί. Ἑνωμένοι! Ἑνωμένοι!

Στέφανος. Καὶ προστάτης μας ὁ Δούκας!

Πρῶτος Ἀντιπρόσωπος. Καὶ τότες, ἀφέντη, νὰ τὸ δῇς, νὰ τὸ καταλάβῃς πόσο καὶ πόσο σ' ἀγαπᾶμε.

Ἀντιπρόσωποι. Ζήτω! Ζήτω!

Δ. Πέτρος. Ἀχ! παιδιά μου ἐσεῖς! Ἤθελα, σκόπεβα, μελετοῦσα πολλὰ νὰ σᾶς πῶ. Δὲν μπορῶ, ἀδύνατο μοῦ εἶναι. Ἡ καρδιά μου ραγίζει ἀπὸ τὴ συγκίνηση τὴν πολλή. Ποῦ τώρα νὰ σᾶς βγάζω λόγους καὶ τί ἀνάγκη τοὺς ἔχετε, ἀφοῦ μὲ βλέπετε κιόλας πῶς εἶμαι; Βέβαια, βέβαια, τὸ συμπόσιο, πῶς νὰ μὴν τὸ θέλω; Ἴσως, προτοῦ μοῦ τὸ πῆτε, ἴσως εἶχα κάποια ἰδέα πῶς δὲν ἔπρεπε, πῶς δὲν εἴτανε καὶ φρόνιμο. Μὰ τώρα, τώρα ποῦ σᾶς ἀκούω, μοῦ βρέχουνται τὰ μάτια καὶ σᾶς τὸ λέω μ' ὅλη μου τὴν ψυχή, πῶς θὰ τὸ

κάμουμε τὸ συμπόσιο καὶ πῶς θὰ εἶναι καὶ λαμπρό.

Πρῶτος Ἀντιπρόσωπος. Τὸ χέρι σου νὰ φιλήσω!

Ἄλλος Ἀντιπρόσωπος. Τὰ ποδια σου, βασιλιά μου!

Διάφορες φωνές. Νὰ μᾶς ζήσῃ! — Χρόνια πολλά! — Ὁ ἀφέντης! — Ὁ προστάτης! — Ὁ πατέρας! — Ὁ βασιλιὰς κ' ἡ πατρίδα! — Ἡ πατρίδα κι ὁ Θεός! — Ἡ πατρίδα! ἡ πατρίδα!

Ὅλοι. Ζήτω! Ζήτω! Ζήτω!

Μιὰ φωνὴ ἀπ' ὄξω. Ζήτω! Ζήτω! Καὶ γὼ νὰ τὸ φωνάξω!

Δ. Πέτρος. Ποιὸς εἶναι ὄξω;

Ἡ φωνή. Ἀφήστε με, ἀφήστε με γρήγορα νἄρθω μέσα!

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἡ φωνὴ τῆς Ἑλένης!

Δ. Πέτρος. Ὑπασπιστή, νὰ προσέχῃς!

Ἡ φωνή. Ἀνοίξτε! Ἀνοίξτε!

Ὑπασπιστής. Ἄνοιξε, φύλακα, καὶ πήγαινε νὰ πῇς πῶς σήμερα δὲν μπαίνει κανένας, εἶναι οἱ Ἀντιπρόσωποι μονάχα.

Πρ. Ἑλένη. Εἶμαι καὶ γώ, ποῦ ἀντιπροσωπέβω τὴ λεφτεριά!

Δημητράκης. Ἡ πριγκιπέσσα Ἑλένη!

Πρῶτος Ἀντιπρόσωπος. Ἡ πριγκιπέσσα! Ἡ μεγάλη μας ἡ πριγκιπέσσα!

Ἄλλος. Ἡ προστάτισσα, ἡ μάννα τῶ φτωχῶνε!

Ἄλλοι πολλοί. Ὁ ἄγγελός μας! Ἡ θεόμορφη πριγκιπέσσα Ἑλένη! Τὸ θάρρος μας! Ἡ ἐλπίδα μας! Ὁ βοηθός μας! Νὰ μιλήσῃ! Νὰ μιλήσῃ! Νὰ μιλήσῃ! Νὰ μιλήσῃ!

Οἱ Ἀντιπρόσωποι ὅλοι. Νὰ μιλήσῃ!

Δ. Πέτρος. Καλῶς ὥρισες λοιπόν, Ὑψηλοτάτη, ἀφοῦ μᾶς τίμησες κ' ἦρθες μοναχή σου.

Νικολάκης. Καλέ, κοίταξε, Κώστα, ποῦ πῆρε φωτιὰ ὁ

ἀφέντης. Δὲν ἔχει πιὰ οὔτε τὴ δύναμη νὰ δείξῃ τὴν ἀδυναμία του.

Κώστας. Σώπα καὶ θὰ μᾶς ἀκούσουνε. Σώπα τώρα καὶ χαθήκαμε.

Πρ. Ἑλένη. Ναί, ἦρθα καὶ γώ, Ὑψηλότατε Δούκα, ἦρθα μοναχή μου νὰ σὲ χαιρετήσω, ἀφοῦ δὲ μὲ κάλεσε κανένας. Ἔτσι μ' ἀρέσει νὰ σὲ βλέπω, νὰ σὲ περιτριγυρίζῃ ὁ λαός σου. Μπράβο σας ὅλους ἐσᾶς. Παλληκάρια μου καὶ πρωτοπαλλήκαρα! Ἐσεῖς πιὰ τώρα τίποτις δὲ φοβᾶστε. Μὴ σᾶς μέλῃ καὶ δὲ ζυγώνουν οἱ φονιάδες, σὰ δοῦνε τὸ μαχαίρι τραβηγμένο. Καὶ ποιός, ποιὸς τάχα νὰ ζυγώσῃ; Ὁ Πάβλος; Ὁ Πάβλος! Ἀχ! ἀφήστε με νὰ γελάσω, ἀφήστε με νὰ σκοτωθῶ στὰ γέλοια. Ὁ Πάβλος! Ὁ ψέφτης κι ὁ κακοῦργος, ὁ φοβιτσιάρης! Ὁ Πάβλος ποῦ ξέρει μόνο κι ἀτιμάζει γυναῖκες! Ὁ Πάβλος ποῦ ἐγὼ θὰ τὸν ἀτιμάσω! Καὶ νὰ τὸ δῆτε καὶ νὰ τἀκούσετε ἀμέσως, γιατὶ ἐγὼ θὰ σᾶς τὸ πῶ τὸ μυστικό του, θὰ σᾶς πῶ καὶ τὴ δύναμή του. Δύναμη δὲν ἔχει καμιά. Δὲν ἔχει τὸ μισὸ τὸ στρατὸ ἀπὸ κεῖνο ποῦ λέει! Καὶ τὴ δύναμή του τὴν ξέρετε ὅλη της ποιὰ εἶναι; Εἶναι τὸ θάῤῥος του τἀπίστεφτο, εἶναι ἡ ἀνοησία ἡ δική μας. Καὶ νὰ τὸ νοιώσετε στὴ στιγμὴ πῶς ἔχω δίκιο, γιατὶ ὁ Πάβλος ἔστειλε νὰ πῇ ἐδῶ πῶς ἔχει συμμαχία μὲ τὸν Τοῦρκο καὶ γὼ ἦρθα νὰ σᾶς φωνάξω πῶς εἶναι ψεφτιά. Λοιπὸν ἀφτός τώρα πρέπει μπροστά σας νὰ φοβᾶται. Ἀφτὸς ἔβαλε τὸ σκλαβόπουλό του, ἕναν κόντε Σέργιο, νὰ πάῃ στὰ σύνορα νὰ ξελαγιάσῃ κάποιους προδότες, ποῦ ξέρω μάλιστα καὶ τὄνομά τους — κι ἂς τρέμουνε μήπως τὸ μάθετε ἀπὸ μένα καὶ σεῖς. Ἀφτός, ὁ Πάβλος πάντα, πλέρωσε κατάσκοπο νὰ σηκώσῃ στὸ ποδάρι τὸ συνορίτικο τὸ χωριό, γιὰ νὰ τἀρπάξῃ κατόπι. Καὶ τὴν ἀπόδειξη, ἅμα θελήσετε, σᾶς τὴ δίνω. Σφιχτοδεμένο, τσαλαπατημένο, γυμνὸ σᾶς τονὲ φέρνω τὸν Πάβλο — καὶ τώρα μπορεῖτε,

ἀφοῦ σᾶς ἔμαθα τὴν ἀλήθεια, νὰ τοῦ ζητήξετε λόγο ἐσεῖς, νὰ τρέμη ἐκεῖνος, καὶ νὰ σᾶς πῶ καὶ κάτι ἄλλο. Μὴν τύχη καὶ θυμώσετε μὲ τὸ παραπάνω· τέτοιο παλληκάρι πόλεμο δὲν ἀξίζει· θέλει ξύλο, καὶ φτάνει.

Πρῶτος Ἀντιπρόσωπος. Ζήτω, ζήτω ἡ Πριγκιπέσσα! Κάτω οἱ ψέφτες κ' οἱ προδότες!

Τέταρτος Ἀντιπρόσωπος. Βλέπεις, βλέπεις καὶ πῶς τὰ ξέρει ὅλα!

Τρίτος Ἀντιπρόσωπος. Καὶ Τούρκους νἄχη μαζί του, δὲν τοὺς φοβόμαστε τοὺς Τούρκους.

Δέφτερος Ἀντιπρόσωπος. Κουρέλλια τὸν ἔκαμε τὸν Πάβλο, χερότερα κι ἀπὸ τὰ δικά μας τὰ κουρέλλια.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ νὰ ξέρετε πῶς ἐκεῖ ποῦ μιλούσανε στὰ σύνορα οἱ λεβέντηδες ποῦ σᾶς εἶπα, παράπεσαν καὶ κάτι σφραγῖδες καὶ κάτι χαρτιὰ τοῦ σιὸρ Πάβλου. Τἄχω, καὶ στὸ πρόσωπο θὰ τοῦ τὰ χτυπήσω. Ἔννοια σας καὶ φροντίζω ἐγὼ γιὰ τὸ ξύλο.

Τέταρτος Ἀντιπρόσωπος. Ὅ τι θέλει, τοῦ λόγου της θὰ τὸ καταφέρη. Ἔχει συνάμα δύναμη καὶ μαριολιά.

Πέμτος Ἀντιπρόσωπος. Καὶ τώρα τί νὰ φοβηθοῦμε;

Κυρούλης. Ἀχ! τὴ βασίλισσά μου!

Πρ. Ἑλένη. Τέτοια ἦρθα νὰ σᾶς πῶ, νὰ ξέρετε τί πρᾶμα εἶναι ὁ περίφημος ὁ Πάβλος. Νικημένος ἀπὸ τώρα, φτάνει καμιά, μὰ καμιά παραχώρηση νὰ μὴν τοῦ γίνη, φτάνει φόβο νὰ μὴ δῆ. Ἀφτὸ γιὰ ὅλους σας τὸ λέω.

Ἀντιπρόσωποι. Κι ὅλοι μας τάκούμε, νὰ μὴ σὲ μέλη.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ τώρα, Ὑψηλότατε Δούκα, σοῦ ἀφίνω γειά. Ἔχω κάτι νὰ πῶ καὶ τοῦ κὺρ Πάβλου!

Δ. Πέτρος. Καλή σου ὥρα, Ὑψηλοτάτη. Σὲ χαιρετοῦμε καὶ μεῖς. — Ὑπασπιστή, νὰ συνοδέψης τὴν πριγκιπέσσα.

Οἱ Ἀντιπρόσωποι. Νὰ μᾶς ζήση ἡ πριγκιπέσσα, νὰ μᾶς ζήση!

Δ. Πέτρος. Ἐσύ, Ἀλέξαντρε, παιδί μου, νὰ προβοδέψης ὁ ἴδιος τοὺς Ἀντιπρόσωπους, ποῦ εἴχανε τὴν καλοσύνη καὶ μᾶς εἴπανε τόσα καὶ τόσα. Ἐφχαριστῶ σας πολύ. Ἄβριο, δὲν εἶναι ἔτσι; ἄβριο καὶ τὸ συμπόσιο;

Οἱ Ἀντιπρόσωποι. Ἀπόψε, Ὑψηλότατε, ἀπόψε!

Δ. Πέτρος. Ἂς εἶναι λοιπὸν κι ἀπόψε! Τότες, γρήγορα ξαναβλεπόμαστε, φίλοι μου.

Οἱ Ἀντιπρόσωποι. Ζήτω καὶ πάλε ζήτω!

Δ. Πέτρος. Πήγαινε, Ἀλέξαντρε. Ἂς πάη μαζί σου κ' ἡ δωδεκάδα.

Ἡ Δωδεκάδα ὅλη. Ἀφέντη, σὲ προσκυνοῦμε.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Τὸν ὁρισμό σου, πατέρα!

Δημητράκης. Πάμε, πρίγκιπά μου. Καὶ νὰ τὸ ξέρης ἐσύ, κρῖμας ποῦ ἦρθε ἡ Ἑλένη, ὅσο κι ἂν ἦρθε νὰ μᾶς γλυτώση. Τὴν κακόμοιρη! — Δοῦλος σου, ἀφέντη!

Δ. Πέτρος. Μὲ τὸ καλό! — Σὰν τί νὰ τοῦ εἶπε τοῦ Ἀλέξαντρου ὁ Δημητράκης φέβγοντας, κρυφὰ κρυφὰ ποῦ τοῦ μιλοῦσε; Οἱ δυό τους ἀφτοί, ὁ Ἀλέξαντρος κι ὁ Δημητράκης, μοῦ τοὺς ἔφεραν τοὺς ἀντιπρόσωπους. Ἀπόψε! Ἀπόψε, δηλαδὴ σὲ δυὸ τρεῖς, τὸ πολὺ τέσσερεις ὧρες! — Μέθησα καὶ γὼ πάλε μὲ τὰ λόγια τους. Δὲν μπόρεσα νὰ τοὺς πῶ τίποτις ἀπ' ὅσα λογάριαζα, ἀπ' ὅσα ἔπρεπε κιόλας νὰ τοὺς πῶ. Ἀλήθεια ὅμως καλὸ πρᾶμα νὰ τοὺς ἀκούη κανένας, ποῦ καλὸ σοῦ κάνει καὶ στὴν καρδιά. Σὰν τοὺς βλέπεις ὅλους ἀφτοὺς μαζί, ἕτοιμους, πρόθυμους, ἑνωμένους, ἀποφασισμένους, ἡσυχάζεις. Τὸ νοιώθεις πιὰ πῶς δὲν εἶσαι καὶ μόνος. Τί παλληκάρια! Ἀχ! ἀμὲ οἱ βουνιῶτες ἐκεῖνοι! Καλὰ ἔκαμα καὶ δὲν εἶπα ὄχι γιὰ τὸ συμπόσιο. Μὰ δὲν εἶπα ὄχι, κανένα ὄχι δὲν εἶπα καὶ τῆς Ἑλένης! Ἀφτὸ πιὰ δὲ γίνεται! Καὶ τί ξέρει ἀφτὴ καὶ τί

ἄκουσε ; Γυναίκα καὶ τὰ φαντάζεται. — Ἐγώ τὴ συμμαχία τὴν εἶδα, γραμμένη! Ὁ Ταβερνάρης μοῦ τὴν ἔδειξε, ὁ ἴδιος! Ψέφτικο χαρτὶ νὰ κάμῃ, γίνεται ; Μὰ εἶναι κιόλας συμμαχία κρυφή. Πῶς νὰ τὄμαθε τώρα ἡ Ἑλένη πῶς δὲν ὑπάρχει συμμαχία ; Ἀφτὴ πάντα θὰ πῇ πῶς δὲν ὑπάρχει, τῆς συφέρει μάλιστα, ποῦ ὁ σκοπός της εἶναι νὰ ντροπιάσῃ τὸν Πάβλο. Μῖσος γυναικήσιο. Κ' ἔτσι ἔρχεται καὶ μᾶς λέει πῶς στρατὸ δὲν ἔχει! Μακάρι νὰ εἶχα τέτοιονα καὶ γώ! Ἀφτὸς πιὰ ὑπάρχει ποῦ ὑπάρχει. Βέβαια, ἡ συμμαχία μπορεῖ τὸ κάτω κάτω καὶ νὰ μὴν εἶναι. Μπορεῖ ὅμως καὶ νὰ εἶναι. Λοιπὸν τὸ πιὸ φρόνιμο, τὸ πιὸ σίγουρο, νὰ τὸ συλλογιστῇ κανεὶς ἀφτό. Ἀμέ, τί ; Νὰ σηκωθῶ ἔτσι στὸν πόλεμο ; Τὸ δικαίωμα δὲν τὄχω. Καὶ νὰ δέχουμαι στὸ παλάτι μου τὴν Ἑλένη, ποῦ μοῦ τὴν εἶπε ὁ Πάβλος πῶς εἶναι προδότρα, ποῦ μὲ παρακάλεσε μάλιστα νὰ τὴ φυλακώσω, τί θὰ πῇ ; θὰ πῇ πῶς πρόφαση γυρέβω. Ἀχ! τί νὰ κάμω : Πῶς νὰ τὰ συβιβάσω ; Εἶναι κι ἀργά, πολὺ ἀργά! Ναί, ἀπόψε μοῦ εἴπανε ἀφτοί. Ἀπόψε! Καὶ μὲ τὸ συμπόσιο θὰ πειραχτῇ ὁ Πάβλος ἀκόμα παραπάνω, θὰ πῇ πῶς μ' ἔβαλε ἡ Ἑλένη καὶ πῆγα. Στάσου! Στάσου! Ἀχ! Θέ μου, δόξα σὲ σένα ποῦ μὲ φώτισες! Ἀλήθεια, ἔτσι πρέπει νὰ γίνῃ. Τὸ συμπόσιο, καλὸ πρᾶμα · μᾶς βλέπουν ἁρματωμένους, ὁλοέτοιμους · τὸ συλλογέται κι ὁ Πάβλος. Σὰ θὲς εἰρήνη, ποῦ λέει κι ὁ Ἀλέξαντρος, νὰ τοιμάζεσαι γιὰ πόλεμο. Ἡ πριγκιπέσσα ὅμως ; Μᾶς τὰ χαλνᾷ ὅλα. Νὰ τὴν ξεφορτωθοῦμε τὸ λοιπόν. Καὶ διὲς τί ὡραῖα τὄφερε ἡ τύχη, νὰ εἶναι ἀπόψε κιόλας τὸ συμπόσιο! Ἀμέσως λέω καὶ τὴ φυλακίζουν καὶ δὲν τὸ μυρίζεται ὡς τὸ βράδυ κανένας. Κ' ἔτσι, χαρὰ στὸ θεό, τὰ διωρθώσαμε περίφημα.

Ὑπασπιστή!...

Ὑπασπιστής. Ὑψηλότατε!

Δ. Πέτρος. Στάσου. Τὸ χαρτὶ ἀφτὸ ποῦ γράφω —

νά το κιόλας — γρήγορα γρήγορα νὰ τὸ πὰς καὶ νὰ τὸ δώσῃς τοῦ διοικητῆ τῆς ἀστυνομίας, κρυφὰ ὅμως.

Ὑπασπιστής. Ὅπως προστάζεις, Ὑψηλότατε, καὶ πάω.

Δ. Πέτρος. Λαμπρά. Ἔτσι, μὲ τὸ συμπόσιο, φανερώνουμε τὴ δύναμή μας· μὰ δὲν μπορεῖ καὶ κανένας τίποτα, τίποτα νὰ μᾶς πῇ. Ὅλα καλά.

ΣΚΗΝΗ Ζ΄.

Μεγάλος Δούκας. Μπράβο σας, μπράβο, στρατηγοί μου, ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες! Ἀχ! τί γλυκὰ ποῦ ἀκούγουνται οἱ κανονιές! — Ὑπασπιστή, βάστα τἄλογό μου, νά ξεπεζέψω ἐδῶ μιὰ στιγμὴ στὸ συνορίτικο τὸ χωριό, ποῦ θαῤῥῶ καὶ δὲ μᾶς ἀγαποῦσε. Νὰ καταστραφῇ ἀπὸ τὴν κορφὴ στὸν πάτο. Μιὰ χαρὰ εἶναι ὁ πόλεμος! Ἀρχιστράτηγε, λοιπὸν ἐκεῖ κάτω, στὰ σύνορά μας κοντά, χτυπημένος ὁ στρατός τους;

Ἀρχιστράτηγος Χτυπημένος, χαλασμένος. Μιὰ ὥρα δὲ βάσταξε, Μεγαλειότατε.

Μ. Δούκας. Νὰ τοὺς κυνηγήσουμε ἀμέσως ἴσια μὲ τὴν πρωτέβουσα. Σήμερα πρέπει ὁ ἴδιος νὰ μπῶ μέσα, κι ὅλοι μας ἀπόψε στὴν πρωτέβουσα νὰ πλαγιάσουμε. Πηγαίντε!

Ἀξιωματικοί, στρατός. Ζήτω! Ζήτω ὁ βασιλιάς!

Μ. Δούκας. Ἀρχιστράτηγε, διαταγὴ νὰ βγάλῃς ἀμέσως, κανέναν αἰχμάλωτο νὰ μὴν κάνουνε. Νὰ σκοτώνουνε. Χάρη, νισάφι ἐδῶ δὲν ἔχει.

Ἀρχιστράτηγος. Μεγαλειότατε, θὰ γίνῃ, ὅπως ἔγινε κιόλας. Ὅσους πιάσαμε στὴ μάχη, τοὺς κόψαμε ἀμέσως.

Μ. Δούκας. Τοῦ Δούκα Πέτρου μονάχα δὲν πρέπει νὰ τοῦ κάμετε τίποτις· μὰ μήτε καὶ νὰ τὸν πιάσετε. Θέλω νὰ δῇ μὲ τὰ μάτια του τὴν ὁλοχαλασιὰ καὶ τότες νὰ ποθάνῃ. Τὸν Ἀλέξαντρο, τὸν πρίγκιπα, νὰ μοῦ τὸν τζακώσετε ὁλοζώντανο κι ἀμέσως, ἀμέσως σ᾽ ἐξορία. Γρήγορα τώρα. Οἱ τουφεκιὲς ἀφτὲς τί εἶναι;

Ἀρχιστράτηγος. Πάντα σκοτώνουνε, Μεγαλειότατε.

Μ. Δούκας. Καλά. Πήγαινε καὶ σύ. Ὁ Ταβερνάρης μόνο μαζί μου νὰ μείνῃ, καὶ κατόπι ἐρχόμαστε καὶ μεῖς.

Ταβερνάρης. Σὰν τὸ σταβραετό, Μεγαλειότατέ μου, χούμηξες καὶ τοὺς ἔβγαλες τἄντερά τους.

Μ. Δούκας. Ἔτσι τοὺς ἔπρεπε. Μὴ θαῤῥῇς, ἐγὼ κακὸς δὲν εἶμαι. Μήτε κακὸς δηλαδή, μήτε καλός· μήτε ἀγαπῶ, μήτε μισῶ ποτέ μου Ὅποιος ὅμως γυρέβει νὰ μοῦ ἀντισταθῇ, τότες ἢ θὰ πέσω ἐγὼ ἢ ἐκεῖνος θἀπομείνῃ. Γιὰ νὰ μάθουνε, τοὺς τὰ κάνω ἀφτά.

Ταβερνάρης. Ἐσύ, βασιλιά μου, ἔχεις καὶ τοῦ ἀϊτοῦ τὸ μάτι. Ἐγώ, σὰν εἶδα προχτές, γιατὶ προχτὲς εἴτανε κιόλας, τὴ δύναμη ποῦ ἔδειξε τὸ πριγκιπάτο, τὴν ἡμέρα ποῦ ἔγινε τὸ συμπόσιο τὸ μεγάλο, τί νὰ σοῦ πῶ; Τὰ συλλογίστηκα.

Μ. Δούκας. Γεροντάκο μου, εἶσαι ἀκόμα παιδί. Ἕνα συμπόσιο δὲν εἶναι τίποτα. Τίποτα δὲν εἶναι ἡ δύναμη. Μονάχα ἡ θέληση κάτι ἔχει νὰ πῇ. Καὶ θὰ τὸ νοιώθουνε τώρα.

Ταβερνάρης. Τὸ νοιώθω καὶ γώ. Σοῦ χρησίμεψε μάλιστα τὸ συμπόσιο στὸ σκοπό σου.

Μ. Δούκας. Ἀμέ, τί θαῤῥεῖς; Μήπως δὲν τὶς ἄκουγα γὼ ἀπὸ μακριὰ τὶς ζητωκραβγὲς γιὰ τὸν Ἀλέξαντρο; Μήπως δὲν τὸν ἔβλεπα ποῦ καμάρωνε κιόλας;

Ταβερνάρης. Τὸν ἔβλεπες τόσο καλὰ ποῦ στὴ στιγμή, ἀφέντη μου, μ' ἔστειλες νὰ μιλήσω τοῦ Δούκα Πέτρου, κι ὁ ταπεινός σου ὁ δοῦλος ἐγὼ ἀποροῦσα, γιατὶ ἀφοῦ ὁ χαημένος ὁ Δούκας φυλάκωσε γιὰ τὸ χατίρι σου τὴν πριγκιπέσσα Ἑλένη — νά ποῦ τὸ εἴδαμε κι ἀφτό — ἀφοῦ μήτε ἄφησε νὰ παραβρεθῇ, στὸ συμπόσιο, τοῦ χωριοῦ ἐδῶ τοῦ συνορίτικου ὁ ἀντιπρόσωπος, ποῦ δὲν τὸν ἤθελες, μὰ τὸ Θεό, δὲν ἤξερα πιὰ καὶ τί μπορούσαμε νὰ τοῦ ζητήξουμε ἄλλο.

Μ. Δούκας. Μπορούσαμε, ἴσια ἴσια γιατὶ μᾶς τὰ παραχώρησε ἀφτὰ πρῶτα. Εἶπα πῶς βάζει γνώση. Καὶ τότες

όμπρός. Είπα πῶς θὰ κάμῃ κι ἄλλα. Φοβήθηκε, νικήθηκε.

Ταβερνάρης. Ναί, φοβήθηκε ἀλήθεια, ταράχτηκε, τὸ εἶδα μὲ τὰ μάτια μου σὰν πῆγα · ὡςτόσο δὲν τὄκαμε κεῖνο ποῦ τοῦ γύρεψα.

Μ. Δούκας. Τοῦ τὸ γύρεψες γιὰ νὰ μὴν τὸ κάμῃ. Δὲν μποροῦσε, δὲν τολμοῦσε. Ἢ τὸν Ἀλέξαντρο νὰ ἐξορίσῃ ἢ τότες πόλεμο!

Ταβερνάρης. Θάμα, θάμα ποῦ τὸ στοχάστηκες τέτοιο πρᾶμα!

Μ. Δούκας. Καὶ μὴ νομίζῃς πῶς ἀπὸ καλοσύνη, πῶς ἀπὸ ἀγάπη δὲν τὸν ἐξώρισε. Φοβήθηκε τὸ λαό του. Φοβότανε καὶ τὸν πόλεμο, δίσταζε. Κ' ἔτσι τίποτις δὲν ἔκανε. Κατεβήκαμε μεῖς, καὶ νἄμαστε!

Ταβερνάρης. Κ' ἡ χώρα πιά, Μεγαλειότατε, δική σου.

Μ. Δούκας. Μαζὶ μὲ τὴ χώρα κ' οἱ ἀθρῶποι, γιατὶ βλέπω κ' ἔρχουνται ἀπὸ τώρα. Γιά κοίταξε τί θέλουν ἀφτοί;

Ταβερνάρης. Ἀφέντη, φαίνεται πῶς εἶναι φτωχοί, κουρελλιασμένοι ἀθρῶποι, ποῦ κάτι γυρέβουνε ἀπὸ σένα καὶ μόλις τολμοῦνε νὰ προβάλουνε.

Μ. Δούκας. Τί σοῦ ἔλεγα; Πές τους νὰ ζυγώσουνε, νὰ τοὺς ἀκούσῃς καὶ σύ.

Ἀντιπρόσωπος ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ τὰ περιχώρια. Ἀφέντη, ἀφέντη, προστάτη μας, βασιλιά μας, νὰ μᾶς ἀκούσῃς, νὰ μᾶς λυπηθῇς. Ἐμεῖς δὲν κάναμε τίποτις, ἐμεῖς δὲ φταίμε. Ἀφτοὶ ποῦ βλέπεις κι ὁ μικρός σου ὁ δοῦλος ἐγώ, ἤρθαμε νὰ σὲ προσκυνήσουμε, ἤρθαμε νὰ σὲ παρακαλέσουμε, νὰ σοῦ φιλήσουμε τὸ χέρι, βασιλιά μου.

Μ. Δούκας. Τράβα, τράβα καὶ γρήγορα. Ἐγὼ ξέρω τί ἔχω νὰ κάμω · ἀπὸ σᾶς δὲ θὰ τὸ μάθω. Τράβα, τράβα!

Ἀντιπρόσωπος. Ἡ διαταγή σου, βασιλιά μου!

Μ. Δούκας. Μά, Ταβερνάρη, δὲ μοῦ λὲς πότε κι ἀπὸ

ποῦ πρόφταξαν κιόλας ἀφτοί; — Θέ μου, νά σου κι ἄλλοι τώρα ποῦ ἔρχουνται. Καὶ τοῦτοι τὰ ἴδια;

Ταβερνάρης. Μοιάζουνε σὰν παστρικοντυμένοι, μερικοὶ μάλιστα καὶ σὰν πλούσιοι.

Μ. Δούκας. Ποιὸς εἶσαι σὺ καὶ τί γυρέβεις;

Ἀντιπρόσωπος ἀπὸ τὴν πρωτέβουσα. Ἐμεῖς, ἀφέντη, ποῦ εἴμαστε ἐμπόροι καὶ πραματεφτάδες, ἀπὸ τὴν πρωτέβουσα ξεκινήσαμε νὰ σὲ ἀνταμώσουμε, τὸ ροῦχο σου νὰ φιλήσουμε. Δοῦλοι σου ὅλοι. Δικό σου ὅ τι ἔχουμε. Ὁ παρᾶς μας, ἡ ψυχή μας, δικά σου. Δικά σου καὶ τὰ παιδιά μας. Νὰ μᾶς δώσῃς μονάχα τοὺς ἀξιωματικούς σου, ἕνα σου στρατιώτη νὰ μᾶς δώσῃς, γιὰ νὰ μάθουν τὰ παιδιά μας καλήτερα τὸν πόλεμο κ᾽ ἔτσι πιὸ σίγουρα, πιὸ πιστὰ νὰ σὲ δουλέβουνε, νὰ σὲ διαφεντέβουνε.

Μ. Δούκας. Διαφεντέβουμαι ἐγὼ μοναχός μου. Τὰ παιδιά σας ἀνάγκη δὲν τἄχω. Πήγαινετε τώρα. Σὰν κατεβῶ ἀπόψε στὴν πρωτέβουσα, τότες μπορεῖ νὰ σᾶς μηνήσω καὶ βλέπουμε, ἀφοῦ ἄδικα βαστᾶτε καὶ τόσους παρᾶδες.

Ἀντιπρόσωπος. Νὰ ζήσῃ, νὰ ζήσῃ ὁ καλὸς ὁ ἀφέντης!

Μ. Δούκας. Διές τους πῶς χαίρουνται, σὰν τοὺς διώχνω. Ταβερνάρη!...

Ταβερνάρης. Μεγαλειότατε!...

Μ. Δούκας. Σὰ θὲς νὰ σοῦ γλύφουνε οἱ ἀθρῶποι τὰ πόδια, πές μου, ξέρεις τί πρέπει νὰ κάνῃς;

Ταβερνάρης. Τί νὰ κάνω, Μεγαλειότατε;

Μ. Δούκας. Μιὰ κλοτσιὰ κατάστηθα νὰ τοὺς τινάξῃς. Ἔτσι φτάνει τὸ πόδι σου πιὸ ἔφκολα ἴσια μὲ τὸ στόμα τους.

Ταβερνάρης. Τί τέχνη δὲν κατέχεις ἐσύ, πρωτομάστορή μου; Ἡ νίκη θὰ σοῦ τἄμαθε.

Μ. Δούκας. Γιατὶ ἔμαθα πρῶτα νὰ νικῶ.

Ταβερνάρης. Νά τηνα κιόλας τὴ Νίκη, ποῦ ἔρχεται

πετάμενη καὶ βροντερή. Χριστὲ καὶ Παναγιά μου! Τί θόρυβος! Τί κακό! Τί φωνές!

Ἀρχιστράτηγος. Μεγαλειότατε! Μεγαλειότατε!

Μ. Δούκας. Τί ἔχεις, στρατηγέ μου, καὶ τρέχεις;

Ἀρχιστράτηγος. Ἔγινε Μεγαλειότατε, ὅ τι πρόσταξες.

Μ. Δούκας. Ὁ Ἀλέξαντρος;...

Ἀρχιστράτηγος. Τὸν πιάσαμε! Τὸν πιάσαμε! Πολὺ ἔφκολο δὲν εἴτανε, βασιλιά μου, γιατὶ μοῦ εἶπες νὰ τὸν πιάσουμε ὁλοζώντανο καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ πάθῃ τίποτις. Ἀντιστάθηκε πολλή, πολλὴ ὥρα. Δίχως νὰ τολμήσῃ κανένας ἀπὸ τοὺς δικούς μας νὰ τὸν ἀγγίξῃ, ἀφτὸς χτύπαε δεξιά, χτύπαε ἀριστερά, ὥςπου νὰ τὸν περικυκλώσουμε, ποῦ νὰ μὴν μποροῦσε πιὰ καὶ νὰ σαλέψῃ. Μᾶς σκότωσε πολλοὺς πολλοὺς πολλοὺς νομάτους.

Μ. Δούκας. Δὲν πειράζει, ἀφοῦ ἔγινε ὅ τι ἔπρεπε νὰ γίνῃ. Κ' οἱ ἄλλοι;

Ἀρχιστράτηγος. Κομμάτια, βασιλιά μου.

Μ. Δούκας. Ναί, τώρα εἶμαι πιὰ καὶ βασιλιάς. Στὴν πρωτέβουσα τὸ λοιπὸν ὅλοι μας. Τἄλογο μου!

Ἀρχιστράτηγος κι ὅλοι μαζί. Νὰ μᾶς ζήσῃ ὁ βασιλιάς μας!

Μ. Δούκας. Ὀμπρός! Καὶ πάντα ὀμπρός!

Κοντογιάννης. Καὶ καλό τους κατεβόδιο! Ἃς τρέχουν ἀφτοί. Ἐγὼ πιὸ φρόνιμα τρυπώθηκα ἐδῶ στὰ χαλάσματα. Καὶ τώρα ξετρυπώνω. Ἀγκαλά, κι ὁ Μεγάλος μας ὁ Δούκας ὁ ἴδιος, τί ἔκαμε; Μπᾶς καὶ χτυπήθηκε: Δὲ βαριέσαι; Πρόσμενε ἥσυχα ὥςπου νἀποχτυπηθοῦν οἱ ἄλλοι. Γιατί ἐγὼ νὰ χτυπιέμαι; Δὲν κάνω γοῦστο τοὺς πολέμους. Προτιμῶ τὸ χωριουδάκι μου ἀφτὸ δᾶ — καὶ τὴν καλυβούλα κατάντικρύ μου, ἐδῶ δεξιά. Γιά νὰ πάμε ὡς ἐκεῖ. Τί θαῤῥεῖς; Καὶ γὼ πρόσμενα, σὰν τὸ Δούκα μας, ὄχι νὰ χτυπηθῶ, μὰ νὰ

χτυπήσω. 'Εκεῖνος τὴν πρωτέβουσα, ἐγὼ τὴν καλυβίτσα. Τὴν καλυβίτσα μου τὴ νόστιμη! 'Αχ! τὴν ξέρω ἀπ' ὄξω — κι ἀπὸ μέσα. Γιά νὰ δοῦμε, ἀνοίγουν οἱ πόρτες σὰν καὶ πρῶτα; — Μανταλωμένη! — Μιὰ κλοτσιά, πάει καὶ τὸ μάνταλο. — Νὰ βγῇ ἀμέσως ὅποιος εἶναι μέσα ἢ ἀλλιῶς κάηκε ἡ καλύβα.

Φωνὴ ἀπὸ μέσα. 'Αχ! ἀχ! ὄχου!

Κοντογιάννης. Μπᾶ! Ἡ κερὰ Λενιώ μας! Ἡ κοκόνα μας! Καὶ μάλιστα μόνη. Καλὴ δουλειά. — Ἔβγα, ἔβγα, κερά, καὶ δὲ σὲ πειράζει κανένας.

Κερὰ Λενιώ. Ἔφυγαν ἀφτοί;

Κοντογιάννης. 'Αμέ, πῶς νὰ μὴν ἔφυγαν; Ψυχὴ δὲν εἶναι. 'Απὸ μένα τώρα θὰ φοβηθῇς;

Κερὰ Λενιώ. 'Εσύ, ἐσὺ εἶσαι; 'Αχ! παιδάκι μου, γιὰ τὸ κακὸ ποῦ μᾶς ἔκαμες καὶ ποῦ δὲν ἔπρεπε, λυπήσου με τώρα.

Κοντογιάννης. Καὶ ποιὸς νὰ μὴ σὲ λυπηθῇ, ζαχαρένια μου; Μήπως θαῤῥεῖς καὶ τὶς ξέχασα τὶς χαρισάμενες μέρες ποῦ πέρασα κλειδωμένος στὸ ντουλαπάκι σου;

Κερὰ Λενιώ. Νὰ τὸ θυμᾶσαι καὶ νὰ ντρέπεσαι.

Κοντογιάννης. Δὲν ντρέπουμαι γιὰ τὸ ντουλάπι, κερά μου· μόνε ντρέπουμαι μιὰ φορὰ γιὰ τὸ κρασὶ ποῦ σοῦ ἔκλεψα. 'Εκεῖ κατάντησα, ἐγώ! Καὶ γιὰ τὴν ντροπή μου, πρέπει κάτι τώρα νὰ σοῦ κάμω, νὰ βγῇ τἄχτι μου.

Κερὰ Λενιώ. 'Αχ! τὸ χέρι, βγάλ' τὸ χέρι σου! Τὸ λαιμό μου!... Τὸ λαιμό μου... 'Αχ!...

Κοντογιάννης. Μπρὲ καταραμένη, τί ἔχει ὁ λαιμός σου καὶ φωνάζεις; Τί παραπονιέσαι; — Νά τηνα! Στραγγουλισμένη πιὰ καὶ τέλειωσε. Καλέ, διὲς τί γρήγορα ποῦ ψόφησε! Ἔτσι τῆς ἔπρεπε, νὰ μάθῃ. Στάσου, γριά, νὰ σὲ θάψω κιόλας. 'Αφοῦ μαντάλωνες τὴν πόρτα, ἡ πόρτα νὰ σὲ μανταλώσῃ καὶ σένα. Ὡραῖο σάβανο σοῦ βρῆκα. Στρώ-

σου τώρα στὸ κατώφλι κάτω, νὰ μὴν περάση ἄθρωπος ποῦ νὰ μὴ σὲ δῆ, κι ἀπὸ πάνου σου τὰ ξύλα. Κοίταξε τί ὄμορφα ποῦ σὲ σκεπάζουνε τὰ σανίδια! Πήγαινε τώρα, κερά μου, σὰν μπορεῖς, πήγαινε νὰ μαντατουρέβης! — Τί ἄκουσα;... Μπᾶς καὶ μίλησε ἡ γριά;... Μὰ εἶμαι μπόσικος. Ποῦ μιλεῖ ἀφτή;... Θαῤῥῶ κάποιος ἔρχεται — καὶ μένα μοῦ ἀρέσει ἡσυχία. Μπορεῖ νἄναι κι ἀρματωμένος. Τὸ λοιπόν, ἀλάργα! Στὴν κοχίτσα μου, στὰ χαλάσματα μέσα, πίσω ἀπὸ τὸ δέντρο.

Κυρούλης. Ἐρμιά, ἐρμιὰ καὶ θάνατος παντοῦθε! Νά σου τα λοιπὸν καὶ τὰ καλὰ ποῦ ἔχει ὁ πόλεμος. Χτυπήθηκα, τί κατάλαβα; Μήπως εἶμαι γὼ κανένας μεγάλος, κανένας στρατηγὸς ἢ ἀρχιστράτηγος, κανένας πρίγκιπας, κανένας πῶς τοὺς εἶπε; κανένας περάθρωπος, γιὰ νὰ νικήσω; — Ἀχ! καὶ νὰ μὴν μπόρεσα ἕναν ἄθρωπο νὰ σκοτώσω! Δὲν τὄφερε ἡ τύχη, ὅσο κι ἂν πάσκισα. Φαίνεται πῶς οἱ φτωχοὶ μήτε ἀφτήνα τὴν ἄδεια δὲν τὴν ἔχουνε. Μὰ γιατί πάλε νὰ σκοτώνω φτωχοὺς σὰν καὶ μένα; Τί φταὶν οἱ στρατιῶτες; Καὶ τοὺς μεγάλους ποῦ νὰ τοὺς πιάσης; Οἱ μεγάλοι μᾶς πιάνουν ἐμᾶς, οἱ περαθρῶποι ὅλα τὰ δικαιώματα, ὅλα τἄχουνε, μποροῦνε καὶ κάνουνε θρούβαλα χαλάσματα τὰ χωριά μας. Ἡ κακόμοιρή μου ἡ καλύβα! Σὰν τἀρφανόπαιδο ἀπόμεινε ἀφτὴ μονάχη σ' ὅλο τὸ χωριό. Ἔσπασαν καὶ τὴν πόρτα. Πεσμένη κατὰ γῆς. Ἆς τὴ βάλω στὸν τόπο της, νὰ μὴν τὸ δῆ κ' ἡ μάννα, σὰ γυρίση. — Θέ μου!... Φρίκη! Φρίκη!... Θέ μου παντοδύναμε, τί εἶναι ἀφτὸ ποῦ βλέπω; Ἡ μάννα! Ἡ μάννα! Ἡ μάννα! Ἡ μάννα μου! Τρέλλα μὲ πιάνει... Μοῦ σκοτώσανε τὴ μάννα. Οἱ ἀθεόφοβοι! Τὴν πνίξανε, τῆς στραγγουλίξανε τὸ λαιμό. Ποιός, ποιὸς τὄκαμε τέτοιο πρᾶμα, τὴ μάννα μου νὰ μοῦ σκοτώση; Ποιός; Οἱ περαθρῶποι κ' οἱ δοῦλοι τους μοῦ τὰ κάμαν ἀφτά, ποῦ ἀνάθεμάν τους! Ἀχ! νὰ τοὺς ἔπιανα! Ποῦ εἶναι

ἀφτοί! Ποῦ φύγανε; Ποῦ πάνε; Μέσα; Ὄχι, μέσα στὴν καλύβα δὲν μπορεῖ νἆναι. Στάσου! Στάσου! Ἐδῶ, ἐδῶ, στὰ χαλάσματα!! Ἀχ! μεγάλος ποῦ εἶναι καὶ παντοδύναμος ὁ Θεός. Σοῦ τὸν τζάκωσα. — Ποιὸς εἶσαι σύ; Γρήγορα νἄβγῃς ἀπὸ κεῖ μέσα. Δὲ θὰ ξεφύγῃς καὶ τοῦ κάκου. Ποῦ εἶναι κ' οἱ ἄλλοι;

Κοντογιάννης. Ἐμένα, κόιταξε σὺ νὰ μὴ μ' ἀγγίξῃς! Εἶμαι ἄθρωπος τοῦ Μεγάλου Δούκα. Καὶ τράβα!

Κυρούλης. Μάλιστα. Νὰ σὲ τραβήξω πρῶτα ἐσένα ἀπὸ τὴν κόχη σου, σκυλί. Ἐδῶ! Ἐσὺ εἶσαι ὁ Κοντογιάννης, ὁ δοῦλος τοῦ φονιά μας καὶ μοῦ μιλᾷς ἀκόμα! Παντοδύναμος ὁ Θεός! Ὅ τι ἔκαμες, θὰ βρῇς.

Κοντογιάννης. Ἐγώ... ἐγὼ δὲ σκότωσα!

Κυρούλης. Ἔτσι; Ἐσὺ δὲν τὴ σκότωσες; Καὶ γιατί τρέμεις σὰν τὸ ψάρι; Τὴ στραγγούλιξες μάλιστα. Γιά δὸς τὰ χέρια σου! Γιά φέρε δῶ τὰ δάχτυλά σου. Θέλεις νὰ σοῦ δείξω κιόλας στὸ λαιμό της πῶς τὸ χέρι σου τὴν πάτηξε; Ὄχι! Ὄχι! Νὰ μὴν τὴν ἀγγίξῃς καὶ δέφτερη φορά. Καὶ γιατί, γιατί νὰ μοῦ τηνὲ σκοτώσῃς;

Κοντογιάννης. Τράβα, τράβα, σοῦ λέω, κ' ἔχω μαχαίρι. Σὲ σκοτώνω καὶ σένα, σὰν καὶ κείνηνα. Ὁ ἀφέντης μας τὸ εἶπε, ὅποιος ἀντισταθῇ νὰ τὸν κόψουμε — καὶ θὰ σὲ κόψω.

Κυρούλης. Λέγε τα, λέγε τα, βρωμόσκυλο, νὰ κάμῃς θάῤῥος. Ὁ ἀφέντης σου τὄπε, γυναίκα νὰ σκοτώσῃς; Τότες νὰ σοῦ πῶ καὶ γώ. Μαχαίρι δὲν ἔχω, καὶ μήτε τὰ ξίζεις · μὰ ἔχω χέρια, μωρὲ σκυλί, καὶ θὰ τὸ νοιώσῃς. Τράβα, τράβα!

Κοντογιάννης. Ποῦ μὲ πᾶς;... Κυρούλη!... Ἄφησέ με!... Ποῦ μὲ σέρνεις;...

Κυρούλης. Ποῦ; Ἐδῶ πίσω ἀπὸ τὴν καλύβα, νὰ μὴν πέσῃς κοντὰ στὴ μάννα. Τράβα!... Τράβα!...

Κοντογιάννης. Κυρούλη μου, μή... Κυρούλη, ἄκουσέ

με... δὲ φταίω γώ... τὰ φταίει ὅλα ὁ ἀφέντης... Κυρούλη!...

Κυρούλης. Ὄξω! Ὄξω!

Φωνὴ τοῦ Κοντογιάννη. Ἀχ!... Ἀχ!...

Κυρούλης. Ἔσκασε! Νὰ πλύνω καὶ τὰ χέρια μου. Μάννα μου, μάννα, σ'χώρεσέ με! Μάννα! Μάννα! Πές μου, δὲ ζῇς πιά; Δὲν κρύωσε ἀκόμα τὸ αἷμα της! Μίλησέ μου, γλυκειά μου μάννα. Μίλησέ μου! Ἀχ! δὲν τολμῶ πιὰ τώρα νὰ σ' ἀγγίξω μὲ τὰ χέρια μου ἀφτά. Δὲν τὰ θυμᾶσαι τὰ νανουρίσματά σου, σὰν εἴμουνα μωρό; Ἐγὼ σήμερις πρέπει νὰ σὲ βαστῶ καὶ νὰ σὲ σηκώνω; Ἀνάθεμάν τους! Καὶ τρὶς ἀνάθεμάν τους! Ἔλα λοιπόν, παιδάκι μου, ἔλα! Στὴν ἀγκαλιά μου νὰ σὲ πάρω, νὰ σὲ πλαγιάσω. Μοῦ τὴ σκοτώσανε, πάει. Καὶ δὲν μπορῶ κἄνε ἥσυχα νὰ τὴν κλάψω, τώρα ποῦ τοῦ πῆρα τὴ ζωή του ἀφτουνοῦ. Ἀχ! Θέ μου ἐσὺ παντοδύναμε! Καὶ τί τάχα, θὰ τὸ μετανοιώσω; Ἀφοῦ σκοτώνουν ἀφτοί, ἂς σκοτώνουμε καὶ μεῖς ὅσους μποροῦμε. Ποῦ, ποῦ καταντήσαμε! Θέ μου! Ἔλα, μαννούλα μου χρυσή, ἀγάλια ἀγάλια στὸ κρεββάτι σου, στὸ κρεββατάκι σου νὰ σὲ θέσω, ἔλα στὴν καλυβούλα μας σὰν καὶ πρῶτα. Οἱ φονιάδες!... Ἔλα!... Ἔλα, στὴν ἀγκαλιά μου. Ἔλα!...

Δ. Πέτρος. Ποῦ εἶμαι; Ποῦ βρίσκουμαι; Ὄχου! Ὄχου! Ἐδῶ!... Δὲν εἶναι κανένας. Ἐδῶ νὰ ποθάνω, νὰ μὴ μὲ δοῦνε. Κατεστραμμένο τὸ χωριὸ πέρα πέρα. Τὸ πριγκιπάτο κατεστραμμένο. Κι ὁ Πάβλος στὴν πρωτέβουσα! Νὰ μὴν τὰ βλέπω ἀφτά, νὰ μὴν τὰ βλέπω καὶ δὲν μπορῶ. Ἔφυγα κρυφὰ κρυφά, μόνος, ἔρημος, παρατημένος ἀπ' ὅλους, μὲ ξένα, φτωχὰ ροῦχα. Δὲν ὑπάρχει δικιοσύνη. Καλοσύνη δὲν ὑπάρχει. Ποιὸς τὸ πρόσμενε, ὕστερις ἀπ' ὅσα ἔκαμα γιὰ νὰ γλυτώσω τὸν τόπο; Ἀχ! ποιὸς ξέρει; Τὸν Ἀλέξαντρο, τὸν Ἀλέξαντρο, ἴσως ἔπρεπε νὰ βρῶ καμιὰ

πρόφαση γιὰ νὰ βγῇ στὸ ταξίδι, νὰ πάῃ, δίχως νὰ φαίνεται πῶς εἶταν ἐξορία... Ἴσως, ἴσως ἔπρεπε καὶ νὰ τὸν ἀκούσω! Μὰ τί φταίω γώ; Ἀχ! φταίει, φταίει κι ὁ Δημητράκης μὲ τὸ συμπόσιο ἐκεῖνο... Τὴν ἄλλη μέρα, πόλεμος ἀμέσως καὶ χαλασμός... Φτάνει μου πιά, φτάνει, δὲν μπορῶ ἀφτὰ νὰ τὰ συλλογιοῦμαι, δὲ βαστῶ πιά. Ἐδῶ, μόνος, μόνος μου, θὰ πεθάνω. Ἀχ! τί νἄγιναν οἱ ἄλλοι; Καὶ τί πειράζει νὰ τὸ ξέρω, στὰ χάλια ποῦ ἔχω;... Νά το, νά το καὶ τὸ μαχαίρι ποῦ θὰ τελειώσῃ τὰ βάσανά μου, νὰ ἡσυχάσω. Δὲ σὲ ξέχασα ἐσένα, σὰν ἔφυγα, φίλε μου ὑστερνέ! Μπᾶς ὅμως καὶ τρέμει τὸ γέρικό μου τὸ χέρι; Ὄχι, δὲν εἶσαι σὺ γιὰ μένα καὶ πήγαινε. Πήγαινε νὰ πέσῃς σὲ χέρια παλληκαρήσια. Ἐγὼ κάλλια νὰ πιῶ τὸ φαρμάκι ποῦ λίγο λίγο θὰ μ' ἀποκοιμίσῃ, θὰ μὲ πάρῃ σὰν τὸν ὕπνο... Τί γλυκὸ ποῦ εἶναι! Ἀχ! κι ὁ θάνατος τί γλυκός! Ἀκόμη, ἀκόμη! Λὲς κ' εἶναι κρασί. Ἁλάκαιρο νὰ τὸ πιῶ... Ἐδῶ, ἐδῶ στὸν κορμὸ τοῦ δέντρου νὰκκουμπήσω... ἐδῶ νὰ πλαγιάσω!... Ἀχ!... τί καλά!... Μοῦ ἔρχεται σὰ ζάλη... Θέ μου!... Θέ μου!... Θέ μου!...

Κυρούλης. Ἀφτὸς ποῦ κάθεται δῶ κι ἀναστενάζει, μπᾶς καὶ τοῦ σκότωσαν τὴ μάννα του κι ἀφτουνοῦ;

Δ. Πέτρος. Ποιὸς εἶσαι, διαβάτη, ποῦ περνᾷς; Νερό... λίγο νερὸ νὰ μοῦ φέρῃς...

Κυρούλης. Νερὸ δὲν ἔχει ἐδῶ. Ἐδῶ ἔχει αἷμα.

Δ. Πέτρος. Κάπου... κάπου... ἄκουσα ἐσένα τὴ φωνή σου...

Κυρούλης. Ὁ Δούκας!... Ἀχ! ἀφέντη, σὲ τί χάλια μᾶς ἔφερες!

Δ. Πέτρος. Σὲ τί χάλια μὲ βλέπεις καὶ μένα, παιδί μου

Κυρούλης. Τί ἔχεις; Λαβώθηκες;

Δ. Πέτρος. Μακάρι! Διαταγὴ ἔβγαλε ὁ Πάβλος νὰ μὴ

μοῦ κάνουνε τίποτις ἐμένα... Ἤπια φαρμάκι, νὰ γλυτώσω!... Λίγο νερό!...

Κυρούλης. Νά σου καὶ νερό.

Δ. Πέτρος. Ὁ Θεὸς τὴν ψυχή σου, παιδάκι μου!... Θυμᾶσαι, θυμᾶσαι, σὰν ἦρθες στὸ παλάτι; Ἐσὺ εἴσουνα...

Κυρούλης. Ἐγὼ εἴμουνα. Εἴτανε κι ἄλλοι πολλοί. Τί τοὺς κάνατε, ὁ πρίγκιπας κ' ἡ ἀφεντιά σου; Ἐγὼ στὸ συμπόσιο δὲν πῆγα καὶ δὲν τοὺς εἶδα.

Δ. Πέτρος. Παιδί μου, παιδί μου, νὰ μὲ συχωρέσῃς! Νὰ μὲ συχωρέσῃς καὶ τότες ποῦ μόλις σοῦ μίλησα. Νὰ μὲ σ'χωρέσῃ κι ὁ Θεός. Πάω, πάω πιὰ τώρα... νὰ κοιμηθῶ!... Ἀχ!... Ἀχ!... Ἀχ!...

Κυρούλης. Ξεψύχησε. Ἡσύχασε. Οἱ μεγάλοι ἀφτοί, σὰν ἀποβαρεθοῦν τὴ ζωή, πεθνήσκουνε κιόλας. Ἐμεῖς ζοῦμε. Ζοῦμε, ἢ μᾶς σκοτώνουνε — ἢ σκοτώνουμε. Ἀφτοὺς μήτε στὸν πόλεμο δὲν τοὺς πειράζουνε. Δὲν ὥρμησε καταπάνου του πληγὴ ἀπὸ μέσα πὸ τὴ μάχη. Καλέ, βαστιοῦνται ἀναμεταξύ τους ὅλοι οἱ μεγάλοι. Ἀκοὺς ἐκεῖ; Διαταγή! Μὰ τί βλέπω; Ἕνα μαχαίρι. — Ἂς τὸ πάρω. Μπορεῖ νὰ μοῦ χρησιμέψῃ. Τὄρριξε, δὲν τόλμησε νὰ χτυπηθῇ. Ἀηδία μου! Ἀλήθεια, μοῦ ἔρχεται τώρα, κλοτσιὰ νὰ δώσω στὸ νεκρό του. Ἀχ! καὶ τί φελᾷ; Θὰ δῇς μάλιστα πῶς θὰ τοῦ κάμουνε ἀφτουνοῦ χρυσὰ λείψανα. Καὶ γώ, κρυφὰ κρυφά, πρέπει νὰ θάψω τὴ μάννα. Ἡ μάννα μου! Ἀχ! Ὅλα τὰ φταὶν ἀφτοί, ὅλα.

ΣΚΗΝΕ Η.

Φύλακας. Ὅπως κι ἂν τὸ πάρῃ κανείς, καλός ἄθρωπος εἶταν ὁ Δούκας μας ὁ μακαρίτης. Κοίταξε τώρα ἐδῶ στὴ φυλακή! Νόστιμο, συγυρισμένο καμεράκι τοῦ ὕπνου, πρόσταξε τότες νὰ τῆς δώσουνε τῆς πριγκιπέσσας, νὰ τῆς ἔχουνε μάλιστα καὶ δέφτερη κάμαρα ἐδῶ, νἄρχεται νὰ παίρνῃ τὸν ἀέρα της. Φοβοῦμαι ὅμως μήπως ἄξαφνα μὲ τὸν καινούριο τὸν ἀφέντη, μᾶς τὴ μεταφέρουν ἀλλοῦ πουθενά, κ' ἔφκολα δὲ βρίσκει φύλακα σὰν τὸ γέρο Θανάση, μὲ τὸ συμπάθειο. Κι ὡςτόσο πέρασε χρόνος ἀλάκαιρος καὶ τίποτις! Ἡ καημένη ἡ πριγκιπέσσα! Παράξενη γυναίκα! Στεναχωριέται, θυμώνει, καὶ συνάμα ὅλο σὰ χαρούμενη τὴ βλέπω. Νά της κιόλας.

Πρ. Ἑλένη. Φυλακισμένη! Φυλακισμένη! Καὶ θάῤῥεῖ, τὸ θαῤῥεῖ ὁ κακοῦργος πῶς τὴν ψυχή μου φυλάκωσε. Γρήγορα πιὰ θὰ δῇ καὶ θὰ καταλάβῃ... Ἐδῶ εἶσουν ἐσύ, γέρο Θανάση;

Φύλακας. Στὶς διαταγές σου, Ὑψηλοτάτη μου πριγκιπέσσα.

Πρ. Ἑλένη. Θανάση, ἕνα πρᾶμα θέλω νὰ μοῦ πῇς.

Φύλακας. Ὅ τι ἀγαπᾷς, ἀφέντισσα.

Πρ. Ἑλένη. Ἐσὺ τώρα εἶσαι φύλακας. Καὶ κάμποσα χρόνια μάλιστα, θαῤῥῶ;

Φύλακας. Τριάντα χρόνια σωστὰ σήμερις, ἀφέντισσά μου.

Πρ. Ἑλένη. Δὲ μοῦ λὲς τὸ λοιπὸν πῶς τὸ κατώρθωσες ἐδῶ μέσα καὶ δὲν ἔγινες κακὸς ἄθρωπος, παρὰ βοηθᾷς

κιόλας τοὺς φυλακισμένους, δίχως κανένας νὰ τὸ νοιώση; Τόσος καιρὸς ποῦ εἶμαι δῶ καὶ πάντα φέρνεσαι τὸ ἴδιο.

Φύλακας. Δὲν κάνω δᾶ καὶ πολλά. Μὰ μὴν ἀπορήσης ποῦ κάνω καὶ τὰ λίγα ποῦ λές. Εἶμαι φτωχόπαιδο γεννημένος.

Πρ. Ἑλένη. Τό ξέρω. Καὶ τὸ ξέρω πῶς στὰ χρόνια τὰ παλιά, σὰν εἴτανε τὰ δυὸ πριγκιπάτα φιλιωμένα, ὁ πατέρας μου κάτι φρόντισε γιὰ σένα καὶ σὲ σύστησε στὸ Δούκα Πέτρο. Μὰ ἐσύ, ὄχι μόνο μαζί μου, μ' ὅλους βλέπω κ' εἶσαι καλός.

Φύλακας. Δὲ σοῦ τὄπα, πριγκιπέσσα μου; Εἶμαι φτωχὸς ἄθρωπος καὶ μεῖς οἱ φτωχοί, ἀρχοντοπούλα μου, εἴμαστε καλοὶ ἀπὸ ἀνάγκη, γιατὶ κανένας δὲ μᾶς προστατέβει καὶ πρέπει νὰ βαστιούμαστε ἀναμεταξύ μας. Ἔτσι δᾶ ἔμαθε ἡ ψυχή μας νὰ πονάη καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους.

Πρ. Ἑλένη. Ἔτσι πόνεσες καὶ τὸν κακόμοιρο τὸν Κυρούλη μου;

Φύλακας. Εἶναι ἄθρωπός σου. Μὰ μήπως ἡ ζωή του εἶναι καὶ ζωή; Νὰ κρύβγεται μέρα νύχτα στὶς ρεματιὲς καὶ στὰ λαγκάδια, νὰ τρώη χόρτα σὰ δὲ βρῆ ἀγρίμι νὰ βαρέση, νὰ λένε κιόλας οἱ γλῶσσες οἱ κακὲς τῆς προδοσιᾶς πῶς ἀφτὸς σκότωσε τὸ Δούκα μας τὸν Πέτρο, εἶναι πράματα ποῦ μποροῦσα νὰ τἀκούσω καὶ νὰ σταβρώσω τὰ χέρια μου; Καὶ τοῦ κάκου! Ἀφτὸς δὲ θέλει ποῦ δὲ θέλει, λέει, ὅ τι κι ἂν τοῦ κάμουνε, νὰ προσκυνήση.

Πρ. Ἑλένη. Ἀχ! τὸ παλληκάρι! Ἔγινε ἄθρωπος ὁ Κυρούλης.

Φύλακας. Μπορεῖ. Ὡςτόσο ἐγὼ τοῦ τὸ συβούλεψα νὰ προσκυνήση πιά. Μὰ γίνεται νἄχης καὶ δίκιο. Εἶμαι γέρος κ' εἶδα κάμποσα. Ὁ κόσμος ἀλλάζει καὶ πάει. Σήμερα εἶσαι τοῦ λόγου σου στὴ φυλακή. Ἄβριο μπορεῖ νὰ μπῆ

ἄλλος στὴ θέση σου. Ἴσως γιὰ τοῦτο εἶμαι, ποῦ λές, καὶ καλός.

Πρ. Ἑλένη. Κατώρθωσες ὅμως νὰ μᾶς τὸν μπάσῃς καὶ δῶ μέσα τὸν Κυρούλη, στὴ φυλακή.

Φύλακας. Τί νὰ σοῦ πῶ, πριγκιπέσσα μου; Οἱ πίκρες καὶ τὰ βάσανα δὲ μᾶς λείπουνε, μάλιστα τώρα ποῦ πέθανε καὶ πάει ὁ ἀφέντης μας ὁ μακαρίτης! Πρέπει ποῦ καὶ ποῦ νὰ ξεθυμάνουμε λιγάκι, καὶ σὰν εἶναι βολετό, νὰ γελάσουμε. Μὰ δὲν εἴμουνα κ' ἥσυχος. Ὁ Κυρούλης ἀγρίεψε φοβερά, εἶπα μέσα μου πῶς εἶταν ἄξιος νὰ κάμῃ ἄξαφνα καὶ τίποτις. Ἀφτός, λέει, τοῦ ἄλλαξες τὴ ζωὴ καὶ τὴν πίστη, καὶ θέλει καὶ καλὰ νὰ σοῦ συντυχαίνῃ. Κ' ἔτσι μιὰ φορὰ τὸ μῆνα, ποῦ λές, τοῦ δανείζω κάτι ροῦχα κ' ἔρχεται, σὰ νἄτανε τάχατις ἀνιψιός μου!

Πρ. Ἑλένη. Μὴ σὲ μέλῃ καὶ σὰν ἔρθῃ ὥρα, ἐγὼ θὰ σ' ἀνταμείψω.

Φύλακας. Τί νὰ μ' ἀνταμείψῃς; Νά, ἐδῶ στὴ φυλακὴ νὰ μ' ἀφήσῃς, φτάνει νὰ μὲ κάμῃς ἄξαφνα διοικητή, νἀποσώσῃς πιὰ τοῦ μακαρίτη σου τοῦ πατέρα τὴ θέληση. Μὰ φοβοῦμαι, φοβοῦμαι τὸν ἀφέντη μας, τὸν τωρινό.

Πρ. Ἑλένη. Ἐκεῖνος, ἐκεῖνος νὰ φοβᾶται, καὶ γὼ σοῦ τὸ λέω.

Φύλακας. Ἂν τύχῃ ὅμως καὶ μάθῃ τίποτις;...

Πρ. Ἑλένη. Ὁ Πάβλος; Ἔννοια σου! Τώρα ποῦ τἄχει ὅλα ὅσα ἤθελε, τώρα ποῦ χόρτασε, ποῦ εἶναι μέγας καὶ πολής, ποῦ μὲ τὶς σφαγές, τὰ αἵματα καὶ τὶς ἀδικίες ἔγινε κιόλας βασιλιάς, ἐμένα ποῦ νὰ μὲ θυμηθῇ; Καμώνεται πῶς μήτε μὲ ξέρει πιά, πῶς δὲ μὲ ψηφάει. Καὶ τώρα ἴσια ἴσια ἔπρεπε νὰ μὲ φοβᾶται, γιατὶ δὲν ξέχασα ἐγώ.

Φύλακας. Ἀχ! ἀρχόντισσά μου, καὶ τί μπορεῖς ἐσὺ νὰ κάμῃς, φυλακισμένη σὰν ποῦ εἶσαι;

Πρ. Ἑλένη. Τί μπορῶ; Καὶ σὺ γρήγορα θὰ τὸ δῇς

ὁ ἴδιος. Τὴν κοντέσσα Λίζα νὰ μοῦ φέρῃς ἀμέσως, ἅμα ἔρθῃ.

Φύλακας. Ἦρθε, πριγκιπέσσα μου! Ἐδῶ κοντὰ εἶναι καὶ πρόσμενα νὰ τὴ φωνάξῃς.

Πρ. Ἑλένη. Πῶς δὲν τὄλεγες;

Φύλακας. Βασίλισσά μου, στοὺς ἀφεντάδες ποτέ μου δὲ μιλῶ προτοῦ μὲ ρωτήξουνε.

Πρ. Ἑλένη. Τρέχα τώρα ποῦ σὲ ρώτηξα. — Εἶναι καλὸς ὁ φύλακάς μου, εἶναι ὅμως καὶ φίνος. Ἴσως ἡ φτώχεια τὸ θέλει κι ἀφτό —... Λίζα μου!...

Λίζα. Φῶς μου! Νά το πάλε τὸ φῶς μου!

Φύλακας. Μιὰ χαρὰ νὰ τὶς βλέπῃ κανεὶς καὶ τὶς δυὸ μαζί.

Πρ. Ἑλένη. Ἐσὺ τώρα, Θανάση, πήγαινε. Δὲ σὲ χρειάζουμαι.

Φύλακας. Ὅπως ὥρισες, Ὑψηλοτάτη μου!

Πρ. Ἑλένη. Λίζα μου, ἔλα νὰ σὲ δῶ. Τί ἔγινες; Κάθησε, κάθησε πλάγι μου, νὰ σὲ φιλήσω.

Λίζα. Φιλί, ἀφέντισσα, νὰ μὴ μοῦ δώσῃς κανένα — ποῦ νἀξίζω ἐγὼ τὸ φιλί σου! Πλάγι σου ὅμως νὰ καθήσω, καὶ νἀφήσῃς μονάχα τὸ κεφάλι μου νἀκκουμπήσῃ γλυκὰ γλυκά, κοντὰ στὴν καρδιά σου, στὸ στῆθος σου, ἐδῶ...

Πρ. Ἑλένη. Μὴν κλαίς, Λίζα μου, μὴν κλαίς!...

Λίζα. Νὰ μὴν κλαίω, εἶπες, φῶς μου; Καὶ τί ἄλλο καλὸ στὸν κόσμο μοῦ ἀπόμεινε;

Πρ. Ἑλένη. Σοῦ ἀπόμεινε τὸ μῖσος!

Λίζα. Τὸ μῖσος; Καὶ τί πρᾶμα εἶναι ἀφτό;

Πρ. Ἑλένη. Τὸ μῖσος, Λίζα, τί εἶναι; Εἶναι τὸ πρᾶμα τὸ πιὸ μεγάλο, εἶναι τὸ πιὸ ἅγιο ποῦ γίνεται. Τὸ μῖσος, τὸ θεῖο τὸ μῖσος μονάχο εἶναι ποῦ γεννάει τὴν ἀλήθεια, γιατὶ καμιὰ ἡσυχία δὲν ἔχει ὥςπου νὰ καταστρέψῃ τὴν ψεφτιά. Τὸ μῖσος εἶναι ποῦ βγάζει νικήτρα τὴν ἀρετή, γιατὶ

πόλεμο ἀλύπητο κάνει στοὺς κακούς. Τὸ μῖσος τὸ πάναγνο εἶναι ποῦ μᾶς φέρνει τὴ δικιοσύνη, νὰ τὴ χαίρουνται τὰ μάτια μας τὰ κλαμένα, γιατὶ τὸ μῖσος τὸν ὄλεθρο καὶ τὸ χαμὸ γυρέβει τῆς ἀδικίας. Πές μου, ἀχ! πές μου, Λίζα μου, πῶς τὸ νοιώθεις τί θὰ πῆ μῖσος, ἐσὺ ποῦ σὲ ἀτίμασε, ποῦ σὲ σκότωσε, ποῦ σὲ πρόδωσε τὸ κακούργημα ἐκεῖνο τὸ ζωντανό.

Λίζα. Ἀχ! μὲ πρόδωσε καὶ μὲ σκότωσε, ναί, μὲ σκότωσε. Μὲ σκότωσε καὶ μὲ πρόδωσε, φῶς μου, καλὰ λές. Ἀχ! μὲ πρόδωσε καὶ μὲ σκότωσε τότες τὸ πρωΐ, σὰ μοῦ ἔλεγε πῶς μ' ἀγαποῦσε. Ὄχι μόνο ποῦ μοῦ πῆρε τὴν τιμή μου, ὄχι ποῦ μ' ἔβρισε, ὄχι ποῦ μ' ἔρριξε στοὺς δρόμους καὶ στὶς λάσπες νὰ κυλιέμαι. Ἀφτὰ τίποτα, τίποτα δὲν εἶναι. Μὰ μὲ σκότωσε, μέ πρόδωσε, ἀχ!...

Πρ. Ἑλένη. Λίζα, Λίζα, νὰ τἀκούσω ἀπὸ τὸ στόμα σου πῶς δὲν τὴν ξεχνᾷς τὴν προδοσία τὴν ἀλάλητη. Ἐσὺ τώρα ποῦ ἔπαθες τῶν παθῶ σου τὸν τάραχο, ἐσὺ πρέπει νὰ πονῇς καὶ τοὺς ἄλλους.

Λίζα. Τοὺς ἄλλους; Γιατί, φῶς μου, τοὺς ἄλλους;

Πρ. Ἑλένη. Γιατὶ... νὰ τὸ ξέρῃς πῶς εἶναι ντροπή, πῶς εἶναι γιὰ ὅλη τὴν ἀθρωπότητα λέρα νὰ ὑπάρχῃ στὸν κόσμο τέτοιο τέρας. Ποῦ ζῇ, βρισιὰ καὶ γιὰ τὸ Θεό. Λίζα, νὰ τὸ ξέρῃς, ὄχι τὴ δική σου μονάχα τὴν ψυχή, μὰ τὴν ψυχὴ ὁλωνῶ μας θέλει νὰ χαλάσῃ. Ὅλους, ὅπως τοῦ κατέβῃ, ὅπως ἡ παραξενιά του, ὅπως τὸ καπρίτσιο του τὸ φέρῃ. ὅλους τὸ πόδι του μᾶς τσαλαπατάει, ὅλους μᾶς τρώει τὴ ζήση, ὅλους ἔχει λαχτάρα νὰ μᾶς σκοτώσῃ, νὰ μᾶς προδώσῃ.

Λίζα. Ὅλους, ὅλους ἀχ! καὶ μένα μαζί. Τὴν ἄλλη μέρα πῆγα στὸ παλάτι. Πῆγα, φῶς μου! Στάθηκα στὸ μέρος ποῦ ξέρω καὶ περνᾷ, σὰ βγαίνει τὸ πρωΐ. Τὸ πρωΐ! Καὶ πέρασε. Τὸν εἶδα, ναί, τὸν εἶδα. Τόλμησα νὰ τὸν κοιτάξω.

'Εκεῖνος δὲ μὲ κοίταξε! Εἶπε μονάχα. « Τί θέλει ἀφτή; Διώξτε τὴν ἀμέσως! » Τὸ εἶπε, τὸ εἶπε καὶ τἄκουσα μὲ τἄφτιά μου. 'Αχ!... ἀχ!... τὸ εἶπε!...

Πρ. 'Ελένη. Λίζα, Λίζα, τώρα νἀκούσῃς ἐγὼ τί θὰ σοῦ πῶ.

Λίζα. Πές, πές το, φῶς μου, νὰ τἀκούσω.

Πρ. 'Ελένη. Πρέπει ἐσύ, ὅλους μας ἐμᾶς καὶ σένα τὴν ἴδια νὰ μᾶς γλυτώσῃς.

Λίζα. 'Εγώ, ἐγὼ νὰ σὲ γλυτώσω ἐσένα;

Πρ. 'Ελένη. Καὶ τί θαῤῥεῖς; Εἶναι πρᾶμα ποφερτὸ νὰ ζῇ ἀτιμώρητος ἀφτός; Μήτε ὁ Θεὸς δὲν τὸ θέλει. Καὶ μήπως μπορεῖ Θεὸς νὰ τὸ θέλῃ ἀφτό, νἄρχεται ἄξαφνα ἕνας ἄθρωπος, ἀθρώπους νὰ καταστρέφῃ, γυναῖκες νἀτιμάζῃ, χῶρες νὰ κουρσέβῃ, βασίλεια νὰ κλέφτῃ, λαὸ ἀλάκαιρο νἀφανίζῃ, καὶ γιατὶ ἔχει τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀφτάδεια, ἐμεῖς νὰ τὸν ἀφίνουμε νὰ σκοτώνῃ μέρα νύχτα καὶ τὴ δικιοσύνη καὶ τὴν πατρίδα;

Λίζα. 'Εγώ, ἐγὼ ἡ κακόμοιρη τί νὰ κάμω;

Πρ. 'Ελένη. Ἄκουσε, Λίζα.

Λίζα. 'Αχ! καὶ τί, τί θὰ μοῦ πῇς;

Πρ. 'Ελένη. Τί ἔχεις καὶ τρέμεις; Στάσου πρῶτα νὰ μάθῃς. Θέλω νὰ πὰς στὸ παλάτι, ὅπως πῆγες, τὴν ὥρα ποῦ λὲς καὶ διαβαίνει.

Λίζα. Νὰ πάω, φῶς μου, νὰ πάω;

Πρ. 'Ελένη. Νὰ πάς. 'Εγὼ θὰ σοῦ δώσω ἕνα γράμμα. Σὰν περάσῃ, ἐσὺ νὰ φωνάξῃς πῶς τοῦ ἔφερες γράμμα δικό μου, καὶ πῶς μέσα στὸ γράμμα μου τοῦ ζητῶ συχώρεση γιὰ ὅσα ἔκαμα ἐναντίο του.

Λίζα. Συχώρεση, ἐσύ;...

Πρ. 'Ελένη. Δὲν κατάλαβες; Τὸ λές, γιὰ νὰ σοῦ μιλήσῃ.

Λίζα. Θὰ μοῦ μιλήσῃ, φῶς μου; 'Αχ! λὲς νὰ μοῦ μιλήσῃ;

Πρ. Ἑλένη. Τόσο ἀπίστεφτο θὰ τοῦ φανῇ ποῦ θὰ θελήσῃ νὰ διαβάσῃ.

Λίζα. Θὰ τοῦ τὸ δώσω, θὰ τοῦ τὸ δώσω!

Πρ. Ἑλένη. Ἄκουσε τώρα. Μαζί σου θὰ εἶναι ὁ Κυρούλης καὶ θὰ πῇς πῶς εἶναι δοῦλος σου. Κι ἅμα σκύψῃ ὁ ἀθεόφοβος νὰ πάρῃ τὸ γράμμα, τότες ὁ Κυρούλης... Τί ἔχεις;

Λίζα. Ἀχ!... Ἀχ!... μὴν πῇς τίποτα παραπάνω...

Πρ. Ἑλένη. Λίζα, τί φοβᾶσαι, ἀφοῦ δὲ θὰ τοῦ δώσῃς ἐσὺ τὴ μαχαιριά;

Λίζα. Τὴ μαχαιριά!... Τὴ μαχαιριά!... Φῶς μου, τί λές; Τὸν Πάβλο νὰ σκοτώσῃ;

Πρ. Ἑλένη. Νὰ σκοτώσῃ ἐκείνονα ποῦ σὲ σκότωσε.

Λίζα. Ὄχι! ὄχι! ὄχι! Ἂς μὲ σκοτώνῃ ἐκεῖνος! Ἐγὼ δὲ θέλω, δὲν τονὲ σκοτώνω!

Πρ. Ἑλένη. Τὸ φονιά σου, τὸ φονιά μας λυπᾶσαι;

Λίζα. Σώπα... Σώπα... Λυπήσου μὲ ἐμένα... Πῶς νὰ σοῦ τὸ πῶ;... Θὰ τρελλαθῶ, ἀγάπη μου!... Τρελλαίνουμαι, πάει... Δὲν κατάλαβες;... Μὰ εἶναι καὶ τόσο ἔφκολο νὰ καταλάβῃς... Νὰ σοῦ τὸ ξηγήσω λοιπὸν καὶ θὰ δῇς ἀμέσως... Σὰν τονὲ σκοτώσῃ, ἀχ! φρίκη μου, ὁ Κυρούλης, σὰν ποθάνῃ, κατάλαβες; ποτέ μου πιά, ποτὲ δὲ θἀκούσω τὴ φωνή του, ὅταν ἔρθω στὸ διάβα του καὶ θελήσῃ νὰ μὲ διώξῃ... Κατάλαβες;... Κατάλαβες;...

Πρ. Ἑλένη. Καὶ γιὰ νὰ σὲ διώχνῃ, καὶ γιὰ νὰ σὲ βρίζῃ, τὸν ἀγαπᾶς;...

Λίζα. Τὸν ἀγαπῶ! Τὸν ἀγαπῶ! Ἀχ! πῶς τὸν ἀγαπῶ!

Πρ. Ἑλένη. Δέφτερη φορὰ νὰ μὴ μοῦ πῇς τέτοιο λόγο. Λίζα, ἔλα στὰ σύγκαλά σου. Λίζα, νὰ καταλάβῃς πῶς ἂν ἀφτὸς δὲν ποθάνῃ, ὄχι μόνο καταστράφηκε ὁ τόπος — τί σὲ μέλει γιὰ τὴν πατρίδα ἐσένα; — μὰ καταστράφηκα ἐγώ, ἐγὼ ἡ ἀφέντισσά σου, ἡ φιληνάδα σου ἐγώ, ἐγὼ ποῦ μ' ἀγαπᾷς, ἐγὼ ποῦ σ' ἔχω σὰν ἀδερφή μου...

Λίζα. Μάννα μου ἐσύ, ἐσὺ βασίλισσά μου, σκότωσέ με, σὰ θέλεις. Δὲν μπορῶ νὰ τὸ κάμω. Δὲν μπορῶ! Δὲν μπορῶ!

Πρ. Ἑλένη. Δὲν μπορεῖς; Ὄξω, λοιπόν, ὄξω ἀπὸ τὸ πρόσωπό μου! Πήγαινε, στοὺς δρόμους νὰ κυλιέσαι, πήγαινε νὰ γλύφῃς τὰ πόδια τοῦ φονιά μου.

Λίζα. Πάω!... Πάω!... Ναί, φέϐγω!... Σ' ἀφίνω!... Ἀχ! ἔσϐησε πιά, ἔσϐησε τώρα καὶ τὸ φῶς μου!...

Πρ. Ἑλένη. Νὰ μὴν τὴ βλέπω! Νὰ μὴν τὴν ξαναδῶ! — Τέλειωσε. Δικιοσύνη στὸν κόσμο δὲν ὑπάρχει. Ὅλα, ὅλα τἄχει ἀφτός, τἄχει ὅλα ὅσα θέλει, ὡς καὶ τὴν ἀγάπη τὴν ἔχει! Ἂς τὴν ἔχῃ τέτοια κακορίζικη ἀγάπη. Τί πειράζει; Ἐμένα δὲ μ' ἔχει. Δὲ μᾶς ἔχει ἐμᾶς!

Φύλακας. Ὁ Κυρούλης, πριγκιπέσσα μου, προσμένει ἐδῶ δίπλα καὶ ρωτάει ἂν μπορεῖ νἄρθῃ.

Πρ. Ἑλένη. Νἄρθῃ, ἀμέσως, ἀμέσως!

Φύλακας. Ὁρισμός σου. — Ἐγὼ λέω κάλλια νὰ μὴν τἀκούσω τί θὰ ποῦν ἀφτοὶ ἀνάμεσά τους. — Πριγκιπέσσα μου, κάποιος μὲ φώναξε κάτω καὶ πρέπει νὰ πάω. Καὶ μάλιστα κάποιος ἀπ' τὸ παλάτι! Νάκι ὁ Κυρούλης καὶ σᾶς ἀφίνω.

Πρ. Ἑλένη. Πήγαινε, πήγαινε!

Κυρούλης. Καλῶς σὲ εἶδα, βασίλισσά μου. Μόλις τὄλπιζα σήμερις πῶς θὰ σὲ δῶ.

Πρ. Ἑλένη. Κυρούλη, κάτι σὲ βλέπω πιὸ ταραγμένο, πιὸ βιαστικό; Τί ἔπαθες;

Κυρούλης. Τὰ συνηθισμένα μας, ἀφέντισσα. Ὥςπου νὰ προφτάξω νὰ κατεϐῶ, κόντεψαν καὶ πάλε νὰ μὲ πιάσουνε.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ πῶς δὲν ἦρθες τὸ δρόμο σου γραμμή, πίσω ἐδῶ πλάγι ἀπὸ τὴν κορφούλα ἴσια μὲ τὴ φυλακή;

Κυρούλης. Ὄχι! Ἀπὸ τὸ χωριὸ πέρασα μιὰ στιγμή,

15

πρόφαση γιὰ νὰ βγῇ στὸ ταξίδι, νὰ πάῃ, δίχως νὰ φαίνεται πῶς εἶταν ἐξορία... Ἴσως, ἴσως ἔπρεπε καὶ νὰ τὸν ἀκούσω! Μὰ τί φταίω γώ; Ἀχ! φταίει, φταίει κι ὁ Δημητράκης μὲ τὸ συμπόσιο ἐκεῖνο... Τὴν ἄλλη μέρα, πόλεμος ἀμέσως καὶ χαλασμός... Φτάνει μου πιά, φτάνει, δὲν μπορῶ ἀφτὰ νὰ τὰ συλλογιοῦμαι, δὲ βαστῶ πιά. Ἐδῶ, μόνος, μόνος μου, θὰ πεθάνω. Ἀχ! τί νἄγιναν οἱ ἄλλοι; Καὶ τί πειράζει νὰ τὸ ξέρω, στὰ χάλια ποῦ ἔχω;... Νά το, νά το καὶ τὸ μαχαίρι ποῦ θὰ τελειώσῃ τὰ βάσανά μου, νὰ ἡσυχάσω. Δὲ σὲ ξέχασα ἐσένα, σὰν ἔφυγα, φίλε μου ὑστερνέ! Μπᾶς ὅμως καὶ τρέμει τὸ γέρικό μου τὸ χέρι; Ὄχι, δὲν εἶσαι σὺ γιὰ μένα καὶ πήγαινε. Πήγαινε νὰ πέσῃς σὲ χέρια παλληκαρήσια. Ἐγὼ κάλλια νὰ πιῶ τὸ φαρμάκι ποῦ λίγο λίγο θὰ μ' ἀποκοιμίσῃ, θὰ μὲ πάρῃ σὰν τὸν ὕπνο... Τί γλυκὸ ποῦ εἶναι! Ἀχ! κι ὁ θάνατος τί γλυκός! Ἀκόμη, ἀκόμη! Λὲς κ' εἶναι κρασί. Ἁλάκαιρο νὰ τὸ πιῶ... Ἐδῶ, ἐδῶ στὸν κορμὸ τοῦ δέντρου νἀκκουμπήσω... ἐδῶ νὰ πλαγιάσω!... Ἀχ!... τί καλά!... Μοῦ ἔρχεται σὰ ζάλη... Θέ μου!... Θέ μου!... Θέ μου!...

Κυρούλης. Ἀφτὸς ποῦ κάθεται δῶ κι ἀναστενάζει, μπᾶς καὶ τοῦ σκότωσαν τὴ μάννα του κι ἀφτουνοῦ;

Δ. Πέτρος. Ποιὸς εἶσαι, διαβάτη, ποῦ περνᾷς; Νερό... λίγο νερὸ νὰ μοῦ φέρῃς...

Κυρούλης. Νερὸ δὲν ἔχει ἐδῶ. Ἐδῶ ἔχει αἷμα.

Δ. Πέτρος. Κάπου... κάπου... ἄκουσα ἐσένα τὴ φωνή σου...

Κυρούλης. Ὁ Δούκας!... Ἀχ! ἀφέντη, σὲ τί χάλια μᾶς ἔφερες!

Δ. Πέτρος. Σὲ τί χάλια μὲ βλέπεις καὶ μένα, παιδί μου

Κυρούλης. Τί ἔχεις; Λαβώθηκες;

Δ. Πέτρος. Μακάρι! Διαταγὴ ἔβγαλε ὁ Πάβλος νὰ μὴ

μοῦ κάνουνε τίποτις ἐμένα... Ἤπια φαρμάκι, νὰ γλυτώσω!... Λίγο νερό!...

Κυρούλης. Νά σου καὶ νερό.

Δ. Πέτρος. Ὁ Θεὸς τὴν ψυχή σου, παιδάκι μου!... Θυμᾶσαι, θυμᾶσαι, σὰν ἦρθες στὸ παλάτι; Ἐσὺ εἴσουνα...

Κυρούλης. Ἐγὼ εἴμουνα. Εἴτανε κι ἄλλοι πολλοί. Τί τοὺς κάνατε, ὁ πρίγκιπας κ' ἡ ἀφεντιά σου; Ἐγὼ στὸ συμπόσιο δὲν πῆγα καὶ δὲν τοὺς εἶδα.

Δ. Πέτρος. Παιδί μου, παιδί μου, νὰ μὲ συχωρέσης! Νὰ μὲ συχωρέσης καὶ τότες ποῦ μόλις σοῦ μίλησα. Νὰ μὲ σ'χωρέση κι ὁ Θεός. Πάω, πάω πιὰ τώρα... νὰ κοιμηθῶ!... Ἀχ!... Ἀχ!... Ἀχ!...

Κυρούλης. Ξεψύχησε. Ἡσύχασε. Οἱ μεγάλοι ἀφτοί, σὰν ἀποβαρεθοῦν τὴ ζωή, πεθνήσκουνε κιόλας. Ἐμεῖς ζοῦμε. Ζοῦμε, ἢ μᾶς σκοτώνουνε — ἢ σκοτώνουμε. Ἀφτοὺς μήτε στὸν πόλεμο δὲν τοὺς πειράζουνε. Δὲν ὥρμησε καταπάνου του πληγὴ ἀπὸ μέσα πὸ τὴ μάχη. Καλέ, βαστιοῦνται ἀναμεταξύ τους ὅλοι οἱ μεγάλοι. Ἀκοὺς ἐκεῖ; Διαταγή! Μὰ τί βλέπω; Ἕνα μαχαίρι. — Ἂς τὸ πάρω. Μπορεῖ νὰ μοῦ χρησιμέψῃ. Τὄρριξε, δὲν τόλμησε νὰ χτυπηθῇ. Ἀηδία μου! Ἀλήθεια, μοῦ ἔρχεται τώρα, κλοτσιὰ νὰ δώσω στὸ νεκρό του. Ἀχ! καὶ τί φελᾷ; Θὰ δῇς μάλιστα πῶς θὰ τοῦ κάμουνε ἀφτουνοῦ χρυσὰ λείψανα. Καὶ γώ, κρυφὰ κρυφά, πρέπει νὰ θάψω τὴ μάννα. Ἡ μάννα μου! Ἀχ! Ὅλα τὰ φταὶν ἀφτοί, ὅλα.

ΣΚΗΝΕ ΙΙ.

Φύλακας. Ὅπως κι ἂν τὸ πάρῃ κανείς, καλός ἄθρωπος εἶταν ὁ Δούκας μας ὁ μακαρίτης. Κοίταξε τώρα ἐδῶ στὴ φυλακή! Νόστιμο, συγυρισμένο καμεράκι τοῦ ὕπνου, πρόσταξε τότες νὰ τῆς δώσουνε τῆς πριγκιπέσσας, νὰ τῆς ἔχουνε μάλιστα καὶ δέφτερη κάμαρα ἐδῶ, νἄρχεται νὰ παίρνῃ τὸν ἀέρα της. Φοβοῦμαι ὅμως μήπως ἄξαφνα μὲ τὸν καινούριο τὸν ἀφέντη, μᾶς τὴ μεταφέρουν ἀλλοῦ πουθενά, κ' ἔφκολα δὲ βρίσκει φύλακα σὰν τὸ γέρο Θανάση, μὲ τὸ συμπάθειο. Κι ὡςτόσο πέρασε χρόνος ἀλάκαιρος καὶ τίποτις! Ἡ καημένη ἡ πριγκιπέσσα! Παράξενη γυναίκα! Στεναχωριέται, θυμώνει, καὶ συνάμα ὅλο σὰ χαρούμενη τὴ βλέπω. Νά της κιόλας.

Πρ. Ἑλένη. Φυλακισμένη! Φυλακισμένη! Καὶ θάῤῥεῖ, τὸ θαῤῥεῖ ὁ κακοῦργος πῶς τὴν ψυχή μου φυλάκωσε. Γρήγορα πιὰ θὰ δῇ καὶ θὰ καταλάβῃ... Ἐδῶ εἶσουν ἐσύ, γέρο Θανάση;

Φύλακας. Στὶς διαταγές σου, Ὑψηλοτάτη μου πριγκιπέσσα.

Πρ. Ἑλένη. Θανάση, ἕνα πρᾶμα θέλω νὰ μοῦ πῇς.

Φύλακας. Ὅ τι ἀγαπᾷς, ἀφέντισσα.

Πρ. Ἑλένη. Ἐσὺ τώρα εἶσαι φύλακας. Καὶ κάμποσα χρόνια μάλιστα, θαῤῥῶ;

Φύλακας. Τριάντα χρόνια σωστὰ σήμερις, ἀφέντισσά μου.

Πρ. Ἑλένη. Δὲ μοῦ λὲς τὸ λοιπὸν πῶς τὸ κατώρθωσες ἐδῶ μέσα καὶ δὲν ἔγινες κακὸς ἄθρωπος, παρὰ βοηθᾷς

κιόλας τοὺς φυλακισμένους, δίχως κανένας νὰ τὸ νοιώση; Τόσος καιρὸς ποῦ εἶμαι δῶ καὶ πάντα φέρνεσαι τὸ ἴδιο.

Φύλακας. Δὲν κάνω δᾶ καὶ πολλά. Μὰ μὴν ἀπορήσης ποῦ κάνω καὶ τὰ λίγα ποῦ λές. Εἶμαι φτωχόπαιδο γεννημένος.

Πρ. Ἑλένη. Τό ξέρω. Καὶ τὸ ξέρω πῶς στὰ χρόνια τὰ παλιά, σὰν εἴτανε τὰ δυὸ πριγκιπάτα φιλιωμένα, ὁ πατέρας μου κάτι φρόντισε γιὰ σένα καὶ σὲ σύστησε στὸ Δούκα Πέτρο. Μὰ ἐσύ, ὄχι μόνο μαζί μου, μ' ὅλους βλέπω κ' εἶσαι καλός.

Φύλακας. Δὲ σοῦ τὄπα, πριγκιπέσσα μου; Εἶμαι φτωχὸς ἄθρωπος καὶ μεῖς οἱ φτωχοί, ἀρχοντοπούλα μου, εἴμαστε καλοὶ ἀπὸ ἀνάγκη, γιατὶ κανένας δὲ μᾶς προστατέβει καὶ πρέπει νὰ βαστιούμαστε ἀναμεταξύ μας. Ἔτσι δᾶ ἔμαθε ἡ ψυχή μας νὰ πονάη καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους.

Πρ. Ἑλένη. Ἔτσι πόνεσες καὶ τὸν κακόμοιρο τὸν Κυρούλη μου;

Φύλακας. Εἶναι ἄθρωπός σου. Μὰ μήπως ἡ ζωή του εἶναι καὶ ζωή; Νὰ κρύβγεται μέρα νύχτα στὶς ῥεματιὲς καὶ στὰ λαγκάδια, νὰ τρώη χόρτα σὰ δὲ βρῆ ἀγρίμι νὰ βαρέση, νὰ λένε κιόλας οἱ γλῶσσες οἱ κακὲς τῆς προδοσιᾶς πῶς ἀφτὸς σκότωσε τὸ Δούκα μας τὸν Πέτρο, εἶναι πράματα ποῦ μποροῦσα νὰ τἀκούσω καὶ νὰ σταβρώσω τὰ χέρια μου; Καὶ τοῦ κάκου! Ἀφτὸς δὲ θέλει ποῦ δὲ θέλει, λέει, ὅ τι κι ἂν τοῦ κάμουνε, νὰ προσκυνήση.

Πρ. Ἑλένη. Ἀχ! τὸ παλληκάρι! Ἔγινε ἄθρωπος ὁ Κυρούλης.

Φύλακας. Μπορεῖ. Ὡςτόσο ἐγὼ τοῦ τὸ συβούλεψα νὰ προσκυνήση πιά. Μὰ γίνεται νἄχης καὶ δίκιο. Εἶμαι γέρος κ' εἶδα κάμποσα. Ὁ κόσμος ἀλλάζει καὶ πάει. Σήμερα εἶσαι τοῦ λόγου σου στὴ φυλακή. Ἄβριο μπορεῖ νὰ μπῆ

ἄλλος στὴ θέση σου. Ἴσως γιὰ τοῦτο εἶμαι, ποῦ λές, καὶ καλός.

Πρ. Ἑλένη. Κατώρθωσες ὅμως νὰ μᾶς τὸν μπάσῃς καὶ δῶ μέσα τὸν Κυρούλη, στὴ φυλακή.

Φύλακας. Τί νὰ σοῦ πῶ, πριγκιπέσσα μου; Οἱ πίκρες καὶ τὰ βάσανα δὲ μᾶς λείπουνε, μάλιστα τώρα ποῦ πέθανε καὶ πάει ὁ ἀφέντης μας ὁ μακαρίτης! Πρέπει ποῦ καὶ ποῦ νὰ ξεθυμάνουμε λιγάκι, καὶ σὰν εἶναι βολετό, νὰ γελάσουμε. Μὰ δὲν εἴμουνα κ' ἥσυχος. Ὁ Κυρούλης ἀγρίεψε φοβερά, εἶπα μέσα μου πῶς εἶταν ἄξιος νὰ κάμῃ ἄξαφνα καὶ τίποτις. Ἀφτός, λέει, τοῦ ἄλλαξες τὴ ζωὴ καὶ τὴν πίστη, καὶ θέλει καὶ καλὰ νὰ σοῦ συντυχαίνῃ. Κ' ἔτσι μιὰ φορὰ τὸ μήνα, ποῦ λές, τοῦ δανείζω κάτι ροῦχα κ' ἔρχεται, σὰ νἄτανε τάχατις ἀνιψιός μου!

Πρ. Ἑλένη. Μὴ σὲ μέλῃ καὶ σὰν ἔρθῃ ὥρα, ἐγὼ θὰ σ' ἀνταμείψω.

Φύλακας. Τί νὰ μ' ἀνταμείψῃς; Νά, ἐδῶ στὴ φυλακὴ νὰ μ' ἀφήσῃς, φτάνει νὰ μὲ κάμῃς ἄξαφνα διοικητή, νἀποσώσῃς πιὰ τοῦ μακαρίτη σου τοῦ πατέρα τὴ θέληση. Μὰ φοβοῦμαι, φοβοῦμαι τὸν ἀφέντη μας, τὸν τωρινό.

Πρ. Ἑλένη. Ἐκεῖνος, ἐκεῖνος νὰ φοβᾶται, καὶ γὼ σοῦ τὸ λέω.

Φύλακας. Ἂν τύχῃ ὅμως καὶ μάθῃ τίποτις;...

Πρ. Ἑλένη. Ὁ Πάβλος; Ἔννοια σου! Τώρα ποῦ τἄχει ὅλα ὅσα ἤθελε, τώρα ποῦ χόρτασε, ποῦ εἶναι μέγας καὶ πολής, ποῦ μὲ τὶς σφαγές, τὰ αἷματα καὶ τὶς ἀδικίες ἔγινε κιόλας βασιλιάς, ἐμένα ποῦ νὰ μὲ θυμηθῇ; Καμώνεται πῶς μήτε μὲ ξέρει πιά, πῶς δὲ μὲ ψηφάει. Καὶ τώρα ἴσια ἴσια ἔπρεπε νὰ μὲ φοβᾶται, γιατὶ δὲν ξέχασα ἐγώ.

Φύλακας. Ἀχ! ἀρχόντισσά μου, καὶ τί μπορεῖς ἐσὺ νὰ κάμῃς, φυλακισμένη σὰν ποῦ εἶσαι;

Πρ. Ἑλένη. Τί μπορῶ; Καὶ σὺ γρήγορα θὰ τὸ δῇς

ὁ ἴδιος. Τὴν κοντέσσα Λίζα νὰ μοῦ φέρῃς ἀμέσως, ἅμα ἔρθῃ.

Φύλακας. Ἦρθε, πριγκιπέσσα μου! Ἐδῶ κοντὰ εἶναι καὶ πρόσμενα νὰ τὴ φωνάξῃς.

Πρ. Ἑλένη. Πῶς δὲν τὄλεγες;

Φύλακας. Βασίλισσά μου, στοὺς ἀφεντάδες ποτέ μου δὲ μιλῶ προτοῦ μὲ ρωτήξουνε.

Πρ. Ἑλένη. Τρέχα τώρα ποῦ σὲ ρώτηξα. — Εἶναι καλὸς ὁ φύλακάς μου, εἶναι ὅμως καὶ φίνος. Ἴσως ἡ φτώχεια τὸ θέλει κι ἀφτό — ... Λίζα μου!...

Λίζα. Φῶς μου! Νά το πάλε τὸ φῶς μου!

Φύλακας. Μιὰ χαρὰ νὰ τὶς βλέπῃ κανεὶς καὶ τὶς δυὸ μαζί.

Πρ. Ἑλένη. Ἐσὺ τώρα, Θανάση, πήγαινε. Δὲ σὲ χρειάζουμαι.

Φύλακας. Ὅπως ὥρισες, Ὑψηλοτάτη μου!

Πρ. Ἑλένη. Λίζα μου, ἔλα νὰ σὲ δῶ. Τί ἔγινες; Κάθησε, κάθησε πλάγι μου, νὰ σὲ φιλήσω.

Λίζα. Φιλί, ἀφέντισσα, νὰ μὴ μοῦ δώσῃς κανένα — ποῦ νἀξίζω ἐγὼ τὸ φιλί σου! Πλάγι σου ὅμως νὰ καθήσω, καὶ νἀφήσῃς μονάχα τὸ κεφάλι μου νἀκκουμπήσῃ γλυκὰ γλυκά, κοντὰ στὴν καρδιά σου, στὸ στῆθος σου, ἐδῶ...

Πρ. Ἑλένη. Μὴν κλαίς, Λίζα μου, μὴν κλαίς!...

Λίζα. Νὰ μὴν κλαίω, εἶπες, φῶς μου; Καὶ τί ἄλλο καλὸ στὸν κόσμο μοῦ ἀπόμεινε;

Πρ. Ἑλένη. Σοῦ ἀπόμεινε τὸ μῖσος!

Λίζα. Τὸ μῖσος; Καὶ τί πρᾶμα εἶναι ἀφτό;

Πρ. Ἑλένη. Τὸ μῖσος, Λίζα, τί εἶναι; Εἶναι τὸ πρᾶμα τὸ πιὸ μεγάλο, εἶναι τὸ πιὸ ἅγιο ποῦ γίνεται. Τὸ μῖσος, τὸ θεῖο τὸ μῖσος μονάχο εἶναι ποῦ γεννάει τὴν ἀλήθεια, γιατὶ καμιὰ ἡσυχία δὲν ἔχει ὥςπου νὰ καταστρέψῃ τὴν ψεφτιά. Τὸ μῖσος εἶναι ποῦ βγάζει νικήτρα τὴν ἀρετή, γιατὶ

πόλεμο ἀλύπητο κάνει στοὺς κακούς. Τὸ μῖσος τὸ πάναγνο εἶναι ποῦ μᾶς φέρνει τὴ δικιοσύνη, νὰ τὴ χαίρουνται τὰ μάτια μας τὰ κλαμένα, γιατὶ τὸ μῖσος τὸν ὄλεθρο καὶ τὸ χαμὸ γυρέβει τῆς ἀδικίας. Πές μου, ἀχ! πές μου, Λίζα μου, πῶς τὸ νοιώθεις τί θὰ πῆ μῖσος, ἐσὺ ποῦ σὲ ἀτίμασε, ποῦ σὲ σκότωσε, ποῦ σὲ πρόδωσε τὸ κακούργημα ἐκεῖνο τὸ ζωντανό.

Λίζα. Ἀχ! μὲ πρόδωσε καὶ μὲ σκότωσε, ναί, μὲ σκότωσε. Μὲ σκότωσε καὶ μὲ πρόδωσε, φῶς μου, καλὰ λές. Ἀχ! μὲ πρόδωσε καὶ μὲ σκότωσε τότες τὸ πρωΐ, σὰ μοῦ ἔλεγε πῶς μ' ἀγαποῦσε. Ὄχι μόνο ποῦ μοῦ πῆρε τὴν τιμή μου, ὄχι ποῦ μ' ἔβρισε, ὄχι ποῦ μ' ἔρριξε στοὺς δρόμους καὶ στὶς λάσπες νὰ κυλιέμαι. Ἀφτὰ τίποτα, τίποτα δὲν εἶναι. Μὰ μὲ σκότωσε, μέ πρόδωσε, ἀχ!...

Πρ. Ἑλένη. Λίζα, Λίζα, νὰ τἀκούσω ἀπὸ τὸ στόμα σου πῶς δὲν τὴν ξεχνᾷς τὴν προδοσία τὴν ἀλάλητη. Ἐσὺ τώρα ποῦ ἔπαθες τῶν παθῶ σου τὸν τάραχο, ἐσὺ πρέπει νὰ πονῇς καὶ τοὺς ἄλλους.

Λίζα. Τοὺς ἄλλους; Γιατί, φῶς μου, τοὺς ἄλλους;

Πρ. Ἑλένη. Γιατὶ... νὰ τὸ ξέρῃς πῶς εἶναι ντροπή, πῶς εἶναι γιὰ ὅλη τὴν ἀθρωπότητα λέρα νὰ ὑπάρχῃ στὸν κόσμο τέτοιο τέρας. Ποῦ ζῇ, βρισιὰ καὶ γιὰ τὸ Θεό. Λίζα, νὰ τὸ ξέρῃς, ὄχι τὴ δική σου μονάχα τὴν ψυχή, μὰ τὴν ψυχὴ ὅλωνῶ μας θέλει νὰ χαλάσῃ. Ὅλους, ὅπως τοῦ κατέβῃ, ὅπως ἡ παραξενιά του, ὅπως τὸ καπρίτσιο του τὸ φέρῃ. ὅλους τὸ πόδι του μᾶς τσαλαπατάει, ὅλους μᾶς τρώει τὴ ζήση, ὅλους ἔχει λαχτάρα νὰ μᾶς σκοτώσῃ, νὰ μᾶς προδώσῃ.

Λίζα. Ὅλους, ὅλους ἀχ! καὶ μένα μαζί. Τὴν ἄλλη μέρα πῆγα στὸ παλάτι. Πῆγα, φῶς μου! Στάθηκα στὸ μέρος ποῦ ξέρω καὶ περνᾷ, σὰ βγαίνει τὸ πρωΐ. Τὸ πρωΐ! Καὶ πέρασε. Τὸν εἶδα, ναί, τὸν εἶδα. Τόλμησα νὰ τὸν κοιτάξω.

'Εκεῖνος δὲ μὲ κοίταξε! Εἶπε μονάχα. « Τί θέλει ἀφτή; Διῶξτε τὴν ἀμέσως! » Τὸ εἶπε, τὸ εἶπε καὶ τἄκουσα μὲ τἀφτιά μου. 'Αχ!... ἀχ!... τὸ εἶπε!...

Πρ. 'Ελένη. Λίζα, Λίζα, τώρα νἀκούσῃς ἐγὼ τί θὰ σοῦ πῶ.

Λίζα. Πές, πές το, φῶς μου, νὰ τἀκούσω.

Πρ. 'Ελένη. Πρέπει ἐσύ, ὅλους μας ἐμᾶς καὶ σένα τὴν ἴδια νὰ μᾶς γλυτώσῃς.

Λίζα. 'Εγώ, ἐγὼ νὰ σὲ γλυτώσω ἐσένα;

Πρ. 'Ελένη. Καὶ τί θαῤῥεῖς; Εἶναι πρᾶμα ποφερτὸ νὰ ζῇ ἀτιμώρητος ἀφτός; Μήτε ὁ Θεὸς δὲν τὸ θέλει. Καὶ μήπως μπορεῖ Θεὸς νὰ τὸ θέλῃ ἀφτό, νἄρχεται ἄξαφνα ἕνας ἄθρωπος, ἀθρώπους νὰ καταστρέφῃ, γυναῖκες νἀτιμάζῃ, χῶρες νὰ κουρσέβῃ, βασίλεια νὰ κλέφτῃ, λαὸ ἀλάκαιρο νἀφανίζῃ, καὶ γιατὶ ἔχει τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀφτάδεια, ἐμεῖς νὰ τὸν ἀφίνουμε νὰ σκοτώνῃ μέρα νύχτα καὶ τὴ δικιοσύνη καὶ τὴν πατρίδα;

Λίζα. 'Εγώ, ἐγὼ ἡ κακόμοιρη τί νὰ κάμω;

Πρ. 'Ελένη. Ἄκουσε, Λίζα.

Λίζα. 'Αχ! καὶ τί, τί θὰ μοῦ πῇς;

Πρ. 'Ελενη. Τί ἔχεις καὶ τρέμεις; Στάσου πρῶτα νὰ μάθῃς. Θέλω νὰ πὰς στὸ παλάτι, ὅπως πῆγες, τὴν ὥρα ποῦ λὲς καὶ διαβαίνει.

Λίζα. Νὰ πάω, φῶς μου, νὰ πάω;

Πρ. 'Ελένη. Νὰ πάς. 'Εγὼ θὰ σοῦ δώσω ἕνα γράμμα. Σὰν περάσῃ, ἐσὺ νὰ φωνάξῃς πῶς τοῦ ἔφερες γράμμα δικό μου, καὶ πῶς μέσα στὸ γράμμα μου τοῦ ζητῶ συχώρεση γιὰ ὅσα ἔκαμα ἐναντίο του.

Λίζα. Συχώρεση, ἐσύ;...

Πρ. 'Ελένη. Δὲν κατάλαβες; Τὸ λές, γιὰ νὰ σοῦ μιλήσῃ.

Λίζα. Θὰ μοῦ μιλήσῃ, φῶς μου; 'Αχ! λὲς νὰ μοῦ μιλήσῃ;

Πρ. Ἑλένη. Τόσο ἀπίστεφτο θὰ τοῦ φανῇ ποῦ θὰ θελήσῃ νὰ διαβάσῃ.

Λίζα. Θὰ τοῦ τὸ δώσω, θὰ τοῦ τὸ δώσω!

Πρ. Ἑλένη. Ἄκουσε τώρα. Μαζί σου θὰ εἶναι ὁ Κυρούλης καὶ θὰ πῇς πῶς εἶναι δοῦλος σου. Κι ἅμα σκύψῃ ὁ ἀθεόφοβος νὰ πάρῃ τὸ γράμμα, τότες ὁ Κυρούλης... Τί ἔχεις;

Λίζα. Ἀχ!... Ἀχ!... μὴν πῇς τίποτα παραπάνω...

Πρ. Ἑλένη. Λίζα, τί φοβᾶσαι, ἀφοῦ δὲ θὰ τοῦ δώσῃς ἐσὺ τὴ μαχαιριά;

Λίζα. Τὴ μαχαιριά!... Τὴ μαχαιριά!... Φῶς μου, τί λές; Τὸν Πάβλο νὰ σκοτώσῃ;

Πρ. Ἑλένη. Νὰ σκοτώσῃ ἐκείνονα ποῦ σὲ σκότωσε.

Λίζα. Ὄχι! ὄχι! ὄχι! Ἂς μὲ σκοτώνῃ ἐκεῖνος! Ἐγὼ δὲ θέλω, δὲν τονὲ σκοτώνω!

Πρ. Ἑλένη. Τὸ φονιά σου, τὸ φονιά μας λυπᾶσαι;

Λίζα. Σώπα... Σώπα... Λυπήσου μὲ ἐμένα... Πῶς νὰ σοῦ τὸ πῶ;... Θὰ τρελλαθῶ, ἀγάπη μου!... Τρελλαίνουμαι, πάει... Δὲν κατάλαβες;... Μὰ εἶναι καὶ τόσο ἔφκολο νὰ καταλάβῃς... Νὰ σοῦ τὸ ξηγήσω λοιπὸν καὶ θὰ δῇς ἀμέσως... Σὰν τονὲ σκοτώσῃ, ἀχ! φρίκη μου, ὁ Κυρούλης, σὰν ποθάνῃ, κατάλαβες; ποτέ μου πιά, ποτὲ δὲ θἀκούσω τὴ φωνή του, ὅταν ἔρθω στὸ διάβα του καὶ θελήσῃ νὰ μὲ διώξῃ... Κατάλαβες;... Κατάλαβες;...

Πρ. Ἑλένη. Καὶ γιὰ νὰ σὲ διώχνῃ, καὶ γιὰ νὰ σὲ βρίζῃ, τὸν ἀγαπᾶς;...

Λίζα. Τὸν ἀγαπῶ! Τὸν ἀγαπῶ! Ἀχ! πῶς τὸν ἀγαπῶ!

Πρ. Ἑλένη. Δέφτερη φορὰ νὰ μὴ μοῦ πῇς τέτοιο λόγο. Λίζα, ἔλα στὰ σύγκαλά σου. Λίζα, νὰ καταλάβῃς πῶς ἂν ἀφτὸς δὲν ποθάνῃ, ὄχι μόνο καταστράφηκε ὁ τόπος — τί σὲ μέλει γιὰ τὴν πατρίδα ἐσένα; — μὰ καταστράφηκα ἐγώ, ἐγὼ ἡ ἀφέντισσά σου, ἡ φιληνάδα σου ἐγώ, ἐγὼ ποῦ μ' ἀγαπᾷς, ἐγὼ ποῦ σ' ἔχω σὰν ἀδερφή μου...

Λίζα. Μάννα μου ἐσύ, ἐσὺ βασίλισσά μου, σκότωσέ με, σὰ θέλεις. Δὲν μπορῶ νὰ τὸ κάμω. Δὲν μπορῶ! Δὲν μπορῶ!

Πρ. Ἑλένη. Δὲν μπορεῖς; Ὄξω, λοιπόν, ὄξω ἀπὸ τὸ πρόσωπό μου! Πήγαινε, στοὺς δρόμους νὰ κυλιέσαι, πήγαινε νὰ γλύφῃς τὰ πόδια τοῦ φονιά μου.

Λίζα. Πάω!... Πάω!... Ναί, φέβγω!... Σ' ἀφίνω!... Ἀχ! ἔσβησε πιά, ἔσβησε τώρα καὶ τὸ φῶς μου!...

Πρ. Ἑλένη. Νὰ μὴν τὴ βλέπω! Νὰ μὴν τὴν ξαναδῶ! — Τέλειωσε. Δικιοσύνη στὸν κόσμο δὲν ὑπάρχει. Ὅλα, ὅλα τἄχει ἀφτός, τἄχει ὅλα ὅσα θέλει, ὡς καὶ τὴν ἀγάπη τὴν ἔχει! Ἂς τὴν ἔχῃ τέτοια κακορίζικη ἀγάπη. Τί πειράζει; Ἐμένα δὲ μ' ἔχει. Δὲ μᾶς ἔχει ἐμᾶς!

Φύλακας. Ὁ Κυρούλης, πριγκιπέσσα μου, προσμένει ἐδῶ δίπλα καὶ ρωτάει ἂν μπορεῖ νἄρθῃ.

Πρ. Ἑλένη. Νἄρθῃ, ἀμέσως, ἀμέσως!

Φύλακας. Ὁρισμός σου. — Ἐγὼ λέω κάλλια νὰ μὴν τἀκούσω τί θὰ ποῦν ἀφτοὶ ἀνάμεσά τους. — Πριγκιπέσσα μου, κάποιος μὲ φώναξε κάτω καὶ πρέπει νὰ πάω. Καὶ μάλιστα κάποιος ἀπ' τὸ παλάτι! Νά κι ὁ Κυρούλης καὶ σᾶς ἀφίνω.

Πρ. Ἑλένη. Πήγαινε, πήγαινε!

Κυρούλης. Καλῶς σὲ εἶδα, βασίλισσά μου. Μόλις τὄλπιζα σήμερις πῶς θὰ σὲ δῶ.

Πρ. Ἑλένη. Κυρούλη, κάτι σὲ βλέπω πιὸ ταραγμένο, πιὸ βιαστικό; Τί ἔπαθες;

Κυρούλης. Τὰ συνηθισμένα μας, ἀφέντισσα. Ὥςπου νὰ προφτάξω νὰ κατεβῶ, κόντεψαν καὶ πάλε νὰ μὲ πιάσουνε.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ πῶς δὲν ἦρθες τὸ δρόμο σου γραμμή, πίσω ἐδῶ πλάγι ἀπὸ τὴν κορφούλα ἴσια μὲ τὴ φυλακή;

Κυρούλης. Ὄχι! Ἀπὸ τὸ χωριὸ πέρασα μιὰ στιγμή,

καὶ γιὰ νὰ περάσω, πῆρα τὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ βουνιοῦ. Ἀχ! τὸ χωριό μου!

Πρ. Ἑλένη. Ἄσκημα ἔκαμες. Ἀπερισκεψιά σου. Κ' ἴσα ἴσα σήμερις ἔχω τὴν ἀνάγκη σου.

Κυρούλης. Ἀπερισκεψιὰ ὅση θέλεις. Μὰ δὲν μποροῦσα νὰ κάμω ἀλλιῶς.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ δὲν τὸ ξέρεις τάχα πῶς στὸ χωριό σου οἱ παλιοί σου φίλοι ὅλοι σοῦ κάνουνε καρτέρι, νὰ σὲ προδώσουνε;

Κυρούλης. Ναί, νὰ μὲ προδώσουνε, γιὰ νὰ πουλήσουνε δούλεψη. Τοὺς ξέρω, τοὺς ξέρω! Μὰ μήπως φταίνε κιόλας ἀφτοί, ποῦ μαθαίνουνε ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὴν κακοήθεια, γιὰ νὰ ζοῦνε; Ἀχ! τὴ μάννα μου, τὴ μάννα, βασίλισσά μου, πῆγαν καὶ ξέθαψαν καὶ σκόρπισαν τὰ κόκκαλά της στοὺς τέσσερεις ἀνέμους, ἔβαλαν κ' ἕνα βοσκὸ νὰ μοῦ τὸ προφτάξη, ἀπάνω στὸ βουνὸ ποῦ κάθουμαι, γιὰ νὰ κατέβω. Μποροῦσα νὰ μὴν πάω νὰ διῶ;

Πρ. Ἑλένη. Ἀλήθεια τὄκαμαν ἀφτό; Ἀλήθεια;

Κυρούλης. Σκόρπια κατὰ γῆς τάγια τὰ κόκκαλά της!

Πρ. Ἑλένη. Κυρούλη, νὰ σοῦ πῶ. Σήμανε πιὰ ἡ ὥρα. Πρέπει ἄβριο νὰ γίνη.

Κυρούλης. Νὰ γίνη. Νὰ γίνη ὅ τι θέλεις.

Πρ. Ἑλένη. Θὰ πάς. Θὰ σοῦ δώσω ροῦχα, θὰ πῆς πῶς εἶσαι φύλακας, πῶς ἔρχεσαι ἀπὸ μέρος μου. Θὰ βαστᾷς τὸ γράμμα μου ἀφτό. — Πές μου, φοβᾶσαι; Τὸ μαχαίρι σου θὰ τρέμη!

Κυρούλης. Ποῦ νὰ τρέμη; Ἐγὼ σκότωσα κιόλας. Τὸ αἷμα του ἐκεινοῦ ἀκόμα τὸ βλέπω καὶ δὲν μπρῶ νὰ τὸξεχάσω.

Πρ. Ἑλένη. Δὲν μπορεῖς νὰ τὸ ξεχάσης, γιατὶ χτύπησες τὸ χέρι ποῦ δὲ φταίει. Τὸ κεφάλι τώρα νὰ βαρέσης.

Κυρούλης. Ἀπὸ τὸ χέρι ἔμαθα νάνεβῶ ἴσια μὲ τὸ κεφάλι.

Πρ. Ἑλένη. Ἔτσι νὰ σ' ἀκούω, ἔτσι νὰ σὲ βλέπω. Καὶ νὰ μοῦ τονὲ σκοτώσης!

Κυρούλης. Θὰ σκοτωθῆ. Καὶ βέβαια. Μᾶς σκοτώνουν ἐμᾶς. Καὶ μεῖς νὰ σκοτώσουμε. Ὅπως κάμανε, θὰ δοῦνε. Δὲν μπορῶ, δὲν μπορῶ ἐγὼ πιὰ νὰ ζῶ τέτοια ζωή. Πρέπει νὰ γλυτώσω.

Πρ. Ἑλένη. Νὰ τιμωρηθῆ, νὰ τιμωρηθῆ ὁ Πάβλος, νὰ μάθη πιά.

Φύλακας. Πριγκιπέσσα μου, Ὑψηλοτάτη μου, Βασίλισσά μου, νὰ μ' ἀκούσης, νἀνασάνη ἀμέσως ἡ καρδιά σου... Τώρα τώρα, στὴ στιγμή, ἦρθαν ἀπὸ τὴν πρωτέβουσα καὶ μοῦ τὸ εἴπανε! Κ' ἔτρεξα, ἔτρεξα νὰ σοῦ τὸ πῶ! Ἴσως γρήγορα θὰ βγῆς ἀπὸ τὴ φυλακή.

Πρ. Ἑλένη. Νὰ βγῶ; Μὰ πρέπει καὶ νὰ θέλω!

Φύλακας. Θὰ βγῆς, θὰ βγῆς, γιατὶ λὲν πῶς ὁ καινούριος μας ὁ βασιλιὰς εἶναι καλὸς σὰν τὸν ἀφέντη μας τὸ Δούκα Πέτρο, τὸ Δούκα μας τὸ μακαρίτη!

Πρ. Ἑλένη. Τί πράματα εἶναι ἀφτὰ ποῦ λές; Ποιὸς καινούριος βασιλιάς;

Φύλακας. Μὰ βέβαια, βέβαια, πριγκιπέσσα μου, δὲ σοῦ τὸ εἶπα; Ἔχουμε καινούριο, καινούριο βασιλιά.

Πρ. Ἑλένη. Καὶ ποιός, ποιὸς σκότωσε τὸν Πάβλο; Ποιὸς τόλμησε; Ποιὸς ἄλλος ἀπὸ μένα;

Φύλακας. Κανεὶς δὲν τονὲ σκότωσε. Πέθανε.

Πρ. Ἑλένη. Πέθανε; Πέθανε; Ψέματα, εἶναι ψέματα. Νὰ φύγης, νὰ φύγης ἀπὸ δῶ, νὰ μὴν ἀκούω τέτοιες ψεφτιές. Δὲν πεθαίνουν οἱ κακοῦργοι. Τοὺς μαχαιρώνουνε. — Στάσου! Στάσου! Μὴ φέβγης! Ἀλήθεια εἶναι, ἀλήθεια;

Φύλακας. Τώρα τώρα μοῦ τὸ εἶπαν ἀπὸ τὸ παλάτι.

Πρ. Ἑλένη. Σοῦ τὸ εἶπαν ἀπὸ τὸ παλάτι; Τόλμησαν καὶ σοῦ τὸ εἴπανε; Καὶ τί σοῦ εἶπαν ἄλλο; Πῶς, μὲ τί τρόπο πέθανε; Τοῦ κατέβηκε ξαφνικό; Ὑπόφερε πολύ; Φώναξε; Βασανίστηκε;

Φύλακας. Ὄχι, βασίλισσά μου. Δὲν τοῦ κατέβηκε ξαφ-

νικό. Δὲν ὑπόφερε. Ἥσυχα πέθανε. Μάλιστα εἶπε· «Ὥρα μου νὰ ποθάνω. Σὰ νὰ τὴ διάλεξα ὁ ἴδιος! Χάρηκα ὅλα τὰ καλὰ τοῦ κόσμου, ὅσα θέλησα. Δὲ θὰ δῶ τὰ κακά. Τὸ ξέρω πῶς ὁ ἀνιψιός μου θὰ μοῦ τὰ στρεβλώσῃ ὅλα, γιατὶ δὲν ἔχει τὴ δύναμη. Ἐμένα τί μὲ μέλει; Ἔζησα φτυχισμένος!» Καὶ τοὺς ἔδωσε ὅλους τὴν ἐφχή του. Ἀφτὰ μοῦ ἔλεγε τοῦ παλατιοῦ ὁ ἄθρωπος κ' ἔκλαιγε ὁ ἴδιος, ὅσο τἄλεγε.

Πρ. Ἑλένη. Πέθανε. Πέθανε! Πέθανε ἀτιμώρητος. Πέθανε φτυχισμένος. Πέθανε καὶ τὸν κλαίνε κιόλας. Ἡ δικιοσύνη ποῦ εἶναι; Πέθανε κι ἀφτή, πάει. Ὕστερις ἀπὸ τόσο καὶ τόσο κακὸ ποῦ μᾶς ἔκαμε ὅλους, ἀφτός! — Ἀφῆστε με. Ἀφῆστε με κ' οἱ δυό σας. Ἐγὼ πηγαίνω. Πηγαίνω μόνη μου καταμόναχη. Πέθανε, καὶ πεθαίνοντας ἀκόμα σπέρνει ὄλεθρο καὶ χαμό. Μὲ σκοτώνει, τὴ ζωή μου σκότωσε ὁ θάνατός του. — Ἄφησε, ἄφησε, Κυρούλη. Ἐγω ζοῦσα νὰ τὸν τιμωρήσω, ζοῦσα γιὰ τὴ δικιοσύνη! Πάω, πάω μέσα. Τέλειωσε, τέλειωσε! Τέλειωσαν ὅλα πιά. Πάω, πάω!

Φύλακας. Ἡ καρδιὰ μοῦ πονεῖ ποῦ τὴν ἀκούω. Μὰ τί ἔχει, Κυρούλη, δὲ μοῦ λές, ἐσὺ ποῦ τὴν ξέρεις, ἡ πριγκιπέσσα;

Κυρούλης. Τί νὰ σοῦ πῶ, Θανάση μου; Ὅσο μεγάλη κι ἂν εἶναι, πάντα γυναίκα πρᾶμα. Τῆς ἔφυγε τὸ θάῤῥος, ἀπελπίστηκε, ξέρω γώ; Ἀφτὴ τὰ εἶχε μὲ τὸν Πάβλο. Τἄχασε, τῆς κόπηκε ἡ ἀνάσα, τῆς δυστυχισμένης.

Φύλακας. Ἀχ! καὶ γὼ ποῦ θαῤῥοῦσα πῶς θὰ χαρῇ μὲ τὴν εἴδηση κ' ἔλεγα μέσα μου, τώρα ποῦ ἔχουμε ἄλλο βασιλιὰ καὶ ποῦ θἀλλάξουν τὰ πράματα, τί καλὰ ποῦ τὸ στοχάστηκα, ὅσο εἶταν ἐδῶ, καὶ τῆς ἔκανα τὸ χατίρι της, νὰ γίνω καὶ γὼ κατόπι διοικητής!

ΣΚΗΝΗ Θ'.

Πρ. Ἑλένη. Ἐδῶ, Κυρούλη, ἐδῶ, στοὺς λόγγους, στὰ λαγκάδια καὶ στὰ βουνά. Καλά, καλὰ μὲ πῆγες. Ἐδῶ θἀπομείνω, ἐδῶ γιὰ πάντα θὰ καθήσω, μαβροφορεμένη, ἀσάλεφτη, σὰν τὴ Δικιοσύνη ποῦ τῆς ἔχουν τὸ στῆθος της λαβωμένο.

Κυρούλης. Θὰ γειάνῃ, καὶ πρέπει νὰ γειάνῃ μιὰ μέρα, νὰ γειάνῃ γρήγορα ἡ καρδιά σου.

Πρ. Ἑλένη. Δὲν μπορεῖ, δὲν μπορεῖ πιὰ ποτέ της.

Κυρούλης. Καὶ γιατί νὰ μὴν μπορέσῃ; Μήπως κ' ἡ δική μου ἡ καρδιά, ἐδῶ στοὺς λόγγους ποῦ ζῶ καὶ στὰ λαγκάδια, δὲν ἔπαθε καὶ δὲν παθαίνει χίλια βάσανα καὶ χίλια κακά; Μήπως καὶ δὲ θὰ πάθῃ ἀκόμα; Σώνει πιά. Ἐμένα ἡ ἀπελπισιὰ μοῦ ἔμαθε νὰ μὴν ἀπελπίζουμαι. Δὲ γίνεται, δὲ γίνεται τὰ πράματα ἔτσι νὰ τελειώσουνε, δὲ γίνεται νὰ πάρουνε τέτοιο τέλος, δὲ γίνεται νὰ εἴδαμε, νὰ ποφέραμε τόσα καὶ τόσα, καὶ νὰ τὰ ποφέραμε τοῦ κάκου.

Πρ. Ἑλένη. Νά ποῦ γίνεται ὅμως, ἀφοῦ πέθανε. Πέθανε!

Κυρούλης. Καὶ τί ἔχει νὰ πῇ ἀφτό; Καὶ τί ἔχει νὰ πῇ ἕνας ἄθρωπος; Καὶ τί ἔχει νὰ πῇ ποῦ πέθανε ὁ Πάβλος σου ἐσένα; Μήπως ἄλλαξαν τὰ πράματα, γιατὶ βασιλέβει τώρα ἕνας Θόδωρος; Ἢ καλὸς σὰν τὸ Δούκα μας τὸ μακαρίτη τὸν Πέτρο ἢ σὰν τὸν Πάβλο κακός, ἢ δυνατὸς ἢ ἀδύνατος, τὸ ἴδιο πέφτει γιὰ μᾶς καὶ γιὰ τὸν τόπο. Ὅπως μᾶς χάλασε ὁ Πέτρος, ὅπως ὁ Πάβλος μᾶς χάλασε, ἐμᾶς ἔτσι κι ἀφτὸς θὰ μᾶς χαλάσῃ.

Πρ. 'Ελένη. Θὰ μᾶς χαλάση, Κυρούλη, θὰ μᾶς χαλάση — κι ἀτιμώρητος θὰ ποθάνη!

Κυρούλης. 'Αχ! βασίλισσά μου, καὶ πόσοι ἄλλοι! Μπᾶς καὶ τοὺς συλλογίστηκες ἀφτούς; 'Εγὼ τοὺς θυμᾶμαι, σὰν τοὺς ἄκουα στὸ ῥουμάνι μου κρυμμένος, καὶ τὸ Νικολάκη καὶ τὸν Κώστα, ποῦ ἡ ἀνάσα τους μονάχη μύριζε προδοσιά. Κανένας, δὲν τιμωρήθηκε κανένας ἀπὸ δάφτους. Τιμωριούμαστε πάντα ἐμεῖς, ἐμεῖς οἱ μικροί, ἐμεῖς οἱ φτωχοί, ἐμεῖς τὸ καταφρόνιο τοῦ κόσμου. Δὲ γίνεται ἀφτό. Μεγάλος, βασίλισσά μου, μεγάλος ὁ Θεός, καὶ πρέπει νὰ μᾶς βουηθήση.

Πρ. 'Ελένη. Κανένας ἐμᾶς, Κυρούλη, δὲ μᾶς βουηθάει.

Κυρούλης. Τότες βοηθιέμαι μοναχός μου.

Πρ. 'Ελένη. Μήτε ἀφτὸ δὲ θὰ μπορέσῃς, γιατὶ ἐμεῖς, καὶ γὼ μαζί σας, τίποτε δὲν εἴμαστε, μήτε χέρια γερά, μήτε ἀψηλὰ κεφάλια, παρὰ πληγωμένα, κουρασμένα ποδάρια.

Κυρούλης. Τὸ ποδάρι τὸ δικό μας, καὶ σὰν εἶναι κουρασμένο ἀκόμα, πορπατεῖ. Πορπατεῖ καὶ βρίσκει, γιατὶ μοῦ τὄπες ἴδια σου ἐσὺ πῶς τὰ κεφάλια καὶ καλὰ πρέπει νὰ βαρέσουμε μεῖς.

Πρ. 'Ελένη. Σοῦ τὄπα, ναί, σοῦ τὄπα, Κυρούλη μου χαημένε. Καὶ πόσα πόσα δὲ σοῦ εἶπα! Καὶ σὺ μ' ἄκουγες καὶ μ' ἀκλούθαες καὶ μὲ διαφέντεβες κιόλας. 'Αχ! τί μέρες, τί χρυσὲς μέρες ποῦ εἶταν ἐκεῖνες! Τότες πίστεβα. Τώρα δὲν πιστέβω. Τότες σοῦ ἔλεγα· « 'Ομπρός. » Καὶ σήμερις σοῦ λέω πῶς εἶναι ὅλα τοῦ κάκου, καὶ σήμερις σοῦ λέω πῶς ἡ ὥρα μας ἦρθε, πῶς πρέπει νὰ ἡσυχάσουμε πιὰ καὶ μεῖς.

Κυρούλης. Νὰ ἡσυχάσω τώρα καὶ γιατί τάχα; 'Εγὼ ζοῦσα ἥσυχος πρῶτα. 'Εσὺ μ' ἔβγαλες ἀπὸ τὸ φυσικό μου. 'Εσὺ μοῦ ἔμαθες τὴ δικιοσύνη. 'Εσὺ μοῦ ἔμαθες τὸν πόλεμο. 'Εσὺ μοῦ ἔμαθες νὰ ἐνεργῶ. Πρέπει, πρέπει νὰ ἐνεργήσω καὶ

δὲ συχάζω. Ἐγὼ σκότωσα κιόλας. Πρέπει νὰ γδικηθῶ ποῦ χρειάστηκα νὰ σκοτώσω. Ἀμὲ τὸ μαχαίρι ἀφτὸ τοῦ Δούκα τοῦ μακαρίτη, ποῦ μᾶς πρόδωσε, γιατί τὄχω; Γιατί, ἀπὸ τὴν ὥρα ποῦ πέθανε μπροστά μου, γιατί πάντα τὸ βαστῶ; Δὲν μπορῶ, δὲν μπορῶ πιά μου. Ἀδύνατο ἐμεῖς ἔτσι νὰ ζοῦμε, ποῦ δὲν ἀδικήσαμε ποτέ μας. Δὲν μπορεῖ, δὲν μπορεῖ ὅλο νὰ σκοτώνεται ὁ λαός, νὰ τοῦ στραγγουλίζουνε τὸ λαιμό του...

Πρ. Ἑλένη. Στάσου, στάσου, Κυρούλη, καὶ θαῤῥῶ κάποιος ἔρχεται. Ψυχὴ νὰ δῶ δὲ θέλω. Ἔλα παράμερα νὰ τραβηχτοῦμε.

Κυρούλης. Ἔννοια σου καὶ δὲ μᾶς εἶδε.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἀχ! τί γλυκὸ σὰν τὸ πατεῖ κανεὶς τὸ χῶμα τῆς πατρίδας! Ἃς εἶναι πέτρες καὶ βράχοι! Τὸν ἀέρα της ξαποπνέω κι ἀναπνέω. Ἀφανισμένος, ἀποκαμωμένος, τέλος τὰ ξαναβλέπω τὰ βουνά μας. Ἡ ἐλπίδα, μιὰ κρύφια ἐλπίδα μοῦ μήνησε νὰ γυρίσω, νὰ γυρίσῃ ὁ ἐξωρισμένος, νὰ δῇ τὰ πρῶτα του τὰ μεγαλεῖα, κ' ἴσως τώρα κάτι γίνῃ!

Πρ. Ἑλένη. Ἀχ! ὁ Ἀλέξαντρος! — Ἀλέξαντρε;...

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἡ πριγκιπέσσα!... Ἐσὺ εἶσαι; Ἐσὺ ἐδῶ;

Πρ. Ἑλένη. Ἐγώ, σὰν καὶ σένα ξωρισμένη ἀπὸ τὸν κόσμο. Τί γυρέβεις ἐδῶ, στὰ βουνά μας;

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἄκουσα, ἔμαθα τὸ θάνατο τοῦ Πάβλου κι ἀμέσως εἶπα νὰ ξανάρθω.

Πρ. Ἑλένη. Βλέπω τὸ σκοπό σου· δὲ θὰ πιτύχῃς ὅμως.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Πριγκιπέσσα μου, ποιὸς ξέρει; Ὁ Θόδωρος δὲν εἶναι ἄθρωπος ποῦ νὰ βαστάξῃ καὶ πολύ. Ἐγὼ θὰ κατέβω στὴ χώρα, θὰ μιλήσω, θὰ ἐνεργήσω, θὰ σηκώσω τὸ λαό μας, ποῦ μ' ἀγαπᾷ.

Πρ. Ἑλένη. Ἀχ! Ἀλέξαντρε, ἀφτὰ πιὰ τώρα δὲ γίνουνται. Τώρα εἶναι ἀργά, εἶναι πολὺ ἀργά. Ἀλέξαντρε, ξέρεις τί; Ἔπρεπε τότες ἐμεῖς νἀγαπηθοῦμε!

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἑλένη!...

Πρ. Ἑλένη. Ἔπρεπε τότες Ἑλένη νὰ μὲ φωνάξῃς· Ἔπρεπε τότες νἀγαπηθοῦμε, ναί, Ἀλέξαντρε, νἀγαπηθοῦμε, γιατὶ χωρὶς τὴν ἀγάπη, γιατὶ μὲ τὸ μῖσος μονάχα, τίποτις δὲν κατορθώνεις ποῦ νἀξίζῃ, τίποτις ποῦ νὰ εἶναι μεγάλο.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἀχ! Ἑλένη, Ἑλένη, ὅ τι προστάξῃς τώρα τὸ κατορθώνω.

Πρ. Ἑλένη. Τώρα ὄχι. Τώρα δὲ γίνεται πιά. Τώρα ἐκεῖνος πέθανε. Πέθανε, πάει! Τότες ἔπρεπε νὰ μ' ἀκούσῃς.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἑλένη μου, μὰ τὸ ξέρεις πῶς σὰ δὲ σ' ἄκουσα τότες, τὄκαμα γιὰ τὴν τιμή σου.

Πρ. Ἑλένη. Γιὰ τὴν τιμή μου; Ὄχι, φοβήθηκες. Φοβήθηκες τὴν ἀγάπη. Φοβήθηκες τὸν κόσμο τί θὰ πῇ, κ' ἔπρεπε νὰ σὲ μέλῃ μονάχα γιὰ τὴν ἰδέα, ἔπρεπε καὶ σὺ τότες ὑπεράθρωπος νὰ φανῇς.

Πρ. Ἀλέξαντρος. Τώρα, τώρα, Ἑλένη μου, θὰ φανῶ.

Κυρούλης. Μήτε τώρα, μήτε ποτέ σου!

Πρ. Ἀλέξαντρος. Ἀχ!... Ἀχ!... Μὲ σκότωσε!... Τὸ μαχαίρι!...

Πρ. Ἑλένη. Κυρούλη, τί ἔκαμες;

Κυρούλης. Ἔβγαλα τἄχτι μου.

Πρ. Ἑλένη. Μὰ δὲ σὲ πείραξε ἀφτός. Μὰ δὲ φταίει!

Κυρούλης. Φταίει ἀφτὸς ποῦ δὲ σ' ἄκουσε. Φταίει ποῦ φοβήθηκε. Φταίει ποῦ μᾶς χάλασε καὶ νικηθήκαμε.

Πρ. Ἑλένη. Μὰ μποροῦσε κατόπι νὰ βασιλέψῃ, μποροῦσε νὰ γίνῃ καλὸς βασιλιάς.

Κυρούλης. Νὰ γίνῃ περάθρωπος; Μάλιστα! Σώνει μας

πιὰ καὶ τοὺς ξέρουμε. Δὲ μὲ μέλει ἐμένα ποιὸς καὶ ποιὸς θὰ βασιλέψῃ, φτάνει νὰ μὴ βασιλέβουν οἱ παραθρῶποι. Καιρὸς κ' οἱ ἀθρῶποι τώρα πιὰ νὰ βασιλέψουνε, καιρὸς νὰ βασιλέψῃ κι ὁ Λαός.

'Αρχινημένο τὴν τετάρτη, 1 τοῦ Τρυγητῆ, τελειωμένο τὴν κεριακή, 28 τ'Αη Δημήτρη, 1900.

ΤΕΛΟΣ.

Ὁ ΓΟΥΑΝΑΚΟΣ

ΚΩΜΩΔΙΑ ΣΕ ΠΕΝΤΕ ΠΡΑΞΕΣ.

O pietosa colei che mi soccorse.
Dante, *Inf.* II, 45 (1).

ΤΟΥ

ΦΙΛΟΥ ΜΟΥ

ΤΟΥ

ΠΑΛΑΜΑ

Ψ.

Ὁ ΓΟΥΑΝΑΚΟΣ

(*Ἡ σκηνὴ στὴ* « Γῆ τοῦ Πυρός ».)[1]

ΠΡΑΞΗ ΠΡΩΤΗ

ΣΚΗΝΗ Α΄.

(*Δέντρα στὴ μεση τῆς σκηνῆς,* Πλάτανος, Πέφκος, Ἰτιὰ *καὶ* Λέφκη. *Τὰ τέσσερα Δέντρα, ὅπως τὰ βλέπει τὸ θέατρο, φαίνουνται σὰ μισὸ στεφάνι· ὁ* Πλάτανος *ὀμπρὸς δεξιά, στὴν ἴδια ἀράδα κατάντικρύ του ἀριστερὰ ἡ* Ἰτιά, *πίσω δεξιὰ ὁ* Πέφκος, — *ἡ* Λέφκη, *ἀράδα μὲ τὸν* Πέφκο, *πίσω ἀριστερά. Ἡ* Λέφκη, *ἀριστερά, δεξιὰ ὁ* Πέφκος *βρίσκουνται ὅμως λιγάκι πιὸ κοντὰ πρὸς τὴ μέση τῆς σκηνῆς, ἀπὸ τὸν* Πλάτανο *καὶ τὴν* Ἰτιά, *κ' ἔτσι τὰ τέσσερα Δέντρα μαζὶ παρουσιάζουνται σὰν τὸ μισὸ στεφάνι. — Στὸ βάθος τῆς σκηνῆς, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ Δέντρα, δηλαδὴ μεταξὺ τοῦ* Πλατάνου *καὶ τῆς* Ἰτιᾶς *ἀπὸ τὸ ἕνα τὸ μέρος, τοῦ* Πέφκου *καὶ τῆς* Λέφκης *ἀπὸ τὸ ἄλλο, τὸ κάτω μέρος, ξανοίγεις καὶ λίγη θάλασσα, σὲ κάμποση ὅμως ἀπόσταση, μὲ τρόπο ποῦ ἡ σκηνὴ νὰ μὴ*

1. Σκηνὴ ἐννοοῦμε τὸ μέρος ποῦ παίζεται ἡ κωμῳδία καὶ ποῦ μιλοῦν τὰ πρόσωπα. Τὰ δεξιὰ καὶ τἀριστερὰ λογαριάζουνται κατὰ πῶς τὰ θωροῦνε ἀπὸ τὸ θέατρο.

μοιάζη πῶς εἶναι ἀκρογιαλιά. — *Ὁ* Μοναστηριώτης *κι ὁ* Κουμπόπουλος, *δυὸ ἄγριοι, μάβροι κ' οἱ δυό τους, κάθουνται ἀριστερὰ μὲ τὰ πόδια σταβρωμένα. Ὁ* Κουμπόπουλος *ροῦχα δὲ φορεῖ, παρὰ μόνο ἄσπρο ζουνάρι κ' ἕνα παντελονάκι κοντὸ σὰν εἶδος σώβρακο τοῦ μπανιοῦ. Ὁ* Μοναστηριώτης *τὸ ἴδιο, μὰ φορεῖ κ' ἕνα παλιὸ γελέκι, ξεθωριασμένο, ποῦ θἄτανε ἴσως κόκκινο στὸν καιρό του.)*

ΚΟΥΜΠΟΠΟΥΛΟΣ, ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΤΗΣ.

Κουμπόπουλος. Ἄκουσε, μωρὲ Μοναστηριώτη, νὰ σοῦ πῶ. Ἔπαθα κάτι ποῦ εἶναι πολὺ παράξενο.

Μοναστηριώτης. Καὶ τί ἔπαθες; Μίλησε, ἀδερφέ, καὶ θάῤῥεψα πῶς βουβάθηκες τόση ὥρα.

Κουμπόπουλος. Νὰ δῇς ἀλήθεια τί τρέχει. Φαντάσου πῶς κρυώνω!

Μοναστηριώτης. Κρυώνεις; Καὶ πῶς γίνεται νὰ κρυώνῃς, ἀφοῦ ἐδῶ εἴμαστε στὴ *Γῆ τοῦ Πυρός;*

Κουμπόπουλος. Στάσου, καλέ, νὰ σοῦ πῶ. Κρυώνω καὶ δὲν κρυώνω. Μοῦ φαίνεται πῶς τὰ χέρια μου καὶ τὰ πόδια μου, σὰν τὰ πιάνω, εἶναι ζεστά. Κοίταξε. (*Σηκώνει τὸ πόδι του καὶ τοῦ τὸ δίνει νὰ τό πιάσῃ.*)

Μοναστηριώτης. Μπρὲ ἀδιάκριτε, τί καμώματα εἶναι τοῦτα; Κοντὰ στὴ μύτη μου κιόλας!

Κουμπόπουλος. Πιάσ' τὰ χέρια, σὰ θές. (*Τοῦ τὰ βάζει στάφτιά.*)

Μοναστηριώτης. Μπρὲ σύχασε καὶ μὲ γαργαλίζεις.

Κουμπόπουλος. Γιὰ νὰ καταλάβῃς καλήτερα. Βλέπεις, κρύα δὲν εἶναι. Μὰ ἔλα δᾶ ποῦ θὰ κρύωσαν τὰ μυαλά μου καὶ γιὰ τοῦτο τουρτουρίζω. Μπρρ!...

Μοναστηριώτης. Ἂν εἶναι ἀφτὸ ποῦ λές, νὰ μὴ σὲ

νοιάζῃ καὶ γὼ σοῦ μαθχίνω τόν τρόπο νὰ ἱδρώσουνε τὰ μυαλά σου.

Κουμπόπουλος. Πές μου, πές μου, νὰ σὲ χαρῶ, γιατὶ ἐσένα κόφτει ὁ νοῦς σου. Μὰ νὰ μὴν εἶναι καὶ τίποτις ποῦ νὰ μὲ πειράξῃ;

Μοναστηριώτης. Διόλου! Φτάνει ἐσὺ νάκοὺς καλὰ τί θὰ σοῦ πῶ.

Κουμπόπουλος. Τέσσερα τάφτάκια μου καὶ λέγε.

Μοναστηριώτης. Πρόσεχε λοιπὸν κι ἀρχίζει! Κούπα καπακόκουπα. Πρόσεξες; Ἔλα πές το καὶ σὺ τώρα δυὸ φορές.

Κουμπόπουλος. Κούπα καπακοκ... Κούπα κουπακαπὰκα... Κοῦπα κακα...

Μοναστηριώτης. Εἶσαι μπόσικος. Μήτε μισὴ φορὰ δὲν μπόρεσες. Νὰ σοῦ πῶ ἕνα πιὸ ἔφκολο. Τῆς ἀρίδας τὸ λουρὶ τὸ ἀριδολούριδο. Γιά πές το.

Κουμπόπουλος (*ποῦ πηδάει ἀπὸ τὴ χαρά του*). Ὡραῖο! Περίφημο! Ἀφτὸ πιὰ τίποτα δὲν εἶναι. Θὰ τὸ πῶ ἀμέσως... Πῶς τὸ λές;

Μοναστηριώτης. Τῆς ἀρίδας τὸ λουρὶ τὸ ἀριδολούριδο. Γρήγορα ὅμως.

Κουμπόπουλος. Τῆς ἀρίδας τὸ ρουλὶ τὸ ἀλιλολούλιλο. Νά το!

Μοναστηριώτης. Καὶ νὰ τὸ χαίρεσαι!

Κουμπόπουλος. Στάσου, στάσου! Τώρα θὰ στὸ πῶ. Τῆς ἀκρίδας τὸ κλουβὶ τὸ ἀκριβολόλαδο... ὄχι! τὸ καρυδόλαδο!..,

Μοναστηριώτης. Γειά σου, Κουμποπουλάκο μου! Σαλάτα μοῦ τάκαμες πάλε.

Κουμπόπουλος. Μὲ περγελᾷς κιόλας; Γιά φέρε μου ἄλλο ἕνα καὶ βλέπεις!

Μοναστηριώτης. Νά σου καὶ τἄλλο. Τσίτωνε τάφτιά σου. Ἀνεβαίνω πὰ στὸν πέφκο...

Κουμπόπουλος. Μπράβο! Ἀνεβαίνω πὰ στὸν πέφκο...

Μοναστηριώτης. Μὴ βιάζεσαι καὶ δὲν τέλειωσε. Ἀνεβαίνω πὰ στὸν πέφκο, κόφτω πέφκο, πέφτω κάτω.

Κουμπόπουλος. Ἀνεβαίνω πὰ στὸν πέφκο... φκότω φκόκο... Ἀ μά! Φκοτώθηκα πιά, μπρὲ ἀδερφέ. Πές μου καὶ σὺ ἕνα πιὸ ἔφκολο!

Μοναστηριώτης. Πιὸ ἔφκολο; Ὁρίστε! Σὰ δὲν τὸ καταφέρῃς ὅμως ἀφτό, δὲν εἶσαι ἄθρωπος. Ἐκκλησιὰ μολυβωτὴ καὶ μολυβοκαντηλοπελεκητή, ποιὸς τηνὲ μολυβοκαντηλοπελέκησε; Τὴ μολυβοκαντηλοπελέκησε ὁ μολυβοκαντηλοπελεκητής. Νἄχα καὶ γὼ τὰ μολυβοκαντηλοπελεκίτικα, θὰ τὴ μολυβοκαντηλοπελεκοῦσα πιὸ μολυβοκαντηλοπελέκητα κι ἀπὸ τὸ μολυβοκαντηλοπελεκητή. — Νὰ μοῦ τὸ πῇς τώρα, γλήγορα, δέκα φορές.

Κουμπόπουλος. Καλέ, τί δέκα φορές, Μοναστηριώτη μου; Ἐμένα ἴδρωσαν τὰ μυαλά μου μόνο ποῦ τἄκουσα. Εἶσαι φοβερὸς μάστορης. Δὲν ἔχεις, μωρέ, καὶ τίποτις ἄλλα; Γιατὶ νὰ δῇς τὶ ἔπαθα, ζεστάθηκα πιὰ μὲ τὸ παραπάνω, καὶ θέλω νὰ μοῦ πῇς τίποτα νὰ δροσιστοῦνε τώρα τὰ μυαλά μου.

Μοναστηριώτης. Σὰν τί δηλαδή;

Κουμπόπουλος. Μὰ ἐσὺ ξέρεις χίλια δυὸ ἀνέκδοτα. Ἕνα ἀπὸ κεῖνα. Ἔλα δᾶ, ποῦ σοῦ ἀρέσει κιόλας νὰ τὰ λές.

Μοναστηριώτης. Ἀμέ, δὲν πρέπει νὰ σοῦ τὰ λέω, ποῦ εἶσαι τόσο ἀγράμματος; Ἂς σοῦ πῶ κι ἀφτὸ ἐδῶ, γιατὶ πολὺ ὄμορφο εἶναι καὶ πρωτάκουστο μάλιστα. Μιὰ φορά, ἕνας Χιώτης...

Κουμπόπουλος. Τί πρᾶμα;

Μοναστηριώτης. Ἕνας Χιώτης, μωρέ! Μιὰ φορά...

Κουμπόπουλος. Μὰ καλά, Μοναστηριώτη μου. Τοὺς Χιῶτες ἐσὺ ἀπὸ ποῦ τοὺς ξέρεις; Ἐδῶ στὸν τόπο μας δὲν

ἔρχεται ποτὲ κανένας. Ποτὲ κανένας ἀπὸ μᾶς ὄξω δὲ βγῆκε...

Μοναστηριώτης. Πῶς δὲ βγῆκε; Ἐγὼ εἶμαι κοσμογυρισμένος. Γνωστός, φίλε μου, καὶ στὴν Ἀθήνα!

Κουμπόπουλος. Ἔλα δᾶ τώρα καὶ σύ! Ἀπὸ παιδὶ πάντα ἐδῶ σὲ εἶδα. Στὸν ὕπνο σου πρόφταξες καὶ πῆγες;

Μοναστηριώτης. Σὰ δὲν πῆγα ἐγώ, πῆγε ὁ παπποῦς μου. Τὸ ἴδιο κάνει.

Κουμπόπουλος. Ὁ παπποῦς σου; Καὶ πῆγε ἀφτὸς ἴσια μὲ τὴν Ἀθήνα;

Μοναστηριώτης. Ἀμέ, τί θαῤῥεῖς; Ἔγινε μάλιστα τότες δημοψήφισμα φοβερό, φίλε μου, ψήφισαν ὥς πενήντα νομάτοι, σὲ τί γλώσσα νὰ τοῦ μιλήσουνε, ποῦ ἀπὸ τὶς δικές τους καμιὰ δὲ γρικοῦσε. Δὲ βρῆκαν ὅμως, καὶ πειδὴς εἴταν πολὺ ἔξυπνος ἄθρωπος, ἀποφάσισαν καὶ τοῦ χάρισε ὁ δῆμος, γιὰ παρηγοριὰ καὶ τιμή του, τὸ κόκκινο ἀφτὸ τὸ γελέκι ποῦ πάντα τὸ φορῶ. Καὶ σὺ ἔρχεσαι καὶ μοῦ λὲς πῶς δὲν εἶμαι κοσμογυρισμένος!

Κουμπόπουλος. Μὴ θυμώνῃς, καὶ φοβοῦμαι, γιατὶ μὲ τὸ γελέκι σου ἐσύ, ποιὸς ξέρει τί μοῦ κάνεις καὶ τί τέχνες ἔχει μέσα. Πές μου κάλλια γιὰ τὸ Χιώτη, καὶ πιὰ δὲ σὲ κόβω ἀπὸ τὴν κουβέντα σου.

Μοναστηριώτης. Ἔτσι σὲ θέλω. Καὶ νὰ δῇς τί γοῦστο ποῦ ἔχει τὸ ἱστορικό. Μιὰ φορὰ λοιπὸν ἕνας Χιώτης πῆγε νἀγοράσῃ τυρὶ καὶ τοῦ δώκανε σαπούνι. Τὄτρωγε κ' ἔλεγε· « Ἀφρίντζει, δὲν ἀφρίντζει, τὸν παρᾶ μου ἔδωκα, νὰ τὸ φάω θέλω. » Δὲν εἶναι νόστιμο;

Κουμπόπουλος. Ἀλήθεια! Δὲν τἄκουσα ποτέ μου. Χά! χά! χά! (*Γελάει πολὺ δυνατά.*) Σώπαινε πιὰ καὶ θὰ μὲ πεθάνῃς στὰ γέλοια. Μπρὲ ἀδερφέ, δροσίστηκαν πιὰ ὄχι μόνο τὰ μυαλά μου, κοντέβουνε καὶ τὰ σκέλια μου νὰ δροσιστοῦνε. Κατουρήθηκα. (*Ὅλο γελᾷ.*) Χά! χά! χά! Θὰ τὸ

πῶ ἀφτὸ χωρὶς ἄλλο τῆς ἀῤῥαβωνιαστικιᾶς μου τῆς Καλαθούνας, νὰ γελάση κι ἀφτή. Χά! χά! χά!

Μοναστηριώτης. Ἀντὶς νὰ γελᾷς, ἔπρεπε νὰ συλλογιστῆς πῶς ἄδικα περιπαίζουνε τοὺς Χιῶτες, γιατὶ ὁ παπποῦς μου ἔλεγε πῶς ὁ Χιώτης εἶναι διαβολεμένος καὶ πεταλώνει ψύλλο.

Κουμπόπουλος. Χά! χά! χά! Φτάνει, καλέ, καὶ θὰ σκάσω πιὰ στὰ γέλοια. Χωρατὰ θὰ τὸ λὲς ἀφτό, ἐξὸν ἂν εἶδες ποτέ σου ψύλλο πεταλωμένο.

Μοναστηριώτης. Καὶ τί δὲν εἶδα ἐγώ!

Κουμπόπουλος. Νὰ σοῦ πῶ, Μοναστηριώτη; Κουράστηκε τὸ κεφάλι μου καὶ δὲ θέλω πιὰ τίποτις νἀκούσω. (*Σηκώνεται.*) Μὲ τὸ κρύωσε ἴδρωσε τὰ μυαλά μου, ζαλίστηκα. Καὶ ξέρεις τί; Ἐγὼ λέω νὰ πέσουμε καὶ νὰ τὸν τζακίσουμε λιγάκι, ποῦ εἶναι καὶ ζέστη σήμερις.

Μοναστηριώτης. Καλά, μόνο σήμερις; Ἐδῶ, παιδί μου, κάνει πάντα ζέστη, σὰ νἄμαστε στὴν Ἀθήνα. (*Σηκώνεται κι ἀφτὸς κ' ἔτσι κάνουνε δυὸ τρία βήματα συνομιλώντας.*)

Κουμπόπουλος. Μὰ τί κάθεσαι καὶ μοῦ λές; Γῆ τοῦ Πυρὸς θὰ μᾶς τὴν κάμης τώρα τὴν Ἀθήνα; Τόσο καίει ἐκεῖ κάτω;

Μοναστηριώτης. Καίει καὶ παρακαίει. Μήπως δὲν τἄκουσες πῶς οἱ Ἀθηναῖοι ὅλα σοῦ τὰ φτειάνουν ἄψε σβῆσε; Καὶ τί θὰ πῆ ἀφτό; Θὰ πῆ πῶς ἀνάφτουν τόσο γρήγορα ποῦ πρέπει κάθε στιγμὴ νὰ τοὺς σβύνης.

Κουμπόπουλος (*προχωρώντας πρὸς τὰ Δέντρα.*) Καὶ πῶς δὲν πάνε λιγάκι νὰ ξαπλώσουνε τὴν ἀρίδα τους, σὰν καὶ μᾶς, ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα; Μήπως δὲν τοὺς δίνει ὁ νοῦς τους νὰ κοιμηθοῦνε, ἢ μπᾶς καὶ δέντρα δὲν ἔχουνε;

Μοναστηριώτης. Ἔχουνε πιπεριές, ὅσες θέλεις. Μὰ δὲν τὶς ποτίζουνε.

Κουμπόπουλος. Σώθηκε τάχα τὸ νερό τους;

Μοναστηριώτης. Εἶσαι πολὺ κουτός. Δὲ σώθηκε διόλου, παρὰ τἀπορούφηξε τὸ κεφάλι τους, κ' εἶναι τὰ μυαλά τους μονάχα νερουλιασμένα. Νερὸ ἀλλιῶς δὲν ἔχουνε.

Κουμπόπουλος (*ποῦ πῆγε μὲ τὸ* Μοναστηριώτη *ἴσια μὲ τὰ Δέντρα κάτω, πρὸς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς, ἐκεῖ ποῦ εἶναι ὁ* Πέφκος *κ' ἡ* Λέφκη.) Μπρὲ ἀδερφέ μου, σ' ἀκούω καὶ χαίρουμαι, γιατὶ βλέπω καὶ τἄχουμε ὅλα καλήτερα ἐδῶ ἐμεῖς, ὡς καὶ τὰ δέντρα. Γιά δὲς ἐσὺ Πλάτανο, Ἰτιά, Πέφκο καὶ Λέφκη! Δὲ θὰ τὰ ξέρουν ἀφτὰ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τοῦ κάκου! Τὸ λοιπὸν ἔλα νὰ πλαγιάσουμε μιὰ στιγμούλα ἐδῶ, στὸν ἴσκιο.

Μοναστηριώτης. Μπράβο! Βάζω μάλιστα καὶ τὸ γελέκι μου προσκέφαλο, κ' ἔτσι δὲ φοβᾶμαι νὰ κρυώσουνε καὶ μένα τὰ μυαλά μου. (*Τὸ βάζει καὶ ξαπλώνεται.*) Περίφημα! Νἄβλεπες ἐσύ, φίλε μου, τοὺς Ἀθηναίους, τί ὡραῖα ποῦ ξέρουν ἀφτοὶ καὶ προφυλάγουνται! Τὸ καλοκαίρι, στὰ θέατρα, κουκουλωμένοι ὡς τὸ μέτωπο. Νὰ μπορούσανε, θὰ φέρνανε μαζὶ καὶ τὸ γιατρὸ στὴν παράσταση.

Κουμπόπουλος. Ἄφησε πιά, καημένε καὶ σύ, τοὺς Ἀθηναίους, καὶ τώρα ποῦ θὰ κοιμηθῇς, πρόσεξε μόνο μήπως καὶ σὲ ξυπνήσουνε τὰ δέντρα.

Μοναστηριώτης. Πῶς εἶπες; Τὰ δέντρα νὰ μὲ ξυπνήσουνε;

Κουμπόπουλος. Ἐσύ, φίλε μου, εἶσαι φοβερὸς στὴ μάθηση, κ' ἔχεις πάντα χίλια δυὸ νὰ μοῦ δηγηθῇς γιὰ τὴν Ἀθήνα, μὰ φαίνεται πῶς τὸν τόπο μας ἐδῶ δὲν τὸν ξέρεις. Ἀκόμα δὲν τὄννοιωσες πῶς τὰ δέντρα μας ἀφτὰ εἶναι ἀλλόκοτα δέντρα; Σοῦ πιάνουν ἄξαφνα κάτι κουβέντες, σὰ νὰ λέγανε τίποτις ἀνάμεσά τους, ποῦ τἀκούω καὶ τὸ νόημα δὲν τὸ βγάζω.

Μοναστηριώτης. Εἶσαι μωρὸ παιδί. Σὰν εἶναι ἄνεμος, βέβαια καὶ σβουρίζουνε. Βουβὰ θὰ στέκουνται;

Κουμπόπουλος. Τίποτα! Καὶ γὼ τὸ θαῤῥοῦσα ἔτσι, μὰ μοιάζει, πῶς δὲν εἶναι σβούρισμα μονάχα, παρὰ κάποια μουρμουρητὰ παράξενα, σὰ νὰ εἴχανε κι ἀφτὰ δική τους γλώσσα, νά, ὅπως καὶ μεῖς ἔχουμε τὴ δική μας. Ἡ Καλαθούνα, λέει, σὰ νὰ πῆρε κάτι τάφτί της καὶ μοῦ τὸ εἶπε.

Μοναστηριώτης. Τὸ φτωχοκόριτσο ἀφτὸ θὰ πιστέβουμε τώρα;

Κουμπόπουλος. Λένε, φίλε μου, πῶς οἱ γυναῖκες περνοῦν καὶ τὸ διάβολο στὴν πονηριά.

Μοναστηριώτης. Δὲ βαριέσαι, ἀδερφέ; Πέσε ἥσυχα, καὶ μένα δὲ μὲ ξυπνοῦνε δέντρα.

Κουμπόπουλος. Μήτε μένα, φτάνει ἐσὺ νὰ μὴ ῥουχαλίζης σὰ μαγιάτικος.

Μοναστηριώτης. Καὶ σὺ σὰ σπασμένος ζουρλᾶς. Καλὴ νύχτα.

Κουμπόπουλος. Καλὸ ξημέρωμα! (*Πέφτουν οἱ δυό τους κι ἀμέσως ἀρχίζει τὸ ῥουχαλητό. Ὕστερις ἀπὸ ἕνα δυὸ δεφτερόλεφτα, πάβει σιγὰ σιγά, κι ἀκούγεται πρῶτα, δῶθε κεῖθε, ἀνάμεσα στὰ κλαριά, ἕνα γλυκοψιθύρισμα ποῦ μεγαλώνει καὶ πάει, κ' ἔπειτα γάλια γάλια λιγοστέβει καὶ γίνεται σὰ φωνή. Προτοῦ ὅμως ἀκουστοῦνε τὰ Δέντρα κ' ἡ φωνή τους, παρατηρεῖ τὸ θέατρο πῶς, μισόσκεπο ἀπὸ τὸν ἴσκιο, στὴ μέση τοῦ κορμοῦ τους, ἡ φλούδα τους μὲ τὶς ζαρωματιές της καὶ τὶς ζαρουκλάδες, δείχνει ἕνα εἶδος πρόσωπο, στόμα, μύτη καὶ μάτια, ποῦ τὰ φανερώνει τώρα κάποια τοῦ ἥλιου ἀχτιδιά, ἀφοῦ σάλεψαν τὰ κλαριά τους.*)

ΣΚΗΝΗ Β′.

Ἀρχίζουν τὰ ΔΕΝΤΡΑ καὶ μιλοῦνε.

Ἰτιά. Τί ἔχεις, γέρο Πλάτανο, καὶ σειοῦνται τὰ κλαριά σου;

Πλάτανος. Τί νἄχω, Ἰτιά μου παραπονεμένη; Αἰῶνες τώρα βαστῶ καὶ πάντα βλέπω τὰ ἴδια. Τὰ κακόμοιρά μας τὰ παιδιά! Δὲν ξέρεις πόσο μὲ ταράζει ποῦ τἀκούω. Ἴσως γιατὶ ξέχασα τὰ παιδιακήσια μου καὶ γέρασα!

Ἰτιά. Εἶσαι γέρος, Πλάτανέ μου, μὰ εἶσαι καὶ γερός. Ἔχεις δίκιο, ἀχ! καὶ μένα ἡ καρδιά μου θλίβεται καὶ τὰ πονεῖ τὰ παιδιά μας!

Λέφκη. Ὁρίστε πάλι! Ἀντὶς νὰ κοιτάζετε τὸν οὐρανό μας καὶ νὰ χαίρεστε, νά σου κ' ἡ φιληνάδα ποῦ κλαίει κι ὁ παπποῦς μας ποῦ θυμώνει.

Πλάτανος. Κ' εἶναι, Λέφκη μου περήφανη, νὰ μὴ σταναχοριέται κανένας; Ἐμεῖς τἀναθρέψαμε τὰ παιδιὰ ἐτοῦτα, μεγάλωσαν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιο μας, κι ὡςτόσο εἶναι σὰν τὰ μωρά. Τί ξέρουν ἄλλο παρὰ νὰ λένε κουταμάρες σαχλαμάρες, νὰ χάσκῃ ὁ ἕνας, ὁ ἄλλος νὰ καφκιέται, κι ἀφοῦ μάλιστα ξεστόμισαν κάμποσες ἀνοησίες, κουράζεται τὸ κεφάλι τους κι ἀμέσως τοὺς παίρνει ὁ ὕπνος! Βαστοῦμε ὡςτόσο ἐμεῖς τὴν κουβέντα μας τὴν αἰώνια. Μὰ ποῦ νὰ μᾶς ἀκούσουν ἀφτά;

Λέφκη. Θὰ μᾶς ἀκούσουνε μιὰ μέρα, γέρο Πλάτανο, καὶ μὴ σὲ μέλῃ. Στάσου πρῶτα σὰν καὶ μᾶς νὰ καταλάβουνε τὴ ζωή, κ' ὕστερα νὰ καταλάβουνε σὰν τί λαλιὰ νἄχουμε μεῖς καὶ μαζί μας ἡ δημιουργία.

Ἰτιά. Ἔλα δᾶ καὶ σὺ τώρα, ποῦ μᾶς κάνεις τὸ φιλόσοφο.

Λέφκη. Φιλοσοφία, παιδάκι μου, γράφει κι ὁ οὐρανός, καὶ γὼ τὸν οὐρανὸ κοιτάζω.

Ἰτιά. Ναίσκε! Ὅλα κατάψηλα τὰ βλέπεις σὰν καὶ τοῦ λόγου σου.

Λέφκη. Ἀμὲ τί; Ὅλα σὰν καὶ τοῦ λόγου σου καταχάμηλα νὰ τὰ βλέπω;

Ἰτιά. Ἐγὼ δὲν εἶμαι λιγναροῦ μηδὲ μακρολελέκαινα.

Λέφκη. Καὶ γὼ δὲν εἶμαι κλαψιάρα μηδέ χωματοφυλλοῦσα.

Πλάτανος. Καλέ, δὲ σωπαίνετε κ' οἱ δυό σας; Περίεργο στὸν τόπο μας ὡς καὶ τὰ δέντρα νὰ μαλλώνουνε! 'Αφτά θέλετε νὰ μάθετε τοὺς ἀθρώπους.

Λέφκη. 'Αφτὴ ἄρχισε. 'Αμαρτία εἶναι νἄχη κανεὶς ἀψηλὰ τὰ κλαριά του;

'Ιτιά. 'Αφτὴ μὲ πείραξε πρώτη. 'Αμαρτία εἶναι νὰ πονῇ κανένας τοὺς ἀθρώπους καὶ νὰ θέλη τὸ καλό τους; Γιατί νὰ μοῦ λέη ὅλο πῶς κλαίω;

Λέφκη. Ἄς πῇ ὅ τι κι ἄν τῆς περάση. 'Εγὼ πάω ἀπάνω στὴν κορφή μου. Δὲ σᾶς ἀκούω πιά.

Πλάτανος. Προσέξτε κ' οἱ δυό σας, ποῦ πιὸ πολλὰ χέρια ἔχω ἀπὸ σᾶς, καὶ σύ, Λέφκη, μὴν κάνης τὴν περήφανη, γιατὶ φτάνω ἴσια μὲ ποῦ φτάνεις, καὶ σοῦ δίνω κιόλας στὴν κορφή σου καμιὰ κλωνοχαστουκιὰ ποῦ νὰ τὴ θυμᾶσαι.

Πέφκος. Μὴ θυμώνης καὶ σύ, Πατέρα! Κ' οἱ δυό τους ἔχουνε δίκιο. Καλὰ λέει ἡ Λέφκη, καλά λέει κ' ἡ 'Ιτιά. 'Εμένα τά κλαριά μου ἀνεβαίνουνε κατάψηλα σὰν τῆς Λέφκης, ἐμένα τὰ κλαριά μου ξέρουνε συνάμα καὶ χαδέβουνε τὴ γίς, σὰν τῆς 'Ιτιᾶς τὰ φύλλα. Ἔτσι τὶς νοιώθω καὶ τὶς δυό.

'Ιτιά. 'Αχ! ὁ Πέφκος! Τί λόγια μυρωδάτα ποῦ μᾶς περεχάει! Μὰ γιατί τώρα νὰ νοιώθη καὶ τὴ Λέφκη;

Πέφκος. Γιατὶ σωστὰ τὸ εἶπε, καὶ θέλει ὁ ἄθρωπος καιρὸ νὰ μεγαλώση, ὅπως θέλουμε καὶ μεῖς. Πόσα φύλλα μας πρέπει νὰ μαραθοῦνε, γιὰ νὰ δυναμώση τὸ κορμί μας! Πόσοι πρέπει νὰ ποθάνουνε ἀθρῶποι, γιὰ νὰ δυναμώση τοῦ ἀθρώπου ὁ νοῦς!

Λέφκη. Τἄκουσες τώρα, κερά 'Ιτιά; Μὲ κατάλαβε ὁ σύντροφός μου ὁ γλυκός, καὶ κατεβαίνω πάλε ἀπὸ τὴν κορφή μου, νὰ ξαναπιάσουμε τὶς κουβέντες.

Πέφκος. Ναί, Λέφκη, μὰ πολὺ ὄμορφα μίλησε κ' ἡ Ἰτιά, νὰ τὸ ξέρῃς. Ὅπως καὶ μᾶς οἱ ρίζες μας βαθιὰ κάτω στὸ χῶμα πάνε, τὸ ἴδιο καὶ τὰ πεθαμμένα τους ριζώνουνε κατάβαθα στὰ σπλάχνα κάτω τῆς γῆς. Τὸ παιδὶ γίνεται ἄντρας καὶ δὲν τὸ νοιώθει πῶς τοῦ προπάππου του τὸ χρωστάει. Μὰ σὰν εἶναι παιδὶ ἀκόμη, σὰν ἔρχεται καὶ παίζει ἀποκάτω ἀπὸ τὴν πρασινάδα μας τὴ μυριοστόλιστη, δὲν πρέπει νὰ τὸ ἀψηφᾶμε τὸ παιδάκι, παρὰ νὰ λυγίζουμε κομμάτι τὰ κλαριά μας, γιὰ νὰ τὰ πιάσῃ, νὰ χαμηλωθοῦμε, γιὰ νὰ ὑψωθῇ. Κ' ἔτσι, ἀπὸ τὴ ρίζα βγαλμένος τῆς γῆς, μαθαίνει ὁ ἄθρωπος καὶ πάει κλαρὶ κλαρὶ ἀπάνω, ἴσια μὲ τὴν κορφή.

Πλάτανος. Ἀγαπημένο μου ἀδερφάκι, μᾶς κουβέντιασες ὑστερνὸς καὶ πιὸ καλὰ τὰ εἶπες ἀπ' ὅλους.

Ἰτιά. Ἐσύ, Πέφκο, ξέρεις, ξέρεις χάδια καὶ παρηγοριές.

Λέφκη. Τὸν Πέφκο νἄχουμε νὰ μᾶς τὰ λέῃ, καὶ τί μᾶς μέλει νὰ μᾶς κοιτάζουν ἢ νὰ μὴ μᾶς κοιτάζουν οἱ ἀθρῶποι;

Πέφκος. Δὲ μᾶς κοιτάζουν ἀκόμα οἱ ἀθρῶποι, μὰ τί παραπονιέστε, ποῦ ἔχουμε κάποτε τὰ πουλιά, ποῦ ἔχουμε καὶ τὰ ζῶα τὰ καημένα καὶ μᾶς ἀγαποῦνε;

Ἰτιά. Ἀλήθεια! Ἀλήθεια! Νὰ μὴν ξεχνοῦμε τὸ φίλο μας τὸν κακόμοιρρ, τὸ Γουανάκο.

Πέφκος. Εἶναι φίλος μας σωστός, καὶ σὰν κατεβαίνει ἀπὸ τὰ βουνά του, πάντα θἄρθῃ δυὸ λόγια νὰ μᾶς πῇ, νἀκούσῃ καὶ τί λέμε.

Πλάτανος. Τί παράξενο ζῶο, μὰ τἀστροπελέκι, τί καλὸ καὶ τί ἄγριο συνάμα ποῦ εἶναι ἀφτὸς ὁ Γουανάκος! Πάει, ἀνεβαίνει στὰ παράπλευρα τὰ βουναράκια, κάθεται ὧρες καὶ τηράει τὰ γαλάζια τοὐρανοῦ, τὰ σύννεφα ποῦ περνοῦνε, κατεβαίνει, πορβατάει στὴν ἀκρογιαλιά, θωρεῖ τὴ θάλασσα πέρα πέρα, λὲς καὶ κάτι συλλογιέται ποῦ κι ὁ ἴδιος δὲν τὸ ξέρει σὰν τί νἆναι.

'Ιτιά. 'Αχ! ὁ δύστυχος! 'Αφτὸς πολὺ περισσότερο κι ἀπὸ τὸν οὐρανό, τὸ πέλαγο κοιτάζει καὶ τὸ κοιτάζει πάντα μὲ κάποια λύπη, ποῦ προσπαθάει καὶ ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ τὴν πῆ. Φαίνεται καὶ τὸν παίρνουν ἀπόκρυφοι λογισμοί, γιατὶ σὰ βλέπει τὰ κύματα στὸ γιαλό, τὰ μάτια του βουρκώνουνε κι ἀναστενάζει.

Λέφκη. 'Εγὼ πάλε, μιὰ φορά ποῦ φυσοῦσε ἀγέρι ἀργόπνοο καὶ λιγοστό, τὸν ἄκουσα ἴσια μὲ τὴν κορφή μου τὴ νύχτα, ποῦ τραγούδαε μοναχός του στὴν ἀκρογιαλιά.

Πλάτανος. 'Ελπίζω νὰ μὴν ἄρχισες καὶ τότες νὰ μουρμουρίζης.

Λέφκη. Γιατί ὄχι; 'Αφτὸς ἄκουγε τὰ φύλλα μου κ' ἔπλαθε τὸ τραγούδι του μὲ τὰ μουρμουρητά μας.

Πλάτανος. Τύχη σου, ποῦ ἔτσι τὸ πῆρε, μὲ καλὸ ἀφτί, γιατὶ μποροῦσε νὰ τὸ πάρη ἀλλιῶς καὶ νὰ θαῤῥέψη πῶς τὸν περγελοῦσες, καὶ τότες ἀλλοίμονο σὲ σένα. 'Αφτὸς δὲ σηκώνει χωρατά.

Πέφκος. Τὰ δικά μας, Πλάτανε, τὰ χωρατά, ἐγὼ λέω πῶς θὰ τὰ θέλη, ἀφοῦ ἐμεῖς δὲν πειράζουμε κανεί, σὰ δέντρα ποῦ εἴμαστε ἀγαθά.

Πλάτανος. Ἴδιος μου ἐγὼ δὲ θὰ τὄβαζα μὲ τὸ νοῦ μου νὰ τὸν πειράξω. Θὰ φοβόμουνα.

Λέφκη. Ἔχει φιλότιμο καὶ καλὰ κάνει.

Πλάτανος. Τί φιλότιμο καὶ ξεφιλότιμο; Φιλόθυμο, θὲς νὰ πῆς. 'Αφτὸς θυμώνει ποῦ εἶναι ἄξιος καὶ μᾶς νὰ μᾶς χαλάση. Μὲ τὸ τίποτα πειράζεται, καὶ τέλειωσε. 'Ο ἴδιος νὰ χασμουρηθῆ, δὲν παραξενέβεται διόλου, καὶ νὰ δῆτε πῶς τὸ συχνοπαθαίνει κιόλας· νὰ χασμουρηθῆ ἄθρωπος μπροστά του, στραβοκοιτάζει. Τί νὰ σᾶς πῶ; Μοιάζει κι ἀφτὸς κάποτε σὰ νἆναι ἀπὸ ῥωμαΐικο σοϊ, ποῦ λέγανε τὰ παιδιά μας, γιατὶ θἄχη καὶ τέτοιους 'Ρωμιούς, ποῦ θυμώνουνε. Ἄφησε πιὰ ποῦ εἶναι καὶ ζῶο.

Λέφκη. Μὰ θὰ μείνῃ ἄραγες ζῶο γιὰ πάντα ὁ Γουανάκος;

Πέφκος. Ὄχι, ὄχι, λένε μαλιστα πῶς μιὰ μέρα, ξαφνικά, θὰ ξυπνήσῃ, κι ἀπὸ ζῶο θὰ γίνῃ ἄθρωπος σωστός.

Ἰτιά. Πές μας, πές μας, Πέφκο, ποῦ ξέρεις, τί χρειάζεται γιὰ νὰ δοῦμε τέτοιο θάμα; Βότανο πρέπει νὰ φάῃ; Πρέπει νὰ πιῇ τἀθάνατο νερό;

Πλάτανος. Ἔλα δᾶ καὶ σὺ τώρα μὲ τὰ νερά σου! Ἀφτὰ εἶναι τοῦ παλιοῦ καιροῦ. Μήτε βότανο θέλει μήτε ἀθάνατο νερό, παρὰ φτάνει μιὰ λέξη μονάχα νὰ μπορέσῃ ἑνὸς ἀθρώπου νὰ πῇ, κι ὁ ἄθρωπος νὰ τὸν καταλάβῃ.

Ἰτιά. Μὰ ὁ Γουανάκος, Πατέρα, τὴν ἴδια γλώσσα μιλεῖ ποῦ μιλοῦνε καὶ δάφτοι ἐδῶ, οἱ δικοί μας.

Πέφκος. Τὴ μιλεῖ, τὴν καταλαβαίνει κιόλας ἀφτὸς ὅταν τὴ μιλοῦν ἀνάμεσά τους, ποῦ καὶ ποῦ. Μὰ σὰ θέλει ὁ ἴδιος νὰ κουβεντιάσῃ μαζί τους, τοῦ κάκου! Δὲν μπορεῖ.

Ἰτιά. Ὁ κακόμοιρος ὁ Γουανάκος! Γιὰ τοῦτο μιλεῖ μόνος του καὶ πάει! Γιὰ τοῦτο, σὰ μιλοῦνε, ζυγώνει κι ὅλο νἀκούσῃ πασκίζει, γιὰ νὰ πῇ τὸ λόγο του κι ἀφτός.

Πλάτανος. Κι ἀφτοὶ μήτε τὸ ὑποψιάζουνται ποτέ τους.

Λέφκη. Παραξενέβουνται μάλιστα οἱ ἀνόητοι, σὰν ἔρχεται. Καλὰ τουλάχιστο ποῦ δὲν τολμοῦνε καὶ νὰ τὸ πολυδείξουνε καὶ θυμώσῃ · μὰ φοβοῦνται ὅλοι τους τὸ Γουανάκο τρομερά.

Ἰτιά. Τί κρῖμα! Εἶναι τόσο ἥμερος ὁ καημένος, φτάνει νὰ ξέρῃς νὰ τονὲ χαϊδέψῃς.

Λέφκη. Καὶ ποῦ νὰ ξέρουν ἀφτοί, ποῦ εἶναι πιὸ ζῶα κι ἀπὸ τὸ Γουανάκο!

Πέφκος. Λέφκη, Λέφκη, μὴν τοὺς καταφρονῇς καὶ τόσο πολύ. Θὰ τοὺς μάθουμε μεῖς ὅ τι πρέπει νὰ μάθουνε — καὶ θὰ γίνουνε, θὰ γίνουν ὅλα ὅσα ἔχουνε νὰ γινοῦνε.

Πλάτανος. Θἀργήση ὅμως κι ἄκουέ με, ποῦ κάτι ξέρω. Νά πάλε ἡ ρίζα μου ποῦ μοῦ πονεῖ.

Λέφκη. Τί ρίζα; Μπᾶς καὶ σ' ἔπιασε πονόδοντος ἀπὸ κάτω, παππουλῆ μου;

Πλάτανος. Γέλα ἐσὺ ὅσο θέλεις, ποῦ δὲν πονεῖς τὰ παιδιά μας. Ξαπλώθηκε ἀφτὸς ἐδῶ ὁ Κουμπόπουλος σὲ μιὰ ρίζα μου ἀπάνω, ποῦ προβάλει ἴσια ἴσια μὲ κεῖ πέρα. Ὅσο κοιμούντανε, δὲν ἔλεγα τίποτις. Μὰ νά σου τώρα ποῦ ξυπνᾷ καὶ τὄννοιωσα πῶς θὰ κάμη πάλε ἀνοησίες.

Πέφκος. Πομονή! Πομονή! Πρέπει νὰ δοῦμε κι ἄλλα πολλά.

ΣΚΗΝΗ Γ'.

ΚΟΥΜΠΟΠΟΥΛΟΣ, ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΤΗΣ.

(*Ὁ* Μοναστηριώτης *κοιμᾶται.* *Ὁ* Κουμπόπουλος *ξύπνησε καὶ τρίβει τὰ μάτια του. Σηκώνεται λιγάκι καὶ κάθεται σταβροπόδι. Χασμουριέται.*)

Κουμπόπουλος. Ἀνάθεμάν τα! Τί κουβέντες εἶταν ἀφτές! Σὰ νὰ τὶς ἄκουγα καὶ στὸν ὕπνο μου. — Ὡςτόσο κοιμᾶται ὁ φίλος καὶ βαθιὰ μάλιστα. Ἐμένα μὲ ξυπνοῦν τὰ παλιόδεντρα· τὸ φίλο ἐδῶ τὸν ἀποκοιμίζουνε μιὰ ὀμορφιά. (*Ὁ* Μοναστηριώτης *ρουχαλίζει.*) Μπᾶ! Ῥουχαλίζει κιόλας; Στάσου, στάσου! Ἀφτὸς μὲ πῆρε στὸ ψιλό· καὶ γὼ τώρα στὸ τρίψιλο νὰ τὸν πάρω. Ἀφτὸς ξέρει χίλιες τέχνες· γιά νὰ τὶς ἀπομάθω καὶ γώ! Στὸ γελέκι του μέσα θὰ τὰ βρίσκη ἀφτὸς ὅλα. Ἔλα νὰ κοιτάξουμε! (*Τηράει τὸ* Μοναστηριώτη *ποῦ κοιμᾶται.*) Μπρέ μωρέ, δὲν εἶναι κ' ἔφκολο νὰ κοιτάξης στὸ γελέκι. (*Κάνει ἕνα κίνημα ὁ* Μοναστηριώτης.) Χάθηκα! Γρήγορα νὰ πέσω, νὰ δῆ πῶς κοιμοῦμαι. (*Ὁ* Κουμπόπουλος *πάει νὰ ξαπλωθῆ, ὁ* Μοναστηριώτης, *στὸν ὕπνο του, γυρίζει ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ καὶ*

πέφτει κατάστηθα.) Μάννα μου! Θὰ μὲ φάῃ! (*Ἐκεῖ ποῦ πάει νὰ ξαπλωθῇ κι ἀφτός, γιὰ νὰ κάμῃ τὸν κοιμισμένο, πέφτοντας ἀκκουμπάει ἄξαφνα τὸ κεφάλι του ἀπάνω στὸ γελέκι.*) Μωρέ, κουτὸς ποῦ εἶναι! Γύρισε καὶ βρέθηκε τώρα τὸ προσκέφαλό του προσκέφαλό μου! (*Πιάνει τὸ γελέκι, τὸ κοιτάζει.*) Νά το, καλέ, νά το! (*Σηκώνεται μάνι μάνι, πηδᾷ, μὲ τὸ γελέκι στὰ χέρια, ὀμπρὸς στὴ σκηνή.*) Τὸ βαστῶ! Δικό μου εἶναι! Πάει πιὰ τώρα κ' ἡ δύναμή του. Δὲν ἔχει φόβο νὰ ξυπνήσῃ. (*Τὸ καμαρώνει καὶ ψάχνει.*) Γιά νὰ δοῦμε τί ἔχει μέσα. Στὶς τσέπες θἆναι κ' οἱ τέχνες του οἱ πολλές. (*Τραβάει ἀπὸ τὴ μιὰ τσέπη μιὰ κορδέλλα κόκκινη.*) Τί ὄμορφο! Ἀφτὸ στράφτει σὰν τὸν ἥλιο. (*Τραβάει κομμάτι σπάγγο.*) Ἀφτὸ δᾶ, ποτέ μου δὲν εἶδα τέτοιο. Ἀφτὸ νὰ τοῦ πάρω! (*Τραβάει μιὰ σουγιά.*) Ὄχι, ὄχι, ἀφτό! Τί δὲν κάνει κανένας μὲ μιὰ σουγιά; (*Τραβάει ἕνα μικρὸ μικρούτσικο καρφί. Τὸ βαστᾷ καὶ τὸ κοιτάζει μὲ προσοχή.*) Ἀφτὸ θἆναι ποῦ πεταλώνει ψύλλο. (*Κοιτάζει πάλε στὸ γελέκι.*) Κ' ἔχει ἀκόμη ἕνα σωρὸ πράματα μέσα! Ποιὸ ἀπ' ὅλα νὰ τοῦ πάρω; (*Ἄδειασε καὶ τὶς δυὸ τσέπες τοῦ γελεκιοῦ καὶ συλλογιέται.*) Πῶ! Πῶ! Πῶ! Τί λές; Ἀν τἄπαιρνα ὅλα; Ἀμέ, τί λόγος! Ὅλα θὰ τοῦ τὰ χτυπήσω. (*Στέκεται μιὰ στιγμὴ καὶ κοιτάζει, τὸ γελέκι στὸ ἕνα χέρι, στἄλλο τὰ πράματα ποῦ ἔβγαλε ἀπὸ μέσα.*) Μὰ ποῦ νὰ τὰ βάλω τώρα; Καλέ, ἂς τὰ ξαναβάλω στὶς τσέπες (*τὰ χώνει μέσα μάνι μάνι*) κι ἂς βάλω ἐγὼ τὸ γελέκι του. (*Τὸ φορεῖ καὶ καμαρώνει.*) Μοῦ πάει μιὰ μορφιά. Μιὰ καὶ τοῦ πῆρα τὸ γελέκι, τοῦ πῆρα μαζὶ καὶ τὴ σοφία του. Καὶ τώρα φύβγι! (*Φέβγει τρεχάτος.*)

ΣΚΗΝΗ Δ'.

'Αργίζουν τὰ φύλλα καὶ τρέμουνε.

ΠΛΑΤΑΝΟΣ. 'ΙΤΙΑ.

Πλάτανος. Παιδάκια μου, τί σᾶς ἔλεγα; Νά καὶ τὰ παιχνίδια ποῦ ξέρουν οἱ καημένοι! Ὡςτόσο καλὰ τὸ κατάφερε ὁ ἐρίφης, καὶ θέλω δὲ θέλω, γελῶ. (*Σειοῦνται τὰ κλαριά του, σὰ νὰ γελούσανε δυνατά.*)

'Ιτιά. 'Εγώ, Πατέρα μου, φοβοῦμαι. Φοβοῦμαι! Νὰ δοῦμε ὁ ἄλλος τώρα τί θὰ πῇ.

Πλάτανος. Δουλειὲς μὲ φοῦντες θὰ μᾶς βγάλῃ στὴ μέση τὸ γελέκι. Νά τος κιόλας ποῦ ξυπνᾷ.

ΣΚΗΝΗ Ε'.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΤΗΣ, μόνος.

Μοναστηριώτης. (*Γυρίζει πρῶτα καὶ ξαπλώνεται στὴ ράχη· ἔπειτα σηκώνεται λιγάκι ὡς τὴ μέση κ' ἔτσι βρίσκεται καθησμένος χάμου. Τρίβει τὸ κεφάλι του καὶ τὴν κοιλιά του.*) Τί ἔπαθα; Μοῦ πονεῖ τὸ κεφάλι. Πονῶ τώρα καὶ στὴν κοιλιά. Ὄχου! ὄχου! Μπρὲ Κουμπόπουλο, φώναξ' τὴ μαμμή. Ἔγγυος θἄμουνα καὶ δὲν τὄξερα. Μωρὲ σύ, ποῦ εἶσαι; (*Γυρίζει ἀριστερά του καὶ γυρέβει.*) 'Εδῶ εἶσαι; (*Γυρίζει δεξιά του*). Μήτε δῶ! (*Κοιτάζει ψηλά.*) Μπᾶς καὶ πέταξες στὸν οὐρανό; (*Κοιτάζει χάμου.*) Ἢ μπᾶς καὶ χώθηκες σὲ καμιὰ τρούπα; (*Κοιτάζοντας χάμου, βλέπει τὸ μέρος ποῦ ἀκκουμποῦσε τὸ κεφάλι του.*) Βάϊ! Βάϊ! 'Αμ' τὸ προσκέφαλό μου; 'Αμ' τὸ γελέκι μου; (*Ψάχνει καὶ δὲν τὸ βρίσκει.*) Καλέ, τὸ γελέκι μου πάει! Ὁ μασκαρᾶς! 'Αφτὸς θὰ μου τὄκλεψε καὶ τὄστριψε. Στάσου, στάσου νὰ δῇς. (*Σηκώνεται τώρα ὁλόρθιος καὶ φωνάζει.*) Τραπάντζαλη!

Πούπο! Σγούρδα! Τράστα! Μουστάκα! Τζολίνα! Πού εἶστε, μωροί, νὰ τὸν πιάσετε; Δὲν ἀκούνε! *(Φωνάζει ἄλλους ἄγριους.)* Γκόρο! Δασκαλάκη! Φύτιζα! Λαλαούνα! Φουρδάκη! Ξερομερίτη! Ἐδῶ, ἐδῶ γρήγορα, συντρόφοι μου καὶ συνάγριοι! Κανένας! *(Φωνάζει πάλε.)* Κρομμύδη! Μαρούλη! Φραντζολᾶ! Μαϊμουζῆ! Μπαβέα! Λιγνέ! Ψυχίτσα! Μέρμηγκα! Ξυφλούδα! Τσιμενίκο! Σκοτώθηκα στὶς φωνές. Καὶ δὲν ἔρχουνται. Καλέ, ξέχασα! Ἐδῶ εἴμαστε στὴ γῆ τοῦ Πυρός! Ἐδῶ δὲν ἔρχουνται, σὰν τοὺς φωνάζεις. Πρέπει νἀνάψῃς, νὰ τὸ δοῦνε καὶ πετιοῦνται. *(Σὰ νὰ ψάχνῃ κάτι στὸ ζουνάρι του.)* Ἔλα δᾶ ποῦ κερὶ δὲν ἔχω! Εἶχα στὸ γελέκι μου, μὰ ποῦ τώρα; Στάσου! *(Πάει πρὸς τὰ Δέντρα. Στοῦ* Πλατάνου *τὸν κορμό, βλέπει ἕνα κλαράκι μὲ φύλλα.)* Νὰ τὸ κόψω καὶ γίνεται περίφημα δαδί. *(Το κόφτει μὲ το χέρι. Τρίζουν τὰ φύλλα.)*

Πλάτανος. Ἔννοια σου ἐσύ! Ἐγὼ εἶδα κι ἄλλα πολλά.

Ἰτιά. *(Ἀναστενάζει.)* Ἀχ! κι ἀφτὸς ὁ ἀσυνείδητος οὔτε νὰ μᾶς ἀκούῃ, οὔτε νὰ νοιώθῃ!

Μοναστηριώτης. Καὶ μοῦ λέει ὁ Κουμπόπουλος πῶς ἀφτὰ μιλοῦνε! Τὰ κλαδέβεις καὶ μήτε νοιώθουνε! *(Κοιτάζει τὸ κλαράκι ποῦ ἔκοψε.)* Καλά, μὰ τώρα πῶς νὰ τἀνάψω; Εἶχα ἕνα σπίρτο. Πάει κι ἀφτὸ μὲ τὸ γελέκι! Μπρέ, ὁ ἀθεόφοβος! Τὴ ζωὴ μοῦ ἔκλεψε! Τώρα πιά, χωρὶς τὸ γελέκι μου, τίποτα δὲν εἶμαι. Ἀνάθεμάν τονα! Γιά νὰ φωνάξω ἀκόμα, ἴσως ἔρθουνε καὶ δίχως δαδί. *(Φωνάζει.)* Τρούγκα! Σκορδαρᾶ! Μαγκουράκη! Τσιλιμίγκρο! Σιαπάτη!... Μωρέ, τί μποῦφος ποῦ εἶμαι! Ἀντὶς νὰ τοὺς φωνάζω, πῶς δὲν πάω νὰ τοὺς ἔβρω; Γρήγορα γρήγορα, γιατὶ ὁ Κουμπόπουλος θἆναι κιόλας μακριά. *(Φέβγει δεξιὰ τρεχάτος.)*

ΣΚΗΝΗ Ϛ'.

ΚΟΥΜΠΟΠΟΥΛΟΣ. Ἔπειτα ΚΑΛΑΘΟΥΝΑ.

Κουμπόπουλος. (*Φαίνεται πρῶτα τὸ κεφάλι του ἀπὸ τἀντίθετο μέρος ἀριστερά. Κοιτάζει, δὲν ἔρχεται ὅμως ἀκόμη στὴ σκηνή.*) Τρέχα, παιδάκι μου, κι ἂ μὲ πιάσῃς, σοῦ χαρίζω κεράσια. (*Κοιτάζει πάλε καὶ βλέπει πῶς δὲν εἶναι κανένας.*) Καλὸ ταξίδι! (*Γυρίζει το κεφάλι ἀπὸ τὴ μεριὰ ποῦ ἦρθε καὶ φωνάζει.*) Καλαθούνα! Καλαθούνα! Τώρα μπορεῖς νἄρθῃς. (*Προβάλλει ἀγάλια ἀγάλια στὴ σκηνή.*) Μὴ φοβᾶσαι. (*Ἡ* Καλαθούνα *βγαίνει ἀπο το ἴδιο μέρος ἀριστερὰ καὶ τὸν ἀκλουθάει.*) Ἔλα κ' ἔχω κάτι νὰ σοῦ πῶ! (*Τῆς γνέφει καὶ κάνει δυὸ τρία βήματα, ὥςπου φτάνουνε κ' οἱ δυό τους στὴ μέση τῆς σκηνῆς, μὲ τὰ Δέντρα γύρω γύρω. Ἡ* Καλαθούνα *εἶναι ἀγριοπούλα κι ἀφτὴ σὰν τοὺς ἄλλους. Φορεῖ ψιλὸ φουστάνι, σὰ φουστανελλάκι, κ' ἕνα παννὶ μισοτυλιγμένο στο στῆθος της, ποῦ το σκεπάζει λίγο.*)

Καλαθούνα. (*Τὸν κοιτάζει ἀνήσυχη.*) Τί τρέχει; Τί εἶναι ἀφτὸ τὸ γελέκι;

Κουμπόπουλος. Καλὰ μαντάτα, μωρή, ἔχω νὰ σοῦ πῶ. Σοῦ μάζωξα τὴν προίκα σου!

Καλαθούνα. (*Χαρούμενη.*) Ἀλήθεια;

Κουμπόπουλος. Ἀλήθεια καὶ παραλήθεια! Σοῦ τὴ μάζωξα ἐδῶ κατὰ γῆς, καὶ γιὰ τοῦτο σ' ἀφίνω καὶ φέβγω.

Καλαθούνα. Τρελλάθηκες; Προίκα μοῦ βρῆκες καὶ μ' ἀφίνεις;

Κουμπόπουλος. Κοντὰ στὸ νοῦ, ἀφοῦ τὴν ἔκλεψα.

Καλαθούνα. Ἀχ! Θέ μου, τί ἔκαμες; Μπᾶς κ' εἶναι ἡ προίκα τὸ γελέκι;

Κουμπόπουλος. Ἀμ' δὲν τὸ βλέπεις πῶς εἶναι τοῦ Μοναστηριώτη;

Καλαθούνα. Ἐγὼ θάῤῥεψα πῶς σοῦ τὄδωκε γιὰ τὴν πλύση.

Κουμπόπουλος. Γιὰ τὴν πλύση, τέτοιο πρᾶμα; Γιὰ δὲς τί ὡραῖα ποῦ μοῦ πάει. (*Τὸ κουμπώνει καὶ τοῦ εἶναι πολὺ μεγάλο, λές καὶ πλέχει μέσα.*)

Καλαθούνα. Σὰ νὰ πάχυνες.

Κουμπόπουλος. (*Τὸ ξεκουμπώνει.*) Βάλ' το καὶ σὺ λιγάκι, ποῦ εἶσαι περδικούλα. (*Τῆς βάζει τὸ γελέκι.*)

Καλαθούνα. (*Τὸ κοιτάζει καὶ πάει νὰ τὸ κουμπώση.*) Καὶ μένα σὰ φαρδὶ μοῦ ἔρχεται.

Κουμπόπουλος. Καλέ, δὲ βαριέσαι; Νά, ἔτσι νὰ σὲ βλέπω καὶ νὰ τὸ φορῇς, σὰ στεφανωθοῦμε.

Καλαθούνα. Ἄφησέ μου το λοιπὸν ἀπὸ τώρα, νὰ τὸ συνηθίσω.

Κουμπόπουλος. Νὰ σοῦ τἀφήσω; Χωρατέβεις;

Καλαθούνα. Ἀφοῦ εἶναι προίκα μου;

Κουμπόπουλος. Προίκα σου, μὰ ἐγὼ σοῦ τὴ φυλάω καλήτερα. Νἄξερες τί ἔχουν οἱ τσέπες μέσα!

Καλαθούνα. Μήπως ἔχει φκειασίδι γιὰ μένα; Τίποτες πουμμάδες γιὰ τὰ χείλια;

Κουμπόπουλος. Ἔλα δᾶ καὶ σύ! Ἔχει μέσα τέχνες τοῦ διαβόλου.

Καλαθούνα. Πρόσεχε, πρόσεχε νὰ μὴ σὲ φάῃ.

Κουμπόπουλος. Νὰ μὲ φάῃ τὸ γελέκι;

Καλαθούνα. Ὄχι! Μὰ ὁ διάβολος ποῦ λές.

Κουμπόπουλος. Ἔννοια σου! Τώρα τὸν τρώω ἐγώ. Κανένα στὸν κόσμο πιὰ δὲ φοβᾶμαι.

Καλαθούνα. Τότες γιατί φέβγεις;

Κουμπόπουλος. Γιατὶ θὰ μὲ πάρουνε ἀφτοὶ στὸ ξύλο — καὶ δὲν ταιριάζει.

Καλαθούνα. Ἀχ! καὶ ποῦ θὰ πάς;

Κουμπόπουλος. Ποῦ; Στὴν πέρα φυλή, πίσω ἀπὸ τὰ κορφοβούνια, στοὺς Περαμερῖτες.

Καλαθούνα. Σῶσε, Διάβολε; Κι ἂ σὲ σκοτώσουν ἐκεῖ;

Κουμπόπουλος. Οἱ Περαμερῖτες, γιὰ τέτοιο γελέκι, πόλεμο σηκώνουν, ὄχι νὰ μὲ σκοτώσουνε!

Καλαθούνα. Πέθανα! Θὰ βγῇς καὶ στὸν πόλεμο;

Κουμπόπουλος. Καὶ τί θαῤῥεῖς; (*Κοιτάζει τὸ γελέκι του καὶ περ φανέβεται.*)

Καλαθούνα. Θὰ λιγοθυμήσω! Ἄχ! καὶ πότε, πότε θὰ παρθοῦμε; Ἐσὺ πιὰ μὲ τὸ γελέκι σου, θὰ μὲ ξεχάσῃς.

Κουμπόπουλος. Θὰ σοῦ τὸ φέρω πίσω, σὰ νικήσουμε.

Καλαθούνα. Ποῦ νὰ μὲ θυμηθῇς ἐμένα, τώρα ποῦ ἔγινες ἥρωας;

Κουμποπουλος. Μὴν τὰ λὲς καὶ λιγώνω.

Καλαθούνα. Ἄχ! τί πικρὴ ποῦ εἶναι ἡ ὥρα τοῦ μισεμοῦ!

Κουμπόπουλος. Σώπα, καλέ. Σὰ νἄρχισα καὶ γὼ νὰ πονῶ, τώρα ποῦ τὸ εἶπες.

Καλαθούνα. Τάξε μου πῶς θὰ μ' ἀγαπᾷς πέρα στὴν Περαμεριά. Δός μου, γιὰ θύμηση, ἕνα κουμπὶ τοῦ γελεκιοῦ σου!

Κουμπόπουλος. (*Συγκινημένος.*) Ἕνα κουμπί; Κουμπί, δὲ γένεται. Εἶναι καὶ τὄνομά μου. Κουμπόπουλος! Στάσου! (*Ψάχνει στὴν τζέπη.*) Νά! (*Βγάζει τὴν κόκκινη κορδέλλα.*) Ἀφτὸ ἐδῶ νὰ σοῦ δώσω. (*Ἡ φωνή του τρέμει.*) Ὄχι! Πάει πολύ. Νὰ τὴν κόψουμε. (*Παίρνει τὴ σουγιά.*) Πᾶρ' το, πᾶρ' το καὶ νὰ μὲ θυμᾶσαι! (*Κόβει ἕνα μικρὸ μικρὸ κομματάκι ἀπὸ τὴν κορδέλλα καὶ τῆς τὸ δίνει.*) Ὅσο λείπω, ἔχε το γιὰ φυλαχτό. (*Δακρίζουν τὰ μάτια του.*)

Μοναστηριώτης. (*Εἶναι ἀκόμη πίσω ἀπὸ τὴ σκηνή,*

δεξιὰ μεριὰ καὶ φωνάζει.) Βεκούση! Πίκια! Χαρατζῆ! Παππασμύρη! Καψιμάλη! Κουράντη!

Καλαθούνα. Ἔρχεται! ἔρχεται! Φύγε! Ἀχ!

Κουμπόπουλος. (*Φέβγοντας πρὸς τἀριστερά, τῆς δείχνει μὲ τὸ δάχτυλο τὸ κομματάκι κορδέλλα ποῦ τῆς ἔδωσε.)* Φέβγω, φέβγω — καὶ νὰ μὴν τὸ χάσῃς!

Μοναστηριώτης. (*Πάντα χωρὶς νὰ φαίνεται ἀκόμη.)* Βερδεμπέλη! Κατσούλη! Φουριδάκη!

Καλαθούνα. Ἔρχουνται! Ἔρχουνται! Νὰ κρυφτῶ γρήγορα! (*Πάει ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, δεξιά, στέκεται κρυμμένη πίσω ἀπὸ τὸν* Πλάτανο.)

ΣΚΗΝΗ Η'.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΤΗΣ καὶ φίλοι του Ἄγριοι.

Μοναστηριώτης. (*Ἔρχεται βιαστικά.)* Κατώρθωσα καὶ τοὺς ἔφερα! — Ἐδῶ εἶστε, Καμπάνα, Μπόγρη, Μπαρδάκο, Κάτσο, Κατζούρη, Μποσλῆ, Φαρσούλη, Βακᾶ, κι ὅλοι σας ἐσεῖς;

Οἱ Ἄγριοι. (*Μὲ μιὰ φωνή.)* Ἐδῶ, ἐδῶ εἴμαστε, μαζί σου! (*Στέκουνται ὅλοι τους μπροστά του σὲ μιὰ γραμμή, ἀκίνητοι.)*

Μοναστηριώτης Μπράβο σας! Μὰ τί στέκεστε καὶ μὲ κοιτάζετε; Ὥρα νὰ χάσκετε δὲν εἶναι. Μοῦ ἔκλεψε, σᾶς λέω, τὸ γελέκι μου ὁ ἀχρεῖος, τὸ γελέκι μου ποῦ εἴτανε τὸ καμάρι τῆς χώρας μας. Δίχως τὸ γελέκι, μπορῶ νὰ εἶμαι ἀρχηγός σας; Καὶ σὰ δὲν εἶμαι, ποιὸς θὰ σᾶς προστατέψῃ; Δίχως τὸ γελέκι, ἄθρωπος δὲ θὰ γυρίσῃ νὰ σᾶς κοιτάξῃ. Τέτοιο γελέκι! Θὰ γίνετε ρεζίλι ὡς καὶ στὴν Ἀθήνα. Ἐλᾶτε τὸ λοιπὸν καὶ νὰ μὴ χασομερᾶμε. Νὰ τρέξουμε, νὰ τὸν πιάσουμε. Γρήγορα!

Οἱ Ἄγριοι. Γλήγορα! Γλήγορα! Νὰ τρέξουμε, νὰ τὸν

πιάσουμε! (*Φωνάζουνε ὅλοι τους καὶ βῆμα δὲν κάνουνε.*)

Μοναστηριώτης. Κόλλησαν τὰ πόδια σας καὶ δὲ σαλέβετε;

Οἱ Ἄγριοι. Πάμε! Πάμε! (*Ἀρχίζουνε καὶ κουνιοῦνται γιὰ νὰ φύγουνε, μὰ πολὺ ἀγάλια.*)

ΣΚΗΝΗ Θ'.

Οἱ ἴδιοι κι ὁ ΒΙΓΚΟΣ, δοῦλος τοῦ Μοναστηριώτη.

Βίγκος. (*Ἔρχεται τρεχάτος.*) Ἀφέντη! Ἀφέντη! Στάσου!

Μοναστηριώτης. Τί εἶναι;

Βίγκος. Τὄκοψε λάσπη!

Μοναστηριώτης. Τὸ γελέκι;

Βίγκος. Κι ὁ Κουμπόπουλος μαζί του. Τὸν εἶδα κ' ἔφεβγε γιὰ νὰ πάῃ στὴν πέρα φυλή.

Μοναστηριώτης. Πῶς δὲν τὸν ἔπιασες;

Βίγκος. Ἀφτὸς μὲ περνᾷ στὸ τρέξιμο καὶ φοβήθηκα μπᾶς καὶ κουραστῶ.

Μοναστηριώτης. Ἀνόητε! Τότες ἔπρεπε νὰ πῇς, ἡ ἀστυνομία νὰ τὸν κατασχέσῃ.

Βίγκος. Ἀφέντη μου, τὴν κατασχέζει ἀφτός, γιατὶ θὰ εἶναι πιὰ καὶ φερμένος ἐκεῖ κάτω.

Μοναστηριώτης. (*Μιλώντας στοὺς συντρόφους.*) Ὀμπρός, τὸ λοιπόν, ὅλοι μας, Τσάγγρη, Γαβαλᾶ, Ἀλεβιζάκη, ὅλοι ὀμπρός, στοὺς Περαμερῖτες! Ἢ τὸ γελέκι, ἢ πόλεμος. Ἀκλουθᾶτε με ὅλοι! (*Πηγαίνει μπροστά, φωνάζοντας καὶ χτυπώντας τὰ χέρια.*)

Οἱ Ἄγριοι. (*Πηγαίνοντας πίσω του.*) Σ' ἀκλουθοῦμε! Σ' ἀκλουθοῦμε! (*Φέβγουνε σιγὰ κι ἀδειάζει λίγο λίγο ἡ σκηνή.*)

ΣΚΗΝΗ Ι΄.

ΤΑ ΔΕΝΤΡΑ. Ἡ ΚΑΛΑΘΟΥΝΑ.

Καλαθούνα. (*Εἴτανε κρυμμένη ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὸν* Πλάτανο. *Ἅμα ἔφυγαν οἱ* Ἄγριοι, *προβάλλει στὴ σκηνὴ καὶ στέκεται στὴ μέση, σὰ συλλογισμένη.*) Ποιὸς ξέρει; Ἀφοῦ λένε κιόλας πῶς εἶναι θαματουργὸ τὸ γελέκι, μπορεῖ καὶ νὰ νικήσῃ, τώρα ποῦ τὄχει! Νὰ νικήσῃ καὶ νὰ τὸν καμαρώνω ἀκόμη πιὸ πολύ! Καὶ νὰ τὸν ἀγαπῶ! (*Κοντοστέκεται*). Σὰν τί πρᾶμα νἆναι ἡ ἀγάπη; Ἀρχίζει ἡ καρδιά μου καὶ τρέμει. Ἀχ! τὸ κορδελλάκι ποῦ μοὔδωσε! Γιά νὰ τὸ κοιτάξω. (*Τὸ βγάζει ἀπὸ τὴν τζεπούλα τοῦ φουστανιοῦ της.*) Μικρούτσικο μικρό, μὰ μοῦ τὄδωσε ὁ ἴδιος. (*Τὸ θωρεῖ.*) Ἐδῶ θὰ τὸ βάλω, στὴν καρδιά μου ἀπάνω, νὰ τὸ βαστῶ, νὰ μὲ ζεσταίνῃ. (*Τὸ βάζει στὸν κόρφο της καὶ τὸ σιάζει μὲ τὸ χέρι της, ἀμίλητη.*)

Πλάτανος. (*Σιγὰ σιγά.*) Στὰ σπλάχνα τὰ γλυκὰ τοῦ κοριτσιοῦ μας, ἡ ἀγάπη ἀγάλια ἀγάλια γεννιέται μὲ τὸ μισεμό. Ἔπαιζε ὡς τὰ τώρα καὶ χωράτευε τὸ παιδί μας. Ἀγαπάει, ἀφοῦ πονεῖ.

Ἰτιά. Τὸ καημένο, τὸ μοναχό! Πρέπει νὰ τὸ παρηγορήσουμε λιγάκι, νὰ τὸ λυπηθοῦμε.

Καλαθούνα (*ποῦ ἀφοῦ συγύρισε τὸν κόρφο της, κοντοστάθηκε, σὰ νἄκουε κάτι ποῦ δὲν τὸ καταλαβαίνει, γυρισμένη πρὸς τὰ Δέντρα.*) Μὰ τί λένε ἀφτά, τί νὰ λένε; Κάτι θὰ λένε, δὲ γένεται. (*Τὰ κοιτάζει ἀκόμα.*) Διές τα τί καλὰ ποῦ μοιάζουνε, τί ἀγαθά! Κι ἀφτὰ θὰ ξέρουνε, θὰ ξέρουνε χίλια πράματα! (*Σαλέβουνε τὰ κλαριά, σὰ νὰ φυσοῦσε ἀγέρι.*) Ὁ ἄνεμος θἄρχεται καὶ θὰ τοὺς λέῃ τί γίνεται πέρα πέρα στὴν οἰκουμένη. (*Στέκεται ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸν* Πλάτανο *καὶ συλλογιέται.*) Ἴσως ξέρουνε ἀφτὰ τί κάνει τώρα κι

ὁ δικός μου! (*Τὰ φύλλα ψιθυρίζουνε καὶ πάνε.*) Ἀχ! τί κρῖμα! Δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω τί μοῦ λένε. Θάρθῶ καμιὰ ὥρα νὰ τὰ παρακαλέσω. Μὰ ποῦ νὰ καταδεχτοῦνε. ποῦ εἶναι τόσο καὶ τόσο μεγάλα! Ἐγὼ λέω τουλάχιστο ἐδῶ νὰ μείνω, νὰ τὰ βλέπω καὶ νὰ παρηγοριέμαι. (*Ὁ* Πλάτανος *σκύβει ἕνα κλαρί του μιὰ δυὸ φορὲς κοντὰ στὰ μαλλιά της, σὰ νὰ ἤθελε νὰ τἀγγίξῃ. Κοιτάζει πρὸς τἀπάνω· τὸ ψιθύρισμα γίνεται πιὸ μαλακό.*) Λὲς καὶ μὲ λυποῦνται καὶ μὲ χαδέβουν! Ἐδῶ, ἐδῶ θὰ μείνω, μέρα νύχτα, μαζί τους, νὰ τὸν προσμένω! (*Ἀκκουμπάει στοῦ* Πλατάνου *τὸν κορμό, πίσω μεριά, κι ὅσο στρώννεται χάμου, νὰ ξαπλωθῇ, πέφτει ἡ σκηνή.*)

Τέλος τῆς πρώτης πράξης.

ΠΡΑΞΗ ΔΕΦΤΕΡΗ

ΣΚΗΝΗ Α'.

ΤΑ ΔΕΝΤΡΑ. Ἡ ΚΑΛΑΘΟΥΝΑ.

(Ἡ Καλαθούνα *εἶναι ἀκκουμπισμένη πίσω στὸν κορμὸ τοῦ* Πλατάνου, *ὅπως καὶ στὸ τέλος τῆς πρώτης πράξης. Τὸ πρόσωπό της δὲ φαίνεται, παρὰ μόνο τὰ ποδαράκια της ποῦ εἶναι ξαπλωμένα κατὰ γῆς, σὰ νἀποκοιμήθηκε. Ὅταν ἡ σκηνὴ ἀνεβαίνει, φυσάει λίγο ἀγέρι καὶ ψιθυρίζουνε τὰ Δέντρα. Ὕστερις ἀπὸ μιὰ στιγμὴ πάβει τὸ μουρμουρητό, καὶ τότες ἀρχίζει ὁ* Πέφκος.)

Πέφκος (*ποῦ δὲν εἶπε τίποτις στὴν ὑστερνὴ σκηνή, ὅταν πρωτοπλάγιασε ἡ* Καλαθούνα *κάτω ἀπὸ τὸν* Πλάτανο.) Σὰν τὴ μικρούλα ποῦ ὁ Πλάτανος τώρα τὴ σκεπάζει μὲ τὰ κλαριά του, ἦρθε Κόρη πάναγνη μιὰ μέρα στὸν ἴσκιο μου νἀκκουμπήσῃ, κι ἀπὸ τότες μυρίζω. Κόρη πάναγνη μιὰ μέρα στὸν ἴσκιο μου ἦρθε νἀναστενάξῃ, κι ἀπὸ τότες ἀναστενάζω!

Ἰτιά. Ἀχ! τί μοσκομίλημα εἶναι τοῦτο! Πλάτανε, Πλάτανε, τί λέει ὁ Πέφκος;

Πλάτανος. Ἄφησέ τον, παιδί μου, καὶ λέει ὁ καημένος τὰ δικά του· τοῦ ἀρέσει μοναχός του νὰ τὰ λέῃ.

Πέφκος. Πότε, πότε ἡ πάναγνη Κόρη θὰ ξανάρθῃ, νὰ μυρίσω ἀκόμα τὴ μυρουδιά της;

Ἰτιά. Πλάτανε, Πλάτανε, θλίβεται ὁ Πέφκος καὶ πονεῖ! Μιλάει, κ' ἡ φωνή του τρέμει στὰ κλαριά του.

Πλάτανος. Ἅμα φυσήξῃ ἀγέρι τρυφερό, κάτι φαίνεται καὶ τοῦ ψιθυρίζει, ποῦ δὲν τὸ ξέρουμε μήτε μεῖς.

Πέφκος. Ἀνέμι σηκώθηκε στὴ θάλασσα πέρα πέρα, πάναγνο σὰν τὴν Κόρη, σὰν τὴν Κόρη πανάγαθο κι ἁπαλό. Ἀπὸ μακριά, πολὺ μακριὰ ἔρχεται τἀνέμι καὶ μυρίζει. Θὰ ξανάρθῃ μιὰ μέρα ἡ Κόρη, θὰ ξανάρθῃ καὶ δὲ γίνεται! Γλυκὰ γλυκὰ τἀνέμι μοῦ τὸ λέει.

Ἰτιά. Πλάτανε, Πλάτανε, τὸν ἀκούω καὶ πονῶ. Δὲν μποροῦμε τάχατε καὶ μεῖς ἕνα λόγο τῆς παρηγοριᾶς νὰ τοῦ ποῦμε;

Πλάτανος. Ἔννοιά σου, παιδάκι μου καλό. Μὲ τὴν ἴδια του τὴ μυρουδιὰ ὁ Πέφκος μας παρηγοριέται, ὁ ἀγαπημένος.

Πέφκος. Θἄρθῃ, θἄρθῃ καὶ τὸ νοιώθω. Ἐμένα τί μὲ μέλει γιὰ τὰ χρόνια τὰ γοργά; Τί μὲ μέλει γιὰ τοὺς αἰῶνες ποῦ περνᾶνε; Ἥσυχα θὰ τὴν προσμένω καὶ θὰ τραγουδῶ!

Ἰτιά. Πλάτανε, Πλάτανε, τὸ ψιθύρισμα τὸ δικό του, κανένα δὲν τὄχει ἀπὸ μᾶς, τόσο γλυκὸ συνάμα καὶ τόσο δυνατό. Σὰ χάδι μοιάζει καὶ σὰν παράπονο κι ἀναστεναγμός. Ἀχ! καὶ τί ἀντρίκια ποὖναι ἡ λαφρόβροντη φωνή του!

Πλάτανος. Ἀφτός, Ἰτιά μου, σὰν ὀνειροπλέχτης ποῦ εἶναι, σὰν ποιητής, κάποτε μήτε μᾶς βλέπει, μήτε μᾶς ἀκούει, παρὰ μοναχός του στέκεται ὧρες, στέκεται χρόνια συλλογισμένος.

Ἰτιά. Πλάτανε, Πλάτανε, ποιὰ νἆναι ἡ Κόρη ποῦ λέει ὁ Πέφκος πῶς τὴν προσμένει; Τὴν ἀγαπάει;

Πλάτανος. Ὄχι, παιδί μου, δὲν πιστέβω. Ποῦ νὰ τὴν ἀγαπήσῃ; Ἀφτὴ μοιάζει πῶς εἶναι σὰν εἶδος Θεά, κ' ἔρχεται μόνο γιὰ νὰ τὴ χαίρεται ὁ κόσμος, νὰ τὴ χαιρόμαστε κάποτε καὶ μεῖς.

Πέφκος. (*Σὰ νὰ μιλοῦσε μοναχός του.*) Θεὰ τῆς Καλοσύνης, Θεὰ τῆς Ὀμορφιᾶς, Θεά, Θεὰ τῆς Ἀγάπης!

Ἰτιά. Πῶς τὴ συλλογιέται καὶ λαλεῖ! Ἀχ! πόσο θὰ ἤθελα καὶ γὼ νὰ τὴ δῶ τὴν πάναγνη Κόρη! Πλάτανε, Πλάτανε, θὰ φανῇ, πές μου, καμιὰ μέρα;

Πλάτανος. Ἀφτή, παιδί μου, περνοῦνε κάποτε χρόνια, περνοῦνε κάποτες αἰῶνες καὶ δὲ φαίνεται, λὲς καὶ κοίτεται πουθενά, σ' ἔρημο Νησί, πεθαμμένη. Μὰ τέτοια Κόρη δὲν πεθαίνει, καὶ νὰ ποθάνῃ δὲν μπορεῖ. Πάντα κάπου θὰ φανῇ, στὸν κόσμο, ἂς περάσουνε κ' αἰῶνες.

Ἰτιά. Θέ μου! Θέ μου! Τί πομονὴ ποῦ μᾶς χρειάζεται! Θὰ τάξιωθοῦνε ποτὲ νὰ τὴ χαιρετήσουνε, νὰ τὴ χαροῦνε τὰ φύλλα μου τὰ κλαμένα;

Πλάτανος. Ἔλα δᾶ καὶ σύ, καημένη! Ἀνυπόμονη, σὰν κορίτσι ποῦ εἶσαι, μιλεῖς. Δὲν τὸ ξέρεις τάχα πῶς ἐμεῖς δὲ λογαριάζουμε τὸν καιρό; Τὰ χρόνια τίποτις δὲ μᾶς εἶναι. Μπᾶς καὶ μᾶς ἔχεις γιὰ ἀθρώπους; Εἴμαστε καὶ μεῖς ἀθάνατοι σὰν τὴν Κόρη.

Ἰτιά. Πές μου τα, πές τα, Πλάτανε, τὰ ἱστορικά μας, νὰ τἀκούσω νὰ παρηγορηθῶ, πές τα, Πλάτανέ μου, τώρα ποῦ εἶναι καλοκαιριὰ κι ὅλα ἡσυχάσανε πέρα πέρα.

Πλάτανος. Δὲν τὰ βαρέθηκες ἀκόμα τὰ παραμύθια;

Ἰτιά. Παραμύθια δὲν εἶναι ἀφτά. Ἐσὺ ξέρεις τί εἴτανε πρῶτα, τί εἶναι καὶ σήμερις τὰ Δέντρα.

Πλάτανος. Πρῶτα, στοῦ κόσμου τὴν ἀρχή, σὰ δὲν εἴταν ἀκόμη πετούμενο πουλὶ στὸν ἀέρα, σὰ δὲν εἴταν ἀκόμη ψὺδὲ στὴ θάλασσα οὐδὲ στὴ στεριά, ζῶο πουθενὰ ζωντανό, πρῶτα βγήκαμε ἐμεῖς. Ἐμεῖς ἔπρεπε νὰ γεννηθοῦμε, γιὰ νἄχουνε ὅλα τἄλλα θροφή. Μᾶς ἔλεγαν τότες Καλαμῖτες, Στιγμαριές, Ψιλόφυτα, Σιγιλλάρια, Λεπιδόδεντρα, Πρωτοταξῖτες. Ὕστερις φάνηκαν τὰ πρῶτα πλεούμενα, οἱ Τριλωβῖτες, οἱ Γραφτόλιθοι, τὰ Βραχυπόδια, τ' Ἀκέφαλα, τὰ Κεφαλοπόδια. Μὰ κι ἀφτὰ μᾶς χρωστούσανε τὴν ὕπαρξή τους, ἔτσι κι ἀφτὰ γεννηθήκανε ἀποτὰ μᾶς. Γιατί, σὰν ποῦ

βλέπεις σήμερις τὰ σφουγγάρια καὶ τὰ κοράλλια ποῦ εἶναι μισὸ ζῶα, μισὸ φυτά, μισὸ πλεούμενα, ἔτσι καὶ τότες κάτι δικοί μας παραχάρηκαν τὸν ἥλιο, τὸν ἀέρα καὶ τὴ γίς, κι ἀρχίσανε, ἀπὸ τὸν πόθο λίγο λίγο ποῦ εἴχανε γιὰ τὴ ζήση, νὰ σέρνουνται δῶθε κεῖθε, νὰ κατεβαίνουνε στοὺς γιαλούς, νἀνεβαίνουνε στὴν ἀκρογιαλιὰ καὶ στὶς κορφοῦλες, κι ἀντὶς ἀγαθὰ δεντράκια ποῦ εἴτανε πρῶτα, θελήσανε καὶ καλὰ νὰ γίνουνε ζῶα, τὰ κακόμοιρα. Βλέπεις τὸ λοιπὸν πῶς καὶ τὰ πρῶτα ζῶα δέντρα εἴτανε στὴν ἀρχή. Μιὰ ὅμως καὶ γίνανε ζῶα, μὴν τὰ ρωτᾷς. Ἀπὸ τότες βαστάει τὸ πατιρντὶ τὸ περίφημο, ἀπὸ τότες τρέχουνε, μουγγρίζουνε, γαβγίζουνε, ριάζουνται, ἀλυχτοῦνε, γκαρίζουνε, οὐρλιάζουνε, τρώγουνε καὶ τρώγουνται ἀνάμεσά τους. Κατόπι, σὰ φάνηκε κι ὁ ἄθρωπος, μὴ χερότερα! Πέταξε ἀμέσως τὶς φωνές, ἅμα ποῦ ἦρθε στὸν κόσμο. Ἐμεῖς ὅμως, πιὸ περήφανοι, πιὸ πιστοί, ἀπομείναμε Δέντρα καὶ κρατήξαμε ἀπὸ μέσα τὴ φωνή μας, ποῦ σήμερις δὲν ξέρει ὁ ἄθρωπος νὰ τὴν ἀφουκρᾶται.

Λέφκη. Σ' ἀκούω, Πλάτανε, σ' ἀκούω ἀπὸ τἀψηλά μου τὰ κλαριά, καὶ καμαρώνω. Ἐμᾶς ποιὸς μᾶς περνᾷ;

Πλάτανος. Καλὰ ποῦ ξύπνησες! Ἀφτηνῆς, μάτια μου, νὰ τῆς λὲς τὰ παινέδια της, κι ἀμέσως κατεβαίνει ἀπὸ κεῖ ἀπάνω.

Ἰτιά. Μά, πές μου, Πλάτανε, ποῦ ὅλα τὰ κατέχεις καὶ μᾶς τὰ λὲς μιὰ μορφιά, θὰ μᾶς καταλάβουνε ποτὲ οἱ ἀθρῶποι μας οἱ κακόμοιροι;

Πλάτανος. Ξέρω καὶ γὼ τί νὰ πῶ; Κάπου κάπου ἔρχουνται στὸν ἴσκιο μας, ραχατέβουνε κι ἀρχίζουνε πιὰ νὰ μιλᾶνε γιὰ φυλλοκάρδια. Μὰ ποῦ νὰ τὸ νοιώθουνε πῶς καρδιὰ ἔχουμε πρῶτα ἐμεῖς, ἀφοῦ γιὰ νἄχῃς καρδιά, πρέπει νἄχῃς φύλλα; Κάποτε πάλε, σὰν τὸν τζακίσουνε στὸν ἴσκιο μας, λένε πῶς βασιλέβουν τὰ ματόκλαδά τους, δίχως νὰ τὸ ὑποψιάζουνται πῶς ἐννοεῖται καὶ τοὺς βλέπουνε τὰ κλαδιά

μας. Ἄκουσα καὶ πῶς ἕνας Ἀθηναῖος ὠνομάζουνταν Κλών. Τ' ὄνομα σὰν ἄνοστο μοῦ φάνηκε· ἄλλοι ὅμως λέγουνται Κλάδοι. Κάτι κι ἀφτό. Τουλάχιστο γίνεται μιὰν ἀρχή.

Λέφκη. Κι ἄλλη προκοπὴ δὲν προσμένεις ἀπὸ δάφτους;

Ἰτιά. Ποτέ μας, Πατέρα, ποτὲ μὲ τοὺς ἀθρώπους δὲ θὰδερφωθοῦμε;

Πλάτανος. Λέει ὁ Πέφκος πῶς κι ἀφτὸ μπορεῖ νὰ γίνῃ, μὰ θέλει θάμα.

Ἰτιά. Καὶ τί θάμα, Πλάτανέ μου;

Πλάτανος. Ἡ Ἀγάπη, λέει ὁ Πέφκος, θὰ τὸ κάμῃ, γιατὶ σὰν προσέχει κανεὶς καὶ μελετάει καὶ γυρέβει νὰ μάθῃ τὰ μυστικὰ τῆς δημιουργίας, τί θὰ πῇ ἀφτό; Θὰ πῇ πῶς ἀγαπᾷ. Μὲ τὴν ἀγάπη ἔγινε κόσμος ὁ κόσμος.

Ἰτιά. Ἀχ! κι ἀφτοὶ σοῦ ψέλνουνε ἄλλα ἀντ' ἀλλῶνε. Προχτὲς ἄκουσα μάλιστα ἕνανε νὰ λέῃ, πῶς δὲν εἴμαστε δᾶ καὶ τόσο πρᾶμα, πῶς καὶ μεῖς θἄρθῃ ὥρα ποῦ θὰ μαραθοῦμε.

Λέφκη. Τοὺς ἀνόητους! Τοὺς στραβούς!

Πλάτανος. Ναί, πέφτουν ἀλήθεια τὰ φύλλα μας, τὰ φύλλα μας ὅμως γίνουνται χῶμα. Καὶ τὸ χῶμα πάλε μᾶς θρέφει καὶ θρέφει μαζὶ τὰ καινούρια μας τὰ φύλλα, ποῦ εἶναι καμωμένα ἀπὸ τὰ παλιά μας, κ' ἔτσι, ἐμᾶς, πάντα ζωντανέβουνε τὰ πεθαμμένα μας καὶ πάνε. Σὰν τύχῃ πάλε καὶ γεράσῃ τὸ Δέντρο, γιατὶ καὶ γὼ εἶμαι γέρος, σὰν τύχῃ πιὰ καὶ ξεραθῇ ὁ πολυδαρμένος ὁ κορμός μας, σιμὰ σιμὰ στὸν κορμὸ ποῦ ξεψυχάει, βγαίνει ἀπὸ τὴ ρίζα μας ἕνα βλαστάρι, σὰ στερνή μας ἀνάσα, τὸ βλαστάρι μεγαλώνει, κ' εἶναι πάντα τὸ ἴδιο τὸ δέντρο ποῦ ζῇ.

Λέφκη. Παντοτεινὰ σὰν τὴν Πλάση, θὰ ζοῦμε, ὅσο περνοῦν ἀφτοὶ καὶ θὰ τοὺς βλέπουμε ποῦ περνοῦνε, γιατὶ τὰ βλέπουμε ὅλα, παναιώνια ἐμεῖς καὶ πανήξερα Δέντρα!

Ἰτιά. Ἐσὺ τὸ λές, ποῦ ἔχεις κορφὴ ὡς ἐκεῖ ἀπάνω! Ἐγὼ ἡ ταλαίπωρη τί θὰ πῶ, καὶ τί βλέπω καὶ τί ξέρω;

Πλάτανος. Ὅσα ἡ Λέφκη ξέρει, ξέρεις, Ἰτιά μου, καὶ σύ. Μὲ τὴν κορφή μας πίνουμε τὸν ὁλόφαιδρο τὸν ἀέρα τοὐρανοῦ. Μὰ οἱ ρίζες μας εἶναι, ποῦ νὰ πῆς, σὰν τὰ πουλιὰ τοῦ κάτου κόσμου, ποῦ φτερουγιάζουνε, ποῦ φωλιάζουνε δῶθε κεῖθε. Μὲ τὶς ρίζες μας φτάνουμε παντοῦ, λούζουνται οἱ ρίζες μας ὡς καὶ στὴ θάλασσα μέσα, χύνουνε πέρα πέρα τὸ ζουμί τους, τὸ ζουμί τους ταξιδέβει καὶ πάει, εἴτε μὲ τὰ κύματα εἴτε μὲ τὶς φλέβες τῆς γῆς, πάει, πάει σ' ἄλλα δέντρα, πάει σ' ἄλλες χῶρες μακριά. Οἱ ρίζες μας παίρνουνε τὴ γὶς γύρω γύρω. Οἱ ρίζες μας κάτω κρυφομιλοῦνε.

Λέφκη. Οἱ ρίζες μας κάτω κρυφομιλοῦνε. Ἄγνωστα στοὺς ἀθρώπους μυστικά! Ἐμεῖς ἑνώνουμε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γίς, κι ἀπὸ τὴ ρίζα μας κάτω ἴσια μὲ τὴν κορφή μας, ἀνεβαίνει τὸ θεῖο τὸ μυστικό.

Ἰτιά. Πλάτανε, Πλάτανε, ἄκουσες ἡ Λέφκη τί λέει; Κατάλαβα τώρα! Κατάλαβα γιατί ὀνειρέβεται ὁ Πέφκος! Ἴσως, ἀπὸ τὰ σπλάχνα μέσα τῆς γῆς, νοιώθει τὴν ἀναπνιὰ τῆς πάναγνης Κόρης ποῦ κοιμᾶται!

Πλάτανος. Μπορεῖ, παιδί μου, μπορεῖ. Ἅγιο δέντρο εἶναι ὁ Πέφκος, εἶναι ὁ Πέφκος δέντρο ἱερό, ποῦ καὶ γὼ τοῦ χρωστῶ σέβας, γιατὶ ἀφτὸς εἶναι ἀπὸ τὰ πρῶτα πρῶτα δέντρα ποῦ μύρισε ὁ κόσμος, ἀφτὸς εἶναι ἡ γενιά του ἀπὸ τὰ κωνοφόρα τὰ τρισμάκαρα, τὰ κωνοφόρα τὰ πανάρχαια, ποῦ ζούσανε θεοὶ στὸν κορμό του, καὶ κατέχει μέσα του κρυφὰ ποῦ μόνο ἡ γίς, ἡ μητέρα μας ὁλωνῶνε, τὰ γνωρίζει.

Πέφκος. (*Ἥσυχα καὶ πάντα σὰ νὰ μιλάῃ, σὰ νὰ ὀνειροπλέκῃ μοναχός του.*) Θεὰ τῆς Καλοσύνης, Θεὰ τῆς Ὀμορφιᾶς, Θεά, Θεὰ τῆς Ἀγάπης! Δὲν πέθανε, ὄχι! Θὰ ξανάρθῃ καὶ τὸ νοιώθω. Κι ἀπὸ ποῦ μπορεῖ νὰ ξανάρθῃ, παρὰ ἐκεῖ κάτω ἀπὸ τὰ χώματα τὰ τρισόλβια, ἐκεῖ κάτω

ἀπὸ τὴ μάννα τὴν αἰώνια, ἐκεῖ κάτω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὴν ἀθάνατη, ἀπὸ τὴν πρώτη πρώτη χώρα τῆς Ὀμορφιᾶς, ποῦ θὰ γίνῃ, μὲ τὸ χαμόγελο τῆς Κόρης, καὶ χώρα τῆς Καλοσύνης, καὶ χώρα τῆς Ἀγάπης. Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα θὰ μᾶς ξανάρθῃ τὴν ξαναγεννημένη. Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα! (*Μόλις ἀπόσωσε ὁ* Πέφκος *τὰ ὑστερνά του λόγια, κι ἀκούγεται δεξιά, πίσω ἀπὸ τὰ παρασκήνια, βαθειὸ ἀναστέναγμα.*)

Ἰτιά. Πλάτανε, Πλάτανε, νά τος, ὁ Γουανάκος μας ἔρχεται. Ὡςτόσο δὲ μᾶς ξεχνάει ὁ καψερός.

Πλάτανος. Ἔρχεται, μὰ καὶ προτοῦ νὰ φανῇ, κατάλαβα πῶς κέφι δὲν ἔχει σήμερα γιὰ κουβέντες μαζί μας, κ' ἔτσι ἂς τὸν ἀφήσουμε, μοναχός του νὰ ξεθυμάνῃ.

ΣΚΗΝΗ Β'.

Ὁ ΓΟΥΑΝΑΚΟΣ. ΤΑ ΔΕΝΤΡΑ. Ἡ ΚΑΛΑΘΟΥΝΑ.

Γουανάκος. (*Ἄσπρο μαλλὶ κι ὄμορφο. Πρόσωπο σὰν ἀθρώπινο. Πότε στέκεται ὄρθιος, πότε πορπατάει σὰν τετράποδο. Ἔρχεται καὶ μνήσκει μιὰ στιγμὴ δεξιὰ μεριὰ τοῦ* Πλατάνου, *δίχως νὰ πῇ λέξη. Ἀναστενάζει. Τὴν ἴδια στιγμή, ἡ* Καλαθούνα, *ποῦ εἶταν ἀκκουμπισμένη πίσω στὸν* Πλάτανο, *καὶ ποῦ φαίνουνταν τα πόδια της μόνο, ἀγάλια ἀγάλια τὰ τραβᾷ, σὰ νὰ θέλῃ νὰ ξαπλωθῇ πιὸ ἥσυχα, μὲ τρόπο ποῦ τώρα δὲ φαίνεται διόλου καὶ δὲν τὴ βλέπει ὁ* Γουανάκος. *Προχωρεῖ ὡς τὴ μέση τῆς σκηνῆς. Καὶ πάλε ἀναστενάζει μὲ πόνο. Ἔπειτα γυρίζει, κοιτάζει πέρα τὸν* Πέφκο, *κουνεῖ τὸ κεφάλι του, κάνει ἀκόμη δυὸ βήματα πρὸς τὴ σκηνὴ μπροστὰ καὶ λέει.*) Ναί, σ' ἄκουσα ἐσένα, σ' ἄκουσα. Μίλα ἐσύ, ὅσο θέλεις, γιὰ καλοσύνη, μίλα γιὰ ὀμορφιά, μίλα, μίλα γιὰ τὴν Ἀγάπη. Ἐσὺ μπορεῖς. Τί ἀνάγκη ἔχεις ἐσὺ καὶ τί σοῦ λείπει; Ἐσὺ ποῦ

εἶσαι ὄμορφος, ποῦ εἶσαι καλός, ποῦ εἶσαι κι ἀγαπημένος; Ἐσὺ ποῦ ἔχεις τὴ μυρωδιά, τὴν πρασινάδα, τὴ λεβεντιά, ποῦ ἔχεις τραγούδι τρυφερό, ποῦ ἔχεις τὴ δύναμη καὶ τὴ χάρη, ποῦ ὅλα τἄχεις! Ἀχ! ἀχ! (*Ἀναστενάζει.*) Ἐμένα τώρα νὰ κοιτάξῃς! (*Μὲ δύναμη κι ἀπελπισιά.*) Ζῶο, νά, εἶμαι ζῶο! Εἶμαι ζῶο, εἶμαι τὸ καταφρόνιο, τὸ περίγελο τοῦ κόσμου. Ποιὸς γυρίζει νὰ μὲ δῇ; Μὲ κολακέβουνε, γιατὶ μὲ φοβοῦνται. Ἀχ! καὶ γὼ δὲν εἶμαι κακός. Ὄχι, ὄχι, δὲν εἶμαι. Γίνουμαι κάποτες ἀπὸ τὸ θυμό μου, ποῦ μὲ πειράζουνε, ποῦ δέν τὸ νοιώθουνε πῶς καὶ τὸ ζῶο πονεῖ! (*Κάθεται χάμου, ἀριστερά.*) Νὰ μποροῦσα! Νὰ μποροῦσα καμιὰ μέρα! Νὰ γινόμουν ἄθρωπος καὶ γώ! Ἀχ! τὸν ἀγιάτρεφτο πόθο ποῦ μὲ κατατρώει! Τὸ ἀλάλητο, ἀλήθεια, τὸ ἀλάλητο σεκλέτι, ποῦ μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸ διαλαλήσω! Καὶ σὰ νὰ μοῦ φαίνεται κάποτες, ὅταν πηγαίνω στὴν ἀκρογιαλιά, πῶς εἶναι ἡ λαχτάρα μου τόσο μεγάλη, ποῦ κοντέβω νὰ τὸ κατορθώσω, ποῦ κοντέβει κάτω νὰ πέσῃ τὸ μαλλί μου, νὰ γίνω ἐκεῖνο ποῦ τὸ νοιώθω πῶς εἶμαι, ἄθρωπος νὰ γίνω! (*Σηκώνεται ὁλόρθιος, στέκεται μιά στιγμή, λίγο λίγο ξανακάθεται.*) Κανεὶς δὲ μὲ βοηθάει, καὶ δὲν μπορῶ! Δὲν μπορῶ! (*Σωπαίνει. Μὲ τὰ μπροστινά του τὰ πόδια πιάνει τὸ κεφάλι του, σὰ νὰ εἴτανε χέρια. Συλλογιέται. Ἀρχίζουνε τὰ Δέντρα καὶ ψιθυρίζουνε γύρω γύρω, καὶ κουνοῦν τὰ κλαδιά τους. Γυρίζει ὁ* Γουανάκος *καὶ τὰ κοιτάζει.*) Τὰ καημένα! Ἡ μόνη μου παρηγοριά, τὰ μόνα ποῦ τοὺς λέω τὴν καρδιά μου καὶ μ' ἀκούνε. Ἀχ! (*Ἀναστενάζει βαριά. Ἡ* Καλαθούνα *σάλεψε πίσω ἀπὸ τὸν* Πλάτανο, *καὶ τὰ πόδια της τώρα φαίνουνται πάλε λιγάκι. Σὰ νὰ ξύπνησε καὶ νὰ θέλῃ νὰ σηκωθῇ πιὰ κι ἀφτή.*)

ΣΚΗΝΗ Γ'.

ΚΑΛΑΘΟΥΝΑ. ΓΟΥΑΝΑΚΟΣ. ΤΑ ΔΕΝΤΡΑ.

Καλαθούνα. (*Βλέπει κανεὶς τὰ χέρια της ποῦ τρίβει τὰ μάτια της.*) Ποιὸς μὲ ξύπνησε; Θἄναι τὰ δέντρα! (*Δείχνει τὸ πρόσωπό της καὶ κοιτάζει στὴ σκηνή. Ὁ* Γουανάκος *δὲ βγάζει μιλιά. Κοιτάζοντας ἡ* Καλαθούνα *εἶδε καὶ τὸ* Γουανάκο *ποῦ κάθεται, καὶ ποῦ δὲν τὴν παρατήρησε ἀκόμα.*) Ὁ Γουανάκος! (*Σηκώνεται σιγὰ σιγὰ καὶ πάει νὰ τὸν πλησιάση.*)

Πλάτανος. Πήγαινε, πήγαινε, μικρούλα, νὰ τὸν παρηγορήσης τὸ φίλο μας τὸν καημένο! Μὰ δὲν εἶσαι σὺ ἀκόμα ποῦ θἆ μᾶς τὸν ξυπνήσης — κι ἀφτὸς γιὰ σένα δὲν εἶναι.

Καλαθούνα. (*Ἀφοῦ μίλησε ὁ* Πλάτανος *γυρίζει, σὰ νὰ τἄκουσε πῶς μιλοῦσε.*) Ὁρίστε πάλε τὶς κουβέντες τους! (*Κοιτάζει τώρα τὸ* Γουανάκο.) Ἀφτὸς ὁ κακόμοιρος τί ἔπαθε; Κοιμᾶται; (*Πάει πιὸ κοντά.*) Ἐγὼ τὸν καλοπιάνω κάποτες κ' εἶμαι πιὸ ἥσυχη. — Γουανάκο!

Γουανάκος (*ποῦ καθότανε συλλογισμένος καὶ δὲν τὴν ἄκουσε, γυρίζει ἀγάλια ἀγάλια κ' ἥμερα τὸ κεφάλι του πρὸς τὴν* Καλαθούνα, *καὶ τὸ κουνεῖ μιὰ δυὸ φορές.*)

Καλαθούνα. Πείνασες; Φαγὶ νὰ σοῦ δώσω; Ἦ καλημέρα μοῦ λές;

Γουανάκος. (*Γλυκοκουνεῖ πάλε τὸ κεφάλι, σὰ γιὰ νὰ τὴν καλημερίση κι ἄλλη μιά.*)

Καλαθούνα. Μὰ τί κρῖμα νὰ μὴ σὲ νοιώθω! Δὲ μοῦ τὸ λὲς καὶ ρωμαίϊκα;

Γουανάκος. (*Κάνει μὲ τὸ κεφάλι του πῶς ὄχι καὶ δὲ γίνεται.*)

Καλαθούνα. Ὁ ἄμοιρος! Τὰ λόγια μου σὰ νὰ τὰ γρικᾷ κι ὡςτόσο δὲ μοῦ κρένει. (*Ζυγώνει πιὸ σιμά του καὶ*

τοῦ χαδέβει τὸ κεφάλι.) Τὸ βλέπεις πῶς ἐγὼ δὲ σὲ φοβοῦμαι. (*'Ο* Γουανάκος *γλυκοσκύβει τὸ λαιμό του.)*

'Ιτιά. Καλὸ παιδάκι, Καλαθούνα μας, ποῦ εἶσαι! Νοιώθει τὸ χάδι σου καὶ χαίρεται ὁ καημένος.

Καλαθούνα (*ποῦ ἔπαψε νὰ χαδέβῃ τὸ κεφάλι τοῦ* Γουανάκου, *σὰ μίλησε ἡ* 'Ιτιά, *γυρνᾷ καὶ τὴν κοιτάζει.)* Νά της πάλε ἀφτὴ ποῦ κάτι θὰ εἶπε, βάζω στοίχημα.

Γουανάκος. (*Όσο εἶναι γυρισμένη πρὸς τὴν* 'Ιτιὰ *ἡ* Καλαθούνα *καὶ δὲν τονὲ βλέπει, ξαναρχίζει καὶ μιλεῖ.)* Τί περίεργο πρᾶμα ποῦ εἶναι τοῦτο! Ἢ ἐγὼ βουβαίνουμαι, σὰν ἔρθῃ ἄθρωπος, καὶ μέσα μου λαλῶ θαῤῥώντας πῶς λαλῶ δυνατά, ἢ ἀφτοὶ δὲ μ' ἀκούνε!

Καλαθούνα. (*Σὰ νἄννοιωσε κάτι, γυρίζει πρὸς τὸ* Γουανάκο.) Μίλησε, δὲν μπορεῖ! Τί λέει; (*Τὸν κοιτάζει καὶ προσπαθεῖ νὰ καταλάβῃ.)*

Πλάτανος. 'Απὸ τὸ ζῶο στὸ δέντρο πάει, πάει ἀπὸ τὸ δέντρο στὸ ζῶο καὶ δὲν ξέρει πιὰ τί τῆς γίνεται. Τὰ σάστισε τὸ κοριτσάκι. Τὰ σαστίζω καὶ γώ, 'Ιτιά μου! Ἄθρωπος, ζῶα καὶ δέντρα, ἕνα σόϊ νὰ εἶναι, τὰ ἴδια νὰ λένε κι ὁ ἕνας νὰ μὴν καταλαβαίνῃ τὸν ἄλλονα! Καιρός, Πέφκο μου, καιρὸς νὰ φανῇ κ' ἡ θεά σου.

Πέφκος. (*Σὰ νὰ μιλάῃ μονάχος του.)* Θεά, θεὰ τῆς 'Αγάπης!

Καλαθούνα. (*Κοιτάζει τώρα τὰ Δέντρα.)* Σωπαίνει ἀφτός, ἀρχίζουνε τοῦτα. Θὰ τὰ χάσω πιά. Δὲ μοῦ λέτε σεῖς γιατί δὲ μοῦ κρένει ὁ Γουανάκος, ποῦ τὸ θέλει κιόλας;

Γουανάκος. (*Όσο τοῦ γυρίζει τὴ ῥάχη της ἡ* Καλαθούνα, *σηκωμένος, πρὸς τον* Πλάτανο.) Πές της, Πλάτανε, πῶς ἂν τὸ θέλω ἐγώ, ἴσως ἡ μοίρα μου δὲν τὸ θέλει. (*Γυρίζει, μ' ἀφτά του τὰ λόγια, πρὸς τὸ* Γουανάκο *ἡ* Καλαθούνα.)

Πλάτανος (*πρὸς τὴν* Καλαθούνα, *ποῦ γυρίζει ἀμέσως*

ἀπὸ τὴ μεριὰ τὴ δική του.) Λυπήσου τἀδέρφι μας, ποῦ ἡ μοίρα του ἀκόμη δὲν τὸ θέλει νὰ μιλήσῃ.

Γουανάκος (*πρὸς τὸν* Πλάτανο, *καὶ πάλε γυρίζει πρὸς τὸ* Γουανάκο *τώρα ἡ* Καλαθούνα *σαστισμένη, καὶ σὰ νὰ τὄχῃ καημὸ πῶς δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβῃ.*) Τί λές, Πλάτανέ μου, τί λές; Εἶπες πῶς ἡ μοίρα μου δὲν τὸ θέλει ἢ πῶς δὲν τὸ θέλει ἀκόμα;

Πέφκος (*πρὸς τὸ* Γουανάκο.) Ἀκόμα, ἀκόμα, Γουανάκο, δὲν τὸ θέλει!

Γουανάκος (*ποῦ σ' ἀφτὰ τὰ λόγια τοῦ* Πέφκου *προχώρησε ὡς τὴ μέση τῆς σκηνῆς, γιὰ νὰ τὰ πάρῃ καλήτερα τἀφτί του.*) Ἀχ! τί ἄκουσα! Ἀκόμα! Λοιπὸν ἴσως τὸ θελήσῃ μιὰ μέρα! (*Γυρίζει τότες στὴν πρώτη θέση ἀριστερά, ποῦ καθότανε, κοντὰ στὴν* Ἰτιά, *ἀκκουμπᾷ χάμου καὶ συλλογιέται, μὲ σηκωμένο τὸ κεφάλι.*)

Λέφκη. Ἀμ' τί γυρέβεις, Γουανάκο μου; Μὲ τέτοιο μικροπαλιοπαιδοκόριτσο θὰ πιάσῃς ἐσὺ τώρα τὶς κουβέντες;

Καλαθούνα (*ποῦ κοίταξε ψηλὰ προς τὴ* Λέφκη, *γιὰ νὰ δῇ ἀπὸ ποῦθε ἔρχεται ἡ φωνή.*) Μάννα μου! Ἔβγαλα τὸ σβέρκο μου.

Ἰτιά. Τὸ τσαμένο! Αἴ! κι ἀφτὴ δᾶ ἡ περήφανη! Πάλε πῆρε ἀέρα ἡ κορφή της.

Καλαθούνα (*ποῦ ὅσο μιλοῦνε ἀναμεταξύ τους τὰ Δέντρα κι ὁ* Γουανάκος, *πάντα γυρίζει ἀπὸ τὸν ἕνα στὸν ἄλλονα, στρέφεται τώρα πρὸς τὴν* Ἰτιὰ *καὶ βλέπει τὸ* Γουανάκο, *ποῦ κάθεται καὶ συλλογιέται ἴσια ἴσια στὸ πλάγι τῆς* Ἰτιᾶς, *λίγο παρέκει, ἀριστερά.*) Ἐδῶ εἶσαι; Σὰν πιὸ χαρούμενο σὲ βλέπω. Καλὰ μαντάτα;

Γουανάκος. (*Τὴν κοιτάζει καὶ γελᾷ σὰν ἄθρωπος, μὰ ὄχι καὶ πολὺ δυνατά.*)

Καλαθούνα. (*Τραβιέται πίσω λιγάκι.*) Μὴ μουγγρίζῃς! Δὲ σοῦ ἔκαμα τίποτα!

Γουανάκος. (*Τῆς γνέφει μὲ τὸ κεφάλι πῶς δὲ θύμωσε, μὰ ἔπαψε πιὰ νὰ γελάῃ.*)

Ἰτιά. Ἀχ! παιδάκι μου, δὲν τὸν ἔννοιωσες· δὲν εἶσαι γι' ἀφτόνα ἐσύ.

Λέφκη. Καλέ, ἄς την, Ἰτιά, νὰ πάρῃ τὸν Κουμπόπουλό της, κι ἄς μὴν ἀνακατεβόμαστε τοῦ λόγου μας!

Καλαθούνα (*ποῦ πῆγε πάλε νὰ σηκώσῃ τὸ κεφάλι της πρὸς τὸ μέρος τῆς* Λέφκης, *βάζει ἄξαφνα τὸ χέρι στὸ λαιμό της.*) Αἴ, ἀφτὴ πιὰ τὴ φορά, δὲ μὲ πιάνεις. (*Ἔρχεται πάλε πρὸς τὸ* Γουανάκο, *καὶ βλέπει πῶς κάθεται πάντα ἥσυχος χάμου.*) Ἀφοῦ τώρα δὲ θυμώνεις, γιά πές μου! (*Κάθεται κι ἀφτὴ χάμου σιμά του.*) Γιατὶ ἐσὺ θὰ ξέρῃς λογιῶ λογιῶ πράματα. (*Τοῦ χαϊδέβει λιγάκι τάφτί του.*) Πές μου! Ὁ πονεμένος μου τί κάνει; Πῶς περνᾶ ἐκεῖ κάτω; Πές μου, πές μου, θὰ ξανάρθῃ;

Γουανάκος. (*Μὲ κόπο.*) Ἀμ' τί θαῤῥεῖς;

Καλαθούνα (*ποῦ παράκουσε.*) Δὲ θάρτῃ, λέει! (*Τὴν παίρνουν τὰ κλάματα.*)

Γουανάκος. (*Μὲ κόπο ἀκόμη περισσότερο.*) Θάρθῃ, σοῦ λέω.

Καλαθούνα (*ποῦ παράκουσε πάλε.*) Δὲ θαῤῥεῖ, λέει! (*Τὴν ξαναπαίρνουν τὰ κλάματα καὶ σφουγγίζει τὰ μάτια της*).

Γουανάκος. (*Μόνος του κι ὅσο κλαίει ἡ* Καλαθούνα, *κρύβοντας τὸ πρόσωπό της.*) Εἴδαμε προκοπή! Τὴν πόνεσα, τῆς μίλησα, κι ἄλλα παίρνει τάφτί της. Νὰ τῆς γνέψω τώρα. (*Ἡ* Καλαθούνα *ξεσκεπάζει τὸ πρόσωπό της· ὁ* Γουανάκος *κουνεῖ τὸ κεφάλι, γιὰ νὰ πῇ ναί, πῶς ὁ* Κουμπόπουλος *της θὰ ξανάρθῃ.*)

Καλαθούνα (*ποῦ τὸν κοιτάζει μὲ προσοχή.*) Ὄχι, ὄχι, καὶ σὲ κατάλαβα. Γιὰ παρηγοριά μου τώρα μοῦ γνέφεις! (*Ἀκούγεται θόρυβος πίσω ἀπὸ τὴ σκηνή.*) Βλέπεις; βλέπεις; (*Σηκώνεται. Σηκώθηκε κι ὁ* Γουανάκος.)

Γουανάκος (*ποῦ τσίτωσε τάφτί του κι ἄκουσε*). Στὸ διάβολο! Μ' ἀφτοὺς ἐγὼ δὲν ἔχω δουλειά. (*Κάνει τρία τέσσερα βήματα πρὸς τὰ δεξιά, γιά νὰ φύγῃ.*)

Καλαθούνα. Γουανάκο, Γουανάκο μου, μὴ μ' ἀφίνῃς.

Γουανάκος. (*Κοντοστάθηκε δεξιά, πλάγι στὰ παρασχήνια. Γυρίζει τὸ κεφάλι πρὸς τὴν* Καλαθούνα.)

Καλαθούνα. Ἄκου! ἄκου! (*Τοῦ δείχνει μὲ τὸ δάχτυλο τὸ κάτω μέρος τῆς σκηνῆς, πρὸς τὸ βάθος.*)

Φωνὴ (*ἀπὸ τὸ μέρος ποῦ ἔδειχνε ἡ* Καλαθούνα.) Μπανήκα! Γούδα! Πριφία! Ψαλλόπουλο!

Καλαθούνα. Χάθηκα! Ὁ Μοναστηριώτης! (*Τρέχει πρὸς τὸ* Γουανάκο.) Σῶσε με, σῶσε με. (*Πέφτει τετράποδα ὁ* Γουανάκος. *Ἀνεβαίνει στὴ ράχη του ἡ* Καλαθούνα *καὶ φέβγουνε γρήγορα.*)

ΣΚΗΝΗ Δ'.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΤΗΣ. ΆΓΡΙΟΙ.

Μοναστηριώτης. (*Βαστᾷ τὸ γελέκι στὸ χέρι καὶ φωνάζει τοὺς* Ἄγριους, *ποῦ ἔρχουνται κατόπι του ἀπὸ τὸ κάτω μέρος, ἀπὸ τὸ βάθος τῆς σκηνῆς.*) Γκΐγκιζα! Μουσέντη! Γιαννοῦκο! Καπνίση! Τσιρᾶ! Ἐδῶ, ἐδῶ, παιδιά, ὅλοι σας ἐδῶ, νὰ τὸ χαροῦμε, νὰ τὸ δοῦμε! Νά το, νά το μας τὸ γελέκι μου! Νικήσαμε! Νικήσαμε! (*Τοὺς δείχνει σὲ ὅλους τὸ γελέκι.*)

Φιντικάκης. (*Ἄγριος ἀπὸ τοὺς δικοὺς τοῦ* Μοναστηριώτη. *Σφουγγίζει τὸ πρόσωπό του μὲ τὸ χέρι του.*) Μωρέ! Μωρέ! Μωρέ! Μωρέ!

Μοναστηριώτης. Καλέ, τί τρέχει; Μπᾶ; Βρέθηκες μαζί μας καὶ σύ, Φιντικάκη;

Φιντικάκης. Νὰ μὴ βρεθῶ σὲ τέτοιο πόλεμο, ἀδερφέ; Ἀκόμη τρέχει ὁ ἵδρος μου!

Δραντάκης. Πόσους λὲς νὰ σκοτώσαμε;

Μοναστηριώτης. Μπᾶ, Δραντάκη, καὶ σὺ ἐδῶ; Μὰ δὲ σκοτώσαμε κανεί, ἀφοῦ τὸ κατσίρντισαν ὅλοι.

Ἀράγκης. Κ' ἔτσι δική μας πιὰ τώρα κ' ἡ Περαμεριά.

Μοναστηριώτης. Ἀράγκη μου, ἀκόμα δὲ σὲ εἶδα. Ἐσὺ πρέπει νὰ πὰς νὰ γίνῃς κυβερνήτης στοὺς Περαμερῖτες.

Κεπλερῆς. Μὰ ἀφοῦ δὲν ἀπόμεινε Περαμερίτης στὴν Περαμεριά;

Μοναστηριώτης. Μπᾶ! Ὁ Κεπλερῆς! Ἀπὸ ποῦ ξετρύπωσες καὶ δὲ σ' ἔβλεπα; Ἢ μπᾶς καὶ μπερδέβω τὰ ὀνόματά σας;

Κεπλερῆς. Ἐγὼ εἶμαι ποῦ ἔφεβγα σὰν πρόφταξες τὸν Κουμπόπουλο, ποῦ χωρὶς ἐμένα ποτέ σου δὲ θὰ τὸν πρόφταινες.

Μοναστηριώτης. Καὶ πῶς δὲ θὰ τὸν πρόφταινα ἐγώ, ἀφοῦ ἔφεβγες ἐσύ;

Κεπλερῆς. Ἴσια ἴσια! Ἔτρεχε ὁ Κουμπόπουλος νὰ μὲ πιάσῃ ἐμένα καὶ δὲ σ' ἔβλεπε. Καὶ τότες πετάχτηκες ἀπὸ πίσω του.

Δεμιρκόλης. Ἂν εἶναι φτὸ ποῦ λές, πιὸ πολὺ ἐμένα τὸ χρωστάει ὁ Μοναστηριώτης, γιατὶ ἐγὼ ἔτρεχα πολὺ πιὸ δυνατά, νὰ τὸν ξεφύγω.

Μοναστηριώτης. Χαρὰ στὸ Δεμιρκόλη μας! Γιὰ τοῦτο δὲ σὲ πῆρε τὸ μάτι μου ὡς τὰ τώρα.

Δεμιρκόλης. Τοῦ διαβόλου ὁ γιός! Ἀκόμη λίγο καὶ μ' ἔπνιγε. Μὲ τέτοιο γελέκι ποιὸς τολμοῦσε νὰ τοῦ ἀντισταθῇ; Γιὰ σένα, Μοναστηριώτη, ἐγὼ κόντεψα νὰ χάσω τὴ ζωή μου.

Γιγίνης. Ἀμὲ γώ, ποῦ ὁ τετραπέρατος ἀπὸ τὴν ἀστραγάλη μ' ἅρπαξε, σὰν ἔφεβγα;

Μοναστηριώτης. Μπρέ, Γιγίνη, καὶ τοῦ λόγου σου; Καλά, μὰ πόσους κυνηγοῦσε ἀφτὸς μαζί;

Λάσπης. Μᾶς κυνήγαε ὅλους μὲ τοὺς δικούς του, καὶ τότες πετάχτηκες ἡ ἀφεντιά σου, τοὔβγαλες μάνι μάνι τὸ γελέκι ἀπὸ πίσω, καὶ τὄστριψες ἀμέσως. Πῶς νὰ μᾶς θυμᾶσαι;

Μοναστηριώτης. Καλά, καλά! Σᾶς θυμᾶμαι τώρα. Σὲ θυμᾶμαι καὶ σένα, Λάσπη. Τὴν ἔκοψες λοιπὸν καὶ τοῦ λόγου σου, στὰ γερά, σὰν τοὺς ἄλλους; Ἀμὲ τάσκέρι μου τὸ μεγάλο, ποῦ πρόφταινα μόλις νὰ πῶ τὰ ὀνόματά τους; Λάσπη καὶ κεῖνο; Σᾶς γνωρίζω τώρα ὅλους. Σᾶς γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη ποῦ μὲ βιὰ μετράει τὴ γῆ. Ἂς εἶναι! Τί πειράζει πιὰ ποιὸς ἔτρεξε καὶ ποιὸς δὲν ἔτρεξε, ποιὸς ἔφυγε καὶ ποιὸς δὲ στάθηκε; Μωρὲ παιδιά, τὄχουμε ἢ δὲν τὄχουμε τὸ γελέκι; Τὄχουμε, κι ὁ κόσμος δικός μας! Στὴν ἐξουσία μας πιὰ ὅλη ἡ « γῆ τοῦ Πυρός », ἀφοῦ σκλαβώσαμε καὶ τοὺς Περαμερῖτες. (*Συλλογισμένος. Τρίβει τάφτί του.*) Γιὰ νὰ σᾶς πῶ! Οἱ Περαμερῖτες, ποῦ λέτε νἆναι τέτοια ὥρα;

Βίγκος. (*Ὁ δοῦλος τοῦ* Μοναστηριώτη). Ποῦ; Θὰ γυρίσανε στὸν τόπο τους. Δὲν εἶναι ρώτημα. Ὁ Κουμπόπουλος τρέχει ἀκόμα πιὸ γερὰ κι ἀπὸ τὸν παπᾶ Τρέχα, καὶ θὰ πρόφταξε.

Μοναστηριώτης. Νὰ στείλουμε ἀμέσως ἀμέσως ἀθρώπους νὰ τὸν πιάσουνε, μὴν τύχῃ καὶ μᾶς ξαναπάρουν τὴν Περαμεριά, ποῦ εἶναι δική μας. Ἐλάστε, παλληκάρια, ἐσύ, Κεπλερῆ, ἐσύ, Δεμιρκόλη, καὶ σύ, Λάσπη, ποῦ τρέχετε τόσο γρήγορα, δὲν πετιέστε μιὰ ματιά; Τί φοβᾶστε, τώρα ποῦ δὲν ἔχει πιὰ τὸ γελέκι; Μαζὶ καὶ σεῖς, γρήγορις, Γούναρη, Κεντιστέ, Καζάκη καὶ Βαρζακάκο!

Βίγκος. Ἀφέντη, ποῦ μᾶς τὰ ψάρεψες πάλε τόσα ὀνόματα; Κανένας ἀπ' ἀφτοὺς ποῦ λές, ἐδῶ δὲν εἶναι. Θὰ τὄκοψαν κι ἀφτοὶ σὰν τοὺς ἄλλους

Μοναστηριώτης. Λοιπὸν ὅλοι ἕνα κόψιμο; Πήγαινε τότες τοῦ λόγου σου, σιὸρ Βίγκο. Δὸς ἕνα χέρι καὶ σύ.

Βίγκος. *(Τοῦ δίνει τὸ χέρι του.)* 'Ορίστε, ἀφεντικό.

Μοναστηριώτης. 'Ορίστε; Καὶ τί νὰ τὴν κάμω τὴ χέρα σου;

Βίγκος. Δὲ μοῦ εἶπες νὰ δώσω ἕνα χέρι;

Μοναστηριώτης. Ἔτσι; Μᾶς κάνεις τώρα καὶ τὸν ἀστεῖο, κουρουνόμυαλε, ξεμυαλισμένε; Σοῦ ἔλεγα νὰ βοηθήσῃς καὶ σύ. Στάσου τὸ λοιπόν, ἀφοῦ σοῦ ἀρέσουν οἱ χωρατᾶδες. Βάστα δῶ τὸ γελέκι μὲ τὸ χέρι σου. *(Τὸ γελέκι ποῦ τὸ κρατοῦσε ὁ* Μοναστηριώτης *ὡς τώρα σὰν τρόπαιο, στὴν ἄκρη ἑνὸς ξύλου, τὸ βάζει στὸ χέρι ποῦ ὁ* Βίγκος *τοῦ εἶχε δοσμένο.)* Δός καὶ τἄλλο σου τὸ χεράκι. *(Τοῦ δίνει ὁ* Βίγκος *καὶ τἄλλο χέρι.)* Βάστα τώρα τὸ γελέκι μὲ τὰ δυό. *(Τὸ βαστᾷ μὲ τὰ δυό.)* Μπράβο! Ἔτσι νὰ σὲ βλέπω. Τέτοιο πρᾶμα θέλει προσοχὴ καὶ σέβας. Γύρισε γρήγορα, νὰ τὸ χαμαρώσῃ κ' ἡ παρέα. *('Ο* Βίγκος *γυρίζει τὴ ῥάχη στὸ* Μοναστηριώτη *ποῦ στέκεται ἀριστερά, καὶ δείχνει τὸ γελέκι στοὺς* Ἄγριους *ποῦ στέκουνται στὴ μέση τῆς σκηνῆς, πρὸς τὰ κάτω.)* Περίφημα! 'Ορίστε τώρα καὶ τῆς 'Αφεντοξυλιᾶς σου! *(Μὲ τὸ μπαστούνι, ποῦ κρέμουνταν πρῶτα στὴν ἄκρη του τὸ γελέκι, τοῦ χτυπᾷ τὴ ῥάχη δυνατά.)*

Βίγκος. Ὄγου! ὄγου! *('Εκεῖ ποῦ φωνάζει, πετιέται στὴ σκηνὴ ὁ* Κουμπόπουλος, *δεξιὰ μεριά, καὶ τοῦ ἁρπάζει μονοματιᾶς τὸ γελέκι ἀπὸ τὰ χέρια.)*

ΣΚΗΝΗ Ε'.

ΚΟΥΜΠΟΠΟΥΛΟΣ καὶ φίλοι του. ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΤΗΣ, ΒΙΓΚΟΣ, κ' οἱ ἄλλοι. Ἔπειτα ἡ ΚΑΛΑΘΟΥΝΑ.

Κουμπόπουλος. *(Μὲ τὸ γελέκι στὸ χέρι, στοὺς φίλους του, ποῦ τὸν ἀκλουθοῦνε.)* 'Ομπρός, παιδιά! *(Ἔρχουνται κατόπι του οἱ* Περαμερῖτες, *ἀπὸ τὰ παρασκήνια δεξιά. Πρὸς τὸ* Μοναστηριώτη *καὶ τοὺς ἄλλους, ποῦ τὰ σάσ-*

τισαν ὅλοι τους καὶ χάσκουνε.) Μπρὲ μωρὲ σεῖς, ἀκόμη ἔχετε πρόσωπο καὶ στέκεστε μπροστά μου. ποῦ μοῦ κλέψατε τὸ γελέκι μου; Τὸ γελέκι τοῦ παππουλῆ μου! Ἐδῶ νὰ βρέξη! (*Ὁρμᾶ καταπάνω τους μὲ μιὰ σούβλα ποῦ βαστάει στὸ χέρι, ἐνῶ βαστάει τὸ γελέκι μὲ τἄλλο. Φέβγουνε οἱ* Ἄγριοι *τοῦ* Μοναστηριώτη *πρὸς τὰ κάτω τῆς σκηνῆς, ἀπὸ κεῖ ποῦ ἤρθανε δηλαδής, καὶ φέβγουνε μὲ τὶς φωνές.)* Γειά σας!

Μοναστηριώτης (*ποῦ στεκότανε ἀριστερά, τοὺς φωνάζει ἀκόμη, νὰ τοὺς περιμαζώξη.)* Λάσπη! Λάσπη! Λασπάκη! Λασπουλάκη! Μή, χωρὶς ἐμένα! (*Πάει νὰ φύγη κι ἀφτός. Ὅσο τραβιέται ὅμως πρὸς τἀριστερά, λέει τοῦ* Κουμπόπουλου.) Τώρα ποῦ ἔχεις τὸ γελέκι, δὲ σοῦ μιλῶ. Μὰ θὰ σοῦ τὸ ξαναπάρω — καὶ βλέπεις.

Κουμπόπουλος. (*Τὸν κυνηγᾶ μὲ τὴ σούβλα.*) Καὶ νὰ σοῦ πῶ, σιὸρ Χάχα! Νὰ κοπιάσης μὲ τὰ παλληκάρια σου ὄξω μακριά, γιατὶ ἐδῶ εἶναι πιὰ χώρα δική μου! (*Φέβγει ἀριστερὰ ὁ* Μοναστηριώτης.)

Βίγκος (*ποῦ εἶταν κρυμμένος πίσω ἀπὸ τὸν* Πλάτανο *καὶ ποῦ τρίβει τὴ ῥάχη του.)* Ἀφέντη, ἐγὼ θὰ μείνω μαζί σου, νὰ σὲ δουλέβω.

Κουμπόπουλος. Μπράβο! Καὶ νὰ σὲ κάμω κυβερνήτη στὴν Περαμεριά. Ὅλα καλὰ τώρα μὲ τὸ γελέκι. Ἐγὼ ἐδωνὰ θὰ τὸ στρώσω καὶ θὰ κυβερνῶ. Γρήγορα παίρνω καὶ τὴν Καλαθούνα γυναίκα. (*Ψάχνει στὸ γελέκι του.)* Τῆς παίρνω πίσω καὶ τὴν κορδελλίτσα ποῦ τῆς ἔδωσα, νὰ μὴ λείπη τίποτις. Νά της κιόλας ἡ περδικούλα!

Καλαθούνα (*ποῦ ἔρχεται ἀπὸ τὰ δεξιὰ καὶ πέφτει στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ* Κουμπόπουλου.) Ἀχ! Νά ὡςτόσο ποῦ ξαναῆρθες; Καλὰ μοῦ ἔγνεφε ὁ πιστός μας ὁ Γουανάκος!

(*Σταγκάλιασμά τους πέφτει κ' ἡ σκηνή.)*

ΠΡΑΞΗ ΤΡΙΤΗ

ΣΚΗΝΗ Α'.

ΠΛΑΤΑΝΟΣ. 'ΙΤΙΑ.

Πλάτανος. Δὲν ξέρω, 'Ιτιά μου, τί ἔπαθα, μὰ σὰ νὰ κουφάθηκα. Ἢ ἀπὸ τὰ γεράματα θἄναι ἢ ἀπὸ τὸ ταβατούρι τὸ πολύ. Καλέ, τί κάθουνται καὶ λένε γιὰ χαρακάξες; Τὸ στόμα τους ἀφτουνοὺς πάει χίλιες φορὲς πιὸ πολύ. Κάλλια φουρτοῦνες καὶ βροντές.

'Ιτιά. Σὲ ζαλίσανε, καημένε; Συμπάθα τους πιὰ καὶ σύ. Θὰ τοὺς περάσῃ. 'Εγώ, νὰ σοῦ πῶ, πρόσεξα σ' ἕνα μονάχα καὶ χάρηκα, πῶς θὰ παρθοῦνε πιὰ δηλαδὴ τὰ μικρά μας.

Πλάτανος. Τὰ μικρά; Γιὰ μικρὸ τὸν ἔχεις καὶ τὸν Κουμπόπουλο; Τὸ κεφάλι μου ἔγινε κουδούνι ἀπὸ τὶς φωνές του.

'Ιτιά. Γύρε λιγάκι, Πλάτανε μου, τὸ κεφάλι σου τὸ κουρασμένο πρὸς τοῦ κάμπου ἐκειπέρα τὴ μεριά, νὰ ξεχάσῃς τὰ βάσανά σου. Διὲς τί καλοσύνη ποῦ εἶναι σήμερα πέρα πέρα, διὲς τί σιγασιά. Τί ὡραῖα, τί μυῤῥολουσμένα ποῦ φυσάει τἀγέρι καὶ μᾶς χαδέβει! Κάμε σὰν τὸν Πέφκο καὶ σύ, ποῦ πολλὴ προσοχὴ δὲ δίνει, σὰ μαλλώνουν τὰ παιδιά μας καὶ λέει, μὲ τὸν καιρό, πῶς θὰ σιαχτοῦνε ὅλα. Δὲ βλέπεις ποῦ τοὺς ἄκουσε κι ἀφτὸς κι ὡςτόσο δὲ μίλησε;

Πλάτανος. Ὁ Πέφκος εἶναι ἄλλος ἄθρωπος. 'Αφτός, ματάκια μου, ἂν καὶ στέκεται πάντα πλάγι μου, θἄναι τώρα μακριά. Δὲ μᾶς κρένει, γιατὶ διαβάζει στὸν οὐρανό.

Ἰτιά. Θαῤῥῶ, μὲ τὴν ἡσυχάδα τὴν ἀλάλητη, πῶς ἀποκοιμήθηκε κι ὁ Πέφκος μὲ τὄνειρό του τὸ ζηλεμένο. Θαῤῥῶ πῶς κ' ἡ Λέφκη τώρα κοιμᾶται.

Πλάτανος. Ἀφτή, παιδί μου, μεγαλοπιάνεται καὶ σωπαίνει.

Ἰτιά. Κοιμοῦνται, σοῦ λέω, κοιμοῦνται, Πατέρα, κ' οἱ δυό τους. Μήπως δὲ μαγέβουνται καὶ τὰ δέντρα μὲ τοῦ ἥλιου τὶς ἀχτῖδες;

Πλάτανος. Αἴ; τότε δὲ σφαλνᾷς, Ἰτιά μου, τὰ ματοφυλλάκια σου καὶ σύ; Ἐμένα νύσταξαν τὰ κλαδιά μου.

Ἰτιά. Ὄχι! Ὄχι! Ἄφησε τὸν Πέφκο νὰ ἡσυχάσῃ. Ἐμεῖς, τώρα ποῦ εἴμαστε μόνοι, ἔλα λιγάκι νὰ κουβεντιάσουμε, Πατέρα. Κάτι, κάτι ἔχω νὰ σοῦ πῶ!

Πλάτανος. Τί ἔχεις, Ἰτιά μου, νὰ μοῦ πῇς καὶ μοῦ μιλεῖς μ' ἕναν τρόπο ποῦ κι ὁ ἴδιος ἀρχινῶ καὶ ταράζουμαι; Τρεμουλιάζουν τὰ φυλλαράκια σου, τὸ ψιθύρισμά σου παραπονεμένο, καὶ κλαμένα τὰ κλαριά σου κρέμουνται, καὶ κατεβαίνουνε ἴσια κάτω μὲ τὴ γίς.

Ἰτιά. Μακάρι, μακάρι ψηλὰ νἀνεβαίνανε, ἀντὶς νὰ πέφτουνε, τὰ κλαριά μου.

Πλάτανος. Μήπως καὶ ζούλεψες τὴ Λέφκη;

Ἰτιά. Ὄχι, Πλάτανε, δὲ ζουλέβω, δὲ μισῶ, φτόνο δὲν ἔχω κανένα, μόνε σκιάζουμαι καὶ κλαίω, λαχταρῶ καὶ θαμάζω, δέρνουμαι καὶ πονῶ, κ' ἡ καρδιὰ μέσα μοῦ ῥαγίζει.

Πλάτανος. Σὰν ἔρωτας μοιάζει νἆναι ἀφτὰ ποῦ λές.

Ἰτιά. Καὶ γιατί νὰ μὴν εἶναι; Γιατί νὰ μὴν ἐρωτεφτοῦμε καὶ μεῖς; Μήπως ἐμεῖς, πολὺ καλήτερα κι ἀπὸ τοὺς ἀθρώπους, δὲ νοιώθουμε τὴν ὀμορφιὰ τῆς Δημιουργίας, καὶ μήπως ἡ ὀμορφιά της ἡ μεγαλήτερη δὲν εἶναι ἡ Ἀγάπη;

Πλάτανος. Ἀμέ, δὲν τὸ ξέρω τάχατες κι ὁ ἴδιος, ποῦ ἔρχεσαι τώρα νὰ μοῦ μάθῃς; Λίγα ἔκαμα στὰ νιάτα μου,

θαῤῥεῖς; Κάμποσο μου τσιμποῦσε καὶ μένα γιὰ τὴν Πλατανιά.

'Ιτιά. 'Εσύ, Πλάτανέ μου, ταίρι σου ἀγάπησες, ἀγάπησες Πλατανιὰ σὰν καὶ σένα. 'Εγώ, ἐγώ, ἄλλον' ἀπὸ μένα ὀνειρέβουμαι κι ἀγαπῶ.

Πλάτανος. Νά σου ὥρα ποῦ χάνεις στὰ στραβά.

'Ιτιά. (*Μὲ πάθος.*) 'Αχ! μὲ τρέλλανε ἡ μυρωδιά του, τὸ ὕψος του μὲ τραβάει, τὰ λόγια του μὲ συνεπῆραν τὰ γλυκόλαλα. Τὸν Πέφκο, Πλάτανε μου, τὸν Πέφκο ἀγαπῶ!

Πλάτανος. Μά, παιδάκι μου, τί μοῦ λές; Δὲν ἔρχεσαι στὰ σύγκαλά σου. 'Αφτὸ εἶναι πρωτάκουστο πρᾶμα. 'Εγὼ θὰ κάμω πιὰ τὸ σταβρό μου. 'Αφοῦ εἶσαι τοῦ λόγου σου 'Ιτιά, τί σὲ μέλει γιὰ τὸν Πέφκο, ποῦ δὲ μοιάζετε;

'Ιτιά. Ἴσια ἴσια γιατὶ δὲ μοιάζουμε, Πλάτανέ μου, τὸν ἀγαπῶ. Ἔχει ὁ Πέφκος κάτι ἀπόμακρο, ἔχει κάτι ξένο ποῦ μὲ παρασέρνει καὶ μὲ λωλαίνει. Ἔχει μάγια δικά του. 'Αφτός, ὅταν κρυώνω, ἀφτός, ὅταν τὸ χειμῶνα πέφτουν τὰ φύλλα μου ὅλα, ἀφτὸς πάντα πρασινίζει κ' ἡ πρασινάδα του μὲ ζεσταίνει, μόνο ποῦ τὴ θωρῶ. Τί θὰ εἶναι σὰ μ' ἀγαπήσῃ, καὶ σὰ δῶ στὴ χαριτωμένη του τὴν πρασινάδα τῆς ἀγάπης του τὸ φῶς;

Πλάτανος. Ποῦ νὰ τὸ πιστέψω πῶς μὲ τὰ κλάματα καὶ τὰ τσακίσματά σου, ὡς ἐκεῖ θὰ καταντοῦσε τὸ πρᾶμα; Δὲ γίνουνταν ἀφτὰ στὸν καιρό μου!

'Ιτιά. Καὶ γιὰ μᾶς, Πλάτανέ μου, ἀλλάζουν οἱ καιροί. Καὶ μεῖς, ὅσο πάμε, δουλέβει τὸ φυσικό μας, ξυπνᾶμε σὰν τοὺς πρώτους μας τοὺς προγόνους, ποῦ μοῦ ἔλεγες καὶ λαχταρούσανε γιὰ κίνηση καὶ ζωή. Συγκλαδοκορμόῤῥιζα καὶ μᾶς ἡ πονεσιὰ τώρα μᾶς συνεπαίρνει, μᾶς ἀγγίζει μέσα στὰ μέσα τῆς ψυχῆς. Αἰῶνες ἴσως τὸ νοιώθω πῶς τὸν ἀγαπῶ καὶ σήμερις μόνο τὸ ξέρω.

Πλάτανος. Μπράβο σου, παιδί μου, καὶ καλὴ τὴν ἔχουμε!

Ἰτιά. Ἀχ! νὰ μποροῦσα νὰ σαλέψω, νὰ πάω, νὰ πάω νὰ τοῦ τὸ πῶ! Νὰ τοῦ τὸ πῇς ἐσύ, Πλάτανέ μου, ποῦ εἶσαι καὶ κοντά του. Νὰ μὲ λυπηθῇς.

Πλάτανος. Μὰ σὰν τοῦ τὸ πῶ, βλογημένο μου παιδί, καὶ σὰν τύχῃ ἄξαφνα κι ἀφτὸς νὰ τρελλαθῇ καὶ νὰ σ' ἀνταγαπήσῃ, τί κερδίσαμε; Ἐσεῖς δὲν μπορεῖτε νὰ παρθῆτε. Νὰ σμίξετε, ἀδύνατο. Χάδια, φιλάκια, τίποτα! Μηδὲ ἀφτὰ δὲ θὰ τὰ χαίρεστε. Λοιπὸν τί νἀνταρέβεσαι;

Ἰτιά. Ποιὸς ξέρει, ἀχ! ποιὸς ξέρει: Μπορεῖ κι ἀφτὰ νὰ τὰ δοῦμε, μπορεῖ νὰ τὰ χαροῦμε κι ἀφτά. Μὰ τί πειράζει κιόλας ποῦ στεκόμαστε χωρισμένοι; Μήπως κ' οἱ ἀθρώπινες ψυχές, κι ἂν ἡ ἀγάπη τὶς σμίξῃ, δὲν τὸ νοιώθουνε πάντα πῶς δὲ σμίγουν ὁλοτελίς, πῶς εἶναι ἡ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλληνα μακριά, πολὺ μακριά; Ἀχ! ἄφησε, καημένε! Κι ἀπὸ μακριὰ ἡ ἀγάπη κάνει θάμα!

Πλάτανος. Καλέ, σώπα, ποῦ θὰ τὰ χάσω πιὰ καὶ γώ. Πῶς θὰ τὰ βγάλουμε πέρα, δὲ μοῦ λές; Κοίταξε τί μπερδέματα ποῦ ἔχουμε σὲ μιὰ καὶ μόνη κωμῳδία! Πρέπει ὁ Κουμπόπουλος νὰ πάρῃ τὴν Καλαθούνα, πρέπει ἐσὺ τώρα νὰ πάρῃς τὸν Πέφκο, πρέπει κι ὁ Γουανάκος νὰ γίνῃ ἄθρωπος!

Ἰτιά. Πρέπει, πρέπει νἄρθῃ κ' ἡ πάναγνη Κόρη! Δὲ θυμᾶσαι ποῦ μᾶς τὴν προφήτεψε ὁ Πέφκος; Ἴσως, ἴσως ἐκείνη ὡς καὶ τάβόλεφτα θὰ τὰ βολέψῃ.

Πλάτανος. Ναίσκε! Μά διὲς ποῦ πρέπει νἄρθῃ κι ὁ Μοναστηριώτης, νὰ ξαναβάλῃ στὸ χέρι τὸ γελέκι του, γιατὶ θὰ τοῦ τσούζῃ ποῦ δὲν τὄχει. Ποιὸς τὸ ξέρει κιόλας ἂ δὲ μᾶς βγῇ στὴ μέση καὶ κανένας ἄλλος;

Ἰτιά. Μὴν τὰ λὲς κι ἀπελπίζουμαι, καὶ κρέμουνται πάλε τὰ κλαριά μου πιὸ θλιμμένα κατὰ γῆς. *(Τὸ λέει καὶ λίγο λίγο χαμηλώνει τὰ κλαριά της, μὲ λύπη.)*

Πλάτανος. Μάζωξέ τα. Καὶ κάμε γρήγορα, γιατὶ ἀκούω κι ὁ Πέφκος πάει νὰ μιλήσῃ. Σὰ νὰ ξύπνησε ἀπὸ τὄνειρό του.

Πέφκος. *(Μὲ λύπη καὶ μὲ πόνο, σιγά.)* Θεά, Θεὰ τῆς Ἀγάπης! Πότε, ἀχ! πότε θὰ φανῇς;

Πλάτανος. Μοναχός του τὰ λέει κι ἀναστενάζει. Μὰ σὰν πιὸ τσακισμένη μοῦ φαίνεται ἡ φωνούλα του ἡ χρυσή.

Πέφκος. *(Συλλογισμένος καὶ πάντα μὲ πόνο κρυφό.)* Ἀντὶς νὰ δοῦμε τὴν πάναγνη Κόρη, γιατί, γιατί νἄρθοῦν οἱ βαρβάροι;

Πλάτανος. Ὁρίστε τώρα καὶ βαρβάρους! Μπρὲ μωρὴ Ἰτιά, κάτι θὰ τρέχῃ καὶ παραπονιέται.

Πέφκος. Γιατί ὁ βάρβαρος νἄρθῇ ποῦ θὰ τὴ σκοτώσῃ;

Πλάτανος. Ἄλλα πάλε! Καὶ ποιὸς νἄρχεται μαθές; Ψυχὴ δὲ βλέπω. Τί κάθεσαι καὶ μᾶς λές, καλὲ Πέφκο;

Πέφκος. Ἔρχεται ὁ βάρβαρος, ἔρχεται!

Πλάτανος. Ὁ φίλος μας ὁ Πέφκος μόνο τὸν προφήτη ξέρει καὶ κάνει. Πιὸ ξάστερα δὲ θὰ μᾶς τὸ πῇ καὶ τοῦ κάκου. — Μωρή, Λέφκη, γιά πετάξου μιὰ στιγμὴ ἴσια μὲ τὴν κορφή σου καὶ πές μας ποιὸς ἔρχεται. Κοιμᾶσαι;

Λέφκη. *(Ἀπὸ πάνω.)* Δὲν τὸ βλέπετε πῶς μέρα μεσημέρι ἀνάψανε στὸν κάμπο τὶς φωτιές;

Πλάτανος. Καλὰ μάτια ἔχει ὅμως ἀφτή.

Λέφκη. Καὶ δὲν τὸ ξέρετε τάχα πῶς σὰ φτάνουνε ξένοι, πάντα τὶς φωτιὲς ἀνάβουνε οἱ δικοί μας;

Πλάτανος. Ἀφτὴ ὅλο σὰ να μᾶς μαλλώνῃ. — Μὰ δὲ μᾶς λὲς καὶ τί ξένος εἶναι;

Λέφκη. Θὰ τὸν ἀκούσετε. Ὁρίστε κιόλας. *(Ἀκούγονται δεξιὰ στὴ σκηνή, ἀκόμη ἀπὸ μέσα πὸ τὰ παρασκήνια, γαϊδουράκια ποῦ γκαρίζουνε.)*

Πλάτανος. Ὠρέ, γειά σου! Θἆναι οἱ συντρόφοι τοῦ ξένου ποῦ χαιρετοῦνε τὸν ἐρχομό του.

ΣΚΗΝΗ Β'.

ΓΑΙΔΟΥΡΑΚΙΑ. Τὰ ΔΕΝΤΡΑ.

Γαϊδουράκια. (*Ἔρχουνται δυὸ δυὸ στὴ σκηνή, γκαρίζουνε καὶ λένε*).

Εἴμαστε τὰ γαϊδουράκια,
Ἥσυχα, καλὰ παιδάκια.
Ἔχουμε χαρὰ μεγάλη
Καὶ φωνὴ ποῦ θὰ τὴν ψάλῃ,

(*Γκαρίζουνε*)

Τώρα ποὖρθε κι ὁ μπαμπάκης!
Ὁ γαϊδούρογαϊδουράκης!

(*Περνοῦνε γκαρίζοντας δυὸ δυὸ καὶ φέβγουν ἥσυχα πρὸς τἀριστερά.*)

Ἰτιά. Ἀχ! μοῦ γιόμισαν τὰ φύλλα μὲ τὰ γκαρίσματά τους!

Πλάτανος. Μὴν ἀκούς. Ἀφτὰ εἶναι καλὰ ζῶα. Μὰ φαίνεται πῶς θὰ τοὺς εἶπαν τίποτα, τὸ πίστεψαν, καὶ τώρα πεισματώνουνε.

Ἰτιά. Ἀμ' ἀφτὰ ἐδῶ ποῦ ἔρχουνται;

Μαϊμοῦδες. (*Ἔρχουνται πηδώντας ἀπὸ τὰ δεξιὰ στὴ σκηνή, στέκουνται στὴ μέσῃ καὶ φωνάζουνε ὅλες μαζί, μὲ τρόπο φοβερὰ δυσάρεστο· ἔπειτα λέει μιὰ* Μαϊμοῦ *ποῦ μιλεῖ γιὰ τὶς ἄλλες.*) Ἐμεῖς εἴμαστε οἱ Μητέρες. Οἱ μαννάδες τοῦ ἀθρώπου εἴμαστε μεῖς! Δίχως ἐμᾶς δὲ γίνεται τίποτις στὸν κόσμο. Μίμηση εἶναι ὅλη ἡ ζωή, καὶ μεῖς πρᾶμα δὲν ἀφίνουμε ἀμίμητο πουθενά. Πρέπει μάλιστα τὸ καθετὶ νὰ τὸ παραμιμηθοῦμε, πρέπει νὰ τὰ στρεβλώνουμε ὅλα, γιὰ νὰ χαίρομαστε. (*Βγάζουνε πάλε τὶς ἴδιες τὶς*

φωνές.) Κυριέψαμε τὸν κόσμο. Θὰ κυριέψουμε σήμερις κι ἀφτήνα τὴ χώρα τὴν ἀπάρθενη, ἀφοῦ ἔχουμε προστάτη κι ὁδηγό! (*Φωνάζουνε καὶ περνοῦνε πρὸς τἀριστερά.*)

Ἰτιά. Τί λαρύγγι ποῦ τὄχουνε καὶ τί θάῤῥος!

Πλάτανος. Εἶναι ἀφτάδικα ζῶα κι ἀνήθικα, γιατὶ δὲν ξέρουν τὴν ἀλήθεια. Μὰ καφκιοῦνται καὶ πάρα πολύ. Δὲ θὰ δοῦμε πιὰ καὶ τὸν ὁδηγό τους;

ΣΚΗΝΗ Γ′.

ΚΟΥΜΠΟΠΟΥΛΟΣ. ΒΙΓΚΟΣ. Ἔπειτα ΔΑΣΚΑΛΟΣ.

Κουμπόπουλος. (*Ἔρχεται τρεχάτος ἀπὸ τὸ μέρος ποῦ ἔφυγαν τὰ γαϊδουράκια κ' οἱ μαϊμοῦδες. Μὲ τὰ χέρια του βαστάει τάφτιά του.*) Τί Σατανᾶδες, καλέ, εἶναι ἀφτοὶ ποῦ ξετρύπωσαν ἄξαφνα καὶ μοῦ πῆραν τὸ μυαλό; Μπᾶς κι ὁ Μοναστηριώτης μοῦ τοὺς ἔστειλε τέτοιους μουσαφιρέους;

Βίγκος. (*Ἔρχεται βιαστικὰ στὴ σκήνη ἀπὸ τὰ δεξιά.*) Ἀφέντη, ἀφέντη, ἕνας ξένος, ἕνας κοτζὰμ ἄθρωπος, ἴσα μὲ κεῖ ἀπάνω, τώρα τώρα ἔφτασε καὶ λέει πῶς θέλει νὰ σοῦ μιλήση.

Κουμπόπουλος. Κι ἀπὸ ποῦ βαστάει ἀφτός;

Βίγκος. Θὰ βαστάη ἀπὸ τὸ λέλεκα.

Κουμπόπουλος. Ἀπὸ ποῦ ἔρχεται, σὲ ρωτῶ.

Βίγκος. Ἔρχεται, λέει, ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

Κουμπόπουλος. Κανένας φίλος τοῦ Μοναστηριώτη! Ἄσκημη τὴν ἔχουμε. Κρύψε γρήγορα τὸ γελέκι μου. (*Τὸ βγάζει καὶ τοῦ τὸ δίνει.*) Καὶ πῶς εἶναι τὄνομά του;

Βίγκος. Ἔχει, λέει, ὄνομα Δάσκαλος.

Κουμπόπουλος. Εἶναι γδυμνός:

Βίγκος. Καλέ, τί γδυμνός; Φορεῖ κάτι ροῦχα ποῦ μοιάζει σὰ μάγος.

Κουμπόπουλος. Τότες φέρε δῶ. (*Τοῦ ξαναπαίρνει τὸ*

γελέκι καὶ τὸ βάζει ὁ ἴδιος.) Πρέπει νὰ φανοῦμε καὶ μεῖς, νὰ δῇ πῶς ξέρουμε κι ἀπὸ λοῦσσα.

Πλάτανος. Ἀχ! λιγάκι νὰ τὸ συλλογιοῦνταν τὸ παιδί μας, καὶ νὰ τοῦ ἔδινε δρόμο τοῦ Δασκάλου! *(Τὸ λέει ὁ* Πλάτανος *καὶ σαλέβουνε τὰ κλαριά του μὲ δύναμη.)*

Κουμπόπουλος *(ποῦ κάτι ἄκουσε καὶ γυρίζει πρὸς τὸν* Πλάτανο.) Τί ἔχουν ἀφτὰ πάλε; *(Σαλέβουνε τὰ φύλλα μὲ κρότο.)* Τί τἄπιασε; Καλέ, θἄναι ἀπὸ τὴ χαρά τους, ποῦ ἔρχουνται νὰ τὸ καμαρώσουνε κι ἀπὸ τὴν Ἀθήνα τέτοιο γελέκι! Ἐσύ πήγαινε, Βίγκο, καὶ πές του νἄρθῃ νὰ δῇ ἄθρωπο! *(Κοιτάζει τὸ γελέκι του καὶ χαίρεται.)*

Πλάτανος. Πέφκο, Ἰτιὰ καὶ Λέφκη, ἔρχεται ὁ Δάσκαλος. Ἐμεῖς τώρα σωπασιά!

Βίγκος *(ποῦ ἀποκρίνεται στὴ διαταγὴ τοῦ* Κουμπόπουλου.) Ἀμέσως πάω! *(Τρέχει πρὸς τὰ δεξιὰ νὰ πῇ στὸ* Δάσκαλο *νὰ κοπιάσῃ. Τὴν ἴδια στιγμή, παρουσιάζεται ὁ* Δάσκαλος, *ὁ* Βίγκος *ποῦ ἔτρεχε, ἀνταμώνεται μαζί του, σκουντάφτει καὶ πέφτει κάτω.)* Μὲ σκότωσε!

Δάσκαλος. Χείριστος οἰωνός! *(Στέκεται καὶ κοιτάζει τὸ* Βίγκο *ποῦ κοίτεται χάμου ξαπλωμένος κατὰ πῶς ἔπεσε.)* Συμπάθησόν με..... πῶς σὲ λένε;

Βίγκος. Βίγκο.

Δάσκαλος. Βίγκε, ἆρον τὸν πρωκτόν σου! *(Ὁ* Βίγκος *δὲν τὸ κουνεῖ.)* Δὲν κατάλαβε! Ἀλλιῶς νὰ τοῦ τὸ πῶ. Βίγκε, σήκωσον τὸν λεγάμενόν σου, θέλω νὰ σὲ θλίψω τὴν χεῖρα.

Βίγκος. Ἡ χήρα μου, ἀφέντη, δὲ ζῇ, κι ἀνάγκη πιὰ δὲν εἶναι νὰ θλίβεται καὶ δάφτη. *(Προσπαθεῖ νὰ σηκωθῇ καὶ σηκώνεται λίγο λίγο, τρίβωντας τὰ πίσω του.)* Σώνει μου ἐμένα ἡ θλίψη ποῦ σοῦ χρωστᾷ ὁ λεγάμενος. *(Σηκώθηκε πιὰ καὶ φέβγει ὅσο μπορεῖ πιὸ γρήγορα πρὸς τὰ δεξιά.)*

Δάσκαλος. Τί ζῷον! *(Βλέπει ἄξαφνα τὸν* Κουμπό-

πουλο *ποῦ στὸ μεταξὺ κοίταζε τὸ* Δάσκαλο, *σαστισμένος μὲ τὴ φορεσιὰ ποῦ φορεῖ, γιατὶ ὁ* Δάσκαλος *δὲν εἶναι ντυμένος σὰν Ἐβρωπαῖος, παρὰ ἔχει κάτι ροῦχα σὰν ἀστρολόγος ἀπὸ τὸν προπερασμένο τὸν αἰῶνα, ἕνα εἶδος καμελάφκι μυτερὸ στὴν ἄκρη, καὶ μάβρο ράσο μὲ ζώνη κίτρινη στὴ μέση. Ὅλος μαζί, λιγνὸς λιγνὸς καὶ μακρὴς μακρής. Προχωρεῖ πρὸς τὸν* Κουμπόπουλο, *στέκεται καὶ τοῦ λέει μὲ ὕφος πολὺ σοβαρὸ καὶ κρύο.)* Χαῖρε!

Κουμπόπουλος. (*Κοιτάζει τὸ χέρι του, κοιτάζει καὶ τὸ* Δάσκαλο *μὲ τὰ δυό του τὰ μάτια, καταπρόσωπα, γελᾷ χάχικα σὰν ἄθρωπος ποῦ θέλει νὰ καταλάβῃ καὶ γρῦ δὲν καταλαβαίνει.*) Ὁρίστε;

Δάσκαλος. Χαῖρε! Σοῦ λέω νὰ χαίρησαι.

Κουμπόπουλος. Νὰ χαίρημαι; Καλὰ εἶπα! Τὸ χέρι μου λέει νὰ θλίψῃ. (*Τὸ τραβᾷ πίσω μὲ φόβο.*)

Δάσκαλος. (*Μόνος του.*) Τί ὄνειδος! Πρέπει τώρα νὰ μιλήσω τὴ χυδαία, τὴν πρόστυχη, γιὰ νὰ μὲ καταλάβῃ! Δὲν πειράζει! Βαθμηδόν. Κατόπι φτάνουμε ἴσα μὲ τὸν Ξενοφῶντα. (*Πρὸς τὸν* Κουμπόπουλο.) Ὄχι δᾶ, παιδί μου. Μὴ φοβᾶσαι τίποτις ἀπὸ μένα. Σοῦ λέω νὰ χαίρεσαι.

Κουμπόπουλος. (*Μὲ τὸ πρόσωπο ἄξαφνα γελαστὸ καὶ χαρούμενο.*) Νὰ χαίρουμαι; Μπράβο! Καὶ πῶς νὰ μὴ χαίρουμαι; Ἐγὼ σὲ θωρῶ κι ἀναγαλλιάζω. Ἐσὺ ἔχεις πολὺ περισσότερα ροῦχα ἀπὸ μένα. (*Ζυγώνει πιὸ κοντὰ στὸ* Δάσκαλο *καὶ θέλει νὰ τοῦ πιάσῃ τὰ ροῦχα ἕνα ἕνα, γιὰ νὰ τὰ κοιτάξῃ καλήτερα.*) Νὰ τἀγγίζω; Μπορῶ;

Δάσκαλος. Ἔγγυσον. (*Τὰ ψάχνει ὁ* Κουμπόπουλος· *ὁ* Δάσκαλος *αναπηδᾷ.*) Μὲ γαργάλιξες!

Κουμπόπουλος. (*Ἀφίνει τὰ ροῦχα τοῦ* Δασκάλου.) Νὰ μὲ συμπαθᾷς! Μὰ δὲ μοῦ λές, Δάσκαλε, ἐγὼ ἄκουσα πῶς ἐσὺ φοροῦσες ρεντιγκότα κι ἀψηλὸ καπέλλο;

Δάσκαλος. Ἀλήθεια εἶναι· ἀναγκάστηκα ὅμως νἀλλάξω.

Κουμπόπουλος. Μπᾶς καὶ σὲ πήρανε στὸ ψιλό;

Δάσκαλος. Καλέ, τί λόγος; Μὰ καπέλλα καὶ ρεντιγκότες φοροῦνε τώρα ἐννιὰ χιλιάδες ἑταῖροι. Κατάντησε χυδαῖο, κι ὁ Δάσκαλος δὲν πρέπει νὰ μοιάζῃ μὲ τὸ πλῆθος, μὲ τὸν ὄχλο! Ἀλλιῶς δὲν εἶναι Δάσκαλος.

Κουμπόπουλος. Τί μοῦ λές; (*Πηδάει ἀπὸ τὴ χαρά του.*) Μὰ ἐσὺ εἶσαι ἄθρωπος! Ἔλα, ἔλα νὰ μοῦ τὰ μάθῃς, ποῦ ἔχω τώρα καὶ γὼ ἀλάκαιρο λαὸ νὰ κυβερνήσω. Μὰ νὰ μὴ σὲ βαστῶ κιόλας στὸ ποδάρι. Κόπιασε. Νὰ καθήσουμε καὶ νὰ μοῦ τὰ πῇς ἐδῶ κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα.

Δάσκαλος. (*Κοιτάζει γύρω γύρω.*) Τὰ δέντρα; Μὰ ἐδῶ δέντρα δὲν ἔχει!

Κουμπόπουλος. Πῶς δὲν ἔχει; Ἀμ' ἀφτὰ τί πράματα εἶναι; (*Τοῦ δείχνει τὰ Δέντρα ἕνα ἕνα μπροστά του.*)

Δάσκαλος (*ποῦ βάζει τὰ γυαλιά του καὶ δὲν τὰ βλέπει.*) Δέντρα δὲ βλέπω, καλὰ σοῦ εἶπα. Στὴ γῆ τοῦ Πυρὸς νὰ ξέρῃς πῶς δὲν ὑπάρχουνε δέντρα.

Κουμπόπουλος. (*Σαστισμένος.*) Μήπως ἐγὼ τρελλάθηκα καὶ τὰ βλέπω; Μπορεῖ νἄχῃς καὶ δίκιο. Ἔλα νὰ τὰ κοιτάξουμε ἀπὸ πιὸ κοντά. (*Τὸν πιάνει ἀπ' τὸ χέρι καὶ τὸν πηγαίνει πρὸς τὸν* Πλάτανο.)

Δάσκαλος (*ποῦ ζύγωσε καὶ μὴ βλέποντας τὰ Δέντρα, χτύπησε τὸ πρόσωπό του στοῦ* Πλατάνου *τὸν κορμό.*) Ἀνάθεμάν τα!

Κουμπόπουλος. Βλέπεις πῶς ἔχει.

Δάσκαλος. Ἀδύνατο! Δὲ γίνεται νἄχῃ, ἀφοῦ ἡ ἐπιστήμη δὲν τὸ ἐπιτρέπει.

Κουμπόπουλος. Θὲς νὰ δοκιμάσῃς κι ἄλλη μιά! Γιατὶ μπορεῖ καὶ νὰ μὴν πρόφταξε ἡ ἐπιστήμη σου νὰ ξεδιαλίσῃ ὅλα τὰ μυστικὰ τοῦ κόσμου.

Δάσκαλος. (*Ὄρθιος καὶ σοβαρά.*) Ὁ Δάσκαλος ποτὲ δὲ γελιέται. Ἀφτὰ δέντρα δὲν εἶναι, εἶναι ξύλα, πρόστυχα

πράματα δηλαδή, κι ἂν ἔχετε ἀπ' ἀφτά, νὰ τὰ κόψετε γρήγορα, νὰ καλλιεργήσετε τὸν τόπο σας.

Κουμπόπουλος. 'Αφτός, Δάσκαλε, καλλιεργιέται ποῦ τἄχει. Μὰ δὲ μοῦ λές, γιὰ νὰ κόψῃς ξύλα ἔκαμες τόσο ταξίδι;

Δάσκαλος. 'Εγὼ νὰ κόφτω ξύλα; Διόλου! Δὲν καταδέχουμαι τέτοια πρόστυχη δουλειά.

Κουμπόπουλος. Τότες πές μου τί δουλειὰ καταδέχεσαι ἡ ἐβγενεία σου, ποῦ τρέχουν τὰ σάλια μου νὰ τἀκούσω. Κάτσε μὲ τὸ κέφι σου ἐδῶ *(τοῦ δείχνει ἕνα μέρος στὴ μέση τῆς σκηνῆς, τοῦ δείχνει καὶ τὰ Δέντρα γύρω γύρω)*, κάτσε, ἄς εἶναι ἀφτὰ καὶ ξύλα. *(Κάθουνται τώρα κ' οἱ δυό τους ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὰ Δέντρα.)*

Δάσκαλος. *(Καθησμένος.)* Ἦρθα ἐγώ, φίλε μου, στὸν ξερό σας τὸν τόπο μὲ σκοποὺς πολὺ μεγάλους, πολὺ ὠφέλιμους γιὰ σᾶς. Ἦρθα νὰ ἱδρύσω « *Σύλλογον πρὸς διάδοσιν ἀστείων βιβλιαρίων* » !

Κουμπόπουλος. 'Αφτὸ σὰ νὰ μοῦ χτυπάῃ ὄμορφα στἀφτί. Μὰ ἐμεῖς ἐδῶ, μπάρμπα, δὲν ξέρουμε ἀκόμη οὐδὲ νὰ διαβάζουμε.

Δάσκαλος. Ὁ μόνος τρόπος νὰ μάθετε! Νἀγοράζετε τὰ βιβλία μας. Εἶναι εὔωνα, εὔληπτα καὶ ὁμοιόμορφα. Ἔχει στὸ ξώφυλλο καὶ ζουγραφιές.

Κουμπόπουλος. Τότες ἴσως τρώγουνται. Μὰ πές μου, σὰν τἀγοράσω, ἀνάγκη δὲν εἶναι νὰ τὰ διαβάσω κιόλας; Δὲν μπορῶ τάχα νὰ φανταστῶ πῶς τὰ διάβασα καὶ νὰ καμαρώνω; Ἢ μήπως ἀναγκάζετε τὸν κόσμο νὰ τὰ διαβάζῃ;

Δάσκαλος. Δὲ μᾶς εἶναι βολετό. Μὰ πρέπει νὰ διαβάζουνται.

Κουμπόπουλος. Πρέπει; Θὰ δοκιμάσω, τί ἄλλο νὰ σοῦ πῶ; Ἴσως μάλιστα γλεντίσω, ἀφοῦ εἶναι κι ἀστεῖα.

Δάσκαλος. Εἶσαι ζῶο καὶ δὲν ἔμαθες τὴ γλῶσσα σου.

'Αστεῖο σήμερα δὲ θὰ πῇ καθόλου γελοῖο· ἀστεῖο θὰ πῇ ἀττικό. Ἡ καθαρέβουσα εἶναι ἀστεία.

Κουμπόπουλος. Αἴ! καημένε δᾶ καὶ σύ, γιατί νὰ μοῦ ἀλλάζῃς καὶ τὶς καλές μου τὶς λέξες; Ὅλος ὁ κόσμος πιὰ τὶς νοιώθει καὶ τὶς συνηθίζει.

Δάσκαλος. Βλέπεις; Νά ποῦ τὸ λὲς κι ὁ ἴδιος; Ἅμα τὶς ἀλλάξουμε ὅλες, ἀμέσως φτειάνουμε γλῶσσα ποῦ τὴν καταλαβαίνει ὁ καθένας!

Κουμπόπουλος. Μὰ τί νὰ τὴ φτειάξουμε, ἀδερφέ, ποῦ τὴν ἔχουμε κιόλας, καὶ σὺ βλέπω γυρέβεις νὰ μᾶς τὴ χαλάσῃς;

Δάσκαλος. Πὲς κάλλια νὰ σᾶς τὴ διορθώσω.

Κουμπόπουλος. Μὰ ἔχει ἀνάγκη διόρθωμα;

Δάσκαλος. Καὶ πῶς δὲν ἔχει; 'Αφτὸ ποῦ εἶπες τώρα, λόγου χάρη, ἔπρεπε νὰ τὸ πῇς· « Ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ διόρθωσιν » ἢ « ἀπὸ διορθώσεως » ἢ « ἔχει ἀνάγκην διορθώσεως » ἢ καὶ « διορθώματος ». Κ' ἔτσι ἔχουμε μιὰ κοινὴ γλῶσσα γιὰ ὅλους.

Κουμπόπουλος. Κατάλαβα! Κατάλαβα! Πολὺ ὄμορφο! Παίρνεις τὰ λόγια μου καὶ μοῦ τὰ κάνεις τρεῖς τέσσερεις γλῶσσες. Δὲν τὄξερα πῶς εἶχε μέσα της τόσο πλοῦτο ἡ γλῶσσα ποῦ σοῦ μιλοῦσα.

Δάσκαλος. Δηλαδή· « τὴν ὁποίαν σοὶ ὡμίλουν » ἢ « σοῦ ὡμίλουν » ἢ σὰ θὲς καὶ « σὲ ὡμίλουν » ἢ « σὲ ὡμιλοῦσα »...

Κουμπόπουλος. Μὰ ἐσὺ εἶσαι μάγος σωστός. Ἄκουσε τώρα· σὰ θέλω νὰ σοῦ πῶ· « Βάλε κρασὶ στὸ νερό σου ». πῶς πρέπει νὰ σοῦ τὸ πῶ, γιὰ νὰ ταιριάξῃ μὲ τὸν τρόπο τὸ δικό σου;

Δάσκαλος. Τέτοια πράματα, νὰ ξέρῃς, μήτε λέγουνται μήτε γράφουνται.

Κουμπόπουλος. Μπᾶς κ' εἶπα τίποτις ἄτοπο;

Δάσκαλος. Ἄτοπο, καὶ βέβαια. Πρῶτα περίπαιξες τοὺς νερουλιασμένους ποῦ κρασὶ δὲν πίνουνε, γιατὶ δὲν ἔχουν. Ἔπειτα, τὸ κρασί, δὲ γίνεται μήτε νὰ τὸ γράψῃς μήτε νὰ τὸ πῇς.

Κουμπόπουλος. Μήτε κἄνε νὰ τὸ πιῇς; Ἀμέ, τὸ νερό; Κι ἀφτὸ δὲν πίνεται;

Δάσκαλος. Ὄχι, ἀφοῦ τὸ πίνει ὁ καθένας. Τὰ σωστὰ εἶναι οἶνος καὶ ὕδωρ.

Κουμπόπουλος. Ἀφτὰ δὲν εἶναι κρασὶ καὶ νερό;

Δάσκαλος. Εἶναι κρασὶ καὶ νερὸ τὸ ἴδιο, μὰ δείχνουνε πῶς ἔχεις μάθηση, κ' ἔτσι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο.

Κουμπόπουλος. Δηλαδὴ εἶναι καὶ δὲν εἶναι κρασὶ καὶ νερό. Βάϊ! Βάϊ! Ἐγὼ μαζί σου θὰ προκόψω.

Δάσκαλος. Θὰ προκόψῃς μόνο σὰ μάθῃς πῶς ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ εἶναι χυδαία, κι ἀφτὸ σώνει.

Κουμπόπουλος. Δασκαλάκι μου, μὴ μὲ δείρῃς, μὰ καὶ τοῦτο θέλω νὰ μοῦ τὸ ξηγήσῃς. Χυδαία τί θὰ πῇ;

Δάσκαλος. Ἀμέσως νὰ τὸ καταλάβῃς. Σὰν ἦρθα ἐδῶ, ἔπεσε ἢ δὲν ἔπεσε ὁ Βίγκος ἀπάνω στὸν...

Κουμπόπουλος. Στὸ Νικολῆ του; Μπράβο! Τὸν εἶδα μὲ τὰ μάτια μου.

Δάσκαλος. Καὶ δὲ σοῦ φάνηκε ἀφτὸ πολὺ πρόστυχο;

Κουμπόπουλος. Τί νὰ σοῦ κάμω, ποῦ τὸν ἔχουμε ὅλοι μας τὸ λεγάμενο, καὶ γὼ καὶ σὺ ὁ ἴδιος. Σὰν πέφτουμε, ποῦ ἀλλοῦ νὰ πέσουμε;

Δάσκαλος. Εἶσαι ἀνόητος. Ἂν πῇς πῶς πέφτεις στὸν κῶλο σου ἢ στὸν πισινό σου, ἀμέσως εἶναι χυδαῖο.

Κουμπόπουλος. Μὲ τὸ συμπάθειο! Δὲν τὸ εἶπα γώ. Ἐσὺ τὸ εἶπες.

Δάσκαλος. Γιατὶ σοῦ μιλοῦσα τὴ χυδαία. Μὰ πές το διαφορετικά, ὅπως τὸ λέγανε πρῶτα, νὰ δῇς πῶς τὸ χυδαῖο γίνεται ἀμέσως πολὺ φίνο πρᾶμα καὶ ντελικάτο. Γιά κοίταξε

τί ἐδγένεια ποῦ σοῦ τὴν ἔχει ἡ γλῶσσα ἡ ἀρχαία, σὰ σοῦ λέει ἄξαφνα· πρωκτός, πρωκτοτηρῶ, πρωκτόσοφος, πρωκτοπεντετηρίς! Ὁ πρωκτὸς προστυχίλα καμιὰ δὲν ἔχει. Μάλιστα ἔχει γοῦστο. Ἀλλιῶς μυρίζει.

Κουμπόπουλος. Γειά σου, μπάρμπα! Τὸ λοιπὸν ἀφτὰ θάμᾶς σκαρώσῃς μὲ τὸ Σύλλογό σου;

Δάσκαλος. Ἀφτὰ κι ἄλλα πιὸ μεγάλα.

Κουμπόπουλος. Πιὸ μεγάλα δηλαδὴ κι ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους τοὺς πρωχτούς σου; Ἀκόμα πιὸ ἀρχαίους;

Δάσκαλος. Ὄχι, φίλε μου, ἔχεις λάθος. Δὲ μὲ γνωρίζεις. Ἐγὼ εἶμαι φρόνιμος καὶ μέτριος ἄθρωπος. Ὑπερβολὲς δὲ μοῦ ἀρέσουνε. Τὶς ὑπερβολὲς τὶς ἀφίνω στὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, ποῦ τὸ παράκανε πιὰ μὲ τὴν κανονισμένη προστυχιά της. Ἐγὼ θέλω νὰ σοῦ συγυρίσω μιὰ γλῶσσα ποῦ ἐπίσης νἀπέχῃ καὶ τῆς ἀρχαϊζούσης καὶ τῆς λεγομένης δημώδους.

Κουμπόπουλος (*ποῦ ψάχνει στὸ γελέκι του.*) Εἶδες ὅμως; Ὁ τετραπέρατος ὁ Μοναστηριώτης θὰ τὄξερε κι ἀφτό! (*Τραβάει ἀπὸ τὴν τζέπη τοῦ γελεκιοῦ μιὰ κορδέλλα.*) Κρῖμα ποῦ ἔδωσα ἕνα κομματάκι τῆς Καλαθούνας! (*Τοῦ δείχνει τὴν κορδέλλα.*) Βλέπεις; Ἀφτό, Δάσκαλε, εἴτανε μέτρο, γιὰ νὰ μετρᾷς τοῦ λόγου σου πόσο ἀπέχει ἡ μιὰ καὶ πόσο ἡ ἄλλη.

Δάσκαλος (*ποῦ κάνει νὰ τοῦ πάρῃ τὴν κορδέλλα.*) Δός τηνα καὶ μπορεῖ νὰ χρησιμέψῃ.

Κουμπόπουλος (*ποῦ τὴν ξαναβάζει στὴν τζέπη του.*) Ἔννοιά σου! Τὴ μετροῦμε μαζὶ ἄλλη φορά.

Δάσκαλος. (*Θυμωμένος.*) Εἶσαι μπόσικος. Δὲν καταλαβαίνεις.

Κουμπόπουλος. Κατάλαβα περίφημα. Θὲς νὰ κάμῃς δική σου γλῶσσα.

Δάσκαλος. Πές τηνα κ' ἔτσι, σὰ θές. Γιατί νὰ μὴν ἔχω

τὴ δική μου; 'Εγὼ βαθιὰ ἑλληνικὰ δὲν ξέρω καὶ δὲ γυρέβω. Πρέπει ὅμως πάντα νὰ εἶναι ἑλληνικά.

Κουμπόπουλος. Καὶ κόπιασες ξεπίτηδες ὡς ἐδωνὰ γιὰ νὰ μᾶς τὰ μάθῃς, τὰ ἑλληνικά σου;

Δάσκαλος. Καὶ τί θαῤῥεῖς; 'Εγώ, φίλε μου, ἀφανίζουμαι στὰ ταξίδια, μὰ θὰ σκάσω τὸν παρᾶ μου, ὥσπου νὰ μάθουνε τὰ ἑλληνικά μου καὶ στὰ Παρίσια, καὶ στὴ γῆ τοῦ Πυρός.

Κουμπόπουλος. (*Χτυπάει τὸ μέτωπό του.*) Δάσκαλε, τώρα κατάλαβα! 'Ο Μοναστηριώτης θὰ τἄρπαξε κι ἀφτὸ ἀπὸ τὴν 'Αθήνα. Ἔτσι μᾶς ἔβγαλαν ὄνομα τὸ λοιπὸν ἐκεῖ κάτω, γῆ τοῦ Πυρός; Γιατί τάχα;

Δάσκαλος. 'Απελέκητε! Γιατὶ σὰν ἔρχεται ξένος, ἴδιοι σας ἐσεῖς ἀνάβετε δαδιά.

Κουμπόπουλος. Καὶ τὰ δαδιὰ τοῦ λόγου σου τὰ λὲς πυρός;

Δάσκαλος. Πῦρ, χοντροκέφαλε, θὰ πῇ φωτιά.

Κουμπόπουλος. Μὰ ἐμεῖς ἐδῶ, Δάσκαλε, δὲν καίμε, ποῦ λές, μήτε ἀνάβουμε πῦρ νὰ σὲ κάψουμε. 'Ανάβουμε φωτιὲς νὰ σοῦ φέξουμε. 'Ανάβουμε, νὰ δοῦμε φῶς νὰ χαροῦμε. 'Αφτὸ δὲ θὰ πῇ πῶς εἶναι ἡ γὶς ἐδῶ τῆς φωτιᾶς.

Δάσκαλος. Φῶς, φωτιά, πυρός, φωτιές, ὅλα ἕνα πρᾶμα. Ἔτσι λένε τὸν τόπο σας κ' οἱ Φραντζέσοι, ἔτσι τὸν εἶπανε κ' οἱ 'Εγγλέζοι.

Κουμπόπουλος. Λοιπόν, ἀφέντη, κάτι μᾶς ἔλεγες πῶς μιλᾷς τοῦ λόγου σου ἑλληνικά; Πές μας πῶς μιλᾷς ἐγγλέζικα. Σὰν τὰ παίρνεις ἀπ' ἀλλοῦ τὰ ἑλληνικά σου, τί λογῆς Ἕλληνας εἶσαι;

Δάσκαλος. Μὰ πῶς θέλεις τώρα νὰ τὴν πῶ τὴ γῆ τοῦ Πυρός;

Κουμπόπουλος Ἄφησε, Δάσκαλε, καὶ μπορεῖ καὶ μοναχό του νὰ τῆς βρεθῇ ὄνομα τῆς καψερῆς. Πές το πιὰ

κι άφτὸ πῶς θὰ γίνῃ βαθμηδό. Ἐγὼ λέω μόνο ἡ ἐβγενεία σου νὰ μὴν τζαρουχίζῃς ἄδικα τὰ μυαλά σου.

Δάσκαλος. Θέ μου! Τί ἄκουσα; Νὰ μὴν τὰ τσαρουχίζω, τὰ μυαλά μου;

Κουμπόπουλος. Ἀμ' ξέρω καὶ γώ; Νὰ μὴν τὰ παρατρίβῃς, νὰ μὴν τὰ τσαλαπατᾷς ἀνάποδα καὶ χάνῃς τὴν ὥρα σου. Μὰ νὰ μὴ χασομερῶ καὶ γὼ μαζί σου, ποῦ ἔχω νὰ σοῦ πῶ γιὰ πράματα πολὺ πιὸ σπουδαῖα.

Δάσκαλος. Πιὸ σπουδαῖα ἀπὸ τὸ Σύλλογό μου; Δὲ γίνεται!

Κουμπόπουλος. Πιὸ σπουδαῖα, φίλε μου, κι ἀπὸ τἀστεῖα σου τὰ βιβλιαράκια. Ἐδῶ ἔχουμε πόλεμο.

Δάσκαλος. Πρέπει νὰ γίνῃ στὴν καθαρέβουσα!

Κουμπόπουλος. Δός της τώρα δρόμο ἀφτηνῆς καὶ κοίταξε πρῶτα τὸ γελέκι μου.

Δάσκαλος (*ποῦ τὸ θωρεῖ.*) Πολὺ πρόστυχο μοιάζει. Μὰ μοῦ τὸ δίνεις καὶ γὼ σοῦ τὸ μεταφράζω στὸ ἑλληνικό. Θὰ γίνῃ ἀμέσως ὄμορφο.

Κουμπόπουλος. Ὄμορφο ξόμορφο, τὸ γελέκι ποῦ βλέπεις μοῦ τὄκλεψε ὁ Μοναστηριώτης.

Δάσκαλος (*ποῦ σηκώνεται ἀπὸ τὴν πολλή του τὴ σταναχώρια.*) Ἀφτὸ ποτέ σου πιὰ νὰ μὴν τολμήσῃς νὰ τὸ πῇς!

Κουμπόπουλος. Πῶς νὰ μὴν τὸ πῶ, ἀφοῦ μοῦ τὄκλεψε ἢ τοῦ τὄκλεψα; Βγαίνει τὸ ἴδιο.

Δάσκαλος. Νὰ λές· τὸ ἔκλεψα ἢ τὸ ἔκλεψε.

Κουμπόπουλος. Καὶ σὰν πῶ τό, τό, τὸ ἔκλεψε, δὲν εἶναι πιὰ κλεψιά;

Δάσκαλος. Ἄθλιε καὶ τρισάθλιε! Πῶς βαρβαρίζεις! Κλοπὴ νὰ τὸ λές, ὄχι κλεψιά.

Κουμπόπουλος (*ποῦ σηκώθηκε τώρα κι ἀφτός.*) Γιά νὰ σοῦ πῶ, Δάσκαλε, μαζί σου δουλειὰ δὲ γίνεται. Ἄκουσέ

με τώρα καὶ μένα. (*Ζυγώνει κοντὰ στὸ* Δάσκαλο.) Ἕνα μυστικὸ ἔχω νὰ σοῦ πῶ! (*Καμώνεται πῶς μιλεῖ χρυφὰ στάφτὶ τοῦ* Δασκάλου, *κι ὁ* Δάσκαλος *σκύβει τὸ κεφάλι, νὰκούσῃ καλήτερα*. *Ὁ* Κουμπόπουλος *σηκώνει ἄξαφνα τὸ χέρι, τοῦ ἁρπάζει τὸ μυτερό του τὸ καπέλλο καὶ φεύγει τρεχάτος.*)

Δάσκαλος. (*Σαστισμένος κι ὄξω φρενῶ.*) Μὰ ἀφτὸ εἶναι σωστὴ κλεψιά! Μπρὲ βρωμοκλέφτη! (*Τρέχει νὰ τὸν πιάσῃ.*)

Κουμπόπουλος. (*Ἔρχεται πίσω μὲ τὸ καπέλλο καὶ τοῦ τὸ βάζει στὸ κεφάλι.*) Σὰ δὲν εἶναι κλοπὴ καὶ σὰν εἶμαι βρωμοκλέφτης, τὴν κουβέντα μας! (*Στέκεται τώρα πλάγι στὸ* Δάσκαλο *καὶ τοῦ μιλεῖ γλήγορα γλήγορα.*) Ὁ Μοναστηριώτης μοὔκλεψε τὸ γελέκι μου. Τοῦ τὄκλεψα καὶ γώ... δηλαδὴ ἐγὼ πολὺ πιὸ ἐβγενικὰ τοῦ τό, τὸ ἔκλεψα Τώρα ὁ βρωμοκλέφτης γυρέβει νὰ μοῦ τὸ ξανακλέψῃ. Κ' ἔτσι θἄχουμε πάλε πόλεμο. Καταλαβίγκος;

Δάσκαλος (*ποῦ μοιάζει σὰ ζαλισμένος ἀπὸ τὰ πολλὰ τὰ λόγια.*) Ὡραῖα! Μπορῶ μάλιστα νὰ σὲ βοηθήσω περίφημα στὸν πόλεμο. Ἔχω τηλεβόλα, πυροβόλα, τυφεκοβολισμούς, ἐπινώτια, διόδους τῶν σφαιρῶν, συγκεντρώσεις, ὡριαίας ἀναπαύσεις, δεκαλέπτους σταθμούς, στομαχικὰς διαταράξεις, ἐπιθέσεις, ἵππους, ἐφίππους, ἐφιππισμούς, ἀφιππισμούς, ὑφιππισμούς, ἐπαφυφιππισμούς, τορπιλλοβόλα...

Κουμπόπουλος. Καλὰ πράματα εἶναι ἀφτὰ ποῦ λές. Φέρ' τα γλήγορα νὰ τὰ δοῦμε.

Δάσκαλος. Τἄχω γραμμένα δηλαδὴ (*ψάχνει στὸ πανωφόρι του*) μέσα στὴν τζέπη μου. (*Βγάζει τὸ χαρτὶ ἀπὸ τὴν τζέπη καὶ τοῦ τὸ δείχνει.*) Τὸ πιὸ σπουδαῖο, φίλε μου, εἶναι νὰ τἄχῃς ὅλα γραμμένα στὸ χαρτί.

Κουμπόπουλος (*ποῦ παίρνει τὸ χαρτὶ καὶ τὸ πετάει.*) Ἄμε καὶ σὺ μὲ τὰ χαρτιά σου! Ἐγὼ θάῤῥεψα πῶς μᾶς

ἔκαμες καὶ κανένα Σύλλογο πρὸς διάδοση ὠφέλιμων τουφεκιῶνε.

Δάσκαλος. Παρακαλῶ πολύ· *τυφεκίων* καὶ μὲ ὕψιλο. Εἶναι πιὸ ἑλληνικό. Βέβαια ἔκαμα.

Κουμπόπουλος. Καὶ τί ἀπόγινε ὁ Σύλλογός σου;

Δάσκαλος. Δὲν εἴτανε σύλλογος, ἀγράμματε. Εἶταν ἑταιρία. Μὰ ξέρεις; Ἀφτὰ δὲν εἶναι γιὰ μᾶς τοὺς δασκάλους. Ἡ ἑταιρία μου τὰ λάσπωσε, καὶ μοῦ ἀπόμειναν τὰ χαρτιὰ μονάχα. Ἐγὼ ἀναγκάστηκα νὰ τραβηχτῶ, ἀφοῦ τὴν ἵδρυσα.

Κουμπόπουλος. Βλέπω κ' ἴδρωσες κάμποσο καὶ ξίδρωσες μάλιστα. Τὴν ψυχή σου θἄβγαλες γιὰ νὰ μᾶς βρῇς τόσα ὀνόματα ἑλληνικά.

Δάσκαλος. Καλέ, τί λές, ἑλληνικά; Μακάρι νἄτανε! Οἱ τορπίλλες, ἀδερφέ, καὶ τὰ τορπιλλοβόλα τὰ φταίνε ὅλα, ποῦ εἶναι τοῦ πονηροῦ κόμματος ἀφτά. Ἐγὼ τώρα λέω νὰ τὰ κάνουμε τουλάχιστο τεορπιλλεοβόλα, καὶ σοῦ δίνω τὸ λόγο μου πῶς θὰ νικήσουμε.

Κουμπόπουλος. Ὀμπρὸς τὸ λοιπὸν καὶ στὸν πόλεμο!

Δάσκαλος (*ποῦ τὸν τραβᾷ ὁ* Κουμπόπουλος *ἀπὸ τὸ μανίκι, γιὰ νὰ πάνε πιά.*) Μιὰ στιγμή, παρακαλῶ. Μὲ ποιόνα πολεμᾶς;

Κουμπόπουλος. Δὲ σοῦ τὄπα; Μὲ τὸ Μοναστηριώτη, γιὰ τὸ γελέκι ποῦ τοὔκλεψα... ποῦ μοὔκλεψε δηλαδή.

Δάσκαλος. Τὸ γελέκι ἀφτό; Μὰ ἀφοῦ τὸ φορεῖς, τί τοὺς θέλεις τοὺς πολέμους;

Κουμπόπουλος. Τὸ φορῶ γώ, μὰ δὲν τὸ φορεῖ ἐκεῖνος, καὶ τὸ λιμπίζεται. Τὸν ἔστειλα νὰ καθήσῃ μὲ τὸ Λάσπη, τὸ Λασπάκη, τὸ Λασπουλάκη καὶ τὸ Λασπουλῆ στὴν Περαμεριά, νὰ τοὺς φωνάζῃ καὶ νὰ καμαρώνῃ. Μὰ φαίνεται πῶς ἀφτὸς βαρέθηκε κεῖ κάτω καὶ λέει πῶς τὸν ἔφαγε ἡ ψώρα Ὅπου κι ἂν εἶναι, θὰ κατεβῇ μὲ τὸ Λάσπη, τὸ

Λασπάκη, τὸ Λασπουλάκη... τοὺς ἄλλους πιὰ θὰ τοὺς ἄκουσες. Πάμε λοιπὸν ἐμεῖς πρῶτοι, νὰ τοὺς χτυπήσουμε!

Δάσκαλος. (*Κοντοστέκεται.*) Νὰ πάμε... στὸν πόλεμο;

Κουμπόπουλος (*ποῦ τὸν τραβάει ὁλοένα ἀπὸ τὸ ῥοῦχο.*) Στὸν πόλεμο καὶ βέβιο! (*Ἐκεῖ ποῦ τὸν τραβάει γιὰ νὰ φύγουνε πρὸς τὰ κάτω τῆς σκηνῆς, στὴ βιάση τους ἀπάνω, χτυπάει ὁ* Δάσκαλος *τὸ κεφάλι του στὸν* Πλάτανο.)

Δάσκαλος. (*Τρίβωντας τὸ κεφάλι του.*) Ἀνυπόφορα ὅμως ἀφτά σας ἐδῶ τὰ ξύλα! Νὰ τὰ κόψης χωρὶς ἄλλο, νὰ τὰ κόψης! (*Φέβγουνε κ' οἱ δυό τους, ὁ* Κουμπόπουλος *τραβώντας πάντα τὸ* Δάσκαλο.)

ΣΚΗΝΗ Δ'.

ΠΛΑΤΑΝΟΣ. ἸΤΙΑ.

Πλάτανος. (*Ὅσο φέβγει ὁ* Δάσκαλος *μὲ τὸν* Κουμπόπουλο *πρὸς τὰ κάτω, τοὺς τηράει καὶ λέει.*) Προτοῦ μὲ κόψης, ἐμένα, κοίταξε νὰ μὴ σοῦ κόψη κανεὶς ἐσένα τὴ μύτη σου.

Ἰτιά. Πλάτανε, Πλάτανε, ἀχ! λὲς νὰ πάθη τίποτα τὸ παιδί μας στὸν πόλεμο ποῦ πάει;

Πλάτανος. Ἔννοια σου, ματάκια μου, μὲ τὴν καθαρέβουσα κι ὁ πόλεμος εἶναι ψέφτικος.

Ἰτιά. Ἀχ! τὴν καημένη μας τὴν Καλαθούνα, ποῦ θὰ τρέμη! Ἀχ! καὶ τὴν ἀγάπη μου τὴ δόλια, ποῦ σοῦ τὴν ἔλεγα τόσο γλυκά, πρὶν ἔρθη ἀφτὸς μὲ τὰ βιβλία του!

Πλάτανος. Καλέ, μὴν ἀκοὺς ἐσύ! Ἰτιὰ εἶσαι, Ἰτιὰ θὰ μείνης καὶ δὲ σοῦ χαλνᾶ τὶς ἀγάπες σου κανένας.

ΣΚΗΝΗ Ε'.

ΜΑΓΚΕΣ.

Μάγκες. (*Ἔρχουνται ἀπὸ τὰ παρασκήνια δεξιά, βαστοῦνε φημερίδες καὶ φωνάζουνε.*) Πόλεμος! Ὁ πόλεμος! Εἰδῆσες τοῦ πολέμου!

Πλάτανος (*πρὸς τὴν* Ἰτιά.) Μπᾶ! Δὲν ἄρχισε ἀκόμα, ἔχουμε καὶ νέα.

Μάγκες Πόλεμος! Ὁ μεγάλος ὁ πόλεμος! Μεταξὺ Περαμεριτῶν καὶ Πυριτῶν! Τελεφταία ὥρα! Τὰ ὑστερνὰ τηλεγραφήματα! Τὸ πεδίον τῆς μάχης! Ζητήξτε τὶς φημερίδες! Ὁρίστε, πάρτε! Τὸ *Ἐθνικὸν πνεῦμα!* Τὴν *Ἐφημερὶς τῶν συζητήσεω!! Ἐφημερὶς τῶ Φιλομαθῶν! Παλιγενεσία! Παγκλαστῖτις! Ἑλικών! Ἐθνικὴ δύναμις! Βυζαντινὴ τραγέλαφος! Ἀπόστρατος Ἕλλην! Ἐπαγρύπνησις! Ἑλληνικὴ πλάστιγξ!* (*Οἱ* Μάγκες *ποῦ διαπερνούσανε τὴ σκηνή, πηγαίνοντας ἴσια τὸ δρόμο τους πρὸς τἀριστερά, βρίσκουνται τώρα στὴ μέση καὶ στέκουνται. Ἄξαφνα γυρίζει μιὰ* Μάγκα *καὶ βλέπει πῶς δὲν εἶναι κανένας.*) Μπρὲ μωρέ, ψυχὴ νὰ μὴν εἶναι στὴν πιάτσα! (*Πηγαίνουνε πρὸς τἀριστερά, ξακολουθώντας νὰ φωνάζουνε.*) *Ὁ Παγκλαστίτης! Τὸ Ἐθνικὸ Πνέμα! Ὁ Ἑλικώς!* Πάρτε, ἀγοράστε! *Ὁ Κυκεών!*

ΣΚΗΝΗ Ϛ'.

ΜΑΓΚΕΣ. ΜΑΙΜΟΥ.

Μαϊμοῦ. (*Βγαίνει ἀπὸ τἀριστερά, τὴ στιγμὴ ποῦ πὰ νὰ φύγουν οἱ* Μάγκες *ἀπὸ τὸ ἴδιο μέρος.*) Τὸν *Κυκεών!* (*Τοῦ παίρνει μιὰ φημερίδα.*) Φέρε καὶ τὶς ἄλλες! Φέρ' τις ὅλες! (*Ἡ* Μάγκα *δίνει καὶ τὶς ἄλλες.*)

Μάγκα. Λαμπρὴ δουλειά! Ὅλες μοῦ τὶς παίρνει. (*Δείχνει τὸ παιδὶ τὴ φούχτα του τῆς* Μαϊμοῦς.) Τώρα καὶ τοὺς παρᾶδες, ἀφέντη.

Μαϊμοῦ. Ὁρίστε! (*Χτυπάει τὴ* Μάγκα.) Ἀφτὸς εἶναι ὁ παρᾶς τῆς μαϊμοῦς. Καὶ νὰ μάθῃς νὰ ζητιανέϐῃς! (*Τὸ παιδὶ τρομασμένο τρέχει καὶ φέϐγει μὲ τοὺς συντρόφους του.*)

ΣΚΗΝΗ Ζ'.

ΜΑΙΜΟΥ. Τὰ ΔΕΝΤΡΑ.

Μαϊμοῦ. (*Βαστᾷ τὶς φημερίδες καὶ τὶς καμαρώνει.*) Καὶ ποιὸς θὰ πῇ τώρα πῶς δὲν ξέρω γράμματα; Νὰ βάλω καὶ τὰ γυαλιά μου. (*Τὰ βάζει.*) Νἀρχίσουμε ἀπὸ τὸν *Κυκεών*. (*Πάει νὰ καθήσῃ στὴ μέση τῆς σκηνῆς ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ Δέντρα.*) Ἐδῶ, θὰ ῥαχατέψω! Νὰ εἶχα τώρα λουκούμιον καὶ λίγο ὕδωρον καθαρόν, ἀχ! θὰ τὴ ζαχαροπερνοῦσα! (*Σηκώνεται μ' ἕνα πήδημα.*) Τίποτα! Δὲν κάνει. Ἀφοῦ εἶναι καὶ πόλεμος, μπορεῖ ἄξαφνα νὰ περάσῃ ἀπὸ δῶ τὸ ἱππικοπεζοϐολικόν. (*Κοιτάζει πρὸς τἀπάνω.*) Πιὸ φρόνιμο νὰ τὸ στρώσω ἀπάνω στὸν παλιοπλάτανο ἐδωνά. (*Ἀνεϐαίνει στὸν* Πλάτανο *μ' ἕνα πήδημα καὶ κάθεται σ' ἕνα του κλωνάρι.*) Περίφημα! Ἐδῶ νὰ ἀντιληφτῶ καὶ τὰ δημόσια φύλλα.

Πλάτανος. Στάσου τώρα, ψωρομαϊμοῦ, νἀντιληφτῇς καὶ τὰ φύλλα τὰ δικά μου. (*Ἀρχίζουνε τὰ κλαριὰ καὶ σαλεϐουνε μὲ δύναμη. Βαστιέται ἡ* Μαϊμοῦ, *νὰ μὴν πέσῃ. Γίνεται θόρυϐος φοϐερός.*)

Μαϊμοῦ. (*Τρομασμένη.*) Τί πατιρντὶ εἶναι τοῦτο;

Πλάτανος. Νἀντιληφτῇς, ψυχίτσα μου, καὶ τὸ πατιρντί! (*Τώρα σειέται κι ὁ κορμός του. Πέφτει κάτου ἡ* Μαϊμοῦ.)

Μαϊμοῦ. (*Σηκώνεται ἀγάλια ἀγάλια*). Ἐδῶ θἄχῃ

στοιχειά! (*Κοιτάζει τὰ Δέντρα.*) Ἐγὼ τέτοια στοιχειὰ δὲν τὰ μιμᾶμαι! Φύβγι ποῦ φύβγι! Πάω στὸ Σύλλογο τοῦ Δασκάλου, νὰ ἡσυχάσω! (*Τρέχει καὶ φέβγει, κουνώντας τὴν οὐρά της.*)

ΣΚΗΝΗ Η΄.

Τὰ ΔΕΝΤΡΑ.

Ἰτιά. Μὰ μπράβο σου, μωρὲ Πατέρα!

Λέφκη. Καλὴ τῆς τὴν κατάφερες, μπάρμπα!

Πλάτανος. Ἀμ' τί θαῤῥεῖτε; Πολλὲς μαϊμοῦδες ἐγὼ δὲ σηκώνω.

Πέφκος. Πλάτανε, εἶσαι καλός. Εἶσαι γενναῖος, Πλάτανε. Θὰ τὸ πῶ, θὰ τὸ πῶ τῆς πάναγνης Κόρης!

Ἰτιά. Ἀχ! Πλάτανε, Πλάτανέ μου, ξύπνησε ὁ Πέφκος. Πλάτανε, μὴν ξεχνᾷς. Νὰ τοῦ πῇς! Τώρα ποῦ εἶναι καὶ μοναξιά!

Πλάτανος. Ἔννοια σου, κορίτσι μου, καὶ τοῦ λέω. Τὶς δουλειές μας ἐμεῖς, ἀφοῦ γλυτώσαμε κι ἀπὸ τὴ μαϊμοῦ.

Πέφκος. (*Σὰ νὰ μιλάῃ πάντα βυθισμένος στὄνειρό του.*) Ἔλα, Κόρη, ἔλα νὰ μᾶς τὸ πῇς τὄνειρο τῆς Ἀγάπης, τὸ παναιώνιο.

(*Ἀπάνω στὰ λόγια του ἀφτὰ πέφτει κ' ἡ σκηνή.*)

Τέλος τῆς τρίτης πράξης.

ΠΡΑΞΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

(*Ἡ σκηνὴ ἀλλάζει. Πρὸς τἀριστερά, ὀμπρός, φαίνουνται πεντέξη* Ἰτιές, *ἡ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλληνα, σὰ στεφάνι σωστό. Στὴ μέση τῆς σκηνῆς, τὸ μέρος εἶναι ἄδειο. Δεξιὰ μεριά, ἕνα* Ῥυάκι *ποῦ τρέχει καὶ λαμποκοπάει τὸ νερό του ποῦ καὶ ποῦ. Τὸ* Ῥυάκι *πάει λοξὰ ἀπὸ τἀπάνω τὰ παρασκήνια δεξιὰ πρὸς τὰ κάτω τῆς σκηνῆς, παράπλεβρα καὶ χωρὶς νὰ περνάη ἀπὸ τὴ μέση. Στὴν ἄκρη, δεξιά, πέρα ἀπὸ τὸ* Ῥυάκι, *πρὸς τὰ κάτω, στέκεται ὁλομόναχος ἕνας* Πέφκος. *Ἡ σκηνὴ πάντα στὴ « γῆ τοῦ* Πυρός », *μόνο ποῦ ὅλο τὸ μέρος ἀφτὸ πρέπει κανεὶς νὰ τὸ φανταστῇ πῶς βρίσκεται λίγο παρέκει ἀπὸ τὸ μέρος ποῦ ἔδειχνε πρῶτα ἡ σκηνή, μὲ τρόπο ποῦ οἱ πεντέξη* Ἰτιὲς *δὲν εἶναι μακριὰ πολὺ ἀπὸ τὰ τέσσερα τὰ πρῶτα Δέντρα καὶ βλέπουνε δεξιά τους πρὸς τὸν* Πλάτανο. *Στὸ βάθος τῆς σκηνῆς, στὴ μεση, φαίνεται ἡ θάλασσα.*)

ΣΚΗΝΗ Α'.

ἸΤΙΕΣ.

(*Ὅσο μιλοῦν οἱ* Ἰτιές, *βραδυάζει λίγο λίγο καὶ σκοτεινιάζει, κ' ἔτσι, ὅταν ἀρχινᾷ ἡ κουβέντα, μόλις φαίνεται κάτω ἡ θάλασσα.*)

Πρώτη Ἰτιά. Τἄκουσες;

Δέφτερη Ἰτιά. Τἄμαθες;

Τρίτη Ἰτιά. Τὰ εἶδες;

Πέμπτη Ἰτιὰ (*ποῦ μιλεῖ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη, ἀπὸ τὰ*

κάτω.) Καλέ, πῶς σοῦ φάνηκε; *(Τρέμουν τὰ φύλλα τους κι ἀρχίζουν ὅλες τὸ σούσουρο.)*

Πρώτη. Μὴ γελᾶτε δᾶ τόσο πολύ, καὶ μοιάζει σὰ νἆναι σπουδαῖο τὸ πρᾶμα.

Δέφτερη. Δὲ γελᾶμε· μὰ δὲ θὰ μᾶς πῇς τώρα καὶ σὺ πῶς δὲν ἔχει τὴ νοστιμάδα του!

Τρίτη. Ποιὸς τὸ πρόσμενε, ἀλήθεια, ὁ Πλάτανος, ἡ Ἰτιὰ κι ὁ Πέφκος νὰ μᾶς βγάλουνε τέτοια στὴ μέση;

Τέταρτη Ἰτιά. Καλέ, τὸ γλεντίζουνε καὶ μὴ σὲ μέλη, στὴν πέρα γειτονιά, τἀδερφάκια μας...

Δέφτερη. Κ' ἡ ἀδερφή μας!

Πρώτη. Μὰ τί λὲς τώρα γιὰ γλέντια καὶ σύ; Ἡ καημενούλα ζουρλάθηκε κι ὅλο ἔκλαιγε.

Πέμτη. Ῥάγισε ὁ κορμός της ἀπὸ τὸν πόνο.

Τρίτη. Μὰ τόσος ἔρωτας πάλε νὰ τῆς κατεβῇ;

Δέφτερη. Καὶ νὰ θέλη καὶ καλὰ νὰ βάλη τὸν Πλάτανο προξενητή!

Τέταρτη. Κι ὁ Πλάτανος, ὁ καλὸς ὁ Πλάτανος, νὰ τὴ λυπηθῇ καὶ νὰ πάη νὰ πῇ τοῦ Πέφκου πῶς λωλάθηκε ἡ φιληνάδα!

Πρώτη. Μεγάλα, μεγάλα πράματα θὰ δοῦμε.

Δέφτερη. Ἀχ! πές μας, πές μας γλήγορα καὶ τί ἄλλα;

Πρώτη. Μὰ δὲν τὰ βλέπουμε κι ἀπὸ τώρα, ποῦ ῥωτᾷς;

Τρίτη. Γιὰ τὸν Πέφκο τὸ λὲς ἀφτό;

Πρώτη. Καὶ γιὰ ποιόνα τάχα νὰ τὸ πῶ; Ἀλήθεια, εἶναι ἅγιο, εἶναι πανάγαθο δέντρο ἀφτὸς ὁ Πέφκος.

Δέφτερη. Ναί, καλὰ λές, καημένη, κ' ἔχουμε ἄδικο ποῦ γελοῦμε.

Πρώτη. Δὲν εἴδατε ὅλες σας, ἀφοῦ ὁ Πλάτανος τοῦ εἶπε τὴν ἀγάπη τῆς ἀδερφῆς μας, πῶς ἔκαμε νὰ σκύψη ἕνα κλαρί του πρὸς τὴν Ἰτιά, τάχα νὰ τὴν παρηγορήση;

Δέφτερη. Θὰ τὴ λυπήθηκε πιὰ κι ἀφτὸς τὴν κακόμοιρη.

Πρώτη. Ποιὸς ξέρει; Μπορεῖ καὶ κάτι περισσότερο.

Τρίτη. Λὲς νὰ τὴν ἀγάπησε κι ὁ ἴδιος;

Πρώτη. Ἀφτὸς εἶδε μιὰ φορὰ τὴν πάναγνη Κόρη, κι ἀπὸ τότες ἡ καρδιά του ἔγινε πιὸ τρυφερή, κι ἀπὸ τότες ψυχοπονάει.

Δέφτερη. Ἀγαπιοῦνται λοιπόν; Ὡραῖο θἄτανε ἀλήθεια! Μὰ πῶς θὰ κάνουνε;

Πρώτη. Νά, δὲν τοὺς βλέπεις κι ἀπὸ δῶ πῶς ἀλληλοκουνοῦν τὰ φύλλα τους λυπημένα;

Πέμτη. Ἀχ! ναὶ καὶ τί γλυκά, τί ἐρωτεμένα ποῦ κουνοῦνε! Τὰ βλέπω ἐγώ, σὰ νἄμουνα ἐκεῖ κοντά τους!

Δέφτερη. Τὰ βλέπω καὶ γὼ τὰ φτωχά.

Τρίτη. Καὶ γώ, καὶ γὼ τὰ βλέπω.

Τέταρτη. Ἀχ! τὰ ξανοίγω τώρα καὶ γώ. Λὲς ποῦ καὶ τἀνέμι τὰ πονεῖ καὶ τοὺς ψέλνει τὸ θλιβερό του τὸ τραγουδάκι.

Πρώτη. Σωπᾶτε. Σωπᾶτε ὅλες σας μιὰ στιγμή.

Δέφτερη. Τί εἶναι.

Πρώτη. Ἄκουσε, ἄκουσέ τους ποῦ ψιθυρίζουνε. Τώρα ποῦ πλάκωσε ἡ νύχτα, φτάνει τὸ ψιθύρισμά τους ἴσια μὲ δῶ.

Δέφτερη. Ἀχ! νὰ τἀκούσουμε καὶ μεῖς.

Πρώτη. Σωπᾶτε. Σωπᾶτε. (*Μιὰ στιγμὴ σωπαίνουν ὅλες καὶ περνᾷ δεφτερόλεφτο, ποῦ τίποτα γύρω γύρω δὲν ἀκούγεται. Βαθειοσιγασιά. Ἔπειτα, πρὸς τἀριστερὰ τῆς σκηνῆς, στὰ παρασκήνια μέσα, λὲς καὶ σαλέβουνε τὰ φύλλα. Λίγο λίγο ἀκούγεται τὸ ψιθύρισμα ὡς τὴ σκηνή.*)

Φωνὴ τοῦ Πέφκου. (*Ἀγάλια ἀγάλια, σὰ νἄρχεται ἡ φωνή του ἀπὸ τὰ πέρα.*) Εἶναι μακριά, εἶναι μακριὰ πολὺ ἀπὸ τὰ κλαριά σου, Ἰτιά, τὰ κλαριά μου.

Φωνὴ τῆς Ἰτιᾶς. Ἀχ! σκύψε τα, σκύψε τα, Πέφκο, τἀγαπημένα, πιὸ καλά, πιὸ κοντά μου νὰ τὰ θωρῶ.

Φωνὴ τοῦ Πέφκου. Ἰτιά μου δυστυχισμένη, γιατί, γιατί νὰ μοῦ τὰ πῇς, νὰ πονοῦμε τώρα κ' οἱ δυό;

Φωνὴ τῆς Ἰτιᾶς. Ἀχ! μὴν τὸ λές, καὶ δὲν πονοῦμε, ἅμα πονοῦμε μαζί.

Φωνὴ τοῦ Πέφκου. Γιατί, γιατί νὰ μ' ἀγαπήσῃς;

Φωνὴ τῆς Ἰτιᾶς. Γιατί; Γιατί; Γιατὶ ἀπόκρυφη ἐλπίδα μὲ συνεπῆρε! Γιατὶ θέλω, γιατὶ ποθῶ ἕνα χάδι σου, ἕνα μονάχα, νὰ τὸ χαρῶ καμιὰ μέρα!

Φωνὴ τοῦ Πέφκου. Γιατί, ἀφοῦ μ' ἀγαπᾷς, ἀφοῦ σ' ἀγαπῶ, γιατί νὰ στέκουμε πάντα χωρισμένα;

Φωνὴ τῆς Ἰτιᾶς. Μὴν τὸ λές, μὴν τὸ λές, καὶ πάλι μου πονῶ, πῶς θἆμαστε χωρισμένοι γιὰ πάντα. Πέφκο μου, τὰ λόγια ποῦ σοῦ ψιθυρίζω, μήπως δὲ σοῦ φαίνεται πῶς μᾶς βοηθοῦνε, πῶς μὲ φέρνουνε πιὸ σιμά σου;

Φωνὴ τοῦ Πέφκου. Σμίγουν τὰ λόγια μας, Ἰτιά, μὰ σμίγουν ἀπὸ μακριά μας.

Φωνὴ τῆς Ἰτιᾶς. Ἀπὸ μακριά μας, ἀχ! τὰ χάδια καὶ τὰ φιλιά!

Φωνὴ τοῦ Πέφκου. Ἀπὸ μακριά μας!

Φωνὴ τῆς Ἰτιᾶς. Ἀπὸ μακριά! (*Μὲ τὰ ὑστερνά τους τὰ λόγια, ποῦ τὰ ψιθυρίζουνε πιὸ σιγὰ καὶ μὲ πόνο, ἡ φωνή τους ξεψυχάει καὶ πάει, ὥςπου πιὰ νὰ μὴν ἀκούγεται.*)

Πρώτη Ἰτιά. Τὰ καημένα! Τὰ καημένα!

Δέφτερη. Ἀχ! μὲ πονεῖ καὶ μένα τώρα ποῦ τἀκούω.

Τρίτη. Ἀχ! τώρα ποῦ τἀκούω, ἀγάπη θέλω καὶ γώ.

Τέταρτη. Τὰ φτωχά! Βρέθηκε ὁ Πλάτανος μεσίτης γιὰ νὰ τοὺς πῆ τὴν καρδιά τους. Ἀχ! νὰ βρισκότανε τώρα μεσίτης καὶ γιὰ τὰ φιλιά τους!

Πέμτη. Νὰ τἄπαιρνε τὰ φιλιά, νὰ τἄδινε τὰ χάδια τους ἀπὸ τὸν Πέφκο στὴν Ἰτιὰ κι ἀπ' τὴν Ἰτιὰ στὸν Πέφκο!

Πρώτη. Ἀγάπη σὰν τὴ δική τους θὰ τὴν ἤθελα καὶ γώ, ἄς εἶναι ἀκόμα κι ἀπὸ μακριά τους.

Ὅλες. Καὶ μεῖς θὰ τὴ θέλαμε! Καὶ μεῖς! Δὲ θἀγαπηθοῦμε τάχα μιὰ μέρα;

Πέμπτη. Δὲν ἔχουμε τάχα καὶ μεῖς ἕναν Πέφκο στὴ γειτονιά μας;

Πρώτη. Ἀγάπη θὰ γυρέβη κι ἀφτός, ποῦ στέκεται ὁλομόναχος ὁ καημένος.

Δέφτερη. Νὰ κάνουμε καὶ μεῖς σὰν τὴν ἀδερφή μας.

Τρίτη. Νἀγαπήσουμε Πέφκους καὶ μεῖς.

Τέταρτη. Καὶ καλὰ θὰ κάμετε μερικές σας. Ἀμὲ τί; Ὅλο μεταξύ μας νἀγαπιούμαστε; Σκοτωμός!

Πρώτη. Εἴθε, εἴθε καὶ μεῖς νὰ τὴ δοῦμε τῆς ἀγάπης τὴν καλομοιριά.

Πέφκος (*ποῦ δὲ μίλησε ὡς τώρα, καὶ ποῦ ἔρχεται ἡ φωνή του πέρα ἀπό τὸ* Ῥυάκι *δεξιά.*) Θὰ τὴ δοῦμε, ἀδερφοῦλες μου, θὰ τὴ χαροῦμε!

Δέφτερη. Ἀχ! ἄκουσες τί λέει; Θὰ χαροῦμε, λέει, τὴν ἀγάπη καὶ μεῖς.

Πρώτη. Θὰ χαροῦμε τὴν ἀγάπη καὶ τὰ χάδια.

Πέφκος. Ὅλα, ὅλα τὰ δέντρα θἀγαποῦνε κι ἀνάμεσά τους θἀγαπιοῦνται.

Πρώτη. Ὅλα, ἀχ! ὅλα θἀναστενάζουνε γλυκά. (*Ἐκεῖ ποῦ τὸ λέει ἀφτό, ἀκούγεται κατάβαθος καὶ σὰ βραχνιασμένου ἀθρώπου ἀναστεναγμός, κάτω πρὸς τὰ δεξιά.*)

Δέφτερη. Ἀφτὸ ἀναστεναξιὰ πιὰ δὲν εἶναι. Μοιάζει σὰ βροντή.

ΣΚΗΝΗ Β'.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΤΗΣ.

Μοναστηριώτης. (*Τὴν ἴδια ὥρα ποῦ τὸ εἶπε ἡ δεφτερη* Ἰτιά, *ἔρχεται ἀπὸ τὰ δεξιὰ κάτω τῆς σκηνῆς ὁ*

Μοναστηριώτης, *καὶ στέκεται μιὰ στιγμὴ μπρὸς στὸ* Ῥυάκι. *Ἀναστενάζει βαριά.)* Ἀχ! καὶ Βάχ! (*Πηδάει ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ* Ῥυάκι *στὴν ἄλλη μεριά, καὶ πάλε στέκεται. Ὕστερις προβάλλει ὡς τὴ μέση τῆς σκηνῆς ὀμπρός, βαστάει τὸ πιγούνι του μὲ τὸ δεξί του χέρι, σὰ νὰ εἴτανε βυθισμένος σὲ σκέψες καὶ λογισμούς, ἔπειτα λέει μὲ ὕφος πολὺ τραγικό·*)

Νὰ ζῇ κανείς, ἢ νὰ μὴ ζῇ; Ἀφτὸς εἶναι ὁ κόμπος!

Ὡραῖο, μὰ πολὺ δημοτικό, καὶ δὲ γίνεται! Ἀλλιῶς εἶναι.

Νὰ ζῇ κανείς, ἢ νὰ μὴ ζῇ; Ἰδοῦ τὸ ζήτημα!...

Ὄχι, καλέ, καὶ δὲ βγαίνει ὁ στίχος. (*Ψάχνει στὸ μνημονικό του, νὰ θυμηθῇ, καὶ στὸ τέλος ξεστηθίζει μὲ ζέση·*)

Νὰ ζῇ κανείς, ἢ νὰ μὴ ζῇ; Ἰδοῦ ἡ ἀπορία!

Ἔτσι τὸ εἶπε ὁ μεγάλος ὁ ποιητής!

Δέφτερη Ἰτιά. (*Σιγὰ στὶς ἄλλες.*) Σωπᾶτε κ' εἶναι ὁ Σαικσπῆρος!

Μοναστηριώτης. (*Ἀφοῦ κοντοστάθηκε μιὰ στιγμή, βαθιοσυλλογισμένος, ξαναρχίζει, μὲ πάθος.*)

Τί εἶναι πλέον εὐγενές; Νὰ ζῇ, νὰ ὑποφέρῃ
Τῆς Εἱμαρμένης τῆς σκληρᾶς τὰ βέλη, τὰς σφενδόνας...

Ὄχι, καλέ! Ἄσκημα τὸ λέω!

Τῆς Τύχης τὰ τοξεύματα καὶ σφενδονίσματά της;
Ἢ εἰς βασάνων πέλαγος τὰ ὅπλα νἀντιτάξῃ...

Ὄχι δᾶ! Πάλε δὲν τὸ εἶπα ὅπως πρέπει. Στάσου!...

Ἢ σ' ἕνα πέλαγος δεινῶν νἀντισταθῇ ἐνόπλως...
Καὶ νὰ ἰδῇ τὸ τέλος των μὲ τὴν ἀντίστασίν του!...

Τρίτη 'Ιτιά. (*Σιγὰ στὶς ἄλλες.*) Φαίνεται, πολὺ τὰ διώρθωνε ὁ Σαικσπῆρος, κι ἀφτὸς τώρα τὰ μπερδέβει.

Μοναστηριώτης. (*Μὲ ὕφος ἀκόμη πιὸ τραγικὸ καὶ μὲ ἀπόφαση·*)

Νὰ τἀναγκάσῃ ἔνοπλος νὰ παύσουν! — Νἀποθάνῃ
Νὰ κοιμηθῇ... 'Ιδοῦ τὸ πᾶν!

Ὄχι! Ὄχι! 'Αλλιῶς γράφει·

'Απέθανε — κοιμήθηκε· ἰδού!... (*'Αλλάζει ἄξαφνα ὕφος.*) Αἴ τώρα πιὰ στὸ διάβολο! Μοῦ κόλλησαν οἱ παλιόστιχοι. Σώνει μας πιά. (*Ἔρχεται ὅλους διόλου στὴ μέση τῆς σκηνῆς, ὀμπρός, καὶ μιλεῖ στὸ θέατρο.*) Μὰ μὲ τὰ σωστά σας, μήπως δὲν εἶναι γιὰ νὰ σκοτωθῇ κανένας; Τὰ ἱστορικά μας θὰ τὰ θυμᾶστε. Στὴν ἀρχή, ἐγὼ κοιμούμουν ἥσυχα. 'Ο Κουμπόπουλος μοῦ κλέφτει τὸ γελέκι μου. Σηκώνω πόλεμο, τοῦ τὸ ξαναπαίρνω. Σηκώνει πόλεμο καὶ τοῦ λόγου του· μοῦ ξαναπαίρνει τὸ γελέκι. Τὰ ξέρετε δᾶ, κι ὅπως κι ἂν τὸ πῆτε, πολεμήσαμε, ἀφοῦ μιὰ νίκησε ὁ ἕνας, μιὰ νίκησε ὁ ἄλλος. Ἔρχεται ἄξαφνα ὁ σιὸρ Δάσκαλος. 'Ο Κουμπόπουλος καὶ γὼ πάλε πόλεμο, γιὰ νὰ ξαναξαναπάρω, ἀδερφέ, τὸ γελέκι μου. 'Ο Δάσκαλος τί κάνει; Καὶ καλὰ νὰ μᾶς μάθῃ τὴν τέχνη τοῦ πολέμου καὶ στοὺς δυό. Καὶ τί θαῤῥεῖτε πῶς ἔγινε; Νὰ σᾶς τὸ πῶ. Δὲ νίκησε ὁ Κουμπόπουλος· μὰ δὲ νίκησα οὔτε γώ. Δὲ νίκησε, δὲ νικήθηκε μήτε ὁ ἕνας μήτε ὁ ἄλλος ἀπὸ μᾶς. Συμβιβασμός! Καὶ τἀποτέλεσμα; 'Αχ! καὶ Βάχ! Τώρα πιὰ θὰ μὲ πάρουν τὰ κλάματα. Τἀποτέλεσμα; 'Ορίστε το! (*Τραβάει ἀπὸ τὴ ζώνη του ἕνα εἶδος κουρέλλι ποῦ κρέμουνταν καὶ δὲ φαινότανε.*) Νά τί φαντάστηκε ὁ Δάσκαλος. Πετσόκοψε το γελέκι. Τὄκαμε δυὸ παρτσᾶδες. Τὸ μισὸ ἔδωσε τοῦ Κουμπόπουλου. Τἄλλο μισὸ ἐμένα· συμβιβασμός του! Σᾶς παρακαλῶ τώρα στὸ Θεό σας· νὰ ζῇ κανεὶς ἢ νὰ μὴ ζῇ μὲ μισὸ γελέκι; Δὲν

μπορεῖ νὰ ζήσῃ. Ἡλίου φαεινότερον... Οὔφ! μοῦ κόλλησε τώρα κι ἀφτό. Δυοῖν θάτερον· πρέπει νὰ εἶμαι ἢ ζωντανὸς ἢ πεθαμμένος, Ἐγὼ θὰ ποθάνω! (*Κάνει δυὸ τρία βήματα πρὸς τὸ* Ῥυάκι *κάτω.*) Θὰ πνιγῶ! Ἐδῶ, στὸ ποτάμι! (*Τὸ κοιτάζει καὶ σταματάει, σὰ νὰ τὸ συλλογιέται.*) Πλὴν ἀλλ' ὅμως!... Οὐ μὴν ἀλλά!... Στὸ διάβολο τὸ Δάσκαλο! Δὲ μ' ἀφίνει οὔτε νὰ πνιγῶ ἥσυχος. (*Γυρίζει κι ἀνεβαίνει πρὸς τὰ δῶθε τῆς σκηνῆς, ὀμπρός.*) Ἐγὼ τώρα λέω πρῶτα νὰ τὸν πνίξω τὸν ἴδιο, κ' ὕστερις φροντίζω καὶ γιὰ λόγου μου, μ' ὅλο τὸ κέφι. Κ' ἔτσι θὰ γίνῃ! (*Πάει πάλε κάτω πρὸς τὸ* Ῥυάκι, *γιὰ νὰ περάσῃ καὶ νὰ φύγῃ, δεξιὰ μεριά.*) Σὰ νὰ εἶμαι πιὸ καλὰ στὴν ὑγεία μου, τώρα ποῦ τἀποφάσισα. Καὶ καλήτερα μάλιστα νὰ τὸν πνίξω στὴ θάλασσα ὄξω. Τὸ ρυάκι, ἂς τὸ κρατήξω γιὰ μένα (*τὸ θωρεῖ*), ποῦ εἶναι καὶ ρηχὰ τὰ νερά του. Πάω νὰ γυρέψω τὸ Δάσκαλο, κι ἀμέσως ἄλλο ἕνα πήδημα, πιὸ δυνατό, ἀφοῦ γλύτωσα κιόλας. (*Πηδάει ἀποπάνω ἀπὸ τὸ* Ῥυάκι *καὶ φέβγει κάτω πρὸς τὰ δεξιά.*)

ΣΚΗΝΗ Γ'.

ΚΟΥΜΠΟΠΟΥΛΟΣ.

Κουμπόπουλος. (*Μόλις ἔφυγε ὁ* Μοναστηριώτης, *κι ἀπὸ τἀριστερά, φαίνεται ὁ* Κουμπόπουλος. *Βαστάει στὸ χέρι του τἄλλο τὸ μισὸ τὸ γελέκι καὶ τὸ κοιτάζει.*) Ἀνάθεμάν το! Καὶ τί νὰ τὸ κάμω τώρα; Ἄξιζε τὸν κόπο νὰ μοῦ φέρῃ τέτοιο καὶ τόσο πρᾶμα ὁ παππουλῆς μου ἀπὸ τὴν Ἀθήνα! Δηλαδὴ ὁ παππουλῆς τοῦ Μοναστηριώτη, μὰ τὸ ἴδιο κάνει. Καὶ νὰ δῇς (*ψάχνει στὴν τζέπη τοῦ γελεκιοῦ*) ποῦ κανένας ἀπὸ τοὺς δυό μας δὲν πῆρε τὴν καλὴ τσέπη, τὴν τζέπη ποῦ εἶχε μέσα χαρφιά, κορδέλλες, πέταλα καὶ ψύλλους. Τὰ κράτησε ὁ Δάσκαλος γιὰ λόγου του. Μπορεῖ

ὅμως νὰ τἄῤῥιξε καὶ στὸν κουβᾶ, γιατὶ λέει δὲν πρέπει νἄχουμε τέτοια πρόστυχα πράματα, καρφιὰ καὶ κορδέλλες, νὰ κακοσυνηθίζουμε! (*Κάθεται στὴ μέση τῆς σκηνῆς.*) Τί νὰ κάμω τώρα; Νὰ δέρνουμαι καὶ νὰ κλαίω; (*Χασμουριέται.*) Τέτοιος θησαβρός, καὶ σωστὸς νὰ μὴ μοῦ ἀπόμεινε! (*Θωρεῖ τὸ μισὸ γελέκι.*) Κουρέλλια καὶ τίποτις ἄλλο. (*Σκύβει τὸ κεφάλι του καὶ συλλογιέται, δίχως νὰ πῇ λέξη. Στὸ βάθος τῆς σκηνῆς, λίγο λίγο, βγαίνει τὸ φεγγάρι κι ἀνεβαίνει. Ἀριστερά, ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὶς* Ἰτιές *ἀγάλια ἀγάλια, ἔρχεται ἡ* Καλαθούνα *καὶ κοιτάζει. Δὲν τὴν ἔννοιωσε ἀκόμα ὁ* Κουμπόπουλος, *Πορπατεῖ σιγά, ζυγώνει στὸ μέρος ποῦ κάθεται ἀφτός, στέκεται μιὰ στιγμὴ καὶ τοῦ βαστάει ἀπὸ πίσω τὰ μάτια σφαλοιχτὰ μὲ τὰ χέρια της.*)

ΣΚΗΝΗ Ε'.

ΚΟΥΜΠΟΠΟΥΛΟΣ. ΚΑΛΑΘΟΥΝΑ.

Καλαθούνα. Ποιὸς εἶναι!

Κουμπόπουλος. (*Γυρίζει τὸ κεφάλι καὶ τῆς πιάνει τὰ χέρια.*) Ἀχ! καημένη καὶ σύ, ὥρα βρῆκες γιὰ χωρατά.

Καλαθούνα. (*Ἔρχεται καὶ κάθεται πλάγι του.*) Καὶ βέβαια, ὥρα. Νὰ σ' ἀφίνω μοναχό σου νὰ παιδέβεσαι;

Κουμπόπουλος. Καλέ, δὲν ξέρεις τί γελέκι ποῦ εἶταν ἐκεῖνο!

Καλαθούνα. Πῶς δὲν τὸ ξέρω; Πολὺ σὲ ἀσκήμαινε μάλιστα. Πιὸ ὄμορφος εἶσαι χωρίς.

Κουμπόπουλος. (*Μισοχαρούμενος.*) Ἀλήθεια;

Καλαθούνα. Δὲ σοῦ πήγαινε διόλου. Ἐγὼ ἔτσι σὲ θέλω.

Κουμπόπουλος. Ἀμὲ οἱ παρᾶδες ποῦ εἴτανε μέσα; Ὅλη σου ἡ προίκα!

Καλαθούνα. Παρᾶδες, δὲν εἶχε, κι ἂν εἶχε, δὲν τοὺς

χρειάζουμαι. Ξέρω μόνο πῶς εἶχε μιὰ κορδελλίτσα κόκκινη, δὲ θυμᾶσαι; Καὶ μοῦ ἔκοψες ἕνα κομμάτι (*Τὸ τραβάει ἀπὸ τὸν κόρφο της.*) Νά το.

Κουμπόπουλος (*ποῦ τἀρπάζει.*) Ἀχ! καλὰ ποῦ μᾶς ἀπόμεινε τουλάχιστο κι ἀφτό, καὶ μᾶς τὸ φύλαξες! (*Ἐκεῖ ποῦ χαίρεται καὶ τὸ κοιτάζει, σκύβει ἄξαφνα τὸ κεφάλι σὰν πολὺ ἀποθαῤῥεμένος.*) Ἔλα δᾶ ὅμως ποῦ εἶπε ὁ Δάσκαλος πῶς ἡ κορδέλλα εἶναι πρόστυχη!

Καλαθούνα. Ἄφησε νὰ λέῃ. Ὅσο εἴσουν ἐσὺ στὸν πόλεμο κ' εἴμουνα ἐγὼ μόνη, τὸ πρόστυχο τὸ πρᾶμα ἀφτό, βλέπεις (*τοῦ δείχνει τὸν κόρφο της*), ἐκεῖ μέσα τὸ εἶχα καὶ κάθε ὥρα τὄβγαζα καὶ τὸ φιλοῦσα.

Κουμπόπουλος. (*Κοιτάζει τὸ κομματάκι ποῦ τῆς πῆρε προτήτερα καὶ τὸ βαστᾷ.*) Νὰ τὸ φιλήσω τώρα καὶ γώ! (*Τὸ φιλεῖ.*) Γιά νὰ δοῦμε. (*Τηράει τὴν* Καλαθούνα, *σὰ νὰ διστάζῃ.*) Ἔρχεσαι τώρα νὰ τὸ φιλήσῃς καὶ σύ, ποῦ τὸ φίλησα; (*Τῆς δίνει τὴν κορδελλούλα.*)

Καλαθούνα (*ποῦ τὴν παίρνει*). Μὰ τώρα εἶσαι μπροστὰ καὶ ντρέπουμαι.

Κουμπόπουλος. Μήπως καὶ θὲς νὰ φύγω;

Καλαθούνα. Ὄχι! Μὴ φέβγῃς. Στάσου! (*Γυρίζει τὸ κεφάλι της λιγάκι παράμερα, γιὰ νὰ μὴν τὴ βλέπῃ ὁ* Κουμπόπουλος.) Μὴν κοιτάζῃς! (*Τὸ φιλεῖ.*) Εἶδες λοιπὸν ποῦ τὸ φίλησα! (*Γυρίζει πάλε τὸ πρόσωπό της πρὸς τὸν* Κουμπόπουλο.)

Κουμπόπουλος. (*Τῆς παίρνει ἀγάλια τὸ κομματάκι ἀπὸ τὰ χέρια.*) Δός μου το λιγάκι. Ἄρχισα πολὺ νὰ τὴν ἀγαπῶ, τὴν κορδελλίτσα. Νὰ τὴν κρατήξω ἐγώ;

Καλαθούνα. Ἐγὼ θαῤῥῶ πῶς εἶναι καὶ δικιά μου.

Κουμπόπουλος. Τὸ εἶπα, γιὰ νὰ κρατήξω μαζὶ καὶ τὸ φιλάκι ποῦ τῆς ἔδωσες.

Καλαθούνα Γιατί τότες νὰ μὴν κρατήξω ἐγὼ ἐκεῖνο ποῦ τῆς ἔδωσες ἐσύ;

Κουμπόπουλος. Πῶς νὰ κάνουμε λοιπόν, ἀφοῦ τὸ θέλουμε κ' οἱ δυό μας; (*Κοιτάζει τὴν κορδελλίτσα. Τὴν κοιτάζει κ' ἡ* Καλαθούνα.)

Καλαθούνα. Ναί, πῶς νὰ κάνουμε; (*Σωπαίνουνε κ' οἱ δυό, θωρώντας τὴν κορδελλίτσα, ποῦ βαστάει ὁ* Κουμπόπουλος *τὴ μιὰν ἄκρη καὶ δίνει τῆς* Καλαθούνας *τὴν ἄλληνα, γιὰ νὰ βαστάῃ κι ἀφτή. Στὸ μεταξύ, ψιθυρίζουν οἱ* 'Ιτιές.)

Πρώτη 'Ιτιά. Τἀγαθά μας τὰ παιδάκια!

Δέφτερη. Τὰ ἐφτυχισμένα μας, ποῦ μήτε ξέρουνε τὴν καλή τους τὴν τύχη!

Πρώτη. Τί πείραζε νἄχαμε κορδελλάκια καὶ μεῖς, νὰ τἄφερνε τἀγέρι ἀπὸ τοὺς Πέφκους στὶς 'Ιτιὲς κι ἀπ' τὶς 'Ιτιὲς στοὺς Πέφκους, μὲ τὰ φιλιά μας!

Καλαθούνα (*ποῦ βαστάει πάντα τὴ μιὰν ἄκρη τῆς κορδέλλας μὲ τὸ χέρι της, σηκώνει τὸ κεφάλι πρὸς τὶς* 'Ιτιές.) Στάσου! Στάσου! Δὲν ἄκουσες; Κάτι λένε.

Κουμπόπουλος. (*Κοιτάζοντας τὴν* Καλαθούνα *καὶ χωρὶς νὰ γυρίσῃ τὸ κεφάλι πρὸς τὰ Δέντρα.*) Τί λένε; 'Εγὼ νὰ σοῦ τὸ πῶ. Λένε πῶς γιὰ νἄχουμε τὴν κορδελλίτσα κ' οἱ δυό μας, νὰ μὴ μαλλώνουμε, πρέπει νὰ τὴ βαστάξουμε στὴ μέση καὶ νὰ τὴ φιλήσουμε συνάμα.

Καλαθούνα. (*Γελώντας.*) 'Αφτὰ ἐσὺ τὰ στοχάστηκες!

Κουμπόπουλος. Δὲ θὰ σοῦ πάρω τάχα κ' ἕνα φιλάκι; (*Τὴν πιάνει σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὴ μέση.*)

Καλαθούνα. Στάσου! Στάσου! Πιὸ ὕστερα. (*Σηκώνεται.*) Ἔλα λίγο παρέκει. (*Σηκώνεται μαζί της κι ὁ* Κουμπόπουλος, *ἡ* Καλαθούνα *κάνει νὰ πάνε πιὸ κάτω κ' ἔτσι γυρίζει τὸ πρόσωπό της πρὸς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς. 'Ανέβηκε τώρα ὅλους διόλου τὸ φεγγάρι. Τὸ βλέπει, στέ-*

κεται, σὰ θαμπωμένη, καὶ λέει.) Κοίταξε! κοίταξε! Λαμποκοπάει ἡ θάλασσα μὲ τὸ φῶς τοῦ. Τί ὡραῖο ποῦ εἶναι ἀπόψε τὸ φεγγάρι!

Κουμπόπουλος. Λὲς νὰ ζουλέψη; *(Τὴ βαστάει ἀπὸ τὴ μέση καὶ θέλει νὰ τῆς πάρη τὸ φιλί.)*

Καλαθούνα. Ἄφησε πιὰ καί σύ. *(Τὸν πιάνει ἀπὸ τὸ χέρι.)* Ἔλα! *(Πηγαίνουνε μαζὶ πρὸς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς καὶ τὸν ὁδηγάει δεξιὰ κατὰ τὸ μέρος τοῦ* Ῥυακιοῦ.*)* Δὲν ἀκοὺς τί σιγανὰ ποῦ τραγουδάει τὸ ῥυάκι; *(Σκύβει σὰ νἀκούη τί λέει τὸ νερὸ καὶ σὰν ἴδια της νὰ τὸ ξαναλέῃ.)* Φλό, φλό, — φλά, φλά, μᾶς κάνει. Τί νόστιμο ποῦ εἶναι! Φλά, φλά, — φλό, φλό. Μοιάζει σὰν παιδακιοῦ φωνοῦλα τρυφερή. Νάκκουμπήσουμε καὶ μεῖς ἐδωνά, ἴσως μᾶς μιλήση καὶ μᾶς. *(Κοιτάζει πάλε τὸ νερό.)* Ἀκούς; Φλό, φλά, φλό! *(Γυρισμένη πρὸς τὸν* Κουμπόπουλο.*)* Ἐδῶ δὲ φέγγει καὶ τόσο πολύ. Ἐδῶ νὰ καθήσουμε. *(Κάθουνται τώρα κ' οἱ δυό τους χάμου, κοντὰ στὸ ποταμάκι, τὸ πρόσωπο πρὸς τὸ θέατρο, ἡ* Καλαθούνα *δεξιά.)*

Κουμπόπουλος. Λοιπὸν τὸ φιλάκι μας!

Καλαθούνα. *(Τὸ κεφάλι της ἀκκουμπισμένο ἀριστερὰ στὴν πλάτη τοῦ* Κουμπόπουλου.*)* Τὸ θέλεις καὶ καλὰ νὰ μὲ φιλήσης;

Κουμπόπουλος. Ἐδῶ στὰ ματάκια σου μόνο. *(Τῆς πιάνει τὸ κεφάλι μὲ τὸ χέρι γλυκά. Κοντοστέκεται κι ἀφτός.)* Καλέ, ἀλήθεια! Τἀκούω τώρα καὶ γώ. Φλί, φλί, φλό φλό, δὲ λέει; *(Πάει νὰ τὴ φιλήση.)* Ἀχ! ἔλα πιά!

Καλαθούνα. Ἕνα μονάχα, ἕνα φιλί. *(Τῆ φιλεῖ σιγὰ στὰ μάτια κι ὅσο τὴ φιλεῖ, σιμά τους τραγουδεῖ καὶ πάει τὸ νερό.)*

Τὸ Ῥυάκι. Φλί, φλί, φλί, — φλό, φλό, φλό, φλό!

Πάω στὴ θάλασσα γοργά —
Φλί, φλί, φλά, φλά!

Τὴ γὶς ποῦ πέρασα φιλῶ —
Φλί, φλί, φλό, φλό —
Νὰ τὴ θυμᾶμαι στάνοιχτά —
Φλί, φλί, φλά φλά —
Ποῦ θὰ χαθῶ!
Φλί, φλί, φλό φλό.

Καλαθούνα *(ποῦ τἀκούει καὶ ξανάλέει τά στερνά του λόγια, σιγά.)* Φλί, φλί, φλό, φλό. Τὸ δύστυχο!

Κουμπόπουλος *(ποῦ τῆς βαστοῦσε γλυκὰ τὸ κεφάλι, τὴν ἀφίνει καὶ τῆς πιάνει τώρα τὸ χέρι, σὰ συλλογισμένος.)* Δὲν τὸ χαδέβεις λιγάκι, τὸ νερό;

Καλαθούνα *(ποῦ βάζει τὸ ἕνα της χέρι στὸ νερὸ καὶ τὸ βαστάει μέσα, ὅσο μιλεῖ.)* Μὲ μάγεψαν τὰ λόγια του, καὶ δὲν ξέρω γιατί ἀπόψε, ὡς καὶ τἄψυχα σὰ νὰ τἀκούω ποῦ μιλᾶνε, σὰ νὰ χαίρουμαι καὶ σὰ νὰ πονῶ! 'Αχ! καὶ γὼ δὲν ξέρω ἀπόψε τί μοῦ γίνεται. 'Απόψε ὅλα μὲ μαγέβουν. 'Απόψε εἶναι φεγγαρογιομωσιά. 'Αποψε κ' ἡ θάλασσα καὶ τὰ δέντρα καὶ τὸ νερὸ σὰ νάλλάξανε ζωή. 'Απόψε λὲς κι ὁ κόσμος ὅλος ἀναγαλλιάζει καὶ θλίβεται συνάμα. *(Στέκεται λιγάκι συλλογισμένη κι ἀμίλητη σὰν τὸ σύντροφό της.)*

ΣΚΗΝΗ ς'.

ΚΟΥΜΠΟΠΟΥΛΟΣ. ΚΑΛΑΘΟΥΝΑ. ΓΟΥΑΝΑΚΟΣ. 'ΙΤΙΕΣ. ΠΕΦΚΟΣ. Φωνὴ τῆς 'ΙΤΙΑΣ. Φωνὴ τοῦ ΠΕΦΚΟΥ. Φωνὴ τοῦ 'ΡΥΑΚΙΟΥ.

Γουανάκος. *(Στὰ ὑστερνὰ λόγια τῆς* Καλαθούνας, *σιγανόποδα, ζυγώνει ἀριστερὰ καὶ προβάλλει, κάτω μεριὰ τῆς σκηνῆς, ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὶς* 'Ιτιές. *Μιλεῖ μοναχός του, ὅσο ἔρχεται, ξαναλέγοντας ἐκεῖνα ποῦ ἔλεγε ἡ* Καλαθούνα.*)* 'Αναγαλλιάζει καὶ θλίβεται ὁ κόσμος... 'Ο κόσμος! — Θλίβουνται μαζί του καὶ τὰ ζῶα τὰ καημένα! *(Στέκεται μιὰ στιγμή.)*

Καλαθούνα. *(Γυρίζοντας τὸ κεφάλι πρὸς τὸ μέρος ποῦ φάνηκε ὁ* Γουανάκος.*)* Ὁ Γουανάκος.

Κουμπόπουλος. Ὁρίστε τώρα καὶ σύντροφος!

Καλαθούνα. Μὴ σὲ μέλῃ. Ἀφτὸς εἶναι φίλος μας. Δὲ μᾶς πειράζει.

Κουμπόπουλος. Λὲς νἄρθῃ κιόλας νὰ τὸ στρώσῃ πλάγι μας, ἀπὸ φιλία;

Καλαθούνα. Ὁ κακομοίρης! Τί λυπημένος ποῦ μοιάζει! (*Ὁ* Γουανάκος *προχωρεῖ, δίπλα στὶς* Ἰτιές, *ἔρχεται ἴσια μὲ τὴ σκηνὴ ὀμπρός, ἀριστερά, καὶ ξαπλώνεται κατὰ γῆς. Ἡ* Καλαθούνα *τὸν παρατηρεῖ καὶ λέει τοῦ* Κουμπόπουλου.) Ἀφτός, σὰν ἔλειπες ἐσύ, ἔρχουνταν καὶ μὲ παρηγοροῦσε. (*Σηκώνεται.*) Πάμε. Πάμε νὰ τοῦ κάνουμε κ' ἕνα χάδι.

Κουμπόπουλος. Πήγαινε τοῦ λόγου σου! Ἔχω νὰ κουβεντιάσω μὲ τὸ ρυάκι.

Καλαθούνα *(ποῦ σηκώθηκε, πάει κοντὰ στὸ* Γουανάκο *καὶ τοῦ λέει·)* Μὲ θυμήθηκες; *(Τοῦ χαδέβει σιγὰ τὸ κεφάλι. Λαλεῖ ἀπὸ μακριὰ τώρα καὶ τοῦ* Κουμπόπουλου.*)* Ἔλα καὶ σύ.

Κουμπόπουλος (*ποῦ σηκώθηκε κ' ἦρθε.*) Ἂς εἶναι! Ἀφοῦ τἄχεις καλὰ μαζί του. (*Πάει νὰ τοῦ χαδέψῃ τὰ μαλλιά, μὰ κοντοστέκεται μιὰ στιγμὴ καὶ λέει τῆς* Καλαθούνας·) Μοῦ τόρκίζεσαι; Δὲ θὰ μὲ φάῃ; (*Τοῦ γνέφει χαμογελῶντας καὶ τότες τοῦ χαδέβει κι ἀφτὸς τὸ κεφάλι.*) Μπράβο! Ἔτσι σὲ θέλω, νὰ μὴ δαγκάνῃς.

Γουανάκος. (*Κουνεῖ τὸ κεφάλι του, σὰ νἄλεγε πῶς ὄχι, καὶ δὲ δαγκάνει.*)

Κουμπόπουλος. Ἀλήθεια! Μοιάζει σὰ νἄχῃ καλὴ καρδιά.

Καλαθούνα *(ποῦ παίρνει τὸν* Κουμπόπουλο *ἀπὸ τὸ χέρι.)* Ἂς τὸν ἀφήσουμε. Ἀφτὸς ἔχει συντροφιά, ξέρει καὶ

κουβεντιάζει μὲ τὶς 'Ιτιές. *(Πάει μὲ τὸν* Κουμπόπουλο *πρὸς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς.)*

Γουανάκος. *(Ξαπλωμένος χάμου, τοὺς κοιτάζει ὅσο πάνε πρὸς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς, κατὰ τὴ θάλασσα, καὶ λέει·)* 'Αχ! πῆτε τα ἐσεῖς, ποῦ μπορεῖτε, τὰ γλυκὰ λόγια τῆς ἀγάπης, καὶ γὼ νὰ σᾶς ἀκούω.

Κουμπόπουλος *(ποῦ πῆγε λίγα βήματα πρὸς τὰ κάτω μὲ τὴν* Καλαθούνα *καὶ γυρέβει νὰ τὴ φέρῃ πάλε κοντὰ στὸ* 'Ρυάκι.) 'Εγώ, Καλαθούνα, ξέρεις τί λέω; Νὰ ξαναπάμε στὸ ῥυάκι, ποῦ μοῦ χρωστᾷς κ' ἕνα φιλάκι. Εἶναι καὶ στίχος.

Καλαθούνα. Σώνει σου πιά. Ὄχι, στὸ ῥυάκι νὰ μὴν πάμε. *(Στέκεται στὴ μέση τῆς σκηνῆς.)* 'Εδῶ νὰ μείνουμε, νὰ κοιτάξουμε τὴ θάλασσα πρῶτα. Ποτέ μου ὀμορφώτερη δὲν τὴν εἶδα.

Γουανάκος. *('Απὸ τὸ μέρος ποῦ κάθεται, παράπλευρα μπροστὰ στὶς* 'Ιτιές, *πρὸς τἀριστερά.)* 'Η θάλασσα! 'Η θάλασσα! 'Αχ!

Πρώτη 'Ιτιά. Τὴ θάλασσα πάντα τηράει κι ἀναστενάζει.

Κουμπόπουλος. *(Στὴν* Καλαθούνα *ποῦ κοιτάζει τὴ θάλασσα ὄρθια, κατὰ τὸ βάθος τῆς σκηνῆς.)* Καὶ γιατί τάχα νὰ μὴν καθήσουμε, νὰ τὴ βλέπουμε καλήτερα τὴ θάλασσα μαζί; Τόσο πολὺ σοῦ ἀρέσει;

Καλαθούνα. Νὰ καθήσουμε, νὰ τὴ χαροῦμε κ' οἱ δυό μας. *(Κάθουνται στὴ μέση τῆς σκηνῆς, μισογυρισμένοι πρὸς τὸ θέατρο, ἡ* Καλαθούνα *πρώτη, ὀμπρὸς μεριά, δέφτερος ὁ* Κουμπόπουλος, *πλάγι της, οἱ δυό τους μὲ τὴν ἀράδα.)* Ναί, μοῦ ἀρέσει ἡ θάλασσα πολύ. Τὴ θωρῶ καὶ μοῦ περνοῦνε χίλιοι λογισμοί, ποῦ κ' ἴδια μου δὲν ξέρω νὰ τοὺς ξεδιαλίσω.

Κουμπόπουλος. Δηλαδὴ νερὸ εἶναι καὶ δάφτη, μόνο ποῦ ἔχει ψάρια περσσότερα ἀπὸ τὰ ῥυάκια.

Καλαθούνα Μὰ δὲν τὰ πιάνεις καὶ τόσο ἔφκολα, γιατὶ ἀφτὴ ἔχει καὶ φουρτοῦνες.

Κουμπόπουλος. Εἶναι καὶ τὰ ψάρια της μεγάλα μεγάλα, ζῶα σωστά.

Καλαθούνα. Ἔχει, ἄκουσα, καὶ μαργαριτάρια στὰ βάθια της κάτω βαθιά.

Κουμπόπουλος. (*Σὰ συλλογισμένος τώρα κι ἀφτός.*) Ἀχ! τί δὲν ἔχει; Ζαλίζεται ὁ νοῦς, μόνο ποῦ τὰ συλλογᾶται.

Καλαθούνα. Βλέπεις ποῦ ἄδικο δὲν εἶχα καὶ σοῦ ἔλεγα νάρθῇς.

Πρώτη Ἰτιά. (*Πρὸς τὶς ἄλλες.*) Λίγο λίγο, μὲ τὰ γλυκά της λόγια, τοῦ εἶπε, τὸν ἔφερε στὰ νερά της.

Δέφτερη Ἰτιά. Τὸν παίρνουνε τώρα τὰ ὄνειρα κι ἀφτόνα, ποῦ εἴτανε ἀκόμη πιὸ παιδὶ ἀπὸ τὸ παιδί μας.

Γουανάκος. Τὰ ὄνειρα τοὺς συνεπαίρνουν τῆς θάλασσας τὰ μυστικά!

Πρώτη. Τὰ νοιώθεις ἐσύ, καημένε, καὶ πονεῖς.

Γουανάκος. Ἀχ! Τὰ ὄνειρά μου τὰ θαλασσένια! Βαθιὰ σὰν τὰ κύματά της, σὰν τὴν ἁρμύρα της μυρωδάτα!

Δέφτερη. Μᾶς περέχυσε καὶ μᾶς ἡ μυρωδιά της ἡ θεϊκιά.

Καλαθούνα. (*Στὸν* Κουμπόπουλο, *κοιτάζοντας τὴ θάλασσα πρὸς τὰ κάτω.*) Ἀχ! δὲν ξέρω γιατί μοῦ ἔρχεται κι ἀνατριχιάζω.

Κουμπόπουλος. Τί ἔχεις, Καλαθούνα μου, τί ἔχεις; Μπᾶς καὶ κρυώνεις;

Καλαθούνα. Ὄχι! Ὄχι! Μὰ δὲ σοῦ φαίνεται ἀπόψε πῶς πέρα πέρα τὰ δέντρα ψιθυρίζουνε ψιθυρίσματα πιὸ γλυκά; (*Στέκεται μὲ τὸν* Κουμπόπουλο *κι ἀκούει.*)

Πρώτη Ἰτιά. Τἀφτιά της τὰ μικρουλὰ κάνουνε νἀκούσουνε καὶ δὲν μποροῦνε.

Γουανάκος. Τἀγέρι ποῦ φυσάει ποῦ καὶ ποῦ, θὰ τῆς ἔφερε καὶ τὰ λόγια τὰ δικά μας.

Πρώτη. Κι ἀπορεῖ μὲ τὴ φωνή μας, ὅπως κ' ἡ καρδιά της ἀπορεῖ μὲ τὴν πρώτη φωνὴ τῆς ἀγάπης.

Καλαθούνα. (*Πάντα καθισμένη στὴ μέση τῆς σκηνῆς, ἀκκουμπᾷ τὸ κεφάλι στὴν πλάτη τοῦ ἀγαπητικοῦ της.*)

Κουμπόπουλος. (*Τῆς πιάνει τὸ χέρι καὶ τῆς χαδέβει τὸ κεφάλι.*) Νὰ μὴ φοβᾶσαι μαζί μου, ἀφοῦ ἀγαπιούμαστε κ' οἱ δυό μας. (*Στέκουνται ἀμίλητοι μιὰ στιγμή.*)

Πρώτη Ἰτιά. Ἀγαπιοῦνται. Ἀχ! καὶ γιὰ τί ἄλλο νὰ τοὺς μέλῃ;

Γουανάκος. Ἀγαπιοῦνται. Καὶ μᾶς ποιὸς θὰ μᾶς ἀγαπήσῃ;

Δέφτερη. Ἀγαπιοῦνται. Δὲν ἀκούς; Ἀναστενάξανε πέρα, ἐκεῖ κάτω, οἱ δικοί μας.

Πέμτη. Ἀγαπιοῦνται. Ἀχ! ἀναστέναξε τώρα κι ὁ Πέφκος.

Γουανάκος. Ἀγαπιοῦνται! Ἀχ! ποιὸς θὰ λυπηθῇ τὸν Πέφκο καὶ τὴν Ἰτιά;

Φωνὴ τοῦ Πέφκου. (*Ἀριστερά, μέσα στὰ παρασκήνια.*) Ἀπὸ μακριά μας!...

Φωνὴ τῆς Ἰτιᾶς. (*Τὸ ἴδιο.*) Ἀπὸ μακριά!...

Καλαθούνα. (*Σηκώνεται ἄξαφνα μὲ τὸν* Κουμπόπουλο.) Ἀχ! μοῦ ἔρχεται ἀπόψε σὰν τρέλλα. Κοίταξε, κοίταξε τὴ νύχτα, τί ὡραία ποῦ εἶναι! Μοῦ φαίνεται ἀπὸ παντοῦθε σὰ νἀκούω λόγια μαγεμένα!

Φωνὴ τοῦ Πέφκου. (*Ἀπὸ τἀριστερά.*) Θεὰ τῆς Καλοσύνης, Θεὰ τῆς Ὀμορφιᾶς, Θεὰ τῆς Ἀγάπης!

Πέφκος. (*Δεξιὰ κάτω στὴ σκηνή, πίσω ἀπὸ τὸ* Ῥυάκι, *τοῦ ἀποκρίνεται.*) Θεὰ τῆς Καλοσύνης, Θεὰ τῆς Ὀμορφιᾶς, Θεά, Θεὰ τῆς Ἀγάπης!

Καλαθούνα (*τοῦ γυρίζει πρὸς τὸ μέρος τοῦ* Πέφκου

καὶ τοῦ Ῥυακιοῦ, *δεξιά.)* Τί λένε ἀφτά, μὰ τί λένε; Ἐγὼ ξέρεις, φῶς μου, τί θαῤῥῶ; Σήμερις ἢ ἄβριο ἕνα θάμα, ἕνα θάμα θὰ γίνῃ καὶ θὰ τὸ δοῦμε!

Τὸ Ῥυάκι. Φλί, φλί, φλί, — φλό, φλό, φλό, φλό.

Πάω στὴ θάλασσα γοργά
Φλί, φλί, φλά, φλά,
Τὴ γὶς ποῦ πέρασα φιλῶ
Φλί, φλί, φλό, φλό,
Νὰ τὴ θυμᾶμαι στάνοιχτά
Φλί, φλί, φλά, φλά,
Ποῦ θὰ χαθῶ
Φλί φλό.

Κουμπόπουλος *(ποῦ ὅσο μιλοῦσε τὸ* Ῥυάκι, *σιγὰ σιγά, πάει τὴν* Καλαθούνα *πρὸς τὸ μέρος ποῦ κάθουνταν πρῶτα κ' οἱ δυό τους, κοντὰ στὸ* Ῥυάκι.) Καλαθούνα μου, θὲς καὶ γὼ τώρα νὰ σοῦ πῶ τὸ θάμα ποῦ θὰ γίνῃ; *(Μὲ φωνὴ γλυκειά.)* Τὸ θάμα εἶναι ποῦ θὰ με φιλήσῃς καὶ σύ, ἀφοῦ πιὰ καὶ τὸ ῥυάκι σοῦ λέει φλί, φλί!

ΣΚΗΝΗ Ζ'.

ΚΟΥΜΠΟΠΟΥΛΟΣ. ΚΑΛΑΘΟΥΝΑ. ΔΑΣΚΑΛΟΣ. Τὰ ΔΕΝΤΡΑ.

Δάσκαλος. *(Ἔρχεται κάτω δεξιά, ἀπὸ τἄλλο μέρος τοῦ* Ῥυακιοῦ. *Ἄκουσε τὰ ὑστερνὰ λόγια τοῦ* Κουμπόπουλου. *Στέκεται ὄρθιος, δίχως ἀκόμη νὰ περάσῃ ὡς τἀπάνω μέρος ποῦ βρίσκουνται ἀφτοί, καὶ τοὺς κάνει.)* Φλί, φλί, φλό, φλό; Τί γλῶσσα εἶναι τούτη; *(Τὸν κοιτάζουν οἱ δυό τους σαστισμένοι.)*

Γουανάκος *(ποῦ σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ βλέπει τὸ* Δάσκαλο.) Ὁρίστε πάλε τὸ μούτσουνό του! Τοῦ κάκου! Ὅσο εἶναι ἀφτὸς ἐδῶ, τίποτα δὲ θὰ γίνῃ.

Πρώτη Ἰτιά. *(Σὰ νὰ ξαναλέῃ λυπημένη κάτι ποῦ τώρα*

τἄκουσε ἀπὸ τὰ πέρα τὰ Δέντρα.) Καὶ δὲ θὰ φανῇ Ἐκείνη, δὲ θὰ φανῇ!

Κουμπόπουλος. (*Στὸ* Δάσκαλο.) Δάσκαλε, νὰ μᾶς συμπαθᾷς. Μὰ θάῤῥεψα πῶς κάτι ἔλεγε τὸ ῥυάκι καὶ γιὰ νὰ τὴν πειράξω τῆς εἶπα πῶς λέει φιλί, φιλί.

Δάσκαλος. (*Περνᾷ τώρα μ' ἕνα πήδημα στὴ σκηνή, ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ* Ῥυάκι, *ἔρχεται κοντὰ στὸν* Κουμπόπουλο, *ποῦ εἶναι στὴ μεση τῆς σκηνῆς μὲ τὴν* Καλαθούνα, *καὶ τὸν πιάνει ἀπὸ τὸ μπράτσο.)* Φιλί; Μά, χριστιανέ μου, ἐμεῖς δὲν μποροῦμε νὰ τὸ ποῦμε τέτοιο πρᾶμα! Ἢ τὸ φιλεῖν πρέπει νὰ τὸ πῇς — ἐκ τοῦ ἀπαρεμφάτου, σὰν τὸ ξέρεις — ἢ διόλου νὰ μὴν τὸ πῇς.

Γουανάκος. (*Ἀπὸ κεῖ ποῦ κάθεται, κοντὰ στὶς* Ἰτιές, *ὀμπρὸς μεριὰ στὴ σκηνή, λίγο παράπλευρα, πρὸς τἀριστερά.)* Σκάσε!

Κουμπόπουλος. Μὰ καλά, Δάσκαλε, δίχως φιλὶ θἀπομείνουμε τώρα;

Δάσκαλος. Νὰ λὲς μὲ τρόπο· Φίλησόν με.

Γουανάκος. (*Πάντα μόνος του.)* Νὰ πὰς στὸ φρέσκο!

Κουμπόπουλος. (*Στὴν* Καλαθούνα, *ποῦ ἔμεινε στὴ μέση τῆς σκηνῆς ὅσο βαστοῦσε ὁ* Δάσκαλος *τὸν* Κουμπόπουλο *ἀπὸ τὸ χέρι.)* Λοιπόν, Καλαθούνα, φίλησόν με, ἀφοῦ τὸ λέει πιὰ κι ὁ Δάσκαλος.

Καλαθούνα (*ποῦ τραβιέται.)* Μὴν τὰ λὲς ἀφτά, κ' εἶναι λόγια ντροπῆς. (*Πάει παράμερα λίγο λίγο πρὸς τὶς* Ἰτιές, *κάτω ἀριστερά, πρὸς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς, καὶ κάθεται.)*

Κουμπόπουλος. (*Σὰ ζαματισμένος, στὸ* Δάσκαλο, *ποῦ δὲν τὸν ἀφίνει.)* Ἀκοὺς τί λέει; Πάει τώρα καὶ τὸ φιλί μου. (*Τὴν κοιτάζει λυπημένος, μακριά του, ἐκεῖ ποῦ κάθησε. Στὸ* Δάσκαλο.) Δὲ βλέπεις ποῦ πῆγε νὰ πῇ τὰ παράπονά της στὸ φεγγάρι;

Δάσκαλος. (*Φωνάζοντας.)* Σελήνη! Σελήνη!

Γουανάκος. Ποῦ νὰ φὰς τὸν Περίδρομο;

Κουμπόπουλος. Κάτι πρόσταξες, Δάσκαλε;

Δάσκαλος. Ἀνόητε! Σοῦ εἶπα, τὸ φεγγάρι σελήνη νὰ τὸ λές. Δὲν τὄμαθες στὸ σκολειό; « Σελήνη, παρὰ τὸ ἐν νυκτὶ φαίνειν, σέλας γὰρ οἱ παλαιοὶ τὸ φῶς ἐκάλουν· ἔστι δὲ καὶ ὄνομα βασιλίσσης Σκυθῶν. »

Γουανάκος Ἀφτὸς θἄναι κούφιος ἀπὸ μέσα.

Κουμπόπουλος. Τοὺς Σκύθους ἐγὼ πιὰ λέω νὰ τοὺς βάλουμε στὸ ῥάφι. Ἀφτοὶ θἄναι καὶ βάρβαροι.

Δάσκαλος. Βάρβαροι, ὅμως ἀρχαῖοι.

Γουανάκος. Νὰ πάρῃς τὰ βρεγμένα σου καὶ νὰ φύγῃς!

Κουμπόπουλος. (*Κοιτάζοντας πρὸς τὸ μέρος ποῦ κάθεται ἡ* Καλαθούνα, *καὶ γυρέβοντας νὰ πάῃ κι ἀφτός.*) Στάσου, Δάσκαλε, μιὰ στιγμούλα, νὰ τὰ πῶ τῆς Καλαθούνας. (*Πάει νὰ φύγῃ.*)

Δάσκαλος (*ποῦ στέκουνταν ὡς τώρα ὄρθιος καὶ σοβαρός, κάνει σάρτο κι ἁρπάζει πάλε τὸν* Κουμπόπουλο *ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸν κάνει νὰ γυρίσῃ πίσω. Οἱ δυό τους βρίσκουνται δεξιὰ μεριά, κοντὰ στὸ* Ῥυάκι.) Ὄχι! Πρέπει πρῶτα νὰ μάθῃς πῶς νὰ τῆς μιλήσῃς.

Γουανάκος. Θὰ σοῦ κόψω τὴ γλῶσσα.

Κουμπόπουλος (*ποῦ ὅλο πολεμᾷ νὰ ξεφύγῃ.*) Ἔννοια σου, σιὸρ Δάσκαλε, καὶ τὸ βρίσκω μοναχός μου ἴντα νὰ τῆς πῶ.

Καλαθούνα. (*Ἀπὸ κεῖ ποῦ κάθησε, μὲ τὸ πρόσωπό της ἀκκουμπισμένο στὰ δυό της χέρια.*) Δὲ θὰ γλυτώσῃ ὁ κακομοίρης. (*Ἀναστενάζει.*)

Δάσκαλος (*ποῦ βαστᾷ πάντα τὸν* Κουμπόπουλο *καὶ δὲν τὸν ἀφίνει.*) Βλέπεις; Τώρα ποῦ κρύβει τὸ πρόσωπό της καὶ ποῦ μήτε θέλει νὰ σὲ κοιτάξῃ, πρέπει ἐσὺ νὰ τῆς πῇς·

Ἂν ἦτο τρόπος νἀνακαλύψῃς
Τῶν ἐνδομύχων μου τὸν βυθόν,

Ἐδῶ λιμνάζουν ἄπειροι θλίψεις,
Ἐδῶ πελάγη μαύρων παθῶν!

Γουανάκος. Φαρμάκι νὰ σοῦ γίνῃ!

Κουμπόπουλος. Κεραμίδα πὄπεσε στὸ κεφάλι μου! Ποῦ νὰ τὰ θυμηθῶ νὰ τὰ ξαναπῶ κιόλας; Στάσου, Δάσκαλε, κι ἂν πάω ἀμέσως, ἴσως τὰ θυμηθῶ καλήτερα.

Δάσκαλος. (*Βαστώντας τὸν* Κουμπόπουλο *ποῦ ἔλπιζε νὰ ξεγλιστρήσῃ, τοῦ λέει ξερά·*) Ὄχι!

Γουανάκος. Νὰ κάτσῃ ὁ διάολος στὴν κοιλιά σου!

Δάσκαλος. Πολὺ πιὸ ὄμορφο πέφτει νὰ τῆς μιλῆς ἀπὸ μακριά. Ἔλα μάλιστα νὰ περάσουμε ἀπὸ τἄλλο τὸ μέρος. (*Τὸν παίρνει καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ πηδήξῃ μαζί του ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ ποταμάκι. Στέκουνται καὶ τοῦ κάνει.*) Κοίταζε τώρα τὸν ποταμὸ (*δείχνει τὸ* Ῥυάκι *μπρὸς στὰ πόδια του*) καὶ λέγε·

Εἰς τὸ ῥεῦμα τῆς ζωῆς μου
Διατί νὰ σ' ἀπαντήσω;
Δι' ἐμὲ ἀφοῦ δὲν ἦσο,
Διατί νὰ σὲ ἰδῶ;

(*Ὁ* Κουμπόπουλος *κάνει νὰ πεταχτῇ στἄλλο τὸ μερος, μὰ ὁ* Δάσκαλος *ξακολουθεῖ καὶ τοῦ λέει·*)

Καὶ μὲ ἔκαμες ἀπαύστως
Στεναγμοὺς νὰ ἀναπνέω,
Καὶ γελᾷς διότι κλαίω
Δι' ἐσὲ καὶ θρηνῳδῶ!

(*Λέγοντας τὸν ὑστερνὸ στίχο, ἀρχίζει ὁ* Δάσκαλος *καὶ* θρηνωδεῖ.)

Γουανάκος. Σώπαινε καὶ ζεστὲς σοῦ τὶς βρέχω.

Κουμπόπουλος. (*Κολακεφτικά.*) Αἴ, τώρα πιά, Δάσκαλε, θὰ μ' ἀφήσῃς νὰ πάω στὶς ἰτιές;

Δάσκαλος. Εἰς τὰς ἰτέας δηλαδή.

Κουμπόπουλος. Μὰ ἐσὺ μοῦ τὰ παίρνεις ὅλα ἕνα ἕνα. Θἀπομείνω ξερός. Μόλις κάτι κατωρθώσαμε καὶ σὺ μᾶς τὸ σκοτώνεις.

Δάσκαλος. Ἔτσι πρέπει!

Κουμπόπουλος. Μὰ νά σου, ἀδερφέ, ποῦ μιλεῖς ἀπαράλλαχτα σὰν καὶ μένα!

Δάσκαλος. Νὰ βλέπῃς πῶς γράφω, κι ὄχι πῶς μιλῶ.

Κουμπόπουλος. Τί ἔρχεσαι τὸ λοιπόν, ἀφοῦ δὲ γράφουμε τέτοια ὥρα, νὰ μοῦ μάθῃς νὰ κάνω τὴ ζάχαρη στὴν καθαρέβουσα;

Δάσκαλος. Δυστυχισμένε! Μὰ δὲν τὸ νοιώθεις πῶς δὲν ἔχεις εὐγενεῖς ἐκφράσεις, κ' ἔτσι δὲν μπορεῖτε, μήτε τοῦ λόγου σου, μήτε ἡ δεσποινὶς (*δείχνει τὴν* Καλαθούνα) νὰ καταλάβετε τί θὰ πῇ ἀγάπη εὐγενής.

Γουανάκος. Ποῦ νὰ πέσῃ φωτιὰ νὰ σὲ κάψῃ!

Κουμπόπουλος. Νὰ σοῦ πῶ, Δάσκαλε, καὶ νὰ τὸ καταλαβαίναμε, ἐσὺ πάλε δὲ θὰ τὸ καταλάβαινες, γιατὶ βλέπω κ' ἡ ἐβγενεία σου μήτε τὸ νοῦ κοιτάζεις, μήτε τὴν καρδιά, παρὰ μόνο τὶς λέξες.

Καλαθούνα. (*Μοναχή της.*) Ἀχ! καὶ τί λέξες! (*Γυρίζει πρὸς τὶς* Ἰτιές *καὶ λέει*). Ἐσᾶς, τὰ λόγια σας δὲν τὰ ξεδιακρίνω, κι ὅμως σὰ νὰ σᾶς καταλαβαίνω. Ἀφτόνα, σὰ μιλεῖ, τὸν ἀκούω, καὶ δὲν μπορῶ νὰ τὸν καταλάβω.

Δάσκαλος. (*Δείχνει τὴν* Καλαθούνα *στὸν* Κουμπόπουλο, *ποῦ κοιτάζει πρὸς τὸ μέρος της, καὶ τσιτώνει τἄφτί του νἀκούσῃ τί λέει.*) Παραλαλεῖ.

Γουανάκος. Ἀλλοὶ στὴν τζούκα σου, Δάσκαλε, ἂν τύχῃ καὶ τῆς πῇς τίποτις!

Κουμπόπουλος. (*Στὸ* Δάσκαλο.) Καλέ, δὲ βαριέσαι; Δὲ βλέπεις ποῦ τὸ χολόσκασες τὸ κορίτσι; (*Λέγοντάς το, ξεγλυτώνει καὶ πηδᾷ στὴν ἄλλη μεριά, πρὸς τὴ μέση τῆς σκηνῆς.*)

Δάσκαλος. (*Πηδᾷ κι ἀφτός, σταματᾷ τὸν* Κουμπόπουλο *κι ἀλλάζει ὕφος.*) Λοιπὸν ἂς πάμε μαζί, νὰ μὲ παρουσιάσῃς στὴν κυρία, καὶ νὰ τῆς ζητήσω συγνώμη.

Γουανάκος. Διές τονα, καλέ, ποῦ γλύφεται σὰν τὴ γάτα ποῦ τῆς μυρίζουν ψάρια! (*Εἶναι πολὺ σταναχωρεμένος καὶ κάνει νὰ σηκωθῇ.*) Ἔσπασε πιὰ τὴ χολή μου!

Δάσκαλος (*ποῦ ἔρχεται κοντὰ στὴν* Καλαθούνα, *καὶ γίνεται μέλι γάλα.*) Δεσποινίς, ἐλπίζω καὶ σεῖς γλήγορα νὰ μάθετε μαζί μου τὴν γλῶσσαν τῶν αἰθουσῶν!

Καλαθούνα. (*Τὴ στιγμὴ ποῦ ζύγωσε ὁ* Δάσκαλος *νὰ τῆς μιλήσῃ, ἀφτὴ σηκώθηκε ἀμέσως ἀπὸ κεῖ ποῦ καθότανε, κάτω, πλάγι στὶς* 'Ιτιές, *καὶ πάει κοντὰ στὸν* Κουμπόπουλο, *πρὸς τὴ μέση ἀπάνω τῆς σκηνῆς, μὲ τρόπο ποῦ ὁ* Δάσκαλος, *σὰν τελειώνει τὴ φράση του, δὲ βλέπει μπροστά του παρὰ τὰ Δέντρα καὶ στέκεται. Ἡ* Καλαθούνα *στὸν* Κουμπόπουλο, *ποῦ ὅσο προχωροῦσε ὁ* Δάσκαλος, *τῆς ἔγνεφε ἀπὸ πίσω.*) Ἀχ! φῶς μου ἐσύ!

Κουμπόπουλος. Χαρούλα μου! (*Σφιχταγκαλιάζονται.*)

Δάσκαλος. (*Τοὺς χωρίζει. Σοβαρά.*) Παρακαλῶ, σταθῆτε μιὰ στιγμή!

Γουανάκος. Δίψασες, φαίνεται, γιὰ κατακεφαλιές.

Κουμπόπουλος. Τί τρέχει πάλε;

Δάσκαλος. Πρέπει ἀμέσως νὰ φωνάξουμε τοὺς ἐννιὰ ἑταίρους μὲ τὸ γραμματέα τοῦ Συλλόγου, νὰ γίνῃ πρῶτα γενικὸ συβούλιο.

Καλαθούνα. Τί πρᾶμα;

Δάσκαλος. Βέβαια! Καὶ νἀποφασιστῇ σὲ τί γλῶσσα θἀγαπιοῦνται στὸ ἑξῆς οἱ κάτοικοι τῆς γῆς τοῦ Πυρός.

Γουανάκος. Ποῦ νὰ σὲ κάψῃ!

Καλαθούνα. (*Στὸν* Κουμπόπουλο.) Τί λέει γιὰ τὴ γῆ τοῦ Πυρός; Ποῦ εἶναι ἀφτὸ τὸ μέρος;

Κουμπόπουλος. (*Στὸ* Δάσκαλο, *μὲ χαρά.*) Εἶδες; Μήτε ἡ Καλαθούνα δὲν τὸ νοιώθει τί θὰ πῆ.

Δάσκαλος. (*Στὴν* Καλαθούνα, *μὲ φωνὴ σιρόπι.*) Ὀνομάζουμε γῆν τοῦ Πυρὸς τὴν γῆν ὅπου σᾶς βλέπω!

Καλαθούνα. Ποῦ νὰ τὸ καταλάβω; Ἐγὼ νόμιζα πῶς παντοῦ μεριὰ εἶναι ἡ γίς. Ἐδῶ τὄλεγα χώρα.

Δάσκαλος. (*Παίρνοντας τὴν* Καλαθούνα *ἀπὸ πιὸ κοντά.*) Τί ὡραῖα ποῦ δίνετε τὰ μαθήματα! Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς φιλήσω τὴν χεῖρα! (*Πάει νὰ τῆς πιάση τὸ χέρι.*)

Καλαθούνα. (*Στὸν* Κουμπόπουλο.) Ἀφτὸ πιὰ εἶναι πολὺ ἄνοστο. (*Τραβιέται πίσω, δυσαρεστημένη.*)

Γουανάκος. Τώρα νὰ σοῦ κόψω τὴν πήττα. Καιρὸς ποῦ μοῦ τὸ βασανίζεις τὸ κορίτσι! (*Σηκώθηκε ὅλους διόλου, ἐκεῖ ποῦ καθότανε, κοντὰ στὶς* Ἰτιές, *ὀμπρὸς μεριὰ στὴ σκηνὴ καὶ δὲν τὸν ἔβλεπε ὁ* Δάσκαλος. *Μουγγρίζει πολὺ δυνατά.*)

Δάσκαλος (*ποῦ τὸν ἄκουσε καὶ γυρίζει πρὸς τὸ* Γουανάκο, *τρομασμένος.*) Ἀφτὸ πάλε τὸ ζῶον τί πρᾶμα εἶναι;

Καλαθούνα Φίλος μας.

Κουμπόπουλος. (*Μὲ κάποιο φόβο.*) Καὶ δικός μου! (*Ὁ* Γουανάκος *ἔρχεται κοντά τους, πρὸς τὴ μέση κάτω τῆς σκηνῆς.*)

Δάσκαλος. Πρόστυχος, πολὺ πρόστυχος φίλος!

Γουανάκος. Τώρα ἐγὼ νὰ σοῦ μάθω ἡ προστυχίλα ποῦ πέφτει. Τὸ στριμμένο ἄντερο! (*Προχωρεῖ πάντα πρὸς τὸ* Δάσκαλο *καὶ μουγγρίζει.*)

Δάσκαλος. (*Φοβισμένος, τραβιέται λίγο λίγο δεξιά, κατὰ τὸ μέρος τοῦ* Ῥυακιοῦ *καὶ λέει στὸν* Κουμπόπουλο·) Γιατί νὰ μουγγρίζῃ ἀφτὸς ἔτσι;

Κουμπόπουλος. Δάσκαλε, θὰ καίῃ ἡ γῆ τοῦ Πυρὸς καὶ θὰ μουγγρίζῃ γιὰ νὰ γλυτώσῃς τοῦ λόγου σου.

Γουανάκος (*ποῦ παίρνει τὸ* Δάσκαλο *ἀπὸ πιὸ κοντά,*

ἐνῶ ἡ Καλαθούνα *κι ὁ* Κουμπόπουλος, *μαζί, μνήσκουνε σιμὰ στὶς* Ἰτιές, *καὶ πάντα μουγγρίζει.*) Ναίσκε, νὰ ξεκκουμπιστῇς! Καὶ γρήγορα μάλιστα!

Δάσκαλος (*ποῦ ἔτρεξε ἴσια μὲ τὸ* Ῥυάκι *κάτω, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ γλυτώσῃ πιὸ ἔφκολα, στέκεται μιὰ στιγμή, καὶ λέει μὲ ἀξιοπρέπεια.*) Φέβγω! Τώρα ποῦ ἦρθα καὶ σᾶς εἶδα, πηγαίνω νὰ γράψω γιὰ σᾶς, στὴν Ἀθήνα.

Γουανάκος. (*Τὸν πρόφταξε καὶ τονὲ σκουντᾷ δυνατά· πηδάει γρήγορις ὁ* Δάσκαλος *ἀπὸ τἄλλο τὸ μέρος καὶ φέβγει.*) Καὶ νὰ μὴ μοῦ ξαναζυγώσῃς! (*Γυρίζει πίσω πρὸς τὴ μέση τῆς σκηνῆς.*) Δὲ βάσταξα πιά. Μοῦ ἀνέβηκε τὸ αἷμα στὸ κεφάλι.

Καλαθούνα. (*Δείχνοντας τὸ* Γουανάκο *στὸν* Κουμπόπουλο.) Τί σοῦ ἔλεγα; Δὲν εἶναι καλὸς ὁ Γουανάκος μας;

Κουμπόπουλος. Ἀγαπούλα μου ἐσύ! Ἔχεις πάντα δίκιο. Τώρα ποῦ ἔφυγε λοιπόν, ἔλα πιὰ καὶ μεῖς νὰ φιληθοῦμε. (*Ἀγκαλιάζουνται καὶ φιλιοῦνται.*)

Γουανάκος. (*Ἀφοῦ ἔδιωξε τὸ* Δάσκαλο, *ἦρθε πίσω στὴ θέση ποῦ καθότανε πρῶτα κοντὰ στὶς* Ἰτιές, *κ' ἔπεσε πάλε χάμου. Ἄξαφνα, ὅσο φιλιοῦνται οἱ δυό τους, σηκώνεται ὀλόρθιος, τοὺς κοιτάζει καὶ λέει.*) Τώρα πιά, ἴσως γίνῃ ἄθρωπος κι ὁ Γουανάκος!

(*Στὸ λόγο ποῦ ἀπόσωσε, πέφτει κ' ἡ σκηνή.*)

Τέλος τῆς τέταρτης πράξης.

ΠΡΑΞΗ ΠΕΜΤΗ

(*Ἡ σκηνὴ ἀλλάζει καὶ δείχνει τὰ πρῶτα Δέντρα. Εἶναι ἀβγή.*)

ΣΚΗΝΗ Α΄.

ΠΛΑΤΑΝΟΣ. ΠΕΦΚΟΣ. ’ΙΤΙΑ. ΛΕΦΚΗ. Ὁ ΓΟΥΑΝΑΚΟΣ, ξαπλωμένος κατὰ γῆς, δεξιὰ κοντὰ στόν ΠΛΑΤΑΝΟ, μνήσκει ἀκίνητος κι ἀκούει μὲ προσοχὴ τὰ Δέντρα ποῦ στὴν ἀρχὴ σαλέβουν τὰ φύλλα τους δυνατά.

Λέφκη. Ἔγινε, ἔγινε τὸ θάμα!

Πλάτανος. Ἔγινε πιά, ἔγινε, παιδιά μου.

’Ιτιά. Ἔγινε, ἔγινε, ἀχ! ἀφοῦ χαίρεται τώρα κ’ ἡ Λέφκη!

Πέφκος. Χαίρεται ἡ Λέφκη, χαίρεται ὁ κόσμος ὅλος.

Λέφκη. Ἦρθε! Ἦρθε! Δὲ βλέπετε; Ἄναψαν, ἄναψαν παντοῦ, πέρα πέρα, οἱ φωτιές.

Πέφκος. Ἦρθε πιά, ἦρθε ἡ πάναγνη Κόρη! Ἦρθε στὸν ἔρημο τὸν τόπο, ἦρθε, ἦρθε στὴ Χώρα τῆς Φωταψιᾶς. Ἀχ! δὲ θὰ προβάλῃ τάχα ἴσα μὲ δῶ, νὰ τὴ χαροῦμε!

Λέφκη. Ἀπὸ τὴν κορφή μου τὴ βλέπω. Στέκεται κάτω μιὰ στιγμὴ στὴν ἀκρογιαλιά, καὶ θωρεῖ γῦρα γῦρα.

Πέφκος. Ἀνοίγει τὰ μάτια της τὰ θεογάλανα καὶ κοιτάζει. Χαιρετάει τὰ λουλούδια καὶ τὰ χορτάρια.

Πλάτανος. Ναί! Ναί! Καὶ γὼ τώρα τὴν εἶδα. Τί ὡραία ποῦ εἶναι, τί ἁγνή! Σὰ νὰ μὴν ξέρῃ τὸ δύστυχο ἀκόμα ποῦ βρίσκεται καὶ ποῦ νὰ πατήσῃ.

Πέφκος Εἶδες, Πλάτανε, εἶδες πῶς τὴ χαιρετᾶνε καὶ σκύβουνε, στὸ διάβα της, τὰ λουλούδια;

'Ιτιά. 'Η καημένη! Θὰ τῆς φαίνουνται ὅλα σὰ θάμα.

Πέφκος. Λὲς καὶ ξυπνάει ἀπὸ ὕπνο βαθειὸ ποῦ δὲν τέλειωνε.

Πλάτανος. Καὶ τώρα σὰ νἀπορῇ ποῦ ζῇ ἀκόμα καὶ πορπατάει.

Λέφκη. Γιαλὸ γιαλὸ πορπατάει στὴν ἀμμουδιά. 'Η θάλασσα τῆς χαδέβει, τῆς φιλεῖ τὰ ποδαράκια.

'Ιτιά. 'Αχ! κ' εἶναι ἀλήθεια, εἶναι ἀλήθεια, Πέφκο μου, ἀφτὰ ποῦ λέτε γιὰ τὴν Κόρη, ἐσεῖς ποῦ εἶστε ἀψηλὰ καὶ ποῦ τὴ βλέπετε κιόλας;

Πέφκος. Ὅλα, 'Ιτιά μου, ἀληθινά. Πρωῒ πρωῒ μᾶς τὰ μήνησαν οἱ Πέφκοι ἀπὸ τὴν ἀκρογιαλιὰ ποῦ πρωτοφάνηκε. Μᾶς τὰ εἴπανε ὅλα, πότε καὶ πῶς τὴν εἴδανε, πότε καὶ πῶς μᾶς ἦρθε. Τὴν ἔφεραν τὰ κύματα. Τὴν ἀκλούθααν τὰ περιστέρια...

Λέφκη. Πεφκόκλαδα πολλά, τὸ νερὸ νὰ μὴν τὴν ἀγγίξῃ, τῆς εἴχανε κάνει, στὸ ταξίδι τὸ μακρυνό, κούνια βαθειὰ καὶ μυρωδάτη!

'Ιτιά. 'Αχ! τὴ θαλασσοφερμένη! Νὰ μποροῦσα τώρα καὶ γὼ τὰ πόδια της νὰ φιλήσω!

Πλάτανος. Γιὰ τὴ χαρὰ ποῦ στὰ γεράματα μοῦ δίνει, τὸν ἴσκιο μου νὰ τῆς χαρίσω!

Λέφκη. Νὰ σκύψω τὴν ἀψηλὴ κορφή μου, νὰ τὴ χαιρετήσω!

Πέφκος. Τὰ τραγούδια μου τὰ πιὸ γλυκά, δικά της νὰ τὰ κάμω!

Λέφκη. Ἔρχεται, ἔρχεται, Πέφκο! Ἔρχεται ἡ Κόρη σὲ μᾶς!

'Ιτιά. Ἔρχεται, λές; 'Αχ! τί νὰ βροῦμε, νὰ τῆς τὸ ποῦμε, γιὰ νὰ χαρῇ;

Πλάτανος. Ἔρχεται τὸ παιδί μας, σὰ νὰ μᾶς γυρέβῃ καὶ νὰ μὴν ξέρῃ.

Πέφκος. Θεὰ τῆς Καλοσύνης, Θεὰ τῆς Ὀμορφιᾶς, Θεά, Θεὰ τῆς Ἀγάπης.

Πλάτανος. Τί σιγανοπερπάτητα ποῦ ἔρχεται, τί ἀπαλά!

Πέφκος. Θεά, Θεὰ τῆς Ἀγάπης.

ΣΚΗΝΗ Β'.

ΠΕΦΚΟΣ. ἸΤΙΑ. ΠΛΑΤΑΝΟΣ. ΛΕΦΚΗ. ΓΟΥΑΝΑΚΟΣ. ΜΥΡΡΟΥΛΑ.

Μυῤῥούλα. (*Ἔρχεται ἀπὸ τὸ βάθος κάτω τῆς σκηνῆς, ἀσπροντυμένη ἀπὸ πάνω ἴσια μὲ κάτω, προχωρεῖ ἀγάλια ἀγάλια στὴ μέση καὶ κοιτάζει πρῶτα τριγύρω της τὰ Δέντρα. Ἔπειτα λέει μὲ φωνὴ ἥσυχη καὶ γλυκειά·*) Ποῦ εἶμαι; Ποῦ νὰ βρίσκουμαι; Ἀχ! κοιμήθηκα τόσα καὶ τόσα χρόνια στὸ Νησί μου! Σὰ νὰ μὴ βλέπουν ἀκόμη τὰ μάτια μου καλά. Ποῦ βρέθηκες, Μυῤῥούλα μου καημένη;

Πέφκος. Ἐδῶ, ἐδῶ εἶσαι, Μυῤῥούλα, μαζί μας, ἀνάμεσά μας!

Μυῤῥούλα (*ποῦ τὸν ἄκουσε καὶ πάει ἀμέσως πρὸς τὸν Πέφκο.*) Ἀχ! ἐσὺ εἶσαι, Πέφκο μου ἀγαπημένε! (*Ἀκκουμπᾷ ξέθαῤῥα στὸν κορμό του.*)

Πέφκος. Πιάσε με, χάδεψέ με σὰν καὶ πρῶτα! Εἶμαι ὁ φίλος σου ἐγώ. Δὲν τὴ χαίρεσαι, πές μου, τώρα πάλε τὴ ζωή; Δὲν τὸ νοιώθεις, Μυῤῥούλα μου, πῶς ζῇς;

Μυῤῥούλα. (*Τοῦ χαδέβει μὲ τὸ χέρι τὰ κλαριά του.*) Ναί, τὸ νοιώθω τώρα, τὸ νοιώθω!

Ἰτιά. Ἔλα, ἔλα καὶ σὲ μένα, ἔλα καὶ μένα τὸ χέρι σου νὰ μὲ χαδέψῃ.

Μυῤῥούλα (*ποῦ πάει κοντὰ στὴν* Ἰτιά.) Μὴ θλίβεσαι, Ἰτιά μου καλή, καὶ σένα θὰ σὰ χαδέψω.

Ἰτιά. Ἀχ! τὸ χεράκι σου τάπαλὸ ποῦ χάδεψε τὸν Πέφκο καὶ ποῦ μὲ χαδέβει! Σὰ νὰ μὲ χάδεβε τώρα ὁ ἴδιος!

Πέφκος. Ἔγινε τὸ θάμα, ἔγινε κι ἀφτό.

Μυῤῥούλα (*ποῦ ἄκουσε τοῦ* Πέφκου *τὰ λόγια.*) Παιδιά μου, ἀφοῦ ἀγαπιέστε, καὶ τὸ βλέπω, συχνὰ ἔτσι νὰ σᾶς χαδέβω! Θέλω νὰ ζῆτε φτυχισμένα. Θέλω νὰ χαίρεστε καὶ σεῖς τὴν ἀγάπη. Τὰ περιστέρια μου θὰ σᾶς φέρω, ποῦ μ' ἀκλουθούσανε στὸ δρόμο. Θὰ τοὺς πῶ νὰ μείνουν ἐδῶ, νὰ πηγαίνουν ἀπὸ τῆς Ἰτιᾶς τὰ κλαράκια στοῦ Πέφκου τὰ κλαριά, νὰ σᾶς μεταδίνουνε τὰ φιλιά σας.

Πλάτανος. Νά ποῦ σμίγουνε τώρα ὁ Πέφκος μὲ τὴν Ἰτιά. Ἀχ! ὁ κουτὸς ἐγὼ ποῦ δὲν τὸ πίστεβα! Δὲν τὴν ἤξερα τὴν κοσμοπονεσιὰ τὴ δική της!

Λέφκη. (*Στὴ* Μυῤῥούλα.) Καρδιοχαδέφτρα μας ἐσύ, ἔλα, ἔλα νὰ σὲ κοιτάξω! Τώρα πιὰ καὶ γὼ τὴ γὶς θὰ κοιτάζω, ποῦ δὲν εἶδα τίποτις στὸν οὐρανὸ νὰ σ' ἀξίζῃ.

Μυῤῥούλα. (*Πηγαίνοντας πρὸς τὴ* Λέφκη.) Λέφκη μου ἀσημένια ἐσύ! (*Τὴ χαδέβει.*) Ἐσὺ πάντα κατάψηλα νὰ κοιτάζῃς, γιὰ νὰ βλέπουμε καὶ μεῖς πρὸς τἀπάνω.

Γουανάκος. (*Πίσω ἀπὸ τὸν* Πλάτανο *δεξιά, μὲ τρόπο ποῦ δὲν τὸν εἶδε ἀκόμα ἡ* Μυῤῥούλα, *σηκώνεται τώρα καὶ τὴ θωρεῖ.*) Ἀχ! τί θεόμορφη ποὖναι καὶ τί ἀγαθή!

Πλάτανος. (*Στὴ* Μυῤῥούλα *ποῦ μιλοῦσε μὲ τὴ* Λέφκη *ἀριστερά, πρὸς τὰ κάτω.*) Καὶ μένα, Κόρη μου, τὸ γέρο, τὸ γέρο Πλάτανο, δὲ μὲ καταδέχεσαι καὶ μ' ἀφίνεις ἀχάδεφτο;

Μυῤῥούλα (*ποῦ, ἀφότου ἦρθε, πῆγε πρῶτα στὸν* Πέφκο, *ἔπειτα στὴν* Ἰτιά, *καὶ κατόπι στὴ* Λέφκη, *γυρίζει τώρα τὸ κεφάλι της δεξιὰ πρὸς τὸν* Πλάτανο.) Ὁ καλός μας ὁ Πλάτανος ποῦ μὲ φωνάζει!

Γουανάκος. (*Πάντα στὸ ἴδιο μέρος, πίσω ἀπὸ τὸν* Πλάτανο, *μισοκρυμμένος.*) Ὅλους, ὅλους ἀφτὴ τοὺς λυπᾶται.

Μυῤῥούλα (*ποῦ ἔρχεται στὸν* Πλάτανο.) Νὰ σὲ ξεχάσω ἐσένα, ποῦ εἶσαι καὶ Πατέρας; (*Τοῦ χαδέβει τὸν κορμὸ καὶ τὰ κλαδιά.*)

Γουανάκος. (*Σὲ ταραχὴ μεγάλη, πρόβαλε ὀμπρὸς δεξιὰ στὴ σκηνή, καὶ λέει μόνος του.*) Ἀχ! θὰ τῆς μιλήσω! Δὲν μπορῶ.

Μυῤῥούλα (*ποῦ βλέπει τώρα τὸ* Γουανάκο, *λέει στὸν* Πλάτανο *γλυκά·*) Πλάτανέ μου, ἀφτὸς ἐδῶ ποιὸς εἶναι;

Πλάτανος. Εἶναι φίλος μας πιστός, ὁ κακομοίρης!

Μυῤῥούλα. (*Πηγαίνοντας σιγὰ σιγὰ πρὸς τὸ* Γουανάκο *δεξιά·*) Γιατί νὰ μείνῃ παραπονεμένος;

Γουανάκος. (*Ὀμπρός, δεξιά, τὴ βλέπει ποῦ ἔρχεται, τὴν κοιτάζει, ἀνοίγει τὸ στόμα καὶ μὲ φωνὴ τρεμάμενη τῆς λέει·*) Σ' ἀγαπῶ! Σ' ἀγαπῶ!

Μυῤῥούλα (*ποῦ τὸν ἄκουσε, πάει σιμά του καὶ τοῦ ἀποκρίνεται μὲ ἥμερη φωνή, πολὺ ἁπλά·*) Μ' ἀγαπᾷς; (*Ἀμέσως γίνεται ἄθρωπος ὁ* Γουνάκος. *Πέφτει τὸ πετσί του καὶ φαίνεται ὄμορφο παλληκάρι. Ἡ* Μυῤῥούλα *στέκεται καὶ τὸν κοιτάζει.*) Ἀχ! ἐσὺ εἶσαι ὁ Ποιητής μου καὶ μὲ πρόσμενες ἐσύ! (*Ρίχνεται στὴν ἀγκαλιά του· τὴν παίρνει τώρα ὁ* Γουανάκος *ἀπὸ τὴ μέση μαγεμένος, τὴ θωρεῖ στὰ μάτια καὶ τραβιοῦνται ἀγάλια ἀγάλια κ' οἱ δυό τους πρὸς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς, περνώντας ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ τέσσερα Δέντρα, τὸ κεφάλι τῆς* Μυῤῥούλας *ἀκκουμπισμένο στοῦ* Γουανάκου *τὴν πλάτη. Γιὰ μιὰ στιγμούλα, σωπαίνουν ὅλα. Ὕστερις ἀρχινᾶνε καὶ τρέμουνε τὰ φύλλα, σὰ γλυκειά, πολὺ γλυκειὰ μουσική. Καὶ λέει ὁ* Πέφκος *μὲ ῥυθμὸ καὶ χάδι, σοβαρά.*)

Πέφκος. Ἡ πρώτη ἀθρώπινη λέξη ὡστόσο, ἡ πρώτη ποῦ εἶπε εἶναι ἡ λέξη· Σ' ἀγαπῶ!

Πλάτανος. Δὲ χρειάστηκε μηδὲ ἀθάνατο νερό, δὲ χρειάστηκε μηδὲ βότανο μηδὲ ὑπνοβότανο, γιὰ νὰ γίνῃ τὸ

θάμα. Χρειάστηκε μόνο καὶ μόνο νἀγαπήσῃ, νἀγαπηθῇ.

Λέφκη. Ταίρι ἐφτυχισμένο καὶ μοναδικό!

'Ιτιά. 'Αχ! κοίταξε πῶς φρόντισε ἀμέσως καὶ γιὰ μᾶς ὅλους, ὅτι ποῦ φάνηκε, ἡ Μυῤῥούλα! Ἦρθε ὅλα ἡ Μυῤῥούλα νὰ τὰ γλυκάνῃ.

Πλάτανος. Τώρα, τώρα, παιδιά, θὰ δοῦμε καὶ μεῖς καινούρια ζωή, ἀφοῦ θὰ σμίγουν οἱ μυρουδιές σας, ἀφοῦ ἀπὸ τὸ ἕνα στὸ ἄλλο θὰ ψυχοχύνουνται· τώρα καὶ τὰ Δέντρα τὰ ἐρωτεμένα.

Λέφκη. 'Εγὼ πιὰ θὰ συγκοκατεβαίνω ἀπὸ τὴν κορφή μου, δὲ θὰ περηφανέβουμαι πιά, θάρθῶ νὰ ζήσω μαζί σας.

Πλάτανος. Τί σᾶς ἔλεγα; Νά ποῦ ἔβαλε γνώση κ' ἡ Λέφκη. Μάζεψε τὸ μυαλό της στὸ κελλί του. 'Αφτὴ μπορεῖ ἄξαφνα καὶ μαζί μου νὰ ἐρωτεφτῇ. Θαῤῥῶ πῶς κ' ἡ 'Αθήνα θἀπορήσῃ, τόσο πιὰ ποῦ θὰ πάψουν οἱ καβγᾶδες.

'Ιτιά. Τώρα, τώρα θὰ φανοῦν καὶ τῆς Μυῤῥούλας τὰ περιστέρια.

Πλάτανος. Καὶ τὰ χαίρεσαι, μαριόλα ποῦ εἶσαι, νὰ περιστεροφιλιέσαι μὲ τὸν Πέφκο!

Πέφκος. Θὰ φανοῦν τὰ περιστέρια· θὰ μᾶς ἀγαποῦν καὶ θὰ τἀγαπᾶμε, θὰ τὰ μιλᾶμε, θὰ μᾶς μιλᾶνε, γιατὶ ὅλα μας θἆμαστε πιὰ ἕνα καὶ μόνο πρᾶμα, ἕνα καὶ τὰ πουλιὰ καὶ τὰ δέντρα καὶ τὰ χορτάρια καὶ τὰ ζὰ κ' οἱ ἀθρῶποι, ὅλα θὰ νοιώθουμε τὸ ἴδιο, κι ἀνάμεσα σ' ὅλους μας ἀπὸ τώρα κι ὀμπρὸς θὰ γίνεται παντοτεινὴ ἀλλοξοκαρδιά.

Λέφκη. Πρωτάκουστη συμψυχιὰ θὰ βασιλέβῃ στὴ Δημιουργία.

Πλάτανος. Ποιὸς ξέρει μάλιστα καμιὰ μέρα, παιδιά μου, ποῦ τόσο νόστιμα τὰ λέτε, ἂν ἄξαφνα δὲ γίνῃ ὁ λύκος ἀρνί, ὁ Δάσκαλος Ῥωμιός, ἡ καθαρέβουσα γλῶσσα, Πλάτανος τὸ πουλὶ καὶ γὼ πουλάκι νὰ πετάξω στάψηλά; Τί νὰ σᾶς πῶ; Τέτοια πράματα δὲ γυρέβω. Τώρα μάλιστα

ποῦ εἶδα τόσα καὶ τόσα, ἐγὼ λέω πῶς μοῦ σώνει καὶ θὰ ποθάνω ἤσυχα καὶ γλυκά.

Ἰτιά. Ὄχι! Ὄχι! Μὴν ποθάνῃς, Πλάτανέ μου, κ' ἔχουμε ἀκόμα πολλὰ νὰ δοῦμε. Θὰ δοῦμε τἄγρια τὰ παιδιά μας ἐδῶ, ἡ καρδιά τους νὰ γίνῃ περιβόλι, νὰ φιλιωθοῦνε στὸν τόπο μας, ἀνάμεσά τους, ὅλα τὰ κόμματα κι ὅλες οἱ φυλές, καὶ τότες ἄχ! νὰ παρθοῦνε πιὰ ποῦ νὰ παρθοῦνε ὁ Κουμπόπουλος κ' ἡ Καλαθούνα.

Πλάτανος. Ἐσένα πάντα, βλέπω, σοῦ πονεῖ τὸ δόντι σου γιὰ δάφτους. Κοίταξε μὴν τὰ πρυμνήσουνε μέσα μέσα στὸ λιμάνι. (*Ἐκεῖ ποῦ τὰ λέει, χτυπάει ἄξαφνα τὸν κορμό του μ' ἕνα κλαρί, ἐκεῖ ποῦ ἔχει τὸ μέτωπο.*) Τί μπόσικος ποῦ εἶμαι! Ξέχασα πῶς δὲν μπορεῖ νὰ κακοπάθουνε, ἀφοῦ εἶναι κωμῳδία!

ΣΚΗΝΗ Γ'.

Τὰ Δέντρα. ΓΟΥΑΝΑΚΟΣ καὶ ΜΥΡΡΟΥΛΑ, πρῶτα στὸ βάθος τῆς σκηνῆς. ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΤΗΣ. Ἔπειτα ΚΟΥΜΠΟΠΟΥΛΟΣ καὶ ΚΑΛΑΘΟΥΝΑ.

Μοναστηριώτης. (*Ἔρχεται ἀπὸ τὰ δεξιὰ καὶ στέκεται. Μοιάζει πολὺ σοβαρὸς καὶ συλλογισμένος.*) Δὲ σκοτώθηκα, ἀφοῦ ζῶ. Μὰ δὲν ἔπνιξα καὶ τὸ Δάσκαλο, ἀφοῦ ἔφυγε. Δὲ γίνεται ὅμως, ἡ δουλειὰ ἔτσι νὰ τελειώσῃ. (*Κοιτάζει τὸ μισὸ γελέκι ποῦ κρέμεται πάντα στὴ ζώνη του.*) Νὰ βρῶ θέλω τὸν Κουμπόπουλο καὶ νὰ τοῦ πῶ παστρικὰ ὅτι πῶς ἡ πρέπει νὰ μοῦ δώσῃ τὸ μισό του γελέκι, νὰ τὸ ράψω μὲ τὸ μισό μου, νὰ γίνῃ ἕνα, ἢ σὰ δὲ θέλει, νὰ βγοῦμε πάλε στὸν πόλεμο, μὰ χωρὶς τὸ Δάσκαλο πιά. (*Ἀποφασισμένος.*) Μάλιστα! Ἔτσι πρέπει. (*Γυρίζει δεξιὰ πρὸς τὰ παρασκήνια.*) Νὰ τοὺς μαζώξω κιόλας ἀμέσως. (*Φωνάζει.*) Μαγουλᾶ! Μπλοῦκο! Κασαμπέρη! Ζουρμαλιᾶ! Κολάτσα! Χοιροφᾶ! (*Στέκεται καὶ προσμένει.*)

Κουμπόπουλος (*ποῦ στὸ μεταξὺ ἔρχεται ἀπὸ τἀντίθετο μέρος, ἀριστερά, μὲ τὴν* Καλαθούνα.) Καλέ, τἄκουσες, Καλαθούνα μου; Λέει πῶς ἔχουμε, ἀπὸ δῶ κι ὀμπρὸς βασιλιὰ καὶ βασίλισσα.

Καλαθούνα. Ἀχ! Νὰ τοὺς διοῦμε! Ποῦ εἶναι; Ποῦ εἶναι;

Μοναστηριώτης. (*Ἀφοῦ φώναξε τοῦ κάκου πρὸς τὰ παρασκήνια, γυρίζει πάλε ἀριστερά.*) Ποτέ τους ἀφτοὶ δὲν ἀκούνε! (*Βλέπει τὸν* Κουμπόπουλο.) Νά τος κιολας ὁ ἴδιος. (*Πάει βιαστικὰ στὸν* Κουμπόπουλο.) Ἐσένα γύρεβα. Νὰ πολεμήσουμε ἀμέσως.

Κουμπόπουλος. Μωρέ, τί μοῦ λὲς γιὰ πολέμους; ἀδερφέ; Τώρα ἔχουμε εἰρήνη. Δὲν τἄκουσες μαθὲς πῶς ἀπὸ τὸ πρωὶ ἄλλαξαν τὰ πράματα;

Μοναστηριώτης. Τίποτα! Ἢ τὸ μισὸ γελέκι νὰ μοῦ δώσῃς πίσω, ἢ πόλεμο!

Πλάτανος. Τοῦ σάλεψαν ἀφτουνοῦ τὰ μυαλὰ μὲ τὸ γελέκι τοῦ παππουλῆ του.

Κουμπόπουλος. Ἄφησέ μας, ἀδερφέ, νὰ παρθοῦμε πιὰ ἥσυχα καὶ μεῖς. (*Δείχνει τὴν* Καλαθούνα.)

Μοναστηριώτης. Καλά, μὰ ἐγὼ τότες ποιάνα θὰ πάρω;

Κουμπόπουλος. Νὰ σοῦ πῶ, τοῦ λόγου σου ποῦ εἶσαι καὶ γραμματιζούμενος, παίρνεις τὴν Καθαρέβουσα. Παιδιὰ ὅμως δὲ θὰ κάμετε.

Μυῤῥούλα. (*Ὅσο μιλοῦν ἀφτοί, ἔρχεται μὲ τὸ* Γουανάκο *ἀπὸ τὸ βάθος τῆς σκηνῆς, ξαναπερνώντας ἀναμεσὶς ἀπὸ τὰ Δέντρα. Τοὺς βλέπουν ὅλοι τους καὶ τραβιοῦνται σὰ θαμπωμένοι. Γλυκὰ ἡ* Μυῤῥούλα *τοὺς λέει, κοιτάζοντας πρῶτα τὴν* Καλαθούνα *καὶ τὸν* Κουμπόπουλο.) Τὰ παιδιά μας ἐδῶ τὰ καλὰ νὰ παρθοῦν, ἀφοῦ ἀγαπιοῦνται. (*Πέφτουν οἱ δυὸ καὶ τὴν προσκυνοῦνε. Γυρίζει πρὸς τὸ*

Μοναστηριώτη.) Καὶ σένα, στὴ χώρα μας ἐδῶ, κανένα ταίρι γλυκὸ νὰ σοῦ βροῦμε.

Πλάτανος. Ὁρίστε τώρα ποῦ τὸ βόλεψε κι ἀφτὸ μ' ἕνα λόγο.

Μοναστηριώτης. Ἐσένα, βασίλισσά μου, ποιὸς νὰ μὴ σ' ἀκούσῃ; (*Πέφτει κι ἀφτὸς μπροστά της γονατισμένος.*)

Κουμπόπουλος (*ποῦ 'σηκώθηκε, λέει στὸ* Μοναστηριώτη.) Ἔλα τώρα καὶ μεῖς πιὰ νὰ φιλιωθοῦμε! (*Σηκώνεται ὁ* Μοναστηριώτης.) Δῶσε μου τὸ χέρι, νὰ σοῦ τὸ σφιχτοπιάσω, νὰ τελειώσῃ. Γιὰ τὸ γελέκι, νὰ σοῦ πῶ. Τὸ βλέπεις; (*Τραβάει ἀπὸ τὴ ζώνη του, ποῦ κρέμουνταν ἀκόμη, τἄλλο μισό.*) Μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρό, τὸ γελέκι ἀφτὸ εἴτανε καινούριο κι ὡραῖο. Μὲ τὸν καιρὸ πάλιωσε. Ἔτυχε τότες νὰ πέσῃ στὰ χέρια ἑνὸς Δασκάλου. Κ' ἔγινε κομμάτια. Ἔτσι καὶ τὴν ὄμορφη του τὴ γλῶσσα τὴν ἀρχαία, τὴν πῆρε καὶ τὴν ἔκαμε κουρέλλι. Ἐγὼ λέω τὸ κουρέλλι νὰ τὸ ῥίξουμε πιά. (*Ῥίχνει κατὰ γῆς τὸ μισὸ γελέκι ποῦ βαστοῦσε.*)

Μοναστηριώτης. Ἂς πάῃ στὸ διάβολο! (*Ῥίχνει κι ἀφτὸςτὸ μισὸ τὸ δικό του*).

Πλάτανος. Κι ἀνάθεμάν το! Γλυτώσαμε πιά.

Καλαθούνα (*ποῦ ἀκούγοντας τώρα τί λέει ὁ* Πλάτανος *γυρίζει καὶ τὸν κοιτάζει, ὅπως κάνουνε κι ὁ* Κουμπόπουλος *κι ὁ* Μοναστηριώτης.) Μπᾶ! Σήμερις μιλοῦνε στἀλήθεια καὶ τὰ Δέντρα;

Πλάτανος. Μιλούσανε, κακόνα μου, καὶ πρῶτα, μὰ δὲν εἴχατε ἀφτιὰ νὰ τἀκούσετε. Δὲν εἴχατε καὶ τη Μυῤῥούλα. (*Στὴ* Μυῤῥούλα.) Κόρη μου, θέλω καὶ γὼ τώρα ἕνα λόγο νὰ σοῦ πῶ, ἐσένα ποῦ καὶ τὄνομά σου μυρίζει. Εἶμαι γέρος, βράχνιασε πιὰ ἡ φωνή μου. Εἶμαι καὶ σὰν κουρασμένος. Ἐσύ, Κόρη, μοῦ γλύκανες καὶ τὰ γεράματά μου. Ἀφοῦ ἀξιώθηκα πιὰ νὰ τὸ διῶ τέτοιο πλάσμα χαριτωμένο, παιδιά

μου, θὰ σᾶς ἀφήσω γειὰ κ' ἥσυχα ἥσυχα θὰ ποθάνω.

'Ιτιά. Θὰ μᾶς ἀφήσῃς; Μὲ τὰ σωστά σου; 'Αχ! μὴν τὸ χάνῃς ἀφτό!

Καλαθούνα. Μεῖνε, μεῖνε μαζί μας, νὰ μάθω καὶ γὼ τὴν κουβέντα σου τώρα.

Μυῤῥούλα. (*Πηγαίνει σιμά του καὶ τονὲ χαδέβει.*) Ἔννοια σου, ἔννοια σου τί λένε, Πλάτανέ μου καλέ, καὶ τὰ πεθαμμένα μας πάντα ζοῦνε.

Πλάτανος. Εἶδες ποῦ τὸ ξέρει κι ἀφτό; Κι ἀλήθεια ἔτσι εἶναι, ἀφοῦ ξαναγεννιέται κι ἀναφυτρώνει τὸ Δέντρο. 'Απὸ τὴ ῥίζα μου τὴν ἴδια, βλαστάρι θὰ βγῇ ποῦ θὰ ζῶ μέσα του καὶ γώ, καὶ ποῦ θὰ γίνῃ Πλάτανος πιὸ μεγάλος κι ἀπὸ μένα. Κ' ἔτσι νὰ μὴ λυπᾶστε, παιδιά μου ἀγαπημένα, ποῦ πεθαίνω. (*'Ακούγεται ἕνα πολὺ σιγανὸ ψιθύρισμά του.*) Βλέπετε; Ξεψιθυρίστηκα πιά. Τί νὰ κάμω, ποῦ γέρασα κ' ἦρθε ἡ ὥρα μου; (*Γλυκοαναστενάζει.*) 'Εσεῖς, ὄμορφα καὶ παινεμένα, πάντα νὰ μοῦ ζῆτε μὲ τὴ Μυῤῥούλα. (*Δάκρισε λίγο ἡ φωνή του καὶ μισοκλεῖ τὰ ματόφυλλά του.*) Ἔχετε γειά.

Κουμπόπουλος (*ποῦ ἀφοῦ εἶπε τὰ ὑστερνὰ λόγια ὁ* Πλάτανος, *χάνει ἕνα πήδημα κι ἀνεβαινει ἀπάνω στὴ μέση τοῦ κορμοῦ του. Κάθεται καὶ μιλεῖ πρὸς τὸ θέατρο.*) Καλέ, μὴν τὸν πιστέβετε πῶς πέθανε καὶ σᾶς πάρουν ἄξαφνα τὰ κλάματα. Ψέματα τὸ λέει, νὰ γελάσουμε, ποῦ τοῦ ἀρέσει κιόλας νὰ χωρατέβῃ. 'Εγὼ θαῤῥῶ πῶς τὰ λέει γιατὶ θέλει τώρα, στὸ θέατρο, ἕναν καλὸ λόγο νὰ τοῦ πῆτε. Μὴν ἀκοῦτε τοὺς Δασκάλους. Μήπως εἶναι ἄξιοι νὰ σᾶς δώσουνε σὰν καὶ μᾶς ποίηση καὶ γλέντι συνάμα; Εἶναι σκούφιες τοῦ λόγου τους. Κοιτᾶτε τὸν Πλάτανό μας ἐσεῖς. Καλέ, τί 'Αριστοφάνης, ἀδερφέ, καὶ τί Σαικσπῆρος; Τοὺς χτυπήσαμε ὅλους. Εἶναι ῥωμαΐικος Πλάτανος ἡ ἀφεντιά του, καὶ ῥωμαΐικα σοῦ μιλάει. Τί νὰ σᾶς πῶ καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους; 'Ο Γουανάκος μας ὁ δύστυχος

είτανε ζῶο σὰν ποῦ είτανε πρῶτα κι ὁ Λαός, ὁ Λαὸς ποῦ τὸν καταφρόνεψε ὁ Δάσκαλος, ποῦ εἶπε τὴ γλῶσσα του χυδαία καὶ χυδαία τὴν ψυχή του, ὁ Λαὸς ἀναστήθηκε, ἄθρωπος ἔγινε ὁ Γουανάκκος.λάμα ποῦ φάνηκε ἡ Μυρρούλα. Κ' ἡ Μυρρούλα μας ἡ χαριτωμένη, σὰν τί λέτε νἆναι; 'Αφτὴ πιὰ τἄχει ὅλα. 'Αφτὴ πιὰ εἶναι ἡ 'Αγάπη ποῦ χωρὶς ἀφτήνα ὁ κόσμος δὲν τὰ βγάζει πέρα, ἡ 'Αγάπη ποῦ νὰ πεθάνῃ δὲν μπορεῖ. Εἶναι ἡ ὁλοζώντανη ψυχὴ τῆς 'Ρωμιοσύνης, ποῦ σηκώθηκε ἀπὸ τὸν τάφο, εἶναι ἡ μελλούμενη τῆς 'Ρωμιοσύνης ἡ ψυχὴ σ' ὅ τι θὰ δείξῃ μεγάλο καὶ καλό. 'Αφοῦ ἐγὼ τὸ νοιώθω πῶς τέτοια εἶναι ἡ Μυρρούλα, ἐσεῖς νὰ μὴν τὸ νοιώσετε; Μὰ ἐγὼ λέω πῶς ἀφτὴ θἆναι συνάμα κ' ἡ ἀρχαία μας ἡ 'Ελλάδα, ἡ μεγάλη, ποῦ ὑπόφερε κ' εἶδε κάμποσα, ποῦ πέθανε κι ἀναστήθηκε, ποῦ μᾶς ξανάρχεται τώρα, γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴν ὀμορφιά της ὁ Λαός, γιατὶ μόνος του ἀφτὸς νοιώθει τὴν ὀμορφιά της, γιατὶ ὁ Λαὸς ἀπὸ κεῖ βαστάει, ἀπὸ τοὺς προγόνους τοὺς φουμιστούς, κ' ἡ γλῶσσα του ἡ καταφρονεμένη εἶναι ἡ μοναχοκόρη τῆς ἀρχαίας τῆς ξακουσμένης, καὶ σὰν τὴν ἀρχαία, θὰ σᾶς πλουτίσῃ μὲ ποίηση περίσσια, θὰ σᾶς κάνῃ κιόλας νὰ γελᾶτε. Ψέματα λέω; 'Ελᾶτε ἄβριο καὶ βλέπετε. Ἄβριο τὸ βράδυ θὰ ξυπνήσῃ πάλε ὁ Πλάτανος ποῦ εἶναι γερὸς κι ἀπὸ σόϊ. (*Τοῦ χτυπᾷ παίζοντας τὸν κορμό του μὲ τὸ χέρι.*) Καὶ σὰ δὲν τὸ πιστέβετε μήτε ἀφτό, νὰ σᾶς πῶ καὶ τὸν τρόπο νὰ ξυπνήσῃ καὶ νἀρχίσῃ τὶς κουβέντες μὲ τοὺς συντρόφους. Κάντε σὰν καὶ μένα! Χτυπᾶτε, χτυπᾶτε τὰ χέρια σας δυνατά, τόσο μάλιστα καὶ τόσο δυνατὰ ποῦ νὰ τἀκούσουνε ὥς καὶ τὰ Δέντρα — σὲ ὅληνα, σὲ ὅληνα τὴν 'Ελλάδα πέρα πέρα.

Πέφτει ἀγάλια ἀγάλια ἡ σκηνή.

Τέλος τῆς πέμτης καὶ στερνῆς πράξης.

'Αρχινημένο κεριακή, 28 τ' Ἅη Δημήτρη — τελειωμένο παρασκεβὴ 30 τοῦ Σποριά, 1900.

Σημείωση γιὰ τὸ Δρᾶμα καὶ τὴν κωμῳδία.

Οὔτε τὸ Δρᾶμα οὔτε ἡ κωμῳδία δὲν μπορεῖ νὰ παιχτοῦνε, μήτε στὴν Ἑλλάδα μήτε στὴν Ἀνατολή, δίχως πρῶτα νὰ μοῦ ζητήσουν καὶ νὰ δώσω τὴν ἄδεια. Ὅπως καὶ γιὰ τὸ *Φιλί*, ποῦ σὰν ἔγινε τἀνάγνωσμα, δὲν τὸ εἶπα ὅλο καθὼς τὸ εἶχα γραμμένο, μὰ ἔκοψα μερικά, ἔτσι καὶ γιὰ τὸν *Κυρούλη* καὶ τὸ *Γουανάκο*, ἔχω ἀντίτυπο πιὸ μικρὸ σὰ γίνῃ παράσταση. Εἶναι κι ἄλλα πολλὰ ποῦ πρέπει ὁ ἴδιος νὰ φροντίσω, δὲ λέω μόνο τὴ γλώσσα, μὰ καὶ τὰ πρόσωπα· λόγου χάρη, στὴν κωμῳδία, κάθε φορὰ ποῦ μιλοῦν τὰ Δέντρα, μὲ τὸ μέγεθος τῆς σκηνῆς μπορεῖ νἀλλάξῃ κι ὁ τρόπος ποῦ θὰ παρουσιαστοῦνε στὴ σκηνή· ἀντὶς νὰ εἶναι ὁ θεατρῖνος κρυμμένος πίσω ἀπὸ τὸ Δέντρο, πολὺ πιὸ νόστιμο θἄτανε νἄνοιγε ὁ κορμὸς τοῦ Δέντρου καὶ νἄβλεπαν ἀπὸ τὸ θέατρο τὰ πρόσωπα, τὸ καθένα πρασινοφορεμένο καὶ μὲ τὰ φύλλα του. Γιὰ τὸ ψιθύρισμα πάλε, μεγάλη τέχνη δὲ χρειάζεται. Ἡ κωμῳδία γράφηκε γιὰ νὰ παιχτῇ στὴν Ἀθήνα, δηλαδὴ στὸ ὕπαιθρο, καὶ τότες πάντα κάπου θἀκουστῇ κ' ἕνα φυλλοψιθύρισμα.

Γιὰ τὴ γλώσσα, στὸ Δρᾶμα ὅπως καὶ στὴν κωμῳδία, δὲ δίνω τὴν ἄδεια νὰ γίνῃ οὔτε ἡ μικρότερη ἀλλαγή.

Παραβλεψίματα [1].

Σελ.	7	ἀρ.	13	ἀντὶς	Καί	διάβαζε	Καὶ
—	9	—	2	—	δύνατά	—	δυνατά
—	12	—	27	—	Βυζάντιοι	—	Βυζάντιο
—	15	—	9	—	ὅπῶς	—	ὅπως
—	25	—	31	—	γ'	—	γ'
—	27	—	29	—	κ. Mommsen	—	κ. Th. Mommsen
—	32	—	7	—	καί	—	καὶ
—	32	—	23	—	τα	—	τὰ
—	37	—	24	—	γιά	—	γιὰ
—	43	—	19	—	ὡς τόσο	—	ὡςτόσο
—	—	—	21	—	στολίδε	—	στολίδι
—	44	—	31	—	Majestäts verbrechen	—	Majestätsverbrechen
—	48	—	20	—	ὡς	—	ὡς—
—	60	—	16	—	καί	—	καὶ
—	—	—	31	—	τὴ γλυτώνει	—	γλυτώνει τὴ βασιλοπούλα
—	61	—	2	—	πόρτες	—	πόρτες,
—	62	σημ.	1	—	κι ὄχι	—	(κι ὄχι
—	78	—	30	—	ΠαρθενΟν	—	ΠαρθενÓν
—	79	—	20	—	γιά	—	γιὰ
—	81	—	7	—	ὁ ἴδιος	—	ἴδιος
—	84	—	24	—	φυλάξοι	—	φυλάξῃ
—	90	—	31	—	για (δυὸ φορές)	—	γιὰ
—	92	—	5	—	δημοσιέβω,	—	δημοσιέβω.
—	—	—	ὑστερνή	—	γῶ	—	γὼ
—	93	—	3	—	τέτοια	—	τέτοια.
—	94	—	18	—	τὸ	—	τὰ
—	97	—	21	—	πενῆντα	—	πενήντα
—	101	—	12	—	Io son	—	io son
—	105	—	4	—	ΣΚΗΝῊ	—	ΣΚΗΝΗ

1. Ἔγινε στὸν Κυρούλη ἕνα λάθος ποῦ δὲν τὸ φταίνε οἱ τυπογράφοι, μὰ ποῦ τὸ φταίει τἀντίγραφο. Σελ, 131, ἀράδα 11, 24 · σ. 132, ἀρ. 9 · σ. 133, ἀρ. 5, 13, 20 · σρ 134, ἀ. 28 · σ. 135, ἀρ 13, 17, 27 · σ. 136, ἀρ. 23, 30 · σ. 137, ἀρ 8, 18, 24 · σ. 138, ἀρ. 6 · σ. 175, ἀρ. 21, 25, 31 καὶ σ. 176, ἀρ. 3, πρέπει νὰ διαβαστῇ, ὄχι Δημήτρης, μὰ Δημητράκης, ποῦ εἶναι τὄνομα τοῦ προσώπου.

Σελ.	107	ἀρ.	19	ἀντὶς	πεινᾶς	διάβαζε	πεινᾷς
—	109	—	16	—	καταμεσῆς	—	καταμεσὶς
—	110	—	19	—	μιλᾶς	—	μιλᾷς
—	111	—	1	—	τὶ	—	τί
—	112	—	19	—	καί	—	καὶ
—	113	—	26	—	συνομοσίες	—	συνωμοσίες
—	119	—	14	—	νά	—	νὰ
—	122	—	15	—	βαρὺ	—	βαρὶ
—	123	—	5	—	προσβάλει	—	προσβάλει ἐσένα
—	127	—	8	—	νό	—	νὰ
—	130	—	25	—	καρδιὰ	—	καρδιά,
—	138	—	10	—	νά	—	νὰ
—	150	—	29	—	πατήσουνɜ	—	πατήσουνε
—	156	—	21	—	ὥσπου	—	ὥςπου
—	163	—	28	—	βαρύ	—	βαρί
—	178	—	16	—	δουλειά	—	δουλειὰ
—	190	—	22	—	φρονιμα	—	φρόνιμα
—	191	—	18	—	κοιτάξης	—	κοιτάξῃς
—	198	—	14	—	Ἑδῶ	—	Ἐδῶ
—	199	—	22	—	γρηγορα	—	γρήγορα
—	200	—	28	—	κιολας	—	κιόλας
—	205	—	23	—	συλλογέται	—	συλλογιέται
—	223	—	1	—	μονάχα.	—	μονάχα·
—	225	—	16	—	Νἄρθῃ	—	Νάρθῃ
—	241	—	4	—	γυρ ισμένος	—	γυρισμένος
—	—	—	12	—	ὥς	—	ὡς
—	242	—	4	—	γιστῆς	—	γιστῇς
—	—	—	23	—	Ἀθηνᾶιοι	—	Ἀθηναῖοι
—	246	—	4	—	Ἀφτά	—	Ἀφτὰ
—	248	—	2	—	ὀυρανό	—	οὐρανό
—	—	—	30	—	σοϊ	—	σόϊ
—	249	—	3	—	μαλιστα	—	μάλιστα
—	—	—	11	—	ἑνὸς	—	ἑνὸς
—	250	—	26	—	Μπρέ	—	Μπρὲ
—	253	—	14	—	το	—	τὸ
—	254	—	10	—	ἀπο το	—	ἀπὸ τὸ
—	254	—	13	—	Δἐντρα	—	Δέντρα
—	—	—	16	—	στο	—	στὸ
—	—	—	—	—	το	—	τὸ
—	256	—	3	—	Διάβολε;	—	Διάβολε!
—	—	—	9	—	περ φανέβεται	—	περφανέβεται
—	—	—	16	—	Κουμποπουλος	—	Κουμπόπουλος
—	257	—	13	—	καί	—	καὶ
—	259	—	3	—	χρυμμενη	—	χρυμμένη
—	262	—	12	—	῎δια	—	ἴδια
—	264	—	21	—	τῆς	—	τῇς
—	267	—	21	—	τα	—	τὰ
—	—	—	26	—	περα	—	πέρα

Σελ.	268	ἀρ.	19	ἀντὶς	μιά	διάβαζε	μιὰ
—	270	—	6	—	Ἰτ ά	—	Ἰτιά
—	272	—	22	—	της).	—	της.)
—	—	—	28	—	Κουμπόπουλος	—	Κουμπόπουλός
—	275	—	17	—	Μοναστηριώτη).	—	Μοναστηριώτη.)
—	276	—	11	—	Δός	—	Δὸς
	—	—	22	—	Κουμποπουλος	—	Κουμπόπουλος
—	277	—	30	—	ξαναῆρθες;	—	ξαναῆρθες.
—	280	—	1	—	μου	—	μοῦ
—	—	—	9	—	Πλάτανε	—	Πλάτανέ
—	281	—	26	—	Μά	—	Μὰ
—	282	—	26	—	να	—	νὰ
—	291	—	6	—	θὰμᾶς	—	θὰ μᾶς
—	292	—	31	—	Κουμπόπουλος	—	Κουμπόπουλος.
—	293	—	1	—	μόνο	—	μόνο,
—	—	—	32	—	Ἀκουσε	—	Ἄκουσέ
—	295	—	32	—	ψώρα	—	ψώρα.
—	296	—	16	—	κοψης	—	κόψης
—	297	—	8	—	Μάγκες	—	Μάγκες.
—	298	—	6	—	τρεχει	—	τρέχει
—	—	—	17	—	μπορεῖ ἄξαφνα	—	ἄξαφνα μπορεῖ
—	—	—	24	—	σαλε—	—	σαλέ—
—	—	—	28	—	Νάντιληφτῆς	—	Νάντιληφτῇς
—	300	—	7	—	περνάη	—	περνάῃ
—	—	—	15	—	μεση	—	μέσῃ
—	304	—	32	—	δεφτερη	—	δέφτερη
—	—	—	27	—	Καί	—	Καὶ
—	306	—	5	—	Νάποθάνη	—	Νάποθάνῃ,
—	306	—	28	—	το	—	τὸ
—	307	—	17	—	κιολας	—	κιόλας
—	308	—	9	—	Ἰτιές	—	Ἰτιές,
—	—	—	11	—	Κουμπόπουλος,	—	Κουμπόπουλος.
—	309	—	2	—	Τὸ	—	τὸ
—	—	—	18	—	παίρνει).	—	παίρνει.)
—	310	—	7	—	ό	—	ὁ
—	311	—	6	—	Καλαθούνα	—	Καλαθούνα.
—	—	—	25	—	φλό φλό	—	φλό, φλό
—	312	—	4	—	φλά φλά	—	φλά, φλά
—	—	—	7	—	ξανάλέει	—	ξαναλέει
—	—	—	10	—	συλλογισμ3νος	—	συλλογισμένος
—	—	—	12	—	χερι	—	χέρι
—	313	—	2	—	Γουανάκος.	—	Γουανάκος!
—	315	—	1	—	Καλαθούνα	—	Καλαθούνα.
—	317	—	12	—	Φλί φλό	—	Φλί, φλό
—	—	—	17	—	με	—	μὲ
—	318	—	4	—	ρυάκι	—	ρυάκι,
—	—	—	8	—	μεση	—	μέσῃ
—	319	—	7	—	Γουανάκος	—	Γουανάκος.

Σελ. 320	ἀρ. 13	ἀντὶς	Κοίτάζε	διάβαζε	Κοίταζε
— —	— 20	—	μερος	—	μέρος
— 326	— 1	—	Πέφχος	—	Πέφχος·
— 327	— 30	—	σὰ	—	σε
— 331	— 12	—	ἐκεῖ ποῦ	—	στὸ μέρος ποῦ
— 332	— 14	—	πρωὶ	—	πρωΐ

Ἀποσώματα.

Ἴσως ἔτυχε ποῦ καὶ ποῦ, στὸν Πρόλογό μου, νὰ μοῦ ξεφύγῃ κανένας λόγος πικρός, γιὰ καμιὰν ἀθηναΐκη φημερίδα. Μπορεῖ νὰ μὲ χτυποῦν ἐμένα καὶ νὰ μ' ἀδικοῦνε· ὡς κι ἀφτὰ θέλω νὰ τὰ ξεχάσω. Δὲ συνηθίζω — στὴ Γαλλία τὸ μαθαίνει κανεὶς καὶ τοῦτο — νὰ χτυπῶ ἐκείνους ποῦ ἔρχεται ἄξαφνα πλῆθος ξαγριωμένο νὰ τοὺς χτυπήσῃ. Ὕστερις ἀπὸ τὴν πρωτάκουστη ἐπίθεση τῆς φοιτηταριᾶς, ποῦ στὴν Ἐβρώπη, ὅσο μποροῦσε νὰ βλάψῃ, ἔβλαψε τὴν Ἑλλάδα, παίρνω πίσω, μὲ χαρά, καὶ τὸν πικρό μου λόγο.

Τώρα διορθώνω καὶ κάτι ἄλλα μικρά, ποῦ ἔμειναν ἀδιόρθωτα στὸ βιβλίο, ἢ ποῦ θέλουνε νὰ τὰ ξηγήσω μὲ δυὸ λόγια.

Σελ. 37, σημείωση 1. Τοῦ Förstemann ἡ δέφτερη ἔκδοση ἄρχισε τὶς 12 τοῦ Μαγιοῦ, 1900· εἶναι τὸ Ὀνομαστικό (Personennamen). Τὰ Ortsnamen, δηλαδὴ Τοπωνυμικό, δὲν ξανατυπώθηκαν ἀκόμη ἀπὸ τὰ 1875, ποῦ ἔγινε, ὅπως εἶπα, ἡ δέφτερη ἔκδοση.

Σελ. 53. ἀρ. 22. Παρακαλῶ νὰ μὴν τὸ παραξηγήσουν ἀφτὸ ποῦ λέω γιὰ τὰ « ἑλληνικὰ πρόσωπα. » Δὲν εἶπα διόλου πῶς δὲν εἶναι ψυχολογημένα ῥωμαίϊκα τὰ πρόσωπα τοῦ δραματιοῦ μου, ἀφοῦ τὸ δρᾶμα τὸ ἴδιο εἶναι γραμμένο ῥωμαίϊκα καὶ γιὰ Ῥωμιούς. Εἶπα πῶς δὲν ἔβαλα, μὲ ὀνόματα ξένα, πρόσωπα ποῦ ζοῦνε στὴν Ἀθήνα.

Σελ. 58, ἀρ. 3. Τὸ μυθιστόρημα ποῦ ἔγραφε τότες ὁ Ἀργύρης εἶναι καὶ τελειωμένο καὶ λαμπρό. Λέγεται *Μιχάλης Ντελμετέρης*, εἶναι ἱστορία — παθήματα καὶ μαθήματα — ἑνὸς βέρου Ῥωμιοῦ.

Σελ. 77, ἀρ. 24. Τὰ *Φῶτα* δὲν εἶναι διόλου ἄκλιτος τύπος. Στὴν Κρήτη ἔχουν τὴ γενικὴ πληθυντικὴ τῶ *Φωτῶ* καὶ στὰ Ἑφτάνησα τὴ γενικὴ πληθυντικὴ τῶ *Φωτῶνε*.

25 τοῦ Σποριά, 1901.

ΠΙΝΑΚΑΣ

1371-01. — Corbeil. Imprimerie Éd. Crété.